

ספרי' - אוצר החסידים - לויבאוויטש

קובץ  
שלשלת האור

שער  
שלישי

היכל  
תשיעי

# דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת  
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן  
מלויבאוויטש

•



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּכָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיָם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי גְבוּיָם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתָם אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלֵי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבָת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְחָלֵק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.  
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.  
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

## ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.  
**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**  
**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**  
**יְבָרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּחַנֶּךָ: יֵשֹׁא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:**  
**וְשִׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:**

## ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:**

## קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:**

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבָת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קמני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

## קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים  
לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִיָּהֶר פָּעִלוּ וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֵד: ד זָכַר עָשָׂה לְנַפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם  
יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירָאִיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת  
גוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֲמִת וּמִשְׁפָּט נֹאמָנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעֵד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֲמִת  
וַיֵּשֶׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רִאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת  
יְהוָה שֶׁכֶּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תַּהַלְתּוֹ עֲמִידַת לָעֵד:

## קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אֲשֶׁר־אִישׁ יִרְא אֶת־יְהוָה פְּמִצּוֹתָיו חֲפִיץ מֵאֵד: ב גִּבּוֹר בְּאֶרֶץ יְהוָה זֶרְעוֹ דּוֹר  
יְשָׁרִים יִבְרָךְ: ג הוֹן־וְעֶשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֵד: ד זָרַח בַּחֲשֶׁךְ אֹר לַיְשָׁרִים חֲנוּן  
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן וּמְלֹה יִכְלֹל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוּט לְזָכַר  
עוֹלָם יְהוָה צַדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נִכּוֹן לָבוֹ בַּטַּח בִּיהוָה: ח סְמוּךְ לְבוֹ לֹא יִירָא  
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְּצַרָּיו: ט פֶּזֶר | נָתַן לְאֲבִיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֵד קָרְנוֹ תְרוּם בְּכָבוֹד:  
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכַעַם שָׁנִיו יַחַלֵּק וְנֶמֶס תְּאוֹת רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

## אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מח' סיון, בו כותב אודות הצעת נכבדות ושהיא יראת שמים וכו'.

ובמ"ש אודות החילוק בגיל, אין זה נוגע בנדון דידן כלל וכלל.

ובמ"ש שאין לו הרגש וכו', עליו לבחון השינוי שחל בין פעם הראשונה שנפגשו ולאחר כמה פעמים  
שנפגשו, ובאם חלה הזזה לקירוב, הרי זה נותן מקום לומר, שיגדל השינוי הלוך וטוב.

והשם יתברך המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית, ינחהו בטוב לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

## מפתח כללי

|                                                         |     |                                             |     |
|---------------------------------------------------------|-----|---------------------------------------------|-----|
| א) סדר הנחת תפילין .....                                | ב   | כא) מסכת תמיד עם ביאורים                    | ב   |
| ב) מזמורי תהלים קי"א קי"ב .....                         | ד   | מדף כח עד דף לד .....                       | קסו |
| ג) מאמר ד"ה להבין ענין ספירת העומר                      |     | <b>מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:</b>            |     |
| ה) פרשת בהר בחוקותי, שבת מברכים סיון, ה'תשח"י .....     | ה   | כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים   |     |
| ד) שיחת שבת פרשת בהר בחוקותי,                           |     | אדמו"ר הזקן .....                           | קצד |
| מברכים החודש סיון, ה'תשח"י .....                        | יח  | כג) שולחן ערוך הלכות שבת                    |     |
| ה) לקוטי שיחות – פרשת בחוקותי                           |     | אדמו"ר הזקן .....                           | קצה |
| (בלה"ק) כרך יז .....                                    | כג  | כד) תורה אור                                |     |
| ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק ל"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי |     | אדמו"ר הזקן .....                           | קצה |
| יצחק שניאורסאהן זצ"ל .....                              | כח  | כה) שערי אורה                               |     |
| ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה         |     | אדמו"ר האמצעי .....                         | קצז |
| ז"ל שניאורסאהן חוברת ט, תרגום מאדיש .....               | כט  | כו) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו     |     |
| ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בחוקותי .....               | ל   | אדמו"ר ה"צמח צדק" .....                     | קצז |
| ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת בהר בחוקותי .....         | לב  | כז) תורת שמואל תרל"ב                        |     |
| י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהר בחוקותי .....            | סח  | אדמו"ר מוהר"ש .....                         | קצז |
| יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)                           |     | כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב           |     |
| לשבוע פרשת בהר בחוקותי .....                            | סט  | אדמו"ר מוהרש"ב .....                        | קצח |
| יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בהר בחוקותי .....         | פא  | כט) ספר המאמרים ה'תרפ"ה                     |     |
| יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם .....                       | פג  | אדמו"ר מוהרי"צ .....                        | קצט |
| <b>שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:</b>                       |     | ל) לקוטי דיבורים                            |     |
| יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בהר בחוקותי .....        | פו  | אדמו"ר מוהרי"צ .....                        | ר   |
| טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בהר בחוקותי .....         | קז  | לא) דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן                |     |
| טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בהר בחוקותי .....           | קכו | אדמו"ר מוהרי"צ .....                        | ר   |
| יז) מסכת סוטה עם ביאורים                                |     | לב) אגרות קודש                              |     |
| מדף לו עד דף מב .....                                   | קכח | אדמו"ר מוהרי"צ .....                        | רא  |
| יח) נביאים וכתובים                                      |     | לג) ביאורים לפרקי אבות פרק ה .....          | רב  |
| שמואל-ב פרק כג, תהלים פרק נ .....                       | קנו | לד) חומש לקריאה בציבור .....                | רג  |
| יט) משניות יבמות                                        |     | לה) לוח זמנים לשבוע פרשת בהר בחוקותי .....  | רי  |
| ביאור קהתי .....                                        | קנח | לו) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... | ריא |
| כ) עין יעקב מסכת יומא .....                             | קסד |                                             |     |

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי.

1 לְהִבִּין<sup>1</sup> את המשמעות הפנימית, לפי תורת החסידות, של עֲנִיָּן סְפִירַת  
2 הָעֵמֶר, שֶׁהוּא מִמְצֵעַ אמצעי המקשר ומחבר בֵּין יִצְיָאת מִצְרַיִם  
3 בְּחַג הַפֶּסַח לְמַתָּן תּוֹרָה בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב<sup>2</sup> בתורה  
4 אודות מצוות ספירת העומר שהיא מקשרת בין חג הפסח מצד אחד לחג

5 השבועות מצד שני שהרי נאמר  
6 וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת  
7 הַשִּׁבְתָּ (וּדְרָשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל  
8 ש"ממחרת השבת" היינו  
9 מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח<sup>3</sup> והיום הבא  
10 לאחר היום הראשון של חג

11 הפסח שחל בט"ו בניסן, היינו  
12 יום ט"ז בניסן הוא היום שבו  
13 מתחילה ספירת העומר) גו'<sup>4</sup>  
14 חֲמִשִּׁים יוֹם גו', וְיוֹם  
15 הַחֲמִשִּׁים לאחר ספירת  
16 העומר במשך ארבעים ותשעה  
17 יום (שהם שבעה שבועות) הוא  
18 חַג הַשְּׁבוּעוֹת, וְהַמִּצְוָה  
19 בְּיָנִיהֶם בין חג הפסח וחג  
20 השבועות הוא עֲנִיָּן סְפִירַת  
21 הָעֵמֶר.

22 וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה  
23 בְּסְפִירַת הָעֵמֶר נֶאֱמָרוּ  
24 בתורה ב' עֲנִיָּנִים. עֲנִיָּן  
25 הָא' הוּא מַה שֶּׁכְּתוּב<sup>5</sup>  
26 שְׁבַע שָׁבוֹת תְּמִימוֹת  
27 תִּהְיֶינָה, שְׁצָרִיכִים לְהִיּוֹת  
28 תְּמִימוֹת היינו שבועות  
29 שלמים, ובהמשך המאמר יבואר  
30 מהי המשמעות הרוחנית  
31 הפנימית של המושג "תמימות"  
32 וְעֲנִיָּן הַב' הוּא מַה  
33 שֶׁכְּתוּב<sup>6</sup> בתורה בהמשך  
34 הַצִּיּוּר על ספירת העומר  
35 שְׁבַע שְׁבוּעוֹת תִּסְפָּר לָךְ

36 מִהֶחֱל חֲרַמְשׁ בְּקָמָה, וְאִיתָא בְּרַאשׁוֹנִים<sup>5</sup> אֶל-תִּקְרִי בְּקָמָה  
37 אֶלָּא בְּקוֹמָה, דְּקָאֵי שֶׁכְּתוּב מִכּוּון עַל הַצִּיּוּר קוֹמָה כו', וְהִנֵּנוּ,  
38 שְׁצָרִיף לְהִנִּיף חֲרַמְשׁ כְּדִי לְהַחֲרִית וּלְהַכְרִית וּלְאָבֵד לְחִלוּטִין אֶת  
39 כָּל הָעֲנִיָּנִים (הִלָּא-טוֹבִים) שֶׁכָּבֵל הַצִּיּוּר קוֹמָה<sup>6</sup> כי המידות  
40 מצד עצמן הן בעלות תחושה של ישות עצמית כמו תבואה מוכנה שעומדת

## בס"ד. שבת פרשת בהר-בחקותי, מברכים החודש סיון, ה'תשח"י

### (הנחה בלתי מוגה)

לְהִבִּין<sup>1</sup> עֲנִיָּן סְפִירַת הָעֵמֶר, שֶׁהוּא מִמְצֵעַ בֵּין יִצְיָאת  
מִצְרַיִם בְּחַג הַפֶּסַח לְמַתָּן תּוֹרָה בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת,  
כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב<sup>2</sup> וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשִּׁבְתָּ (מִמַּחֲרַת  
הַפֶּסַח<sup>3</sup>) גו' חֲמִשִּׁים יוֹם גו', וְיוֹם הַחֲמִשִּׁים הוּא חַג  
הַשְּׁבוּעוֹת, וְהַמִּצְוָה בְּיָנִיהֶם הוּא עֲנִיָּן סְפִירַת הָעֵמֶר.  
וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה בְּסְפִירַת הָעֵמֶר נֶאֱמָרוּ ב' עֲנִיָּנִים. עֲנִיָּן  
הָא' הוּא מַה שֶּׁכְּתוּב<sup>2</sup> שְׁבַע שָׁבוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה,  
שְׁצָרִיכִים לְהִיּוֹת תְּמִימוֹת, וְעֲנִיָּן הַב' הוּא מַה שֶּׁכְּתוּב<sup>4</sup>  
שְׁבַע שְׁבוּעוֹת תִּסְפָּר לָךְ מִהֶחֱל חֲרַמְשׁ בְּקָמָה, וְאִיתָא  
בְּרַאשׁוֹנִים<sup>5</sup> אֶל-תִּקְרִי בְּקָמָה אֶלָּא בְּקוֹמָה, דְּקָאֵי עַל  
הַצִּיּוּר קוֹמָה כו', וְהִנֵּנוּ, שְׁצָרִיף לְהִנִּיף חֲרַמְשׁ כְּדִי  
לְהַחֲרִית וּלְהַכְרִית אֶת כָּל הָעֲנִיָּנִים (הִלָּא-טוֹבִים) שֶׁכָּבֵל  
הַצִּיּוּר קוֹמָה<sup>6</sup>. וְעֲנִיָּן זֶה צָרִיף לְהִיּוֹת בֵּין יִצְיָאת מִצְרַיִם  
לְמַתָּן תּוֹרָה. דְּהֵנָּה, הַהִפְרָשׁ בֵּין יִצְיָאת מִצְרַיִם וּמַתָּן  
תּוֹרָה הוּא, שֶׁבִּיצִיאת מִצְרַיִם הָיוּ כָּל הַגְּלוּיִים בְּדֶרֶךְ  
אֲתֵּירוּתָא דְּלַעֲיֵלָא, מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה, שֶׁהָרִי בִּיצִיאת  
מִצְרַיִם נֶאֱמָר<sup>7</sup> וְאֵת עֲרוֹם וְעָרְיָה, שְׁלֹא הָיָה אֶצְלָם עֲנִיָּן  
הָעֲבוּדָה כָּלָל, וְכָל מַעֲלָתָם הָיְתָה רַק עֲנִיָּן הָאֲמוּנָה,  
שֶׁהוּא בְּבַחֲרִית קִטְנוּת, וְאִין זֶה בְּעָרְף לְעוֹר וּלְהַמְשִׁיף  
אֶת הַהַמְשָׁכוֹת שֶׁנִּמְשְׁכוּ בִּיצִיאת מִצְרַיִם, אֶלָּא כָּל  
הַהַמְשָׁכוֹת הָיוּ אֵז בְּדֶרֶךְ מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה, שְׁלֹא מִצַּד

נִמְכָּה בַּחֲרִית 'קטנות' וְאִין זֶה בְּעָרְף  
(מִבַּחֲרִית רִחוּתִית, כְּמוֹכֵן) בְּשִׁבִּיל לְעוֹרֵר אֶת הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-  
הוּא וּלְהַמְשִׁיף מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה וּלְהַבִּיא לִידֵי גִילּוֹי אֶת הַהַמְשָׁכוֹת שֶׁל  
הָאוֹרוֹת הָאֱלֹקִיִּים הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁנִּמְשְׁכוּ וְנִתְּגָלוּ בִּיצִיאת מִצְרַיִם, אֶלָּא  
כָּל הַהַמְשָׁכוֹת הָיוּ אֵז בְּדֶרֶךְ מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה לֵאלֹא כֹל הַתְּעוֹרוֹת

וְנִיצְבָת בְּתוֹקֶף וְעִבּוּדֵת הָאָדָם הִיא לְבַטֵּל וּלְהַכְנִיעַ אֶת הַיִּשּׁוּת הָעַצְמִית עַל יְדֵי  
הַנֶּפֶת חֲרַמְשׁ ש'קוצר' וּמִבְטֵל אֶת 'עמידת' הַמִּידוֹת וְהַדְּבָר צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּכָל  
הַצִּיּוּר וְהַדְּמוּת שֶׁל ה'קומה', הֵינּוּ בְּכָל פְּרָטִי הַמִּידוֹת, כִּפִּי שִׁיבּוּר בְּהַרְחָבָה  
לְהִלֵּךְ בְּהַמְשָׁךְ הַמֵּאֵמֶר. וְעֲנִיָּן זֶה צָרִיף לְהִיּוֹת בְּתַקּוּפַת הַזְּמַן הַזֶּה בֵּין  
יִצְיָאת מִצְרַיִם לְמַתָּן  
תּוֹרָה בְּגִלּוֹל הַקֶּשֶׁר הַתּוֹכְנִי  
הַפְּנִימִי שֶׁל בִּיטוּל וְאִיבּוּד  
הַדְּבָרִים הַבִּלְתִּירְצוּיִים לְשָׁנִי  
הָעֲנִיָּנִים, יִצְיָאת מִצְרַיִם וּמַתָּן  
תּוֹרָה, כִּפִּי שֶׁהוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר.

דְּהֵנָּה, הַהִפְרָשׁ הַהִבְדֵּל בֵּין  
יִצְיָאת מִצְרַיִם וּמַתָּן תּוֹרָה  
הוּא, שֶׁבִּיצִיאת מִצְרַיִם  
הָיוּ כָּל הַגְּלוּיִים הָאֱלֹקִיִּים  
מְלַמְעֵלָה בְּדֶרֶךְ אֲתֵּירוּתָא  
דְּלַעֲיֵלָא הַתְּעוֹרוֹת מְלַמְעֵלָה,  
מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה, הַתְּגָלוֹת  
אֱלֹקִיִּים מְלַמְעֵלָה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל  
לְמִטָּה בְּעוֹד שֶׁהֵם מִצִּידֵם לֹא  
הַתְּעוֹרוֹר וְעֲדִיין הָיוּ בְּמַצַּב נַחוּת  
בְּיֹתֵר שֶׁהָרִי בִּיצִיאת  
מִצְרַיִם נֶאֱמָר<sup>7</sup> כְּדִבְרֵי הַנְּבִיא  
שְׁבָאוּתָה שְׁעָה כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל הָיוּ  
בְּמַצַּב שֶׁל וְאֵת עֲרוֹם וְעָרְיָה  
מִהַמְצוּוֹת לֵאלֹא כֹל לְבוּשִׁים אוֹ  
עִיטוּרִים מִבַּחֲרִית רִחוּתִית כִּי לֹא  
הָיוּ לָהֶם מַעֲלוֹת וַחֲכוּיֹת מִצַּד  
עַצְמָם, כִּיּוֹן שְׁלֹא הָיָה  
אֶצְלָם עֲנִיָּן הָעֲבוּדָה  
עִבּוּדֵת ה' רִחוּתִית כָּלָל, וְכָל  
מַעֲלָתָם הָיְתָה רַק עֲנִיָּן  
הָאֲמוּנָה, שֶׁהוּא בְּבַחֲרִית  
קִטְנוּת, לְעוֹמֵת לִימּוּד הַתּוֹרָה  
בַּחֲבִנָּה וְהַשְׁגָּה וְקִיּוֹם הַמְצוּוֹת  
הָאֲמוּנָה כְּשֶׁלְעֲצָמָה נַחֲשֶׁבֶת דְּרָגָה

נִמְכָּה בַּחֲרִית 'קטנות' וְאִין זֶה בְּעָרְף  
(מִבַּחֲרִית רִחוּתִית, כְּמוֹכֵן) בְּשִׁבִּיל לְעוֹרֵר אֶת הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-  
הוּא וּלְהַמְשִׁיף מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה וּלְהַבִּיא לִידֵי גִילּוֹי אֶת הַהַמְשָׁכוֹת שֶׁל  
הָאוֹרוֹת הָאֱלֹקִיִּים הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁנִּמְשְׁכוּ וְנִתְּגָלוּ בִּיצִיאת מִצְרַיִם, אֶלָּא  
כָּל הַהַמְשָׁכוֹת הָיוּ אֵז בְּדֶרֶךְ מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה לֵאלֹא כֹל הַתְּעוֹרוֹת

נִמְכָּה בַּחֲרִית 'קטנות' וְאִין זֶה בְּעָרְף  
(מִבַּחֲרִית רִחוּתִית, כְּמוֹכֵן) בְּשִׁבִּיל לְעוֹרֵר אֶת הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-  
הוּא וּלְהַמְשִׁיף מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה וּלְהַבִּיא לִידֵי גִילּוֹי אֶת הַהַמְשָׁכוֹת שֶׁל  
הָאוֹרוֹת הָאֱלֹקִיִּים הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁנִּמְשְׁכוּ וְנִתְּגָלוּ בִּיצִיאת מִצְרַיִם, אֶלָּא  
כָּל הַהַמְשָׁכוֹת הָיוּ אֵז בְּדֶרֶךְ מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה לֵאלֹא כֹל הַתְּעוֹרוֹת

(1) על העתק ההנחה שבספריית אגודת חסידי חב"ד – ציין כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתימ"ק: "אחרי רנה" נד"ה משכני דש"פ אחרי-קדושים תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' קעב ואילך). (2) אמור כג, טו. (3) מנחות סה, ב ואילך. תו"כ ופרש"י עה"פ. (4) ראה טז, ט. (5) רא"ש סוף פסחים. כסף משנה הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ג בשם ראשונים. שו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ט ס"ד. וראה זח"ג קכד, רע"א. ועוד. (6) ראה לקו"ת במדבר טו, ד. טז, ד. יז, ג. ד"ה ועשית חג שבועות תרע"ו (סה"מ תרע"ו ע' קד). (7) יחזקאל טז, ז.

# להבין ענין ספירת העומר

ביאור בדרך אפשר

1 מצד בני ישראל למטה, **שְׁלֹא מִצֵּד עֲבוּדָתָם כָּלֹל** ולא הייתה עבודה  
2 רוחנית כלשהי של בני ישראל שהיה בכוחה לגרום את התגלות האורות  
3 האלוניים מלמעלה.

4 **וְזֶהוּ גַם כֵּן מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר**<sup>8</sup> בתורת החסידות בְּדַבְרֵי  
5 הַמְדֻרָשׁ<sup>9</sup> (על הכתוב "צאינה

6 וראינה בנות ציון במלך שלמה  
7 בעטרה שעטרה לו אמר") **לֹא**  
8 **זֶה מִתְבָּאֵר** החיבה והאהבה  
9 של הקדוש-ברוך-הוא לבני  
10 ישראל נמשלה לחתן הקורא  
11 לכלה בלשונות שונים של חיבה  
12 **עַד שֶׁקָּרָא בְּתִי אֲחוּתִי**  
13 **אִמִּי**, וכל אחד משלושת  
14 הביטויים מבטא קשר ושייכות  
15 שונה של אהבה וחיבה  
16 **שֶׁבְּחִינַת אִמִּי** הקשר  
17 והשייכות של הקדוש-ברוך-הוא  
18 לבני ישראל שבו הם מכונים  
19 "אמי" **הוא בְּחַג הַסֻּכּוֹת**  
20 **(וּבְכָלֹלֹת יוֹתֵר בְּכֹל**  
21 **חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי** ולא רק בחג  
22 הסוכות כי בכל החודש האהבה  
23 והחיבה של הקדוש-ברוך-הוא  
24 לבני ישראל היא יותר בגילוי  
25 מאשר בכל ימות השנה),  
26 **וּבְחִינַת אֲחוּתִי** הוא הביטוי  
27 "אחותי" הוא משל לקשר  
28 ולשייכות של הקדוש-ברוך-הוא  
29 לבני ישראל כפי שהוא **בְּחַג**  
30 **הַשְּׁבִיעוֹת, וּבְחִינַת בְּתִי**  
31 הביטוי "בתי" כפי שהוא משל

32 לקשר ולשייכות של הקדוש-ברוך-הוא לבני ישראל **הוא בְּחַג הַפֶּסַח,**  
33 **וְהִינוּ, שֶׁבְּחַג הַפֶּסַח יִשְׂרָאֵל הֵם בְּבִחִינַת בֵּת, בְּחִינַת מִקְבֵּל,**  
34 כמובא בקבלה וחסידות שזכר הוא בחינת משפיע ונקבה היא בחינת מקבל.  
35 ובענייננו, תכונה זו שהנקבה מקבלת מהזכר מודגשת בביטוי "בתי" יותר  
36 מאשר בביטוי "אחותי" ו"אמי" והטעם לכך שדווקא בחג הפסח מודגש שבני  
37 ישראל הם בבחינת "מקבל" הוא **לְפִי שֶׁכָּל הַהִמְשָׁכוֹת** והגילויים  
38 העליונים בחג הפסח **הֵיוּ בְּדֶרֶךְ אֲתַעֲרוּתָא דְלַעֲיָלָא** התעוררות  
39 מלמעלה **מִצֵּד עֲצֻמָּה** ולא בעקבות "אתערותא דלתתא" מצד עבודת האדם  
40 ובני ישראל היו רק בחינת "מקבל" של ההשפעה מבלי שיהיו גורם  
41 להתעוררות ההשפעה.

42 **אֲמָנָם תְּכַלִּית הַפְּנוּהָ הִיא שֶׁכָּל הַהִמְשָׁכוֹת** והגילויים של האורות

ביאור בדרך אפשר

43 האלוניים העליונים **יִמְשְׁכוּ עַל-יְדֵי עֲבוּדָה דְּוָקָא** מצד התחתונים,  
44 **וְעִנְיָן זֶה נִתְחַדֵּשׁ בְּמַתָּן תּוֹרָה, שֶׁמִּמְשִׁיכִים אֶת כָּל הַהִמְשָׁכוֹת**  
45 והתגלות האורות האלוניים מלמעלה **עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה דְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה**  
46 **וּמִצּוֹת** על ידי התחתונים ומצד עבודתם **דְּוָקָא. וְהִתְכַּנָּה לְמַתָּן תּוֹרָה**

47 **הִיא עַל-יְדֵי סְפִירַת**  
48 **הָעֵמֶר, שֶׁלֹּכֵן צְרִיכִים**  
49 **לְהִיּוֹת בְּסִפִּירַת הָעֵמֶר**  
50 **מֵעֵין הָעֵנִינִים שֶׁבְּמַתָּן**  
51 **תּוֹרָה, כִּי כְאֹמֶר סְפִירַת הָעֵמֶר**  
52 **הִיא 'מְמוּצָע' בֵּין יְצִיאַת מִצְרַיִם**  
53 **וּמַתָּן תּוֹרָה וְלֹכֵן צְרִיךְ לְהִיּוֹת בָּהּ**  
54 **מֵעֵין וְדוּגְמָא שֶׁל שְׁנֵי הַדְּבָרִים,**  
55 **וְכֵדִי שֶׁסְפִירַת הָעֵמֶר תְּהִיָּה הַכֹּנֶה**  
56 **לְמַתָּן תּוֹרָה צְרִיךְ לְהִיּוֹת בָּהּ מֵעֵין**  
57 **הָעֲבוּדָה שֶׁל מַתָּן תּוֹרָה שֶׁהוּא**  
58 **עִנְיָן הָעֲבוּדָה בְּדֶרֶךְ**  
59 **מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה, וְעַל-זֶה**  
60 **נֶאֱמַר וּסְפַרְתֶּם לָכֶם, עִם**  
61 **דָּגֵשׁ עַל "לָכֶם", כְּלוּמָר מֵעַן**  
62 **דָּאֲרָךְ אֲנִהוּיָבֵן עֲפָעֵס**  
63 **אֲלֵיין טָאן, אַתֶּם בְּעֲצֻמָּכֶם**  
64 **צְרִיכִים לְהִתְחַלֵּל לַעֲשׂוֹת מִשְׁהוּ**  
65 **לְבַד, וְלֹא לְהִסְתַּפֵּק בְּגִלּוּיִם**  
66 **מִלְּמַעְלָה וְהָעֲבוּדָה הִיא**  
67 **מִהֲחֵל חֲרָמֵשׁ בְּקֻמָּה,**  
68 **בְּקֻמָּה, בְּכֹל הַצִּיּוֹר**  
69 **קֻמָּה, כְּמוּבָא לַעֲלֵי שְׁבַסְפִּירַת**  
70 **הָעֵמֶר לֹא מִסְתַּפְקִים בְּבִיּוֹר**  
71 **וְתִקּוֹן פֶּרֶט מִסּוּיִם אֵלֶּא מִתְקַיִם**  
72 **אֵת כָּל הַמִּידוֹת לְפִרְטִיהֶן עַל**  
73 **בִּיטוֹל וְהַכְנָעָה שֶׁל הַיְשׁוּת**

74 **הַעֲצֻמִּית. וּבְפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר הָרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה בְּפִרְשַׁת**  
75 **בְּחֻקוֹתֵי<sup>10</sup> (שֶׁקֻּרִין עַל-פִּי תַּקְנַת הַגָּאוֹנִים קִדְּם חַג**  
76 **הַשְּׁבִיעוֹת<sup>11</sup>) וְאֹלֶף אֶתְכֶם קֻמְמִיּוֹת, ב' קֻמוֹת<sup>12</sup>, נֹאמַר בַּתּוֹרָה**  
77 **שֶׁאֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְיִמוּ אֶת חֻקֵּי שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, יִלְמְדוּ תּוֹרָה וְיִקְיִמוּ**  
78 **מִצְוֹת, יִתְבָּרְכוּ בְּכִרְכּוֹת רַבּוֹת – וְאֹלֶף אֶתְכֶם קֻמְמִיּוֹת" וְאֹמְרוּ חֲכָמִינוּ ז"ל:**  
79 **"רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: מֵאִתֵּי אִמָּה, כִּשְׁתֵּי קֻמוֹת שֶׁל אָדָם הָרָאשׁוֹן (וְהַבִּיטוּי**  
80 **"קֻמְמִיּוֹת" נִדְרֵשׁ כֵּאלִילוֹ נֹאמַר "קֻמוֹת") וּבַתּוֹרָת הַחֲסִידוֹת מְפָרְשִׁים שְׁתֵּי**  
81 **קֻמוֹת הֵייוּ הַקֻּמָּה דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְהַקֻּמָּה דְּנֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית,**  
82 **שִׁיחַד הֵן שְׁתֵּי קֻמוֹת וּבִשְׁתֵּיהֶן תְּהִיָּה עֲלֶיהָ וְהַגְבָּהָ וְהִינְיָ<sup>13</sup>, שֶׁמִּבְרָר**  
83 **בְּעֲבוּדָה הַרוּחָנִית שֶׁל סְפִירַת הָעֵמֶר אֶת כָּל הַצִּיּוֹר קֻמָּה דְּנֶפֶשׁ**  
84 **הַבְּהִמִּית, וְעַל-יְדֵי הַבְּרִיּוֹר דְּנֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית כָּל הַפִּרְטִים שֶׁלָּהּ**

(8 ראה אוה"ת: בא כך א ע' רנח. כך ח ס"ע ב'תתק"ח; שמע"צ ע' א'תשעג ואילך. סה"מ תרנ"ד ע' קלח ואילך. ד"ה וידבר גר' כה תברכו תשמ"ז. (9 שמו"ר ס"פ פקודי. שהש"ר ס"פ"ג. 10) כו, יג. 11) ראה תוס' מגילה לא, ב. 12) ראה ב"ב עה, א ובחז"א ג מהרש"א שם. סנהדרין ק, א. 13) ראה ד"ה ועשית חג שבועות הנ"ל. וראה לקו"ת במדבר שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 נַעֲשֶׂה תוֹסֶפֶת כַּח אֹר וְחַיִּית גַּם בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שגם היא  
2 מתעלית לדרגה גבוהה יותר מכפי שהייתה קודם לכן וְכִיּוֹן שֶׁהוֹסֵפָה  
3 של הכוח, האור והחיות בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בָּאָה עַל-יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ של  
4 האדם בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, לְכֵן הִנֵּה גַם הַקּוֹמָה הַהִתְעַלּוֹת וְתוֹסֶפֶת  
5 הגובה הרוחני דְּנֶפֶשׁ  
6 הָאֱלֹקִית אֵף שְׂכֻמוֹבֵן הַקְדוּשָׁה  
7 בְּיָדָהּ הוּא הַנּוֹתֵן בָּה אֵת  
8 הכוח וההתעלות הנוספת, ככל  
9 זאת הוּא עֵנִין שָׂבָא מִצַּד  
10 עֲבוֹדָתוֹ של האדם, הִינֵנו,  
11 שְׂגָם זֶה הוּא בְּבַחֲנִית  
12 מַעֲשֵׂה יְדֵיו של האדם  
13 לְהַתְפָּאֵר.<sup>14</sup>  
14 וְעֵנִין זֶה עֲבוֹדַת האדם  
15 שְׂגוּרָתָהּ הַתְּעוֹלָת הֵן בְּנֶפֶשׁ  
16 הַבְּהֵמִית וְהֵן בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית  
17 הוּא הַכֹּהֵן לְקַבְּלַת  
18 הַתּוֹרָה, שֶׁהָרִי הַתּוֹרָה  
19 עֵנִינָה לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם  
20 בְּפִמְלִיאָה שֶׁל מַעֲלָה  
21 וּבְפִמְלִיאָה שֶׁל מִטָּה<sup>15</sup>,  
22 כְּדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁהַלּוּמֵד  
23 תּוֹרָה לִשְׂמֹחַ "מִשִּׁים שְׁלוֹם" גַּם  
24 לַמַּעֲלָה וְגַם לַמַּטָּה שֶׁמִּצֵּדָה  
25 נִמְשָׁךְ גַּם לַמַּטָּה הַשְׁלֹם  
26 בֵּין נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁהִיא  
27 בְּדוּגָמָה "פִּמְלִיאָה שֶׁל מַעֲלָה"  
28 וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית<sup>16</sup> שֶׁהִיא  
29 בְּדוּגָמָה "פִּמְלִיאָה שֶׁל מִטָּה",  
30 וְלִכֵּן צָרִיכָה לְהִיטֵב  
31 הָעֲבוֹדָה דְּסִפְרִית הָעֵמֶר  
32 בְּאֹפֶן כּוֹה שֶׁפְּעוּלָתָהּ וְהַשְׁפַּעְתָּהּ  
33 תִּהְיֶה בְּב' הַקּוֹמוֹת דְּנֶפֶשׁ  
34 הָאֱלֹקִית וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית  
35 שֶׁתִּפְּעַל עֵלְיוֹ וְהַגְבָּהָה בִּשְׂתִּיחָן  
36 גַּם יַחַד, וְעַל-יְדֵי-זֶה זֻכִּים  
37 בְּמִתֵּן תּוֹרָה לְב' הַקּוֹמוֹת הָאֲמוּרוֹת, הִינֵנו הַתְּעוֹלָת הֵן בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית  
38 וְהֵן בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית בְּאֹפֶן שֶׁשְׂתִּיחָן בָּאוֹת עַל-יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ של  
39 האדם, וְכֵן יֵשׁ לָהֶם תּוֹקֵף וְגִדּוּלָה יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר הַגִּלּוּיִים שֶׁהִיוּ בַּעַת יְצִיאַת  
40 מִצְרַיִם שֶׁהִיוּ רַק מִלְּמַעְלָה, לֵאל עֲבוֹדַת האדם.  
41 וְזֶהוּ כְּלָלוֹת עֵנִין סִפְרִית הָעֵמֶר שֶׁהוּא מִמַּצֵּעַ הַמַּחֲבֵר וּמִקְשֵׁר בֵּין  
42 יְצִיאַת מִצְרַיִם וּמִתֵּן תּוֹרָה, שֶׁאוֹתָם הָעֵנִינִים שֶׁהִיוּ בִּיצִיאַת

מִצְרַיִם בְּדֶרֶךְ אֲתַעֲרוּתָא דְלַעֲלִיא  
עֵלְיוֹנִים בֵּינָה, לַמַּעֲלָה מֵאֲוֵרוֹת שֶׁהָאֵדָם מְסוּגָל לַגְּלוּת וְלַהֲמִשִּׁיךְ עַל יְדֵי  
עֲבוֹדָתוֹ, הִנֵּה בְּסִפְרִית הָעֵמֶר נַעֲשִׂית בָּהֶם עֲצָמָם הָעֲבוֹדָה מִצַּד  
הָאֵדָם בְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָה מְלֻמָּשָׁה לְמַעֲלָה, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה נִמְשָׁכִים  
אַחֲרֵי-כֵן אוֹתָם הָעֵנִינִים  
שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם הִיוּ עֲדִיין  
ב"קִטְנוֹת" בְּמִתֵּן תּוֹרָה וְכַעַת  
הֵם בְּבַחֲנִית "גְּדוּלוֹת".  
וְכָלִלוֹת הָעֲבוֹדָה דְּסִפְרִית  
הָעֵמֶר הִיא מִהַחֲל חֶרֶם  
בְּקָמָה, שֶׁהוּא עֵנִין  
הַפְּרִיז בְּכָל ה'צִיּוֹר  
קוֹמָה' הִינֵנו כְּכָל הַפְּרִיזִים,  
כְּמִבּוֹאָר לַעֲלִי, וְכַב' הַקּוֹמוֹת  
הֵן בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית וְהֵן בְּנֶפֶשׁ  
הָאֱלֹקִית, וְהָעֲבוֹדָה הִיא  
בְּכָרוֹר הַמְּדוּת שְׂכָנָה  
הָאֵדָם, שֶׁזֶהוּ הַמַּשְׁמַעוֹת  
הַפְּנִימִית שֶׁל הַצִּיּוֹר שֶׁבָּעָה  
שְׂבֻעוֹת תִּסְפֹּר לָךְ,  
שְׂבָעָה שְׂבֻעוֹת הֵם כְּנֶגֶד  
שְׂבָעַת הַמְּדוּת, וְכִיּוֹן  
שֶׁכָּל מִדָּה כְּלוּלָה מִכָּל ז'  
הַמְּדוּת, כִּי בְּמִידַת הַחֲסֵד,  
לְמִשְׁל, יֵשׁ חֲסֵד שֶׁבְּחֲסֵד וּגְבוּרָה  
שֶׁבְּחֲסֵד וְתַפְאֵרַת שֶׁבְּחֲסֵד וְכו'  
וְכֵן בְּמִידַת הַגְּבוּרָה יֵשׁ חֲסֵד  
שֶׁבְּגִבּוּרָה וּגְבוּרָה שֶׁבְּגִבּוּרָה  
וְתַפְאֵרַת שֶׁבְּגִבּוּרָה וְכו' לְכֵן  
צָרִיכָה לְהִיטֵב סִפְרִית  
הָעֵמֶר שְׂבָעָה שְׂבֻעוֹת שֶׁהֵם  
מ"ט יוֹם, כְּדִי שֶׁהִבְיָרוֹר וְהִתְיָקֵן  
שֶׁל הַנֶּפֶשׁ בִּימֵי סִפְרִית הָעֵמֶר  
יִהְיֶה בְּכָל פְּרִטֵי הַמְּדוּת  
כְּפִי שְׂכָלוֹת ז' מִז'.  
(ב) וּבִאֲוֹר הָעֵנִין אֵיךְ שֶׁכָּל מִדָּה וּמִדָּה כְּלוּלָה מִז'<sup>17</sup>,  
הִנֵּה, מִדַּת הַחֲסֵד הוּא עֵנִין הָאֶהְבָּה, כְּמוֹ  
שֶׁכְּתוּב<sup>18</sup> אֶהְבֵּת עוֹלָם אֶהְבֵּתִיךָ עַל כֵּן מִשְׁכַּתִּיךָ חֲסֵד.  
וּמִדַּת הַחֲסֵד כְּלוּלָה מִכָּל הַמְּדוּת, שֶׁיֵּשׁ חֲסֵד שֶׁבְּחֲסֵד  
שֶׁכָּל מִדָּה וּמִדָּה כָּל אַחַת מִשְׁבַּע הַמִּידוֹת חֲסֵד, גְּבוּרָה, תַּפְאֵרַת, נֹצֵחַ, הוֹד,  
יִסוּר, מַלְכוּת כְּלוּלָה מִז'<sup>17</sup> הַמִּידוֹת מ"ח חֲסֵד שֶׁבְּחֲסֵד" עַד "מַלְכוּת  
שֶׁבְּמַלְכוּת", הִנֵּה, מִדַּת הַחֲסֵד הוּא עֵנִין הָאֶהְבָּה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב<sup>18</sup>  
אֶהְבֵּת עוֹלָם אֶהְבֵּתִיךָ עַל כֵּן מִשְׁכַּתִּיךָ חֲסֵד הִרִי שֶׁהַחֲסֵד וְהָאֶהְבָּה  
הֵם עֵנִין אַחֵר. וּמִדַּת הַחֲסֵד כְּלוּלָה מִכָּל שְׂבָעַת הַמְּדוּת, שֶׁיֵּשׁ  
חֲסֵד שֶׁבְּחֲסֵד גְּבוּרָה שֶׁבְּחֲסֵד וְכו'. וְהוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר אֵת מַשְׁמַעוֹת

## ביאור בדרך אפשר

1 ההתכללות של כל המידות במידת החסד **חֶסֶד שְׁבַחְסָד הִינְנוּ**  
 2 **שְׁהֲאֵהְבָה לֹא תִהְיֶה רַק כְּפִי שֶׁהִיא מִצַּד הַטָּבַע שֶׁהִיא**  
 3 **בְּהֶעָלָם**, כל עוד החסד הוא רק רגש של אהבה ייתכן שהתחושה הזו תישאר  
 4 בהעלם ולא תקבל ביטוי ואילו "חסד שבחסד" הוא כאשר האהבה והחסד  
 5 אינם בהעלם אלא **כְּפִי**  
 6 **שְׁבָאָה** מידת החסד **בְּגִלּוּי** אל  
 7 הזולת באמצעות מעשה בפועל  
 8 **וּבְחֻלָּה** כי תחושה נעלמת  
 9 איננה מורגשת כל כך ואיננה  
 10 חזקה כל כך כמו כאשר יש  
 11 פעולה ניכרת ונרגשת שלה,  
 12 **וּכְמוֹ בְּאִישׁ הַחֶסֶד בְּאִשְׁרֵי**  
 13 **מִדַּת הַחֶסֶד** שהיא אמנם  
 14 המידה העיקרית שלו ולכן הוא  
 15 נקרא "איש החסד" אבל היא  
 16 חזקה יותר ובתוקף יותר כאשר  
 17 היא **בָּאָה בְּגִלּוּי לְהַטִּיב**  
 18 **לְזוּלָתוֹ. וְכְמוֹ כֵּן בְּאֵהָבָת**  
 19 **הָאֵב לְבֵן, שֶׁהִיא אֵהָבָה**  
 20 **טְבִיעִית, אֵהָבָה עֲצֻמִּית**  
 21 הנובעת מכך שמעצם מהותו  
 22 הבן קשור באב, **הִנֵּה עֲנִין**  
 23 **חֶסֶד שְׁבַחְסָד הוּא**  
 24 **שְׁאֵהְבָתוֹ לְבֵנוֹ** שקיימת  
 25 באופן טבעי **בָּאָה בְּגִלּוּי**  
 26 **וּבְחֻלָּה** שאז כל עניינה ומהותה  
 27 הוא בִּתְרֵי שאת והיא הופכת  
 28 מ"חסד" סתם ל"חסד שבחסד".  
 29 **וְעֲנִין גְּבוּרָה שְׁבַחְסָד הוּא**  
 30 **שֶׁהַחֶסֶד עֲצֻמוֹ בָּא**  
 31 **בְּהִתְלַבְּשׁוֹת בְּעֲנִין שֶׁל**  
 32 **גְּבוּרָה** כפי שהולך ומבאר.  
 33 **וְהִנֵּנוּ, שְׂאִין הַפְּנוּנָה לְעֲנִין**  
 34 **הַתְּפִלּוֹת מִידַת הַגְּבוּרָה**  
 35 **בְּחֶסֶד, שִׁסְפִּירַת הַגְּבוּרָה כְּפִי שֶׁהִיא מִדָּה בְּפָנֶי עֲצֻמָּה** ולא  
 36 חלק ממידת החסד היא כלולה בְּחֶסֶד, אלא הַפְּנוּנָה היא לגְּבוּרָה  
 37 **שֶׁהִיא מַעְצָמוֹת מִדַּת הַחֶסֶד** וחלק בלתי נפרד ממנה ולא נטייה  
 38 ו'תנועה' סתומה לחסד, הִינְנוּ, שְׂמַצַּד מִדַּת הַחֶסֶד וְהֵאֱהָבָה  
 39 **נַעֲשִׂית אֲצִלּוֹ פְּעֻלָּה שְׁבַגְלוּי** כלפי חוץ היא עֲנִין שֶׁל גְּבוּרָה,  
 40 **שְׁגְבוּרָה זֹו** שבעצם היא חסד אלא שנראית כפעולה של גבורה היא  
 41 **מַעְצָמוֹת מִדַּת הַחֶסֶד. וְכְמוֹ מִי שֶׁשׁוֹנָא אֶת אוֹיְבֵי הָאֱהוּב,**  
 42 כאשר אדם אוהב מישהו באמת, אזי מטבע הדברים הוא שונא את האוייבים  
 43 של אהובו שְׁשׁוֹנָא זֹו היא אמנם פעולה שנראית כביטוי של מידת הגבורה

## ביאור בדרך אפשר

44 ובכל זאת היא **בָּאָה מִצַּד מִדַּת הָאֵהָבָה עֲצֻמָּה** ובעצם היא ביטוי של  
 45 מידת האהבה ולא של מידת הגבורה, שְׂכָל כֵּן גְּדֻלָּה אֵהְבָתוֹ לְאֱהוּב  
 46 והיחס שלו כלפי אהובו נובע כולו מהחסד והאהבה, שְׂמַצַּד זֹה הוּא  
 47 **שׁוֹנָא אֶת אוֹיְבֵי** שהנהגתם ומציאותם סותרת ומתנגדת לאהובו אבל  
 48 השנאה הזו היא חלק בלתי נפרד  
 49 מהחסד והאהבה וכן היא  
 50 מוגדרת "גבורה שבחסד".  
 51 **וְכְמוֹ כֵּן קִיַּמַת דּוּגְמָא נּוּסַפַּת**  
 52 **לְגְבוּרָה** שבחסד **בְּאֵהָבָת הָאֵב**  
 53 **לְבֵנוֹ שְׂאוֹהְבּוֹ שׁוֹחֲרוֹ**  
 54 **מוֹסֵר<sup>19</sup>, הִרִי גְבוּרָה זֹו**  
 55 כאשר האב מחנך את בנו  
 56 באמצעות דברי מוסר, הדבר הוא  
 57 פעולה שנראית ביטוי של מידת  
 58 הגבורה אבל לאמיתו של דבר  
 59 הרי זו נובעת מחסד ואהבה  
 60 (והראייה שהוא מייסר רק את  
 61 בנו האהוב עליו ולא את בניהם  
 62 של אחרים) והגבורה הזו היא  
 63 **מִצַּד הַחֶסֶד, וְלִכֵּן כָּכָל**  
 64 **שֶׁתְּגַדִּיל אֵהְבָתוֹ** של האב  
 65 **לְבֵן יִגְדֵל גַּם בֵּן עֲנִין**  
 66 **הַגְּבוּרָה** והוא יתמסר לחינוכו  
 67 ובמידת הצורך ירבה לייסר אותו,  
 68 **לְפִי שְׂאִין זֹה מְפָלֵל מִדַּת**  
 69 **הַגְּבוּרָה, אֲלֹא מְפָלֵל**  
 70 **מִדַּת הַחֶסֶד כְּפִי שְׁבָאָה**  
 71 **בְּעֲנִין שֶׁל גְּבוּרָה** ולכן  
 72 תוספת בחסד ואהבה תגדיל את  
 73 המוסר שנובע מהחסד והאהבה,  
 74 והדבר נקרא גבורה רק על שם  
 75 אופן הביטוי החיצוני שלו.  
 76 **וְעֲנִין תְּפָאֶרֶת שְׁבַחְסָד**  
 77 **הִינֵנוּ שֶׁהַחֶסֶד בָּא** ופועל  
 78 ומתגלה **בְּאִפֶּן שֶׁל תְּפָאֶרֶת**, על דרך לשון חכמינו ז"ל בפרקי אבות  
 79 שה"דרך הישרה" לעבוד את ה' היא דרך שהיא **תְּפָאֶרֶת לְעוֹשִׂיהָ**  
 80 **וְתְפָאֶרֶת לֹו מִן הָאֲדָם<sup>20</sup>, וְכִמְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר הַדְּגָמָא לְזֹה,**  
 81 **שֶׁלְפָעֲמִים** ההתגלות והפעולה של מידת הַחֶסֶד הוּא **בְּאִפֶּן שְׂמִטִּיב**  
 82 **לְכָל, גַּם לְרָשָׁעִים, לְלֹא הַבְּחִנָּה כָּלֵל** האם מקבל הטובה ראוי לקבל  
 83 את החסד או לא, שְׂאִין אִין זֹה תְּפָאֶרֶת לֹו מִן הָאֲדָם כי זו אכן  
 84 פעולה של מידת החסד אבל לא פעולה עם יופי ו"תפארת", **וְכִמְלִילָא אִין**  
 85 **זֹה תְּפָאֶרֶת לְעוֹשִׂיהָ** והפעולה הזו לא מוסיפה תפארת לאיש החסד  
 86 שעושה אותה, **וְרַק בְּאִשְׁרֵי הַחֶסֶד הוּא בְּהַבְחִנָּה** והנתינה היא לאחר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מבחן למי ראוי לתת, הרי זה תפארת לו מן האדם פעולה שאפשר  
2 להגדיר אותה כראויה ומפוארת ביחס לאדם המקבל את החסד, ובמילא גם  
3 תפארת לעושיה הנותן, העושה את החסד.  
4 וענין נצח שבחסד היינו כאשר ביחד עם פעולת האהבה והנתינה  
5 שנובעת ממידת החסד יש גם  
6 פעולה והתגלות של מידת החסד  
7 שמצד גדל אהבתו של  
8 האדם לדבר האהוב הרי  
9 הוא מתעורר במדת  
10 הנצח להתגבר על כל  
11 המניעות ועוכבים  
12 המפסיקים בינו לאהוב  
13 ויוצרים ריחוק והבדלה ביניהם,  
14 לנצח אותם באמצעות מידת  
15 הנצח (כפי שהיא חלק ממידת  
16 החסד), ולהתקרב אל האדם  
17 האהוב או הדבר האהוב  
18 עליו. ואין הפונה כאן  
19 ב"נצח שבחסד" למדת הנצח  
20 כפי שהיא מצד עצמה  
21 לא כחלק ממידת החסד, ללא  
22 התגלות אור האהבה,  
23 והינו שלפעמים מידת הנצח  
24 עצמה פועלת בכיוון של חסד,  
25 שגם לאחר שנסתלק  
26 ממנו הרגש האהבה  
27 שבלב שהיה בעבר ונשאר  
28 רשם בעלמא אך לא רגש  
29 ניכר וגלוי, הנה מצד זה  
30 בכוחו של רושם האהבה בלבד,  
31 האדם עומד בתקף  
32 ועקשנות נגד כל מונע  
33 ומעכב לנצחו להתגבר עליו ולהתקרב לאהובו למרות המניעות  
34 והעוכבים, שאז כאשר מידת הנצח לא פועלת כתוצאה מרגש גלוי של  
35 אהבה אלא מהרושם בלבד מדת הנצח היא מקלל בדי ערבות  
36 (פידוע<sup>21</sup> כמבואר בקבלה ובחסידות שנוצח והוד הספירות שבאות  
37 לאחר עיקר המידות שהם חסד גבורה ותפארת נקראים בדי ערבות),  
38 שאין בהם טעם וריח<sup>22</sup>, כדברי המדרש הידועים שמבין ארבעת  
39 המינים, הערבות הן ללא טעם וללא ריח (ומסמלות את ההתאחדות עם  
40 היהודים שאין בהם תורה, טעם, ומצוות, ריח) לפי שאין כאן במידות  
41 נצח והוד ענין ההרגש, אלא רק ענין של פעל בלבד שלעומת  
42 העושר והעומק שברגש, המעשה בפועל כשלעצמו הוא חסד טעם וריח.

החסד הוא בהבחינה, הרי זה תפארת לו מן האדם, ובמילא גם תפארת לעושיה. וענין נצח שבחסד היינו שמצד גדל אהבתו לדבר האהוב הרי הוא מתעורר במדת הנצח להתגבר על כל המניעות ועוכבים המפסיקים בינו לאהוב, לנצח אותם, ולהתקרב אל האהוב או הדבר האהוב עליו. ואין הפונה כאן למדת הנצח כפי שהיא מצד עצמה, ללא התגלות אור האהבה, והינו, שגם לאחר שנסתלק ממנו הרגש האהבה שבלב ונשאר רשם בעלמא, הנה מצד זה עומד בתקף ועקשנות נגד כל מונע ומעכב לנצחו, שאז מדת הנצח היא מקלל בדי ערבות (פידוע<sup>21</sup> שנוצח והוד נקראים בדי ערבות), שאין בהם טעם וריח<sup>22</sup>, לפי שאין כאן ענין ההרגש, אלא רק ענין של פעל בלבד. אמנם הפונה כאן היא לענין הנצח שבחסד, שהוא מקלל מדת החסד ממש, שהחסד עצמו בא בענין של נצח, שמצד גדל אהבתו הרי הוא עומד בנצחון כו', ולכן ככל שהאהבה היא גדולה יותר, כך תגדל גם העמידה בנצחון. וענין הוד שבחסד הוא כמו שכתוב ב'פרדס'<sup>23</sup> שנקרא הוד בהיותו מתלבש במדת הגבורה להשפיל אויביו ולנצח מלחמות ולהציל אוהבי עליו, אלא שאין זה מדת ההוד עצמה, כי אם כמו שנתבאר לעיל בענין הגבורה שבחסד, שהיא ממדת האהבה עצמה, שמצד אהבתו הרי הוא שונא לאויביו אוהבו, וכמו כן הוא

43 אמנם הפונה כאן היא לא למידת הנצח עצמה אלא לענין הנצח  
44 שבחסד, שהוא מקלל מדת החסד ממש ומהווה חלק בלתי נפרד  
45 ממנה, היינו שהחסד עצמו בא ופועל ומתגלה בענין של נצח,  
46 שמצד גדל אהבתו הרי הוא עומד בנצחון כו', כאמור לעיל  
47 ולכן ככל שהאהבה היא  
48 גדולה יותר, כך תגדל גם  
49 העמידה בנצחון והאדם  
50 מוכן להתגבר גם על מניעות  
51 ועוכבים קשים כדי לנצח  
52 ולהביא את האהבה לידי ביטוי  
53 וגלוי, וכל זה כחלק ממידת  
54 החסד.  
55 וענין הוד שבחסד כאשר  
56 מידת החסד כלולה ממידת ההוד  
57 ופועלת באופן שמידת ההוד  
58 באה לידי ביטוי הוא כמו  
59 שכתוב ב'פרדס'<sup>23</sup>  
60 שנקרא מידת החסד הוד  
61 בהיותו מתלבש במדת  
62 הגבורה מבואר בקבלה  
63 וחסידות שבאופן כללי עשר  
64 הספירות נחלקות לשלושה  
65 'קוים'. קו ימין שעיקרו מידת  
66 החסד, שמאל שעיקרו מידת  
67 הגבורה, ואמצע שעיקרו מידת  
68 התפארת. והחלוקה היא כך:  
69 חס"ן (חסמה, חסד, נצח) בימין,  
70 בג"ה (בינה, גבורה, הוד)  
71 בשמאל, דת"י (דעת, תפארת,  
72 יסוד) באמצע. ולעניינו – מידת  
73 ההוד היא בקו הגבורה ומכאן  
74 שיש דמיון וצד שווה בין חסד  
75 שבגבורה לחסד שבהוד, כפי שהולך ומבאר שהחסד מלוכש בהוד כאשר הוא  
76 בא על מנת להשפיל אויביו ולנצח מלחמות אבל הדבר לא נעשה  
77 בתור פעולה של הוד כשלעצמה אלא בתור ביטוי של מידת החסד כי הסיבה  
78 של הפעולה להשפיל אויבים ולנצח מלחמות היא מתוך 'תנועה' של אהבה  
79 וחסד ולהציל אוהבי עליו ולשחרר אותם מהאויבים והמונעים  
80 ומעכבים, אלא שאין זה מדת ההוד עצמה, כי אם כמו  
81 שנתבאר לעיל בענין הגבורה שבחסד שאין זו מידת הגבורה עצמה  
82 אלא, שהיא חלק בלתי נפרד ממדת האהבה עצמה, שמצד אהבתו  
83 הרי הוא שונא לאויביו אוהבו ואם כן נמצא שהשונא אינה ביטוי של  
84 מידת הגבורה אלא דווקא של מידת החסד והאהבה, וכמו כן הוא בהוד

(21) ראה זח"א רכ, ב. רסב, א. לקו"ת מסעי צ, ג. (22) ראה ויק"ר פ"ל, יב. (23) שער ערכי הכינויים ערך הוד (בשם ספר שערי צדק).

## להבין ענין ספירת העומר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁבַחְסָד, שְׁהַמְלִיחָמָה וְהַתְּגַבְרוּת עַל הַשּׁוּנָאִים כִּי בָּאָה מִצַּד מִדַּת  
2 הָאֱהָבָה וְלִכְנָן לַמְּרוֹת שֶׁלִּכְאוּרָה זוּהִי 'תְּנוּעָה' וְנִטְיָה נַפְשִׁית הַפּוֹכָה מִמִּידַת  
3 הַחֶסֶד, לַמַּעֲשֵׂה מְדוּבָר בְּחֶלֶק מִמִּידַת הַחֶסֶד, וְהַתְּפָרֶשׁ הַהִבְדָּל בֵּין גְּבוּרָה  
4 שְׁבַחְסָד לְהוֹד שְׁבַחְסָד לַמְּרוֹת שְׁבַחְסָד כְּלָלִי מְדוּבָר בְּאוֹתָהּ 'תְּנוּעָה' שֶׁ

הַתְּגַבְרוּת וּמִלְחָמָה בְּגוֹרָמִים

6 הַמוֹנוּעִים אֶת הַחֶסֶד וְהָאֱהָבָה  
7 הוּא, שְׁהַגְבוּרָה הִיא  
8 שְׁנָאָה בְּלִב בְּלִבָּד כְּאִמּוֹר  
9 לַעֲלִיל שְׁגִבּוּרָה שְׁבַחְסָד הִיא  
10 שְׁשׁוּנָא אֶת אוֹיְבֵי הָאֱהָבָה,  
11 וְהַהוּד שְׁבַחְסָד הוּא גַם  
12 מִלְחָמָה בְּפַעַל כְּנֹגֵד  
13 הַמִּתְנַגְּדִים לַחֶסֶד, וּבְכָל זֹאת גַּם  
14 זֶה חֶלֶק בְּלִתִּי נִפְרַד מִמִּידַת  
15 הַחֶסֶד, כְּמִבּוֹאָר לַעֲלִיל.  
16 וְעֵנִין יְסוֹד שְׁבַחְסָד הֵינּוּ  
17 שְׁמִצָּד אֲהֲבָתוֹ הָרִי הוּא  
18 מִתְקַשֵּׁר עִם הָאֱהָבָה,  
19 כְּמִבּוֹאָר בְּחִסְדוֹת שְׁמִידַת הַיְסוֹד  
20 הִיא כּוֹחַ הַהִתְקַשְּׁרוֹת (וְהַמִּידָה)  
21 שְׁדִרְכָּה נִפְתָּח נִפְתָּח לַמַּעֲבָר  
22 הַשְּׁפָעָה מִהַמְשַׁפֵּיעַ (וְהַמְקַבֵּל)  
23 וְכָל שְׁתַּגְּדִל אֲהֲבָתוֹ  
24 בַּעֲקֻבוֹת גִּילּוֹ וּבִיטּוֹ חֹזֶק יוֹתֵר  
25 שֶׁל מִידַת הַחֶסֶד כִּי תִגְדֵּל גַּם  
26 הַהִתְקַשְּׁרוֹת שֶׁהִיא פְּעוּלָה שֶׁל  
27 מִידַת הַיְסוֹד.

28 וְעֵנִין מַלְכוּת שְׁבַחְסָד  
29 כְּמִבּוֹאָר בְּחִסְדוֹת סְפִירַת  
30 הַמַּלְכוּת הִיא בְּחִינַת הַדִּיבּוּר  
31 הַעֲלִיּוֹן כִּי עֵיקַר עֲנִינָהּ הוּא  
32 לַהֲעִבִיר וְלַהֲשִׁיעַ אֶת עֲנִיִן  
33 הַסְפִּירוֹת שֶׁלַּמַּעֲלָה מִמֶּנָּה  
34 לְבַחֲבִינוֹת שֶׁלַּמַּטָּה מִמֶּנָּה כְּמוֹ  
35 הַדִּיבּוּר בְּאֵדָם שֶׁאֵין בּוֹ תוֹכֵן מִצַּד  
36 עֲצֻמוֹ אֵלָּא עֲנִינּוֹ לַהֲעִבִיר אֶל  
37 הַזּוּלָּת אֶת עֲנִינֵי הַשְּׁכָל וְהַרְגֵּשׁ,

38 וּמַלְכוּת שְׁבַחְסָד הֵינּוּ שְׁמִצָּד אֲהֲבָתוֹ שְׁנוּבַעַת מִמִּידַת הַחֶסֶד הָרִי הוּא  
39 מְדַבֵּר דְּבָרֵי אֲהָבָה וְאִמָּנוּם פְּעוּלַת הַדִּיבּוּר נּוֹבַעַת מִמִּידַת הַמַּלְכוּת אֲבָל  
40 בְּמִקְרָה זֶה הַדִּיבּוּר הוּא מַלְכוּת שְׁבַחְסָד וּבַעֲצֵם נִחְשָׁב בִּיטּוֹ נּוֹסֵף שֶׁל מִידַת  
41 הַחֶסֶד עֲצֻמָּה, אוֹ שְׁמִדְבָּר גַּם דְּבָרִים אֲחֵרִים לֹא דוּקָא דְּבָרֵי אֱהָבָה  
42 אֲבָל מִטְרַת הַדִּיבּוּר הִיא לֹא הַדִּיבּוּר עֲצֻמוֹ אֵלָּא בְּכַדִּי לְהִיּוֹת בְּיָחֵד עִם  
43 הָאֱהָבָה שֶׁאֵין כָּאֵן זֶה פְּעוּלָה שֶׁל מַלְכוּת שְׁבַחְסָד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב

ביאור בדרך אפשר

44 הַמַּגִּיד<sup>24</sup> מִמַּעוּרִישׁ עַל הַפְּסוּק<sup>25</sup> וַיָּבֹאוּ אֱלִימָה, שְׁלַפְעָמִים  
45 אֶפְיָלוֹ דְּבוּרִים אֲחֵרִים מְדַבְּרִים עִמּוֹ עִם הָאֱהָבָה מִחֲמַת הָאֱהָבָה,  
46 כְּמוֹ גְּבִי שְׁאוּל שֶׁדִּבְּרוּ עִמּוֹ הַכְּנֹת בְּעֵנִינִים אֲחֵרִים וְלֹא דְּבָרֵי  
47 אֱהָבָה אֲבָל הַסִּיכָה לְדִיבּוּר הִיטָּה מִצַּד יָפִיז כו'<sup>26</sup> כִּי שְׁבַחְסָד כִּי יוֹכֵל  
48 לַהֲבִיט בּוֹ, וְגַם דִּיבּוּר בְּאוֹפֶן כֹּזֶה

49 אֵינָנו בִּיטּוֹ לַמִּידַת הַמַּלְכוּת  
50 עֲצֻמָּה אֵלָּא שִׁיךְ לְבַחֲבִינוֹת מַלְכוּת  
51 שְׁבַחְסָד.

52 (ג) וְהִנֵּה פְּרִטֵי הַמִּדּוֹת  
53 הַנִּזְכָּר מִחֶסֶד שְׁבַחְסָד וְעַד  
54 מַלְכוּת שְׁבַחְסָד יִשְׁנָם גַּם  
55 בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית כְּפִי שֶׁהוֹלֵךְ  
56 וּמִפְּרִט. דְּהִנֵּה, מִדַּת הַחֶסֶד  
57 דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית הִיא  
58 הָאֱהָבָה שֶׁל הָאָדָם  
59 לְאֵלֶּקוֹת, וּמִדָּה זֹאת כְּלוּלָה  
60 מִכָּל הַמִּדּוֹת. חֶסֶד  
61 שְׁבַחְסָד הֵינּוּ שֶׁהָאֱהָבָה  
62 לְאֵלֶּקוֹת הִיא בְּהַתְּגַלּוּת  
63 בְּנֶפֶשׁוֹ וְהִיא נִיכְרָת וְנִרְגַּשָׁת  
64 כְּרִגְשׁ גָּלוֹי. וּבְעֶמֶק  
65 וּבְכִנְיָמִיּוֹת יוֹתֵר הָרִי זֶה  
66 כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר לַעֲלִיל  
67 שְׁבַחְסָד שְׁבַחְסָד הָאֱהָבָה  
68 אֵינָה רַק כְּפִי שֶׁהִיא מִצַּד  
69 הַטָּבַע, אֲלָא בְּתַקְּףָהּ וּבִיתֵר  
70 שֶׁאֵת, וּכְמוֹ כֵּן בְּנֶפֶשׁ  
71 הָאֱלֹקִית, שְׁעֵנִין חֶסֶד  
72 שְׁבַחְסָד הוּא שֶׁאֲהֲבָתוֹ  
73 לְהוֹנִי הִיא בְּתַקְּףָהּ וּחֻזְקָה  
74 יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר רִגַּשׁ אֱהָבָה רִגִּיל,  
75 וְהֵינּוּ, שֶׁהָאֱהָבָה הִיא לֹא  
76 רַק בְּכָל לְבָבָךְ<sup>27</sup>, אֲלָא  
77 גַּם בְּכָל נִפְשְׁךָ<sup>27</sup> וְהוֹלֵךְ  
78 וּמִבּוֹאָר אֶת מַעֲלַת הָאֱהָבָה "בְּכָל  
79 נִפְשְׁךָ" עַל הָאֱהָבָה "בְּכָל לְבָבְךָ"  
80 וְכִיצַד הִיא בְּתוֹקֶף וּבְחֻזֶּק יוֹתֵר.

81 דְּהִנֵּה<sup>28</sup>, הָאֱהָבָה הִיא כְּמוֹ כָּל הַמִּדּוֹת שְׁמִקּוּמָם בְּלִב, שֶׁהֵלֵב  
82 אוֹהֵב, אֲבָל יָכוֹל לְהִיּוֹת שְׁלֹא כָּל הֵלֵב מְמַלָּא מִהָאֱהָבָה,  
83 אֲלָא נִשְׁאָר בּוֹ מְקוֹם גַּם לְאֱהָבוֹת זָרוֹת שֶׁאֵינָן אֱהָבָת ה'. וְעֵנִין  
84 בְּכָל לְבָבָךְ הוּא שְׁלֹא זֶה בְּלִבָּד שֶׁנִּרְגַּשְׁתָּ הָאֱהָבָה בְּלִבּוֹ שֶׁהִיא  
85 עֲצֵם הַתְּגַלּוּת הַרְגֵּשׁ הוּא דְּבַר שְׁקִיִּים גַּם בְּאֱהָבָה חֲלָשָׁה שֶׁאֵינָה "בְּכָל לְבָבְךָ",  
86 כִּי אִם, שֶׁכָּל הֵלֵב הוּא מְמַלָּא מִהָאֱהָבָה, עַד שֶׁאֵינּוּ שִׁיף

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְאֵהָב דְּבַר זִוְלָתוֹ כָּלֵל. אֲמַנְם מִצַּד שְׁנֵי, הָאֶהָבָה דְּכָכָה לְכָכָה  
2 הִיא בְּלֵב בְּלֵב, וְלֹא בְּשָׂאֵר אַבְרֵי הַגּוֹף. וְלִמְעַלָּה מִזֶּה הִיא  
3 הָאֶהָבָה דְּכָכָה נִפְשָׁה, שֶׁהָאֶהָבָה הִיא גְּדוּלָּה כָּל כָּף שֶׁלֹּא זֶה  
4 בְּלֵב שֶׁהִיא מְמַלֵּאת אֶת כָּל הַלֵּב, אֲלֹא עוֹד זֹאת, שֶׁהִיא  
5 מִתְפַּשְּׁטת גַּם לְשָׂאֵר  
6 אַבְרֵי הַגּוֹף וִישׁ לֵה הַשְּׁפָעָה  
7 עַל כָּל הַהִתְנַהֲגוּת וְהַהִתְנַהֲלוּת  
8 שֶׁל הָאָדָם, וְכִמּוֹ לְמַשֵּׁל  
9 שֶׁהָאָדָם יִהְיֶה רֵץ לְדַבֵּר  
10 מִצְוָה<sup>29</sup>, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד  
11 הַתְּפַשְּׁטוּת הָאֶהָבָה עַד כִּדִּי  
12 כִּי שֶׁלֹּא זֶה בְּלֵב שֶׁהִיא מְמַלֵּאת  
13 אֶת כָּל הַלֵּב כּוֹלּוֹ אֵלֶּה הִיא  
14 מִתְפַּשְּׁטת וּמִתְרַחֶבֶת וּפּוֹעֵלֶת  
15 בְּכָל אַבְרֵי הַגּוֹף עַד כִּחַ  
16 הַהִלּוּף שֶׁבְּרָגֶל שֶׁהוּא  
17 בְּאֶבֶר הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן,  
18 שֶׁמִּצַּד זֶה בְּגִלּוֹל שֶׁהָאֶהָבָה  
19 מְגִיעָה עַד אֵלָיו הִרִי הוּא  
20 (לֹא רַק הוֹלֵךְ לְדַבֵּר  
21 מִצְוָה, אֲלֵּא) רֵץ דְּוָקָא,  
22 שֶׁזֶּהוּ עֲנִין שְׂבָאִין-עֲרוּף  
23 כָּלֵל שֶׁכֵּן רִיצָה הִיא דְּבַר שׁוֹנֵה  
24 לַחֲלוּטִין מֵאִשֶּׁר הִלִּיכָה רִגְלָהּ עַד  
25 שֶׁאֵין בִּינֵיהֶם דְּמִיּוֹן וְרַק כֹּאשֶׁר  
26 אֶהָבֵת ה' שֶׁבֵּלֵב מְגִיעָה גַּם  
27 לְרִגְלִים אֲזִי הָאָדָם רֵץ לְדַבֵּר  
28 מִצְוָה. וְיֵשׁ אֶהָבָה גְּדוּלָּה  
29 יוֹתֵר, שֶׁגַּם הִיא בָּאָה לִידֵי  
30 בִּיטוּי בְּמַצֵּב שֶׁל חֶסֶד שֶׁבְּחֶסֶד,  
31 הֵינּוּ כֹאשֶׁר הָאֶהָבָה הִיא בַּחוּץ  
32 וּבְתוֹקֶף רֵב שֶׁכָּל כָּף גְּדוּלָּה  
33 אֶהָבֵתוֹ שֶׁל הָאָדָם לְקֹדֶשׁ-  
34 בְּרוּךְ-הוּא עַד שֶׁמִּתְבַּטֵּל  
35 מִמְּצִיאוֹתוֹ (עַר פֶּאֶרְלִיטִט זִיךְ מֵאִבֵּר אֶת הָאִנִּי שֶׁלּוֹ) לְגַמְרֵי וּמִגִּיעֵי  
36 לְמַצֵּב בּוֹ כִּכְּלוֹ אֵין לוֹ מִצִּיאוֹת מִשְׁלוֹ וְהוּא חֵשׁ רַק בְּמִצִּיאוֹת ה' וְזֹאת מִצַּד  
37 גְּדֹל אֶהָבֵתוֹ, וְכִמּוֹ דּוֹגְמָא לְדַבֵּר, כִּיצַד הָאֶהָבָה לֵה גּוֹרֵמֶת לוֹ לִשְׁכּוּחַ אֶת  
38 מִצִּיאוֹתוֹ הָאִישִׁית הִיא שֶׁמִּצַּד גְּדֹל אֶהָבֵתוֹ לְתוֹרָה הַגּוֹרֵמֶת לוֹ לְעֶסֶק  
39 בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה בְּמִסִּירוֹת גְּדוּלָּה מֵאֵד הִרִי הוּא שׁוֹכֵחַ שֶׁהוּא רָעִב וְצָמָא  
40 וְשָׂאֵר צָרִכֵי גּוּפּוֹ, וְהֵינּוּ לְפִי שֶׁנִּתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוֹתוֹ מִצַּד גְּדֹל  
41 הָאֶהָבָה וְכִיּוֹן שֶׁמִּצִּיאוֹתוֹ הָאִישִׁית לֹא נִחְשָׁבֶת בְּעֵינֵינוּ כָּלֵל, הִרִי הוּא לֹא שֵׁם  
42 לֵב אֶפִּילוֹ לְצָרִכֵי גּוּפּוֹ הַהִכְרָחִים.  
43 וְעֲנִין גְּבוּרָה שֶׁבְּחֶסֶד כִּי שֶׁהִיא בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית הֵינּוּ שֶׁהָאֶהָבָה

דְּכָכָה לְכָכָה הִיא בְּלֵב בְּלֵב, וְלֹא בְּשָׂאֵר אַבְרֵי הַגּוֹף.  
וְלִמְעַלָּה מִזֶּה הִיא הָאֶהָבָה דְּכָכָה נִפְשָׁה, שֶׁהָאֶהָבָה הִיא  
גְּדוּלָּה כָּל כָּף שֶׁלֹּא זֶה בְּלֵב שֶׁהִיא מְמַלֵּאת אֶת כָּל הַלֵּב,  
אֲלֵּא עוֹד זֹאת, שֶׁהִיא מִתְפַּשְּׁטת גַּם לְשָׂאֵר אַבְרֵי הַגּוֹף,  
וְכִמּוֹ רֵץ לְדַבֵּר מִצְוָה<sup>29</sup>, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַתְּפַשְּׁטוּת הָאֶהָבָה  
עַד כִּחַ הַהִלּוּף שֶׁבְּרָגֶל שֶׁהוּא בְּאֶבֶר הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן,  
שֶׁמִּצַּד זֶה הִרִי הוּא (לֹא רַק הוֹלֵךְ לְדַבֵּר מִצְוָה, אֲלֵּא)  
רֵץ דְּוָקָא, שֶׁזֶּהוּ עֲנִין שְׂבָאִין-עֲרוּף כָּלֵל. וְיֵשׁ אֶהָבָה  
גְּדוּלָּה יוֹתֵר, שֶׁכָּל כָּף גְּדוּלָּה אֶהָבֵתוֹ עַד שֶׁמִּתְבַּטֵּל  
מִמְּצִיאוֹתוֹ (עַר פֶּאֶרְלִיטִט זִיךְ) לְגַמְרֵי מִצַּד גְּדֹל אֶהָבֵתוֹ,  
וְכִמּוֹ שֶׁמִּצַּד גְּדֹל אֶהָבֵתוֹ לְתוֹרָה שׁוֹכֵחַ שֶׁהוּא רָעִב וְצָמָא  
וְשָׂאֵר צָרִכֵי גּוּפּוֹ, וְהֵינּוּ לְפִי שֶׁנִּתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוֹתוֹ מִצַּד  
גְּדֹל הָאֶהָבָה. וְעֲנִין גְּבוּרָה שֶׁבְּחֶסֶד הֵינּוּ שֶׁהָאֶהָבָה בָּאָה  
בְּעֲנִין שֶׁל גְּבוּרָה. וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבַּאֵר לְעִיל שָׂאִין זֶה שֶׁמִּדַּת  
הַגְּבוּרָה כְּפִי שֶׁהִיא מְדָה בְּפִנֵּי-עַצְמָהּ כְּלוּלָה בְּחֶסֶד, כִּי  
אִם שֶׁגַּם הַגְּבוּרָה הִיא מְכַלֵּל הַחֶסֶד, וְכִמּוֹ הַשְּׁנֵאָה  
לְאֻיְבֵי הָוִי, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב<sup>30</sup> תְּכַלִּית שֵׁנָאָה שְׁנֵאֵתִים  
לְאֻיְבֵים הֵיוּ לִי, וְלֹכֵן כָּכָל שֶׁתְּגַדֵּל אֶהָבֵתוֹ לְהָוִי כָּף  
תְּגַדֵּל שֵׁנָאָתוֹ לְאֻיְבֵי הָוִי. וְתַפְאֶרֶת שֶׁבְּחֶסֶד הֵינּוּ  
שֶׁהָאֶהָבָה הִיא בְּאֶפֶן שֶׁל יָפִי, שֶׁמִּיפָּה וּמִפְאֶרֶת אוֹתוֹ,  
תַּפְאֶרֶת לְעוֹשִׂיָּהּ וְתַפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם. וְנִצַּח שֶׁבְּחֶסֶד  
הֵינּוּ שֶׁמִּצַּד אֶהָבֵתוֹ לְהָוִי הִרִי הוּא עוֹמֵד נֶגֶד כָּל  
הַמְּנִיעוֹת וְעֹפּוֹבִים הַמְּרַחֲקִים אוֹתוֹ מֵאֲלֻקוֹת, וּמִתְגַּבֵּר  
עֲלֵיהֶם וּמְנַצֵּחֶם, כְּדִי שִׁיכַל לְקָרֵב אֶת הָאֲלֻקוֹת אֵלָיו אוֹ  
לְהִתְקָרֵב לְאֲלֻקוֹת. וְהוּד שֶׁבְּחֶסֶד הֵינּוּ שֶׁמִּצַּד אֶהָבֵתוֹ

בָּאָה לִידֵי גִילּוֹי בְּעֲנִין שֶׁל גְּבוּרָה. וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבַּאֵר לְעִיל שָׂאִין  
זֶה שֶׁמִּדַּת הַגְּבוּרָה כְּפִי שֶׁהִיא מְדָה בְּפִנֵּי-עַצְמָהּ כְּלוּלָה  
בְּחֶסֶד, כִּי אִם שֶׁגַּם הַגְּבוּרָה הִיא מְכַלֵּל הַחֶסֶד וְלֹכֵן אֵין זֶה פְּעוּלָה  
שֶׁל מִידַת הַגְּבוּרָה אֵלֶּה שֶׁל מִידַת הַחֶסֶד, אֵלֶּה שֶׁהַחֶסֶד בֹּא בְּצוּרָה שְׁנֵאֵתִית  
כְּפְעוּלָה שֶׁל גְּבוּרָה, וְכִמּוֹ  
הַשְּׁנֵאָה שֶׁל הָאָדָם הָאוֹהֵב אֶת  
ה' לְאֻיְבֵי הָוִי, כְּמוֹ  
שֶׁכְּתוּב<sup>30</sup> תְּכַלִּית שֵׁנָאָה  
שְׁנֵאֵתִים לְאֻיְבֵים הֵיוּ לִי,  
וְלֹכֵן כָּכָל שֶׁתְּגַדֵּל אֶהָבֵתוֹ  
לְהָוִי וְתִהְיֶה חֲזָקָה יוֹתֵר כָּף  
תְּגַדֵּל שֵׁנָאָתוֹ לְאֻיְבֵי הָוִי  
וְכִיּוֹן שֶׁבְּמִקְרָה זֶה הָאֶהָבָה הִיא  
הַגּוֹרֵמֶת אֶת הַשְּׁנָאָה, מוֹכֵן שֶׁגַּם  
הַשְּׁנָאָה הִיא חֶלֶק מִמִּידַת הַחֶסֶד  
וְהִיא גְבוּרָה שֶׁבְּחֶסֶד.  
וְתַפְאֶרֶת שֶׁבְּחֶסֶד הֵינּוּ  
שֶׁהָאֶהָבָה הִיא בְּאֶפֶן שֶׁל  
יָפִי, שֶׁמִּיפָּה וּמִפְאֶרֶת  
אוֹתוֹ, כִּי שֶׁהוֹדוֹת לְאֶהָבָה  
הָאָדָם הָאוֹהֵב מִתְעַלָּה וּמִקְבֵּל  
תּוֹסַפֶּת יוֹפִי וְתַפְאֶרֶת רּוּחָנִים  
כְּלִשּׁוֹן חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁעֲבוּדַת ה'  
כְּרָאוּי גּוֹרֵמֶת תַּפְאֶרֶת  
לְעוֹשִׂיָּהּ מִצַּד הָאָדָם הַעוֹשֶׂה  
עֲצֻמוֹ וְתַפְאֶרֶת לוֹ מִן  
הָאָדָם מִצַּד הַזּוּלָּת.  
וְנִצַּח שֶׁבְּחֶסֶד הֵינּוּ  
שֶׁמִּצַּד אֶהָבֵתוֹ שֶׁל הָאָדָם  
לְהָוִי הִרִי הוּא עוֹמֵד נֶגֶד  
כָּל הַמְּנִיעוֹת וְעֹפּוֹבִים  
הַמְּרַחֲקִים אוֹתוֹ  
מֵאֲלֻקוֹת, וּמִתְגַּבֵּר  
עֲלֵיהֶם וּמְנַצֵּחֶם  
וְכִיּוֹן שֶׁהָאֶהָבָה הִיא בְּאֶפֶן שֶׁל יָפִי, שֶׁמִּיפָּה וּמִפְאֶרֶת אוֹתוֹ,  
תַּפְאֶרֶת לְעוֹשִׂיָּהּ וְתַפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם. וְנִצַּח שֶׁבְּחֶסֶד  
הֵינּוּ שֶׁמִּצַּד אֶהָבֵתוֹ לְהָוִי הִרִי הוּא עוֹמֵד נֶגֶד כָּל  
הַמְּנִיעוֹת וְעֹפּוֹבִים הַמְּרַחֲקִים אוֹתוֹ מֵאֲלֻקוֹת, וּמִתְגַּבֵּר  
עֲלֵיהֶם וּמְנַצֵּחֶם, כְּדִי שִׁיכַל לְקָרֵב אֶת הָאֲלֻקוֹת אֵלָיו אוֹ  
לְהִתְקָרֵב לְאֲלֻקוֹת. וְהוּד שֶׁבְּחֶסֶד הֵינּוּ שֶׁמִּצַּד אֶהָבֵתוֹ  
לְקָרֵב אֶת הָאֲלֻקוֹת אֵלָיו אוֹ לְהִתְקָרֵב לְאֲלֻקוֹת כְּמִבּוֹאֵר בַּחֲסִידוּת  
שֶׁהַהִתְקַרְבוּת וְהַהִתְחַבְּרוּת שֶׁל הָאָדָם לְאֲלֻקוֹת יְכוּלָה לְהִיטֵב בְּשָׁנִי אֹפְנִים:  
בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, הֵינּוּ שְׂאוֹר אֱלֹקִי עֲלִיּוֹן מֵאִיר עַל הָאָדָם, וּבְדֶרֶךְ  
מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, הֵינּוּ שֶׁהָאָדָם מְצִידוֹ מִזִּדְכָּן וּמִתְעוֹדֵן וּמִתְקָרֵב לְאֲלֻקוֹת.  
וּבְעֵינֵינוּ, בְּשָׁנֵי הָאֹפְנִים יִתְכַּן מַצֵּב שֶׁל מְנִיעוֹת וְעִיכּוּבִים עַל הַהִתְקַרְבוּת.  
וְכֹאשֶׁר הָאָדָם מִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם וּמְנַצֵּחַ אוֹתָם וְנוֹצֵרֶת הַתְּקַרְבוּת, הִרִי כִיּוֹן  
שֶׁהַהִתְקַרְבוּת נֶגֶד הַמוֹנְעִים וְהַמְּעַכְּבִים וְהַהִתְקַרְבוּת עֲלֵיהֶם נּוֹבְעִים מֵהָאֶהָבָה,  
הִרִי זֶה פְּעוּלָה שֶׁל נִצַּח שֶׁבְּחֶסֶד.  
וְהוּד שֶׁבְּחֶסֶד הֵינּוּ שֶׁמִּצַּד אֶהָבֵתוֹ לְהָוִי עוֹמֵד הוּא בְּתִנּוּעָה

## ביאור בדרך אפשר

1 **דְּהוּד** שהיא מידה דומה למידת הגבורה, כמבואר לעיל, ופועל **לְהַשְׁפִּיל**  
2 **אוֹיְבָיו וְלִכְבֹּשׁ מַלְחָמוֹת וְלַהֲצִיל אוֹהֲבֵי עַלְיוֹן** וגם כל הפעולות  
3 הללו הנראות כפעולות של גבורה והוד הם ביטוי של מידת החסד, כמבואר  
4 לעיל.

## וְעֵנִין יְסוֹד שְׁבַחְסָד כפי

6 שהוא בא לידי ביטוי בעבודת  
7 האהבה של הנפש האלוקית  
8 להקדוש-ברוך-הוא **הַיְיָנוּ**  
9 **שֶׁמַּצַּד אֶהְבְּתוּ לַהוּי הָרִי**  
10 **הוא מִתְקַשֵּׁר בְּאֵלְקוֹת,**  
11 **וְכֹאשֶׁר מִתְקַשֵּׁר בְּאֵלְקוֹת**  
12 **אֲזִי אֵינוּ שֶׁיָּד לְהִתְקַשֵּׁר**  
13 **בְּעֵנִינִים אֲחֵרִים, וְכִמְאָמֵר**  
14 **הַיְדוּעַ<sup>31</sup> אֲזִי מ'אִי**  
15 **צוֹנְעֵבּוֹנֵדֵן אוֹיְבֵן, פֹּאֲלֵט**  
16 **מָעַן נִיט אוֹנֵטֵן** כאשר  
17 קשורים למעלה, לא נופלים  
18 למטה.  
19 **וְעֵנִין מַלְכוּת שְׁבַחְסָד**  
20 **הַיְיָנוּ שֶׁמַּצַּד אֶהְבְּתוּ**  
21 **לַהוּי הָרִי הוא מְדַבֵּר**  
22 **דְּבָרֵי אֶהְבָּה, בְּהַדֵּר גָּאוֹנוֹ**  
23 **כּוֹ' שהם דברי שבח במעלתו**  
24 **והדרתו של הקדוש-ברוך-הוא,**  
25 **או גַּם עֵנִינִים אֲחֵרִים,**  
26 **וְכִמְוֵי דְבּוּרֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת**  
27 **כּוֹ' שגם הדיבור בהם נובע**  
28 **ממידת האהבה לה'.**  
29 **וְכֹשֶׁם שֶׁנִּתְבָּאֵר** לעיל  
30 באריכות **בְּמִדַּת הַחֶסֶד אֵיף**  
31 **שֶׁהִיא כְּלוּלָה מִכָּלֵם וִישׁ**  
32 **בֵּה אֵת כָּל שֶׁבַע הַמִּידוֹת וְהִיא**  
33 **פועלת ובאה לידי ביטוי בשבעה**

34 אופנים שונים מחסד שבחסד עד מלכות שבמלכות, **כֵּן הוּא גַּם בְּמִדַּת**  
35 **הַגְּבוּרָה וְיִרְאָה** שגם היא כלולה מכל המידות ויש בה חסד שבגבורה,  
36 גבורה שבגבורה וכן הלאה, **וְגַם בְּשֶׁאֵר הַמִּידוֹת,** שאחרי מידת הגבורה  
37 שהם תפארת, נצח וכו' **שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן כְּלוּלָה מִכָּל ז' הַמִּידוֹת.**  
38 **וְהִנֵּה כָּשֶׁם שֶׁנִּתְבָּאֵר עֵנִין הַתְּכַלְלוֹת הַמִּידוֹת בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית,**  
39 **כֵּן הוּא גַּם כֵּן בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית** שהרי שתי הנפשות הן "זה לעומת  
40 זה" וכשם שלנפש האלוקית יש שבע מידות כך גם לנפש הבהמית יש שבע  
41 מידות וכשם שבנפש האלוקית יש התכללות של המידות זו בזו, כך גם בנפש  
42 הבהמית, **וְהַיְיָנוּ, שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד שֶׁבְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהִיא**  
43 **הָאֶהְבָּה לְעֵנִינֵי הָעוֹלָם, הִיא כְּלוּלָה גַּם מִכָּל הַמִּידוֹת, חֶסֶד**

## ביאור בדרך אפשר

44 **שְׁבַחְסָד, גְּבוּרָה שְׁבַחְסָד וכו'** ופעולתה היא באופן מקביל למבואר  
45 לעיל לגבי המידות דנפש האלוקית, היינו שכאשר המניע העיקרי והמטרה של  
46 האדם היא רגש האהבה לענייני העולם ועשיית פעולות שונות כדי למלא את  
47 הרצון הזה אזי גם כאשר הרגש מתפשט ומתגלה באופנים אחרים וגורם  
48 לעניינים של גבורה או מידות

49 אחרות, עדיין מדובר בפעולות  
50 של מידת החסד. **וְכִמְוֵי כֵּן**  
51 **הוא בְּשֶׁאֵר הַמִּידוֹת דְּנֶפֶשׁ**  
52 **הַבְּהֵמִית, שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן**  
53 **כְּלוּלָה מִכָּלֵם.**

54 אמנם, עניין ההתכללות של  
55 המידות בנפש הבהמית דורש  
56 ביאור: **וְהַיְיָנוּ בְּזֵה,**  
57 **דְּלִכְאוּרָה הִנֵּה מְקוֹם**  
58 **לוֹמֵר, דְּכִשְׁלָמָא בְּנֶפֶשׁ**  
59 **הָאֱלֹקִית, בֵּינָן שֶׁשְׂרָשָׁה**  
60 **מֵעוֹלָם הַתְּקוּן, שֶׁהוּא**  
61 **בְּאֵפֶן שֶׁל הַתְּכַלְלוֹת, לְכֵן**  
62 **הַמִּידוֹת דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית**  
63 **כְּלוּלוֹת זֹו מִזֹּו, אֲבָל נֶפֶשׁ**  
64 **הַבְּהֵמִית, שֶׁכִּשְׁמָהּ כֵּן**  
65 **הִיא, שְׁנִקְרָאת בְּשֵׁם**  
66 **בְּהֵמָה, שֶׁשְׂרָשָׁהּ מֵעוֹלָם**  
67 **הַתְּהוֹ, שֶׁהוּא בְּאֵפֶן שֶׁל**  
68 **פְּרוּד, אִם כֵּן אֵין בֵּה**  
69 **עֵנִין הַתְּכַלְלוֹת הַמִּידוֹת**

70 **מבואר בחסידות שיטתו עולם**  
71 **רוחני עליון בו האורות מרובים**  
72 **והכלים מועטים וכתוצאה מכך**  
73 **האורות לא נקלטים ולא**  
74 **'מתיישבים' אלא מאירים יתר על**  
75 **המידה ועולם זה נקרא עולם**  
76 **התהוה, בשונה מהעולמות שבהם**

77 האורות כן 'מתיישבים' בכלים ונקראים בחינת 'תיקון' היינו שההארה  
78 וההתגלות היא מתוקנת ומסודרת כראוי. ועוד מבואר שבעולם התהוה המידות  
79 הם בתוקף רב (בדומה למידות של האדם כפי שהם מצד עצם נפשו, מבלי  
80 שיהיו נשלטות על ידי השכל) וכל מידה לא נותנת מקום לזולתה בשונה  
81 מהמידות של עולם התיקון שמתאפיינות בכך שכל מידה כלולה מחברתה כך  
82 שלמרות שהחסד והגבורה, למשל, הן שני 'קוין' שונים, יש בהם 'גבורה  
83 שבחסד' ו'חסד שבגבורה'. ולפי זה יש לתמוה מה פשר האמור לעיל שעניין  
84 ההתכללות קיים גם בנפש הבהמית?.

85 **אֵף הַיְיָנוּ הוּא, כִּידוּעַ<sup>32</sup> שֵׁישׁ דְּעָה שֶׁגַּם בְּתוֹהוּ הִנֵּה עֵנִין**  
86 **הַתְּכַלְלוֹת הַמִּידוֹת, אֲלֵא הַהִבְדֵּל בֵּין תוֹהוּ וְתִיקוּן הוּא שֶׁהַתְּכַלְלוֹת**

ביאור בדרך אפשר

1 בתוהו היתה רק מיו"ד שכל אחת מעשר הספירות הייתה כלולה מכל  
2 הספירות ולא יותר, והינו, שבתקון ההתפללות היא מיו"ד,  
3 ויו"ד מיו"ד כו' כך שגם חסד שבחסד עצמו, למשל, כלול מכל עשר  
4 הבחינות וכל אחת מהעשר כפי שהיא כלולה בהתכללות זו, גם היא כלולה

5 מעשר, שאז נקראות בשם

6 פְּרָצוּף שלם שיש בו בחינות  
7 רבות ושונות, אַבְל בְּתוֹהוּ  
8 הַהִתְפַּלְלוּת היא רק  
9 מיו"ד ולא יותר, שְׁאֵז  
10 נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם סְפִירָה  
11 אחת. וְכִיּוֹן שֶׁגַם בְּתוֹהוּ יֵשׁ  
12 הַתְּפִלָּה מִיּו"ד, לַפְּחוֹת,  
13 לְכֹן גַּם בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה  
14 שֶׁשְׂרָשָׁה מֵתוֹהוּ הִנֵּה כָּל  
15 מְדָה כְּלוּלָה מִכָּל הַמְּדוֹת  
16 לַפְּחוֹת בְּמִידָה מְסוּיֶמֶת (לְמִרּוֹת  
17 שֶׁהַתְּכַלּוּת בְּחִיקוֹן וּבְנֶפֶשׁ  
18 הָאֱלֹקִית הִיא אֲכַן כְּאוֹפֵן אַחֵר).  
19 וְזוֹהוּ עֲנִין סְפִירַת הָעֵמֶר  
20 שֶׁהִיא הָעֲבוּדָה עֲבוּדַת ה'  
21 רוּחָנִית בְּצִיּוֹר קוּמָה' כֹּל  
22 הַפְּרִטִּים מִהִדְרֹגוֹת הַכִּי גְבוּהוֹת  
23 עַד הִדְרֹגוֹת הַכִּי נְמוּכוֹת שְׂבִיחַד  
24 מֵהוֹנוֹת 'צִיּוֹר' וְדִמוּת שֶׁל קוּמָה  
25 שֶׁלֹּמָה דְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה  
26 וּבְצִיּוֹר קוּמָה' כֹּל  
27 הִדְרֹגוֹת דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית,  
28 שֶׁהִיא כָּל נֶפֶשׁ תְּהִיָּה דִּרְגָּתָהּ  
29 אֲשֶׁר תְּהִיָּה הִיא בְּצִיּוֹר  
30 קוּמָה שֶׁלֹּם וְאֵין נֶפֶשׁ  
31 שְׂמוּרָכָה מִפְּרִט אֶחָד בְּלֹבָד,  
32 כִּיּוֹן שֶׁכָּל מְדָה כְּלוּלָה  
33 מִכָּל הַמְּדוֹת וּבִיחַד הֵן  
34 מְרִכִּיבוֹת 'צִיּוֹר' שֶׁל קוּמָה  
35 שְׁלִימָה, וְלִכֹּן צְרִיכָה  
36 לְהִיּוֹת עֲבוּדַת הַבְּרֹר  
37 בְּכָלִּלּוֹת הַקּוּמָה דְּנֶפֶשׁ  
38 הַבְּהֵמָה כִּדִּי שֶׁלֹּא יִישָׁא אֵף

39 חֶלֶק מִמֶּנָּה בְּתוֹי מְבוּרָה, וְהִינוּ עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית  
40 מֵתְּלַבֶּשֶׁת בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה לְבָרָה לְזַכָּה וְלִהְיוֹתָהּ  
41 וְלִיְיָחֶדָה עִם הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית כְּמִבְּאוֹר בְּחִסְדוֹת שֶׁפְּעוּלַת הַבִּירּוֹר שֶׁל  
42 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה עַל יְדֵי הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הִיא בְּדֶרֶךְ 'הַתְּלַבְּשׁוֹת', הֵינּוּ  
43 בְּהַתְּעַסְקוֹת בְּצוּרָה קְרוֹבָה וּפְנִימִית וְלֹא רַק בְּהִאֲרַת אֹר כְּלָלִי 'מִקֵּיף' מִלְּמַעְלָה  
44 וַיֵּשׁ בּוֹה דְּרֹגוֹת שׁוֹנוֹת – בִּירּוֹר שְׁעִינֵינוּ הִפְרַדַּת הַטּוֹב מֵהָרַע, זִכּוּךְ וְעִידוֹן  
45 הַמִּידוֹת הָלֹא טוֹבוֹת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה, הַעֲלָה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה לְקִדּוּשָׁה  
46 וְעַד הַתְּאֻחָדוֹת שֶׁלָּה עִם הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַל יְדֵי הַפִּיכָתָה לְקִדּוּשָׁה

ביאור בדרך אפשר

47 וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה תוֹסֶפֶת אֹר גַּם בְּכָלִּלּוֹת הַקּוּמָה דְּנֶפֶשׁ  
48 הָאֱלֹקִית כְּנֶ"ל כְּפִי שֶׁהוֹסֵבֵר לְעִיל שְׂבִירּוֹר הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה מִבְּאֵי לִנְפֶשׁ  
49 הָאֱלֹקִית תוֹסֶפֶת אֹר וְכֵן תוֹסֶפֶת כּוֹחַ וְחִיּוֹת.  
50 (ד) וְהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעִיל שְׂאוֹתָם הָעֲנִינִים וְהַתְּגַלּוֹת הָאֲוֵרוֹת הָאֱלֹקִיִּים

51 הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁהִיוּ בְּיִצְיָאָה

52 מְצָרִים בְּדֶרֶךְ אֲתַעְרוּתָא

53 דְּלַעֲיָלָה הַתְּעוּרּוֹת מִלְּמַעְלָה

54 וְהִיא מֵאֵת הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא

55 לֹלָא פְּעוּלָה וְהַכְּנָה מִצַּד בְּנֵי

56 הָאָדָם, צְרִיכָה לְהִיּוֹת בָּהֶם

57 בְּאוֹתָם עֲנִינִים עֲצָמָם הָעֲבוּדָה

58 הָרוּחָנִית שֶׁל הָאָדָם בְּסְפִירַת

59 הָעֵמֶר מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה

60 בְּתַהֲלִיךְ שֶׁתְּחִילָתוֹ פְּעוּלָה מִצַּד

61 הָאָדָם וְהַמְּשַׁכּוֹ הַתְּקֻרְבוֹת שֶׁל

62 הָאָדָם לְאֱלֹקוֹת, וְאַחֲרֵי־כֵן

63 נִמְשָׁכִים אֹתָם הָעֲנִינִים

64 בְּמִתְּנֵי תוֹרָה בְּתוֹסֶפֶת הַמַּעְלָה

65 שׁוֹבְעֵת מִכֵּךְ שֶׁתְּחִילַת

66 הַתְּעוּרּוֹת וְעִיקָר הַהִמְשָׁכָה

67 וְהַתְּגַלּוֹת הִיא כְּתוּצָאָה מֵעֲבוּרַת

68 הָאָדָם. וְכִיּוֹן שֶׁהָעֲבוּדָה

69 דְּסְפִירַת הָעֵמֶר הִיא בְּב'־

70 הַקּוּמוֹת דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית

71 וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה הֵינּוּ כֹּל

72 הַפְּרִטִּים וּבְשִׁלְמוֹת הַצִּיּוֹר' שֶׁל

73 שְׁתֵּי הַנֶּפֶשׁוֹת, שֶׁהֵם בְּכַחֲשֵׁינָהּ

74 מִשְׁפִּיעַ וּמִקְבֵּל כִּיּוֹן

75 שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, הַמְּשַׁפֵּיעַ,

76 מֵתְּלַבֶּשֶׁת בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה,

77 הַמִּקְבֵּל, כִּדִּי לְבֹר וּלְזַכֹּךְ אוֹתָהּ,

78 לְכֹן הִנֵּתִינָה כַּח' עַל־זֶה

79 הָעֲבוּדָה שֶׁל סְפִירַת הָעוֹמֵר עִם

80 שְׁתֵּי הַנֶּפֶשׁוֹת שֶׁהִיחַס בִּינְיָן הוּא

81 שֶׁל מְשַׁפֵּיעַ וּמִקְבֵּל הִיא

82 מִיִּצְיָאָה מְצָרִים, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ

83 גַּם כֵּן עֲנִין מְשַׁפֵּיעַ

84 וּמִקְבֵּל. וְהִינוּ, דָּעִם הֵיּוֹת

85 שֶׁכָּלִּלּוֹת הַגְּלוּיִים דִּיִּצְיָאָה מְצָרִים הֵם בְּדֶרֶךְ אֲתַעְרוּתָא

86 דְּלַעֲיָלָה, מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְאֵם כֵּן נִשְׁאֲלָתָה שְׁאֵלָה: מֵאַחֵר שִׁיִּצְיָאָה

87 מִצָּרִים הֵייתָה הַתְּגַלּוֹת מִלְּמַעְלָה לֹלָא כֹל פְּעוּלָה מִצַּד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה הִרִי

88 לְכַאוּרָה לֹא הִיָּה בְּהִלֵּךְ זֶה כֹּל 'מִקְבֵּל' וְהוּא הַדְּמִיוֹן בֵּין יִצְיָאָה מִצָּרִים לְעֲבוּדָה

89 שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עִם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה? מִכָּל־מִקּוֹם יֵשׁ בָּזָה גּוֹפָא

90 כְּעִינֵי יִצְיָאָה מִצָּרִים עֲצָמָם ב' הַחֲלֻקוֹת שְׁנֵי הָעֲנִינִים הַשּׁוֹנוֹת וְהַלּוּקִים

91 זֶה מוֹזֵה דְּמִשְׁפִּיעַ וּמִקְבֵּל, שֶׁהֵם ב' הָעֲנִינִים דִּיִּצְיָאָה מְצָרִים

92 וְקָרִיעַת יַם־סוּף כְּפִי שִׁתְּבָאֵר לְהֵלָן.

## ביאור בדרך אפשר

1 וְהֶעֱנִין בְּזֶה<sup>33</sup>, דְּהִנֵּה בִּיצִיאת מִצְרַיִם כְּתִיב<sup>34</sup> בתורה שבזמן  
2 שהייתה מכת כינים, גם חרטומי מצרים ניסו לברוא כינים ולא הצליחו, והם  
3 אמרו לפרעה שמכה זו היא אֶצְבַּע אֱלֹקִים, שֶׁהוּא בְּחִינת מַלְכוּת,  
4 וְהִינוּ, שְׂבִיציאת מִצְרַיִם הִנֵּה עֶקֶר הַגְּלוּי של האור האלוקי  
5 מִבְּחִינת מַלְכוּת,

6 כְּמֶאֱמַר<sup>35</sup> כפי שאומרים

7 בהגדה של פסח שְׁבַע יציאת

8 מצרים נִגְלָה עֲלֵיהֶם על בני

9 ישראל מֶלֶךְ מַלְכֵי

10 הַמְּלָכִים, והטעם על כך

11 שהקדוש-ברוך-הוא מְכוּנָה כאן

12 דווקא בתואר "מלך מלכי

13 המלכים" המדגיש את ענין

14 המלכות הוא מפני שְׁזָהוּ גְלוּי

15 בְּחִינת מַלְכוּת דְּאֵין-סוּף

16 כמבואר בחסידות שעיקר ענין

17 הספירות העליונות עם "ציור"

18 והגדרה וחלוקה ברורה לעשרה

19 כוחות שונים מתחיל מעולם

20 האצילות ומטה, אבל בעצם כל

21 התגלות וכל פעולה של האור

22 האלוקי היא באמצעות עשר

23 הספירות הללו אלא שברוגות

24 יותר עליונות הדבר הוא בהעלם

25 (והספירות נקראות "עשר

26 ספירות הגנוחות") ולכן גם באור

27 אין סוף שאין בו "ציור" והגדרה

28 כזו או אחרת יש בחינת מלכות

29 דאין-סוף. וְעַם הַיּוֹת שֶׁהִנֵּה

30 גַּם הַגְּלוּי דְּבְּחִינת (מֶלֶךְ

31 מַלְכֵי הַמְּלָכִים) הַקָּבָ"ה,

32 בְּחִינת זְעִיר אֲנָפִין פנים

33 קטנות, היינו ששת המידות

## ביאור בדרך אפשר

43 ומטה שם מודגש כיצד אין לה שום מציאות ותוכן משלה וכל עניינה הוא  
44 להעביר ולמסור את האורות וההשפעות מהספירות שמעליה. אָמֵנָם  
45 בְּקָרִיעַת ים-סוּף כְּתִיב<sup>37</sup> הִיד הַגְּדוּלָּה (לֹא רַק אֶצְבַּע, אֲלָא  
46 כָּל הַיָּד), שֶׁהוּא גְלוּי בְּחִינת זְעִיר אֲנָפִין היינו התגלות כל ששת  
47 המידות של הספירות העליונות.

48 וְעַם הַיּוֹת שֶׁהִנֵּה בְּקָרִיעַת ים  
49 סוּף גַּם הַתְּגָלוֹת הַמְּלָכוֹת,

50 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב<sup>38</sup> בְּקַע יָם,

51 בְּחִינת הַמְּלָכוֹת, מִפְּלִ-

52 מָקוֹם, עֶקֶר הַגְּלוּי הִנֵּה

53 מִבְּחִינת זְעִיר אֲנָפִין בחינת

54 המידות והגילוי של המלכות

55 כתוספת לעיקר, בשונה מיציאת

56 מצרים שבה עיקר הגילוי היה

57 מבחינת המלכות, כפי שהולך

58 ומבאר. וְהִינוּ, שְׂבִשְׁנֵיהֶם

59 (בִּיצִיאת מִצְרַיִם

60 וּבְקָרִיעַת ים-סוּף) הִנֵּה

61 הַגְּלוּי מִבְּחִינת זְעִיר

62 אֲנָפִין וּמִבְּחִינת הַמְּלָכוֹת,

63 וְהוּא עֲנִין יְחִיד זְעִיר-

64 אֲנָפִין וְנוֹקְבָא בְּדֶרֶךְ כָּל,

65 ההשפעה מדרגה לדרגה הבאה

66 אחריה היא באופן שרק הסוף

67 וההיצוניות של דרגה אחת

68 עוברים אל הבאה אבל כאשר יש

69 השפעה פנימית ועמוקה מדרגה

70 לדרגה הדבר קרוי "יחוד",

71 כלומר התאחדות, של שתי

72 הדרגות, ובעניינו, השפעה

73 פנימית מבחינת המידות (ו"א,

74 שנמשלו לזכר המשפיע) לבחינת

75 המלכות (שנמשלה לנוקבה

76 המקבלת) נקראת "יחוד ו"א ומלכות" זה היה אופן הגילוי הן ביציאת מצרים

77 והן בקריעת ים סוף אֶף מִפְּלִמָּקוֹם יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ הַבְּדֵל בֵּינֵיהֶם,

78 שְׂבִיציאת מִצְרַיִם הִנֵּה הָעֶקֶר מִבְּחִינת הַמְּלָכוֹת, וּבְקָרִיעַת

79 ים-סוּף הִנֵּה הָעֶקֶר מִבְּחִינת זְעִיר אֲנָפִין. וְהִנֵּה זְעִיר אֲנָפִין

80 וּמִלְכוּת הֵם מְשַׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל וּנְמַצָּה שְׂבַע עָשָׂר גַּם בִּיצִיאת מִצְרַיִם, למרות

81 שעיקרה הוא גילוי מלמעלה, כן היה ענין של משפיע ומקבל. אָמֵנָם, כָּל

82 זֶה הִנֵּה בְּדֶרֶךְ גְּלוּי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְאַחֲרֵי-כֵן נִסְתָּלֶקוּ הָעֲנִינִים

83 הָעֲנִינִים כו' וחזרו ועלו למעלה, בְּכִדִּי שִׁימְשִׁיכוּ אוֹתָם מַחֲדָשׁ

84 עַל-יְדֵי עֲבוּדָה מַצֵּד הָאָדָם. וְזֶה הַטַּעַם שֶׁאֵין גּוֹמְרִין אֶת הַהִלָּל

34 שלמעלה מספירת המלכות (כפי שהן "גנוחות" באין סוף) ואם כן לכאורה אין

35 להדגיש דווקא את ענין המלכות, הִנֵּה עֶקֶר הַגְּלוּי

36 ביציאת מצרים הִנֵּה מִבְּחִינת מַלְכוּת והגילוי של שאר המידות היה בתור

37 דבר נוסף על העיקר, וּכְמֶאֱמַר<sup>36</sup> כפי שמוסיפים ואומרים בהגדה של פסח

38 שהאמור בתורה שיציאת מצרים הייתה וּבְמִוְרָא גְדוֹל זֶה גְלוּי שְׂכִינָה,

39 דְּשְׂכִינָה הִיא בְּחִינת הַמְּלָכוֹת. וְזֶה שְׂכִינָה וּבְמִוְרָא גְדוֹל,

40 הסיבה לכך שהגילוי מספירת המלכות נקרא דווקא בשם זה הִינוּ לְפִי

41 שֶׁהִנֵּה גְלוּי בְּחִינת הַמְּלָכוֹת כְּפִי שֶׁהִיא בְּגִדְלוֹת, בְּחִינת

42 מַלְכוּת דְּאֵין-סוּף בשונה מספירת המלכות כפי שהיא בעולם האצילות

(33) בהבא לקמן — ראה סד"ה וספרתם תרע"ג (סה"מ תרע"ג ע' רמז ואילך). (34) וארא ח, טו. (35) הגש"פ פיסקא "מצה זו". (36) שם פיסקא "ביר חזקה". (37) בשלח יד, לא. (38) תהלים עח, יג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אַחֲרֵי הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים דָּפַסְתָּ וּרְק בִּשְׁנֵי הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים (בַּחוּץ  
2 לְאֶרֶץ, וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כּוֹס הָרָאשׁוֹן בְּלִבְךָ, גּוֹמְרִים אֶת הַהֵלֶל וְאוֹמְרִים הֵלֶל  
3 שְׁלֵם) לִפְנֵי שְׁהַעֲנִינִים מִתְמַעֲטִים וּמִסְתַּלְקִים כּוֹ' וּבִיָּמִים שֶׁבָּהֶם  
4 הַגִּילּוּיִם פְּחוּתִים יוֹתֵר לֹא אוֹמְרִים הֵלֶל שְׁלֵם, וְהַסִּיבָה לִכֵּן שֶׁהַגִּילּוּיִם  
5 מִתְמַעֲטִים וְחֻזְרִים וְעוֹלִים  
6 לְמַעַל הָיָא לֹא כִּדִּי לְמִנּוּעַ גִּילּוּי  
7 אִי אֵלָּא בְּכִדִּי שְׁיִמְשִׁיכּוּ  
8 אוֹתָם מִחֻדָּשׁ עַל-יָדֵי  
9 עֲבוּדָה<sup>39</sup> וְאִי הַגִּילּוּיִם יִהְיוּ  
10 עוֹד יוֹתֵר נִעְלִים.  
11 וְזֶהוּ עֲנִין סְפִירַת הָעֵמֶר,  
12 שְׁאֵז הָעֲבוּדָה הִיא  
13 מְלֻמָּטָה לְמַעַלָּה, וְעַל-זֶה  
14 נֶאֱמַר וּסְפַרְתָּם לָכֵם,  
15 וּפְרַשׁ רַבְּנוּ הִזְקֵן וּסְפַרְתָּם  
16 מְלֻשׁוֹן הָאֶרֶץ<sup>40</sup> כִּשֶׁם  
17 שֶׁהַסְפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת נִקְרְאוֹת  
18 בְּשֵׁם זֶה עַל שֶׁהֵן מֵאִירֹת,  
19 וְהֵינּוּ הָעֲבוּדָה הָרוּחוֹנִית  
20 שְׁנוּעָה לְהָאִיר בָּב'  
21 הַקּוֹמוֹת דִּנְפֵשׁ הָאֱלֹקִית  
22 וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵם  
23 מְשֻׁפָּעִים וּמְקַבְּלִים (כִּנּוּל)  
24 וּבִמְצֻעוֹת עֲבוּדָה זֶה הַנֶּפֶשׁ  
25 הַבְּהֵמִית מְקַבֵּל תּוֹסֶפֶת אִי כִּי  
26 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִזְכֶּכֶת אוֹתָהּ  
27 וְהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מְקַבֵּל תּוֹסֶפֶת  
28 אִי כִּי כְּסוּפָה שֶׁל דְּבַר  
29 הַהֲתַעֲסוּקוֹת עִם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית  
30 מוֹסִיפָה בָּהּ אִי וְחִיּוֹת.  
31 וְזֶהוּ גַם כֵּן מֵה שֶׁפְּתוּב  
32 בְּתוֹרָה וּסְפַרְתָּם לָכֵם  
33 מִמִּחְרַת הַשָּׁבֶת, וְאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁאֵין הַכוֹנוּהַ מִמִּחְרַת יוֹם הַשָּׁבֶת  
34 כְּפִשּׁוּטוֹ, יוֹם שְׁבִיעִי בִּשְׁבוּעָה, אֵלָּא דְקָאִי הַבִּיטוּי מִכּוּוֹן עַל מִחְרַת  
35 הַפֶּסַח, הוּא ט"ז בִּנְסָן, לֹא הַבְּדִל בְּאִיּוֹם יוֹם בִּשְׁבוּעָה חֵל חֵג הַפֶּסַח וּבְכָל  
36 אֹפֶן סְפִירַת הָעוֹמֵר מִתְחִילָה מִיֵּד לְאַחֵר חֵג הַפֶּסַח כִּי, הִכָּח עַל הָעֲבוּדָה  
37 דְּסְפִירַת הָעֵמֶר בְּעֲנִין מְשֻׁפָּעִים וּמְקַבְּלִים, כְּמִבּוֹאֵר לַעֲלִי, הוּא מִצַּד  
38 זֶה שֶׁבָּחַג הַפֶּסַח הָאִירֹת הָעֲנִינִים דְּמְשֻׁפָּעִים וּמְקַבְּלִים בְּדֶרֶךְ  
39 מְלֻמָּעָה לְמֻטָּה, שְׁעַל-יָדֵי זֶה נִתֵּן הִכָּח לְהַמְשִׁיכָם אַחֵר כִּי  
40 מִחֻדָּשׁ עַל-יָדֵי עֲבוּדָה מְלֻמָּטָה לְמַעַלָּה.  
41 וְהִנֵּה עִם הֵיּוֹת שֶׁהָעֲבוּדָה דְּסְפִירַת הָעֵמֶר הִיא בְּדֶרֶךְ מְלֻמָּטָה  
42 לְמַעַלָּה, מִבּוֹאֵר בַּחֲסִידוֹת שֶׁלְכָל אֶחָד מֵאֹפְנֵי הַהֲתַעֲוִרוֹת וְהַהֲתַגְלוֹת,

43 מְלֻמָּעָה לְמֻטָּה וּמְלֻמָּטָה לְמַעַלָּה, יֵשׁ יִתְרוֹן לְעוֹמֵת הַשְּׁנִי. בְּדֶרֶךְ מְלֻמָּעָה  
44 לְמֻטָּה הִיתְרוֹן הוּא בְּעִיקָר כִּכְ שֶׁנִּמְשָׁךְ אִי נִעְלָה שֶׁהָאֵדָם מִצִּידוֹ לֹא מְסוּגֵל  
45 לְהַמְשִׁיךְ וְלַעֲוֹר וּבְדֶרֶךְ מְלֻמָּטָה לְמַעַלָּה הִיתְרוֹן הוּא בְּעִיקָר שֶׁהַהֲתַעֲוִרוֹת הִיא  
46 פְּנִימִית וְעִמּוּקָה יוֹתֵר וּבִתְ-קִיּוּמָהּ. וְלַעֲנִינֵינוּ, הָעֲבוּדָה שֶׁל סְפִירַת הָעוֹמֵר הִיא  
47 מְלֻמָּטָה לְמַעַלָּה וְלִכְנוּרָה  
48 בִּיכְלָתָהּ לְפַעוֹל הַמִּשְׁכָּת אִי  
49 מְדֻרָּה נִמּוּכָה בְּלִבְךָ אֲבָל מְכַל-  
50 מְקוֹם, גַּם אִי יִשְׁנָה  
51 הַהֲמַשְׁכָּה לֹא רַק בְּבַחֲנִית  
52 הַמְּלָכוֹת כְּמוֹ שֶׁהִיא  
53 בְּקֻטְנוּתָהּ, אֲלָּא גַם כְּמוֹ  
54 שֶׁהִיא בְּגִדְלוּתָהּ, הֵינּוּ,  
55 כְּפִי שֶׁהַמְּלָכוֹת הִיא מִצַּד  
56 הַמּוֹחִין, וְעַד כְּפִי שֶׁהִיא  
57 בְּשֻׁרָּה לְפָנֵי הַצְּמֻצוֹת,  
58 וְלְמַעַלָּה יוֹתֵר בְּדֶרֶךְ כָּלִל,  
59 לְפִי הַסֵּדֶר הַרְגִּילִי שֶׁל הַסְפִירוֹת  
60 יֵשׁ הָאֶרֶץ וְהַשְּׁפָעָה מִהִמּוֹחִין  
61 (הַסְפִירוֹת חֲכָמָה בִּינָה וְדַעַת) אֵל  
62 הַמִּידוֹת (סְפִירַת הַחֲסֵד וְשֶׁאֵר  
63 הַמִּידוֹת) וּמִהִמּוֹת אֵל הַמְּלָכוֹת.  
64 וּמִסְפִּירָה לְסְפִירָה וּמִדֻּרָּה לְדֻרָּה  
65 הַהֲאֶרָה הוֹלֶכֶת וּמִתְמַעֲטֶת עַד  
66 שֶׁבְּסְפִירַת הַמְּלָכוֹת עֲצָמָה יֵשׁ רַק  
67 הָאֶרֶץ מִצְּמֻצָּמָתָה, אֲבָל יֵשׁוּ גַם  
68 אֹפֶן שֶׁל הַשְּׁפָעָה שֶׁלָּא לְפִי סֵדֶר  
69 זֶה אֵלָּא שֶׁהִמּוֹחִין עֲצָמָם מֵאִירֹת  
70 בְּמִלְכוּת וְאִי הַהֲאֶרָה שֶׁבְּמִלְכוּת  
71 הִיא בְּבַחֲנִית גְּדוּלָּה, וְיֵשׁ אֹפֶן  
72 שֶׁבּוֹ הָאִיר הַמֵּאִיר בְּמִלְכוּת גְּדוּלָּה  
73 עוֹד יוֹתֵר וְהוּא כְּפִי שֶׁהַמְּלָכוֹת  
74 הִיא בְּשֻׁרָּה בְּאִיר אֵין סוּף, כְּפִי  
75 שְׁנוֹכֵר לַעֲלִי שֶׁלְפָחוֹת בְּהַעֲלֵם הַסְפִירוֹת קִיּוּמוֹת בְּאֵין-סוּף וְשֶׁם בּוֹדָאִי גַם  
76 הַמְּלָכוֹת הִיא בְּבַחֲנִית "אֵין סוּף" וְ"גְדוּלוֹת". וְכִמּוֹ כֵּן גַּם בְּבַחֲנִית זְעִיר  
77 אֲנִפִּין, הַמִּידוֹת, שֶׁהַמְּשָׁכָה שְׁעַל יָדֵי עֲבוּדַת הָאֵדָם, לְמִירוֹת שֶׁהִיא  
78 מְלֻמָּטָה לְמַעַלָּה, הִיא לֹא רַק בְּזְעִיר אֲנִפִּין, כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּקֻטְנוּתָהּ,  
79 אֲלָּא גַם כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּגִדְלוּתָהּ, וְהֵינּוּ כְּפִי שֶׁהַזְעִיר אֲנִפִּין, הוּא  
80 מִצַּד הַמּוֹחִין כְּפִי שֶׁהִמּוֹחִין עֲצָמָם, עִם כָּל הָעוֹמֵק וְהַפְּנִימִיּוֹת, נִרְגָּשִׁים  
81 בְּמִידוֹת וְלְמַעַלָּה יוֹתֵר כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד שְׁרִשׁוֹ כּוֹ' שֶׁם הָאִיר  
82 שֶׁבְּבַחֲנִית ז"א (הַמִּידוֹת) מֵאִיר בִּיתֵּר שֶׁאֵת.  
83 וְזֶהוּ מֵה שֶׁפְּתוּב שְׁבַע שְׁפָתוֹת תְּהִיּוּנָהּ, דְּעֲנִין  
84 הַתְּמִימוֹת הוּא עַל-דֶּרֶךְ מֵה שֶׁפְּתוּב בְּגִמְרָא<sup>41</sup> עַל הַפֶּסוּק<sup>42</sup>

(39) ראה לקו"ת צו יד, ד. (40) ראה לקו"ת אמור לה, ב. ועוד. (41) ערכין לא, א"ב. וראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים עה"פ יט, ח (ע' טז). (42) בהר כה, ל.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁנָה תְּמִימָה, לְהֵכִיָּא חֹדֶשׁ הָעֵבֹר, וְהֵינּוּ שְׁתַּבַּת תְּמִימָה בָּאָה  
2 לְרִבּוֹת גַּם חֹדֶשׁ הָעֵבֹר, שֶׁהוּא עֲנִין שֶׁל הוֹסֵפָה כְּדִי לְהַשְׁוֹת  
3 שְׁנַת הַלְּבָנָה לְשְׁנַת הַחֲמָה כִּי תוֹסֶפֶת חֹדֶשׁ אֶדָר בִּשְׁנִים מַעֲבֹרֹת נֹעֵדָה  
4 לַהֲשִׁילִים אֶת הַפֶּעַר שֶׁנוֹצֵר בֵּין שְׁנַת הַלְּבָנָה לְשְׁנַת הַחֲמָה, שֶׁהוּא אֶחָד עֶשְׂרֵי יוֹם  
5 (כְּדִי שֶׁחַג הַפֶּסַח יִחֹל בַּחֹדֶשׁ

6 הָאֵבִיב וְלֹא פֶעַם בַּחֹרֶף וּפֶעַם  
7 בַּקִּיץ) וְנִמְצָא שְׂכָדִי לְהַשִּׁיג  
8 "תְּמִימוּת", הֵינּוּ שְׁלֵמוֹת, יֵשׁ  
9 צוּרֶךְ בְּהוֹסֵפָה עַל הָרִגִּיל. וְכִמוֹ  
10 כֵּן הוּא גַּם בְּמָה שְׁתַּבַּת  
11 שְׁבַע שְׁבָתוֹת תְּמִימוֹת,  
12 שְׁקָאֵי הַמוֹשֵׁג תְּמִימוֹת  
13 בַּמִּשְׁמֻעוֹת שֶׁל שְׁלֵמוֹת מִלֵּאָה  
14 מִכוּון עַל הַהוֹסֵפָה  
15 בְּבַחֲנִיַּת זְעִיר־אַנְפִּין  
16 וּמִלְכוּת כְּמוֹ שֶׁהֵם  
17 בְּבַחֲנִיַּת גְּדֻלּוֹת כִּי הַתּוֹסֶפֶת  
18 יוֹתֵר מִהָרִגִּיל הִיא שֶׁמֵּבִיָּאָה אֶת  
19 הַשְּׁלֵמוֹת וְהַתְּמִימוֹת. וְזֶהוּ גַּם  
20 כֵּן מָה שְׁתַּבַּת מִמַּחֲרַת  
21 הַשְּׁבָת דּוֹקָא, וְלֹא  
22 מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח, אִף  
23 שֶׁלִּמְעַשֵּׂה הַכְּתוּב מְדַבֵּר עַל  
24 מַחֲרַת הַפֶּסַח וְלֹא עַל יוֹם רֵאשׁוֹן  
25 בַּשָּׁבֹעַ הַבֹּא אַחֲרֵי הַשְּׁבָת כִּי  
26 מַחֲרַת הַשְּׁבָת מוֹרָה עַל  
27 בְּחִינָה שְׁלֵמָה  
28 מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת<sup>43</sup> כַּמְבוֹאֵר  
29 בַּלְקוּטֵי תוֹרָה אֹדוֹת הָעֵבֹדָה  
30 הַרוּחָנִית שֶׁל סְפִירַת הָעוֹמֵר  
31 שֶׁהָעוֹמֵר בֹּא מִן הַשְּׁעוּרִים, מֵאֵל  
32 בַּהֲמָה וְכֵן לְמַעַל חַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ  
33 שֶׁבִּמְרַכְבָּה הַעֲלִיּוֹנָה הֵם בַּחֲנִית  
34 בַּהֲמָה לְמַעַלָּה, שׁוֹרֵשׁ הַנֶּפֶשׁ  
35 הַבְּהֵמִית לְמַטָּה וְכֹאשֶׁר הִכָּהֵן

36 מוֹנִיף אֶת הָעוֹמֵר הוּא מַעֲלָה וּמְבַרֵּר אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית "לִפְנֵי הוֹי", לְמַעַלָּה  
37 מִשֵּׁם הוֹי וְעַל יְדֵי נִמְשָׁכִים אֹרֹת "מְקִיפִים" שֶׁלִּמְעַלָּה מִסֹּדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁל  
38 הָאֹרֹת הַ"פְּנִימִיִּים".

39 וְעַל-פִּי-זֶה מוֹכֵן שְׁכָלָלוֹת הָעֵבֹדָה דְּסְפִירַת הָעוֹמֵר שֶׁהִיא בֹּאוֹפֵן  
40 שֶׁל חִיבוֹר בַּחֲנִית הַמִּשְׁפִּיעַ עִם בַּחֲנִית הַמִּקְבֵּל הִיא הָעֵבֹדָה בְּבַחֲנִיַּת  
41 זְעִיר־אַנְפִּין וּמִלְכוּת הַפּוֹעֵלֶת יָחוּד וְחִיבוֹר בֵּינֵיהֶם וּמִמְשִׁיכָה אוֹתָם כְּפִי  
42 שֶׁהֵם בֹּאוֹפֵן הַכִּי נַעֲלָה. וְיֵשׁ לוֹמֵר בְּדֶרֶךְ-אֶפְסָר שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן עֲנִין

מִצְוָה לְמִימְנֵי יוֹמִי וּמִצְוָה לְמִימְנֵי שְׁבוּעֵי<sup>44</sup>, כְּדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל  
הַגְּלִמְדִים מִהַפְּסוּקִים שֶׁמִּצְוֹת סְפִירַת הָעוֹמֵר כּוֹלֶלֶת שְׁנֵי עֲנִינִים – מִצְוָה לְמִנּוֹת  
אֶת הַיָּמִים וּמִצְוָה לְמִנּוֹת אֶת הַשָּׁבָעוֹת, וְכֵן נִפְסָקָה הַלְכָה לְמַעֲשֵׂה. וְלִפִּי  
פְּנִימוּת הַדְּבָרִים הַסִּיכָה לִכְךָ הִיא מִשּׁוֹם  
אַנְפִּין וּמִלְכוּת הַיָּמִים

מִכוּוֹנִים כִּנְגַד הַמִּידוֹת (כַּמְבוֹאֵר  
בַּחֲסִידוֹת שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּשִׁישָׁה  
יָמִים כִּנְגַד שֵׁשֶׁת הַמִּידוֹת, בַּחֲנִית  
ז"א) וְהַשָּׁבָעוֹת הֵם כְּפִי שֶׁבִּנּוּסָף  
לְשֵׁשֶׁת הַמִּידוֹת יֵשׁ עֲנִין שְׁבִיעִי,  
מִידַת הַמִּלְכוּת. וְעַל-יְדֵי  
הָעֵבֹדָה דְּסְפִירַת הָעוֹמֵר  
בְּבַחֲנִיַּת זְעִיר־אַנְפִּין  
וּמִלְכוּת, כַּמְבוֹאֵר לַעֲלֵי,

מִמְשִׁיכִים אוֹתָם הָעֲנִינִים  
בַּחֲגֵי הַשָּׁבָעוֹת, וּבְכֵן זֹכִים  
לְשֵׁתִי הַמַּעֲלֹת גַּם יָחוּד, כִּי  
בְּסְפִירַת הָעוֹמֵר מוֹדַגְשֶׁת הַמַּעֲלָה  
שֶׁל עֲבֹדַת הָאָדָם מִלְּמַטָּה  
לְמַעַלָּה וּבַחֲגֵי הַשָּׁבָעוֹת נֹסֶפֶת  
עַל כֵּךְ הַהִמְשָׁכָה מִלְּמַעַלָּה  
שֶׁזֶּהוּ מָה שְׁתַּבַּת<sup>45</sup> בְּמַתָּן  
תּוֹרָה אֲנִכִּי הוֹי' אֶלְקִיךָ,  
דְּהוֹי' אֶלְקִיךָ הוּא זְעִיר־

אַנְפִּין כִּי שֵׁם הוֹי' כּוֹלֵל אֶת כָּל  
הַסְפִּירוֹת וּבִהֵן הַמִּידוֹת  
וּמִלְכוּת.

(ה) וְזֶהוּ עֲנִין סְפִירַת  
הָעוֹמֵר שֶׁהוּא מְמַצֵּעַ בֵּין  
יִצִּיאַת מִצְרַיִם לְמַתָּן  
תּוֹרָה, שֶׁאוֹתָם הָעֲנִינִים  
שֶׁהֵאִירוּ מִצַּד עֲצָמָם  
בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, צָרִיכָה לְהִיּוֹת בָּהֶם הָעֵבֹדָה  
מִלְמַטָּה לְמַעַלָּה בְּסְפִירַת הָעוֹמֵר, וְעַל-יְדֵי-זֶה  
מִמְשִׁיכִים עֲנִינִים אֵלָיו בְּשִׁעַת מַתָּן תּוֹרָה. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מָה  
שְׁתַּבַּת<sup>46</sup> מְשַׁכְנֵי אַחֲרֵיךְ נְרוּצָה, הִכִּיאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו,  
נִגְלִילָה וְנִשְׁמַחָה בָּךְ, מְשַׁכְנֵי קָאֵי עַל הַזְּמַן דִּיצִיאַת  
מִצְרַיִם, וְכִמוֹ אָדָם הַמוֹשֵׁף דְּכָר שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ כָּלֵל, וְהוּא  
עֲנִין הַמְשִׁיכָה בְּדֶרֶךְ אֲתַעֲרוּתָא דְלַעֲלִילָא מִלְּמַעַלָּה

בְּסְפִירַת הָעוֹמֵר, וְעַל-יְדֵי-זֶה מִמְשִׁיכִים עֲנִינִים אֵלָיו בְּשִׁעַת  
מַתָּן תּוֹרָה שֶׁהִיוּ הֵן מִלְּמַטָּה לְמַעַלָּה וְהֵן מִלְּמַעַלָּה לְמַטָּה.

וְזֶהוּ גַּם כֵּן מָה שְׁתַּבַּת<sup>46</sup> מְשַׁכְנֵי אַחֲרֵיךְ נְרוּצָה, הִכִּיאֲנִי  
הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו, נִגְלִילָה וְנִשְׁמַחָה בָּךְ, מְשַׁכְנֵי קָאֵי עַל הַזְּמַן  
דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וְכִמוֹ אָדָם הַמוֹשֵׁף דְּכָר שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ כָּלֵל  
וּבִיכּוּלָתוֹ לְמִשּׁוֹךְ דְּכָר מִבְּלִי שֶׁהִדְבֵּר יִהְיֶה מוֹדַע לִכְךָ כָּלֵל, וְהוּא עֲנִין  
הַמְשִׁיכָה בְּדֶרֶךְ אֲתַעֲרוּתָא דְלַעֲלִילָא מִלְּמַעַלָּה לְמַטָּה מִבְּלִי

(43) ראה לקו"ת אמור לה, ד. לו, ב. (44) מנחות סו, ב. (45) יתרו כ, ב. (46) שה"ש א, ד. וראה ד"ה משכני באוה"ת שה"ש ח"א ע' נט ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שהמטה והתחתון מצידו יעשה פעולה של הכנה לזה ואפילו מבלי שיהיה
- 2 מודע לכך. אַחֲרֵיכֶם נְרוּצָה קָאִי עַל הַזְמַן דְּסִפְיַת הָעֶמֶר כאשר
- 3 העיקר הוא עבודת האדם מלמטה, וְעַל־זֶה על העבודה של האדם מצד
- 4 עצמו, מלמטה למעלה נֶאֱמַר
- 5 נְרוּצָה לְשׁוֹן רַבִּים, 1 לְמַטָּה. אַחֲרֵיכֶם נְרוּצָה קָאִי עַל הַזְמַן דְּסִפְיַת הָעֶמֶר,
- 6 שְׁמוּרָה עַל הָעֲבוּדָה בְּב' 2 וְעַל־זֶה נֶאֱמַר נְרוּצָה לְשׁוֹן רַבִּים, שְׁמוּרָה עַל הָעֲבוּדָה
- 7 הַקּוֹמוֹת דְּנִפְשׁ הָאֱלֹקִית 3 בְּב' הַקּוֹמוֹת דְּנִפְשׁ הָאֱלֹקִית וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית. וְמָה
- 8 וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית. וְמָה 4 שְׁכָתוֹב הֵבִיאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו קָאִי עַל הַזְמַן דְּמַתֵּן תּוֹרָה,
- 9 שְׁכָתוֹב הֵבִיאֲנִי הַמֶּלֶךְ 4 שְׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה מִתְקַשְּׁרִים בְּהֶקֶב"ה, כְּמֵאמֶר 47 יִשְׂרָאֵל
- 10 חֲדָרָיו שִׁמְשָׁמְעוּ קִירֹב 5 מִתְקַשְּׁרִין בְּאוֹרֵייתָא וְאוֹרֵייתָא בְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא,
- 11 וְחִיבוֹר פְּנִימִי וְעִמּוֹק קָאִי 6 וְעַל־יְדֵי־זֶה נִגְלָה וְנִשְׁמָחָה בָּךְ, בָּךְ בְּעֶצְמוֹתָךְ 48.
- 12 מִכוּן עַל הַזְמַן דְּמַתֵּן 7

(47) זח"ג עג, א. (48) אוה"ת שם ע' סז. ובכ"מ.

## אגרות קודש

ב"ה, ז' אייר, תשי"ט  
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים  
מו"ה יוסף שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מה' אייר עם המצורף אליו המגבית שערך לטובת כולל  
חב"ד אשר באה"ק ת"ו.

ואף שלדכוותי בודאי אין צורך בהבעת תודה וכו' וכו' בכל זה אביע ת"ח על גודל הקורת רוח  
והנחת רוח שגרם לי בפרטיות, נוסף על גודל הענין והמצוה, אשר אף שנח"ר פרטי שלא בערך הוא לענין  
המצוה שבדבר, עלי להביע רגשותי בהנוגע לי, ובפרט שדוקא ענינים טובים ומשמחים אין מצוים כ"כ,  
שזהו עוד מגדיל היוקר כל מאורע כהאמור, ובפרט הנעשה באתערותא של הפועל עצמו מבלי שיעוררוהו  
עד"ז.

וכיון שבאים אנו מחדש ניסן ונמצאים בחדש זיו, בו נולדו זיוותני עולם, וידוע דבר האריז"ל,  
שכשהימים האלו נזכרים (ה"ה גס) ונעשים, הנה יתוסף בכל ענינים הפרטים והכללים, בתכ"י, חירות  
וגאולה להרבות זיו בעולם, זיו והארות מעשה אבותינו, וכמובא בתניא, שכל אבריהם ועשיותיהם רק  
לרצון העליון לבדו כל ימיהם.

בברכה לבשו"ט בכל האמור מתוך בריאות הנכונה.

## בס"ד. שיחת שבת פרשת בהר־בחוקותי, מברכים החודש סיון ה'תשח"י.

בלתי מוגה

- 1 א. בתחילת<sup>1</sup> הסדרה נאמר<sup>2</sup>: "וידבר הוי' אל משה בהר סיני גו' ושבתה הארץ שבת להוי'". ומפרש רש"י
- 2 בשם 'תורת כהנים'<sup>3</sup>: "מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצוות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו
- 3 כללותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני".
- 4 וצריך להבין: מדוע הלימוד "בהר סיני" הוא במצות שמיטה דוקא, הרי הלימוד היה יכול להכתב במצוה
- 5 אחרת (שבה נמנים הפרטים), ומאותה מצוה היינו למדים על כל המצוות שכל דקדוקיהן נאמרו מסיני?
- 6 בפשטות יש לומר: כיון שמצות שמיטה נאמרה בכללות בפרשת משפטים (לאחר מתן־תורה) – "והשביעית
- 7 תשמטנה ונטשתה"<sup>4</sup>, ובפרשת בהר חוזרת ונשנית בדרך פרט. אבל אין זה מספיק, כי ישנן עוד מצוות שנאמרו
- 8 בפרשת משפטים.
- 9 וביותר יוקשה: מצוה שממנה למדים על כל המצוות – היתה צריכה להיות מצוה כללית, ומדוע נבחרה
- 10 מצות שמיטה, שלכאורה היא מצוה פרטית, ויש בה כמה וכמה הגבלות: נוהגת רק בזמן שהיובל נוהג; ואפילו
- 11 להדעות שנוהגת גם בזמן הזה – הרי זה לדעת רוב הפוסקים רק מדרבנן<sup>5</sup>. זוהי הגבלה בזמן. ויש בה גם הגבלה
- 12 במקום: בארץ ישראל דוקא ולא בחוץ־לארץ<sup>6</sup>.
- 13 ולכן בהכרח לומר, שמצות שמיטה היא מצוה כללית במובן ידוע, כפי שיתבאר לקמן.
- 14 ב. בהמשך הכתוב נאמר<sup>7</sup>: "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך גו'". ולכאורה, למה הוצרך הכתוב
- 15 לומר זאת – כיון שאין זה ציווי אלא ענין של רשות, מהיכי תיתי שיהיה אסור, שהוצרך לומר "שש שנים גו'?"
- 16 ובהכרח לומר, שגם "שש שנים תזרע שדך גו'" נכלל בענין מצות שמיטה. המצוה היא לא רק "ובשנה
- 17 השביעית שבת שבתון"<sup>8</sup>, אלא גם "שש שנים תזרע גו'" הוא חלק מהמצוה.
- 18 ענין זה הוא בשני אופנים:
- 19 (א) זהו הכנה למצות שמיטה: בכדי שיוכלו לקיים "ובשנה השביעית שבת שבתון" – הרי זה על־ידי ההכנה
- 20 ד"שש שנים תזרע גו'".
- 21 (ב) זהו התכלית של מצות שמיטה: תכלית הכוונה ד"שבתון" שבשנה השביעית היא – בכדי שלאחרי־זה
- 22 יהיה "שש שנים תזרע גו'".
- 23 ג. ענין השמיטה כפשוטו הוא, שבשנה השביעית צריך להיות שבתון לארץ – "שדך לא תזרע וכרמך לא
- 24 תזמור וגו'". בשנה השביעית צריך להיות "שבתון" בכל עניני מלאכות הארץ שמהם עושים לחם וכו' שעליו
- 25 יחיה האדם.
- 26 "וכי תאמרו מה נאכל" – על כך עונה התורה: "וצויתי את ברכתי גו' ועשת את התבואה לשלש השנים"<sup>9</sup>.
- 27 תוכן ענין מצות שמיטה הוא: תובעים מיהודי שאחת לשבע שנים ייפרד מכל הענינים הארציים, הצרכים
- 28 הארציים, שלא יהיה לו עסק עם מלאכות הארץ הקשורות עם הלחם שעליו יחיה האדם, ויסמוך לגמרי על
- 29 הקב"ה, שיתן לו פרנסתו למעלה מהטבע.
- 30 אין זה סדר עבור כל הזמנים. רוב הזמן – בכמות – צריך יהודי להתעסק עם עניני העולם, בשביל עבודת
- 31 הבירורים. והרי זהו ענין התהוות העולם על־ידי שם "אלקים", בגימטריא "הטבע"<sup>10</sup>, בכדי שהאדם יעסוק על־פי
- 32 תורה בעניני הטבע, ועל־ידי־זה יברר ויזכך את עניני הטבע.

הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ט (לפי' הב"י יו"ד סשל"א בתחלתו – וראה  
כס"מ שם פ"ט ה"ב). טויו"ד שם. חינוך מצוה פד.  
(6) קידושין לו, ב. רמב"ם שם פ"ד הכ"ה. טור וחינוך שם.  
(7) כה, ג.  
(8) שם, ד.  
(9) שם, כ"א.  
(10) פרדס שי"ב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו (ד"ה והמרגיל –

(1) מכאן עד סו"ח – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית),  
ונדפס בלקו"ש ח"א ע' 273 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה  
ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.  
(2) ר"פ בהר.  
(3) עה"פ.  
(4) כג, יא.  
(5) ירושלמי בפ' השולח. הובא ברש"י ובתוס' גיטין לו, א. רמב"ם

- 1 אבל בזמנים מסויימים תובעים מיהודי ש"יצא" מן העולם. הגם שצריך לבררו, הנה בזמן מן הזמנים צריכה  
2 להיות התנועה להעמיד את עצמו למעלה מן העולם.
- 3 ד. שני ענינים אלו תלויים זה בזה:
- 4 כדי שתהיה התנועה להעמיד את עצמו למעלה מהעולם, "ושבתה הארץ שבת להוי'", היה הוה ויהיה  
5 כאחד<sup>11</sup>, למעלה משם אלקים בגימטריא "הטבע" – הרי זה על-ידי העסק בעניני העולם על-פי תורה.
- 6 וזהו האופן הראשון, ש"שש שנים תזרע שדך גוי'" – שהפירוש "תזרע שדך גוי'" הוא, שבשדה נזהר הוא  
7 בכל הענינים על-פי שולחן ערוך, כמו כלאים וכו' – הוא הכנה ל"ובשנה השביעית".
- 8 האופן השני: בכדי שיוכל להיות הבירור בעניני העולם, הרי זה דוקא על-ידי-זה שמזמן לזמן מעמיד את  
9 עצמו בעבודתו למעלה לגמרי מהעולם. ואז, גם כשבא אל העולם, הרי לא זו בלבד שאינו נגרר ("ער ווערט  
10 ניט אריינגעשלעפט") בתוכו, אלא אדרבה – הוא עושה מהעולם גופא כלי לאלקות.
- 11 וכמו שכתוב בקונטרס 'עץ החיים'<sup>12</sup>, שכדי לאחוז במדריגת "יחודא תתאה" כדבעי, צריך להיות ההרגש,  
12 בכללות על-כל-פנים, של "יחודא עילאה".
- 13 וזהו האופן השני: "תזרע שדך גוי'" הוא התכלית, אבל אי-אפשר שיהיה בירור העולם, אלא כאשר ישנה גם  
14 תנועת ההפשטה מהעולם.
- 15 ה. באופן כזה מצינו גם בענין השבת וששת ימי החול.
- 16 בששת ימי השבוע ישנה עבודת הבירורים, "ששת ימים תעבוד"<sup>13</sup>, אבל בשבת – בורר אסור. ולכן נאמר  
17 בנוגע לשבת "ויכל אלקים"<sup>14</sup> – שמסתיימים ההעלמות דשם אלקים, ומאיר שם הוי' שלמעלה מהטבע<sup>15</sup>. ושני  
18 ענינים אלו דשבת וחול תלויים, כאמור, זה בזה.
- 19 ו. באמת יש מעלה בשמיטה על שבת: שבת – אסור ב"עובדין דחול", ואז עומד האדם למעלה מהעולם,  
20 ואין לו קשר עמו. מה-שאינ-כן בשמיטה – מותר לעשות שאר עניני "עובדין דחול", והיינו, שנמצא בתוך  
21 העולם, ואף-על-פי-כן "ושבתה הארץ שבת להוי'": לא עבודת הבירורים שבשם אלקים, אלא "שבת להוי'"  
22 שלמעלה מהעולם, אף שנמצא בתוך העולם. בעולם גופא – ממשיך הוא את שם הוי' שלמעלה מהעולם לגמרי.  
23 וזהו על-דרך הפירוש על-פי תורת הבעל-שם-טוב: "ושבתה הארץ" – שביתה וביטול בארץ<sup>16</sup>; מחדירים  
24 שביתה בענינים הארציים גופא.
- 25 ז. ובזה יובן גם כן מה שכתוב בפירוש רש"י על הפסוק "שבת להוי'": "לשם ה' כשם שנאמר בשבת  
26 בראשית"<sup>17</sup>.
- 27 לכאורה, מה מחדש כאן רש"י? – אבל לפי האמור לעיל מובן: כיון שבשמיטה מותר לו לעשות "עובדין  
28 דחול", להתעסק עם העולם – היה מקום לחשוב שאיסור החרישה והזריעה בשמיטה אינו ענין של "הוי'"  
29 שלמעלה מהעולם, אלא ענין של עבודת הבירורים, ועל-דרך המצוות ד"ש שנים תזרע גוי'", שענינים בירור  
30 בעולם גופא, לא למעלה מהעולם;
- 31 על כך אומר רש"י, שזהו ענין של "לשם הוי' כשם שנאמר בשבת בראשית". זהו ענין של שביתה הארץ  
32 שממנה תצא לחם, עיקר חיות האדם; וזהו הפשטה מהעולם, כשם שהוא בשבת בראשית. ואילו ההיתר לעשות  
33 "עובדין דחול" אחרים – הרי זו מעלה נוספת – שב"עובדין דחול" גופא מחדירים את אור הוי' שלמעלה  
34 מהעולמות לגמרי<sup>18</sup>.
- 35 ח. על-פי-זה יובן גם כן שמצות שמיטה היא מצוה כללית: זהו התוכן של כל המצוות, אלא שבמצות שמיטה  
36 הרי זה בגילוי.

(14) בראשית ב, ב. וראה לקו"ת פרשתנו (בהר) מב, ג. ובכ"מ.

(15) ראה לקו"ש ח"א ע' 270.

(16) ראה תולדות יעקב יוסף ר"פ בהר.

(17) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 108 ואילך.

(18) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 108.

קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. ועוד. תניא שעהייה"א רפ"ו. ובכ"מ.

(11) זח"ג רנז, סע"ב. פירוש ש"א פ"ט. תניא שעהייה"א פ"ז (פב),

(א).

(12) פ"ז ואילך.

(13) יתרו כ, ט. וראה לקו"ש ח"א ע' 189 הערה 8. לעיל ע' 117

הערה 7. וש"נ.

1 אדמו"ר הזקן מבאר בתניא<sup>19</sup> ש"עסק התורה ומצות והתפילה הוא גם כן ענין מסירת־נפש ממש כמו בצאתה  
2 מן הגוף כו' שאינה מהרהרת בצרכי הגוף אלא מחשבתה מיוחדת ומלוכשת באותיות התורה והתפילה", כלומר,  
3 שבשעת עסק התורה ומצוות והתפילה, צריך להיות ההרגש כאילו הוא עומד כבר לאחר יציאת הנפש מהגוף,  
4 "אליך הוי' נפשי אשא"<sup>20</sup>.

5 לאידך גיסא, תובעים ממנו שכל מצוה יקיים כתיקונה, עם הגבלותיה בזמן ומקום, ועם כל הדקדוקים שבכל  
6 מצוה, שהם הם הגבלות העולם.

7 כלומר, שענין המצוות הוא: יש לקחת את התנועה ד'מסירת נפש', הפשטה מגוף וגשמיות, ובתנועה זו גופא  
8 לקיים את המצוה בכל פרטיה ודקדוקיה; המשכת בלי־גבול בגבול.

9 אלא שבסבתם מצוות ענין זה הוא בהעלם, ונרגש רק באופן קיום המצוות. אבל בשמיטה ענין זה הוא בגלוי,  
10 ונרגש במצוה עצמה.

11 ט. המשך השיחה – שהכח לחיבור ב' הפכים אלו (גשמיות ואלקות) הוא מהר סיני, "דמכיך מכל טוריא"<sup>21</sup>,  
12 חיבור ב' ההפכים דהגבהה ושפלות בעבודה<sup>22</sup>, ולכן נאמר דוקא במצות שמיטה "בהר סיני"; וזהו "משה קבל  
13 תורה מסיני"<sup>23</sup>, שהטעם שקבלת התורה היתה על־ידי משה הוא לפי שבמשה עצמו היו ב' הפכים אלו<sup>24</sup> –  
14 הוגה על־ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק א עמוד 276 ואילך<sup>25</sup>.

\* \* \*

י. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' להבין ענין ספירת העומר.

\* \* \*

15 יא. מתן־תורה<sup>26</sup> היה בחודש סיון, חודש השלישי. ומזה מובן שהתורה קשורה עם "שלישי", שהרי נוסף  
16 לכך שכל הענינים, ובפרט עניני תורה ומצוות, הם בהשגחה פרטית, הרי הקישור דחודש השלישי עם מתן־תורה  
17 מפורש בדברי רבותינו ז"ל<sup>27</sup> – "אוריין תליתאי לעם תליתאי . . . בירחא תליתאי".

18 ואינו מובן: מהי המעלה בחודש "שלישי" דוקא? ובפרט שכל ענין התורה הוא להמשיך ולגלות בעולם את  
19 הענין ד"הוי' אחד"<sup>28</sup> על־ידי "תורה אחת"<sup>29</sup>, ואם כן, הרי מעלת התורה היא באחדות, ולא בשלשה?

20 יתירה מזו: השייכות דחודש השלישי היא בעיקר לתורה, כלשון רבותינו ז"ל: "אוריין תליתאי כו' בירחא  
21 תליתאי".

22 מצוות – היו גם קודם מתן־תורה, כמו מצוות בני־נח, מצות מילה והמצוות שנצטוו במרה. ואף שאינן שוות  
23 אפילו לאותן המצוות עצמן כפי שניתנו בסיני<sup>30</sup>, מכל־מקום, ענין המצוות בכלל על־כל־פנים היה גם קודם  
24 לכן. עיקר החידוש בחג השבועות שבחודש השלישי היה – מתן־תורה.

25 מעלת התורה על המצוות מבוארת בתניא<sup>31</sup>, שעל־ידי המצוות נעשים מרכבה לאלקות, שמרכבה בטלה לגבי  
26 הרוכב, אבל אינה דבר אחד עם הרוכב; אבל על־ידי תורה נעשית אחדות ממש עם הקב"ה.

להיות בבחי' הביטול דסיני, ואזי זוכה הוא שחידושו יהיו מאלו  
שנאמרו למשה מסיני (ראה מגילה יט, ב. ועוד).

(25) בשילוב עם שיחת ש"פ שמיני, מבה"ח אייר תשט"ז.  
(26) מכאן עד סוסי"ד – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש),  
ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 301 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה  
ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(27) שבת פח, א.  
(28) ואתחנן ו, ד.

(29) לשון הכתוב – בא יב, מט. ועוד.  
(30) ראה פיה"מ להרמב"ם חולין ספ"ז: ושים לבך על העיקר  
הגדול כו'.

(31) פכ"ג ובהערות הצ"צ שם (קיצורים והערות ע' קד ואילך).  
וראה גם שם פ"ד ופ"ה.

(19) פמ"א (נח, א).

(20) תהלים כה, א. פו, ד. וראה ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות

לתניא שם (ע' רעג).

(21) ראה תיב"ע ס' שופטים ה, ה. תהלים סח, יז.

(22) וכמו בגשמיות, שהתכלית אינה להיות עני ועי"ז להיות שפל  
בעיני עצמו, אלא כוונתו של הקב"ה היא – שיהי' לישראל כל צרכיהם  
בבני חיי ומוזני ריחי ("הר"), ואעפ"כ יהיו בתכלית הביטול והשפלות  
("מכיך"). ועד"ז בנוגע לכללות העבודה – שגם בהיותו עשיר  
בגשמיות, הרי בשעת העסק בגשמיות גופא עליו לעשות מהגשמיות  
כלי לאלקות (חיבור ב' ההפכים שבמצוות).

(23) אבות בתחלתה.

(24) וכדאיתא במפרשים (ראה "ביאורים לפרקי אבות" (קה"ת  
תש"ח) ח"א ס"ע 28 ואילך. וש"ג) שמשא למד מהר סיני את ענין  
הביטול. ועד"ז בנוגע לכל "מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש", שעליו

ועל־פי־זה אינו מובן עוד יותר: איך יתכן שהתורה, שעל־ידה נעשים דבר אחד עם הקב"ה, ניתנה בחודש השלישי דוקא?

יב. וביאור הענין<sup>32</sup>:

התכלית היא אמנם אחדות, ולא שניות חס־ושלום. אבל מתי האחדות היא אמיתית, ואחדות שהיא באה לידי מבחן־נסיון – כאשר יודעים אודות מציאות אחרת, ואף־על־פ־כך אוחזים במדרגת אחדות אמיתית. אם לא יודעים כלל אודות מציאות אחרת – אין עדיין ראייה שהאחדות שבה אוחזים היא אמיתית; עדיין לא יודעים מה יהיה עמו כשייוודע לו אודות מציאות אחרת.

וכידוע<sup>33</sup> המשל על ענין ירידת הנשמה למטה, מבין מלך שרוצים לנסות עד כמה חזקה התקשרותו אל המלך<sup>34</sup>, מסלקים אותו מהיכל המלך ומוליכים אותו משם למקום רחוק, בין אנשים שפלים, וכאשר הוא מתנהג גם שם כבן מלך – אזי רואים שהוא באמת קשור עם אביו, המלך.

וכן הוא בעניננו: כשאדם בא למקום של שניות, והוא נתקל בענין הפכי, והדבר אינו מעכב את האחדות אצלו – אזי רואים שהוא באמת מאוחד.

ובזה גופא ישנם שני אופנים: (א) הוא מבטל את המציאות ההפכית, שלא מתחשב עמה לגמרי<sup>35</sup>; (ב) הוא עושה ממציאות זו גופא כלי לאלקות.

האחדות באופן הב' היא עמוקה יותר, אמיתית יותר. כאשר רק מבטלים את המציאות ההפכית – הרי עדיין ישנה מציאות הסותרת ומנגדת לאחדות, אלא שאין מתחשבים עמה. אבל כאשר האחדות חודרת כל־כך עד שכל מציאות נעשית בעצמה כלי לאחדות – אזי האחדות היא אמיתית.

יג. ג' התנועות האמורות הם בג' החדשים, ניסן, אייר וסיון<sup>36</sup>:

ניסן הוא חודש הראשון. בניסן היא יציאת מצרים, "שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה"<sup>37</sup>, גילוי מלמעלה שאין לו שום שייכות למטה. "כי ברח העם"<sup>38</sup> – בורחים מהכל ונדבקים באלקות.

אייר הוא חודש השני. בכל החודש סופרים ספירת העומר<sup>39</sup> – בירור המדות ודנפּש הבהמית. עוסקים ב"מטה" – שניות – ומבררים אותו. אבל המציאות היא עדיין מציאות, ולא אלקות. זהו גם הרמז בשם החודש – אייר, ראש־תיבות: אברהם יצחק יעקב רחל<sup>40</sup>, ד' רגלי המרכבה, שענין המרכבה הוא רק ביטול לרוכב, ולא יחוד.

סיון הוא החודש דמת־תורה<sup>41</sup>, חודש השלישי. נוטלים את ב' הענינים, מעלה ומטה<sup>42</sup>, ועושים מהם ענין שלישי, שהוא למעלה משניהם – אמיתית האחדות וההתכללות באלקות.

יד. ולכן ניתנה תורה בחודש השלישי, כי ענין התורה הוא אחדות. כאשר מקיימים מצוה, מבטלים אמנם את המציאות הפרטית בשביל המצוה, אבל אין נעשים דבר אחד עמה. אבל בתורה – הרי שכל האדם מיוחד<sup>43</sup> עם חכמתו ורצונו של הקב"ה. וזהו הענין דשלישי: הוא נוטל את שכלו שלו ואת חכמתו של הקב"ה, ועושה משניהם דבר אחד – "כולא חד"<sup>44</sup>.

החודש (מהנחה בלתי מוגה).

(40) מאו"א א, פד. ב"ש לאה"ע סק"ו סק"כ.

(41) שהרי התחלת הענין דמ"ת היא מר"ח סיון, וכמבואר בתו"א (יתרו סז, ג) בפירוש הכתוב (יתרו יט, א) (ובפרש"י) "בחודש השלישי ג' ביום הזה (ר"ח) באו מדבר סיני", שלאחרי העבודה דספירת העומר, הנה "בשבוע הז' ביום הג' בו (ר"ח סיון) הוא כאילו כבר נכנסה כל השבוע (כיון שכבר נעשה בירור ג' הראשונות – חג"ת – שהם עיקרי המדות שבספירת המלכות) ונעשו אז ישראל מוכנים ועומדים לקבל כו'" (מהנחה בלתי מוגה).

(42) וכדאיתא במדרש (שמו"ר פ"ב, ג. ועוד) שבמ"ת נתחדש היחוד דבני רומי ובני סוריא כו' (מהנחה בלתי מוגה).

(43) ראה תניא פ"ה (ט, ב): והוא יחוד וכו'.

(44) ראה זח"ג עג, א.

(32) ראה גם שיחת ש"פ במדבר, מבה"ח סיון דאשתקד בתחלתה (תו"מ ח"כ ע' 16 ואילך). וש"נ.

(33) ראה המשך תרס"ו ס"ע שפ ואילך. וראה גם תו"מ ח"ט ע' 53. וש"נ.

(34) וגם לגלות את תוקף התקשרותו אל המלך (מהנחה בלתי מוגה).

(35) ובאופן זה יש אצלו ב' תנועות: אחדות הוי', וההתעסקות עם מציאות העולם כדי לבטלו, כדי שיוכל לעמוד בהתקשרותו באלקות; משא"כ במצב שאינו יודע כלל ממציאות העולם, שאז יש בו רק תנועה אחת – אחדות הוי' (מהנחה בלתי מוגה).

(36) ראה גם לקו"ש ח"א ס"ע 263 ואילך.

(37) הגדה של פסח פסקא "מצה זו".

(38) בשלח יד, ה. וראה תניא ספלא.

(39) משא"כ בחודש ניסן וסיון, שספירת העומר אינה בכל ימי

1 וזהו גם כן מה ש"משה קבל תורה מסיני"<sup>23</sup>: המצוות ניתנו גם במרה, אבל התורה – "מסיני" דוקא, כי  
2 ענינו של סיני הוא "דמכיך מכל טוריא"<sup>21</sup>, איחוד ב' ההפכים<sup>45</sup>, ואיחוד זה נתגלה בתורה דוקא.

\* \* \*

3 טו. דובר לעיל במאמר<sup>46</sup> בענין קריאת פרשת בחוקותי קודם עצרת<sup>47</sup>, ולאחריה קורין פרשת במדבר, כדי  
4 להפסיק בין התוכחה למתן־תורה<sup>48</sup>.

5 ויש לומר בביאור הסדר בקריאת ב' פרשיות אלו:

6 בנוגע לפרשת בחוקותי – מבואר ב'לקוטי תורה'<sup>49</sup> בארוכה, שכל עניני התוכחה "לפי האמת אינם רק  
7 ברכות". הענינים דהיפך הברכה – הם רק בנוגע לנפש הבהמית ויצר הרע, אבל בנוגע לנפש האלקית – הרי  
8 הם עניני ברכות.

9 ותוכן הענין בזה – שעל־ידי בירור המדות דנפש הבהמית ודחיית היצר־הרע, נעשית תוספת עליה בנפש  
10 האלקית. וכמו שנתבאר במאמר<sup>46</sup> בענין "קוממיות"<sup>50</sup>, ב' קומות<sup>51</sup>, שעל־ידי בירור נפש הבהמית ישנן ב'  
11 הקומות: קומת נפש הבהמית עצמה, והעליה שנעשית על־ידי־זה בקומת נפש האלקית.

12 ולכן קורין פרשה זו קודם מתן־תורה, כיון שהענין ד"קוממיות" הוא הכנה למתן־תורה, כמו שנתבאר  
13 במאמר<sup>46</sup> שבשביל הענין דמתן־תורה צריכים להיות ב' הקומות.

14 והטעם שמפסיקין ביניהם בפרשת במדבר דוקא [נדאף שבפשטות הטעם הוא כיון שפרשת במדבר באה  
15 לאחרי פרשת בחוקותי, הרי כל ענין יש לו תוכן בפנימיות, ולכן בהכרח לומר שגם פרשת במדבר יש לה שייכות  
16 למתן־תורה<sup>52</sup>] – ע"פ הידוע<sup>53</sup> בטעם שהתורה ניתנה במדבר, שההכנה לגילוי דמתן־תורה היא על־ידי ענין  
17 המדבר, שהוא ענין ההפקרות והביטול, מסירות־נפש. ועל־דרך־משל מענין הצמיחה, שתחילה צריך להיות  
18 רקבון הגרעין, ורק לאחר־יזה יכולה להיות הצמיחה.

19 וזהו סדר הפרשיות – תחילה פרשת בחוקותי, ולאחרי־זה פרשת במדבר: פרשת בחוקותי – ענינה בירור  
20 המדות דנפש הבהמית (בדוגמת הענין דספירת העומר), שבירור זה נעשה על־ידי טעם ודעת, דהיינו שהאדם  
21 הוא עדיין בבחינת מציאות; ולאחרי־זה באה פרשת במדבר – ביטול ומסירות־נפש שלמעלה מטעם ודעת,  
22 הביטול האמיתי שהוא הכנה למתן־תורה<sup>54</sup>, שעל־ידי־זה הולכים לקבל את התורה בשמחה ובפנימיות על כל  
23 השנה כולה.



(51) ראה ב"ב עה, א ובחדא"ג מהרש"א שם.

(52) ראה גם לקו"ש חכ"ח ע' 22. וש"נ.

(53) ראה עירובין נד, א. נדרים נה, סע"א. במדב"ר פ"א, ז. ועוד.

(54) כמדומה שאמר שב' ענינים אלו (פ' בחוקותי ופ' במדבר) הם

ע"ד ב' ההכנות דספירת העומר והקדמת נעשה לנשמע (המו"ז).

(45) ראה לעיל ס"ט. וש"נ.

(46) בתחלתו (לעיל ע' ז).

(47) מגילה לא, ב.

(48) ראה תוס' שם בסוף העמוד.

(49) פרשתנו (בחוקותי) מח, סע"א ואילך.

(50) פרשתנו (בחוקותי) כו, יג.

## לקוטי שיחות פרשת בחוקותי כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

רש"י, אכן נאמר "יכול אלו המצוות", ורש"י משנה את הלשון, וכותב "קיום המצוות".

(ג) הכרח, אפוא, לומר שרש"י מתכוון לדבר נוסף בקיום המצוות: עמלים. ויש להבין: מ"ואת מצותי תשמרו" מוכח רק שב"בחוקותי" אין הכוונה למצוות, אלא לתורה, אך מניין ההוכחה שהכוונה היא ל"עמלים בתורה"?

(ד) על "ואת מצותי תשמרו" מפרש רש"י: "הוו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים". לכאורה, זוהי סתירה לדברי רש"י לפנינו "כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו" הרי קיום המצוות אמור, שמהם יוצא שב"ואת מצותי תשמרו" הכוונה היא לקיום המצוות, ולא לפרט באופן לימוד התורה?

### ב.

גם לימוד תורה נכלל ב"מצותי תשמרו"

ההסבר לכך הוא:

תלמוד תורה הוא אחד מתרי"ג המצוות, ובן-חמש למקרא יודע זאת גם מכך שעל לימוד תורה הוא מברך מדי בקר "אשר קדשנו במצוותיו". לפי זה מובן, שאי אפשר לפרש שב"בחוקותי תלכו" הכוונה היא ללימוד התורה, כי זה נכלל במצוות, ונשאת שוב השאלה: "הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחוקותי תלכו"?

מכך מוכיח רש"י שב"בחוקותי תלכו" אין הכוונה ללימוד התורה סתם, אלא לפרט נוסף בלימוד התורה, שאי-אפשר ללמוד מ"מצוותי תשמרו", כי גם בלי פרט זה מקיימים את המצוה של תלמוד תורה, והוא מובא במילה "תלכו", ולא סתם "תשמרו" – לימוד תורה.

עמלים בתורה הוא מזה ש"קיום המצוות אמור כו'".

(4) ברא"ם (וברוב מפרשי רש"י) מפרש שקיום המצוות נאמר ב"ועשיתם אותם", ו"אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו" תרומתו ביהיו "עמלים בתורה" קמריי אלא דחד מינייהו בסתם עמלים וחד מינייהו בעמלים על מנת לשמור ולקיים. אבל זה הוא לפי גרסתו בפרש"י "ואת מצותי תשמרו" (כנ"ל הערה 1).

נוסף לזה גם לפי הגירסא שלפנינו ופי', אי"מ: (א) דהו"ל לרש"י להעתיק בתחילת פירושו גם "ואת מצותי תשמרו" (או עכ"פ לרמז ב"וגור"), שהרי בא להוכיח ולפרש שגם "ואת מצותי תשמרו" הוא בלימוד התורה ונפרט דב"ואת מצותי תשמרו" שייך יותר "יכול זה קיום המצוות" מאשר ב"אם בחוקותי תלכו", (ב) מנ"ל דגם "ואת מצותי תשמרו" הוא בעמלים ע"מ לשמור ולקיים ולא לימוד (סתם) ע"מ לשמור ולקיים.

### א.

פירוש רש"י ל"אם בחוקותי תלכו"

בתחילת פרשתנו מצטט רש"י מן הפסוק "אם בחוקותי תלכו" ומפרש: "יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו" הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחוקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה".

המקור לפירוש רש"י זה הוא ב"תורת כהנים" אך כיוון שרש"י מביא בפירושו את דרשות חז"ל רק כאשר יש הכרח לכך לצורך פשוטם של הפסוקים, כאמור פעמים רבות, הכרחי לומר, שפירוש זה מ"תורת כהנים" הכרחי להבנת פשט הפסוקים.

בכך מובן מדוע צריך רש"י לצטט בהרחבה "יכול זה קיום המצוות כשהוא אומר...", ואינו מסתפק בעצם הפירוש שב"אם בחוקותי תלכו" הכוונה היא ל"עמלים בתורה", מפני שאז היה מקום למחשבה שזוהי המשמעות הפשוטה של "בחוקותי תלכו", ואין זה כך, כי בחוקותי הם, בדרך כלל, מצוות. לפיכך מוכרח רש"י להקדים ולומר "יכול" – הסברא הראשונה היא שמשמעות המלה היא "קיום המצוות", אך כיוון שקיום המצוות מוזכר בפסוק, מובן שבמילים "אם בחוקותי תלכו" אין הכוונה לקיום המצוות, אלא ל"עמלים בתורה".

אך צריך להבין:

(א) רש"י אומר, שכאן אין הכוונה ב"בחוקותי" ל"מצוות", אלא ל"תורה", הוא היה צריך, איפוא, לצטט את "אם בחוקותי" ולפרש "יכול אלו המצוות, כשהוא אומר ואת מצותי הרי מצוות אמורין", ולא יותר מכך.

(ב) קושי זה מתחזק: ב"תורת כהנים", המקור לפירוש

(1) כ"ה בדפוס ראשון דרש"י, וברוב הדפוסים שלפנינו. ובכמה דפוסים מוסיף "וגור". ובדפוס שני דרש"י ובכמה כתי"ר רש"י כשהוא אומר "ועשיתם אותם". וכ"ה ברא"ם וברוב מפרשי רש"י. ובתו"כ (מקור פרש"י): כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם. וראה לקמן הערה 4.

(2) בפרש"י "שתהיו" עמלים בתורה – בתו"כ "לדורות עמלים בתורה", משנה רש"י ללשון נוכח "שתהיו עמלים" מתאים ללשון הכתוב "תלכו".

(3) בגר"א, דברי דוד ומשכיל לדוד (ועוד) פי' שהוכחה רש"י היא מל' "תלכו" שמתאים רק בעמל תורה (ולא בעשית – קיום – מצות) אבל\*\* [נוסף לזה שלא נזכר הוכחה זו בפירושו אפילו ברמז] אדרבא מל' רש"י: יכול זה קיום המצוות כשהוא אומר... הרי קיום המצוות אמור הא מה אני מקיים כו' מוכח: (א) שבפשטות "בחוקותי תלכו", פי' קיום המצוות, ולא תורה, וכמש"כ ברע"ב כאן. (ב) ההוכחה ש"בחוקותי תלכו" הוא (לא רק לתורה אלא גם)

(\* בדפוס ראשון וא' מכת"ר רש"י: שיהו. וכ"ה ברא"ם.

(\*\* ועוד: הרי מצונו ל' תלכו בנגע לעש' [ובחוקותיהם לא תלכו] (אחרי יח. ג. וראה פרש"י שם) אבל ראה פרש"י שם, ד"ה "ללכת בהם".

1 באיזה אופן ניתן להוסיף בלימוד התורה, כך שגם בלי  
2 תוספת זו אין פגם ב"תשמרו" – בקיום מצות תלמוד  
3 תורה? אם בכמות, על-ידי הוספה בזמן לימוד התורה, הרי  
4 זהו אותו אופן של קיום כ"תשמרו", כשם שבמצות "והיה  
5 לך לאות על ידיך" – בין אם זה זמן קצר ובין אם ארוך  
6 זהו אותו "והיה לך". הכרח, אפוא, לומר שב"תלכו"<sup>5</sup> אין  
7 הכוונה לסתם "תשמרו", אלא לתוספת באיכות הקיום של  
8 לימוד תורה – עמלים בתורה, דבר שאינו נכלל ב"מצוותי  
9 תשמרו", מפני שגם על-ידי לימוד ללא עמל מקיימים את  
10 "תשמרו".

## ג.

## הקושי על הסדר בפסוק

11 אך לפי זה תמוה סדר הענינים בפסוק: אם "מצוותי  
12 תשמרו" כולל את קיום מצות תלמוד תורה באופן של  
13 לימוד רגיל, "למיגרס", הרי זה היה צריך להיכתב בפסוק  
14 לפני "בחקותי תלכו", כיון שזהו סדר הלימוד בפשטות:  
15 תחילה לימוד "למגרס", ורק אחר כך העמל בתורה –  
16 לימוד בעיון<sup>6</sup>, ואי-אפשר ללמוד לעומק ובעיון לפני  
17 שלומדים באופן של "למגרס". מדוע, אפוא, כתוב קודם  
18 "בחקותי תלכו" ורק אחר-כך "ואת מצותי תשמרו"?

19 אם היו אומרים ש"בחקותי תלכו" הוא לימוד התורה  
20 סתם ו"מצוותי תשמרו" הוא מעשה המצוות, היה מובן  
21 מדוע כתוב קודם על לימוד תורה, כי "תלמוד מביא לידי  
22 מעשה"<sup>7</sup>, כפי שמוכן בפשטות שכדי לדעת מה לעשות  
23 וכיצד, יש ללמוד תחילה. אך אם ב"בחקותי תלכו" הכוונה  
24 היא ל"עמל תורה", אי-אפשר לומר שדווקא לימוד תורה  
25 כזה הוא תנאי ל"ואת מצוותי תשמרו",

26 כי כדי "לדע את המעשה אשר יעשון" אין צורך דוקא  
27 באופן לימוד של "עמל תורה". כדי לדעת את ההלכה די  
28 בלימוד "למיגרס" בספרי הלכה וכדומה<sup>8</sup>.

29 מכך מוכיח רש"י, שלא רק לימוד למיגרס צריך להיות

(5) להעיר מפרש"י עה"פ התהלך לפני (לך יז, א). ובפרשתנו (כו, יב) והתהלכתי בתוכם.

(6) ראה שבת סג, א. ע"ז יט, א.

(7) קדושין מ, ב. ב"ק יז, א. מגילה כז, א.

(8) להעיר (ע"ד ההלכה) מב' השיטות בפסקי הלכות (הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב קו"א סק"א): דעת הרמב"ם שאפשר לפסוק מתוך הלכה פסוקה בלי ידיעת הטעמים, ודעת הרא"ש וכו' שצריך לידע הטעמים דוקא. אבל גם בשביל ידיעת הטעמים אינו מוכרח שיהי' עמלים בתורה דוקא. ולהעיר מהוריות בסופה.

(9) ואתחנן ה, א. ובדפוס ראשון ליתא סיום פרש"י: כמו שנאמר כו'.

(10) להעיר שבכתוב שם כבר נאמר לפני זה שמע ישראל אל החוקים גר – היינו ידיעה סתם.

(11) היינו שזה בא בהמשך לפירושו "אם בחוקותי תלכו", אלא שמעתיק בתוך פירושו ל' הכתוב "ואת מצותי תשמרו" לבאר למה מקדים "בחקותי

30 כדי לשמור ולקיים, אלא גם הלימוד באופן של "עמלים  
31 בתורה" צריך להיות בכוונה לשמור ולקיים.

32 ועל כך אומר רש"י "כמו שנאמר<sup>9</sup> ולמדתם אותם  
33 ושמרתם לעשותם", שלימוד התורה בכל סוג, כולל  
34 "עמלים"<sup>10</sup> בתורה, צריך להיות על מנת לשמור ולקיים".

35 לפי זה מובן, שהסברו של רש"י "הו עמלים  
36 בתורה..." בקשר ל"מצוותי תשמרו" אינו סתירה לדבריו  
37 לפני כן שב"מצוותי תשמרו" הכוונה היא לקיום המצוות,  
38 כי פירושו של רש"י כאן אינו על "ואת מצוותי תשמרו",  
39 אלא על המילים "אם בחקותי תלכו"<sup>11</sup>: תחילה מפרש  
40 רש"י מילים אלו כשלעצמן, שמשמעותן היא "שתהיו  
41 עמלים בתורה", ואחר כך הוא מסביר את הטעם לכך שהן  
42 כתובות לפני "ואת מצוותי תשמרו", כי הענין של "עמלים  
43 בתורה" צריך להיות "על מנת לשמור ולקיים"<sup>12</sup>.

## ד.

## מדוע אין מסבירים שהכוונה היא לחוקים ולמשפטים בנפרד

44 אך עדיין יש להבין:  
45 מלשונו של רש"י "יכול זה קיום המצוות" נראה,  
46 שבאופן פשוט צריך היה להסביר שב"בחקותי תלכו"  
47 הכוונה היא לקיום המצוות, ורק מפני המילים המאוחרות  
48 יותר "ואת מצותי תשמרו", ש"הרי קיום המצוות אמור",  
49 מוכרחים לומר שב"אם בחקותי תלכו" הכוונה היא  
50 "לעמלים בתורה".

51 אם כך, לא מובן:  
52 ידוע, שישנם סוגים שונים של מצוות: עדות, חוקים  
53 ומשפטים. החוקים הם המצוות שהן גזירת המלך, כפי  
54 שכבר פירש רש"י בפרשת אחרי'13. ומתעוררת אפוא  
55 השאלה: ניתן להסביר בפשטות, "בחקותי" הם המצוות  
56 מהסוג של "חוקים"<sup>14</sup> הנעלים מן השכל ו"מצותי תשמרו"  
57 הן המצוות שמוכנות בדרך השכל – משפטים.

תלכו", כנ"ל בפנים. ו"הבחור הזעזער" לא הבחין בזה – וכבכ"מ ע"ז – והפרידו בד"ה בפ"ע.

(12) וכפל הלשון בכתוב "ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם" (ראה לעיל הערה 4) אינה קושיא ע"פ פשט"מ, כי בא בהמשך אחד ולתוס' חיווק (וכמודגש גם בהל' "ועשיתם אותם", ולא "ועשיתם את מצותי" (וכי"ב)), וכמו שמצינו כמ"פ. וראה אחרי יח, ד"ה. ובפרש"י שם, ה. ועפ"ז יומתק כפל הל' בפרש"י "לשמור ולקיים".

ע"ד ההלכה י"ל "ואת מצותי תשמרו" מל"ת "ועשיתם" – מצות עשה, וכמו שכתב בק"א לת"כ. כלי יקר. ובכ"מ. אבל ע"ד הפשט – הוא כמו בכתוב שמביאו רש"י לראי' "ושמרתם לעשותם" – מתאים לפשט"מ כאן: ועשיתם אותם – "מצותי" האמורים לפני זה.

(13) שם, ד.

(14) להעיר מספורנו כאן.

— אלה הם ציוויי ה'. ומובן, ששם זה מתאים רק למצוות  
שלאחר מתן-תורה<sup>19</sup>, שאז ציוה הקדוש-ברוך-הוא על כל  
המצוות, ואילו לפני כן לא היתה מציאות של ציווי לגבי  
סוג המצוות שעליהן נאמר "אשר שמע אברהם..."<sup>20</sup>.  
הביטוי "מצוות" הנאמר לגבי אברהם אבינו, לפני מתן  
תורה, אינו אמור איפוא לגבי ציווי ה' כי זה לפני זמן  
הציווי.

לכן הכרחי להסביר שם שב"מצוות" הכוונה היא  
לענינים ש"ראויין להצטוות" כבר אז לפי השכל<sup>21</sup>. הם  
נקראים "מצוות", מפני שהשכל מצווה עליהם<sup>22</sup>.

לא כן הוא הביטוי "מצוות" בענינו, לאחר מתן תורה.  
הביטוי "מצוות" חל כבר על כל המצוות, מפני שהן ציווי  
ה'<sup>23</sup>, ולכן אין לפרש שהוא בא לשלול את "בחקותי"  
שבאותו פסוק, שאף הם ציוויי ה' והוא מכון רק לסוג של  
משפטים. כאן הכרח לומר שב"מצוות" תשמרו" הכוונה  
היא לכל המצוות, ולפיכך "בחקותי תלכו" מכון ל"עמלים  
בתורה".

## ו.

### המלה "בחקותי" מוכרחה להביע את "עמלים בתורה"

ההסבר לכל האמור לעיל לפי פנימיותם של הענינים  
הוא:

דורו קיימום. וכדמוכח גם מזה שענשו את אנשי שכם על זה שעברו על א'  
מז' מצות ב"נ (ראה רמב"ם ספ"ט מהל' מלכים. ובפרשי וישלח לד, ז:  
שהאומות גדרו עצמם מן העריות. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 151, 155  
ואילך. וש"נ). ומטעם זה אין מעלה וחיודו בזה שקיים מצות מילה כיון  
שנצטווה ע"ז (וראה אגה"ק סכ"א). – נוסף ע"ז "שמצותי" – ה"ז ל' רבים.  
ולכן מפרש כל הפסוק בדברים שרק אברהם קיימם ומעצמו\* שלא  
נצטווה, וגם ב"שמע אברהם בקול", מפרש (לא דבר שנצטווה אלא)  
"כשנצטווה אותו". וראה מפרשי רש"י שם.

23) וכ"ה גם בפ"י הפנימי דמצוה מל' צוותא וחיבור (לקו"ש בחוקותי מה,  
ג. ובכ"מ) שלאחר מ"ת זהו התוכן הכללי דכל המצוות, הצוותא וחיבור דנברא  
ובורא (ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 31 ואילך), משא"כ לפני מ"ת  
מכיון שהי' לפני ביטול הגזירה דעליונים לא ירדו למטה (שמור"ר פ"ב, ג.  
תחומא ארא טו), הרי לא הי' הצוותא וחיבור דנברא ובורא – ופשיטא דלא  
בז' מצות בני נח שענינם הוא רק בשביל ישוב העולם (ראה לקו"ש [המתורגם]  
ח"ה ע' 159 ואילך).

זהו הטעם ב"ינה של תורה" שבפרשי שלא פירש בפ' תולדות "מצוות  
– ז' מצות בני", כי לפני מ"ת א"א לומר מצוות מל' צוותא וחיבור דנברא  
ובורא.

(\*) ונפ"ז צ"ל ש"מ רש"י בד"ה מצותי כגון גזל ושפיכת דמים – ה"ז כגון\* דדוגמא (הכי בולטת) לזה "שראויין הן להצטוות", אבל אין כוונתו שזה "מצוות" (כבר נצטוו מהשם).  
ובלא"ה מוכרח הוא, דאל"כ הו"ל לרש"י לפרש בקיצור "מצוותי" – ז' מצות בני נח.  
ולהעיר אשר מפרשי עה"פ נח (ט, ד ואילך) משמע דס"ל – ע"פ פשוטו ש"מ – דרך ע"ז נצטוו בני"נ בפירוש. וענשו קין ודדור המבול וכו'. ה' מפני "שראוי להצטוות", שהשכל  
מחייב זה – ולכן נקרא ענון, רע, חמס, השחית, וכיו"ב, או בזה שהגדירו עצמן.  
וההכרח ע"ז – שלא מצינו ציווי השם ע"ז – בפעוטו ש"מ. ולכן גם לא הביא דדו"ל (סנה' נז, ב) עה"פ יצו ה"א ג' (בראשית ב, טז), כי אינו ע"ד הפשט. – ולהעיר מהל' שם  
מנהיג מילי" (ז' המצוות) משמע דכתבו ה"ל הוא המקור היחיד.  
וענין פרשי עה"פ (ב, כד) בפרשת אה"ר: רה"ק ב' בני נח כו', וראה וישלח לב, ג. ובפרשי משפטים (כד, ג): ואת כל המשפטים. ז' מצוות שנצטוו ב"נ כו'. ואכ"מ.

1 באופן פשוט ניתן לענות על כך, שלו רצתה התורה  
2 להתכוון לסוג של המשפטים, היא לא היתה משתמשת  
3 בביטוי "מצוות", הכולל את כל המצוות, אלא בביטוי  
4 "משפטי", כפי שמוצאים בפסוק<sup>15</sup> "אלה החוקים  
5 והמשפטים והתורות", שכאשר מפרטים סוגים שונים של  
6 מצוות משתמשים בשם "משפטים", וכיוון שבכל-זאת  
7 נמצא כאן הביטוי "מצוות" זוהי הוכחה שהכוונה היא לכל  
8 המצוות<sup>16</sup>.

9 אך, לכאורה, אין די בתירוץ זה, כי ישנו לפנינו פסוק  
10 המונה את המצוות לפי סוגיהן: "עקב אשר שמע אברהם  
11 בקולי וישמור משמרת מצותי חוקתי ותורת"י"<sup>17</sup> –

12 ושם מפרש רש"י: "מצותי – דברים שאילו לא נכתבו  
13 ראויין הן להצטוות", כלומר משפטים. חקותי – דברים  
14 שיציר-הרע ואומות-העולם משיבין עליהם. "ותורתי" –  
15 להביא תורה שבעל-פה, שב"תורת"י" בלשון רבים הכוונה  
16 היא לתורה שבכתב ולתורה שבעל-פה –

17 מכך רואים, שאף כאשר כתוב בפסוק "מצוות" סתם,  
18 אם כתוב ליד זה "חוקים" הכוונה היא לשני סוגי המצוות.  
19 ואם כך, ניתן היה לפרש כך גם כאן<sup>18</sup>?

## ה.

"מצוות" לאחר מתן-תורה הם כל ציוויי ה'  
20 ההסבר לכך הוא: המילה "מצוות" היא מלשון ציווי

יש לומר שיש קשר תוכני בין "חוקה" שלמעלה מהשכל  
לבין ענין החקיקה.

ההסבר לכך הוא:

ההבדל הכללי בין חקיקה לבין כתיבה הוא, שבחקיקה  
דרושים יותר כח ומאמצים מאשר בכתיבה. דיבור הוא  
מעשה זוטא<sup>28</sup> בלבד, כתיבה היא מעשה שלם, אך אינה  
דורשת כח ומאמץ רב כחקיקה. בכך מובן, שהמצוות שהן  
גזירת מלך בלבד נקראות חוקים – מלשון חקיקה – כיוון  
שקיום של דבר שאינו מובן באופן שכלי ואף נוגד להגיון  
ולשכל הוא עבודה קשה הרבה יותר מאשר קיום דבר  
המובן בשכל<sup>29</sup>.

לפי זה מובן גם שהביטוי "בחקותי" במשמעות של  
לימוד תורה מכוון לעמל התורה, ולא ללימוד רגיל, כי  
חוקה – מלשון חקיקה – מביעה עבודה קשה, עמל.

וכאשר עמלים בתורה, בעבודה קשה של "חקיקה",  
נחקקים<sup>30</sup> הדברים בלב לומד התורה, ואף אם לבו כלב  
האבן נחקק לביהאבן שלו על-ידי העמל בתורה – אבנים  
שחקו מים<sup>31</sup>.

#### ח.

#### על-ידי עמל בתורה מבינים שגם המשפטים הם חוקים

כל הענינים בתורה מדויקים מאד, והעובדה שעמל  
התורה נקרא חוקה, ביטוי המשמש גם למצוות שלמעלה  
מהשכל, מוכיחה, שהסיבה לכך שעמל תורה נקרא חוקה,  
אינה רק מפני שזוהי עבודה קשה, כדלעיל, אלא גם מפני  
שעמל-תורה שייך לענינים שלמעלה מהשכל<sup>32</sup>:

למרות שלימוד תורה-שבעל-פה צריך להיות על-ידי  
הבנה<sup>33</sup>, ואם אין מבינים את הנלמד אי-אפשר לברך על  
כך את ברכת-התורה<sup>34</sup>, בכל זאת תלוי עמל-תורה בענין  
שמעל השכל, ואדרבה: דוקא ב"בחקותי" שלמעלה  
מהשכל – מתבטא "עמלים בתורה".

אמנם, ההכרח לפירושו של רש"י שב"אם בחקותי  
תלכו" הכוונה היא ל"עמלים בתורה", איננו נובע מן  
הביטוי "בחקותי", אלא מן ההמשך "כשהוא אומר ואת  
מצותי תשמרו הרי קיום המצוות אמור". אך בכל-זאת יש  
לומר שהענין של "עמלים בתורה" נרמז גם בביטוי  
"בחקותי תלכו".

[שהרי נאמר "ותורה אור"<sup>24</sup>: כל עניני התורה נאמרו  
באופן בהיר המאיר כל דבר, ופירושים של דברים הוא,  
כמובן, שהתורה (ובמיוחד התורה שבכתב<sup>25</sup>) נכתבה  
באופן שתוכנה ברור ומואר. אם המילה "בחקותי" לא  
היתה כלל מורה על תורה, היה כתוב במקומה הביטוי  
"בתורת" או "בתורות" המביע בבחירות את כוונת  
התורה. מכך שהתורה בחרה דוקא בביטוי "בחקותי" מובן,  
שדוקא בו מודגש הענין של "עמלים בתורה"].

#### ז.

#### יש קשר בין חוקה לבין חקיקה

כדי להבין כיצד מבטאת המילה "בחקותי" המשמשת  
כאן לצורך ענין לימוד התורה, את הענין של עמל תורה,  
יש, תחילה, להסביר פרט מסויים במשמעות המילה  
"חוקים", כאשר היא משמשת בקשר למצוות, כדלהלן.

ידוע, שמלבד השם מצוות, הכולל את כולן, יש לכל  
סוג של מצוות שם פרטי: עדות, משפטים, וחוקים<sup>26</sup>.  
"עדות" – הן המצוות המהוות עדות לענינים מסויים:  
לברית שמים וארץ, ליציאת מצרים וכדומה (כגון: שבת,  
תפילין); "משפטים" – הם המצוות ש"אלמלא ניתנה  
תורה" היו מובנות לפי השכל. ו"חוקים" הן המצוות שהן  
גזירת המלך: הן אינן מובנות בשכל לא כמשפטים ולא  
כעדות, אלא "גזרה גזרתי חוקה חקקתי".

בלשון הקודש, שלא נוצרה על-ידי מוסכמות בני-אדם,  
מדויקים כל הביטויים. אם המצוות שאינן מובנות בשכל  
נקראות בשם חוקים, וללשון "חוקה" יש משמעות של  
חקיקה, כמוסבר ב"לקוטי תורה"<sup>27</sup> על המילה "בחקותי",

שלשון הכתוב "בחקותי", שפירושו הוא (גם) מל' "חקיקה" בנוגע לימוד  
התורה, הוא בין בנוגע לעבודת האדם שבחקיקה – עמל תורה, ובין בנוגע  
לפעולת החקיקה בהאב"ט – שהעמל תורה חוקקת את לב האבן שבו (וכמו  
שנתבאר בהערה שלפנינו בנוגע למצוות דחוקים).

(31) ראה אדר"נ פ"ו, ב.

(32) ראה גו"א בפרש"י, ובאור"ח כאן.

(33) ראה זהר פרשתנו (ק"ג, א) דאם בחקותי תלכו דא תושבע"פ  
(ובלקולו"צ שם). ובדברי דוד להט"ז (בפסוק יד) שעמלים בתורה הוא  
תושבע"פ, ולהעיר מאור"ח ע"פ בתחלתו.

(34) הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. לקו"ת ויקרא ה, ב. ולהעיר מע"ז יט, א.

בונה ירושלים סי' סג (מאמרי אדה"ז – הקצרים ע' תקנט).

(24) משלי ו, כג.

(25) שהיא לא בתלמוד בבלי שעלי' נאמר במחשכים הושיבני (סנהדרין

כד, א).

(26) נתבאר בארוכה בד"ה ויקם עדות וד"ה אם בחקותי ה"ש"ת, ובכ"מ.

(27) ריש פרשתנו.

(28) ראה סנהדרין סה, א. כריתות ג, ב.

(29) בלקו"ת (פרשתנו מז, ד) – ועד"ז בד"ה ויקם עדות שם פ"ב – מבואר  
שייכות מצות אלו לחקיקה (הנעשית בהאב"ט ט"ו) מצד הפעולה שנועשית על  
ידם, שגורמים חקיקה בנפח"ב. וכאן מבואר, שגם קיום (פעולת) מצות אלו  
היא דוגמת פעולת החקיקה, וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 277.

(30) כל הענינים שבתורה הם בתכלית הדיוק לכל פרטיהם. ומזה מובן

- 1 וזאת בשני ענינים<sup>35</sup>;
- 2 (א) "עמל בתורה" צריך להיות יותר מהמוכן בשכלו.
- 3 אם לומדים רק כפי הדרוש לשכל, אין זה עמל אמיתי. (ב)
- 4 העמל בתורה מביא להכרה שגם הענינים המובנים בשכלו
- 5 הם בעצם מעל לשכל, כמאמר<sup>36</sup>: תכלית הידיעה שלא
- 6 נדעך, שכשם שהוא לגבי ה' כך הוא לגבי התורה – חכמת
- 7 ה', שהוא וחכמתו אחד. כמו שכתב הרמב"ם<sup>37</sup>, ולכן
- 8 "כשם<sup>38</sup> שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו<sup>39</sup> כך
- 9 אינו יכול להשיג חכמתו", כנאמר<sup>40</sup>: "ונעלמה מעיני כל
- 10 חי".
- 11 כלומר, אם אדם חושב שהוא מבין את התורה במלוא
- 12 מובנה, זוהי הוכחה לפגם בעמל בתורה, כמאמר כבוד-
- 13 קדושת מורי-חמי אדמו"ר<sup>41</sup>, שגם הענינים המובנים הם
- 14 כחוקים.
- 15 לפי זה מובן השימוש בביטוי "בחקותי תלכו"
- 16 במשמעות של לימוד תורה, גם אם הכוונה איננה רק
- 17 ללימוד החוקים, אלא ללימוד כל הענינים כולל העדות
- 18 והמשפטים<sup>42</sup>, מפני שבאמצעות עמל בתורה מגיעים
- 19 להכרה שגם המשפטים הם חוקים.
- (משיחת ש"פ בחקותי תשכ"ה)

תלמוד שמביא לידי מעשה, צריך לומר, שזה שקיום המצות דמשפטים הוא באופן דחוקים הוא מצד שרשם בתורה, שגם הלימוד דמשפטים הוא כמו הלימוד דחוקים.

(42) ובפרט, שמצות דסוג חוקים שבתורה הוא קטן (בכמות) לגבי סוג המשפטים. ונוסף לזה: מכיון שהמדובר כאן הוא בנוגע "עמל תורה" (ובפרט לפי מה שנתבאר (ס"ב) ש"ש" בחקותי תלכו" הכוונה רק "שתהיו עמלים בתורה", דאילו לימוד התורה סתם נכללת היא ב"זאת מצותי תשמרו"), הרי ענין העמל בתורה הוא עיקר בטעמי התורה וכו' (ולא בנוגע לידיעת ההלכות עצמם), וזהו בחלק המשפטים דוקא.

(35) ענין הראשון – בנוגע לעבודת העמל תורה, והשני – בנוגע להתוצאה מזה. וראה לעיל הערות 29, 30.

(36) ראה בחינות עולם ח"ז פ"ב. עיקרים מ"ב ספ"ל. של"ה קצא, ב.

(37) הל' יסוה"ת פ"ב ה"י. הל' תשובה ספ"ה. וראה ג"כ מו"נ ח"א פס"ח.

שם ח"ג פ"כ. שמונה פרקים פ"ח.

(38) ראה שער היחוד"א פ"ד. שם פ"ח.

(39) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"י. פ"ב ה"ח. ובכ"מ.

(40) איוב כח, כא. וראה תניא קו"א סד"ה דוד זמירות.

(41) ד"ה ויקם עדות ש"ת ע' 57. – בענין קיום המצות, אבל מכיון שגדול

## אגרות קודש

ב"ה, י"ג אייר, תשי"ט  
ברוקלין.  
שלום וברכה!

במענה למכתבו בו כותב דאגתו על מה שמתרחש לפעמים ענינים בלתי רצויים, ומעוצב הוא מזה וכו'.

והנה כבר מלתו אמורה ומבוארת בספר תניא קדישא ובכ"מ בתורת החסידות, אשר מרה שחורה אפילו גם עצבות הרי זה מפיתוי יצר הרע ואחד מתכסיסי מלחמתו למנוע את האדם מלעבוד השי"ת, ואף שברור שצריכים להיות במרירות מענין בלתי רצוי, מבואר שם (עיין במפתח-ענינים מקומות המצוינים - בתניא) החילוק שבין מרירות לעצבות, ואיך שאפילו למרירות זמנים קבועים לזה.

אלא שמובן וגם פשוט שעליו להתחרט בחרטה על העבר ולהחליט בתוקף הדרוש בקבלה טובה על להבא, לבחור בחיים וטוב תורתנו חיים עלי' נאמר לקח טוב נתתי לכם, וכשאדם מקדש עצמו (אפילו) מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה, ויקבע שיעורי לימוד בתורת הנגלה ובתורת החסידות ובהוספה בהלימוד בימי השי"ק ויום טוב.

ומהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו שתהיינה כשרות כדן, ושמירת התקנה דשלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים ובכל יום חול קודם תפלת הבקר יפריש איזה פרוטות לצדקה, ומובן שכל זה צ"ל בלי נדר, וכן אשר יבדקו את המזוזות בדירתו שתהיינה כולן כשרות כדן.

המצפה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א  
מזכיר

נישואין

קנין שטר — נאמר בגירושין, ולומדים בהיקש לקידושין<sup>1</sup>.

והענין הוא, דהנה שטר רומז על גבורה, וגירושין הם רק מגבורות, כמובן. והכוונה היא להמתיק את הגבורות, שיהיו בקדושה, גבורות ממותקות. ושטר נאמר בין כסף - חסד, לביאה - רחמים, כדי שיהיה ממותק משני הצדדים.

(ליקוטים ואגרות עמ' רד)

בקידושין נאמרו בתורה רק קידושי כסף וביאה<sup>2</sup>, מה שאין כן קדושי שטר ילפינן בהיקש מגירושין<sup>3</sup>. והענין הוא, כי עולם התהו הוא גבורה ודין, קו השמאל, ועולם התיקון הוא חסד ורחמים, קו הימין והאמצעי.

לכן גירושין, פירוד איש ואשה, בחינת עולם התהו, הוא בשטר דוקא, ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה<sup>4</sup>, כי שטר הוא בקו השמאל, גבורה. מה שאין כן בקידושין, חיבור איש ואשה, בחינת עולם התיקון, נאמר בפירוש כסף, קו הימין, וביאה, קו האמצעי, ולא שטר, קו השמאל.

ועם כל זה יש גם קידושי שטר, כי בעולם התיקון צריך להיות גם קו השמאל, כי אם לא כן לא יהיה שלימות.

ועיקר מה שנאמר בפירוש הוא קידושי ביאה<sup>5</sup>, כי העיקר הוא קו האמצעי, יעקב, בחינת אמת<sup>6</sup>, שמטתו שלימה<sup>7</sup>. מה שאין כן כסף, קו הימין, נלמד ממה שאמר אברהם, חסד, קו הימין, נתתי כסף השדה<sup>8</sup>.

(ליקוטים ואגרות עמ' שטו)

בנין עדי עד<sup>9</sup>

עדי עד — רומז על הכתרים, העדיים, של מתן

תורה<sup>10</sup>. וכמאמר רז"ל<sup>11</sup> ביום חתונתו, זו מתן תורה<sup>12</sup>.  
(ליקוטים ואגרות עמ' ר)

ואל יבריחו ואל יעלימו, לא זה מזו ולא זו מזה<sup>13</sup>.

זה וזו — רומזות על יחוד ז"א ומלכות. שהרי בתיבת זה, שהיא לשון זכר, כתיב ה', המורה על נקבה, ובתיבת זו, שהיא לשון נקבה, כתיב ו', המורה על זכר.

וכמו כן:

זה — היא לשון זכר, אבל מספרה י"ב, זמן הגדלות לנקבה, י"ב שנה. זו — היא לשון נקבה, אבל מספרה י"ג, זמן הגדלות לזכר, י"ג שנה.

והיינו שני היחודים והשילובים של הוי' ואדני — שילוב אדני בהוי' ושילוב הוי' באדני<sup>14</sup>. ומיחוד ז"ה וז"ו נעשה כ"ה יהיה זרעך<sup>15</sup>.  
(ליקוטים ואגרות עמ' שכו)

נישואי איש ואשה הוא ענין עולם התיקון, כמו שכתוב<sup>16</sup> לא לתהו בראה לשבת יצרה. ותיבת שבת מורה על יחוד ז"א ומלכות. ש' — ז"א, כי השלשה קוים באות שי"ן רומזים על חג"ת.

בת — מלכות.

וזהו היפך עולם התהו, שלא היתה שם בחינת נישואי איש ואשה, כי במלכי תהו לא נזכרו נשותיהם. (בשבעה מלכי תהו הראשונים לא נזכר שם נשותיהם, והתחלת נישואי איש ואשה היא במלך השמיני, הדר, מקור עולם התיקון, שבו נאמר<sup>17</sup> ושם אשתו מהיטבאל).  
(ליקוטים ואגרות עמ' רטו, עמ' שטו)

(1) קידושין ה, א.

(2) תצא כד, א. קידושין ב, א. ד, ב.

(3) קידושין ה, א.

(4) שם ג, ב.

(5) כי יקח איש אשה ובעלה (תצא כד, א).

(6) מיכה ז, כ.

(7) פסחים נו, ב.

(8) חיי שרה כג, יג. קידושין ב, א.

(9) נוסח ברכת אשר יצר את האדם בצלמו.

(10) שבת פח, א.

(11) שיר השירים ג, יא. משנה סוף תענית.

(12) ועיין לקוטי תורה פקודי ו, ב.

(13) נוסח התנאים.

(14) שער היחוד והאמונה פ"ז.

(15) לך לך טו, ה.

(16) ישעיה מה, יח.

(17) שם, לט.

### הרבנית חוזרת לביתה

בתחילת חודש אלול נסעתי משם דרך מוסקבה, שם התרוצצתי שוב בכל המקומות האפשריים כשבידי מסמכים ובקשות לקיצור תקופת גלותו של בעלי, וכן עסקתי מעט בארגון משלוח חבילות מזון עבורו. לאחר מכן חזרתי הביתה.

יחסם של תושבי העיר לבואי היה ידידותי ומתוך כבוד רב, ברמה הגבוהה ביותר. אפילו נוצרים באו להתעניין בכל מה שעבר עלינו. לעשות זאת בגלוי אסור היה, אולם בחשאי שולמה משכורתו של בעלי במשך כל התקופה. מקום ישיבתו של בעלי בבית הכנסת גודר, ואיש לא הורשה לגשת אליו.

בזמן שהיה בעלי בעיר, והתפלל בבית הכנסת - היו תמיד חילוקי דעות בינו ובין הקהל בעניין נוסח התפילה, התקיעות בלחש<sup>1</sup>, הקפות בשני לילות החג<sup>2</sup> וכדומה. אולם עכשיו - לא היתה כל דעה אחרת; הכל נעשה כאילו בעלי נמצא במקום, ואפילו מתנגדיו הגדולים לשעבר הכריזו שכל מה שהרב רצה - כך יהיה. לימים, כשסיפירתי זאת לבעלי, היה זה לו לנחת רוח; הוא נהנה מכך הנאה רבה. הקהל והחזן אף ניגנו את כל ה"תנועות" שבתפילה ואת כל ניגוני שמחת תורה שבעלי נהג לנגן.

הדברים הגיעו לידי כך שאפילו השלטונות שאלו מספר אנשים ממתפללי בית הכנסת מדוע הם חולקים לו כבוד כה רב. הנ.ק.וו.ד. שלח לזמן אותם כאילו בעניין אחר, אולם הנושא העיקרי שעליו דובר היה זה.

הכל התעניינו בנעשה עמי, ובאמת ובתמים ביקשו לסייע לי ולהקל עלי; אולם בפועל הם פחדו להתקרב אל החצר שבה התגוררתי, וכל העת הייתי לבדי, עד השעה שרחל היתה שבה מעבודתה.

כולם - מלבד שני ידידים קרובים, אברכים משלנו, שנהגו להתגנב לביתי כמעט מדי יום ביומו אחרי העבודה - הם עשו זאת בסביבות השעה 11 12 בלילה, כדי שבני משפחותיהם לא יידעו על כך - כדי להיוודע מה נשמע. אח, כמה יקרים היו ביקוריהם בעיניי! בצאתם מן הבית הם נהגו תמיד ללכת דרך עשרה רחובות צדיים, כדי שלא יבחינו מאין הם באים, ותמיד נראה היה להם שעוקבים אחריהם; למרות כל זאת הם חזרו ובאו למחרת.

לעיתים קרובות למדי קרה שמספר אנשים התאספו למפגש חברתי, ושוחחו במיוחד על אודות הרב, על עבודתו והשפעתו הציבורית, ועל נאומיו ודרישותיו מהציבור. כמעט תמיד היו לו מתנגדים, אך הסוף היה שכולם התבטלו בפניו, והפכו ממתנגדים לידידים טובים.

פעם אחת, זוכרת אני, יצאתי לרחוב בשעה מאוחרת בלילה, וניגש אלי אחד ממכרינו, מהחוגים החופשיים בתכלית, התבונן סביבו אם משהו מבחין בכך שהוא משוחח עמי, ולאחר שבדק ומצא שאין שם איש, שאל אותי: הזוכרת את שהשתתפנו בארוחה רשמית בביתו של עסקן ציבורי מסויים, ושם פנה ד"ר פרידמן - הלה היה מהחוגים הלא חסידיים, מרצה באוניברסיטה ובעל סמיכה להוראה, שהחשיב עצמו כלמדן גדול - בשאלה אל הרב: מדוע נאמר<sup>3</sup> "שמרה נפשי כי חסיד אני", שמשמעות הדברים שחסיד זקוק לשמירה? השיב לו הרב: משום שלמתנגד גם שמירה לא תעזור... אותו ד"ר, יחד עם כל שאר הנוכחים, הריעו לרב למשמע התשובה.

(1) כמ"ש אדה"ז בסידורו. וראה שו"ת אבני נזר או"ח ח"ב סתמ"ה-ז. וראה ר"ד בעת הסעודה דמוצאי יום הכיפורים, ה'תשכ"ו (תורת מנחם - התוועדות תשכ"ו ח"א ע' 46). וש"נ.

(2) ראה סידור אדמו"ר הזקן. וראה ספר "תולדות חג שמחת-תורה" (ירושלים, תשנ"ח) ע' 277 ואילך. וש"נ. וראה גם לקמן ע' 000.

(3) תהלים פו, ב.

## מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בחוקותי

כו, מב – וזכרתי את בריתי יעקוב ואף  
את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר  
והארץ אזכר

ג. מה שהזכיר בכאן יעקב בראשונה, כבר דרשו בו מה שדרשו.

והנראה לי כבר רמזתי בהשלשה בתים הם כנגד אברהם יצחק ויעקב בפרשת ויצא יעקב, והבית הג' שאנו מצפים שאינה עתידה ליחרב, היא כנגד יעקב שקראו בית (פסחים פח.), כאומרו בית יעקב וגו', ולכן זה הגלות הד' שאנו בו,

עתידין אנו להגאל ממנו בזכות יעקב.  
ולכן תמצא כי בכאן שם יעקוב מלא בוא"ו, להורות על הגאולה העתידה שהיא באלף הששי כנגד הוא"ו, וכבר נתנו סימן בזה כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה ששים ושיש. ולזה אמרו שזאת הוא"ו היא וא"ו של אליהו שלקחה יעקב ממנו ערבות עד שלחו, כאומרו הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא.

צדור המור

## אגרות קודש

ב"ה, ה' אייר, תשי"ט  
ברוקלין.

ברכה ושלוש!

במענה למכתבה מב' אייר, בו כותבת אודות מחשבות אשר לפעמים מבלבלות אותה, והתחלתן היו לפני כמה שנים, ושואלת דעתי בזה.

ומוכן וגם פשוט שברור הוא שאין בהן כל ממש ומציאות כלל וכלל, ובדאי גם היא עצמה נוכחה בזה, שהרי מאז התחילו המחשבות ראתה חסדי השי"ת וברכתו בפועל במוחש בבנין בית בישראל על יסודי התורה והמצוה, והרי זהו מהענינים הכי יסודיים והם עיקר בחיי איש ואשה הישראלים, אלא שבענינים התלולים במחשבה, העצה הכי ראשונה היא היסח הדעת, והיסח הדעת אין ענינו ללחום עם המחשבה בלתי רצוי אלא להפנות את המחשבה לענין אחר, ומה טוב להפנות המחשבה לעניני יהדות, שאז מעט אור דוחה הרבה חשך, ודלא כמו שכותבת שהיא משתדלת להתגבר על המחשבה, שהרי מלחמה בענין האמור הוא היפך היסח הדעת.

ומהנכון אשר יבדקו את המוזוות בדירתם וכן את התפילין של בעלה שי' באם לא נבדקו במשך שנים עשר חדש האחרונים, והיא תשמור על מנהגן הטוב של בנות ישראל להפריש לצדקה קודם הדלקת הנרות בכל ערב שבת וערב יום טוב, וכן תעשה גם בכל יום חול קודם שתאמר איזה תפלה בבקר, ומוכן שכל זה צריך להיות בלי נדר.

וגם מוכן ופשוט, שההתרגלות במחשבה על דבר בטחון בהשם יתברך בורא עולם ומנהיגו [שההתחזקות בזה צ"ל מבלי כל קשור בהמחשבות בלתי רצויות, שצריך להסיח דעת מהן, כי אם מהשקפת עולם יהודית מסורתית], מוסיפה בברכות השי"ת והצלחתו בכל הדרוש.

מזכירה במכתבה שעבדה בשטח ההוראה כבוגרת דסמינר, ותקותי שמנצלת כשרונותי בזה גם עתה, באם אין זמנה בידה למשרה מלאה או עכ"פ חלקית, הנה עכ"פ מזמן לזמן ולעתים תכופות בהפצת היהדות המסורתית בכלל ובתוככי הנוער והקטנים ביחוד, שהרי דרישת והכרח השעה היא בזו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

ב"ה, ט' אייר, תשי"ט  
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מג' אייר, בו כותב ראשי פרקים מאשר עבר עליו, ואיך שהסתדר עתה, ומסיים בתמי' מדוע זה כשרצונו לעלות בדרגות בעניני תורה ומצות, נתקל בכמה קישוים, בה בשעה שרואה בחורים חפשים שחייהם בלי קישוים, בלי יגיעה והשתדלות וכו'.

והמענה על זה נמצא במכתבו עצמו, בתארו הסתדרותו אשר צריך ללמוד המקצוע שלו ג-ד שנים, ועתה בעבודה מעשית כמו כל פועל אחר בהתאם לידיעותיו, משתכר רק 110 ל"י לחדש, במלות אחרות, פעולה עצמה אינה מספיקה אלא שזקוקה להכנה מתאימה בלימוד וידיעות, ואז גם הפעולה משתפרת ומשתלמת בהרבה יותר.

והטעם פשוט, שכל שיגדל ההישג צריכה להיות ההכנה גדולה יותר ורחבה יותר, וככל שיקטן ההישג או בענין שאין בו כל הישג, תקטן ההכנה או שאין זקוקים כלל להכנה.

ועל דרך זה בהנוגע לחיים מחוסרי תוכן, אין זקוקים להכנה להם, שהרי כל התענוג שיש בהם, לאחר עבוד רגע ואינו, ומה פלא שאין זקוק בזה להכנה, ז.א. כל איש אשר יתבונן בעתידו אפילו לשעה קלה, ישתדל ככל הדרוש בהכנה הכי טובה במשך איזה שנים, כיון שע"ז ישתפרו חייו בעתיד הקרוב ובעתיד בכלל פי כו"כ במשך עשירות ועשירות שנים, וכפתגם הקצר והשנון של חכמנו ז"ל, לפום צערא אגרא, אלא שהאגרא הוא פי כמה של הצער, היגיעה וההשתדלות, ז.א. שבהכפלת היגיעה וההשתדלות מתגדל השכר והתועלת פי כמה וכמה.

תקותי ששורתי המעטות תספיקנה שיתבונן בתוכנם, ולבוא למסקנה האמיתית, שעליו לנצל השנים האלו ומרץ העלומים והבחרות להכנה הדרושה לכל עתידו, בכדי שיהי' מאושר הן בגשמיות והן ברוחניות, ורק דרך אחת מובילה לזה, הכנה נפשית לימוד תורתנו תורת חיים וקיום מצותי' עליהן נאמר וחי בהם, שזהו קיום הבקשה העדוד והציווי: ובחרת בחיים, בחיים אמיתים ומאושרים בעולמנו גם זה.

ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א  
מזכיר

ב"ה, ח"י סיון, תשי"ט  
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ בנש"ק בעל מדות וכו' מו"ה חיים שמעון זאב שי'

שלום וברכה!

לאחרי השתיקה הכי ארוכה נתקבל מכתבו מפסח שני, שהוא ממוצע בין פסח ראשון וזמן מתן תורתנו במהלך הגאולה האמיתית, כי בפסח ראשון חמץ אסור ועד למשהו, בחג השבועות שתי הלחם חמץ תאפינה, מצוה מן התורה, ופסח שני חמץ ומצה עמו בבית, מצה חובה, חמץ רשות, ממוצע בין שני הענינים, כמובן ג"כ מזוה"ק חלק ב' קפ"ג ע"ב.

בו כותב אודות קביעות זמן נשואי בנם שליט"א בזה הקיץ הבע"ל. ויהי רצון שאיך שיקבעו הזמן בדיוק, יעלה ליפה ויהי' בשעה טובה ומוצלחת בכל הפרטים...

בברכה לבשו"ט תכה"י.

## ♦ יום ראשון כ"א אייר ♦

**כה (א) וידבר יהוה אל-משה בהר סיני לאמר:** א ומליל יי עם משה בטורא דסיני למימר:

רש"י **בהר סיני** • מה ענין שמשה אצל הר סיני? והלא כל המצוות נאמרו מסיני? אלא, מה שמשה נאמר פלולותיה, פטרותיה ודקדוקיה מסיני, אף בלן נאמרו פלולותיה ודקדוקיה מסיני; כף שנויה בתורת כהנים. ונראה לי שכן פרושה: לפי שלא מצינו שמטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה, למדנו שפלולותיה ופטרותיה בלן נאמרו מסיני, ובא הפתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה, שמסיני היו כלם, פלולותיה ודקדוקיה, וחרזו ונשנו בערבות מואב.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יז עמ' 276)

**פלולותיה ופטרותיה ודקדוקיה** (רש"י כה, א) **פלולותיה** – "והשביעית תשמטנה ונטשתה" (משפטים כג, יא). **פטרותיה** – "לא תזרע . . לא תזמר" (פסוק ד). **דקדוקיה** – "לא תקצור, להיות מחזיק בו כשאר קציר, אלא הפקר יהיה לכל" (פסוק ה וברש"י). אף זהו בפטריות, כשמידקים בלשון; ובכללות יותר, הן 'פטר' והן 'דקדוק' כולל שניהם. ולכן, לאחר שמפטר חלוקות אלו אינו חוזר עליהן, אלא כותב בהמשך "פלולותיה ודקדוקיה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 273)

**וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר** (כה, א) **מה שמשה . . אף בלן** (רש"י) דקא שמשה מלמדת עקרון זה, כי היא מסמלת את כל התורה. דהנה, במצוה זו יש קדשה גדולה, בדומה לקדשת שבת; אף אין בה פרישות מן החלון (כמתר לעשות בה מלאכה שאינה עבודת אדמה). ואף בכל מצוה קף: יש לקנאה מתוך דבקות רוחנית, ויחד עם זאת חובה להקפיד על הפרטים הגשמיים השונים. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אצל הקדוש ברוך הוא, וכשנדרצה הקדוש ברוך הוא למשה בלוחות שניות צוהו בכרית חדשה, שנאמר (שם לד י): הנה אנכי כרת ברית, והחזיר שם המצוות התמורות שנאמרו בסדר ואלה המשפטים בכרית הראשונה, ואמר (שם פסוק כז): כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרת אתך ברית ואת ישראל.

ורצה הקדוש ברוך הוא להחמיר עליהם בכרית הזאת השנית שתהיה עליהם באלות ובקלות, ושתהיה הראשונה על כל המצוות הראשונות ועל כל המשפטים, כמו שנאמר בכרית הראשונה (שם כד ג): את כל דברי ה' ואת כל המשפטים, ולפיכך אמר בכאן בסוף התוכחות (להלן כו מו): אלה החקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה, הוא רומז אל כל המצוות והמשפטים שנאמרו בכרית הראשונה בסדר ואלה המשפטים שהיו בלן בכרית הזאת.

והנה בספר הכרית הראשון נאמרה השביעית בכלל כמו שהזכרתי, שנאמר (שמות כג יא): והשביעית תשמטנה ונטשתה וכו', ועתה בכרית הזאת השנית נאמרה בפטרות ודקדוקיה וענישה. ובעת הכרית הראשונה שהוא בארבעים יום ראשונים נצטוו משה על המשכן, וכשנדרצה לו הקדוש ברוך הוא וצוהו לכתר להם ברית שניה יד משה ויצאם את כל אשר צוה ה' אותו בהר סיני (שם

אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני, להקיש כל המצוות אל השמטה הנזכרת, שכלן היו בן שנאמרו בכלל ופרט והכל מסיני.

וכן שנו שם בתורת כהנים, אלה המצוות, אין נביא רשאי לחדש עוד דבר מעתה. אשר צוה ה' את משה, כדאי השליח לשלחו. את משה אל בני ישראל, זכות ישראל גרמה. בהר סיני, שכלם נאמרו מסיני. עד כאן בתורת כהנים. אבל ענין ערבות מואב, שנצטווה שם משה לבאר התורה לבנים. כף נראה לי וזה פתור ופרח.

וענין הפרשה הזאת שנכתב בכאן, אמר רבי אברהם כי זאת הכרית התוכבה בפרשת ואלה המשפטים (שמות כד ז), וכשקבלו על נפשם נעשה ונשמע אז נכתבה הכרית ואמר להן כל הפרשה הזאת. והזכירה במקום הזה, לחבר תנאי הארץ, כי כאשר אמר על העריות כי בעבורם תקיא אותם הארץ (לעיל יח כח), בן אמר בפרשת אם תחטא על שבתות הארץ (להלן כו לד), והצרף תחלה להזכיר השבתות. ולפי דעתי כי נכתבה כאן בסדר נכון, כי פרוש בהר סיני, בעלתו שם לקבל לוחות שניות. ובאור הענין, כי בתחלת ארבעים יום הראשונים של לוחות הראשונות כתב משה בספר הכרית את כל דברי ה' ואת כל המשפטים הנאמרים שם, ויזכר דם הכרית על העם (שמות כד ח). וכשחטאו בעגל ונשתברו הלוחות כאלו נתבטלה הכרית היא

(א) וידבר ה' אל משה בהר סיני. מה ענין שמשה לענין הר סיני, והלא נאמרו כל המצוות מסיני, אלא מה שמשה נאמרו פלולותיה ופטרותיה ודקדוקיה מסיני, אף בלן נאמרו פלולותיה ופטרותיה ודקדוקיה מסיני. כף שנויה בתורת כהנים (כאן).

ונראה לי שכן פרושו, לפי שלא מצינו שמטת קרקעות שנשנית בערבות מואב, למדנו שפלולותיה ופטרותיה בלן נאמרו מסיני, ובא הפתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה שמסיני היו פלולותיה ודקדוקיה, וחרזו ונשנו בערבות מואב. לשון רש"י.

ואינו נכון בעיני כלל, שהרבה מצות כשמה שלא נשנו בערבות מואב, ונודע בהן שנאמרו פלולותיה ופטרותיה מסיני או באהל מועד. ועוד, מנזן שהקשו שאר הדברות שנשנו בערבות מואב לשמטה, ולא היו פלולותיה מסיני ופטרותיה בערבות מואב. וכן היה ראוי יותר לומר, כי הנשנות נשנו לבאר פטרותיהם, כי לא נאמרו בסיני אלא פלולותיה.

אבל הכריתא השנויה בתורת כהנים פרושה ברור, שהשמטה נאמרו פלולותיה מסיני דכתיב בפרשת ואלה המשפטים (שמות כג יא): והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביני עמך וגו', ואלו דיני השמטה בדרך כלל, ובכאן חזר ואמר כי בהר סיני עוד נאמרו כל פטרותיה, שהיו כלם נזכרו בפרשה הזאת. ובסוף הענין (להלן כו לד) כתיב: אלה המצוות

ב מלל עם בני ישראל ותימר להון ארי  
תעלון לארעא די אנא יזה לכון ומשמט  
ארעא שמטתא קדם יי:

(ב) דִּבְרֵי אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ  
אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שַׁבַּת לַיהוָה:

רמב"ן • שַׁבַּת לַה' • לְשֵׁם ה', כְּשֶׁם שְׁנַאמַר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית. רמב"ן

ג שִׁית שְׁנִין תִּזְרַע חֲקֵלְךָ וְשִׁית שְׁנִין תִּכְסֹּחַ  
בְּרִמְמָךְ וְתִכְנוֹשׁ יָת עֲלֵלְתָּהּ:

(ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׁדֶּךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר בְּרִמְמָךְ וְאִסַּפְתָּ

אֶת־תְּבוּאָתָהּ: רמב"ן

ד וּבִשְׁנָה הַשְּׂבִיעִית שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבַּת  
דְּתַשְׁמַט קָדָם יי חֲקֵלְךָ לֹא תִזְרַע וּכְרִמְךָ לֹא  
תִכְסֹּחַ:

(ד) וּבִשְׁנָה הַשְּׂבִיעִית שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבַּת  
לַיהוָה שְׁדֶּךְ לֹא תִזְרַע וּכְרִמְךָ לֹא תִזְמֹר:

רמב"ן • יִהְיֶה לָאָרֶץ • לְשָׁדוֹת וּלְכַרְמִים. לֹא תִזְמֹר • שְׁקוּצָצִין זְמוּרוֹתֶיהָ; וְתִרְגְּמוּ: "לֹא תִכְסֹּחַ", וְדוּמָה לוֹ (ישעיה לג  
י) "קוֹצִים כְּסוּחִים", (תהלים פ יו) "שְׂרָפָה בָאֵשׁ כְּסוּחָהּ".

רמב"ן על התורה – מחדויות בלום, אברמוביץ

הדין ועל עוות הדין ועל שמטת הארץ, מפני  
שכל הכופר בה אינו מודה במעשה בראשית  
ובעולם הבא. וכן החמיר הנביא וגזר גלות  
על שלוש עבדים בשנה השביעית, שנאמר  
(יחזקאל לד יג-יד): אנכי כרתי ברית את  
אבותיכם וגו' מקץ שבע שנים וגו', כי גם  
בעבד שביעית כיוכל כו'.

והיכול יודע עוד מבראשית עד ויכול, כי  
ישבו ביובל הכל איש אל אחוזתו  
ואיש אל משפחתו, כי הוא מוסר המאמין  
יחריש, וזה שנאמר: ושבבתה הארץ שבת  
(כאן), וקראתם דרור בארץ (פסוק י), כי היא  
ארץ החיים הנקמת בפסוק הראשון (בראשית  
א א), שבה נאמר: והארץ אָזָר (להלן כו  
מב), וכבר זכרתי זה פעמים. ושמא לזה קמוז  
רבותינו (ר"ה כא): בארץ: חמשים שָׁעֵר  
בינה נבראו בעולם וכלם נמסרו למשה חוץ  
מאֶחָד, כי כל שמטה שער בית אחד, והנה  
הודיעוהו כל התורה מתחלה ועד סוף, חוץ  
מן היובל קדש.

(ג) שש שנים תזרע שְׁדֶךְ. דרך הכתוב לומר  
כן, שש שנים תעבד ועשית כל מלאכתך  
(שמות כ ט), שש שנים תעשה מעשיך וביים  
השביעי תשבת (שם כג יב). ועל דרך רבותינו  
(ירושלמי פ"ח ה"א): שש שנים תזרע  
שְׁדֶךְ ולא בשביעית, והוא לאו הבא מכלל  
עשה שהוא עשה, ונמצא הזרע בשביעית  
עובר בעשה זה וכלא תעשה.

ומדרש אגדה (מכילתא שמות כג י): ר'  
שמעאל אומר כשישראל עושין  
רצונו של מקום עושין שמירה אחת בשביעי  
אחד, שנאמר: שש שנים תזרע, וכשאין עושין  
רצונו של מקום עושין ארבע שמות בשביעי  
אחד, כיצד נרה שנה וזרעה שנה, נרה שנה  
וזרעה שנה, נמצא ארבע שמות בשביעי אחד.

נתפנונו במדרש, כי כל השבתות גם המועדים  
לשם ה' הן, ולא יאמר באחד מהם "לה'",  
אבל אמר (לעיל כג כד): יהיה לכם שבתון,  
ואמר ביום הכפורים (שם לב): שבת שבתון  
הוא לכם.

ולשון הכריתא בתורת כהנים (כאן): שבת  
לה', כשם שנאמר בשבת בראשית כף  
נאמר בשביעית שבת לה'. אבל פרוש "שבת  
לה' אֶל־הֵיךְ" האמור בשבת בראשית (שמות  
כ י), כי בו שבת וינפוש ועל כן לא תעשה  
כל מלאכה, ולכך אמרו כי כן נאמר בשמטה,  
כי היא שביעית בשנים.

והנה בכאן עוררו אותנו סוד גדול מסודות  
התורה, כבר רמז לו רבי אברהם שכתב:  
וטעם שבת לה' כיום השבת, וסוד ימות עולם  
רמזו במקום הזה. וכך אנוך לשמע מה שאני  
רשאי להשימיעך ממנו בלשון אשר אשימיעך,  
ואם תזהה תתבונן. כבר כתבתי בסדר בראשית  
(בראשית ב ג) כי ששת ימי בראשית הם  
ימות עולם, ויום השביעי שבת לה' אֶל־הֵיךְ  
(שמות כ י) כי בו יהיה שבת לשם הגדול,  
כמו ששינוי (תמיד פ"ז מ"ד): בשביעי מה  
היו אומרים, מןמור שיר ליום השבת לעתיד  
לבא שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים. והנה  
הזמנים רמז לאשר ברא במעשה בראשית,  
והשנים ירמזו לאשר יהיה בבריאת כל ימי  
עולם.

ועל כן החמיר הכתוב בשמטה יותר מכל  
חֲבִי לְאוֹיֵן וְחִבֵּי הַגְּלוּת עֲלֶיהָ, כמו  
שהחמיר בעריות (לעיל יח כח), שנאמר: אז  
תרצה הארץ את שבתתיה (להלן כו לד).  
והחזיר הענין פעמים רבות, כל ימי השמטה  
תשבת (שם שם לה), ונאמר: והארץ תעזב  
מהם ותרחץ את שבתתיה (שם שם מג). וכן  
שינוי (אבות פ"ה מ"ט): גלות באה על ענוי

לד לד), והנה מעשה המשכן מקללם, ואז  
הקהיל משה את כל עדת בני ישראל ואמר  
להם כבתחלה (שמות לה א): אלה הדברים  
אשר צוה ה' לעשות אתם במלאכת המשכן.  
והנה קבלו הדבר בשמחה, ויצאו מלפניו מיד  
ובאו כלם ונתנו הנדבה ועשו המשכן והשלימו  
מלאכתו.

וכאשר הוקם, מיד ויקרא אל משה וידבר ה'  
אליו מאהל מועד (ויקרא א א), וצוהו  
בקרבתו ובכל תורת כהנים, ומשה צוה הכל  
אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל מיד.  
וכאשר השלים אמר להם: עוד צוה אותי השם  
בהר סיני לפרש לכם השמטה והיובל ולכרת  
לכם על כל המצות והמשפטים ברית חדשה  
באלה ובשבועה.

ולא הצרך עתה שיתבא ויזכר ויזכר חצי  
הדם על העם וחצי הדם על המזבח  
כאשר עשה בראשונה, אבל קבלו עליהם  
הברית הראשונה באלות ובקללות אלה. וזה  
טעם: אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר  
סיני (להלן כו מו), כי הוא הנותן להם  
הברית הזאת, כי מחל להם על פי התנאים  
האלו, כמו שפרשתי בסוף כי תשא (שמות  
לד כז).

וכן ברית ערבות מואב כן היה, שקבלו עליהם  
התורה באלות ובקללות ההם, והיא  
הברית, כמו שנאמר (דברים כח ט) אלה  
דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרת את  
בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר  
כרת אתם בחורב. ונאמת אמרו שבתנאי הארץ  
השמטה והיובל כאשר יזכיר בתוכחות (להלן  
כו לד-לה), ועל כן נתחדשו בברית הזאת  
השניות.

(ב) שבת לה'. לשם ה', כשם שנאמר בשבת  
בראשית. לשון רש"י. ורבותינו לא כף

# (ה) את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ:

כ"א את ספיח קצירך • אפלו לא זרעתה והיא צמחה מן הזרע שנפל בה בעת הקציר, הוא קרוי 'ספיח'. לא תקצור • להיות מחזיק בו בשאר קציר, אלא הפקר יהיה לכל. נזירך • שהנזרת והפרשת בני-אדם מהם ולא הפקרתם. לא תבצר • אותם אינך בוצר, אלא מן המפקר. רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

עקיבא, ולדברי חכמים אסורין מדברי סופרים, חוץ מן העולים באותן שדות שהנזירות בירושלמי שכתבנו למעלה. אבל הירקות שצמחו בששית ונלקטו בשביעית, יש בהן משום קדשת שביעית לכל דיניה, להפסד ולקרבנות ולסחורה ולבעור, ואף על פי שגדלו לגמרי בששית, מפני שאנו הולכים אחר לקיטה בירק בין למעשר בין לשביעית, אבל אין בהם משום ספיחים, שאינם ספיחי שביעית, שהרי בששית צמחו, ואפלו הוסיפו בשביעית אין בהם דין ספיחים.

ובהם שנינו (שביעית פ"ח מ"ד): האומר לפועל הילך איסור זה ולקט לי ירק היום וכו', וכן שנינו (שם פ"ח מ"ג): לא יהא לוקט ירקות שבה ומוכר בשוק, אבל לוקט הוא וכו' מוכר על ידו. ותנן גמי (שם פ"ט מ"א): הפגים והתרבוזין וכלה מתניתין עד: ונקחים מכל אדם בשביעית שאין פיוצא בהם נשמר.

ולש אומרים שאלו הנזקרים וכל פיוצא בהן שאין דרך בני אדם לזרען, אבל הם מאליהן יוצאים בקרים ובגהרות, אין בהן אסור ספיחים כלל אף על פי שצמחו בשביעית, שלא גזרו אלא בנזקרים כדי שלא יבאו לזרעם. וכן נראה זה מן הגמרא מירושלמי. וזהו ענין הספיחים שהזכירנו חכמים בכל מקום.

וכן מן התורה שלא יהא אדם שומר שדהו ונועל בפני צננים בשביעית ואפלו רוצה להפקיר אותן בשעת לקיטה, אלא יהא השדה כל השנה מזמן ומפקר לצננים. כך שנו במכילתא (שמות כג יא) ואכלו אבלי עמך (שם), וכי מפני מה אמרה תורה לא שיאכלו אותה צננים, הרי אני מכניסה ומחלקה לצננים, תלמוד לומר והשביעית תשמטנה ונטשתה, מגיד שהוא פורץ בה פרצות, אלא שגזרו חכמים מפני תקון עולם.

והגדר שגזרו חכמים, שלא יפרצו פרצות בשדה ובכרם, אבל לא שיהא הוא משמר שדהו ומכניס הפרות לעבר על דברי תורה. ולא עוד אלא שגזרו שלא לקח פרות מן המשמר ולא מן החשוד בכך, והו' ששנינו (שביעית פ"ט מ"א) ונלקחין מכל אדם בשביעית שאין פיוצא בהן נשמר.

ואמרו במסכת סנה' (לט.) שאין מוסרים דמי פרות שביעית לצעם הארץ יותר מקוון

בשדה לא יקצר אותם, והענבים הצומחים בכרם מבלי עבודה לא יבצר אותן, ופרוש הלואים, שלא תקצר אותן אמה לבדך לצורך עצמך, ולא תבצר אותן לעצמך, אבל תהיה שנת שבתון לארץ מן הזריעה והזמירה, ותהיה שבת הארץ, כל אשר תוציא בשביעית מן הספיח והנזיר, לכלכם יחד לאכלה, לך ולענייך ולחיה ולבהמה.

ועכשיו אשוב לפרש הכריתות השניות בתורת כהנים בענין הזה, לפי שהם מטעות. שנו שם (בתי"כ פסוק כ): הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו: אם אין זורעין מה אוספין, אמר רבי עקיבא מכאן סמכו לספיחין שהן אסורין בשביעית. וישנה לזו בגמרא בפירוש מקום שנהגו (פסחים נא:). וקמתי בתורת כהנים: וחכמים אומרים אין ספיחים אסורין מדברי תורה אלא מדברי סופרים, אם כן למה נאמר הן לא נזרע ולא נאסף, אמרת לנו אל תזרעו, ומה שאנו אוספין ואין מכניסין לקיום אמרת לנו בערזהו, מה אנו אוכלין מן הבעור ואילך. עד כאן.

הרי לדברי חכמים אין אסור הספיחים אלא מדבריהם, כלומר שגזרו בהן לאסורן לגמרי משום חשד שלא יזרעו ויאמרו ספיחים הם. ולכך אמרו בירושלמי (ב"ב פ"ה ה"א): אמר רבי יצאי, כל הספיחים אסורין חוץ מן העולים בשדה בור בשדה גיר בשדה כרם בשדה זרע. שדה בור דלא משגח עליה, שדה גיר דהוא צעי מתקני חקליה, שדה כרם שלא לאסר פרמו, שדה זרע שאינו רוצה בקיומו. ומן המחלוקת הזה שנו שם בתורת כהנים (כאן): את ספיח קצירך לא תקצור, מכאן סמכו לספיחין שיהיו אסורין בשביעית. שנו משנתם בדברי רבי עקיבא דלא תקצר כלל, אבל לדברי חכמים שלא תעשה אותם קציר לעצמך ולא תעשה אותם קציר לעצמך, אלא נהג בהם מנהג הפקר. וכן לא נאסף את תבואתנו (להלן פסוק כ) שלא נאסף אל בתניו פרות האילן והספיחים, כי בהפקרים לעננים ולחיה ולבהמה ובעור לא נוכל להיות בהן.

והספיחין האלו האסורים הם הגדלים בזמן האסור, בתבואה כל שהביאה שליש בשביעית, וכן הירקות כל שצמחו בשביעית אסורין מן התורה לדברי רבי

(ה) את ספיח קצירך. אפלו לא זרעתה והיא צמחה מן הזרע שנפל בשעת הקציר, והוא קרוי ספיח. לא תקצור, להיות מחזיק בו בשאר קציר אלא הפקר יהיה לכל. נזירך, שהנזרת והפרשת אותם מבני אדם ולא הפקרתם. לא תבצר, אותם אינך בוצר אלא מן המפקר. לשון רש"י.

והכונה לרב בזה, שהוא סובר שהשומר שדהו ופרותיו בשביעית אין הפרות נאסרין. וכן כתב בפרושיו במסכת יבמות (קכב. ד"ה של עזיקה) ובמסכת סנה' (לט: ד"ה אבל). וכן הדבר הזה בדיון התורה בראיות ברורות. וזו ששנינו בתורת כהנים (כאן): ואת ענבי נזירך לא תבצר, מן השומר בארץ אין אתה בוצר אבל בוצר אתה מן המפקר, יפרש הרב לומר ענבי נזירות לא תבצר אותם בנזירותם, אבל תפקיר הכל ותבצרו עם העניים.

והנכון בפרוש הכתוב שענבי נזירך כמו ספיח קצירך, ולא תבצר כמו לא תקצור, כי הענין בכל הפרשה לכלל הדיון בשנייהם, וזהו בשדה וזוהי בכרם, תזרע שדה ותזמר כרמך (פסוק ג) שדה לא תזרע וכרמך לא תזמר (פסוק ד), וכן: ויש שנים תזרע את ארצך והשביעית תשמטנה ונטשתה, כן תעשה לכרמך (שמות כג יא-יב).

ופירוש הכתוב, כי הצומח מאלי בשדה מבלי חרישה וזריעה לזרע, יקרא ספיח קציר, שהוא נספח אל קציר השנה שעברה, מגזרת: ונספחו על בית יעקב (ישעיה יד א), והגפן שלא עבדו ולא חפר ולא זמר אותו יקרא "נזיר" כי הדירו והפרישו ממנו כאלו אינו שלו, מגזרת: אשר גזרו מעלי בגלגליותם (יהונתן יד ה), פרוש ממני. וכן: ויגזרו מקדשי בני ישראל (לעיל כב ב). ואמר אנקלוס (כאן) "שקבך", שהנחת אותם לשמיר ולשית.

ויתכן כי המנהג בישראל שהכרם אשר הוא בתה לא יזמר ולא יעבד ועולה שמיר ושית יקראו לו "נזיר", כלומר שהוא כרם הנזיר, מפני שהנזיר אסור ביין ובענבים לחים ויבשים ואינו עובד פרמו, כי כן יקראו השער הארץ על שם הנזיר, גזי נזרף והשליכי (ירמיה ז כט), וזה טעם ענבי נזירך. והכלל שהם הצומחים מבלי עבודה הכרם. והנה אמר הכתוב כי הספיח הנולד מאלי

שיעור יומי ליום ראשון כ"א אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – כה – פרשת בהר-בחוקות לה

(ו) וְהִיתָה שֵׁבֶת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֹכְלָהּ לֶךְ וּלְעֹבְדָהּ וּלְאִמָּתָהּ  
וּלְשִׁכְיָהּ וּלְתוֹשִׁבָהּ הַגֵּרִים עִמָּךְ:

כ"א וְהִיתָה שֵׁבֶת הָאָרֶץ וְגו' • אף-על-פי שְׁאֲסֻרִים עָלֶיךָ, לֹא בִּאֲכִילָהּ וְלֹא בְהִנָּאָה אֲסֻרִים, אֲלָא שְׁלֹא תִּהְיֶה בָּהֶם כְּבַעַל הַבֵּית, אֲלָא הִכָּל יִהְיוּ שְׂוִים בָּהּ, אִתָּהּ וּשְׁכִירָךְ וְתוֹשִׁבָהּ. שֵׁבֶת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֹכְלָהּ • (ת"כ) מִן הַשְּׁבוּת אִתָּה אוֹכֵל וְאִי אִתָּה אוֹכֵל מִן הַשְּׁמוּרָה. לֶךְ וּלְעֹבְדָהּ וּלְאִמָּתָהּ • (ת"כ) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כג יא): "וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ", יָכוֹל יִהְיוּ אֲסֻרִים בִּאֲכִילָה לְעֹשִׂירִים? תִּלְמֹד לומר: "לֶךְ וּלְעֹבְדָהּ וּלְאִמָּתָהּ", הָרִי בְעֵלִים וְעֹבְדִים וּשְׁפָחוֹת אֲמוּרִים בָּאֵן. וּלְשִׁכְיָהּ וּלְתוֹשִׁבָהּ • (ת"כ) אף הַנְּכָרִים. רמב"ן

(ו) וּלְבִהְמָתָךְ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בָּאֲרָצְךָ תִּהְיֶה כָּל-תְּבוֹאָתָהּ  
לְאֹכֵל:

כ"א וּלְבִהְמָתָךְ וּלְחִיָּה • אִם חִיָּה אוֹכֵלָתָ, בְּהֵמָה לֹא כָּל שֶׁכֶּן, שֶׁמִּזְוֹנוּתֶיהָ עָלֶיךָ! מֵה תִּלְמֹד לומר "וּלְבִהְמָתָךְ"? מְקִישׁ בְּהֵמָה לְחִיָּה: כָּל זֶמֶן שֶׁחִיָּה אוֹכֵלָתָ מִן הַשְּׁדָה, הָאֵכֵל לְבִהְמָתָךְ מִן הַבֵּית. כָּלָה לְחִיָּה מִן הַשְּׁדָה, כָּלָה לְבִהְמָתָךְ מִן הַבֵּית (ת"כ. תענית ו). רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִן הַבֵּית, כָּלָה לְחִיָּה מִן הַשְּׁדָה כָּלָה לְבִהְמָתָךְ מִן הַבֵּית. לְשׁוֹן רש"י מְתוּרָה כְּהֵנִים (כָּאן). וְהַפְּלוּי הַזֶּה לֹא פֶּרֶשׁ הֵרֵב מֵהוּ. וְעִנְיָנוּ, שִׁיכֻלָּה הַפְּרוֹת אַחֵר זֶמֶן מִבֵּיתוֹ לְהַפְקִידוֹ, וְהוּא בַּעֲוֹר שְׂבִיעִית שֶׁהִפְקִידוֹ חֲקָמִים בְּכָל מְקוֹם. וְאֵין הַעֲנָן שִׁיִּהְיוּ הַפְּרוֹת אַחֵר זֶמֶן הַבַּעֲוֹר אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה וּבִאֲכִילָה וְיִתָּא מִחֻב לְאִבְדָם, וְלֹא מִגִּזְלֵת חֲקָמִים בְּמִשְׁנָה (סוֹף תְּמוּרָה) פְּרוֹת שְׂבִיעִית לֹא מִן הַנִּשְׁפָּרִים וְלֹא מִן הַנִּקְבָּרִים, וְאִינוּ אֲלָא שְׁהוּא צָרִיךְ לְבַעֲרָם מִרְשׁוּתוֹ וְלְהַפְקִידָם לְעֲנִיִּים וְכָל אֶדָם, כְּעִנְיָן: בַּעֲרִית הַקֹּדֶשׁ מִן הַבֵּית (דְּבָרִים כו יג). וְכֵן שִׁנְיָנוּ (שְׂבִיעִית פ"ט מ"ח) הַעֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחֵר הַבַּעֲוֹר אֲכָל לֹא הַעֲשִׂירִים דְּבָרִי ר' יְהוּדָה, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׂירִים אוֹכְלִין אַחֵר הַבַּעֲוֹר. וּפְרוֹשׁ עֲנִיִּים, כָּל שֶׁלְקָטוֹ הַפְּרוֹת מִשְׁדוֹת שֶׁל אַחֲרִים מִן הַהִפְקָדָה, וְעֲשִׂירִים בְּעֵלֵי הַשְּׁדוֹת עֲצֻמָּן שֶׁלְקָטוֹ אוֹתָן מִן הַשְּׁדוֹת שֶׁלֶּהֶם הַהִפְקָדָה. וְרַבִּי יְהוּדָה אֲסָרָן לָהֶם מִדְּבָרֵיהֶם מִפְּנֵי חֶשֶׁד, וְרַבִּי יוֹסִי מִתִּיר, וְהִלָּכָה כְּדָבָרֵינוּ.

וְשִׁנְיָנוּ בְּתוֹסֶפֶת (שְׂבִיעִית פ"ח ה"א-ה"ד): בְּרֹאשׁוֹנָה הִיוּ שְׁלוּחֵי בֵית דִּין מִחֻזְרֵין עַל פְּתָחֵי עִירוֹת, כָּל מִי שֶׁמִּבְּאִי פְּרוֹת לְתוֹךְ יָדוֹ הִיוּ נוֹטְלִין אוֹתָן מִמֶּנּוּ וְנוֹתְנִין לוֹ מִזֶּן שֶׁלֶשׁ סְעֻדוֹת, וְהַשָּׂר מְכַנְּסִין אוֹתוֹ לְאוֹצָר שְׂכָעִיר.

הַגִּיעַ זֶמֶן תֵּאֵנִים, שְׁלוּחֵי בֵית דִּין שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִים וְעוֹדְרִים אוֹתָן וְעוֹשִׂים אוֹתָם דְּבָלָה וְכו'. הַגִּיעַ זֶמֶן זֵיתִים, שְׁלוּחֵי בֵית דִּין שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִים וְמוֹסְקִין אוֹתָן וְעוֹטְנִין אוֹתָן בְּבֵית הַבֵּד, וְכוּנְסִין אוֹתָן חֲבִיתוֹת וּמְכַנְּסִין אוֹתָם בְּאוֹצָר שְׂכָעִיר.

הַגִּיעַ זֶמֶן עֲנָבִים, שְׁלוּחֵי בֵית דִּין שׁוֹכְרִים פּוֹעֲלִים וּבּוֹצְרִים אוֹתָם וְדוֹרְכִים אוֹתָם

כְּדָרְךָ גִּזֵּר שֶׁלֶךְ, אֲכָל תִּבְכַּר אוֹתָם עִם הַעֲנִיִּים כְּדָרְךָ שֶׁהֵם בּוֹצְרִים, לומר שֶׁלֹא יִשְׁמְרֵם לְעַצְמָם אֲכָל יִלְקֹט אוֹתָם עִם הַעֲנִיִּים כְּהִפְקָדָה, וְיִהְיֶה בָּהֶם גַּם כֵּן כְּדָרְךָ שֶׁהַעֲנִיִּים נוֹתְנִין לְדָרְכָן בַּעֲבָרָה.

וְקִמְנֵי הֵמָּה (לְחֵן פְּסוּק ו) וְהִתָּה שֵׁבֶת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֹכְלָהּ, מִן הַשְּׁבוּת בָּאָרֶץ אִתָּה אוֹכֵל, אֲכָל אִי אִתָּה אוֹכֵל מִן הַשְּׁמוּרָה, מִכָּאֵן אֲמָרוּ (שְׂבִיעִית ד ב): שְׁדָה שְׁנִשְׁבָּה, בֵּית שְׂמָאֵי אוֹמְרִים אֵין אוֹכְלִין פְּרוֹתֶיהָ בְּשְׂבִיעִית, וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִין אוֹכְלִין, כְּלומר, כִּיֵּן שֶׁאֲמָרָה תוֹרָה שִׁיִּהְיֶה הַשְּׁבוּת לָנוּ לְאֹכְלָהּ וְלֹא הַשְּׁמוּרָה, אֲמָרוּ בֵּית שְׂמָאֵי שֶׁהַפְּרוֹת עֲצֻמָּן נֶאֱסָרִין, וּבֵית הֵלֵל סוֹבְרִין שֶׁאֵין הַפְּרוֹת נֶאֱסָרִין, שֶׁלֹא כֹּא הַכְּתוּב אֲלָא לְאִסּוֹר לָנוּ שֶׁלֹא נִשְׁמָר, וְיִהְיֶה לָנוּ הַפְּרוֹת מִן הַשְּׁבוּת. וְכֵן הַעֲנָן שֶׁאֲמָרוּ שֶׁאֵין קוֹצֵצִין תְּהַאֲנִים בְּמִקְצַע וְלֹא דוֹרְכִין הַעֲנָבִים בְּגֵת, גִּדֵּר וְאִסְמִיכָתָא מִדְּבָרֵיהֶם, כִּדִּי שֶׁלֹא יָבֹאוּ לִידֵּי שְׁמוּרָה וְאִסְפַּת הַפְּרוֹת, וְיִגְזְלוּ אוֹתָם מִן הַעֲנִיִּים. וְזֶה הַעֲנָן הַשְּׁנוּי כָּאֵן בְּבִרְיָתוֹת הֵלְלוּ. וְהוּא דָרְךָ טוֹב וּמִחֻדָּר בְּפִגְיוֹת שֶׁבְּגִמְרָא בְּבִלִּית וִירוּשָׁלַיִם, וְהִתְקַם הַבָּבִי יִשְׁכִּיל וְיִמְצָא.

(ו) וְהִתָּה שֵׁבֶת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֹכְלָהּ. בַּעֲבֹר שְׂאִמָּר (בְּפִסְקוֹ ד) שֵׁבֶת שְׁתָּנוּ יִהְיֶה לְאָרֶץ, אֲמַר שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׁבִיתָה הַנִּזְכָּרָת לָכֶם לְאֹכְלָהּ, וְתִחְיֶה בָּהּ בְּלֶכֶם, אִתָּה וְעֹבְדָהּ וְהַבְּהֵמָה וְהַחִיָּה, שֶׁתִּחְיֶה בְּלֶכֶם מֵאֲשֶׁר תוֹצִיא הָאָרֶץ מִעֲצֻמָּה בְּשְׂבִיתָתָהּ. אוֹ שֶׁהִשְׁנָה תִּקְרָא "שֵׁבֶת הָאָרֶץ", כֹּאשֶׁר יִקְרָא הַיּוֹם שֵׁבֶת ה' וְשֵׁבֶת סֶתֶם, וְהַשְּׁעֵם עַל תְּבוֹאָת הַשְּׁבִיתָה, כִּי הַשְּׁבִיתָה לֹא תִּאָּכֵל.

(ז) וּלְבִהְמָתָךְ וּלְחִיָּה. אִם חִיָּה אוֹכֵלָתָ בְּהֵמָה לֹא כָּל שֶׁכֶּן שֶׁמִּזְוֹנוּתֶיהָ עָלֶיךָ, וְמֵה תִּלְמֹד לומר וּלְבִהְמָתָךְ, הַקִּישׁ בְּהֵמָה לְחִיָּה, כָּל זֶמֶן שֶׁחִיָּה אוֹכֵלָתָ מִן הַשְּׁדָה אִתָּה מֵאֲכִיל לְבִהְמָתָךְ

שֶׁלֶשׁ סְעֻדוֹת, בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּלוֹקַח מִן הַמִּפְקָדָה, אֲכָל בְּלוֹקַח מִן הַמִּשְׁמָר אֶפְלוּ כְּחֻצֵי אֶסֶר אֲסוּר. וְהַשְּׁעֵם, מִפְּנֵי שֶׁהִלּוּקַח מִן הַמִּפְקָדָה כְּלומר דְּבָרִים שֶׁדָּרְךָ בְּגִי אֶדָם לְהִבְיָאֵם מִן הַהִפְקָדָה, אוֹ שִׁדְיוֹעַ שֶׁהִבְיָאֵם מִן הַמְקוֹם הַמִּפְקָדָה, בְּהֵתֵר הוּא לּוֹקַח מִמֶּנּוּ, אֲלָא שֶׁאִם יִרְבֶּה לוֹ בְּדַמִּים יוֹתֵר מִסְּעֻדָתוֹ לְבוּ בֵּינֵם חוֹשְׁשִׁין בְּעֵם הָאָרֶץ שְׂמָא יַעֲשֶׂה בָּהֶן סְחוּרָה, אֲכָל לּוֹקַח דְּבָרִים שֶׁדָּרְכָן לְהַשְׁמָר אֶפְלוּ כְּחֻצֵי אֶסֶר חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא שְׁמָרֵן וְאִסּוֹר לִקַּח מִמֶּנּוּ. הָא בְּלוֹקַח בְּפִרוּטָה וּפְחוּת מִכְּחֻצֵי אֶסֶר לֹא גִזְרִי, מִפְּנֵי שֶׁדָּרְךָ בְּגִי אֶדָם לְלַקֵּט בְּכָל מְקוֹם וְאֶפְלוּ בְּשָׂר שְׁנֵי שְׂבִיעִי.

וְזֶה שְׂאִמָּרוֹ (בְּמִשְׁנָה ככב): גוֹי שֶׁהִנָּה מוֹכֵר פְּרוֹת בְּשׁוֹן וְאִמָּר פְּרוֹת הֵלְלוּ שֶׁל עֲרָלָה הֵם, שֶׁל עֲזִיקָה הֵם, לֹא אֲמָר כְּלוּם, לֹא נִתְּנָן זֶה אֲלָא לְהַשְׁבִּיחַ מִקְחוֹ. וּפְרַשׁ רש"י בְּשֵׁם הַרְאשׁוֹנִים שֶׁל עֲזִיקָה מִפְּרִסְם מִזְנֶה וְגִדֵּר לוֹ סָבִיב וְהִיא שְׁנָה שְׂבִיעִית, וְאִם הִיוּ מֵאֲמִינִים לוֹ הִנָּה אִסּוֹר לִקַּח מִמֶּנּוּ בְּעִיר שְׂרָבָה יִשְׂרָאֵל, שְׂמָא הוּא אֲרִיס לִיִּשְׂרָאֵל וּמִשְׁמָר לוֹ שְׁדָהוּ, אוֹ חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא מִשְׁלִי יִשְׂרָאֵל לִקַּח וּמוֹכֵר, אוֹ שֶׁהַפְּרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמוֹכֵר עַל יָדוֹ, אוֹ שְׂמָא אֵין קִנְיָן לְעַכְסוֹם בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ דִּינֵי הַשְּׂבִיעִית וְגִזְרֵי עֲלֵיו כִּיִּשְׂרָאֵל.

וּמִכָּל מְקוֹם לֹא אֲסוּר חֲקָמִים פְּרוֹת הַשְּׁדָה הַמִּשְׁמָר כָּל אֶדָם, אֲלָא שֶׁלֹא יִקְחוּ אוֹתָם מִן הַמִּשְׁמָר. וְלִכְךָ שְׁנוֹ מְתוּרָה כְּהֵנִים (כָּאן): וְאֵת עֲנָבֵי נִזְרֶךְ לֹא תִבְצֹר, מִן הַשְּׁמוּרָה בָּאָרֶץ אִי אִתָּה בּוֹצֵר אֲכָל אִתָּה בּוֹצֵר מִן הַמִּפְקָדָה, לֹא תִבְצֹר, כְּדָרְךָ הַבּוֹצְרִים, מִכָּאֵן אֲמָרוּ תֵּאֵנִים שֶׁל שְׂבִיעִית אֵין קוֹצֵצִין אוֹתָן בְּמִקְצַע וְאֵין דוֹרְכִין עֲנָבִים בְּגֵת אֲכָל דוֹרְךָ בַּעֲבָרָה. וּפְרוּשׁוֹ, מִדְּלֹא כְּתִיב עֲנָבֵי הַנִּזְרִי לֹא תִבְצֹר וְכְתִיב נִזְרֶךְ, לְדַרֵּשׁ לֹא תִבְצֹר אוֹתָם

# (ח) וּסְפַרְתָּ לָךְ שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים פְּעָמִים וְהָיוּ לָךְ יָמֵי שִׁבְעַת הַשָּׁנִים תִּשְׁעַת אַרְבָּעִים שָׁנָה:

ח ותמני לך שבע שמינין דשנין שבע שנין  
שבע זמנין ויהיו לך ימי שבע שמינין  
דשנין ארבעין ותשע שנין:

ח"י שבת שנים • שמיטות שנים, יכול יעשה שבע שנים רצופות שמיטה ויעשה יובל אחריהם? תלמוד לומר: שבע שנים שבע פעמים, הוי אומר: כל שמיטה ושמיטה בזמנה (ת"י). והיו לך ימי שבע וגו'. מגיד לך, שאף-על-פי שלא עשית שמיטות, עשה יובל לסוף מ"ט שנה. ופשוטו של מקרא: יעלה לך חשבון שנות השמיטות למספר מ"ט.

## (ט) וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכַּפָּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם:

ח"י וְהַעֲבַרְתָּ • לשון (שמות לו ו) "ויעבירו קול במחנה", לשון הכרזה. ביום הכפרים • (ת"י) ממשימע שנאמר: "ביום הכפרים", איני יודע שהוא בעשור לחודש? אם כן למה נאמר בעשור לחודש? אלא לומר לך: תקיעת עשור לחודש דוחה שבת בכל ארצכם, ואין תקיעת ראש-השנה דוחה שבת בכל ארצכם, אלא בבית דין בלבד. ומבין

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נש הנה חשיר על שמיטתא, אמר לאתתיה אפקין חלתא, אמר ליה ההוא גברא חשיר על שמיטתא ואמר אפקין חלתא, אמר לה חלה דבר תורה שביעית מדרבן גמליאל וחבירי. אותו ריקה הנה חשיר לעכב פרות שביעית ולאכלן אחר הבעור, ואמר שאסור אכילת השביל מן התורה, והבעור ואסור אכילת הפרות שביעית אחר הבעור מן רבן גמליאל וחבירי. או שהבעור מן התורה ואסור האכילה מדבריהם, ולא הנה חושש אלא שלא יאכל אסורי תורה, וכיון שהזכירו חכמים דבריו נראה שהם אמת. או שמא אותו רשע סבר כדברי רבי שמעון דאמר (מ"ו ב:) בשתי שמיטות הכתוב מדבר, ושביעית בזמן הזה דרבנן אף על פי שחלה דאורייתא.

(ט) ביום הכפרים. ממשימע שנאמר ביום הכפרים, איני יודע שהוא בעשור לחודש, אם כן למה נאמר בעשור לחודש, אלא תקיעת בעשור לחודש דוחה שבת בכל ארצכם ואין תרועת ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בבית דין בלבד. לשון רש"י.

והנה הרב מפני בקיאותו בתלמוד והכל לפניו כשלחן ערוך אינו חושש וסותם הגריות, והן מטעות לשאר בני אדם, שידעו הוא וברור בגמרא (ר"ה כט:) כי התקיעות כולן, של ראש השנה ויום הכפורים ואפלו של רשות, מתרות הן בשבת לפי שהיא חקמה ואינה מלאכה, ותוקעין היו בדין תורה בשבת של ראש השנה ושל יום הכפורים בכל מקום. וענין התקיעה בבית דין, תפנית רבן יוחנן בן זכאי היא משחרב בית המקדש, לפי שגזרו בה מפני שהכל חזינו בתקיעת שופר ואין הכל בקיאים בתקיעת שופר, שמא

היא שביעית שאוסרת במינה במשהו (שביעית ז ו) לבעור כמו שמזכיר במסכת נדרים (נח.), מפני שיש לה הטר בבעור מביתו. ומצאתי לשון רש"י שכתב במסכת פסחים (נב: ד"ה משום): וזהו בעורם שפסקים במקום דריסת רגלי אדם ובהמה. אולי חשב הרב שצריך שיהא מפקדים גם לחיה ולבהמה, לקיים בהם: ואכלו אבני עמר (שמות כג יא). ולבהמה ולחיה אשר בארץ (פאן), והפליג. ומכל מקום אינן נאשרין באכילה כלל. וכבר שנו בתוספתא (שביעית פ"ז ה"ג) שבעור שביעית בבעור מעשר שני, לא שיהא בהם חלוק באסור אכילה.

והרב רבי משה (הל' שמיטה יובל פ"ז ה"ג) והרב מן החכמים סבורין שהבעור אוסר לגמרי, ושעונין שרפה או מפזר וזוהי לרוח או מטיל לים. ואינו כן כמו שנתבאר. אבל אם עכבם בביתו אחר הבעור כדי לאכלן אסורין הן באכילה לגמרי, וזו היא שביעית שאוסרת בנותן טעם לאחר הבעור (שביעית ז ו) שאין לה מתיירן. ואפשר שהאסור הזה מדבריהם הוא. ואולי אפלו הבעור פלו חמר מדברי סופרים. והגריות השניות בתורת כהנים בענין הבעור אסמכתא מדרבנן.

ועל דרך זו תתפרש יפה משנת הכובש שלשה כבשים בחבית אחת וכו' (שביעית פ"ט מ"ה), וכן משנת: שלש ארצות לשביעית (שם פ"ו מ"א), דקתני כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל עד קיב לא נאכל ולא נעבד, כל שהחזיקו עולי מצרים מקיזב ועד הנהר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד. הקלו באכילה לאחר הבעור יותר מן העובדה. והזכיר בירושלמי (שביעית סוף פ"ט): חד בר

בגת וכוונסים אותם בחביות ומכניסין אותם באוצר שבעיר, ומחלק להן מהן בערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו. הגיע שעת הבעור, עניים אוכלין אחר הבעור אבל לא עשירים, דברי ר' יהודה. ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הבעור. ר' שמעון אומר עשירים אוכלין מן האוצר אחר הבעור. מי שיש לו פרות שביעית והגיע שעת הבעור, מחלק מהן לשכניו ולקרוביו ולמדיעיו ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראל כל מי שצריך לטל יבא ויטל, וחוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיקלו. כל זה שנו בתוספתא.

ולמדנו מפרש שאין בעור אלא לבער הפרות מרשותו ולהפקידם, ועשו להם תפנות מדבריהם, בראשונה היו בית דין עושין אוצר בכל עיר ועיר, מתחלת יציאת הפרות היו נוטלין אותם מיד מביאיהן ומכניסין אותן לאוצר, וכשיבא זמן לקיטת כל אותו המין, כגון שבא זמן קציר ועת הקציר הגיע, בית דין שוכרים פועלים ובוצרים ומוסקין ולוקטים כל אותו המין, ודורכים ומוסקין בגת ובבית הכרם כדרך שאר השנים, ונותנים לאוצר שלהן, ואלו הפרות המכניסים לאוצר בית דין אינן צריכין בעור אחר ששכר מבצירן הם מן הבית, ואחד עניים ואחד עשירים מתירן לאחר הבעור לקבל מהם מיד בית דין ולאכלן. וכל זו התקנה והטרח של בית דין, מפני חשד שלא יבאו לעכבם או לעשות מהם סחורה. וכשאין אוצר בעיר ולא בית דין, והפרות ביד המלקט אותם מן התפוקה, הוא צריך לבערם מן הבית בשעת הבעור, ומפקידם על פתח ביתו ואוכלין והולכין לעולם. וזו

(י) וְקִדְשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרַאתֶם דְּרוֹר בְּאַרְץ לְכָל-יֹשְׁבֵיהָ יוֹבֵל הוּא תְּהִיָּה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל-אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל-מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ:

וּתְקַדְּשׁוּן יַת שְׁנַת חֲמִשִּׁין שָׁנִין וּתְקָרוּן חֲרוּתָא בְּאַרְעָא לְכָל יִתְבְּהָא יוֹבֵלָא הִיא תְּהִי לְכוּן וּתְתוּבֹון גְּבֵר לְאַחֲסִנְתָּהּ וּגְבֵר לְזַרְעִיתָהּ תְּתוּבֹון:

כ"י וְקִדְשְׁתֶּם • (י"ב) בְּכִנְיֻסְתָּהּ מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ בְּבֵית דִּין וְאוֹמְרִים: "מְקַדְּשַׁת הַשָּׁנָה!". וּקְרַאתֶם דְּרוֹר • לַעֲבָדִים, בֵּין נִרְצָע בֵּין שְׁלָא כָּלוּ לוֹ שָׁשׁ שָׁנִים מִשְׁנִמְכָּר, (י"ג ט) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַהוּ לְשׁוֹן "דְּרוֹר"? כַּמְדִּיר בִּי-דִירָא וְכוּ', שָׁדֵר בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה וְאֵינוֹ בְּרִשּׁוֹת אֲחֵרִים. יוֹבֵל הוּא • שָׁנָה זֹאת מְבַדֶּלֶת מִשְׁאָר שָׁנִים בְּנִקְיַבַת שֵׁם לָהּ לְבִדָּה, וּמַה שְׁמָהּ? "יוֹבֵל" שְׁמָהּ, עַל שֵׁם תְּקִיעַת שׁוֹפָר. וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל-אֲחֻזָּתוֹ • שֶׁהַשְׁדוֹת חוֹזְרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. וְאִישׁ אֶל-מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ • לְרַבּוֹת אֶת הַנִּרְצָע.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (תּוֹרַת מִנְחָם – הַתּוֹעֵדוֹת תַּשְׁמ"ג ח"ג ע' 1466, ע"פ בִּיאורֵי הַחוּמֶשׁ)

וּקְרַאתֶם דְּרוֹר בְּאַרְץ לְכָל יֹשְׁבֵיהָ (כה, י)

בְּגִמְרָא מוּבָא מֵאִמְרוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה: "פְּחוֹת מוֹמִיכְלָךְ וּמִמְשִׁתִּיךְ וְתוֹסִיף עַל דִּירְתֵךְ". כְּלוּמַר: מְקוֹם הַמְּגוּרִים הוּא חָשׁוּב בְּיִתְרָא, עַדִּי כִּי כָּף שֶׁכָּדָא לְאֲדָם לְמַעַט בְּצִרְכֵּי אֲכִילָה וְשִׁתְיָה כְּדִי לְשַׁפֵּר אֶת מְקוֹם מְגוּרָיו. לָכֵן גַּם כָּאֵן מְפָרֵשׁ רַבִּי יְהוּדָה שֶׁהֶאֱפָשְׂרוֹת לְבַחֵר אֶת מְקוֹם הַמְּגוּרִים הִיא תְּכוּנָתוֹ הַחֲשׁוּבָה בְּיִתְרָא שֶׁל בְּנֵי-חוּרִין, עַד כִּי כָּף שֶׁהַחֲרוּת עֲצֻמָּה נִקְרָאת בְּשֵׁם "דְּרוֹר" עַל תְּכוּנָהּ זֹאת. רַמְבַּ"ן

(יא) יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תְּהִיָּה לָכֶם לֹא תוֹרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת-סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת-נִזְרֶיהָ:

כ"י יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה • מַה תִּלְמוּד לומר? לִפִּי שְׁנֶאֱמַר: "וּקִדְשְׁתֶּם וְגו'", כִּדְאִיתָא בִּרְאשֵׁי-הַשָּׁנָה וּבִתּוֹרַת כְּהֻנִּים • אֶת-נִזְרֶיהָ • אֶת הַעֲנָבִים הַמְשֻׁמְרִים, אֲבָל בּוֹצֵר אֶתָּה מִן הַמִּפְקָרִים, כִּשֵּׁם שְׁנֶאֱמַר בְּשִׁבְעִית, כִּי נֶאֱמַר בְּיוֹבֵל, נִמְצָאוּ שְׁתֵּי שָׁנִים קְדוֹשׁוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ: שְׁנַת מ"ט – שְׁמִטָּה, וְשְׁנַת הַחֲמִשִּׁים – יוֹבֵל.

יא יוֹבֵלָא הִיא שְׁנַת חֲמִשִּׁין שָׁנִין תְּהִי לְכוּן לֹא תוֹרְעוּן וְלֹא תִתְּצְדוּן יַת פְּתִיחָא וְלֹא תִקְטְפוּן יַת שְׁבָקָהּ:

וְאָמַר: יוֹבֵל הִיא, שְׁבָקָה יוֹבֵל כָּל אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ, יוֹבִילוּהוּ וְגִלּוּ מִחֻקֵּי לְגוּר (יְשַׁעְיָה כג ז).

וְנִשְׁתַּמְשׁוּ בַּלְשׁוֹן הַזֶּה בַּעֲנָנִים רַבִּים, יוֹבֵל שִׁי לָהּ צְבָאוֹת (יְשַׁעְיָה יח ז), וְאָמַר: וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שְׂרָשָׁיו (יְרֵמְיָה יז ח), פְּלָגִים יִבְלִי מֵיָם (יְשַׁעְיָה ל כה), הֵם הַעֲמֻקִּים שֶׁשֵּׁם יוֹבֵל הַמֵּיִם, וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבֻלָּה (לִּהְיוֹן כו ד), וְאֵין יְבֻלִּים בְּגִפְנִים (חֲבֻקִּק ג יז), עֲנִין הִבָּאָה גַם כֵּן, כְּמוֹ שֶׁיִּקְרָא תְּבוּאָה, וְכֵן בְּאַרְמִית, וְהוּלָךְ מִקְרָה (בַּמִּדְבָּר יז יא) תְּרַגְמוּ: וְאֹבֵל בְּפָרִיעַ.

וְיִהְיֶה פְרוּשׁ יוֹבֵל הִיא תְּהִיָּה לָכֶם הִבָּאָה הִיא וְתִהְיֶה כֵן לְכֻלְכֶּם, כִּי תְּבֹאוּ וְתִשְׁבּוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ. וְחֹזֵר וְאָמַר: יוֹבֵל הִיא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תְּהִיָּה לָכֶם (פְּסוּק יא), שֶׁתִּהְיֶה לָכֶם שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה לְיוֹבֵל, לֹא לְדָבָר אֲחֵר, וְלֹא תוֹרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ, אֲבָל תְּהִיָּה קֶדֶשׁ, וְתִשְׁבּוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ, לְהִיָּתָה לְכֻלְכֶּם יוֹבֵל כְּשִׁמָּה.

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמָת, דְּרוֹר מִלְשׁוֹן: דוֹר הַלֵּךְ וְדוֹר בָּא (קֹהֶלֶת א ד), וְכֵן יוֹבֵל שֶׁיִּשְׁבּוּ אֶל הַיּוֹבֵל אֲשֶׁר שֵׁם שְׂרָשָׁיו, וְהִיא תְּהִיָּה לָכֶם.

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מִהֲדוֹרֵת בְּלוּם, אֲבֵרְמוּבִיץ

נְקוּבָה בְּשֵׁם הַזֶּה שֶׁקְּרָאתִי לָהּ, וְתִהְיֶה לָכֶם לְכֻלְכֶּם יְדוּעָה בְּתַקִּיעַת שֶׁתִּתְקַעוּ בָּהּ לְהַזְכִּיר עֲנָנָה שֶׁתִּשְׁבּוּ בָּהּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ. וְכֵן: יוֹבֵל הִיא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תְּהִיָּה לָכֶם (פְּסוּק יא), שֶׁתִּהְיֶה לָכֶם יוֹבֵל שְׁלָא תוֹרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ, כְּלוּמַר יְדוּעָה בְּשֵׁם לְהִיָּתוֹ בָּהּ כָּכָה.

וְכָל זֶה אֵינְנוּ נִכּוֹן בַּעֲיָנִי. כִּי פְרוּשׁ "שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבֵלִים" קִרְיָי הָאֵילִים, וְגַם תְּרַגְמוּ יוֹנְתָן: שׁוֹפְרָא דְּקֶרֶן דְּכִרְיָא, וְכֵן בְּגִמְרָא (ר"ה כו): מֵאִי מִשְׁמַע דְּהָאִי יוֹבֵלָא לִישְׁנָא דִּירְכָא הוּא, שֶׁכֵּן בְּעִרְבֵי קוֹרִין לִדִּירְכָא יוֹבֵלָא, וְהַשּׁוֹפָר בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים אֵין מִקְדָּד לְהִיָּתוֹ מִהָאֵיל, אֲבָל כָּל הַשּׁוֹפְרוֹת כְּשִׁרִין בּוֹ. וְעַל דַּעַת מִשְׁנֵתָנוּ (שֵׁם כו): וְכָל הַתַּנְאִין מִצְוָתוֹ בְּשֵׁל יְעִלִים, אִם כֵּן לָמָּה תִּקְרָא הַשָּׁנָה שְׁנַת הָאֵיל. וְרַבִּי אֲבִרְהָם אָמַר כִּי יוֹבֵל כְּשַׁעַם שְׁלֹת.

וּלְפִי דַעַתִּי לֹא קָרָא הַכְּתוּב יוֹבֵל עַל הַתַּקִּיעָה רַק עַל הַדְּרוֹר, כִּי לֹא הַזְכִּיר הַשֵּׁם הַזֶּה בְּכְתוּב הָרִאשׁוֹן שְׁאָמַר: וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה, אֲבָל אָמַר: וּקְרַאתֶם דְּרוֹר בְּאַרְץ לְכָל יֹשְׁבֵיהָ, שִׁיְהִיו כָּלֶם בְּנֵי חוּרִין לְדוֹר בְּכָל מְקוֹם שִׁירְצוֹ.

יִטְלְנוּ כִּידוֹ וְיִלָּךְ אֲצֵל בְּקִי לְלַמֵּד וְיַעֲבִירֵנוּ אַרְבַּע אֲמוֹת בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְהִתִּיר לָנוּ רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בְּבֵית דִּין בְּלִבְדוֹ, וְאֵין לָנוּ עֶקֶר בַּעֲנִין הַכְּתוּב כָּלָּה.

וּמַה שֶׁהִזְכִּירוּ (בַּת"כ כ"ב כ"א). תַּקִּיעָה בְּעִשׂוֹר דוּחָה שָׁבַת, לומר שֶׁהִיא נַעֲשִׂית בְּכָל יוֹם הַכַּפּוּרִים, כִּי הִדְחִיָּה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים שֶׁחַל לְהִיָּתוֹ בְּשַׁבַּת וְשֶׁחַל לְהִיָּתוֹ בַּחֹל הִיא, שִׁיּוֹם הַכַּפּוּרִים כְּשַׁבַּת לְכָל מִלְּאכָה בֵּין לְהוֹצָאָה בֵּין לְכָל הַמְּלָאכּוֹת. וּמִכָּל מְקוֹם נִרְצָה הָרַב לְלַמְּדֵנוּ שֶׁתַּקִּיעַת שׁוֹפָר בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים נַעֲשִׂית בְּכָל מְקוֹם, שֶׁפְּרוּשׁ תַּעֲבִירוֹ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם לְלַמֵּד שֶׁכָּל יַחֲדִיד חַיִּב תַּקִּיעַ, וְאֵין הַתַּקִּיעָה בְּבֵית דִּין בְּלִבְדוֹ כְּמוֹ הַסְפִּידָה.

(י) יוֹבֵל הִיא. שָׁנָה זוֹ נִבְדֶּלֶת מִשְׁאָר הַשָּׁנִים בְּנִקְיַבַת שֵׁם לְבִדָּה, וּמַה שְׁמָהּ יוֹבֵל שְׁמָהּ, עַל שֵׁם תַּקִּיעַת שׁוֹפָר. לְשׁוֹן רַשִּׁי. וְכֵן דַּעַת הַמִּפְרָשִׁים, מִלְשׁוֹן: בְּמִשְׁךְ הַיּוֹבֵל (שְׁמוֹת יט יג), שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבֵלִים (יְהוֹשֻׁעַ ו ד).

וְאֵינוֹ מִחֹזֵר לִי, בְּעִבּוֹר תְּהִיָּה לָכֶם, כִּי מַה שַּׁעַם שִׁיאִמְרוּ בְּשָׁנָה "תַּקִּיעָה הִיא תְּהִיָּה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם". וְאוּלַּי יֵאמַר הַכְּתוּב יוֹבֵל הִיא

(יב) **כִּי יוֹבֵל הוּא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׁדָה תֹּאכְלוּ** יבֹאֲרִי יוֹבֵלָא הִיא קוֹדֶשָׁא תְּהִי לְכֹן מִן חֻקְלָא תִּיכְלוֹן יַת עֲלִלְתָּהּ:  
**אֶת־תְּבוּאֹתֶיהָ:**

כ"י **קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם** (ח"ט) תּוֹפֶסֶת דְּמִיָּה בְּהַקְדָּשׁ, יְכוֹל תַּצָּא הִיא לְחִלִּין? תַּלְמוּד לומר: "תִּהְיֶה", בְּהִיְתָה תִּהְיֶה. מִן־הַשָּׁדָה תֹּאכְלוּ (ח"ט) עַל־יְדֵי הַשָּׁדָה אֶתָּה אוֹכֵל מִן הַבֵּית, שְׁאֵם כָּלָה לַחֲיָה מִן הַשָּׁדָה, אֶתָּה צָרִיד לִבְעֵר מִן הַבֵּית, כְּשֶׁם שְׁנָאֵמֶר בְּשִׁבְעִיעִית, כִּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל. רמב"ן

(יג) **בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תֵּשְׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:** יג בַּשָּׁמָא דַּיּוֹבֵלָא הָדָא תְּתוּבִין גְּבֵר לְאַחֲסִנְתָּהּ:

כ"י **תֵּשְׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ** • וְהָרִי כִּבֵּר נֶאֱמַר: "וְשִׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ"? אֵלָּא לְרִבּוּת הַמוֹכֵר שְׁדָּהוּ וְעַמֵּד בְּנוֹ וּגְאָלָהּ, שְׁחֻזְרָת לְאֲבִיו בַּיּוֹבֵל.

(יד) **וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לַעֲמִיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ** יד וְאֲרִי תַזְבֵּן וְזִבְיָן לְחִבְרָה אוֹ תַזְבֵּן מִיָּדָא לְחִבְרָה לֹא תוֹנוּן גְּבֵר יַת אֲחֻזָּהּ:  
**אֶל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אֲחִיו:**

כ"י **וְכִי־תִמְכְּרוּ וְגו'** • לִפִּי פְשׁוּטוֹ, כְּמִשְׁמַעוֹ. וְעוֹד יֵשׁ דְּרָשָׁה: מִזֵּין כְּשֶׁאֶתָּה מוֹכֵר, מִכֵּר לְיִשְׂרָאֵל חִבְרָה? תַּלְמוּד לומר: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר – לַעֲמִיתְךָ" מִכֵּר. וּמִזֵּין שְׁאֵם בָּאתָ לְקִנּוּת, קָנָה מִיִּשְׂרָאֵל חִבְרָה? תַּלְמוּד לומר: "אוֹ קָנָה – מִיַּד עַמִּיתְךָ". **אֶל־תּוֹנוּ** (ח"ט, ב"מ נח) זוֹ אוֹנָאת מִמוֹן. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

בַּעֲצָמוֹ. יאמר: וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לַעֲמִיתְךָ אוֹ קָנָה מִיָּד עַמִּיתְךָ, דְּבֵר הַנִּקְנָה מִיָּד לִיד, אֵל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אֲחִיו, וְיִחְזֹר וְיֵאמֶר: בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר הַיּוֹבֵל תִּקְנָה מֵאֲתוֹ תְּתוּבִין, וּבְמִסְפַּר שָׁנִים תְּתוּבִין וְיִמְכְּרֶם לָךְ, כִּפִּי הַשָּׁנִים תִּרְבֶּה וְתִמְעֵיט כִּי עַל כָּל פְּנִים תִּשְׁיָבֶנּוּ לוֹ בַּיּוֹבֵל. וְכָל זֶה אֲזַהֵר בַּיּוֹבֵל שְׁיִזְהָרוּ בּוֹ לַעֲלוֹם. וְיִחְזֹר וְיֵאמֶר (בְּפִסּוּק יז): וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ, בְּדִבְרֵים.

וְאֵינִי חוֹשֵׁב עוֹד סְבָרָא, שְׁנִידֵי הַמֵּאֲנָה אֶת חִבְרָה לְדַעַת עוֹבֵר בְּלֹא, בֵּין בְּמִשְׁלָטִים בֵּין בְּקִרְיָנוּת, שְׁבָהֶן דְּבֵר הַכְּתוּב: אֵל תוֹנוּ אִישׁ אֶת אֲחִיו בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר הַיּוֹבֵל, שְׁהוּא מְזַהֵר שְׁיִקְנוּ וְיִמְכְּרוּ לִפִּי הַשָּׁנִים וְלֹא יוֹנוּ אִישׁ אֶת אֲחִיו. אֲבָל רִבּוּתֵינוּ חִדְשׁוּ בְּאוֹנָה תְּשִׁלוּמִּים בְּשָׁתוֹת הַמִּקְח, וּבְטוֹל מִקְח בְּיִתְרָה מִשְׁתוֹת, וּמִזֶּה בְּלִבְד מַעֲטוֹ בְּקִרְיָנוּת, לִפִּי שְׁהֵאוֹנָה בְּהֶם אֶפְלוּ בִּיתְרָה מִשְׁתוֹת מְחִילָה, כְּמוֹ שְׁהִיא מְחִילָה בְּמִשְׁלָטִים בְּשָׁתוֹת מִשְׁתוֹת, אֵף עַל פִּי שְׁהוּא אֶסוֹר לְהוֹנוֹת בֵּן לְדַעַת, אֲבָל אֵין דְּרָךְ בְּנִי אֶדָם לְבִטֵּל מִמֶּכֶר מִפְּנֵי אוֹנָה מוֹעֲטָת כּוֹז.

וְדִרְשׁוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שְׁאֵמֶר הַכְּתוּב: וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לַעֲמִיתְךָ אוֹ קָנָה דְּבֵר הַנִּקְנָה מִיָּד לִיד, וְהַמִּקְרָא הַזֶּה כִּפִּי פְשׁוּטוֹ לְמִדְּנֵי שִׁשׁ בְּאוֹנָה דִּין מִיָּחֵד בְּמִשְׁלָטִים שְׁאֵינוּ נִהְגָּה בְּקִרְיָנוּת, וְהוּא חֲזִירַת הַמִּמּוֹן, אֲבָל אֲזַהֵר הַלֹּא נִהְגָּה בְּכָלָן. וְלִכְךָ אֶמֶר:

וְאֶפְשָׁר לְדַבְּרֵי רַבֵּן גְּמִלְיָא, שְׁמַצָּנוּ הַבְּעוֹר מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל הַטַּעַם בֵּינוֹן שְׁנִבְלַע מִתְחִלָּה מִבְּעֵר הוּא.

(יד) אֵל תוֹנוּ. זוֹ אוֹנָאת מִמוֹן. בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר הַיּוֹבֵל, פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא עַל אֶפְנִי, עַל הָאוֹנָה בֹּא לְהַזְהִיר. בְּשִׁתְּמִכֵּר אוֹ תִקְנָה קִרְקַע, דַּע כְּמָה שָׁנִים יֵשׁ עַד הַיּוֹבֵל, וְלִפִּי הַשָּׁנִים יִמְכֹּר הַמוֹכֵר וְיִקְנָה הַקּוֹנֶה, שְׁהָרִי סוֹפּוֹ לְהַזְהִיר לוֹ בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל, וְאֵם יֵשׁ שָׁנִים מוֹעֲטוֹת וְזֶה מוֹכֵרָה בְּדָמִים קָרִים הָרִי נִתְאַנָּה לוֹקַח, וְאֵם יֵשׁ שָׁנִים מְרִבּוּת וְיֵאכֵל מִמֶּנָּה תְּבוּאוֹת תִּרְבֶּה צָרִיד לְקִנְיָה לִפִּי הַזֵּמֶן. וְזֶהוּ שְׁנָאֵמֶר (כָּאן): בְּמִסְפַּר שָׁנִים תְּבוּאוֹת יִמְכֹּר לָךְ, לִפִּי מִזֵּין שָׁנִים תְּתוּבִין שְׁתֵּהָ עוֹמְדָת בְּיַד הַלּוֹקַח תִּמְכֹּר לוֹ.

וְרִבּוּתֵינוּ דְּרִשׁוּ (עֲרִכִין כט): מִכָּאן שְׁהַמוֹכֵר שְׁדָּהוּ אֵינוֹ מְתַר לְגָאֵל פְּחוֹת מִשְׁתֵּי שָׁנִים, אֶפְלוּ יֵשׁ שְׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בְּאוֹתָן שְׁתֵּי שָׁנִים, וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּשׁוּטוֹ, מִסְפַּר שָׁנִים שֶׁל תְּבוּאוֹת וְלֹא שֶׁל שְׁדָּפוֹן, וּמַעֲטוֹ שָׁנִים שְׁתֵּים. לְשׁוֹן רִשִּׁי.

וּבְאֵמֶת שְׁהוּא הַנִּכּוֹן בִּישׁוּב הַמִּקְרָא. אֲבָל רִבּוּתֵינוּ אֶמֶר (ב"מ נו). שְׁאֵין אוֹנָה לְקִרְקַעוֹת, שְׁנָאֵמֶר: אוֹ קָנָה מִיָּד עַמִּיתְךָ, דְּבֵר הַנִּקְנָה מִיָּד לִיד, וְהַמִּקְרָא הַזֶּה כִּפִּי פְשׁוּטוֹ וְלִפִּי מִדְּנֵי לְדַבְּרֵי הַרֵב בְּקִרְיָנוּת הוּא. אֲבָל עַל כִּרְחֻמוֹ נִצְטָרֵךְ לְהַטוֹת מִקְרָאוֹת מִפְּשׁוּטָן, וְנֶאֱמַר שְׁיִהְיֶה כָּל פִּסּוּק עוֹמֵד

(יב) מִן הַשָּׁדָה תֹּאכְלוּ. עַל יְדֵי הַשָּׁדָה תֹּאכְלוּ מִן הַבֵּית, שְׁאֵם כָּלָה לַחֲיָה מִן הַשָּׁדָה אֶתָּה צָרִיד לִבְעֵר מִן הַבֵּית כְּשֶׁם שְׁנָאֵמֶר בְּשִׁבְעִיעִית. לְשׁוֹן רִשִּׁי. וְאֵם בֵּן לֹא יִהְיֶה הַפִּסּוּק מִחִבְרָה. אֲבָל יֵאמֶר לֹא תִזְכְּרוּ וְלֹא תִקְצְרוּ כִּי יוֹבֵל הִיא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם, וּמִן הַשָּׁדָה תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאוֹתָהּ, לֹא מִן הַבֵּית. וְרַבִּי אֲבֵרָהָם אֶמֶר: מִן הַשָּׁדָה תֹּאכְלוּ, מִמָּה שְׁתּוּצִיא הַשָּׁדָה מַעֲצָמָה תֹּאכְלוּ כָּלֶכֶם, בְּכַתוּב בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִיטָה. וְלִדְעֵמִי יֵאמֶר: לֹא תִקְצְרוּ וְלֹא תִבְצְרוּ בַּשָּׁנָה הַזֹּאת כִּי יוֹבֵל הִיא וְקֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם, מִן הַשָּׁדָה תִּבְיִאוּ תְּתוּבִין וְתֹאכְלוּ, שְׁתַּצְאוּ הַשָּׁדָה לְלִקֵּט וְלֶאֱכֹל עִם הַעֲנִיִּים וְהָאֲבִיּוֹנִים הַחֲיָה וְהַבְּהֵמָה, לֹא שְׁיִהְיֶה לָכֶם עַת קְצִיר וּבְצִיר וְתִאֲסְפוּ לָכֶם אֶל הַבֵּית וְאֶל הָאוֹצְרוֹת כְּתוּבֹת שְׁאֵר הַשָּׁנִים.

וּמָה שְׁשָׁנוּ בְּחֻרַת כְּהֵנִים (כָּאן): מִכָּאן אֶמֶר הַכּוֹבֵשׁ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׁים בְּחִבְרָת אַחַת, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר אוֹכְלִין עַל הָרָאשׁוֹן. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אֵף עַל הָאֲחֵרוֹן. רַבֵּן גְּמִלְיָא אוֹמֵר כָּל שְׁכָלָה מִינוּ מִן הַשָּׁדָה יִבְעֵר מִינוּ מִן הַבֵּית, וְהִלְכָה בְּדִבְרֵי. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר כָּל יָרֵךְ אֶחָד לִבְעוֹר. וְכָל זֶה מִדְּרַשׁ, מִפְּנֵי שְׁלֹא אֶמֶר "מִן הַשָּׁדָה תִּבְיִאוּ וְתֹאכְלוּ", וְסִמֵּךְ הָאֲכִילָה בַּשָּׁדָה, שְׁלֹא יֹאכְלוּ אֵלָּא בּוֹ. וְיִתְבַּר שְׁהוּא סִמֵּךְ מִדְּבָרֵיהֶם, וְלִכְךָ הִזָּה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִקָּל בּוֹ, וְרַבֵּן גְּמִלְיָא מִקָּל בְּעַצְמוֹ, וְכִבֵּר כְּתִבְתִּי זֶה לְמַעַלָּה (פִּסּוּק ז).

שיעור יומי ליום ראשון כ"א אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – כה – פרשת בהר בחוקותי לט

(טו) **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתְךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת יִמְכַרְלָךְ:**  
טו בְּמִנְיָן שָׁנֵי אֵינִי פֶתֶר יוֹבֵלִי תִּזְכֶּנּוּ מִן חֶבְרֶךָ  
בְּמִנְיָן שְׁנֵי עֲלֹלְתָא יִזְכֶּנּוּ לָךְ:

כ"א **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה** • זהו פשוטו לַיִּשָּׁב הַמִּקְרָא עַל אֶפְנֵי: עַל הָאוֹנָא בֶּא הַזֶּהִיר: כְּשֶׁתִּמְכַּר, אוֹ תִקְנֶה קֶרֶקֶע, דַּע, כִּמְהָ שָׁנִים יֵשׁ עַד הַיּוֹבֵל, וּלְפִי הַשָּׁנִים וּתְבוּאוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁהָיָה רְאוּיָהּ לַעֲשׂוֹת, יִמְכַּר הַמּוֹכֵר וַיִּקְנֶה הַקּוֹנֶה, שֶׁהָיָה סוֹפּוֹ לְהַחֲזִירָהּ לוֹ בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מְעֻטּוֹת וְזֶה מוֹכְרָה בְּדָמִים יָקָרִים, הָרִי נִתְאַנָּה לִוְקָח, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מְרֻבּוֹת וְאִכֵּל מִמֶּנָּה תְּבוּאוֹת הָרֶבֶה, הָרִי נִתְאַנָּה מוֹכֵר; לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִקְנוֹתָהּ לְפִי הַזְמָן, וְזֶהוּ שְׁנֵי אֲמָר: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת יִמְכַרְלָךְ", לְפִי מִנְיָן שְׁנֵי הַתְּבוּאוֹת שֶׁתִּהְיֶה עוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקֵחַ תִּמְכַּר לוֹ. וְרִבּוּתִינּוּ דְרָשׁוּ (ערכין כ): מִכָּאן, שֶׁהַמּוֹכֵר שָׂדֶהוּ אֵינוֹ רָשָׁאי לְגָאֵל פְּחוֹת מִשְׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁתַּעֲמֹד שְׁתֵּי שָׁנִים בְּיַד הַלּוֹקֵחַ מִיּוֹם לַיּוֹם, וְאִפְלוּ יֵשׁ שְׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בְּאוֹתָן שְׁתֵּי שָׁנִים, כְּגוֹן שֶׁמְכַרָּהּ לוֹ בְּקִמּוֹתֶיהָ, וְ"שְׁנֵי" אֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּשׁוּטוֹ, כְּלוּמֵר, מִסְפַּר שָׁנִים שֶׁל תְּבוּאוֹת וְלֹא שֶׁל שְׂדֵפּוֹן; וּמַעוֹט שָׁנִים, שָׁנִים.

(טז) **לְפִי רַב הַשָּׁנִים תִּרְבֶּה מִקְנֶתוֹ וּלְפִי מְעוֹט הַשָּׁנִים תִּמְעִיט מִקְנֶתוֹ בִּי מִסְפַּר תְּבוּאוֹת הוּא מִכַּר לָךְ:**  
כ"א **תִּרְבֶּה מִקְנֶתוֹ • תִּמְכַּרְנָה בִּיקָר • תִּמְעִיט מִקְנֶתוֹ • תִּמְעִיט בְּדָמֶיהָ.**  
טז לְפִי רַב הַשָּׁנִים שְׁנֵי אֵינִי פֶתֶר יוֹבֵלִי תִּזְכֶּנּוּ מִן חֶבְרֶךָ  
שְׁנֵי אֵינִי פֶתֶר יוֹבֵלִי אֵרִי מִנְיָן עֲלֹלְתָא  
הוּא מִזְכֶּנּוּ לָךְ:

(יז) **וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ וְיִרְאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אָנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**  
יז וְלֹא תוֹנוּן גְּבֵר יֵת חֶבְרָה וְתִדְחַל מֵאֱלֹהֶיךָ  
אֵרִי אָנֹא יְיָ אֱלֹהֵיכֶן:

כ"א **וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ** • (ח"ט) כָּאן הַזְהִיר עַל אוֹנָא דְּבָרִים, שֶׁלֹּא יִקְנִיט אִישׁ אֶת חֶבְרֵה וְלֹא יִשְׁאַנּוּ עֲצָה שְׁאִינָה הוֹגֶנֶת לוֹ, לְפִי דְרָכּוֹ וְהִנָּאָתוֹ שֶׁל יוֹעֵץ. וְאִם תֹּאמַר: מִי יוֹדֵעַ אִם נִתְכַּנְנֵתִי לְרַעָה? לָכֵךְ נֹאמַר: "וְיִרְאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ"; הַיּוֹדֵעַ מִחֲשָׁבוֹת, הוּא יוֹדֵעַ. כֹּל דְּבַר הַמְּסוּר לֵלֵב, שֶׁאֵין מִכִּיר אֲלָא מִי שֶׁהִמְחִשְׁבָה בְּלִבּוֹ, נֹאמַר בּוֹ: "וְיִרְאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 146)

**וְלֹא יִשְׁאַנּוּ עֲצָה שְׁאִינָה הוֹגֶנֶת לוֹ** (רש"י כה, יז)  
וּקְשָׁה, "לִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל" (לְפָנֶי הַסּוּמָא בְּדָבָר לֹא תִתֵּן עֲצָה שְׁאִינָה הוֹגֶנֶת לוֹ, רש"י) לְמַה לִּי, וְהָיָה זֶה בְּכָלל אוֹנָא דְּבָרִים. וְיֵשׁ לוֹמֵר, שֶׁהוּא לַעֲבֹר עָלָיו בְּשָׁנֵי לֵאוּן. וְאִךְ שֵׁשׁ הַשְׁתַּדֵּל לְמַצֵּא חֲדוּשׁ דִּין, וְרַק כְּשֶׁאֵין חֲדוּשׁ אוֹמְרִים "לַעֲבֹר עָלָיו בְּשָׁנֵי לֵאוּן" – הוּא רַק אִם זֶהוּ אוֹתוֹ הֵלֵאוּ, וְאִלּוּ אוֹנָא דְּבָרִים כּוֹלֶלֶת גַּם עֲצָה שְׁאִינָה הוֹגֶנֶת וְגַם שֶׁלֹּא יִקְנִיט אֶת חֶבְרֵה (שֶׁלֹּא שִׁיף לְ"לִפְנֵי עוֹר").

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 147)

**וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ** (כה, יז)  
**וְלֹא יִשְׁאַנּוּ עֲצָה שְׁאִינָה הוֹגֶנֶת לוֹ** (רש"י)  
בְּפֶרֶשֶׁת תְּבֵא, לְגַבִּי "מִשְׁנֶה עוֹר בְּדֶרֶךְ", נִקְטַר רִש"י "וּמִשְׁאִי עֲצָה רָעָה". וְיֵשׁ לוֹמֵר, שֶׁכָּאן מֵיִירִי בְּאוֹנָא דְּבָרִים, וְלִכְּנֵן פֶּרֶשׁ שֶׁהַחֲסִדוֹן הוּא רַק בְּנִתְנִית הַעֲצָה (הַעֲצָה הִיא לְהִנָּאֵת הַיּוֹעֵץ, לֹא לְטוֹבֶת הַשּׁוֹאֵל). וְאִלּוּ בְּ"מִשְׁנֶה עוֹר", שֶׁהוּא אֲחָד מִ"אֲרוּרִים שֶׁבַתוֹרָה, פֶּרֶשׁ שֶׁהַעֲצָה עֲצָמָה הִיא רָעָה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְגַם: תִּכְנֵן לוֹמֵר כִּי הַכְּתוּב יִזְהִיר שִׁדְעוֹ מִסְפַּר הַשָּׁנִים עַד הַיּוֹבֵל, וּלְפִיכָךְ יִמְכַּר וְיִקְנֶה וְלֹא יוֹנוּ בֵּהֶם אִישׁ אֶת אֲחֵיו הַטְּעוֹתוֹ בְּמִסְפַּר אוֹ הַטְּעוֹתוֹ בְּמִכְרָה שֶׁיִּחַשֵּׁב בָּהּ שֶׁהָיָה לְחִלּוּטִין וְיִטְעָהוּ בְּכָךְ, אֲכָל יִדְעוּ שְׁנֵיהֶם וְיוֹדִיעוּ זֶה לָזֶה הַמִּסְפָּר, כִּי הַמְכִּירָה הִיא בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים עַד הַיּוֹבֵל, שֶׁגַּם בְּקֶרֶקֶעוֹת יֵשׁ אוֹנָא בְּטוֹעִים בְּמִדָּה וּבְמִנְיָן וְאִפְלוּ בְּפָחוֹת מִשְׁתוֹת, וְכָל שֶׁכֵּן בְּמִשְׁלָטִין.

הַמִּמּוֹן בְּדָם קְבֵלָה בְּמִשְׁלָטִין וְלֹא בְּקֶרֶקֶעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ב"ק יד): דְּבַר הַשְּׁוֹה לְכָל פְּסָף, כִּי הַשְּׁעוּרִים כֻּלָּם בְּשָׁתוֹת וְיִתֵּר עַל שָׁתוֹת כְּפִי דַּעוֹת בְּנֵי אָדָם, וְלָמָּה לֹא יוֹצִיאוּ הַקֶּרֶקֶעוֹת מִן הַדִּין הַזֶּה, וְהֵם הוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ כְּלִי בַּעַל הַבֵּית וְאָמַרוּ (ב"מ נא): לֹא שָׁנוּ אֲלָא בְּלוֹקֵחַ מִן הַתָּגֵר אֲכָל בְּלוֹקֵחַ מִבְּעַל הַבֵּית אֵין לוֹ אוֹנָא, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ בְּעָלֵי בָתִּים שֶׁלֹּא יִמְכְּרוּ כְּלִי תַשְׁמִיּוֹן.

וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר, לְשׁוֹן רַבִּים, לְמוֹכֵר קֶרֶקֶעוֹת וְלְמוֹכֵר מִשְׁלָטִין, אוֹ קִנָּה מִיַּד עֲמִיתְךָ, יִחֲזִיד מִהֶם הַמּוֹכֵר הַמִּשְׁלָטִין מִיַּד לֵיד, וְאָמַר לְכָל: אֵל תוֹנוּ, וְכִינֵן שִׁיחַד וְהַפְרִישׁ הַמִּשְׁלָטִין רַבָּה בְּהֵן דִּין אוֹנָא, וְהִיא בְּחִזְרַת הַמִּשְׁלָטִין. וְזֶה דְּבַר נִכּוֹן כְּפִי הַמְּדַרְשִׁים שֶׁקְבִּלוּ רִבּוּתִינּוּ בְּרַמְזֵי הַתּוֹרָה.  
וְאוֹלִי יִהְיֶה כֹל זֶה אֶסְמִכְתָּא, כִּי הֵלֵאוּ אֶזְהָרָה בֵּין בְּקֶרֶקֶע בֵּין בְּמִשְׁלָטִין, וְחִזְרַת

(יח) וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם  
 אֹתָם וַיִּשְׁבְּתֶם עַל־הָאָרֶץ לְבַטָּח:

כ"י"א וַיִּשְׁבְּתֶם עַל־הָאָרֶץ לְבַטָּח • שְׁבַעֲזֵן שְׁמֵטָה, יִשְׂרָאֵל גּוֹלִים, שְׁנָאֹמֶר (ויקרא כו לד): "אֲזַ תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבַתְתֶּיהָ" וְהִרְצַת אֶת־שְׁבַתְתֶּיהָ; וְשְׁבַעִים שָׁנָה שֶׁל גְּלוּת בְּכָל, כְּנָגֵד שְׁבַעִים שְׁמֻטוֹת שְׁבַטְלוֹ, הָיוּ. רמב"ן

### ♦ יום שני כ"ב אייר ♦

(יט) וַנִּתְּנָה הָאָרֶץ פְּרִיָּה וְאֶכְלֶתֶם לְשֹׁבְעֵי וַיִּשְׁבְּתֶם לְבַטָּח  
 עָלֶיהָ:

כ"י"ב וַנִּתְּנָה הָאָרֶץ וְגו' וַיִּשְׁבְּתֶם לְבַטָּח עָלֶיהָ • שְׁלָא תִדְאָגוּ מִשְׁנֵת בַּצֵּרֶת. וְאֶכְלֶתֶם לְשֹׁבְעֵי • אִף בַּתוֹךְ הַמַּעֲמִים תִּהְיֶה בּוֹ בְּרָכָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 744)

וַנִּתְּנָה הָאָרֶץ פְּרִיָּה (כה, יט)

יש לפרש, שהארץ נתנה את הפרות שלה דוקא - כפי כחה בתחלת הבריאה, לפני שנתקלקלה. וכפי שדרשו חז"ל על הפסוק "וַנִּתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ" (היבול שלה): "לא כדרך שהיא עושה עכשו, אלא כדרך שעושה בימי אדם הראשון... נזרעת ועושה פרות בן יומה".

(כ) וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית הֵן לֹא נִזְרַע  
 וְלֹא נִאָּסַף אֶת־תְּבוּאָתָנוּ:

כ"י"ג וְלֹא נִאָּסַף • אֵל הַבֵּית. אֶת־תְּבוּאָתָנוּ • כְּגוֹן יַיִן וּפְרוֹת הָאֵילָן וְסִפִּיחִין הַבָּאִים מֵאֲלֵיהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 189)

וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית (כה, כ)

'שש שנים' ו'השנה השביעית' הם כנגד שית אלפי שנים דהוי עלמא והאלף השביעי. ונשאלת השאלה - כיצד יכול הדור שלנו, הירוד והחלש, להביא את הגאולה? על כך באה הבטחת ה', שאם תעשו את כל התלוי בכם, אתן את ברכתי וזריעת השנה הששית תשיג את מטרתה ותביא את הגאולה, אף שה'שנה' כחוששה, שהרי נעבדה במשך שש שנים. רמב"ן

(כא) וְצוֹיֹתַי אֶת־בְּרַכְתִּי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשַׂתְּ  
 אֶת־תְּבוּאָה לְשִׁלֹּשׁ הַשָּׁנִים:

כ"י"ד לְשִׁלֹּשׁ הַשָּׁנִים • לְמַקְצַת הַשְּׁשִׁית, מִנִּיסָן וְעַד רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְלִשְׁבִּיעִית וְלִשְׁמִינִית, שִׁזְרְעוּ בַּשְּׁמִינִית בְּמִרְחָשָׁן וְיִקְצְרוּ בְּנִיסָן.

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

לאמר מה נאכל, אני אצוה את ברכתי בשנה הששית שתעשה התבואה לשלש השנים הבאים אחריהם, והיא תוספת ברכה כדי שתספיק גם בשמטה והיובל. ואמר וזרעתם את השנה השמינית, לומר שתזרעו בשנה השמינית כמנהג הארץ, ולא תמקרו לחרש ולזרע ולא לקצר, כי עד בא תבואתה לבית בעת אסף השנים בחג הסוכות תאכלו יצון. ובתורת כהנים (כאן): לשלש השנים, לששית ולשביעית ולמוצאי שביעית. דבר אחר, לשלש השנים, לשביעית וליובל ולמוצאי יובל.

כמו מסרס, וכי תאמרו בשנה השביעית מה נאכל, כי תדאגה להם בעבור השמינית, כי כיון שתחלת שנת השמטה והיובל מתשרי, מפרות הששית יאכלו בשביעית, כמנהג בכל השנים לאכל עד אחרי הקציר שהוא בחג השבועות, וגם אחרי כן, עד כלות מלאכת התבואות לזרות ולהכיר.

ועל כן הנכון בפרוש ופשת את התבואה לשלש השנים, בעבור שנת היובל, שתעשה הששית לכל שנת השמטה והיובל והשנה שאחרי היובל, כי כלם יצון יאכלו. והבטיח הכתוב: כי תתקדו בשנה השביעית

(יח) וַעֲשִׂיתֶם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ. וְהִירִיר בְּחֻקִּים, מִפְּנֵי הַשְּׁמֵטָה וְהַיּוֹבֵל הַנּוֹכְרִים לִפְנֵי שֶׁהֵם מְקַלְלִים הַחֻקִּים, וְהַמִּשְׁפָּטִים, מִפְּנֵי דִין חֲנוּת הַמִּמְכָּרִים וְהַעֲבָדִים יוֹבֵל וְהָאוֹנָא.

ואמר וישבתם על הארץ לבטח, שבעזון שמטה ויובל ישראל גולים (אבות ה ט). וחזר ואמר (בפסוק הבא): ונתנה הארץ פריה וגו' וישבתם לבטח עליה, שלא תצטרכו לצאת ממנה בשביעית לגור בארץ אחרת מפני חסר לחם.

(כ-כב) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית.

כב ותזרעון ית שתא תמינתא ותיכלון מן  
עלמא עתיקא עד שתא תשיעתא עד מעל  
עלמא תיכלון עתיקא :

(כב) וזרעיתם את השנה השמינת ואכלתם מן התבואה  
ישן עד השנה התשיעת עדבוא תבואתה תאכלו  
ישן:

כ"ב עד השנה התשיעת • עד חג הסוכות של תשיעת, שהיא עת בא תבואתה של שמינית לתוך הבית, שכל  
ימות הקיץ היו בשדה בגרנות, ובתשרי הוא עת האסיף לבית, ופעמים שהיתה צריכה לעשות לארבע שנים:  
בששית שלפני השמיטה השביעית, שהן בטלן מעבודת קרקע שתי שנים רצופות: השביעית והיובל; ומקרא זה  
נאמר בשאר השמטות בלן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ז עמ' 172)

ופעמים שהיתה צריכה לעשות לארבע • השביעית והיובל (רש"י כה, כב) שמטה - היא עבודה של קבלת על מלכות שמים,  
בטול היש. כלומר, העובד הוא 'יש ומציאות', אלא שמבטל את ישותו. יובל - הוא בספירת הבינה, 'עלמא דחירו', בטול  
במציאות. לכן נאמר "לשש השנים", שכן הצורך לתרגל קשיא ("מה נאכל") קיים רק בדרגת 'שמטה', ואלו בדרגת 'יובל' אין  
מלכתחלה מקום לקשיא כלל.

(כג) והארץ לא תמכר לצמתת ביולי הארץ פיגרים  
ותושבים אתם עמדי:

כ"ג והארץ לא תמכר • (ח"ט) לתן 'לאו' על חזרת שדות לבעלים ביובל, שלא יהא הלוקח כובשה. לצמתת •  
לפסיקה, למכירה פסוקה עולמית. ביולי הארץ • (ח"ט) אל תרע עינך בה, שאינה שלך.

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם - התנועותיות תשמ"ח ח"ד ע' 2066, ע"פ ביאורי החומש)

פי גרים ותושבים אתם עמדי (כה, כג)

הבטוי "גרים" מתייחס למעמד של בני ישראל לאחר הבטחת הקב"ה "לזרעך נתתי את הארץ הזאת", אף לפני הכניסה לארץ  
וכבושה בפעל; בשלב זה היו בני ישראל בבחינת "גרים", שזכויותיהם בארץ חלקיות בלבד. הבטוי "תושבים", מתייחס למעמד  
של בני ישראל לאחר שנקנסו לארץ, כבשו אותה וקבלו את הבעלות עליה. רמב"ן

(כד) ובכל ארץ אחזתכם גאלה תתנו לארץ: ם  
לארעא:

כ"ד ובכל ארץ אחזתכם • (ח"ט) לרבות בתים ועבד עברי, ודבר זה מפרש בקדושין בפרק ראשון (דף כא). ולפי  
פשוטו, סמוך לפרשה שלאחריו, שהמוכר אחזתו רשאי לגאלה לאחר שתי שנים, או הוא או קרובו, ואין הלוקח  
יכול לעכב. רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

ויקחו לי תרומה (שמות כה ב), וזהו שרמזו  
כאן דיו לעבד שיהא קרבו, כי יהיה היובל  
נוהג בעולם. והמשפיל יבין.

(כד) ובכל ארץ אחזתכם. לרבות בתים ועבד  
עברי, ודבר זה מפרש בקדושין בפרק  
ראשון (כא). ולפי פשוטו סמוך על פרשה  
של אחריו, שהמוכר רשאי לגאלה לאחר שתי  
השנים או הוא או קרובו ואין הלוקח יכול  
לעכב. לשון רש"י. ואינו נכון בעיני שיכלל  
בפרשת היובל ובכל ארץ אחזתכם תתנו  
גאלה, ויאמר בפרשה השניה כיצד, כי ימוד  
אחיד וגו'.

והנכון בעיני שיאמר, ובכל ארץ אחזתכם,  
הארץ אשר אני נותן לכם לאחזה,  
תתנו הגאלה הזאת של היובל. ואמר גאלה  
כמו. גאל ה' עבדו יעקב (ישעיה מח כ),

עשו ממכרם מיתחלה כמספר שנים עד היובל  
זקל בעיניהם הענין, ואם קנה לחלוטין תקשה  
בעיני החרה מאד. ויהיה כענין שאמר  
(תמורה ד:), במאי דאמר רחמנא לא תעבד,  
אי עבד לא מהני ולקי משום דעבד אהורמנא  
דמלכא.

והנכון בעיני שאין זה לאו ללקות עליו, אבל  
הוא טעם, יאמר, הנהיגו בעיניכם היובל  
ואל יקשה בעיניכם, כי לי הארץ ואיני רוצה  
שתמכר לצמיתות כשאר הממכרים. וזו היא  
כוננתם בתורת כהנים (פאן), לצמיתות,  
לחלוטין. כי לי הארץ, אל תרע עינך בה. כי  
גרים ותושבים אתם, אל תעשו עצמכם עקר.  
אתם עמדי, דיו לעבד שיהא קרבו, כשהיא  
שלי הרי היא שלכם.

וטעם כי לי הארץ על דרך האמת, כמו:

(כג) והארץ לא תמכר לצמתת. לתן לאו על  
חזרת השדות לבעלים ביובל, שלא יהא  
לוקח כובשה. לשון רש"י. ואם כן למה נזהיר  
במכירה, והראוי "לא תקנה לצמיתות". ואולי  
יאמר, לא תמכר לכם לצמתת, וכן: לא ימכרו  
ממכרת עבד (להלן פסוק מב) אזהרה בלוקח  
שיוציאו ביובל, כפי פשוטו.

ויתכן שיהיה לא תמכר לצמתת לאו במוכר,  
שלא ימכרנה לחלוטין לומר הריני  
מוכרה לך לעולמים גם אחרי היובל, ואף על  
פי שהיובל מפקיעה, הנהיר הכתוב למוכר או  
לשניהם שלא יעשו ממכרם לצמיתות. ואם  
אמרו כן יעברו בלאו הזה, ולא יועיל להם  
כי תחזר ביובל. וכך פשוט הרב רבי משה  
(הל' שמטה יובל פ"א ה"א).

והטעם בזה, כי בידוע בדות בני אדם שאם

(כה) כִּי־יִמּוֹךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזּוֹ וּבָא גֹאֲלֹ הַקָּרֵב אֵלָיו  
וּגֹאֵל אֶת מִמְכָּר אָחִיו:

כ"ג"י < כִּי־יִמּוֹךְ אָחִיךָ וּמָכַר > מלמד, שאין אדם רשאי למכור שדהו אלא מחמת דחק עני. מאחזתו • ולא פלה, למדה תורה דרך ארץ שישיר שדה לעצמו. וגאל את ממכר אחיו • (ח"כ) ואין הלוקח יכול לעכב.

(כו) וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל וְהִשְׁגָּה יָדוֹ וּמָצָא בָרִי  
גֹּאֲלָתוֹ:

כ"ג"י < וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל > (קידושין שם. ת"כ) וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים? אלא גואל שיוכל לגאל ממכרו.

(כו) וְחָשַׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהָשִׁיב אֶת־הָעֶדָף לְאִישׁ אֲשֶׁר  
מָכַר־לוֹ וְשָׁב לְאֲחֻזּוֹ:

כ"ג"י < וְחָשַׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ > כמה שנים היו עד היובל? כך וכך; ובכמה מכרתיה לך? בכך וכך; עתיד ה'ית' להחזירה ביוכל, נמצאת קונה מספר התבואות כפי חשבון של כל שנה – אכלת אותה שלש שנים או ארבע, הוצא את דמיה מן החשבון וטל את השאר. וזהו: והשיב את-העדר • בדמי המקח על האכילה שאכל, ויתנם ללוקח. לאיש אשר מכר-לו • המוכר הזה שבא לגאלה.

(כה) וְאִם לֹא־מָצָאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לּוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד  
הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וַיָּצֵא בִּיבֹל וְשָׁב לְאֲחֻזּוֹ: ס  
כ"ג"י < דֵּי הָשִׁיב לּוֹ > (ערכין ל) מכאן, שאינו גואל לחצאין. עד שנת היובל • (ח"כ) שלא יכנס לתוך אותה שנה כלום, שהיובל משמט בתחלתו.

### ♦ יום שלישי כ"ג אייר ♦

(כט) וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשָׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גֹּאֲלָתוֹ  
עַד־תָּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תְּהִיָּה גֹּאֲלָתוֹ:

כ"ג"י < בֵּית־מוֹשָׁב עִיר־חוֹמָה > (ח"כ) בית בתוך עיר המקפת חומה מימות יהושע בן-נון. והיתה גאלתו • לפי שנאמר בשדה שיכול לגאלה משתי שנים ואילך כל זמן שירצה, ובתוך שתי שנים הראשונים אינו יכול לגאלה, הדרך לפרש בזה שהוא חלופי, שאם רוצה לגאל בשנה ראשונה, גואלה, ולאחר מכאן אינו גואלה. והיתה גאלתו • של בית. ימים • ימי שנה שלמה קרויים ימים, וכן (בראשית כד נח): "תשב הנערה אתנו ימים". ומבין

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ובעבור כי האדם לשדה נעבד, וממנו יצא לחם למחיתו, רצה שיצא השדה ביוכל. אבל הבית, לאחר היאוש ששנה דירתו ועמד שנה בבית אחר, לא יזיק לו, כי לא תמנע מחיתו אם יחלט. ובתי החצרים עשויים לשמירת השדות ולהיותם מושב לעובדי האדמה, ועל כן דינם כשדה הארץ.

בלבד לא בחוצה לארץ. ואמר ובכל, שהיא תנהג בכל אחתה, גם בעבר הירדן ובכל מקום האחזה, לא בארץ ה' אשר שם המקדש בלבד.

(כט) ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה. בעבור שממכר ביתו של אדם קשה בעיניו מאד, ויבוש ממנו בעת שימכרנו, רצתה התורה שיגאלנו בתוך השנה הראשונה.

שהוציא עבדו מיד המחזיקים בו, וכן: וגאלתי אתכם ברוע נטויה (שמות ו ו), אף זה תתנו גאלה לארץ, שאני רוצה לגאל ארצי מיד המחזיקים בה שלא נתתי אני להם בחלק אחתם.

והדרך לומר כן, בעבור שאמר: כי לי הארץ (פסוק כג), והנה כל הארץ לו היא, לפיכך חזר ופרש שנהג היובל בארץ אחתה

(ו) וְאִם לֹא-יִגָּאֵל עַד-מָלֶאֶת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבֵּית אֲשֶׁר-בָּעִיר אֲשֶׁר-לוֹ חֻמָּה לְצִמִּיתָת לִקְנָה אֹתוֹ לְדִרְתּוֹ לֹא יֵצֵא בִּיבֹל:

לֹא יֵצֵא לֹא יִתְפָּקַע עַד מִשְׁלֵם לָהּ שְׂמָא שְׁלֻמָּתָא וִיקוּם בֵּיתָא דִּי בְּקִרְתָּא דִּי לָהּ שׁוּרָא לְחִלּוּטִין לְדִי זְבִין יְתָה לְדִירוּהִי לֹא יִפּוּק בִּיבֹלָא:

כ"ג"ו וְקָם הַבֵּית וגו' לְצִמִּיתָת • יֵצֵא מִכְחוּ שֶׁל מוֹכֵר וְעַמְד בְּכַחוּ שֶׁל קוֹנֶה. נֶאֱשָׁר-לֹא חֻמָּה • "לוֹ" קְרִינֵן, אָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה: אֵף עַל פִּי שְׁאִין לוֹ עֲכָשׁוּ, הוֹאִיל וְהִיתָה לוֹ קֶדֶם לְכֵן. וְ"עִיר", נִקְבָּה הִיא, וְהֶעָרָךְ לְכַתֵּב "לָהּ", אֲלֹא מֵתוּךְ שְׁעָרֶיךָ לְכַתֵּב "לֹא" בְּפָנִים, תִּקְנֵנוּ "לוֹ" בְּמִסְרָת; זֶה נּוֹפֵל עַל זֶה. לֹא יֵצֵא בִּיבֹל • אָמַר רַב סִפְרָא: [אֵף] אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שָׁנָתוֹ, לֹא יֵצֵא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יב עמ' 97)

שָׁנָה תְּמִימָה (כה, ל) לְהֵבִיא חֹדֶשׁ הָעֵבֹר (ערכין ט, ג) וְהִינוּ, שְׁבִתִּימוֹת יֵשׁ שְׁנֵי עֲנִינִים. א. תְּמִימוֹת כִּפְשׁוּטָה, שְׁלֵמוֹת בְּלִי חֲסָרוֹן; תְּמִים בְּנִגּוּד לְבַעַל מוֹם. ב. תְּמִימוֹת הַמוֹסִיפָה מַעֲלָה בְּדָבָר, אֵף שְׁאִין הַדָּבָר חָסֵר גַּם בְּלִי מַעֲלָה זוֹ. וְזוֹהִי הַתְּמִימוֹת שֶׁל 'שָׁנָה תְּמִימָה': גַּם בְּלִי הַחֹדֶשׁ הַנוֹסֵף הִיא נִקְרָאת 'שָׁנָה', אֲבָל חֹדֶשׁ הָעֵבֹר מוֹסִיף בָּהּ 'תְּמִימוֹת'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 45)

שָׁנָה תְּמִימָה (כה, ל) לְהֵבִיא חֹדֶשׁ הָעֵבֹר (ערכין ט, ג) ב'תְּמִים' מְצִינוּ שְׁנֵי עֲנִינִים. א. שְׁלִילַת מוֹם וְחֲסָרוֹן. ב. שְׁלֵמוֹת נּוֹסֶפֶת, שֶׁלֹא רַק שְׁלֹא חָסֵר בּוֹ דָּבָר, אֲלֵא שֶׁהוּא 'תְּמִים'. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶהוּ הַהִבְדָּל בֵּין תְּמִים ל'שֵׁלֶם': שֵׁלֶם - הָעֵדֶר הַחֲסָרוֹן. תְּמִים - תְּמִימוֹת יְתָרָה. וְעַל דֶּרֶךְ שְׁמוּצֵינוּ לְגַבִּי שָׁנָה: כֹּאשֶׁר חֲשֹׁן וְכִסְלוֹ מְלֵאִים הִיא שְׁלֵמָה, וְכִשְׁהִיא מְעַבֶּרֶת הִיא תְּמִימָה.

(לא) וּבְתִי הַחֲצִירִים אֲשֶׁר אֵין-לָהֶם חֻמָּה סָכִיב עַל-שָׂדֶה הָאָרֶץ יִחְשָׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה-לוֹ וּבִיבֹל יֵצֵא:

לֹא וּבְתִי פִצְחִיָּא דִּי לִית לְהוֹן שׁוּר מִקָּף סָחוּר סָחוּר עַל חֲקַל אֲרֻעָא יִתְחַשֵּׁב פִּרְקָנָא תְּהִי לָהּ וּבִיבֹלָא יִפּוּק:

כ"ג"ו וּבְתִי הַחֲצִירִים • כְּתִרְגוּמוֹ: "פִּצְחִיָּא", עֲצֵרוֹת פְּתוּחוֹת מֵאֵין חוּמָה, וְיֵשׁ הִרְבֵּה בְּסִפְרֵי יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יג כח): "הָעָרִים וְחֲצִירֵיהֶם"; (בראשית כה טז) "בְּחֲצִירֵיהֶם וּבְטִירְתָּם". עַל-שָׂדֶה הָאָרֶץ יִחְשָׁב • הָרִי הֵן פְּשׁוּדוֹת הַנִּגְאָלִים עַד הַיּוֹבֵל וַיּוֹצִיאוּן בִּיבֹל לְבַעֲלִים - אִם לֹא נִגְאָלוּ. גְּאֻלָּה תִּהְיֶה-לוֹ • (ת"כ) מִיד אִם יִרְצֶה, וּבִזָּה יָפֶה כְּחוֹ מִכֵּחַ שְׁדוֹת, שֶׁהִשְׁדוֹת אֵין נִגְאָלוֹת עַד שְׁתֵּי שָׁנִים. וּבִיבֹל יֵצֵא • בְּחֻמָּם.

(לב) וְעֲרֵי הַלְוִיִּם בְּתִי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלָּת עוֹלָם תִּהְיֶה לָּלְוִיִּם:

לֵב וְקָרְנֵי לִינוּאֵי בְּתִי קָרְנֵי אֲחֻסְנָתְהוֹן פִּרְקָן עֲלֵם תְּהִי לְלִינוּאֵי:

כ"ג"ו וְעֲרֵי הַלְוִיִּם • אֲרֻבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה עִיר שְׁנֵתָנוּ לָהֶם. גְּאֻלָּת עוֹלָם • גּוֹאֵל מִיד אֶפְלוּ לִפְנֵי שְׁתֵּי שָׁנִים, אִם מָכְרוּ שָׂדֶה מִשְׁדוּתֵיהֶם הַנְּתוּנוֹת לָהֶם בְּאֻלָּפִים אִמָּה סְבִיבוֹת הָעָרִים, אוֹ אִם מָכְרוּ בֵּית בַּעִיר חוּמָה, גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם וַאֲיֵנוּ חִלוּט לְסוּף שָׁנָה.

(לג) וְאֲשֶׁר יִגָּאֵל מִן-הַלְוִיִּם וַיֵּצֵא מִמִּכְרֵ-בֵּית וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בִּיבֹל כִּי בְּתִי עָרֵי הַלְוִיִּם הוּא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

לֵב וְדִי יִפְרוּק מִן לִינוּאֵי וְיִפּוּק זְבִין בֵּיתָא וְקִרְתָּא אֲחֻסְנָתָה בִּיבֹלָא אֲרִי בְּתִי קָרְנֵי לִינוּאֵי הִיא אֲחֻסְנָתְהוֹן בְּגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ג"ו וְאֲשֶׁר יִגָּאֵל מִן-הַלְוִיִּם • וְאִם יִקְנֶה בֵּית אוֹ עִיר מֵהֶם. וַיֵּצֵא בִּיבֹל • אוֹתוֹ מִמִּכְרֵ שֶׁל בֵּית אוֹ שֶׁל עִיר, וַיָּשׁוּב לְלוֹי שְׁמִכְרוֹ, וְלֹא יִהְיֶה חִלוּט כִּשְׂאָר בְּתִי עָרֵי חוּמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְיִגָּאֵלָהּ זוֹ, לְשׁוֹן מִכִּירָה. דָּבָר אַחֵר: לִפִּי שְׁנֵאֲמַר: "גְּאֻלָּת עוֹלָם תִּהְיֶה לָּלְוִיִּם", יָכוֹל לֹא דָבָר הַפְּתוּב אֲלֵא בְּלוֹקַח יִשְׂרָאֵל שֶׁקֵּנָה בֵּית בַּעֲרֵי הַלְוִיִּים, אֲבָל לוֹי שֶׁקֵּנָה מִלוֹי יִהְיֶה חִלוּט? תִּלְמוּד לומר: "וְאֲשֶׁר יִגָּאֵל מִן-הַלְוִיִּם", אֵף הַגּוֹאֵל מִיד לוֹי, גּוֹאֵל גְּאֻלָּת עוֹלָם. וַיֵּצֵא מִמִּכְרֵ-בֵּית • הָרִי זוֹ מִצָּוָה אַחֲרָת, וְאִם לֹא גְאֻלָּה, יוֹצֵאָה בִּיבֹל, וַאֲיֵנוּ נִחְלָט לְסוּף שָׁנָה כְּבֵית שֶׁל יִשְׂרָאֵל. כִּי בְּתִי עָרֵי הַלְוִיִּם הִיא אֲחֻזָּתָם • לֹא הָיָה לָהֶם נִחְלָת שְׁדוֹת וּכְרָמִים, אֲלֵא עָרִים לְשִׁכְתָּ וּמִגְרָשֵׁיהֶם, לְפִיכָךְ הֵם לָהֶם בְּמִקּוֹם שְׁדוֹת, וְיֵשׁ לָהֶם גְּאֻלָּה בְּשְׁדוֹת, כְּדִי שְׁלֹא תִפְקַע נִחְלָתָם מֵהֶם. רַמְבַּ"ן

(ד) וְשִׁדְהָ מְגִרָשׁ עֲרִיהֶם לֹא יִמְכַר כִּי־אַחֲזֶה עוֹלָם הוּא לָהֶם:  
 (לד) וְיִשְׁדֶּה מְגִרָשׁ עֲרִיהֶם לֹא יִמְכַר כִּי־אַחֲזֶה עוֹלָם הוּא לָהֶם:  
 (לד) וְיִשְׁדֶּה מְגִרָשׁ עֲרִיהֶם לֹא יִמְכַר כִּי־אַחֲזֶה עוֹלָם הוּא לָהֶם:  
 (לד) וְיִשְׁדֶּה מְגִרָשׁ עֲרִיהֶם לֹא יִמְכַר כִּי־אַחֲזֶה עוֹלָם הוּא לָהֶם:

כ"ג"י וְשִׁדְהָ מְגִרָשׁ עֲרִיהֶם לֹא יִמְכַר • מְכַר גִּזְבָּר, שָׁאֵם הַקָּדִישׁ בֶּן לֹוי אֶת שְׁדֵהוּ וְלֹא גָאֵלָה, וּמְכָרָה גִזְבָּר, אֵינָה יוֹצֵאָה לַכֹּהֲנִים בִּיבּוּל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל (ויקרא כו כ): "וְאִם־מְכַר אֶת־הַשְּׁדָה לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד", אָבֵל בֶּן לֹוי גּוֹאֵל לְעוֹלָם.

(לה) וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשֵׁב וְיָחִי עִמָּךְ:  
 (לה) וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשֵׁב וְיָחִי עִמָּךְ:  
 (לה) וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשֵׁב וְיָחִי עִמָּךְ:

כ"ג"י וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ • אֵל תִּנְיָהוּ שִׁירָד וַיִּפֹּל וַיִּהְיֶה קָשָׁה לְהַקְיָמוֹ, אֲלֹא חֲזָקָהוּ מִשְׁעַת מוֹטֶת הַיָּד, לְמַה זֶה דוֹמָה? לְמִשְׁאוּי שֶׁעַל הַחֲמוֹר; עוֹדָהוּ עַל הַחֲמוֹר, אַחַד תּוֹפֵס בּוֹ וּמַעֲמִידוֹ; נָפֵל לְאַרְצוֹ, חֲמִשָּׁה אֵין מַעֲמִידִין אוֹתוֹ. גֵּר וְתוֹשֵׁב • אֵף אִם הוּא גֵר אוֹ תוֹשֵׁב, וְאֵיזֶהוּ תוֹשֵׁב? כָּל שֶׁקָּבַל עָלָיו שְׂלָא לְעַבֵּד עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְאוֹכֵל נִבְלוֹת. רַמְבַּ"ן

(לו) אֶל־תִּתֶּנָּה מֵאֹתוֹ גֵּשֶׁךְ וְתִרְבִּית וּרְאֵתָ מֵאֲלֹהֶיךָ וְיָחִי אָחִיךָ עִמָּךְ:  
 (לו) אֶל־תִּתֶּנָּה מֵאֹתוֹ גֵּשֶׁךְ וְתִרְבִּית וּרְאֵתָ מֵאֲלֹהֶיךָ וְיָחִי אָחִיךָ עִמָּךְ:  
 (לו) אֶל־תִּתֶּנָּה מֵאֹתוֹ גֵּשֶׁךְ וְתִרְבִּית וּרְאֵתָ מֵאֲלֹהֶיךָ וְיָחִי אָחִיךָ עִמָּךְ:

כ"ג"י גֵּשֶׁךְ וְתִרְבִּית • חֵד שׁוּיָנֶהוּ רַבָּנָן, וְלַעֲבֹר עָלָיו בְּשָׁנֵי לֹאוֹיִן. וּרְאֵתָ מֵאֲלֹהֶיךָ • לִפִּי שְׂדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם נִמְשַׁכֶּת אַחֵר הָרַבִּית וְקָשָׁה לְפָרֵשׁ הֵימָנוּ, וּמוֹרָה לְעַצְמוֹ הַתֵּר בְּשִׁבְלֵי מַעוֹתָיו שֶׁהֵיוּ בְטִלוֹת אֲצִלוֹ, הַצָּרֵף לומר: "וּרְאֵתָ מֵאֲלֹהֶיךָ", (ב"מ סב) אוֹ הַתּוֹלָה מַעוֹתָיו בְּנִכְרֵי כָּדִי לְהַלּוֹתָם לְיִשְׂרָאֵל בְּרַבִּית, הֲרִי זֶה דָּבָר הַמְסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם וּמִחֲשַׁבְתּוֹ, לְכָךְ הַצָּרֵף לומר: "וּרְאֵתָ מֵאֲלֹהֶיךָ". רַמְבַּ"ן

(לז) אֶת־כֶּסֶפְךָ לֹא־תִתֶּנָּה לוֹ בְּגִשֶׁךְ וּבְמִרְבִּית לֹא־תִתֶּנָּה אֲבִלְךָ:  
 (לז) אֶת־כֶּסֶפְךָ לֹא־תִתֶּנָּה לוֹ בְּגִשֶׁךְ וּבְמִרְבִּית לֹא־תִתֶּנָּה אֲבִלְךָ:  
 (לז) אֶת־כֶּסֶפְךָ לֹא־תִתֶּנָּה לוֹ בְּגִשֶׁךְ וּבְמִרְבִּית לֹא־תִתֶּנָּה אֲבִלְךָ:

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מִהַדּוֹרוֹת בְּלוֹס, אֲבֵרֶמְבֵּיץ

וּמִדְרָשׁוֹ אֶהְדֵּר לִיה רַבִּית דְּלִישִׁי עִמָּךְ, (ב"מ סב). צוּה בְּהַחֲזֹרַת רַבִּית קְצוּצָה, כְּעֵנֶיךָ שֶׁאִמֵּר בְּגִזְל (לְעִיל ה' כג): וְהָשִׁיב אֶת הַגִּזְלָה אֲשֶׁר גִּזַּל. וְאֶנְקְלוֹס עָשָׂה גֵר וְתוֹשֵׁב וְיָחִי עִמָּךְ הַכֹּל מִן הַמַּצָּוָה, דִּדּוּר וְיִתּוּבֵת וְיָחִי עִמָּךְ. אָבֵל עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ בְּמִקְרָא (ב"מ עא): וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ וּבִגֵּר וְתוֹשֵׁב, וְיָחִי כָל אֶחָד מֵהֶם עִמָּךְ.

(לו) גֵּשֶׁךְ וְתִרְבִּית. חֵד שׁוּיָנֶהוּ רַבָּנָן (ב"מ ס:): וְלַעֲבֹר עָלָיו בְּשָׁנֵי לֹאוֹיִן. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְלִפִּי פְשׁוּטוֹ נִרְאָה כְּעֵינִי כִי הַגִּשֶׁךְ הוּא שְׂחִלּוֹנוֹ מִנָּה לְתֵן לוֹ בְּרַבִּיתוֹ חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים בְּכָל שָׁנָה, וְיִקְרָא בֶן בְּעֹבֵר כִּי אֲחִירָתוֹ כִּנְחָשׁ יִשָּׁךְ, שֶׁמִּכְבָּבִין וְעוֹלָה. הַסִּרְבִּית הוּא שְׂחִלּוֹנוֹ עַד זְמַן פְּלוּנִי, וְאֵז יִפְרָעֶנּוּ וַיִּתֵּן לוֹ רַבִּית חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים, וְאֵין בּוֹ רַבִּית אַחֵר הַזְּמַן הַהוּא. כִּי זֶה אֵינּוּ נוֹשֵׁף, שְׂלָא יַעֲלֶה יוֹתֵר מִן הַסֵּף הַהוּא, אָבֵל הוּא רַבִּית. וְלִכְךָ אָמַר (בַּפְּסוּק הַבָּא): אֶת כֶּסֶפְךָ לֹא תִתֶּנָּה לוֹ בְּגִשֶׁךְ וּבְמִרְבִּית לֹא תִתֶּנָּה אֲבִלְךָ, כִּי הַמִּנְהַג לְהַלּוֹת אֶת הַכֶּסֶף בְּגִשֶׁךְ, בְּכָל שָׁנָה יִתֵּן כֶּךָ, וְהֵאָכֵל יִלְוֶנוּ עַד הַקָּצִיר, וְאֵז יִפְרָעֶנּוּ מִגִּזְרֵי כְּתוּסָסֶת קָצוּב.

בְּמִכְיָה לְבָדָה, כִּי הֵם בְּכָלֵל יִשְׂרָאֵל אֲלֹא שְׂפָפָה כְּחֵם בְּגִאֲלֵת עוֹלָם. וְהִדִּין הַזֶּה שֶׁל גָּאֵלָה גַם בְּיִשְׂרָאֵל הוּא נוֹהֵג, אָבֵל הַנִּכְרִידוֹ הַכְּתוּב בְּלוּיִם, שְׂלָא תֵאֱמַר לֹא נִתְּנוּ הָעֵרִים אֲלֹא לְשִׁבְט הַלְוִי כָּל, וְלִכֵּן יִצְאוּ מִיִּשְׂרָאֵל, אָבֵל לֹא מְלוּי, וְכָל שֶׁכֵּן מִגּוֹאֵל קָרֹב שֶׁאֵנָּהוּ חִיבֵנֵהוּ לְקִנּוּת, וְלִכְךָ אָמַר שָׂאֵף הַגָּאֵלָה תִּצָּא בִּיבּוּל, וּמִן הַלְוִי נִלְמַד בְּיִשְׂרָאֵל. וְאֶפְשָׁר גַּם בֶּן, שֶׁאֵין הַלְוִיִּם וְשִׁאֵין לְמַכֵּר בְּעִרְיָה לְיִשְׂרָאֵל בְּשׁוּם מְכָר, וְלִכֵּן תִּקְרָא כָּל קִנְיָנָם גָּאֵלָה.

(לה) וְטַעַם וְיָחִי עִמָּךְ. שְׂחִיחָה עִמָּךְ, וְהִיא מַצּוֹת עֲשֵׂה לְהַחֲיוֹתוֹ, שֶׁמִּמֶּנָּה נִצְטוּיֵנוּ עַל פְּקוּדֵי נֶפֶשׁ בְּמַצּוֹת עֲשֵׂה. וּמִכָּאֵן אָמַר (ת"כ פאן): וְיָחִי אָחִיךָ עִמָּךְ, זוֹ דְּרִשׁ בֶּן פּוֹטִירִי שֶׁנִּים שֶׁהֵיוּ מִהַלְכִין בְּדֶרֶךְ וּבִידֵי אֶחָד מֵהֶם קִיתוֹן שֶׁל מִים, אִם שׁוֹתָה הוּא מִגִּיעַ לְיָשׁוּב וְאִם שְׂחִיחָה שׁוֹתִים שְׂחִיחָה מִתִּים, דְּרִשׁ בֶּן פּוֹטִירִי, מוֹטָב יִשְׁתּוּ שְׂחִיחָה וְיִמּוּתוֹ, וְלֹא יִרְאֶה אֶחָד בְּמִיתָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלָמַד, וְיָחִי אָחִיךָ עִמָּךְ, חֲיִיד קוֹדְמִים לַחֲיִי חֲבֵרוֹ. וְחֲזֹר וְאָמַר (בַּפְּסוּק הַבָּא): וְיָחִי אָחִיךָ עִמָּךְ, לְחֻזַּק וְלְהַזְהִיר.

מַעֲצָמוֹ אוֹ הַלְוִי הַקָּרֹב אֵלָיו, וְיָצָא מִמֶּכָר בֵּית וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בִּיבּוּל מִיַּד הַקּוֹנֶה, עַל דַּעַת בֶּן יִגָּאֵל שֶׁיִּחְשַׁב אֶת שְׁנֵי מִמֶּכָר וְהָשִׁיב אֶת הָעֶרֶךְ, לְמַד שֶׁיִּחְשַׁב לְנוֹהַג בְּהֵם, וְתִהְיֶה גָאֵלָה הַלְוִיִּם כְּאִשּׁוֹר אָמַר בְּיִשְׂרָאֵל (לְעִיל פְּסוּק כז): וְחָשַׁב אֶת שְׁנֵי מִמֶּכָר וְגו'.

וּרְבּוּתֵינוּ אָמַר (עֲרִכִין לג.) שֶׁהַכְּתוּב מְדַבֵּר בְּלוֹי שֶׁקָּנָה מְלוּי. וְלִפִּי דְבָרֵיהֶם נִרְאָה לִי בְּפִרּוֹשׁ הַפְּסוּק, כִּי הִיָּה לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁצָּרִיף אָדָם לְמַכֵּר שְׁדֵהוּ שְׂחִיבָה הַקּוֹדֵם בְּיִשְׁתּוֹ וְיִקְנֶה אוֹתָהּ, וְהוּא הַנִּקְרָא גָאֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה לז ז): קָנָה לָךְ אֶת שְׂדֵי אֲשֶׁר בְּעִנְיָנוֹת כִּי לָךְ מִשְׁפַּט הַגָּאֵלָה לְקִנּוּת, וְכֵן מִפְּרֵשׁ שֵׁם בְּעֵנִי בְעֻז (רוֹת ד). וְנִרְאָה כְּעֵינִי שֶׁהֵיוּ דָנִים לוֹ דִּין קְדִימָה, כְּאִשּׁוֹר הַנִּהְיָגוֹ לְנוֹ רַבּוּתֵינוּ בְּדִינָא דְּבִרְ מִקְרָא (ב"מ קח), וְהֵיוּ קוֹנִים מִן הַגּוֹאֵל הַרְאִשׁוֹן בְּקִנְיָן סוֹדֵר כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בְעֻז (שֵׁם שֵׁם ח).

וְהִנֵּה יִאֱמַר הַכְּתוּב בְּקָאן, כִּי כְּאִשּׁוֹר יִגָּאֵל הַלְוִי נִחְלַת הַלְוִי קְרוֹבּוֹ, כְּלֹמֵר שֶׁיִּקְנֶה אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ בְּדִין הַגָּאֵלָה, יָצָא הַמִּמְכָּר הַהוּא בִּיבּוּל, לְמַד שֶׁיִּהְיֶה הַיִּבּוּל נוֹהַג בְּהֵם בְּגָאֵלָה בְּמִכְיָה אַחֲרֵת. וְלֹא הִנֵּה צָרִיף לְהַזְכִּיר הַדִּין

(מ) וְטַעַם פְּשָׁכִיר כְּתוּשָׁב, לֹא יִהְיֶה עִמָּךְ בְּבִיתְךָ כְּעֵבֶד, אֲלֵא פְשָׁכִיר שָׁנָה, שֶׁהוּא הַשָּׁפֵר לְעִבּוּדַת בְּנֵי חוּרִין וְלֹא יִכְבְּדוּ עָלָיו, או כְּתוּשָׁב, שֶׁדָּרָךְ הַתּוֹשָׁבִים הַבָּאִים לְגוּר בָּאֶרֶץ שִׁיעֲבֹדוּ אֶת בַּעַל הַבַּיִת אֲשֶׁר הֵם

אף זֶה בְּיוֹמוֹ תַּתֵּן שָׂכָרוֹ. כְּתוּשָׁב, מֵהַ תּוֹשָׁב בְּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנוֹ (שָׁם כִּג יז), אִם זֶה בְּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנוֹ. יִהְיֶה עִמָּךְ, עִמָּךְ בְּמֵאֲכָל עִמָּךְ בְּמִשְׁתֶּה עִמָּךְ בְּכִסּוֹת נָקִיָּה וְכו'.

מִתְגַּדְּרִים אִתָּם לְרִצּוֹן לָהֶם, כְּעֵנִן יַעֲקֹב עִם לָבָן שֶׁאָמַר (בְּרֵאשִׁית כט טו): הֲכִי אֲחִי אִתָּה וְעֲבַדְתָּנִי חֹמֶם הַגִּידָה לִּי מִה מִשְׁכַּרְתָּךְ. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן): כְּשָׁכִיר, מִה שָׁכִיר בְּיוֹמוֹ תַּתֵּן שָׂכָרוֹ (דְּבָרִים כד טו),

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 238)

**כִּי עֲבַדְיָהם אֲשֶׁר הוּצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** (כה, מב) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ 'בְּנֵי' לִפְנֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הַכְּנוּי 'עֲבָד' נִתְחַדֵּשׁ בָּהֶם רַק בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְאִכָּא בִּינְיָהוּ: כְּאֲשֶׁר הָעֲבוּדָה הִיא מִתּוֹךְ אֲהָבָה, כִּבְּן הַמִּמְלָא אֶת רִצּוֹן אָבִיו, מְעַרְבֶת בָּהּ הִרְגֵּשׁת מְצִיאוֹתָיו. אֲךָ כְּאֲשֶׁר הָעֲבוּדָה הִיא מִתּוֹךְ קִבְּלַת עַל, כְּעֲבָד הַמְּשֻׁרֶת אֶת רַבּוֹ, אֵין כָּאֵן הִרְגֵּשׁת מְצִיאוֹתָיו, כִּי עֲבָד אֵינוֹ מְצִיאוֹת בִּפְנֵי עֲצֻמוֹ, וְכָל מַהוּתוֹ הוּא 'כְּסָפוֹ' וּרְכוּשׁוֹ שֶׁל הָאָדָם.

(מג) **לֹא־תִרְדֶּה בּוֹ בַּפֶּרֶךְ וְיִרְאֵת מֵאֲלֹהֶיךָ:** מִג לֹא תִפְלַח בָּהּ בְּקִשְׁיוֹ וְתִדְחַל מֵאֲלֵהָ:

**כִּי לֹא־תִרְדֶּה בּוֹ בַּפֶּרֶךְ** • מֵלֹאכָה שְׁלֹא לְצַרְךָ כְּדִי לְעֲנוּתוֹ, אֵל תֹּאמַר לוֹ: "הֵחֵם לִי אֶת הַכּוֹס הַזֶּה!" וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ, "עֲדֵר תַּחַת הַגֶּפֶן עַד שְׁאֲבוֹא!". שְׁמָא תֹאמַר: אֵין מִפְּרִי בְּדָבָר אִם לְצַרְךָ אִם לָאוּ, וְאֹמַר אָנִי לוֹ שֶׁהוּא לְצַרְךָ, הֲרִי הַדָּבָר הַזֶּה מְסוּר לָלֵב, לְכָךְ נֹאמַר: "וְיִרְאֵת".

(מד) **וְעֲבַדְךָ וְאִמְתָּךְ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לְךָ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבְתֶיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאִמָּה:** מִד וְעֲבַדְךָ וְאִמְתָּךְ דִּי יִהְיוּ לְךָ מִן עַמְמֵי דִי בְּסַתְרֵיכֹן מִנְהוֹן תִּקְנוּ עֲבָדִין וְאִמָּה:

**כִּי וְעֲבַדְךָ וְאִמְתָּךְ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לְךָ** • אִם תֹּאמַר: אִם־כֵּן, בְּמָה אֲשַׁתְּמֹשׁ? בְּעֲבָדִי אֵינוֹ מוֹשֵׁל, בְּזֹ אֲמוֹת אֵינוֹ נֹחַל, שְׁהֲרִי הַזֶּה־רַחֲמֵי (דְּבָרִים כ טז): "לֹא תַחֲמִיָּה כָל־נִשְׁמָה", אֵלֹא מִי יִשְׁמֹשְׁנִי? • מֵאֵת הַגּוֹיִם • הֵם יִהְיוּ לְךָ לְעֲבָדִים. אֲשֶׁר סְבִיבְתֶיכֶם • וְלֹא שְׁבִתוֹךְ גָּבֹל אֲרָצְכֶם, שְׁהֲרִי בָהֶם אִמְרָתִי: "לֹא תַחֲמִיָּה כָל־נִשְׁמָה".

(מה) **וְגַם וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגֵּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוּלִידוּ בְּאֶרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְאֻחָי:** מִה וְאִם מִבְּנֵי תוֹשְׁבֵי עַרְלֵי דְדִירִין עִמָּכֹן מִנְהוֹן תִּקְנוּ וּמִנְרַעֲיָתָהוֹן דְּעִמָּכֹן דִּי אֲתִילִידוּ בְּאֶרְצְכֹן וְיִהְיוּ לָכֹן לְאֻחְסָנָא:

**כִּי וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים** • (קִידוּשִׁין טו) שְׁבָאוּ מִסְבִּיבוֹתֶיכֶם לְשֹׂא נָשִׁים בְּאֶרְצְכֶם וְיִלְדוּ לָהֶם, הֵבֵן הוּלִיף אַחֵר הָאֵב וְאֵינוֹ בְּכָלל "לֹא תַחֲמִיָּה", אֵלֹא אִתָּה מִתֵּר לִקְנוֹתוֹ כְּעֲבָד. מֵהֶם תִּקְנוּ • אוֹתָם תִּקְנוּ.

(מו) **וְהִתְנַחֲלֶתֶם אוֹתָם לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לְרִשְׁתָּ אֻחָי לְעַלְמָא בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאֻחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאֻחֵי לֹא־תִרְדֶּה בּוֹ בַּפֶּרֶךְ: ס** מו וְתַחֲסוּן יִתְהוּן לְבָנֵיכֹן בְּתַרִּיכֹן לִירִשְׁתָּ אֻחְסָנָא לְעַלְמָא בְּהוֹן תַּפְלַחוּן וּבְאֻחֵיכֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גָּבֵר בְּאֻחֵי לֹא תִפְלַח בָּהּ בְּקִשְׁיוֹ:

**כִּי וְהִתְנַחֲלֶתֶם אוֹתָם לְבָנֵיכֶם** • הַחֲזִיקוּ בָהֶם לְנַחֲלָה לְצַרְךָ בְּנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם; וְלֹא יִתְּכֵן לְפָרֶשׁ: "הִנְחִילוֹם לְבָנֵיכֶם", שְׁאִם־כֵּן הָיָה לוֹ לְכַתֵּב 'וְהִנְחִילוֹתָם אוֹתָם לְבָנֵיכֶם'. וְהִתְנַחֲלֶתֶם • כְּמוֹ 'וְהִתְחַזְקֶתֶם'. אִישׁ בְּאֻחֵי • לְהִכְיָא נָשִׂיא בְּעַמּוֹ וּמִלָּךְ בְּמִשְׁרָתִיו, שְׁלֹא לְרִדּוֹת בַּפֶּרֶךְ.

(מז) **וְכִי תִשָּׂג יָד גֵּר וְתוֹשֵׁב עִמָּךְ וּמָךְ אֻחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכָּר לְגֵר תוֹשֵׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֶקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר:** מו וְאִרִי תִדְבֵק יָד עַרְל וְתוֹתֵב עִמָּךְ וְיִתְמַסְכֵּן אֻחִיךָ עִמָּה וְיִזְדַּבֵּן לְעַרְל תוֹתֵב עִמָּךְ אוֹ לְאֻרְמֵי זִרְעִית גִּירָא:

**כִּי יָד גֵּר וְתוֹשֵׁב** • גֵּר וְהוּא תוֹשֵׁב, כְּתַרְגוּמוֹ: "עַרְל תוֹתֵב", וְסוּפּוֹ מוֹכִיחַ: "וְנִמְכָּר לְגֵר תוֹשֵׁב". וְכִי תִשָּׂג יָד גֵּר וְתוֹשֵׁב עִמָּךְ • מִי גֵרִים לוֹ שְׂעִישְׂעִיר? דְּבוּקוֹ עִמָּךְ. וּמָךְ אֻחִיךָ עִמּוֹ • מִי גֵרִים לוֹ שְׂעִימוֹךְ? דְּבוּקוֹ עִמּוֹ, עַל־יְדֵי שְׁלֵמִד מִמַּעֲשֵׂיו. מִשְׁפַּחַת גֵּר • (קִידוּשִׁין כ. ב"ט ע"א) זֶה עוֹבֵד כּוֹכָבִים, כְּשֶׁהוּא אוֹמַר "לְעֶקֶר", זֶה הַנִּמְכָּר לְעֲבוּדַת אֱלִילִים עֲצֻמָּה לְהִיּוֹת לָהּ שְׁמֶשׁ, וְלֹא לְאֱלֹהוֹת, אֵלֹא לְחֻטָּב עֲצִים וְלִשְׂאֵב מַיִם. וּמִכֵּן

**וְאֵלֶּיךָ לֹס תִּרְגַּם:** לְאַרְמָא, וְהוּא חֲכֹן. וְהִזְכִּיר  
הַכְּתוּב נִמְכָּר לִגְר הַתּוֹשֵׁב עִמּוֹ,  
וְהִנֵּמְכָר לְעָקֵר מִשְׁפַּחַת הָגֵר, שֶׁהוּא הַגִּי' עִצְמוֹ,  
וְהוּא מִלְשׁוֹן: עָקֵר שְׂרָשוּהי (דְּנִיאִל ד רב).  
וְאָמַר: מִשְׁפַּחַת גֵּר, שֶׁהִגֵּר וְהַתּוֹשֵׁב שֶׁהִשְׁגִּיה

מח שיעור יומי ליום ראשון-שני כ"א-כ"ב אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – כו – פרשת בהר-בחוקות

כו (א) לא-תעשו לכם אילים ופסל ומצבה לא-תקמו לכם ואבן משפית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה כי אני יהוה אלהיכם:

רש"י לא-תעשו לכם אילים • (ת"כ) כנגד זה הנמכר לנכרי, שלא יאמר: הואיל ורבי מגלה עריות, אף אני כמותו. הואיל ורבי עובד עבודת אילים, אף אני כמותו. הואיל ורבי מחלל שבת, אף אני כמותו; לכן נאמרו מקראות הללו, ואף הפרשיות הללו נאמרו על הסדר: בתחלה הזהיר על השביעית; ואם חמד ממון ונחשד על השביעית, סופו למכר מטלטליו, לכן סמך לה: "וכי-תמכרו ממכר, (מה כתיב בה? "או קנה מיד עמיתך", דבר הנקנה מיד ליד); לא חזר בו, סוף מוכר אחרתו; לא חזר בו, סוף מוכר את ביתו; לא חזר בו, סוף לונה ברבית – כל אלו האחרונות קשות מן הראשונות; לא חזר בו, סוף מוכר את עצמו; לא חזר בו, לא דיו לישראל, אלא אפלו לנכרי. ואבן משפית • לשון פסוי, כמו (שמות לג כב): "ושפתי כפי", שמכסין הקרקע ברצפת אבנים. להשתחוות עליה • אפלו לשמים, לפי שהשתחוה בפשוט ידים ורגלים היא, ואסרה תורה לעשות כן, חוץ מן המקדש.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 12 עמ' 72)

הואיל ורבי • . אף אני כמותו (רש"י כו, א) עריות – הואיל ורבו מוסר לו שפחה פנענית להוליד עבדים, יש מקום לומר שאינו מזהר על העריות המתרות לבני נח, כרבו. עבודה זרה – היות שמקבל כל צרכיו מרבו, שאינו מצוה על 'שתוף', יש מקום לומר שהדבר הותר גם לו. שבת – כיון שאצל רבו השבת הוא יום רגיל, יש מקום לומר ששעבודו לרבו מחיב אותו לעבד גם בשבת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם 12 עמ' 435)

לא תעשו לכם אילים (כו, א) הואיל ורבי עובד עבודת אילים, אף אני כמותו (רש"י) העבד סבור שיותר לו לחקות את רבו במעשה, ללא אמונה, שבאופן כזה אין כאן עבודה זרה (אלא שביט דין מענישים על כך משום ש"האדם יראה לעינים"). מלמדנו הפתוב, שאין לרבו שליטה עליו אפלו בתחום המעשה. וכמבאר בתניא, שיהודי מוסר נפשו "שלא לעשות רק איזה מעשה לבד נגד אמונת ה' אחד, כגון להשתחוות לעבודה זרה, אף שאינו מאמין בה כלל בלבד". רמב"ן

(ב) את-שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני יהוה: בית יומי שפיא דילי תטרון ולבית מקדשי תהון דחלין אנא יי: פ פ פ

רש"י אני ה' • נאמן לשלם שכר:

נ"ז פסוקים, חט"ל סימן. לאחוז"ה סימן. חסלת פרשת בהר

כו (ג) אם-בחקתי תלכו ואת-מצותי תשמרו ועשיתם אתם:

רש"י אם-בחקתי תלכו • יכול זה קיום המצוות? כשהוא אומר: "ואת-מצותי תשמרו וגו'", הרי קיום המצוות אמור! הא מה אני מקים "אם בחקתי תלכו"? שתהיו עמלים בתורה. ואת-מצותי תשמרו • הו' עמלים בתורה על מנת לשמר ולקיים, כמו שנאמר (דברים ה א): "ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 17 עמ' 316)

הרי קיום המצוות • . מה אני מקים אם בחקתי תלכו (רש"י כו, ג) אינו מפרש שהפננה לחקים ולמשפטים, כי אף החקים הם בכלל "מצותי", צווי ה'. ומה שכתב בפרשת תולדות (כו, ה) על הפסוק "וישמר משמרת, מצותי חקותי ותורת,י", ש"מצותי" היינו משפטים ו"חקותי" היינו חקים – הנה שם מדבר לפני מתן תורה, ומוכן אפוא ש"מצותי" אינו לשון צווי, אלא דבר ש"ראוי להצטוות" כבר אז מצד השכל.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) לא תעשו לכם אילים. כנגד זה הנמכר לגוי הפתוב מדבר, שלא יאמר הואיל ורבי עובד עבודה זרה אף אני אעבד עבודה זרה, הואיל ורבי מגלה עריות אף אני אגלה עריות, הואיל ורבי מחלל שבת אף אני אחלל שבת, תלמוד לומר לא תעשו לכם אילים. את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו, הזהיר כן הפתוב על המצוות. לשון תורת כהנים (כאן). ופרושה, שהזכיר הפתוב עבודה זרה ושבת, שיזהר בהן העבד הנמכר לגוי.

ומורא המקדש, שביא שם ברגלים ויירא ממנו. והוא הדין לכל המצוות, אבל הזכיר אלה שהן אבות ללמד על כלן. ויש גורסין: הזכיר כאן, ואם הגרסא כך, רמזו שכל המצוות בכלל השבת והמקדש, והמשפיל יבין.

שיעור יומי ליום ראשון-שני כ"א-כ"ב אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – כו – פרשת בהר-בחוקותי מט

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 12 עמ' 79)

אם בחקותי תלכו... ונתתי גשמיכם בעתם (כו, ג'ד)

ידועה השאלה, הרי העקר הוא השכר הרוחני. ויש לבאר, דהנה "בחקותי" הוא גם מלשון חקיקה. כשם שלא נתן להפריד בין אות החקיקה באבן ובין האבן עצמה, כמו כן התורה צריכה להיות חקיקה בלב, היא צריכה להתמזג עם האדם ולחדר בכל מהותו. ודבר זה בא לידי בטוי בקר שהשפעתה מקיפה גם את חיי הגשמיים ומביאה לו שכר גשמי.

(ד) ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו: יואתן מטריכון בעדנהון ויתן ארעא עללתה ואלן חקלא יתן אבה:

כ"ט • בעתם • (ת"כ, תענית כב) בשעה שאין דרך בני אדם לצאת, כגון (בלילי רביעית, רש"י ישן) בלילי שבתות. ועץ השדה • (ת"כ) הן אילני סרק, ועתידין לעשות פרות. ומבין

(ה) והשיג לכם דיש את-בציר ובציר ישיג את-זרע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם: כ"ט • והשיג לכם דיש את-בציר • שיהא הדיש מרבה ואתם עסוקים בו עד הבציר, ובבציר תעסקו עד שעת הזרע. ואכלתם לחמכם לשבע • (ת"כ) אוכל קמעא, והוא מתפרך במעיו.

(ו) ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד והשפתי חיה רעה מן-הארץ וחרב לא-תעבר בארצכם: יואתן שלמא בארעא ותשרון ולית דמניד ואבטל חיתא בשתא מן ארעא ודקטלין בחרבא לא יעידון בארעכון:

כ"ט • ונתתי שלום • שמה תאמרו: הרי מאכל והרי משתה, אם אין שלום אין כלום! תלמוד לומר אחר כל זאת: ונתתי שלום בארץ; מכאן, שהשלום שקול כנגד הכל, וכן הוא אומר "עושה שלום ובוורא את הכל". וחרב לא-תעבר בארצכם • (ת"כ) אין צריך לומר שלא יבואו למלחמה, אלא אפילו לעבר דרך ארצכם ממדינה למדינה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 192)

והשפתי חיה רעה מן הארץ (כו, ו' ר"ז) ל אמרו "משפיתן שלא יזיקו", והינו שהמזיק עצמו הופך לטוב, בחינת 'אתהפכא'. וכן מצינו בחג השבועות, ששתי הלחם חזבים להיות חמץ, אף שבפסח החמץ אסור. שכן, מי שנמצא בשלב של 'ציאת מצרים' חייב להרחיק את ה'חמץ', הגבנה והתנשאות; אף לאחר הברור של הנפש בהקמית בעת ספירת העמר הופך ה'חמץ' עצמו למזונה, בבחינת 'ויגבה לבו בדרכי ה'". ומבין

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

קדם חטאו של אדם הראשון, אין חיה ורמש ממיט אדם, וכמו שאמרו (ברכות לג.): אין ערוד ממיט אלא חטא ממית.

וזה שאמר הכתוב (ישעיה יא ח): וישעשע יונק על חר פתן, וכן: ופרה ורב תרעינה ואריה כבקר יאכל תבן (שם פסוק ז), כי לא היה הטרף בחיות הרעות, רק מפני חטאו של אדם, כי נגזר עליו להיות טרף לשגיחים, והושם הטרף טבע להם גם לטרף זו את זו כידוע, כי בטרפם האדם פעם אחת יוסיפו להיות רעים יותר, וכן אמר הכתוב (חזקאל יט ג): וילמד לטרף טרף אדם אכל.

והנה בבריאתו של עולם נאמר בחיות שנתן להם העשב לאכלה, דכתיב (בראשית א ל): ולכל חית הארץ ואשר בו נפש חיה את כל ירק עשב לאכלה, ואמר הכתוב: ויהי כן,

(ז), וכן ברב המקומות הכתוב, והנה כל התולדות שבתחונים יכול הארץ.

(ו) ונתתי שלום בארץ. שיהיה שלום ביניכם ולא תלחמו איש באחיו. או השלום הוא שישבית חיה רעה מן הארץ, וחרב לא תעבר בארצכם כלל, אבל אתם תרדפו את אויביכם לצאת אליהם למלחמה ויגושו. ועל דרך האמת, שיתן השלום מחבר בארץ, והוא שלום הכל השקול כנגד הכל.

והשפתי חיה רעה מן הארץ. על דעת ר' יהודה שאמר: מעבירין מן העולם (ת"כ כאן), הוא כפשוטו, שלא יבאו חיות רעות בארצם, כי בחיות השבע וברכות הטובה והיות הערים מלאות אדם לא תבאנה חיות בישוב. ועל דעת רבי שמעון שאמר: משפיתן שלא יזיקו (שם) יאמר: והשפתי רעת החיות מן הארץ. והוא הנכון, כי תהיה ארץ ישראל בעת קיום המצות כאשר היה העולם מתחלתו

(ד) ונתתי גשמיכם בעתם. הקדים דבר הגשמיים. כי בבאם בעתם כאשר יאות יהיה האויר זך וטוב והמעונות והנהרות טובים, ויהיה זה סבת בריאות לגופים, והפרות כלם ירבו ויתברכו כהן, כאשר יאמר ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו. והנה עם זה לא יחלה האדם, ולא יהיה בהם משכלה ועקרה ובבהמתם, וימלאו ימיהם, כי בחיות הגופים גדולים ובריאים יתקיימו כימי האדם. והנה היא גדולה שבברכות.

והנה אמר כי השמים יענו את הארץ בגשמים בעתם, והארץ תענה את יבולה, והם הצמח ובעלי נפש התנועה, בהמה וחיה ורמש ועוף גם הדגים, כי הארץ תכלל הפדור התחתון כלו, כמו: בראשית ברא אלהים את השמים והארץ (שם ב א), וכן: הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהמות (תהלים קמח

(ז) וַיִּרְדְּפוּם אֶת־אֹיְבֵיהֶם וַנִּפְּלוּ לַפְּנִיכָם לַחֲרֹב:

וַיִּרְדְּפוּן ית בעלי דבכיכון ויפלו  
קדמיכון לחרבא:

רש"י: לַפְּנִיכָם לַחֲרֹב • (ח"ט) איש בחרב רעהו.

(ח) וַיִּרְדְּפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רַבְּכָה יִרְדְּפוּ

ח וַיִּרְדְּפוּן מִכֶּכֶן חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּכֶן  
לרבואת יעקון ויפלו בעלי דבכיכון  
קדמיכון לחרבא:

וַנִּפְּלוּ אֹיְבֵיהֶם לַפְּנִיכָם לַחֲרֹב:

רש"י: וַיִּרְדְּפוּ מִכֶּם • (ח"ט) מן החלשים שבכם ולא מן הגבורים שבכם. חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה רַבְּכָה • (ח"ט) וכי כך הוא החשבון, והלא לא היה צריך לומר, אלא: "ומאה מכם שני אלפים ירדפו?!" (יש מדרקים בלשון רש"י, שהוא כמו כפל ואריכות: וכי כך הוא החשבון, והלא לא היה צריך לומר, וכמו כן מדרקים כל גדולי המפרשים וחשוביהם בלשון רש"י בפרשת בראשית: לא היה צריך להתחיל, ומה טעם פתח? שגם-כן כפל, ועצן שם בלשונם, וכאן נראה לפרש למורי הגאון המפלג, מורנו הרב רבי משה חריף נר"ו, שמלת 'רבכה' סובל שני פירושים: פרוש אחד עשרת אלפים, ועל זה מקשה רש"י: 'וכי כך הוא החשבון? ופרוש ב', רבכה, מספר רבבה, על שם רבוי, וזה הפרוש שולל רש"י באמרו: והלא לא היה צריך לומר 'וכי' ודו"ק), אלא אינו דומה מעטין העושין את התורה למרבים העושין את התורה. וַנִּפְּלוּ אֹיְבֵיהֶם וגו' • שיהיו נופלין לפניכם שלא כדרך הארץ.

~ נקודות משיחות קודש ~

מִן הַחֲלָשִׁים שִׁבְכֶם, וְלֹא מִן הַגְּבוּרִים שִׁבְכֶם (רש"י, כו, ח) התבות "ולא מן הגבורים שבכם" נראות מיתרות לכאורה. ויש לבאר, דהנה אחד מתכסיסי המלחמה הוא, ששולחים קבוצה חלשה של חילים בראש, להטעות את האויב, כאשר פלגה של גבורים מסתתרת במארב. הכתוב מלמדנו, שהשונא יפחד מן החלשים עצמם, ולא מן הגבורים המסתתרים. רמב"ן

(ט) וּפְנִינִי אֲלֵיכֶם וְהַפְּרִיתִי אֶתְכֶם וְהַרְבִּיתִי אֶתְכֶם  
והקימתי את-בריתי אתכם:

רש"י: וּפְנִינִי אֲלֵיכֶם • אפנה מפל עסקי לשלם שכרכם, משל למה הדבר דומה? למלך ששכר פועלים וכו', כדאיתא בתורת כהנים. וְהַפְּרִיתִי אֶתְכֶם • (ח"ט) בפריה ורביה. וְהַרְבִּיתִי אֶתְכֶם • (ח"ט) בקומה זקופה. וְהַקִּימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אֶתְכֶם • (ח"ט) ברית חדשה, לא בברית הראשונה שהפרכתם אותה, אלא ברית חדשה שלא תופר, שנאמר (ירמיה לא ל-א): "וכרתי את-בית ישראל ואת-בית יהודה ברית חדשה, לא כברית וגו'". רמב"ן

♦ יום חמישי כ"ה אייר ♦

(י) וְאַכְלֵתֶם יֶשֶׁן נוֹשָׁן וַיֵּשֶׁן מִפְּנֵי חֹדֶשׁ תּוֹצִיאוּ:

י ויתכילון עתיקא דעתיק ועתיק מן קדם  
חדתא תפנון:

רש"י: וְאַכְלֵתֶם יֶשֶׁן נוֹשָׁן • (ח"ט) הפרות יהיו משתמרין וטובים להתישן, שיהא ישן הנושן של שלש שנים יפה לאכל משל אשתקד. וַיֵּשֶׁן מִפְּנֵי חֹדֶשׁ תּוֹצִיאוּ • שיהיו הגרנות מלאות חדש והאוצרות מלאות ישן, וצריכים אתם לפנות האוצרות למקום אחר, לתת החדש לתוכן.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לדרך חמשה מאה, ויתן מרד בלב האויבים שינוסו מאה מפני חמשה, ויפלו כלם בחרב החמשה. כי יתכן שינוסו מפני פחדם, ולא יוכלו להמית אותם בחרב מפני מעוטם. ורבי אברהם אמר כי הכפל שיפלו פעם אחר פעם תמיד מבלי תקומה.

(ט) וטעם והפריתי, שיעשו כלם פרות פרי הבטן, לא יהיה בהם עקר ועקרה. וחזר ואמר: והרביתי, שיעשו פרות רבים ולא ישכלו, וימלאו ימיהם, ולכך יהיו עם רב.

ועל כן אמר הכתוב על ימי הגואל היוצא מגזע ישי, שישבו השלום בעולם ויחדל הטרף ורעת כל חיה ורמש כאשר היה בטבעם מתחלה. והפנה היתה בו על חזקתה שבקש הקדוש ברון הוא לעשותו משיח (סנהדרין צד.), ולא עלתה זכותם לכך, ויהיה המעשה על המשיח העתיד לבא.

(ח) ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. הבטיח תחלה (בפסוק ז) כי ירדפו את אויביהם ויפלו בתוכם, וחזר וכפל: ונפלו אויביכם לפניכם לחרב, שיתן להם אמץ לב וגבורה

כי הוא הטבע אשר הושם בהם לעד, ואחר כך למדו הטרף מפני החטא הממית כאשר פרשתי. וכשהתר שחיתת בעלי החיים לבני נח אחרי המבול, והזהיר על האדם (שם ט ה): ואף את דמכם לנפשותיכם אדרש וגו' את נפש האדם, ולא נפש חיה מיד החיה בחרתה, נשארו על מנהגם לטרף. ובהיות ארץ ישראל על השלמות, תשבת רעת מנהגם ויעמדו על הטבע הראשון אשר הושם בהם בעת יצירתם. וכבר הזכרתי מזה בסדר תולדות נח (בראשית ט ו).

(יא) וְנָתַתִּי מִשְׁפָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא-תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם: יא וְאַתָּן מִשְׁפָּנִי בִּינִיכֹן וְלֹא יִרְחַק מִימָרִי יתכוון:

ע"י וְנָתַתִּי מִשְׁפָּנִי • זה בית המקדש. וְלֹא-תִגְעַל נַפְשִׁי • אין רוחי קצה בכס. כל געילה, לשון פליטת דבר הבלוע בדבר, כמו (שמואל ב א כא): "כי שם נגעל מגן גבורים", לא קבל המשיחה, שמושחין מגן של עור בחלב מבשל כדי להחליק מעליו מכת חץ או חנית, שלא יקב העור. רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

עד שלא יצטרכו לרופא ולא להשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שאמר (שמות טו כו): כי אני ה' רפאיך.

וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי יקרה עון שיחלו לא ידרשו ברופאים רק בנביאים, כענין חזקיהו בחלותו (מלכים ב כ ב-ג). ואמר הכתוב (ד"ה ב טז יב): גם בחליו לא דרש את ה' כי ברפאים, ואלו היה דבר הרופאים נהוג בהם, מה טעם שיזכיר הרופאים, אין האשם רק בעבור שלא דרש השם. אבל הוא כאשר לאמר אדם: לא אכל פלוני מזה בחג המצות כי אם חמץ. אבל הדורש השם בנביא לא ידרש ברופאים. ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם, אחר שהבטיח (שמות כג כה) וברך את לחמך ואת מימך והסירתי מחלה מקרבך, והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשקה, להזהיר ממנו וליצות עליו.

וכך אמרו (הוריות יד.). כל עשרין ותרתין שנים דמלך רבה רב יוסף אפלו אמנא לביתיה לא קנא. והמשל להם (שה"ש רבה ו יז) תרעא דלא פתיח למצנתא פתיח לאסנא. והוא מאמרם (ברכות ס.): שאין דרךם של בני אדם ברפואות אלא שנהגו, שאלו לא היה דרךם ברפואות יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו ענש חטאו ויתרפא ברצון ה', אבל הם נהגו ברפואות, והשם הניחם למקרי הטבעיים.

וזו היא פונתם במקום (ב"ק פה.). ורפא ורפא, מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות, לא אמרו שנתנה רשות לחולה להתרפאות, אלא כיון שחלה החולה ונא להתרפאות, כי נהג ברפואות, והוא לא היה מצד השם שחלקם בחיים, אין לרופא לאסר עצמו מרפואתו, לא מפני חשש שמא ימות בידו אחרי שהוא בקי במלאכה ההיא, ולא בעבור שיאמר כי השם לבדו הוא רופא כל בשר, שכלב נהגו.

ועל כן האנשים הנצים שהכו זה את זה באבן או באגרוף (שמות כא יח) יש על המכה תשלומי הרפואה, כי התורה לא תסמך בדיניה על הנסים, כאשר אמרה (דברים טו יא): כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, מדעתה שכן יהיה, אבל ברצות השם דרכי איש אין לו עסק ברופאים.

והשכול וימלא ימיו בטובה. אבל אלו הברכות שבפירשה הזאת הן כלליות בעם, והן בהיות כל עמנו כלם צדיקים, וילך יזכיר תמיד בכאן "הארץ", ונתנה הארץ, לבטח בארצכם, שלום בארץ, מן הארץ, לא תעבר בארצכם.

וכבר בארנו כי כל אלה הברכות כלם נסים, אין בטבע שיבאו הגשמים ויהיה השלום לנו מן האויבים ויבא מרד בלבם לנוס מאה מפני חמשה בעשותנו החקים והמצות, ולא שיהיה הכל הפך מפני ורענו השנה השביעית. ואף על פי שהם נסים נסתרים, שעולם כמנהגו נוהג עמקם, אבל הם מתפרסמים מצד היותם תמיד לעולם בכל הארץ. כי אם הצדיק האחד יחיה, ויסיר ה' מחלה מקרבך, וימלא ימיו, יקרה גם זה בקצת רשעים. אבל שתהיה בארץ אחת כלה ועם אחד תמיד ברפת הגשם בעתו, ושבע, ושלום, ושלום, ובריאות, וגבורה, ושכרון האויבים, בענין שאין כמוהו בכל העולם, יודע לכל כי מאת ה' היתה זאת. ועל כן אמר (דברים כח י): וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מך.

והפך זה יהיה בכללות בענין הארץ שאמר (פסוק יט): ונתתי את שמכם בפרדל, וענשי החלי כמו שאמר (דברים כח נט): וחללים רעים ונאמנים, שיקלל המאכל והמשתה ויחליא הגוף, ויתפרסם הנס בהיותו תמיד קים בכלם, על כן כתוב (שם כט כא): ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקומו מאחריכם והנכרי אשר יבא מארץ רחוקה וראו את מכות הארץ ההיא ואת תחלאתיה, שלא יתמהו באיש ההוא אשר רבצה בו כל האלה (שם פסוק יט), כי כן יהיה פעמים רבות כמנהגו של עולם בכל האמות שיבאו מקרים רעים באיש אחד, רק בארץ ההיא יתמהו וישאלו כל הגוים על מה עשה ה' בכה לארץ הזאת (שם פסוק כג), כי כלם יראו וידעו כי יד ה' עשתה זאת, ויאמרו (שם פסוק כד): על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבתם.

והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים לא יתנהגו ענינם בטבע כלל, לא בגופם ולא בארצם, לא בכללם ולא ביחיד מהם, כי יברך השם לחמם ומימם ויסיר מחלה מקרבם

(יא) וְנָתַתִּי מִשְׁפָּנִי בְּתוֹכְכֶם, זה בית המקדש. ולא תגעל נפשי אתכם, אין רוחי קצה בכס. כל געילה לשון פליטת דבר הבלוע בדבר, כגון: כי שם נגעל מגן גבורים (שמואל ב א כא), לא קבל המשיחה שמושחין מגן של עור מבשל כדי להחליק מעליו מכת חץ או חנית שלא יקב העור. לשון רש"י. ולא ידעתי מה הטעם בזה שיאמר הקדוש ברוך הוא כי בשמרנו כל המצות ועשתנו רצונו לא ימאס אותנו בנעול נפשו. וכן בעברנו על בריתו ועשתנו נאצות גדולות אמר (להלן פסוק מד): לא מאסתי ולא געלתי, ואמר הנביא בשעת הקללה (ירמיה יד יט): המאס מאס את יהודה אם בציון געלה נפשו.

אבל הענין סוד מסתרי התורה, אמר שיתן משכנו בתוכנו, והנפש אשר ממנה יבא המשכן לא תגעל אותנו ככלי שמגעילין אותו ברותחין, אבל בכל עת יהיו בגדינו לבנים וחדשים, כי הגעילה פליטה בדברי רש"י, מלשון: שורו עבר ולא נגעל תפלט פרתו ולא תשכל (איוב כא י). ואמר: נפשי כדרך נשבע ה' אלהים בנפשו (עמוס ו ח). והנביא אמר בתמימה: אם בציון עצמה געלה נפשו, שהיא עיר ואם בישראל והשלקת אותה מלפניך להיות כל בניה לבושים בגדים צואים נגאלים.

והנה הברכות האלה כפי פשוטן, עם היותן רבות כלליות, כענין המטר השבע והשלום ופרה ורביה, אינן כמו הברכות שברך כבר בקצרה (שמות כג כה): וברך את לחמך ואת מימך ויהסרתי מחלה מקרבך, כי שם יבטיח במאכל ובמשתה, ושיהיה לברכה עד שלא יאירע שום חלי בגופו, ועל כן יהיו כלי הוצע שלמים ובריאים ונוליד בהן ונחיה ימים מלאים, כמו שאמר (שם פסוק כו): לא תהיה משפלה ועקרה בארצך את מספר ימך אמלא, וכן אמר תחלה (שם טו כו): כי אני ה' רפאך.

והטעם בזה, כי הברכות ההם אף על פי שהם נסים, הם מן הנסים הנסתרים שכל התורה מלאה מהם כאשר פרשתי (בראשית יז א), והם אפלו ליחיד העובד, כי כאשר יהיה האיש החסיד שומר כל מצות ה' אלהי, ישמרהו האל מן החלי והעקרות

(יב) וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם יְיָ וְאַשְׁרֵי שְׂכִינָתִי בֵּינֵינוּ וְאֵהְיֶה לָכֶם לְאֱלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם:

כ"ה" וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם • אֲטִיל עִמָּכֶם בְּגֹן-עֵדֶן בְּאֶחָד מִכֶּם וְלֹא תִהְיוּ מְזַעְזָעִים מִמֶּנִּי, יָכוֹל לֹא תִירָאוּ מִמֶּנִּי? תִּלְמֹד לֹמֵר: "וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים". רמב"ן

(יג) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהֵיטָב לָהֶם עֲבָדִים וְאֲשַׁבֵּר מַטְּ עַלְכֶּם וְאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמָמוֹת: פ

כ"ה" אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • בְּדַאי אֲנִי שֶׁתֵּאֱמִינוּ בִּי, שְׂאֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כָּל אֱלֹהִים, שֶׁהֲרִי הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְעָשִׂיתִי לָכֶם נִסִּים גְּדוֹלִים. מַטְּ • כִּמֵּין יִתֵּד בְּשָׁנִי רֹאשִׁי הָעַל הַמַּעֲבָבִים הַמוֹסְרָה שֶׁלֹּא תֵצֵא מֵרֹאשׁ הַשּׁוּר וְיִתִּיר הַקֶּשֶׁר, כִּמּוֹ (ירמיה כו ב): "עֲשֵׂה לָךְ מוֹסְרוֹת וּמַטּוֹת", קְבִילִי־א בְּלַע־ז. קוֹמָמוֹת • בְּקוֹמָה זְקוּפָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כה עמ' 314)

וְאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמָמוֹת (כו, יג)

פרש רש"י: "בְּקוֹמָה זְקוּפָה". וְקִשְׁיָה, הֲרִי "הַמְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה . . כָּאֵלּוּ דוֹחֵק רִגְלֵי שְׂכִינָה". וְיֵשׁ לֹמֵר, שֶׁיֵּשׁ 'קוֹמָה זְקוּפָה' שֶׁבָּאָה מִבְּטוֹל מַחֲלָט: הָאֵדָם אֵינוֹ מְצִיאֹת לַעֲצָמוֹ כָּלֵל, כָּל מְצִיאֹתוֹ הִיא מְצִיאֹת שֶׁל אֱלֻקוֹת וְגַם הַגְּבָהָתוֹ הִיא הַגְּבָהָתוֹ הָאֱלֻקוֹת. וְעַל דָּרָךְ "עֲבָד מֶלֶךְ מֶלֶךְ": מִכֵּיּוֹן שֶׁכָּל מְצִיאֹתוֹ הִיא הִיְוֵתוֹ עֲבָד הַמֶּלֶךְ, נַעֲשֶׂה הוּא מְצִיאֹת הַמֶּלֶךְ עֲצָמוֹ, וְכָל שֶׁיִּגְדֵּל הַמֶּלֶךְ מִתְגַּדֵּל אִף הוּא.

(יד) וְאַם-לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת-פְּלִימָצוֹת הָאֵלֹהִים:

כ"ה" וְאַם-לֹא תִשְׁמְעוּ לִי • לִהְיוֹת עֲמִלִים בַּתּוֹרָה וְלִדְעַת מִדְּרַשׁ חֻקִּים. יָכוֹל לִקְיוֹם הַמְצָאוֹת? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר: "וְלֹא תַעֲשׂוּ וְגו'" – הֲרִי קִיוִם מְצָאוֹת אֲמֹר! הֲאֵם מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וְאַם-לֹא תִשְׁמְעוּ לִי"? לִהְיוֹת עֲמִלִים בַּתּוֹרָה. וּמָה תִּלְמֹד לֹמֵר "לִי"? אֵין "לִי" אֲלֹא זֶה הַמִּכְיָר אֶת רְבוּנוֹ וּמִתְפָּנֵן לְמַרְדּ בּוֹ, וְכֵן בְּנִמְרוֹד (בראשית י ט): "גִּבְרַת-צִיד לִפְנֵי ה'", שֶׁמִּכְיָרוֹ וּמִתְפָּנֵן לְמַרְדּ בּוֹ, וְכֵן בְּאַנְשֵׁי סֹדוֹם (בראשית יג ג): "רָעִים וְחַטָּאִים לֵה' מְאֹד" – מִכְיָרִים אֶת רְבוּנוֹם וּמִתְפָּנִים לְמַרְדּ בּוֹ. וְלֹא תַעֲשׂוּ • (ת"כ) מִשְׁלֵא תִלְמְדוּ, לֹא תַעֲשׂוּ; הֲרִי שְׁתֵּי עֲבָרוֹת.

(טו) וְאַם-בְּחֻקֹּתַי תִּמְאַסּוּ וְאַם אֶת-מִשְׁפָּטִי תִגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת-פְּלִימָצוֹתַי לְהַפְרֹכֶם אֶת-בְּרִיתִי:

טו וְאַם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאַסּוּ וְאַם יִדְּנִי תִרְחַק נַפְשְׁכֶם בְּדִיל דְּלֹא לְמַעַבְדִּי זֵת כָּל פְּקוּדֵי לְאַשְׁנִיּוֹתֵכֶם יֵת קִנְמִי:

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

הָאֱלֹהִים בְּשִׁלְמוֹתוֹ, לֹא הִרְבִּים וְלֹא הִיחִידִים מֵהֶם, שֶׁלֹּא עָלְתָה זְכוּתָם לָכֶּה, כִּמּוֹ שֶׁאֲמַר (מ"ק טז): עַל דָּוָד: וְהוּא עוֹרֵר אֶת חֲנִיתוֹ עַל שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת חֲלָל, וְהִנֵּה מְצַטָּעַר עַל מֵאִתִּים, יִצְחָק בַּת קוֹל וְאִמְרָה לוֹ רַק בְּדָבָר אוֹרִיָּה הַחַיִּי (מְלָכִים-א טו ה). וְעַל כֵּן תִּמְצָא לְרִבּוּתֵינוּ ז"ל שֶׁיִּנְפְּרוּ בְּפִסּוּקִים הָאֵלֹהִים לַעֲתִיד לְבָא, מִלְּמַד שֶׁיִּהְיֶה תִינוּק מִיִּשְׂרָאֵל עַתִּיד לִהְיוֹת מוֹשִׁיט וְכו', עַתִּיד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְטִיל עִם הַצִּדִּיקִים לַעֲתִיד לְבָא (ת"כ פא), כִּי לֹא נִתְקַנְּסוּ, אֲכָל יִתְקַנְּסוּ עֲמֵנוּ בְּזִמְנֵן הַשְּׁלָמוֹת.

אֶתְכֶם, וְכֵן וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם, רָמַז לְמִדָּה שֶׁקָּרָאוּ רְבוּתֵינוּ שְׂכִינָה, מִן: וְנִתְתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם, וְאוֹמְרִים (מִנְחָחוֹת פ:): שְׂכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְאֲמַרְוּ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (יט ג): עֶקֶר שְׂכִינָה בַּתְּחֻמוֹתֶיהָ. וְהִנֵּה הַזֶּכֶר כָּאֵן גֵּן עֵדֶן וְהָעוֹלָם הֵבֵא לְיֹדְעָיו. וְאֵלֹהִים הַבְּרָכוֹת בַּתְּשֻׁלוּמִין לֹא תִהְיֶינָה רַק בְּהִיּוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹן אֲבִיהֶן, וּבִנְיָן שְׁמִים וְאֶרֶץ שְׁלֵם עַל מְכֻנָּתוֹ, וְאֵין בַּתּוֹרָה בְּרָכוֹת שְׁלָמוֹת כָּאֵלֹהִים, שֶׁהֵם דְּבָרֵי הַבְּרִית וְהַתְּנָאִים אֲשֶׁר הִיוּ בֵּין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבִנְיָנוֹ. וְדַע כִּי לֹא הִשְׁיִיגוּ יִשְׂרָאֵל מְעוֹלָם לְבְּרָכוֹת

(יב) וְטַעַם וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם, שֶׁתִּהְיֶה הִתְנַהֲגוּתִי בְּכֶם מִפְּרָסְמָת, כְּמִלְךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מִתְנַהֵּו, מִסְפִּיק לָהֶם כָּל צָרָתָם. וְזֶה דְּרָךְ דְּבָרֵי הַבְּרִית כְּפִשּׁוּט, וְהוּא אֲמַת, וְכָךְ נַעֲשֶׂה בְּהֵן בְּיֹדָי. וְלֹא הִזְכִּיר הַתּוֹב בְּכָאן שֶׁכֵּן קִיוִם הַנִּפְשׁוֹת בְּעוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת וּבְעוֹלָם הַבָּא אַחֲרֵי תַחֲתִית הַמֵּתִים, כִּי קִיוִּמָן מְחַיֵּב בְּדִרְךְ הִצְיָרָה כִּמּוֹ שֶׁפִּרְשֵׁי בְּכִרְיָתוֹת (לְעִיל יח כט). וְהַעֲשֵׂה הוּא שֶׁמִּכְרִית הַחַיִּים מֵהֶם, וְהַשְׁאָר כָּלֵם יִתְקַיֵּמוּ בְּדִרְךְ יִצְרָתָם. אֲכָל עַל דְּרָךְ הָאֲמַת הַבְּרָכוֹת הָאֵלֹהִים עוֹד הֵם בְּרָכוֹת שְׁמִים בְּעִלְיוֹנִים, כִּמּוֹ שֶׁפִּרְשֵׁי וְנִתְתִּי שְׁלֹם בְּאֶרֶץ וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי

שיעור יומי ליום חמישי כ"ה אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – כו – פרשת בהר-בחוקות נג  
 ז"י ואם בחקתי תמאסו • מואס באחרים העושים • משפטי תגלע נפשכם • שונא החכמים • לבלתי עשות •  
 מונע את אחרים מעשות • את-כל-מצותי • כופר [במצות] שלא צויתים, לכך נאמר: "את-כל-מצותי", ולא נאמר:  
 'את-כל-המצות'. להפרכם את-בריתי • כופר בעקר; הרי שבע עברות: הראשונה גוררת השנייה, וכן עד השביעית,  
 ואלו הן: לא למד, ולא עשה, מואס באחרים העושים, שונא את החכמים, מונע את האחרים, כופר במצות,  
 כופר בעקר. ומב"י

(מז) אף-אני אעשה-זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה  
 את-השחפת ואת-הקדחת מכלות עינים ומדיבת נפש  
 וזרעם לריק זרעכם ואכלהו איביכם:

ז"י והפקדתי עליכם • וצויתי עליכם. שחפת • חלי שמשחף את הבשר, אנפולי"ש בלע"ז, דומה לנפוח  
 שהוקלה נפיתו ומראית פניו זעופה. קדחת • חלי שמקדים את הגוף ומחממו ומבעירו, כמו (דברים לב כב): "כי-אש  
 קדחה באפי". מכלות עינים ומדיבת נפש • העינים צופיות וכלות לראות שיקל וירפא, וסוף שלא ירפא, וידאבו  
 הנפשות של משפחתו במותו. כל תאנה שאינה באה ותחלת ממשכה, קרויה 'כליון עינים'. וזרעם לריק •  
 תזרעו ולא תצמח, ואם תצמח, "ואכלהו איביכם". ומב"י

(יז) ונתתי פני בכם ונגפתם לפני איביכם ורדו בכם  
 שנאיכם ונסתם ואין-דרך אתכם:

ז"י ונתתי פני • פנאי שלי, פונה אני מכל עסקי להרע לכם. ורדו בכם שנאיכם • כמשמעו, ישלטו בכם.

פי"ז וטז-יז אגדת 'תורת כהנים' מפרשה זו: אף-אני אעשה-זאת • אני מדבר אלא ב'אף', וכן; "אף אני  
 אלך עמם בקרי". והפקדתי עליכם • שיהיו המפלות פוקדות אתכם מזו לזו: עד שהראשונה פקודה אצלכם,

רמב"ן על התורה – מהדורת ברוך אברמוביץ

הגבורה עשתה משה שליח בינה ובין כל  
 ישראל.

ודע והבן כי האלות האלה ירמזו לגלות  
 ראשון, כי בבית הראשון היו כל הברית  
 הזאת, הגלות והגאולה ממנו. שכן תראה  
 בתוכחות, שאמר: (בפסוק הקודם) ואם  
 בחקתי תמאסו ואם את משפטי תגלע נפשכם,  
 ואמר: (שם) להפרכם את בריתי, והזכיר בהם  
 במות ומכנים וגלולים (פסוק ל), כי היו  
 עובדי עבודה זרה ועושים כל הרעות. והוא  
 שאמר (פסוק לא): והשמתני את מקדשיכם  
 ולא ארים ברים נחמכם, ויהיה בהם לסלק  
 מהם מקדשו וקבול הקרבנות שיהיו לרצון  
 לו במקדש ההוא.

והענינים עליהם, הרב וזיהו רעה ודבר ורעב,  
 וגלות בסוף, כי כל זה היה שם  
 כאשר בא בפרוש בספר ירמיהו (פרק נב).  
 ואמר בגלות (פסוקים לד-לה): אז תראה  
 הארץ את שבתיה וגו' כל ימי השמה תשבת  
 את אשר לא שבתה, שהיו שנות הגלות כשנים  
 אשר בטלו השמטות, וכן אמר הכתוב בגלות  
 ההוא (ד"ה ב לו כא): למלאת דבר ה' בפי  
 ירמיהו עד רצתה הארץ את שבתיה כן  
 ימי השמה שבתה למלאת שבעים שנה. כן  
 התנה בהם וכן הגיע אליהם, אם כן דבר

(טז) וטעם אף אני אעשה זאת לכם, על דרך  
 האמת כמו בהפוך, אף אני זאת אעשה  
 לכם. וזהו שמזכיר תמיד בפרשה "אני",  
 והלקתי אף אני (פסוק כד), והפיתי אתכם  
 גם אני (שם), ויסרתי אתכם אף אני (פסוק  
 כח), והשמתני אני (פסוק לב), אף אני אלך  
 עמם (פסוק מא).

ובמדרשו של רבי נחמיה בן חזקיה: לא די  
 שאני אדון הדין, אלא אף אני  
 אסור וכו'. והקלל, כי הקדוש ברוך הוא כורת  
 הברית הזאת. וזה טעם: שבע על חטאתיכם,  
 שבע כחטאתיכם. והאלות הן אלות הברית,  
 כי הדבור מפי הגבורה ובלשון עצמו, אעשה,  
 יסרתי, והפיתי. ולכך אמר (פסוק מו): אשר  
 נתן ה' בינו ובין בני ישראל, כי הוא בשמו  
 הגדול נתן הברית הזאת.

אבל במשנה תורה (דברים כח טו) אמר: אם  
 לא תשמע בקול ה' אלהיך לשמר לעשות  
 את כל מצותיו, וזכיר שם תמיד לשון ארירה,  
 ופתח בהן: ארוור אתה (שם פסוק טז), כי  
 הברכה נעדרת מהם, ואמר: ונתן ה' (שם פסוק  
 כד). והוא מאמר רבותינו (מגלה לא): קללות  
 שבתורת כהנים בלשון רבים, ומשה כי אמר  
 מפי הגבורה אמר, ושבמסנה תורה בלשון  
 יחיד, ומשה כי אמר מפי עצמו אמר, כי

(טו) ואם בחקתי תמאסו. בעבור היות החקים  
 מצות לא נתגלה טעמם להמון, ומאסו  
 אותם הכסילים, יאמרו מה החפץ לשם שלא  
 אלבש הבגד הזה המרמז ברמזי שש ותכלת,  
 ומה נועיל כי נשרף הפרה ונזרק עלינו האפר.  
 אבל המשפטים הכל חפצים בהם והכל  
 צריכים אותם, אין ישוב לעם ומדינה בלתי  
 משפט, ולא תגלע נפש שום אדם משפט:  
 מכה איש ומת (שמות כא יב), וכי ינצו (שם  
 פסוק כב), ודיני השור והבור והשומרים  
 וכיוצא בהם. אבל המשפט אשר נעשה בעובדי  
 המצות, כאיש אשר יבעל את העריות או  
 יחלל השבת, או יעשה אוב וידעוני, בזה  
 יקוצו, מפני המצות שהן על קבר על הרשעים.  
 ולכך אמר: ואם את משפטי תגלע נפשכם  
 לבלתי עשות את כל מצותי, כי הגעילה  
 במשפטים כדי שלא יעשו המצות.

וטעם להפרכם את בריתי, שתופר הברית  
 לגמרי, ויהיו בלא תורה להתיר לעצמם  
 עריות בפרהסיא, וכל תאנה תעבר לנפשם.  
 ועל דרך האמת, שתופר זאת הברית ותבטל,  
 הפך: ונתתי שלום בארץ (פסוק ו), והוא מה  
 שאמר (ירמיה לא לא): אשר המה הפרו את  
 בריתי ואני בעלתי בם, כי בעבור שבטלו את  
 בריתי שלום בעלתי בם בעצמם.

אביא אחרת ואסמכנה לה. **בהלה** • מפה המבהלת את הבריות, ואיזו? זו מפת מתן [פי' מגפה]. **את השפּת** • יש לך אדם שהוא חולה ומטל במטה, אבל בשרו שמור עליו? ! תלמוד לומר: "שפּת", שהוא נשחף; או עתים שהוא נשחף, אבל נח ואינו מקדיח? תלמוד לומר "ואת הקדחת", מלמד שהוא מקדיח. או עתים שהוא מקדיח, וסבור הוא בעצמו שיחיה? תלמוד לומר: "מכלות עינים". או הוא אינו סבור בעצמו שיחיה, אבל אחרים סבורים שיחיה? תלמוד לומר: "ומדיבת נפש". **וירעתם לריק וירעכם** • זרעה ואינה מצמחת, ומעתה מה אויביכם באים ואוכלים? ומה תלמוד לומר: "ואכלהו איביכם", הא פיצד? זרעה שנה ראשונה ואינה מצמחת, שנה שניה, מצמחת ואויבים באים ומוציאים תבואה לימי המצור, ושפנים מתים ברעב, שלא לקטו תבואה אשתקד. דבר אחר: "וירעתם לריק וירעכם", כנגד הבנים והבנות הכתוב מדבר, שאתה עמל בהם ומגדלן והחטא בא ומכלה אותם, שנאמר (איכה ב כב): "אשר-טפחתי ורביתי איבי כלם". **ונתתי פני בכם** • כמו שנאמר בטובה: "ופניתי אליכם", כך נאמר ברעה: "ונתתי פני", משלו משל למלך שאמר לעבדיו: פונה אני מכל עסקי ועוסק אני עמכם לרעה. **ונגפתם לפני איביכם** • (ח"ב) שיהא המות הורג אתכם מבפנים ובצלי דביון מקיפין אתכם מבחוץ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

"המלך אשר ימלך עליך", אבל אמר: מלךך אשר תקים, רמז לנו יתברך שלא היה ראוי למלך, ואסור היה להיות מלך על ישראל מדין תורה, אבל הקימו עליהם הוא ואבותיו שלא כדת, כמו שהזכיר זה במסכת סוטה (מא). וכל אלה רמזים כאלו זכירנו בפרוש ענין גלותנו זה.

והגאולה בברית ההיא השנית, גאולה שלמה מעלה על כלם, אמר (דברים ל א): והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה וגו', והבטיח (שם פסוק ה): והיטבך והרבה מאבותיך, שהיא הבטחה לכל שבטי ישראל, לא לששית העם. ושם הבטיח שיכריח ויכלה המגלים אותנו, שנאמר (שם פסוק ז): ונתן ה' אליהך את כל האלות האלה על איביך ועל שונאיך אשר רדפוהו, והנה אויביך ושונאיך רמזו לשתי האמות אשר ירדפו תמיד אחרינו. ואלה דברים נבטיחו בגאולה העתידה הבטחה שלמה יותר מכל חזיונות דניאל.

וכן מה שאמר בנאן (בפסוק לב): ושממו עליה איביכם, היא בשורה טובה מבשרת בכל הגליות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו. וגם זו ראיה גדולה והבטחה לנו, כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם, והיא חרבה כמותה, כי מאז יצאנו מגולה לא קבלה אמה ולשון, וכלם משתדלים להשיבה ואין לאל ידם. והנה הברית הראשונה אשר בפרשה הזאת הקדוש ברוך הוא כרת אותה, כי בן היה שמו הגדול עמנו בבית הראשון, והברית השנית שבפרשה "והיה כי תבא" מפי משה רמז לסלוק שכינתו לגמרי, שלא היה בבית שני רק כבוד שמו, שנאמר (חגי א ח): וארצה בו ואפכה, ותוספת הה"א רמז לה"א שניה שבשם הגדול. וכבר דרשו בו (יומא כא): מדרש אחר גם כן, רמז לחמשה דברים שהיה הבית השני חסר וכו'.

יורדת ואוכלת הקרבנות בבית שני, כמו שהעידו במסכת יומא שם (כא):

ואמר בקללות (דברים כח מט) ישא ה' עליך גוי מרחק מקצה הארץ כפאר ידאה הנשר, שבאו עליהם עם רומי הרחוקים מהם מאד, ואמר שם: אל גוי אשר לא ידעת (שם פסוק לו), גוי אשר לא תשמע לשנו (שם פסוק מט), מפני רב רחוקם מארצנו, ולא כן בדברי הברית הזאת, כי גלו לבבל ואשור שהם קרובים לארץ ונלחמים בהם תמיד, ויחוס ישראל משם היה, ויודעים לשונם, כענין שנאמר (מלכים ב יח כו) דבר נא אל עבדיך ארמית כי שומעים אנחנו.

וכן והפיצד ה' בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ (דברים כח סד) הוא גלותנו היום שאנו מפוזרים מסוף העולם ועד סופו. ואמר (שם פסוק סח): והשיבך ה' מצרים באניות, ובגלותנו זה היה, שמלא טיטוס מהם ספינות, וכן כתוב בספר הרומיים.

וכן מה שאמר שם: בניך ובנותיך נתנים לעם אחר ועניך ראות (פסוק לב), בנים ובנות תוליד ולא יהיו לך כי ילכו בשבי (שם פסוק מא), איננו הגלות שגלו אבות ובעים, רק השבי שהוא לבנים לבדם, והאבות נשארים בארץ, ולא נאמר כן בברית הראשון מפני שגלו גלות שלמה, אבל בברית השני הזכיר כן, שהיו הרומיים מושלים בארצנו ולוקחים הבנים והבנות כרצונם.

וכן ועבדת את איביך אשר ילחמו ה' בך ברעב ובצמא (שם פסוק מח) היא עבדותנו שעבדנו הרומיים בארצנו, ושריהם מושלים בארץ ומכבידים עלינו על כבוד, ולוקחים גופנו וממונו כפאר הוא ידוע בספרים.

ועוד ראיה, שאמר (שם כח לו): יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך, כי הלך אגריפס המלך בסוף בית שני לרומי, ועל הליכתו שם נחרב הבית. ולא אמר הכתוב

ברור הוא שעל הגלות ההוא דבר הכתוב. והסתכל עוד בענין הגאולה ממנו, שאינו מבטיח רק שיזכר ברית אבות ובזכירת הארץ (פסוק מב), לא שימחל עונם ויסלח חטאתם ויסיף אהבתם כקדם, ולא שיאסף את נדחיהם. כי היה כן בעלותם מקבל, שלא שבו רק יהודה ובנימין והגלולים אליהם מעט, מקצת השבטים אשר גלו לבבל, ושבו גדולות, בעבדות מלכי פרים.

וגם לא אמר שישוּבו בתשובה שלמה לפניו, רק שיתודו עונם ועון אבתם (פסוק מ), ומצינו אנשי בית שני עושים כן, כמו שהתורה דניאל (דניאל ט ה-ח): חטאנו וצוינו והרשענו ומקדנו וסור ממצותך וגו', למלכינו לשרינו ולעבדנו. וכתוב (שם טז): כי בחטאינו ובעונות אבותינו ורשעים ועמך לחרפה. וכן נחמיה התודה (נחמיה א ה-יא). ועזרא אמר (שם ט לו): מלכינו שרינו כהנינו ואבותינו לא עשו תורתך. הרי כי כלם למדו מן התורה שיתודו עונם ועון אבותם. וכל אלה דברים ברורים בברית הזאת שהוא באמת רמז לגלות הראשון והגאולה ממנו.

אבל הברית שבמשה תורה ירמו לגלותנו זה ולגאולה שנאמר ממנו, כי הסתכלנו תחלה שלא נרמו שם קץ וקצב, ולא הבטיח בגאולה, רק תלה אותה בתשובה (דברים ל ב), ולא הזכיר בעבדות ההם שיעשו אשרים ותמנים ושיעבדו עבודה נרה כלל, אבל אמר: (דברים כח טו): והיה אם לא תשמע בקול ה' אליהך לשמור לעשות את כל מצותיו וחקתיו, אמר כי מפני שיעברו על קצת מצותיו שלא ישמרו ויעשו את כלן יעשו, שפך היה בבית שני, כמו שאמרו (יומא טו): בית ראשון מפני מה חרב, מפני עבודה נרה וגלוי עריות ופסיעות דמים, בית שני שאנו בקיאים בהם שהיו עוסקין בתורה ובגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם, ולא הזכיר שם המקדש וריית נחוח כפאר הזכיר כאן, שלא היתה האש מן השמים

שיעור יומי ליום חמישי כ"ה אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – כו – פרשת בהר-בחוקות נה

וְרָדוּ בָכֶם שְׁנֵאִיכֶם • (ת"ס) שְׁאִינִי מַעֲמִיד שְׁנֵאִיכֶם אֵלָּא מִכֶּם וּבָכֶם, שְׁבִשְׁעָה שְׁאֵמוֹת הָעוֹלָם עוֹבְדֵי אֱלִילִים עוֹמְדִים עַל יִשְׂרָאֵל, אֵינֶם מְבַקְשִׁים אֵלָּא מֶה שְׁבַגְלוֹי, שְׁנֵאֲמַר (שופטים ו ג'): "וְהָיָה אִם-זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלָה מִדִּין וְעַמְלָק וּבְנֵי קָדֶם וְגו', וַיַּחֲנוּ עֲלֵיהֶם וַיִּשְׁחִיתוּ אֶת-יְבוֹל הָאָרֶץ", אֲכַל בִּשְׁעָה שְׁאֵמִיד עֲלֵיכֶם מִכֶּם וּבָכֶם, הֵם מִחֲפָשִׁים אַחֵר הַמְטָמוֹנִיּוֹת שְׁלָכֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מִיכָה ג א'): "וְאֲשֶׁר אָכְלוּ שָׂאֵר עַמִּי וְעוֹרֶם מַעֲלִיָּהֶם הַפְּשִׁיטוּ וְגו'". וְנִסְתָּם • מִפְּנֵי אִימָה. וְאֵין יִרְדָּף אֶתְכֶם • מִבְּלִי כַח.

יח) וְאִם-עַד-אֵלֶּה לֹא תִשְׁמָעוּ לִי וַיִּסְפַּתִּי לְיִסְרָה אֶתְכֶם וְאִם עַד אֵלֶּה לֹא תִקְבְּלוּן לְמִימְרֵי וְאוֹסֶף שָׁבַע עַל-חַטָּאתֵיכֶם:

כז"י) וְאִם עַד-אֵלֶּה • וְאִם בְּעוֹד אֵלֶּה לֹא תִשְׁמָעוּ. וַיִּסְפַּתִּי • עוֹד יִסְוִין אַחֲרֵיכֶם. שָׁבַע עַל-חַטָּאתֵיכֶם • (ת"ס) שָׁבַע פְּרַעְנוֹת עַל שָׁבַע עֲבֻרוֹת הָאֲמֻרוֹת לְמַעַלָּה.

יט) וַיִּשְׁכַּרְתִּי אֶת-גִּזְאוֹן עֲזֻכֶּם וְנִתַּתִּי אֶת-שְׁמִיכֶם בְּכַרְזָל וְאֶת-אַרְצְכֶם בְּנַחֲשָׁה:

כז"י) וַיִּשְׁכַּרְתִּי אֶת-גִּזְאוֹן עֲזֻכֶּם • זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל כד כא): "הִנְנִי מַחֲלֵל אֶת-מִקְדָּשִׁי גִזְאוֹן עֲזֻכֶּם". וְנִתַּתִּי אֶת-שְׁמִיכֶם בְּכַרְזָל וְאֶת-אַרְצְכֶם בְּנַחֲשָׁה • זוֹ קֶשֶׁה מִשַּׁל מִשָּׁה, שֶׁשֵּׁם הוּא אוֹמֵר (דברים כח כג): "וְהָיָה שְׁמִיד אֲשֶׁר עַל רֹאשׁוֹ נַחֲשֶׁת וְגו'", שִׁיְהִיו הַשָּׂמִים מְזִיעִין כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנַּחֲשֶׁת מְזִיעָה, וְהָאָרֶץ אֵינָה מְזִיעָה כְּדֶרֶךְ שְׁאִין הַכַּרְזָל מְזִיעָה, וְהָיָה מִשְׁמַרְת פְּרוֹתֶיהָ. אֲבָל כָּאן, הַשָּׂמִים לֹא יִהְיוּ מְזִיעִין כְּדֶרֶךְ שְׁאִין הַכַּרְזָל מְזִיעָה, וְהָיָה חֶרֶב בְּעוֹלָם, וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה מְזִיעָה כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנַּחֲשֶׁת מְזִיעָה, וְהָיָה מִאֲבֹדַת פְּרוֹתֶיהָ.

כ) וְתָם לָרִיק בָּחֶכֶם וְלֹא-תִתֶּן אֶרְצְכֶם אֶת-יְבוּלָהּ וְעֵץ הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פְּרִיָּו:

כז"י) וְתָם לָרִיק בָּחֶכֶם • (ת"ס) הָרִי אָדָם שְׁלֹא עָמַל, שְׁלֹא חָרַשׁ, שְׁלֹא זָרַע, שְׁלֹא נָכַשׁ, שְׁלֹא כָסַח, שְׁלֹא עָדַר, וּבִשְׁעַת הַקָּצִיר בָּא שְׁדָפוֹן וּמִלְקָה אוֹתוֹ, אֵין בְּכֶף כְּלוּם, אֲבָל אָדָם שֶׁעָמַל וְחָרַשׁ וְזָרַע וְנָכַשׁ וְעָדַר, וּבָא שְׁדָפוֹן וּמִלְקָה אוֹתוֹ, הָרִי שְׁנִיו שֶׁל זֶה קְהוֹת. וְלֹא-תִתֶּן אֶרְצְכֶם אֶת-יְבוּלָהּ • (ת"ס) אִף מֶה שְׁאֵתָה מוֹבִיל לָהּ בִּשְׁעַת הַזָּרַע. וְעֵץ הָאָרֶץ • (ת"ס) אֲפֹלוּ מִן הָאָרֶץ יִהְיֶה לְקוֹי, שְׁלֹא יִחְנִיט פְּרוֹתֶיו בִּשְׁעַת הַחֲנֻטָּה. לֹא יִתֵּן • מִשְׁמַשׁ לְמַעַלָּה וּלְמַטָּה, אַעֲזֵן וְאַפְרִי. לֹא יִתֵּן פְּרִיָּו • כִּשְׁהוּא מִפְּרָה מִשִּׁיר פְּרוֹתֶיו, הָרִי שְׁתֵּי קָלָלוֹת, וַיֵּשׁ כָּאן שָׁבַע פְּרַעְנוֹת.

כא) וְאִם-תִּלְכּוּ עַמִּי קָרִי וְלֹא תֵאָבֹו לְשִׁמְעַ לִי וַיִּסְפַּתִּי עֲלֵיכֶם מִכָּה שָׁבַע בְּחַטָּאתֵיכֶם:

כז"י) וְאִם-תִּלְכּוּ עַמִּי קָרִי • רְבוּתֵינוּ אֲמָרוּ: עֲרֵא, בְּמִקְרָה, שְׁאִינֵנוּ אֵלָּא לְפָרְקִים, כֵּן תִּלְכּוּ עֲרֵא בְּמִצְוֹת. וּמִנְחָם פָּרַשׁ לְשׁוֹן מְנִיעָה, וְכֵן (משלי כה יז): "הִקֵּר רִגְלָךְ", וְכֵן (משלי יז כח): "יִקְרְרוּחַ", וְקָרוֹב לְשׁוֹן זֶה לְתַרְגוּמוֹ שֶׁל אוֹנֶקְלוֹס: לְשׁוֹן קָשִׁי, שְׁמַקְשִׁין לָכֶם לְמַנַּע מִהִתְקַרֵּב אֵלַי. שָׁבַע בְּחַטָּאתֵיכֶם • שָׁבַע פְּרַעְנוֹת אַחֲרוֹת, בְּמִסְפַּר שָׁבַע בְּחַטָּאתֵיכֶם.

כב) וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת-חֵית הַשָּׂדֶה וַיִּשְׁכְּלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָהּ אֶת-בְּהֶמְתְּכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וַנִּשְׁמוּ דִּרְכֵיכֶם:

כז"י) וְהִשְׁלַחְתִּי • לְשׁוֹן גְּרוֹי. וַיִּשְׁכְּלָה אֶתְכֶם • אֵין לִי אֵלָּא חֵיה מִשְׁכַּלַּת, שְׁדִרְכָּה בְּכָף. בְּהֵמָה, שְׁאִין דִּרְכָּה בְּכָף, מִנֵּין? תִּלְמוּד לֹאֹמֵר (דברים לב כד): "וְשֶׁן-בְּהֵמָה אֲשַׁלַּח בָּם", הָרִי שְׁתִּים. וּמִנֵּין שֶׁתִּהְיֶה מִמִּיתָה בְּנִשְׁכָּתָהּ? תִּלְמוּד לֹאֹמֵר (שם): "עַם-חֲמַת זֹחֲלִי עָפָר", מָה אֵלוֹ נִשְׁכִּין וּמִמִּיתִין, אִף אֵלוֹ נִשְׁכִּין וּמִמִּיתִין; כִּכָּר הָיוּ שְׁנַיִם בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל: חֲמוֹר נִשְׁכָּה וּמִמִּית, עֲרוֹד נִשְׁכָּה וּמִמִּית. וַיִּשְׁכְּלָה אֶתְכֶם • אֵלוֹ הַקְּטָנִים. וְהִכְרִיתָהּ אֶת-בְּהֶמְתְּכֶם • מִבְּחוּץ. וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם • מִבְּפָנִים. וַנִּשְׁמוּ דִּרְכֵיכֶם • שְׁבִילִים גְּדוּלִים וּשְׁבִילִים קְטָנִים, הָרִי שָׁבַע פְּרַעְנוֹת: שֶׁן בְּהֵמָה, וְשֶׁן חֵיה, חֲמַת זֹחֲלִי עָפָר, וַיִּשְׁכְּלָה, וְהִכְרִיתָהּ, וְהִמְעִיטָה, וַנִּשְׁמוּ.

(בג) וְאִם-בְּאֵלֶּה לֹא תִסְדְּרוּ לִי וְהִלַכְתֶּם עִמִּי קָרִי:

כג וְאִם בְּאֵלֶּיךָ לֹא תִתְּרֹדוּן לְמִימְרֵי וְתִהְיוּן  
קְדָמִי בְּקָשִׁי:

כד"א לֹא תִסְדְּרוּ לִי • לְשׁוֹב אֵלַי.

(כד) וְהִלַכְתִּי אַחֲרָיִךְ עִמָּכֶם בְּקָרִי וְהִפִּיתִי אֶתְכֶם גַּם-אֲנִי  
שָׁבַע עַל-חַטֹּאתֵיכֶם:

כז וְאֶהְיֶה אִתְּךָ אֶתְּ אֲנִי עִמָּכֶם בְּקָשִׁי וְאֶלְקִי  
יִתְּכֶם אִתְּךָ אֲנִי שָׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם:

כח וְאִתִּי עֲלִיכֶם דְּקָטְלִין בְּחֶרֶב וּבְחֶרֶב וּבְחֶרֶב  
מִנְּכֶם פְּרַעְנִיתָא עַל דְּעִבְרִיתוֹן עַל פְּתִיגָמִי  
אֲרִיתָא וְתִתְּנִישׁוֹן לְקָרוֹיכֶם וְאֲגִיר מִתְּנָא  
בְּיָדֵיכֶם וְתִתְּמַסְרוֹן בְּיָד דְּסַנְאָה:

(כח) וְהִבֵּאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֶקֶמַת נֶקֶם-בְּרִית וְנֶאֱסַפְתֶּם  
אֶל-עַרְיֵכֶם וְשִׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם וְנִתְּתֶם בְּיַד-אֹיֵב:

כט"א נֶקֶם-בְּרִית • וְיֵשׁ נֶקֶם שְׂאִינוּ בְּבְרִית, כְּדָרָךְ שְׂאֵר נֶקֶמֹת, וְזֶהוּ  
סְמוּי עֵינֵי שֶׁל צְדָקָהוּ. דְּבָר אַחֵר: "נֶקֶם בְּרִית" – נֶקֶמַת בְּרִיתִי אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם, כָּל 'הַבָּאָה חֶרֶב' שֶׁבְּמִקְרָא, הִיא  
מִלְחָמַת חֵילוֹת אוֹיֵבִים. וְנֶאֱסַפְתֶּם • מִן הַחוּץ אֶל הַתּוֹךְ הָעָרִים מִפְּנֵי הַמָּצוֹר. וְשִׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם • וְעַל-יְדֵי  
הַדָּבָר, וְנִתְּתֶם בְּיַד הָאוֹיֵבִים הַצָּרִים עֲלֵיכֶם, לְפִי שְׂאִין מְלִינִים אֶת הַמֶּת בִּירוּשָׁלַיִם, וְכִשְׁהֶם מוֹצִיאִים אֶת הַמֶּת  
לְקַבְּרוֹ, נִתְּנִים בְּיַד אוֹיֵב.

כו בְּדִאֲתֵבֶר לְכוֹן סְעִיד מִיכְלָא וְיִפְּזֶן עֶסֶר  
נִשְׁיִן לְחֶמְכֶם בְּתַנּוּרָא חַד וְיִתְּבוֹן לְחֶמְכֶם  
בְּמִתְקָלָא וְיִתְּכֶלֶן וְלֹא תִשְׁבְּעוּן:

(כו) בְּשִׁבְרֵי לָכֶם מִטְּהַלְחָם וְאִפּוֹ עֵשֶׂר נָשִׁים לְחֶמְכֶם  
בְּתַנּוּר אֶחָד וְהִשִּׁיבּוּ לְחֶמְכֶם בְּמִשְׁקָל וְאִכְלַתֶּם וְלֹא  
תִשְׁבְּעוּ: ׀

כז"א מִטְּהַלְחָם • לְשׁוֹן מִשְׁעָן, כְּמוֹ (יִרְמְיָה כח י): "מִטְּהַלְחָם". בְּשִׁבְרֵי לָכֶם מִטְּהַלְחָם • אֲשֶׁבֶר לָכֶם כָּל מִסְעָד  
אֲכָל, וְהֵם חֲצִי רַעֲב. וְאִפּוֹ עֵשֶׂר נָשִׁים לְחֶמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד • מִחֶסֶר עֲצִים. וְהִשִּׁיבּוּ לְחֶמְכֶם בְּמִשְׁקָל • שֶׁתְּהֵא  
הַתְּבוּאָה נִרְקֶבֶת וְנִעֲשִׂית פֶת נְפֹלָה וּמִשְׁתַּבֶּרֶת בְּתַנּוּר, וְהֵן יוֹשְׁבוֹת וְשׁוֹקְלוֹת אֶת הַשִּׁבְרִים לְחֶלֶקם בְּיָדֵיהֶם. וְאִכְלַתֶּם  
וְלֹא תִשְׁבְּעוּ • זֶה מֵאֲרָה בְּתוֹךְ הַמַּעֲצִים בְּלֶחֶם, הָרִי שָׁבַע פְּרַעְנִיּוֹת: חֶרֶב, מָצוֹר, דָּבָר, שִׁבְרֵי מִטְּהַלְחָם, חֶסֶר עֲצִים,  
פֶת נְפֹלָה, מֵאֲרָה בְּמַעֲצִים; "וְנִתְּתֶם" אֵינָה מִן הַמִּנְיָן, שֶׁהִיא הַחֶרֶב.

(כו) וְאִם-בְּזֹאת לֹא תִשְׁמָעוּ לִי וְהִלַכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי:

כו וְאִם בְּזֹאת לֹא תִקְבְּלוּן לְמִימְרֵי וְתִהְיוּן  
קְדָמִי בְּקָשִׁי:

כח וְאֶהְיֶה עִמָּכֶם בְּחֶמֶת-קָרִי וְיִסְרַתִּי אֶתְכֶם אַחֲרָיִךְ  
אֲנִי שָׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם:

(כח) וְהִלַכְתִּי עִמָּכֶם בְּחֶמֶת-קָרִי וְיִסְרַתִּי אֶתְכֶם אַחֲרָיִךְ  
שָׁבַע עַל-חַטֹּאתֵיכֶם:

(כט) וְאִכְלַתֶּם בֶּשֶׂר בְּנִיכֶם וּבֶשֶׂר בְּנֹתֵיכֶם וְאִכְלוּ:

כט וְיִתְּכֶלֶן בְּשֶׁר בְּנִיכֶם וּבֶשֶׁר בְּנֹתֵיכֶם  
יִתְּכֶלֶן:

ל וְאֶשְׁמַדְתִּי אֶת-בְּמִיתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת-חַמְנֵיכֶם וְנִתְּתִי  
אֶת-פְּגָרֵיכֶם עַל-פְּגָרִי גְלוּלֵיכֶם וְגִעְלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם:

(ל) וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת-בְּמִיתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת-חַמְנֵיכֶם וְנִתְּתִי  
אֶת-פְּגָרֵיכֶם עַל-פְּגָרִי גְלוּלֵיכֶם וְגִעְלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם:

כז"א בְּמִיתֵיכֶם • מְגִדְלִים וּבִירְנִיּוֹת. חַמְנֵיכֶם • מִין עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁמַּעֲמִידִין עַל הַגָּנוֹת, וְעַל שֵׁם שֶׁמַּעֲמִידִים  
בְּחֶמֶת קְרוֹיִין 'חַמְנֵים'. וְנִתְּתִי אֶת-פְּגָרֵיכֶם • תְּפֹחִי רַעֲב הָיָה, וּמוֹצִיאִים יִרְאָתָם מִחִיקָם וּמִנְשָׁקִים אוֹתָם, וּכְרִסוֹ  
נִבְקַעַת וְנוֹפֵל עָלֶיהָ. וְגִעְלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם • (ת"ס) זֶה סְלוֹק שְׂכִינָה.

(לא) וְנִתְּתִי אֶת-עַרְיֵכֶם חֶרֶבָה וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת-מִקְדְּשֵׁיכֶם  
וְלֹא אֶרִיחַ בְּרִיחַ נִיחָחְכֶם:

לא וְאֶתְּנִי אֶת קְרוֹיכֶם צָדָא וְאֶעֱדִי יָת  
מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אֶקְבֵּל בְּרַעְוָא קְרִיבָן  
בְּנִשְׁתָּכוֹן:

כז"א וְנִתְּתִי אֶת-עַרְיֵכֶם חֶרֶבָה • יָכוֹל מֵאֲדָם? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר: "וְהִשְׁמַדְתִּי אֲנִי אֶת-הָאָרֶץ", הָרִי אָדָם אֲמֹר! הָא מָה  
אֲנִי מְקַיֵּם: "חֶרֶבָה"? מַעֲבֹר וְשֹׁב. וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת-מִקְדְּשֵׁיכֶם • יָכוֹל מִן הַקְּרָבָנוֹת? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר: "וְלֹא אֶרִיחַ",  
הָרִי קְרָבָנוֹת אֲמֹרִים! הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת-מִקְדְּשֵׁיכֶם"? מִן הַגְּדוּדִיּוֹת, שְׁרִירוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁהִיוּ  
מִתְקַדְּשׁוֹת וְנוֹעֲדוֹת לְבֵא שֵׁם. הָרִי שָׁבַע פְּרַעְנִיּוֹת: אֲכִילַת בֶּשֶׂר בָּנִים וּבָנוֹת וְהִשְׁמַדַּת בָּמוֹת – הָרִי שְׁתִּים. כְּרִיתַת

שיעור יומי ליום חמישי כ"ה אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – כו – פרשת בהר-בחוקות נז  
 חֲמָנִים אֵין כָּאן פֿרענוות, אַלאַ על־יְדֵי הַשְּׁמֵדֹת הַבִּירְנִיּוֹת, יִפְלוּ הַחֲמָנִים שְׁבָרָשִׁי הַגְּגוֹת וַיִּכְרְתוּ. "וְנִתְּתִי אֶת  
 פִּגְרֵיכֶם וְגו'", הָרִי שֶׁלֶשׁ, סְלוּק שְׂכִינָה אַרְבַּע, חֲרָפֶן עָרִים, שְׁמֹמֹן מִקְדָּשׁ מִן הַגְּדוּדִיּוֹת, "וְלֹא אֲרִיחַ" קִרְבָּנוֹת,  
 הָרִי שֶׁבַע.

(לב) וְהִשְׁמַתִּי אֹנִי אֶת־הָאָרֶץ וְשִׁמְמוֹ עָלֶיהָ אֵיבֵיכֶם  
 הַיֹּשְׁבִים בָּהּ:  
 לב וְאֶצְדִּי אֵנָּה יֵת אַרְעָא וַיִּצְרִינן עֲלֶיהָ בְּעָלִי  
 דְּכַבִּיכּוֹן דִּיתְבִּין בַּהּ:

כ"ז וְהִשְׁמַתִּי אֹנִי אֶת־הָאָרֶץ • זוּ מִדָּה טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יִמָּצְאוּ הָאֵוִיבִים נֶחֱת רֹחַ בְּאַרְצָם, שֶׁתֵּהָא שׁוֹמֵמָה  
 מִיוֹשְׁבֶיהָ.

(לג) וְאַתְכֶם אֲזַרְהָ בְּגוֹיִם וְהִרִיקְתִּי אַחֲרֵיכֶם חֶרֶב וְהִיתָה  
 אֶרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חֲרָבָה:  
 לג וַיִּתְּכוּן אֲבִדֵּר בִּינֵי עֲמֻמִּיָּא וְאֲגָרִי בְּתִרְכוּן  
 דְּקַטְלִין בְּחֶרְבָּא וְהָיִי אַרְעָכוֹן צָדִיָּא  
 וְקִרְוִיכּוֹן יִהְיוֹן חֲרָבָא:

כ"ח וְאַתְכֶם אֲזַרְהָ בְּגוֹיִם • זוּ מִדָּה קָשָׁה, שֶׁבִּשְׁעָה שְׁבִנֵּי מְדִינָה גּוֹלִים לְמָקוֹם אֶחָד, רֹאִים זֶה אֶת זֶה וּמִתְנַחֲמִין;  
 וְיִשְׂרָאֵל נִזְרוּ כְּמִזְרָה, כָּאֵדָם הַזֹּרֶה שְׁעוּרִים בְּנֶפֶשׁ וְאֵין אַחַת מֵהֶן דְּבוּקָה בְּחֶרְבָּהּ. וְהִרִיקְתִּי • כִּשְׁשׁוֹלֵף הַחֶרֶב,  
 מִתְרוֹקֵן הַנֶּדֶן. וּמִדְרָשׁוֹ: חֶרֶב הַנִּשְׁמָטֶת אַחֲרֵיכֶם אֵינָה חוֹזֶרֶת מִהֶר, כָּאֵדָם שְׁמָרִיק אֶת הַמַּיִם וְאֵין סוֹפֵן לַחֲזוֹר.  
 וְהִיתָה אֶרְצְכֶם שְׁמָמָה • שֶׁלֹּא תִמָּהְרוּ לְשׁוּב לְתוֹכָהּ, וּמִתוֹךְ כֶּף עָרִיכֶם יִהְיוּ חֲרָבָה – נִרְאוֹת לָכֶם חֲרָבוֹת; שֶׁבִּשְׁעָה  
 שְׂאָדָם גּוֹלָה מִבֵּיתוֹ וּמִפְּרָמוֹ וּמַעִירוֹ וְסוּפוֹ לַחֲזוֹר, כָּאֵלוֹ אֵין כְּרָמוֹ וּבֵיתוֹ חֲרָבִים, כֶּף שְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כְּהֻנָּים.

(לד) אֲזִי תִרְצֶה הָאָרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה וְאַתֶּם  
 בְּאֶרֶץ אֵיבֵיכֶם אֲזִי תִשְׁבֹּת הָאָרֶץ וְהִרְצַת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ:  
 לד לִד כֶּן תַּרְעִי אַרְעָא יֵת שְׁמַטָּהא כֹּל יוֹמִין דִּי  
 צָדִיָּאִת וְאַתּוֹן בְּאַרְעַ בְּעָלִי דְּכַבִּיכּוֹן כֶּן  
 תַּשְׁמַט אַרְעָא וְתַרְעִי יֵת שְׁמַטָּהא:

כ"ט אֲזִי תִרְצֶה • תִּפְסִס אֶת כַּעַס הַמָּקוֹם, שֶׁכַּעַס עַל שְׁמִטוֹתֶיהָ. וְהִרְצַת • לְמַלְאֵת אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ. (כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה •  
 לְשׁוֹן 'הַעֲשׂוֹת', וּמ"ם דָּגֵשׁ בְּמָקוֹם כֶּפֶל, 'שְׁמָמָה').

(לה) כָּל־יְמֵי הַשָּׁמָה תִּשְׁבֹּת אֶת אֲשֶׁר לֹא־שַׁבְּתָהּ  
 בְּשַׁבְּתֹתֵיכֶם בְּשַׁבְּתֹתֶיהָ עָלֶיהָ:  
 לה כֹּל יוֹמִין דִּי צָדִיָּאִת תַּשְׁמַט יֵת דִּי לֹא  
 שְׁמַטָּת בְּשַׁמְטִיכּוֹן כִּד הַנִּיתּוֹן יִתְבִּין עֲלֶיהָ:

כ"י אֶת אֲשֶׁר לֹא־שַׁבְּתָהּ • שְׁבָעִים שָׁנָה שֶׁל גְּלוּת כֶּפֶל, הֵן הָיוּ כְּנֶגֶד שְׁבָעִים שָׁנוֹת הַשְּׁמִטָּה וַיּוֹכֵל שֶׁהָיוּ בְּשָׁנִים  
 שֶׁהִכְעִיסוּ יִשְׂרָאֵל בְּאַרְצָם לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה: שֶׁלֶשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעִים הָיוּ שְׁנֵי עֹנָם מִשְׁנִכְנוֹסוֹ  
 לָאָרֶץ עַד שֶׁגָּלוּ עֲשָׂרַת הַשְּׁבָטִים, וּבְנֵי יִהוּדָה הִכְעִיסוּ לִפְנֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה מִשְׁגָּלוֹ עֲשָׂרַת הַשְּׁבָטִים עַד חֲרָבוֹת  
 יְרוּשָׁלַיִם, הוּא שְׁנַאֲמַר בִּיחֻזְקָאֵל (ד' ט'): "וְאַתָּה שָׁכַב עַל־צִדְדָּךְ הַשְּׁמָאֵלִי וְגו'" וְכָלִיתָ אֶת־אֵלֶּה, וְשַׁכַּבְתָּ עַל־צִדְדְּךָ הַיָּמִנִי  
 שְׁנִית וְנִשְׁאַתָּ אֶת־עֹן בֵּית־יִהוּדָה אַרְבָּעִים יוֹם, וְנִבְוָאָה זֹאת נִאֲמָרָה לִיחֻזְקָאֵל בְּשָׁנָה חֲמִשִּׁית לְגְלוּת הַמֶּלֶךְ יִהוֹיָכִין;  
 וְעוֹד עָשׂוּ שֵׁשׁ שָׁנִים עַד גְּלוּת צְדָקְיָהוּ, הָרִי אַרְבָּעִים וְשֵׁשׁ, וְאֵם תֹּאמַר: שָׁנוֹת מְנַשֶּׁה חֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ הָיוּ – מְנַשֶּׁה  
 עָשָׂה תְּשׁוּבָה שְׁלִשִּׁים וְשֶׁלֶשׁ שָׁנָה, וְכָל שָׁנוֹת רִשְׁעוֹ עָשָׂרִים וּשְׁתֵּים, כִּמוֹ שְׂאֲמָרוֹ בְּאַגְדַּת חֶלֶק, וְשָׁל אֲמוֹן שְׁתִּים,  
 וְאַחַת עֲשָׂרָה לִיְהוֹנָדָּאִים וּכְנֶגֶד צְדָקְיָהוּ, צָא וְחָשַׁב לְאַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה, שְׁמַטִּין וַיּוֹכְלוֹת שְׁבָהּ,  
 וְהֵם שֵׁשׁ עֲשָׂרָה לְמֵאָה: אַרְבַּע עֲשָׂרָה שְׁמַטִּין וּשְׁנֵים יוֹכְלוֹת, הָרִי לְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, שְׁשִׁים וְאַרְבַּע, לְשָׁלִשִׁים  
 וְשֵׁשׁ שָׁנָה, חֲמֵשׁ שְׁמִטוֹת, הָרִי שְׁבָעִים חֲסֵר אַחַת, וְעוֹד שָׁנָה יִתְרָה שְׁנִכְנוֹסָה בְּשַׁמְטָה, הַמְשַׁלְּמָת לְשְׁבָעִים, (כ"א:  
 וְאוֹתוֹ יוֹכֵל שְׁגָלוֹ, שֶׁלֹּא נִגְמַר בְּעֹנָם נִחְשַׁב לָהֶם); וְעָלִיָּהֶם נִגְזַר שְׁבָעִים שָׁנָה שְׁלָמִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּדַבְרֵי הַיָּמִים (ד"ה"ב לו כ"א):  
 "עַד־רִצְתָּהּ הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ וְגו'" לְמַלְאֵת שְׁבָעִים שָׁנָה."

(לו) וְהַנְּשֹׂאֲרִים בְּכֶם וְהַבְּאֵתִי מִרְדָּךְ בְּלִבְכֶם בְּאַרְצָתְךָ  
 אֵיבֵיהֶם וְרִדְךָ אֹתָם קוֹל עָלֶיהָ נִדְרָךְ וְנָסוּ מִנִּסְתִּי־חֶרֶב  
 וְנִפְּלוּ וְאֵין רִדְף:  
 לו לֹו וְדִישְׁתַּאֲרוֹן כִּכּוֹן וְאַעֲלֵ תַכְרָא בְּלִבְהוֹן  
 בְּאַרְעִמָא דְּסִנְאִיהוֹן וְיִרְדּוּף יִתְהוֹן קֹל  
 טַרְפָּא דְּשִׁקִּיָּה וְיִצְרָקוֹן כְּמַעֲרִיזָא מִן קִדָּם  
 דְּקַטְלִין בְּחֶרְבָּא וַיִּפְּלוּן וְלִית דְּרִדְדִּיָּה:

כ"ב וְהַבְּאֵתִי מִרְדָּךְ • פַּחַד וְרֹדף לְכַב. מ"ם' שֶׁל "מִרְדָּךְ", יְסוֹד נוֹפֵל הוּא, כִּמוֹ מ"ם' שֶׁל 'מוֹעֵד' וְשֶׁל 'מוֹקֵשׁ'.

עֲלֶה נִדְף • שְׁהָרוּחַ דּוּחְפוּ וּמִבְהוּ עַל עֲלֶה אַחֵר וּמִקְשָׁקֶשׁ וּמוֹצִיא קוֹל, וְכֵן תִּרְגְּמוּ: "קַל טְרָפָא דְשָׁקִיף" – לְשׁוֹן חֲבָטָה; "שְׁדוּפַת קָדִים" – "שְׁקִיפֶן קָדוּם" לְשׁוֹן מְשָׁקוֹף, מְקוֹם חֲבָטַת הַדֶּלֶת, וְכֵן תִּרְגְּמוּ שֶׁל "חֲבוּרָה" – "מְשָׁקוּפִי". וְנִסּוּ מִנְּסַת-חֶרֶב • כָּאֵלוּ רוֹדְפִים וְהוֹרְגִים אוֹתָם.

(ז) וְכִשְׁלוֹ אִישׁ-בְּאֶחָיו בְּמִפְנֵי-חֶרֶב וְרוֹדֵף אֵין וְלֹא-תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם:

כ"ז • וְכִשְׁלוֹ אִישׁ-בְּאֶחָיו • כְּשִׁירְצוֹ לְנוֹס, יְכַשְׁלוּ זֶה בְּזֶה, כִּי יִבְהִלוּ לְרוֹץ. בְּמִפְנֵי-חֶרֶב • כָּאֵלוּ בּוֹרְחִים מִלִּפְנֵי הוֹרְגִים שֶׁיֵּהָא בְּלִבָּבָם פָּחַד וְכָל שְׁעָה סְבוּרִים שְׂאֵדָם רוֹדְפִם. וּמִדְּרָשׁוֹ (ת"כ): "וְכִשְׁלוֹ אִישׁ-בְּאֶחָיו", זֶה נִכְשֵׁל בְּעוֹנוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה לָזֶה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' שמו)

זֶה נִכְשֵׁל בְּעוֹנוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה לָזֶה (רש"י כו, לו) אֵימָת ב'לְקוּטִי תוֹרָה' שְׁדַבְּרִי הַתּוֹכְחָה, לִפִּי הָאֱמוּנָה, אֵינִם אֵלָּא בְּרִכוֹת. וְאֵף כָּאֵן: הַבְּרִיָּה הִיא, שְׂאֵדָה כּוֹל לְעוֹר וְלִהְיוֹת לְחֶבְרִי, מִכֵּין שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה לָזֶה, הֵינִי שֶׁהֵם מַעֲרִיבִים זֶה בְּזֶה וְעֲרֵבִים וְנִעֲמִים זֶה לָזֶה, שֶׁלֹּכֶן עוֹזְרִים וּמוֹעִילִים אֶחָד לְשָׁנִי בַּחֲפֵץ לֵב וּבִשְׂמִיחָה.

(ח) וְאַבְדֶּתֶם בְּגוֹיִם וְאָכַלְתֶּם אֶתְכֶם אֶרֶץ אֵיבֵיכֶם:

לח ותבדונו ביני עממיא ותגמר יתכון ארע  
פעלי דבביכון:

כ"ח • וְאַבְדֶּתֶם בְּגוֹיִם • כְּשֶׁתִּהְיֶה פְּזוּרִים, תִּהְיֶה אֲבוּדִים זֶה מִזֶּה. וְאָכַלְתֶּם אֶתְכֶם • אֵלוּ הַמֵּתִים בַּגּוֹלָה.

(ט) וְהִנְשָׂאֲרִים בָּכֶם יִמְקוּ בְּעוֹנֵם בְּאַרְצָת אֵיבֵיכֶם וְאֵף בְּעוֹנַת אֲבֹתָם אֶתְּכֶם יִמְקוּ:

לטודישטארין בכון יתמסון בחוביהון  
בארעמא פעלי דבביכון ואף בחובי  
אבהתהון בישא דאחידין בידהון יתמסון:

כ"ט • בְּעוֹנַת אֲבֹתָם אֶתְּכֶם • (ת"כ) כְּשֶׁעוֹנוֹת אֲבוֹתָם אֶתְּכֶם – כְּשֶׁאֲחִיזִים מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. יִמְקוּ • לְשׁוֹן הַמָּסָה, כְּמוֹ "יִמְסוּ", וְכִמּוּהוּ (זכריה יד יב): "תִּמְקְנָה בְּחִירֵיהֶן", (תהלים לח) "נִמְקוּ חֲבוּרֹתֵי".

(מ) וְהִתְוֹדוּ אֶת-עוֹנֵם וְאֶת-עוֹן אֲבֹתָם בְּמַעַלְם אֲשֶׁר מַעַל-וִיכִי וְאֵף אֲשֶׁר-הִלְכוּ עִמִּי בְּקָרִי:

מ וידונו ית חוביהון וית חובי אבהתהון  
בשקרנהון דשקרו גרמי ואף דחליכו גרמי  
בקשוי:

(מא) אֶרְאֵנִי אֵלֶךְ עִמָּם בְּקָרִי וְהִבֵּאתִי אֹתָם בְּאַרְץ אֵיבֵיהֶם אוֹ-אֵז יִפְנֹעַ לָבָבָם הָעָרֹל וְאֵז יִרְצוּ אֶת-עוֹנֵם:

מא אף אנא אהף עמהון בקשוי ואצל יתהון  
בארע פעלי דבביהון או בכון יתבר לבהון  
טפשא ויבכין ירעון ית חוביהון:

כ"י • וְהִבֵּאתִי אֹתָם • (ת"כ) אֲנִי בַּעֲצָמֵי אֲבִיָּאם! זֶה מִדָּה טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יִהְיֶה אוֹמְרִים: 'הוֹאִיל וְגָלִינוּ בֵּין הָאֱמוּנוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים, נַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיהֶם! אֲנִי אֵינִי מִנִּיחָם, אֵלָּא מַעֲמִיד אֲנִי אֶת נְבִיאִי וּמַחֲזִיזִין לְתַחַת כַּנְפֵּי, שְׁנֵאֲמַר (יחזקאל כ לב'ג): "וְהָעֵלָה עַל-רוּחָם הָיוּ לֹא תִהְיֶה וְגו' חֵי-אֲנִי וְגו' אִם-לֹא בִיד תִּזְקֶה וְגו'". אוֹ-אֵז יִפְנֹעַ • כְּמוֹ (שמות כג): "אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא", אִם אֵז יִפְנֹעַ. לְשׁוֹן אַחֵר: אוֹלִי, שְׂמָא, אֵז יִפְנֹעַ לָבָבָם וְגו'. וְאֵז יִרְצוּ אֶת-עוֹנֵם • יִכְפְּרוּ עַל עוֹנֵם בִּיסוּרֵיהֶם. רַמְבַּן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ועל דעתי ירמו כי אחר הודוי גלף עמם בקרי וביא אותם עוד בארץ אויביהם עד שיפגע לבבם הערל. והוא רמו שהביאם אל הארץ, ולא נבקשה לפניהם, אכל היו להם צרים ואויבים שם, כמו שנאמר: ויאמרו צרינו (נחמיה ד ה), ויהי כאשר שמעו אויבינו (שם פסוק ט), והארץ ביד העמים היתה, כמו שאמר עזרא בתפלתו (שם ט לו-לז): הנה אנחנו היום עבדים, והארץ אשר נתת

מב, כי מה שעם והבאתי אתם בארץ אויביהם עכשו במקום הזה, ואין עתה הזמן שיגלה אותם ויביאם בארץ אויביהם. ופרש רבי אברהם, אף אני כן עשיתי עמהם ויסרתים להביאם בארץ אויביהם להכניע לבבם הערל. והזכיר זה בכאן, כי התודו את עונם בעבור שאני המסבב להם, כי גם בשעת קלקלתם נתפונתי בהם שיעשו תשובה ויתודו.

(מא) או אז יפגע לבבם הערל. כמו: או נודע כי שור נגח הוא (שמות כא לו). לשון אחר, אוֹלִי, שְׂמָא אֵז יִפְנֹעַ לָבָבָם הָעָרֹל. וְאֵז יִרְצוּ אֶת עוֹנֵם, יִכְפְּרוּ עַל עוֹנֵם בִּיסוּרֵיהֶם. לְשׁוֹן רִש"י. וְהִנְכוֹן בְּעֵינֵי שִׂיאֵמֶר, וְהִבֵּאתִי אֹתָם בְּאַרְץ אֵיבֵיהֶם, או עַד זְמַן יִפְנֹעַ לָבָבָם הָעָרֹל, או עַד זְמַן יִרְצוּ אֶת עוֹנֵם בְּאֶרֶץ הַגִּלּוּת. וְהָנָה אַחֵר וְהִתְוֹדוּ אֶת עוֹנֵם (בַּפְּסוּק מ) הִנֵּה רְאִי שִׂיאֵמֶר וְזִכְרָתִי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב (פְּסוּק

(מב) וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאָף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאָף אֶת־בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר:

מב וְדָכִירָנָא ית קנמי דעם יעקוב ואף ית קנמי דעם יצחק ואף ית קנמי דעם אברהם אנא דכיר וארעא אנא דכיר:

כז"י וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקֹב • בְּחַמְשָׁה מְקוֹמוֹת נִכְתָּב מְלֹא; וְאֵלֶיהוּ חֹסֵר בְּחַמְשָׁה מְקוֹמוֹת: יַעֲקֹב נָטַל אוֹת מִשְׁמוֹ שֶׁל אֵלֶיהוּ עֲרֵבוֹן, שִׁיבָא וִיבֹשֶׁר גָּאֵלַת בְּנוֹ. וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקֹב • לָמָּה נִמְנָה אַחֲרֵיכֶם? כְּלוּמָר, כְּדָאִי הוּא יַעֲקֹב הַקָּטָן לְכֹף; וְאִם אֵינוֹ כְּדָאִי, הֲרִי יִצְחָק עִמּוֹ. וְאִם אֵינוֹ כְּדָאִי, הֲרִי אַבְרָהָם עִמּוֹ, שֶׁהוּא כְּדָאִי. לָמָּה לֹא נֶאֱמָרָה 'זְכִירָה' בִּיצְחָק? אֲלֹא אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק נִרְאָה לְפָנַי צָבוּר וּמִנָּח עַל הַמִּזְבֵּחַ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 133)

אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק נִרְאָה לְפָנַי צָבוּר וּמִנָּח עַל הַמִּזְבֵּחַ (רש"י כו, מב) יֵשׁ לִשְׂאֵל, הֲרִי אֶפְרָיִם הַקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ נִשְׁאָר עַל הַמִּזְבֵּחַ, אֲלֹא יֵשׁ לָקִים בּוֹ מִצְוֹת תְּרוּמַת וְהוֹצָאת הַדָּשֵׁן. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַעֲקֵדָה הִיא בְּגֵדֵר פְּעֻלָּה מִתְחַדֶּשֶׁת, כְּאִלּוּ יִצְחָק נִשְׁרָף עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּקִרְבָּן בְּכָל רֹגַע מִחֲדָשׁ; בְּכָל רֹגַע "צָבוּר וּמִנָּח עַל הַמִּזְבֵּחַ" הָאֶפְרָיִם שֶׁנוֹצֵר עַל יְדֵי שִׁרְפָתוֹ, כְּבִיכּוֹל, בְּרֹגַע זֶה. וְלָכֵן לֹא נֶאֱמָרָה בּוֹ זְכִירָה, שֶׁכֵּן אֵין צָרָף לִזְכֹּר מֵאֲדָרַע הַמִּתְרַחֵשׁ בְּרֹגַע זֶה עֲצֻמוֹ. רמב"ן

(מג) וְהָאָרֶץ תִּעֲזֹב מֵהֶם וְתִרְץ אֶת־שִׁפְתֹתֶיהָ בְּהִשְׁמָהּ מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ אֶת־עֵוֹנָם יַעַן וּבִיעֵן בְּמִשְׁפָּטֵי מֶאֱסוֹ וְאֶת־חֻקֶּיהָ גַּעֲלָה נַפְשָׁם:

מג וְאֶרְעָא תִתְרַשׁ מִנְהוֹן וְתִרְצִי ית שְׁמִשְׁמָהּ בְּדִצְדִיאַת מִנְהוֹן וְאֶנּוֹן יִרְעוֹן ית חוֹבִיָּהוֹן לְנוֹטִין חִלְף בְּרַכָּן אִינִי עֲלֵיהוֹן דְּדִינִי קָצוֹ וְיִת קנמי רַחֲמַת נִפְשָׁהוֹן:

כז"י יַעַן וּבִיעֵן • גָּמוּל וּבְגָמוּל אֲשֶׁר בְּמִשְׁפָּטֵי מֶאֱסוֹ. רמב"ן

(מד) וְאָף גַּם־זֹאת בְּהִיוֹתָם בְּאָרֶץ אֲבִיָּהֶם לֹא־מֵאֲסָתִים וְלֹא־גַעֲלָתִים לְכַלְתָּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם:

מד וְאָף כְּרַם דָּא בְּמַהוּיָהוֹן בְּאֶרֶע בְּעֵלִי דְּכִבְיָהוֹן לֹא אֶרְטִשְׁנוֹן וְלֹא אֶרְחַקְנוֹן לְשִׁינִיָּהוֹן לְאַשְׁנָאָה קנמי עֲמַהוֹן אֶרִי אֲנָא יי אֲלֵהֶהוֹן:

כז"י וְאָף־גַּם־זֹאת • וְאָף אֶפְלוּ אֲנִי עוֹשֶׂה עִמָּהֶם זֹאת הַפְּרָעָנוֹת אֲשֶׁר אִמְרָתִי, בְּהִיוֹתָם בְּאָרֶץ אֲבִיָּהֶם, לֹא מֵאֲסָתִים לְכַלְתָּם וּלְהַפֵּר בְּרִיתִי אֲשֶׁר אִתָּם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 292)

לֹא מֵאֲסָתִים וְלֹא גַעֲלָתִים לְכַלְתָּם (כו, מד)

בְּזֹהֵר מִבְּאֵר שְׁבָנִי יִשְׂרָאֵל נִמְצְאִים בְּגִלּוֹת, הַנִּמְשָׁל לְשׁוֹק שֶׁל בּוֹרֶסְקִי, אֲבָל הַקֶּב"ה אֵינוֹ מוֹאֵס בָּהֶם, וְאֵדְרָבָה, בְּעֵינֵי ה' הוּא כְּשׁוֹק שֶׁל בְּשָׂמִים: לֹא מֵאֲסָתִים מִצַּד לְכַלְתָּם - לְשׁוֹן כָּלָה (וּכְמוֹ אֲדָם שֶׁאֲהוּבָתוֹ דָּרָה בְּשׁוֹק שֶׁל בּוֹרֶסְקִי, שֶׁבְּעֵינָיו הוּא כְּשׁוֹק שֶׁל בְּשָׂמִים). הֵן אוֹמְרִי: 'הוֹדִי אֵינוֹ 'אוֹכֵל' מִהַגְלוֹת, וְאֵין זֶה אֲלֹא שְׂרִית רַע מְקִיף אוֹתוֹ מִבְּחוּץ; וְרִית זֶה עֲצֻמוֹ הוֹפֵךְ לְרִית נִיחוּחַ', בְּבִחִינַת יִתְרוֹן הָאֵוֶר מִן הַחֶשֶׁךְ!

(מה) וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רֵאשֵׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי־אֹתָם מֵאָרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִיוֹת לָהֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי יְהוָה:

מה וְדָכִירָנָא לְהוֹן קַיִם קְדָמָאִי דִּי אֶפְקִית יִתְהוֹן מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם לְעֵינֵי עַמְמִיָּא לְמַהוּיָּי לְהוֹן לֹאֲלֵהָ אֲנָא יי:

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

וְשִׁפְחָה אַחַת מִגְדֻלְתָּן, כָּל זֶמֶן שֶׁהָאָדָם שׂוֹאֵל בְּשָׁלוֹם בְּנוֹתָיו הִיא אוֹמֵר שֶׁאֵלּוּ לִי בְּשָׁלוֹם מִגְדֻלְתָּן.

(מג) וּפְרוּשׁ וְהָאָרֶץ תִּעֲזֹב מֵהֶם, כִּי גַם אַחֲרֵי הַזְכִּירָה תִּעֲזֹב מֵהֶם, רָמַז כִּי אַחֲרֵי פְקִידַת כְּרֶשׁ נִעְזָבָה מֵהֶם וְרָצְתָה הַשְׁמָטוֹת עַד אַחֲרֵי תִשְׁעֵי עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁנִּכְבְּהָ הַבֵּית, וְקִדְשׁוֹ הָעִיר בְּשִׁתֵּי תוֹדֹת (נְחֻמָּה יב לא), וְחֻזְרָה קִדְשַׁת הָאָרֶץ, וְכִרְתּוֹ אֲמָנָה (שָׁם י א) וְאֶמְרוּ (שָׁם

הָאָרֶץ שֶׁפָּרְעָה הַשְׁכָּתוֹת וְנִעְזָבָה מֵהֶם, וְאֶזְכֹּר שֶׁהֵם רָצוּ אֶת עֹנָם.

וְיִתְכַּן עַל דֶּרֶךְ הָאֲמִת שִׂיאֵמֶר, וְזָכַרְתִּי יַעֲקֹב וְיִצְחָק וְאַבְרָהָם שֶׁהֵם בְּנֵי בְרִית, שֶׁכָּל הַמִּדּוֹת נִקְרְאוּ בֵּן בְּהִיוֹתָם בְּבְרִית, וְהָאָרֶץ כְּלוּלָה מֵהֶם אֶזְכֹּר בְּכָלֵל. וְרַבּוּתֵינוּ רָמַזוּ בֵּן, אֶמְרוּ (ויק"ר לו ה): וְלָמָּה הוּא מְזַכֵּר זְכוּת הָאָרֶץ עִמָּהֶם, אֶמְרוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֵּן לָקִישׁ מִשָּׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה לוֹ שְׁלֹשׁ בָּנוֹת

לְאֲבִיתָנוּ לְאָכַל אֶת פְּרִיָּה וְאֶת טוֹבָה הַנָּה אֲנִיחָנוּ עֲבָדִים עֲלֶיהָ, וְתִבְוָאָתָה מְרַבָּה לְמַלְכִּים אֲשֶׁר נִתְּתָ עֲלֵינוּ בְּחִסְתָּאֵינוּ וְעַל גִּוִּיתָנוּ מִשְׁלִים וּבְכִתְּמָנוּ כְּרָצוֹנִים וּבְצָרָה גְּדוּלָה אֲנִיחָנוּ.

(מב) וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב. אֶמְרוּ רַבִּי אַבְרָהָם כִּי הוּא מוֹשֵׁף עֲצֻמוֹ וְאַחֲרָיָה עִמּוֹ, וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי בְרִית יַעֲקֹב, וְכֵן: הַנִּבְיָאָה עוֹדֵד הַנְּבִיא (ד"ה-ב טו ח), רֵאשִׁיכֶם שְׁבִטְכֶם (דְּבָרִים כט ט). וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר, טַעְמוֹ אֶזְכֹּר

מו אליו קמץ ודינא ואורייתא די יהב יי  
בין מיתה ובין בני ישראל בטורא דסיני  
בידא דמשה:

(מו) אלה החקים והמשפטים והתורה אשר נתן יהוה  
בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה:

חז"ל והתורה • אחת בכתב ואחת בעל-פה, מגיד, שכלם נתנו למשה בסיני.

♦ יום שישי כ"ו אייר ♦

א ומליל יי עם משה למימר:

כז (א) וידבר יהוה אל משה לאמר: רמב"ן

ב מלל עם בני ישראל ותימר להון גבר ארי  
יפרש נדר בפרסן נפשתא קדם יי:

(ב) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יפלא  
נדר בערפך נפשת ליהוה:

חז"ל • כי יפלא • יפריש בפיו. בערפך נפשת • לתן ערך נפשו, לומר: 'ערך דבר שנפשו תלויה בו – עלי'.

ג ויהי פרסנה דכורא מבר עשרין שנין ועד  
בר שתין שנין ויהי פרסנה חמשים סלעין  
דכסף בסלעי קודשא:

(ג) והיה ערפך הזכר מן עשרים שנה ועד בן-ששים  
שנה והיה ערפך חמשים שקל כסף בשקל הקדש:

הוא הערך  
לא ידעתי מאיזה לשון הוא.

חז"ל • והיה ערפך וגו' • אין ערך זה לשון דמים, אלא בין שהוא יקר בין שהוא זול כפי שניו – הוא הערך  
הקצוב עליו בפרשה זו. ערפך • כמו 'ערך'; וכפל הכפ"ן, לא ידעתי מאיזה לשון הוא.

ד ואם נקובתא היא ויהי פרסנה תלתין  
סלעין:

(ד) ואם נקבה הוא והיה ערפך שלשים שקל:

ה ואם מבר חמש שנין ועד בר עשרין שנין  
ויהי פרסנה דכורא עשרין סלעין ולנקובתא  
עשר סלעין:

(ה) ואם מן חמש שנים ועד בן-עשרים שנה והיה ערפך  
הזכר עשרים שקלים ולנקבה עשרת שקלים:

ז ואם מבר ירחא ועד בר חמש שנין ויהי  
פרסנה דכורא חמש סלעין דכסף  
ולנקובתא פרסנה תלת סלעין דכסף:

חז"ל • ואם מן חמש שנים • לא שיהא הנודר קטן, שאין בדברי קטן כלום, אלא גדול שאמר: 'ערך קטן הנה',  
שהוא בן חמש שנים, עלי'.

ז ואם מבר ירחא ועד בר חמש שנין ויהי  
פרסנה דכורא חמש סלעין דכסף  
ולנקובתא פרסנה תלת סלעין דכסף:

(ו) ואם מן חמש שנים ועד בן-חמש שנים והיה ערפך הזכר  
חמשה שקלים כסף ולנקבה ערפך שלשת שקלים כסף:

ז ואם מבר שתין שנין ולעלא אם דכורא  
ויהי פרסנה חמש עשרי סלעין ולנקובתא  
עשר סלעין:

(ז) ואם מן ששים שנה ומעלה אם זכר והיה ערפך  
חמשה עשר שקל ולנקבה עשרה שקלים:

חז"ל • ואם מן ששים שנה וגו' • כשמגיע לימי הזקנה האשה קרובה להחשב כאיש, לפיכך האיש פוחת בהזדקנו  
יותר משליש בערכו, והאשה אינה פוחתת אלא שליש בערכה, (ערכין ט) דאמרי אנשי: סבא בבייתא – פחא בבייתא,  
סבא בבייתא – סימא בבייתא, וסימא טבא בבייתא.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

היא במשפטי היובל, כמו שהזכיר במקדיש  
שדה מקנה (להלן פסוקים כג-כד) ושדה  
אחזה (שם יז-יח), אלא שכלל משפטי כל  
הנודרים בפרשה אחת, ולכך אמר בסוף  
(פסוק לד): אלה המצוות אשר צוה ה' את  
משה אל בני ישראל בהר סיני על כל  
הנאמרות למעלה, כי מכאן ואילך ידבר  
במצוות אהל מועד.

כי לא עשו תשובה ולא נתפפרו עונותם. וכך  
אמרו רבותינו (ת"כ בפסוק הקדום): לא  
מאסתי בימי אספסגוס, ולא געלתי בימי  
יון, לכלתם להפר בריית אהם בימי המן, כי  
אני ה' אלהיהם בימי גוג ומגוג.  
(א"ב) וידבר ה' אל משה לאמר וגו' איש  
כי יפלא. גם זו הפרשה דבוקה,  
שהיתה בהר סיני, מחברת אל התוכחות, כי

פסוק לב): ונטש את השנה השביעית ומשא  
כל יד, כל הקורות אותם רמוזות בפרשה  
הזאת.

(מה) וטעם וזכרתי להם בריית ראשונים,  
שאזכר להם בן בין בארץ בין בחוצה  
לארץ, בגלות הנרמזת כאן וכן בכל הדורות.  
וזה טעם: לעיני הגוים, כי יעשה בהם בעבור  
שמו הגדול שלא יתחלל בגוים, ולא למענם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת מוצאי ש"פ בחוקותי תשל"ח)

**סָבָא בְּבִיתָא, פָּחָא בְּבִיתָא** (רש"י כז, ז) יש לשאל, אם כן ראוי שלא יהיה לזקן ערף כלל, ומדוע יש לו ערף, ואף יותר מזקנה. ויש לומר, שרש"י מושב זאת בדיוק לשונו: הכנה רק ביחס לנהול הבית וכדומה, אבל בדברים שמחוץ לבית, כגון רבנות ונהגות הצבור, יש מעלה בכך שרוב ומנהיג צבור הוא זקן ובעל נסיון.

(ח) **וְאִם-מָדָּה הוּא מַעֲרֹכָךְ וְהַעֲמִידוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהַעֲרִידוּ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל-פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיג יְד הַגִּזְרִי יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן: ס**  
**כִּי-וְאִם מָדָּה הוּא • שְׂאִין יְדוֹ מִשְׁגָּת לַתַּן הָעֶרֶךְ הַזֶּה. וְהַעֲמִידוּ • לְנַעֲרֶךְ לִפְנֵי הַכֹּהֵן, וְיַעֲרִיכֶנּוּ לִפִּי הַשְּׁגַת יְדוֹ שֶׁל מַעֲרִיד. עַל-פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיג • לִפִּי מַה שִּׁישׁ לוֹ, יִסְדְּרֶנּוּ וְיִשְׁאִיר לוֹ כְּדֵי חֵייו: מִשָּׁה, כֹּר, כֶּסֶת וְכֻלֵּי אֲמֻנָה; אִם הָיָה חָמֵר, מִשְׁאִיר לוֹ חֲמוּרוֹ.**

(ט) **וְאִם-בְּהִמָּה אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנּה קָרְבָן לַיהוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהוָה יִהְיֶה-קָדָשׁ:**  
**כִּי-וְאִם בְּעִירָא דִּי יִקְרְבִין מִנֶּה קָרְבָּנָא קָדָם זי כֹּל דִּי יִתֵּן מִנֶּה קָדָם זי יְהִי קוֹדֶשׁ:**

**כִּי-כֹל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ • אָמַר: 'רִגְלָה שֶׁל זוֹ עוֹלָה', דְּבָרֵינוּ קִיָּמִין וְתַמְכֵּר לְצָרְכֵי עוֹלָה וְדַמְיָה חֲלִין, חוּץ מִדָּמִי אוֹתוֹ הָאָבֵר.**

(י) **לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא-יִמִּיר אֹתוֹ טוֹב בְּרַע אוֹרַע בְּטוֹב וְאִם-הֵמָּר יִמִּיר בְּהִמָּה בְּבִהְמָה וְהִיָּה-הוּא וְתַמּוּרְתוֹ יִהְיֶה-קָדָשׁ:**  
**כִּי-טוֹב בְּרַע • תָּם בְּכַעַל מוֹם. אוֹרַע בְּטוֹב • (ת"כ, חמורה ט) וְכֹל שֶׁכֵּן טוֹב בְּטוֹב וְרַע בְּרַע.**

(יא) **וְאִם כֹּל-בְּהִמָּה טִמְאָה אֲשֶׁר לֹא-יִקְרִיבוּ מִמֶּנּה קָרְבָן לַיהוָה וְהַעֲמִיד אֶת-הַבְּהִמָּה לִפְנֵי הַכֹּהֵן:**  
**כִּי-וְאִם כֹּל-בְּהִמָּה טִמְאָה • (ת"כ, חמורה לב) בְּכַעֲלַת מוֹם הַכְּתוּב מִדְּבַר, שֶׁהִיא טִמְאָה לְהַקְרִיבָהּ; וְלִמְדָּה הַכְּתוּב, שְׂאִין קֳדָשִׁים תְּמִימִים יוֹצֵאִין לְחֲלִין בְּפִדְיוֹן אֲלֵא אִם כֵּן הוּמָמוּ.**

(יב) **וְהַעֲרִיד הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע בְּעֶרְכָּךְ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה:**  
**כִּי-בְּעֶרְכָּךְ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה • לְשָׂאֵר כֹּל אָדָם הַבָּא לְקִנּוּתָהּ מִיַּד הַקָּדָשׁ.**

(יג) **וְאִם-גָּאֵל יִגְאֹלָנָה וְיֹסֵף חֲמִישְׁתּוֹ עַל-עֶרְכָּךְ:**  
**כִּי-וְאִם-גָּאֵל יִגְאֹלָנָה • בְּכַעֲלִים הַחֲמִיר הַכְּתוּב לְהוֹסִיף חֲמִשׁ (ת"ז). וְכֵן בְּמַקְדִּישׁ בֵּית, וְכֵן בְּמַקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה, וְכֵן בְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר שְׁנֵי הַכְּעָלִים מוֹסִיפִין חֲמִשׁ וְלֹא שָׂאֵר כֹּל אָדָם.**

(יד) **וְאִישׁ כִּי-יִקְדָּשׁ אֶת-בֵּיתוֹ קֳדָשׁ לַיהוָה וְהַעֲרִיכוּ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע בְּאֲשֶׁר יַעֲרִיד אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם:**  
**יְד וְגִבֵּר אֲרִי יִקְדָּשׁ יְת בֵּיתָה קוֹדֶשׁ קָדָם זי וְיִפְרֹסָנָה כִּהְנָא בֵּין טוֹב וּבֵין בִּישׁ כְּמָא דִּי יִפְרוֹס יְתָה כִּהְנָא כֵּן יָקוּם:**

(טו) **וְאִם-הִמְקִדִּישׁ יִגְאֹל אֶת-בֵּיתוֹ וְיֹסֵף חֲמִישִׁית כֶּסֶף-עֶרְכָּךְ עָלָיו וְהָיָה לוֹ:**  
**טו וְאִם דְּאִקְדָּשׁ יִפְרוֹק יְת בֵּיתָה וְיֹסֵף חֲמִשׁ כֶּסֶף פְּרֹסָנָה עָלָיו וְהָיָה לָהּ:**

## ♦ שבת קודש כ"ז אייר ♦

(מז) **וְאִם | מִשְׁדָּה אַחֲזִיתוּ יִקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֲרֹכָךְ  
לְפִי זֶרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׁעָרִים בְּחֻמְשִׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף:**

כ"ז – וְהָיָה עֲרֹכָךְ לְפִי זֶרְעוֹ • וְלֹא כָפִי שְׁוֹנֶה, אַחַת שְׁדָה טוֹבָה וְאַחַת שְׁדָה רָעָה, פְּדִיּוֹן הַקֹּדֶשׁ שְׁוֶה בֵּית כֹּר שְׁעָרִים בְּחֻמְשִׁים שֶׁקֶלִים, כֶּף גִּזְרֵת הַכְּתוּב, וְהוּא שָׂבָא לְגֻאֲלָה בְּתַחֲלַת הַיּוֹבֵל. וְאִם בָּא לְגֻאֲלָה בְּאַמְצָעוֹ, נֹתֵן לְפִי הַחֲשָׁבוֹן: סֵלַע וּפּוֹנְדִיּוֹן לְשָׁנָה; לְפִי שְׂאִינָה הַקֹּדֶשׁ אֵלָּא לְמִנְיָן שְׁנֵי הַיּוֹבֵל, שְׂאִם נִגְאָלָה הָרִי טוֹב, וְאִם לֹא, הַגִּזְבֵּר מוֹכְרָה בְּדָמִים הִלְלוּ לְאַחֵר, וְעוֹמֶדֶת בֶּיֶד הַלּוֹקֵחַ עַד הַיּוֹבֵל, כְּשֶׁאֵר כָּל הַשָּׁדוֹת הַמְּכוּרוֹת. וְכִשְׁהָיָא יוֹצֵאָה מִיָּדוֹ, חוֹזֶרֶת לַכֹּהֲנִים שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמֶר שְׁהַיּוֹבֵל פּוֹגֵעַ בּוֹ, וּמִתְחַלֶּקֶת בֵּינֵיהֶם, זֶהוּ הַמִּשְׁפָּט הָאֲמֹר בְּמִקְדִּישׁ שְׁדָה, וְעֲכָשׁוּ אֶפְרָשְׁנוּ עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת.

(מז) **אִם-מִשְׁנַת הַיּוֹבֵל יִקְדִּישׁ שְׁדָהוּ בְּעֲרֹכָךְ יָקוּם:** יֵאָמֵר מִשְׁתָּא דִּיּוֹבֵלָא יִקְדֵּשׁ חֲקֵלָה כְּפִרְסָנָה יָקוּם:

כ"ז – אִם מִשְׁנַת הַיּוֹבֵל יִקְדִּישׁ וְגו' • אִם מִשְׁעֲבָרָה שְׁנַת הַיּוֹבֵל, מִיָּד הַקֹּדִישָׁה, וְכֹא זֶה לְגֻאֲלָה מִיָּד. כְּעֲרֹכָךְ יָקוּם • כְּעֲרֹךְ הַזֶּה הָאֲמֹר, יִהְיֶה, חֻמְשִׁים כֶּסֶף יִתֵּן.

(מח) **וְאִם-אַחֵר הַיּוֹבֵל יִקְדִּישׁ שְׁדָהוֹ וְחֻשְׁבִּלּוֹ הַכֹּהֵן  
אֶת-הַכֶּסֶף עַל-פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתֵרֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְנִגְרַע  
מִעֲרֹכָךְ:**

כ"ז – וְאִם-אַחֵר הַיּוֹבֵל יִקְדִּישׁ • וְכֵן אִם הַקֹּדִישָׁה מִשְׁנַת הַיּוֹבֵל וְנִשְׁתַּחֲוֶה בֶּיֶד גִּזְבֵּר, וְכֹא זֶה לְגֻאֲלָה אַחֵר הַיּוֹבֵל. וְחֻשְׁבִּלּוֹ הַכֹּהֵן אֶת-הַכֶּסֶף עַל-פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתֵרֹת • כְּפִי חֲשָׁבוֹן, כִּי צִדָּה? הָרִי קָצֵב דְּמִיָּה שֶׁל אַרְבָּעִים וְתִשְׁעֵי שָׁנִים חֻמְשִׁים שֶׁקֶל, הָרִי שֶׁקֶל לְכָל שָׁנָה, וְשֶׁקֶל יָתֵר עַל כָּלֵן; וְהַשֶּׁקֶל אַרְבָּעִים וְשִׁמּוֹנָה פּוֹנְדִיּוֹנִים – הָרִי סֵלַע וּפּוֹנְדִיּוֹן לְשָׁנָה, אֵלָּא שְׁחָסֵר פּוֹנְדִיּוֹן אֶחָד לְכָלֵן, וְאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שְׂאוֹתוֹ פּוֹנְדִיּוֹן – קִלְבוֹן לְפָרוֹטְרוֹט. וְהַכֹּא לְגֻאֲלָה, יִתֵּן סֵלַע וּפּוֹנְדִיּוֹן לְכָל שָׁנָה לְשָׁנִים הַנּוֹתֵרֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל. וְנִגְרַע מִעֲרֹכָךְ • מִנְיָן הַשָּׁנִים שֶׁמִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַד שְׁנַת הַפְּדִיּוֹן.

(מט) **וְאִם-גֹּאֲלֵי יִגְאֹל אֶת-הַשְּׁדָה הַמִּקְדִּישׁ אוֹתוֹ וְיֹסֵף  
חֻמְשִׁית כֶּסֶף-עֲרֹכָךְ עָלָיו וְקָם לוֹ:**

כ"ז – וְאִם-גֹּאֲלֵי יִגְאֹל • הַמִּקְדִּישׁ אוֹתוֹ, יוֹסִיף חֻמְשׁ עַל הַקָּצֵבָה הַזֹּאת.

(כ) **וְאִם-לֹא יִגְאֹל אֶת-הַשְּׁדָה וְאִם-מָכַר אֶת-הַשְּׁדָה לְאִישׁ  
אַחֵר לֹא-יִגְאֹל עוֹד:**

כ"ז – וְאִם-לֹא יִגְאֹל אֶת-הַשְּׁדָה • הַמִּקְדִּישׁ. וְאִם-מָכַר • הַגִּזְבֵּר. אֶת-הַשְּׁדָה לְאִישׁ אַחֵר לֹא-יִגְאֹל עוֹד • לְשׁוּב בֶּיֶד הַמִּקְדִּישׁ.

(כא) **וְהָיָה הַשְּׁדָה בְּצִאתוֹ בִּיָּד קֹדֶשׁ לַיהוָה כְּשֶׁדָּה תַּחֲרֹם  
לִכְהֵן תִּהְיֶה אַחֲזִיתוֹ:**

כ"ז – וְהָיָה הַשְּׁדָה בְּצִאתוֹ בִּיָּד • מִיָּד הַלּוֹקָחוֹ מִן הַגִּזְבֵּר, כְּדֶרֶךְ שְׂאֵר שָׁדוֹת הַיּוֹצֵאִים מִיָּד לּוֹקְחֵיהֶם בִּיּוֹבֵל. קֹדֶשׁ לַה' • לֹא שִׁשְׁיֹב לְהַקְדֵּשׁ בְּדֶק הַבֵּית, לִיד הַגִּזְבֵּר, אֵלָּא כְּשֶׁדָּה תַּחֲרֹם הַנִּתּוֹן לַכֹּהֲנִים, שְׂנֵאֲמָר (בְּמִדְבָּר יח יד): "כָּל חֶרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָךְ יִהְיֶה", אֵף זֶה תִּתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמֶר, שְׁיֹם הַכְּפֻרִים שֶׁל יוֹבֵל פּוֹגֵעַ בּוֹ.

טז וְאִם מִחֲקֵל אַחֲסָנָתָה יִקְדִּישׁ גִּבֵּר קָדָם יי  
וְהָיָה פְּרָסָנָה לְפָנֶיךָ זֶרַע פֹּר זֶרַע פֹּר שְׁעָרִין  
בְּחֻמְשִׁין סֵלַעִין דְּכֶסֶף:

יז אִם מִשְׁתָּא דִּיּוֹבֵלָא יִקְדֵּשׁ חֲקֵלָה כְּפִרְסָנָה  
יָקוּם:

יח וְאִם בְּתֵר יוֹבֵלָא יִקְדֵּשׁ חֲקֵלָה וְיִחְשָׁב לָהּ  
כְּהֵנָּה יֵת כֶּסֶפָּא עַל מִימֵר שְׁנֵינָא דִּישְׁתַּאֲרֵן  
עַד שְׁתָּא דִּיּוֹבֵלָא וְיִתְמַנַּע מִפְּרָסָנָה:

יט וְאִם מִפְּרָק יִפְרוֹק יֵת חֲקֵלָא דְאִקְדֵּשׁ יִתָּה  
וְיֹסֵף חֻמְשׁ כֶּסֶף פְּרָסָנָה עֲלוּהִי וְיָקוּם לָהּ:

כ וְאִם לֹא יִפְרוֹק יֵת חֲקֵלָא וְאִם זִבְיָן יֵת  
חֲקֵלָא לְגִבֵּר אַחֲרָן לֹא יִתְפָּרֵק עוֹד:

כא וְהָיָה חֲקֵלָא בְּמִפְקָה בִּיּוֹבֵלָא קוּדְשָׁא קָדָם  
יֵת בְּחֲקֵל חֲרָמָא לְכֵהֵנָּה תִּהְיֶה אַחֲסָנָתָה:

(כב) וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ יִקְדֹּשׁ  
כב וְאִם יֵת חֶקֶל וְזִינֹהוּ דִּי לֹא מִחֶקֶל  
אֲחֻסְנָתָהּ יִקְדֹּשׁ קָדֶם יִי:  
לִיהוָה:

כ"י וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ וְגו' • חלוק יש בין שדה מקנה לשדה אֲחֻזָּה, שְׂשֵׁדָה מקנה לא תתחלק לכהנים ביובל, לפי שאינו יכול להקדישה אלא עד היובל, שְׁהָרִי ביובל היתה עתידה לצאת מידו ולשוב לבעלים, לפיכך אם בא לגאלה, יגאל בדמים הללו הקצובים לשדה אֲחֻזָּה. ואם לא יגאל וימכרנה גזר לאחר, או אם לא יגאל הוא בשנת היובל "ישוב השדה לאשר קנהו מאתו" – אותו שהקדישה, ופן תאמר: "לאשר קנהו", הלוקח הנה האחרון, מאתו, וזהו הגזר! לך הצרף לומר: "לאשר-לו אֲחֻזָּה הארץ", מירשת אבות, וזהו בעלים הראשונים שמכרוה למקדיש.

(כג) וְחִשְׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַּת הָעֶרְכָּךְ עַד שְׁנַת הַיָּבֵל  
וְנָתַן אֶת־הָעֶרְכָּךְ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה:

כג ויחשב לה כהן פהנא ית מנן פרסנה עד שתא  
דיובלא ויתן ית פרסנה ביומא ההוא  
קודשא קדם יי:

(כד) בְּשַׁנַּת הַיּוֹבֵל יָשׁוּב הַשְּׂדֵה לְאִשְׁרֵי קִנְהוֹ מֵאִתּוֹ  
לְאִשְׁרֵי־לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ:

כד בשתא דיובלא יתוב חקלא יתוב חקלא לדזבנה מנה  
לדדילה אחסנת ארעא:

(כה) וְכָל־עֶרְכָּךְ יִהְיֶה בְשִׁקְלֵי הַקֹּדֶשׁ עֲשָׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה  
הַשִּׁקְלִי:

כה וכל פרסנה יהי בסלעי קודשא עשרין  
מעין יהי סלעא:

כ"י וְכָל־עֶרְכָּךְ יִהְיֶה בְשִׁקְלֵי הַקֹּדֶשׁ • כָּל עֶרְכָּךְ שִׁכְתוֹב בּוֹ 'שִׁקְלִים', יִהְיֶה בְשִׁקְלֵי הַקֹּדֶשׁ. עֲשָׂרִים גֵּרָה • עֲשָׂרִים מְעוֹת, כֹּף הָיָה מִתְחַלָּה וְלֵאחֶר מִכָּאן הוֹסִיפוּ שְׁתוֹת, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: שֵׁשׁ מְעָה כֶּסֶף דִּינָר, עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע מְעוֹת לְסֵלַע.

(כו) אֲדָם־בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבְכֹּר לַיהוָה בְּבִהְמָה לֹא־יִקְדֹּשׁ אִישׁ  
אֹתוֹ אִם־שׂוֹר אִם־שֶׂה לַיהוָה הוּא:  
כ"י לֹא־יִקְדֹּשׁ אִישׁ אֹתוֹ • לִשְׁם קָרְבָן אַחֵר לִפִּי שְׂאִינוּ שְׁלוֹ.

כו כרם בוכרא די יתבכר קדם יי בבכירא לא  
יקדש גבר יתה אם תור אם אמר דיי הוא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י"ז עמ' 332)

בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבְכֹּר לַה' . . וְכָל מַעֲשֵׂר בָקָר (כו, כולל) קֹדֶשֶׁת הַבְּכוֹר אֵינָה תְלוּיָהּ בַּפְּעֻלַת הָאָדָם וְהִיא חֵלָה עַל הַבְּכוֹר מִרְגַּע הַנִּלְדוּ; וְאֵלּוּ קֹדֶשֶׁת מַעֲשֵׂר תְלוּיָהּ בַּפְּעֻלַת הָאָדָם (סְפִירַת הַבְּהֵמוֹת). לִכֵּן קִדְּמוּ דִּינֵי בְכוֹר לְדִינֵי מַעֲשֵׂר, כִּי כָּף הוּא הַסֹּדֶר בַּעֲבוּדַת ה': תַּחֲלָה זִוְכָה הָאָדָם לַכּוֹחַת שֶׁל קֹדֶשׁה מִלְמַעְלָה, וּבְאַמְצָעוֹת כּוֹחַת אֵלּוּ בִּיכְלָתוֹ לַעֲבֹד אֶת קוֹנֵו בַּכּוֹחַת עֲצָמוֹ. רַמְבַּ"ן

(כז) וְאִם בְּבִהְמָה הַטְּמֵאָה וּפְדָה בְּעֶרְכָּךְ וַיִּסַּף חֲמִשָּׁתוֹ  
עָלָיו וְאִם־לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכָּךְ:

כז וְאִם בְּבִהְמָה טְמֵאָה וּפְדָה בְּבִהְמָה טְמֵאָה וַיִּסַּף חֲמִשָּׁתָא  
וַיִּסַּף חֲמִשָּׁה עֲלוּהִי וְאִם לֹא יִתְפָּרַק וַיִּזְדַּבֵּן  
בְּפִרְסָנָהּ:

כ"י וְאִם בְּבִהְמָה הַטְּמֵאָה וְגו' • אין המקרא הזה מוסב על הבכור, שאין לומר בבכור בהמה טמאה "ופדה בערפך", וחמור אין זה, שהרי אין פדיון פטר חמור אלא טלה, והוא מתנה לפהו ואינו להקדש. אלא הכתוב מוסב על ההקדש, שהכתוב שלמעלה דבר בפדיון בהמה טהורה שהוממה, וכאן דבר במקדיש בהמה טמאה לבדק הבית. ופדה בערפך • כפי מה שיעריכנה הכהן. וְאִם־לֹא יִגָּאֵל • על־ידי בעלים (כ"ז). וְנִמְכַּר בְּעֶרְכָּךְ • לְאַחֲרִים. רַמְבַּ"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בוס, אברמוביץ

(כו) לא יקדיש איש אתו, לשם קרבן אחר, לפי שאינו שלו. לשון רש"י. והנכון שיאמר: אין צרך להקדיש אותו, כי אם הוא שור או שֶׂה לה' הוא מעצמו. והנה הוא כמו שלילות. ובמשה תורה אמר (דברים טו יט):  
כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאנך תזכר תקדיש לה' אלהיך, שיהא קדש ותנהג בו קדשה, שלא תעבד בו ולא תגז אותו ותאכלנו לפני השם פאשר יפרש.  
(כז) ואם בבמה הטמאה ופדה בערפך. אין מקרא זה מוסב על הבכור, שאין לומר בבכור בהמה טמאה ופדה בערפך, וחמור אין זה, שהרי אין פדיון פטר חמור אלא טלה, והוא מתנה לכהן ואינו הקדש. אלא הכתוב מוסב על ההקדש, שלמעלה דבר בפדיון בהמה

(כח) אַךְ בַּל־חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרַם אִישׁ לַיהוָה מִבַּל־אֲשֶׁר־לוֹ  
מֵאֲדָם וּבִהֶמָּה וּמִשְׁגָּה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל  
בַּל־חֶרֶם קֹדֶשׁ־קֳדָשִׁים הוּא לַיהוָה:

כז"י אַךְ בַּל־חֶרֶם וּגו' (תורת כהנים): נחלקו רבותינו בדבר, יש אומרים: 'סתם חרמים להקדש', ומה אני מקיים (במדבר יח יד): "כל חרם בישראל לך יהיה?" בחרמי כהנים, שפרש ואמר: "הרי זה חרם לכהן!" ויש שאמרו: 'סתם חרמים לכהנים'. לא ימכר ולא יגאל. אלא ינתן לכהן. לדברי האומר: 'סתם חרמים לכהנים', מפרש מקרא זה בסתם חרמים; והאומר: 'סתם חרמים לבדק הבית', מפרש מקרא זה בחרמי כהנים (ערכין כח), שהכל מוידם שחרמי כהנים אין להם פדיון, עד שיבאו ליד כהן, וחרמי גבה נפדים. בל־חרם קדש־קדשים הוא לה'. האומר: 'סתם חרמים לבדק הבית', מביא ראיה מכאן; והאומר: 'סתם חרמים לכהנים', מפרש "כל חרם קדש־קדשים הוא לה'", ללמד שחרמי כהנים חלים על קדשי קדשים ועל קדשים קלים ונותן לכהן, כמו ששגיגו במסכת ערכין: 'אם גדר, נותן דמיהם, ואם נדבה, נותן את טובתה'. מאדם. (ערכין כח) כגון שהחרים עבדיו ושפחותיו הכנענים.

(כט) בַּל־חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפְדֶּה מוֹת יוֹמָת:

כז"י בַּל־חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרַם וּגו' (ת"כ) היוצא להרג, ואמר אחד: 'ערכו עלי! לא אמר כלום. מות יומת. הרי הולך למות, לפיכך לא יפדה, אין לו לא דמים ולא ערך. ומבין

(ל) וּבַל־מַעֲשֵׂה הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַיהוָה  
הוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה:

כז"י וּבַל־מַעֲשֵׂה הָאָרֶץ. במעשר שני הכתוב מדבר. מזרע הארץ. דגן. מפרי העץ. תירוש ויצהר. לה' הוא. קנאו השם, ומשלחנו צנה לך לעלות ולאכל בירושלים, כמו שנגאמר (דברים יד כג): "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך וגו'".

(לא) וְאִם־גָּאֵל יִגָּאֵל אִישׁ מִמַּעֲשָׂיו חֲמִשִּׁיתוֹ יִסַּף עָלָיו:

כז"י מַמַּעֲשָׂיו. ולא ממעשר חבירו: הפודה מעשר של חבירו, אין מוסיף חמש. ומה היא גאלתו? יפדנו, כדי להתירו באכילה בכל מקום, והמעות יעלה ויאכל בירושלים, כמו שנגאמר (דברים יד כח): "ונתתה בכסף וגו'".

(לב) וּבַל־מַעֲשֵׂה בָקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט  
הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לַיהוָה:

כז"י תַּחַת הַשֶּׁבֶט. כשבא לעשרו, מוציאן בפתח זה אחר זה, והעשירי מכה בשבט צבועה בסיקרא להיות נכר שהוא מעשר, כן עושה לטלאים ועגלים של כל שנה ושנה. יהיה־קדש. לקרב למזבח דמו ואמוריו, והבשר נאכל לבעלים, שהרי לא נמנה עם שאר מתנות כהנה, ולא מצינו שיהא בשור נותן לכהנים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

קרן לה', לרבות בעלי מומין קבועין שאין מקריבים מהן קרן לה'.

(כט) כל חרם אשר יחרם מן האדם. היוצא להרג ואמר אחד ערכו עלי לא אמר כלום. מות יומת. הרי הוא הולך למות לפיכך לא יפדה, אין לו דמים ולא ערך. לשון רש"י. ורבותינו נחלקו בדבר (ערכין ו:), ויש מהם אומרים שהוא אזהרה לחביו מיתות שאין לוקחין מהן כפר לפטרן. ויתכן שהזכיר זה

הקדש הוא נפדה. ולכך אמר שיפדה אותו המקדש בתוספת חמש, ואמר קנה אותו בערך. והכתוב של מעלה (פסוק יא): ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה, על פי פשוטו בבהמה טמאה.

ועל מדרש רבותינו (ת"כ שם תמונה לב:): הכתוב ימחר, בעבור שפכל: טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרן לה', לפיכך ידרש: ואם כל בהמה טמאה ואשר לא יקריבו ממנה

טהורה שהממה, וכאן דבר במקדש בהמה טמאה לבדק הבית. לשון רש"י.

ויתכן שנתרן, פי לפי שאמר אף בכור אשר יבפר לה' בבהמה לא יקדיש איש אתו, חזר ואמר: ואם בבהמה הטמאה הוא הכבד שהקדיש ופדה בערך, לפרש שאין בכור נהג בבהמה טמאה, אלא בפטר חמור שקבר נתפרש דינו (שמות יג יג), ולמד שאפלו הקדישו אינו קדוש כדן בכור אלא כשאר

~ נקודות משיחות קודש ~

**מוציאין בפתח** (רש"י כז, לב) אין הכוונה שמוציאם בידים, אלא גורם להם שייצאו. שכן אמרו בגמרא "יעברו כתיב, ולא שיעבירוהו". ורש"י לא בא לפרש מלת "יעברו" ולכן לא העתיקה ב'דבור המתחיל'.

(לג) **לֹא יִבְקֶר בֵּין-טוֹב לָרַע וְלֹא יִמְרְנוּ וְאִם-הָמָר יִמְרְנוּ וְהָיָה-הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ יִהְיֶה-קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל:**  
לג לא יבקר בין טוב לרע ולא ימרנו ואם המר ימרנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל:  
חלפא יחלפנה ויהי הוא וחלופה יהי קודשא לא יתפרק:

כז"ל לא יבקר וגו' • לפי שנאמר (סו יב): "וכל מבחר נדריכם", יכול מבחר בורר ומוציא את הקפה? תלמוד לומר: "לא יבקר". "בין-טוב לרע": בין תם בין פעל מום, חלה עליו קדשה; ולא שיקריב פעל מום, אלא יאכל בתורת מעשר ואסור לגזול ולעבד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (קטוטי שיחות כז עמ' 90)

ואם המר ימרנו, והיה הוא ותמורתו יהיה קדש (כז, לג)

**המר ימרנו והיה הוא** הוא צורף שם ה' של חדש שבט. וקשה, הרי אסור להמיר, ומצורף זה משמע שיש להמיר. ויש לומר: **המר ימרנו** – כשיהודי רואה יהודי אחר השרוי בספקה ורחנית, עליו לצאת אליו ולקרבו לאביו שבשמים, להמירו' מחול לקדש. **והיה הוא** – כאשר עושה זאת על פי תורה, מבטח לו שישאר בדרךגו' ולא יגרם לו כל נזק.

~ רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ ~

עובדת את ה' בטהרה. אבל הדבר כפשוטו, וטענתו היה כמה שאמרת.

ולדעת רבותינו ז"ל יתכן שיהיה הכתוב הזה כולל דברים רבים, כמו: לא תאכלו

על הדם (לעיל יט כו), וכמו: לא יומתו אבות על בנים (דברים כד טז), שהם דורשים אותו

בפסול עדות הקרובים (סנהדרין כז:). והכתוב אומר בו עוד (מלכים ב יד ו) ואת בני המפס

לא המית בכתוב בספר תורת משה אשר צוה ה' לאמר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא

יומתו על אבות. וכן זה הכתוב יכלול דין המצריך מחיבי מיתה, ודין מי שמחרימים

אותו בעת הכבדו כמו שאמרנו, והעובר על החרם של בית דין הגדול או של מלך ישראל

בענין מעשה שאול.

וזהו שנאמר שם (שמואל א יד מה): ויפדו העם את יונתן ולא מת, כי כלפי מה

שאמר בו תורה (כאן): לא יפדה מות יומת, אמר שם: ויפדו העם את יונתן ולא מת, כי

בעבור שארע גם על דוד ידעו כי בשוגג עשה. וזה טעם: אשר עשה השועה הגדולה

הזאת בישאל (שמואל א שם). וכן תרגם יונתן בן עוזיאל: ארי קדם ה' גלי דבשלו

עבד יומא דין ופרק עמא ית יונתן.

ונשלם ספר תורת הכהנים וקרבנות ומצוות, ישובב אל עליון דברים להנחת, לזים

לשירן ולזמירן וכהנים לעבודתן, וישאל אל נזה איתן, עינינו תראנה ירושלים גנת ביתן,

וארמון על משפטו ודביר על מכונתן, ובנות יהודה בשלזותן, וצרכה לה' מנחת יהודה כימי

עולם וקשנים בקדמותן, יצלו על צדן מזבחו תמידין כסדרן, ומוספין כהלכתן, תם ונשלם ספר ויקרא בעז"ה.

אלו מיתה מן הדין חוץ מן המקום הזה. וזה היה טענתו של יפתח בכתו, כי חשב

כאשר חרם נגיד ישראל חל וקיים להמית אנשים או העובר על חרמו חייב מיתה, כן

אם נדר בעת מלחמה לעשות מאיש או אנשים זבח יחול הנדר, ולא ידע כי חרם המלך

והסנהדרין חל על המורדים לכלותם או על העובר גזרתם ותקנתם, אבל לחול הנדר

לעשות עולה מדבר שאין ראוי להם חס וחלילה. ולכך אמר בכראשית רבה (ס ג)

שאפלו הקדש דמים לא היה חייב ונענש בדמה.

ואל תהיה נפתה בהבלי רבי אברהם האומר כי פרוש והעליתיהו עולה (שופטים יא

לא): או והעליתיהו, לומר אם יהיה היצא מדלתי ביתי איש או אשה והיה לה' קדש,

שיהיה פרוש מדרכי העולם לעמוד לשרת בשם ה' בתפלה והודות לאלהים, ואם יהיה

דבר ראוי לקרב אצלנו עולה, וקשה בית לבתו מחוץ לעיר והתבודדה שם, וכלכלה

כל ימיה, ואיש לא ידעה, והיתה בתו צרורה שם.

ואלה דברי רוח, כי אם נדר שיהיה לה' אוננו שיהיה פרוש, אבל יהיה כמו

שמואל שאמר אמו: ונתתיו לה' (שמואל א א יא), והיה משרת בבית ה', לא פרוש. וכפי

משפטי התורה אין ביד האדם שידור ביוצאי פתח ביתו שיהיו פרושים, כאשר אין בידו

להעלותם עולה. ואם הדבר כן היתה בתו הבוכה על בתוליה ורעותיה עמה (שופטים יא לח) מזונות קלס אתנו, וחס וחלילה

שיהיה חק בישאל לתנות לבת פתח ארבעת ימים בשנה מפני שלא נשאת לבצעל והיתה

בכאן, לומר שלא יתן קמון לשם כשאר התרמים ויפטר.

ועל דרך הפשט יאמר הכתוב כי כל המחרים משלו בין אדם בין בהמה ושה אחרת

הוא קדש לשם, שהן תרמים לכהנים ואין להם פדיון, אבל המחרים מן האדם שאינו

שלו כגון הנלקחים על אויביהם ונודרים נדר אם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי

את עריהם (במדבר כא ב), זמותר כל האדם הנמצא בהם. והטעם, שאין דעת הנודר כן

לתתו לכהנים, רק שיהיה הכל אסור בהנאה, כי נתפנו להכרית האויבים ולכלותם.

ומצינו אנשי יבש גלעד שעברו על שבועת הקהל ולא באו את המצפה (שופטים

כא ה, ח), וכתוב (שם פסוק י): וישלחו שם העדה שנים עשר אלף איש מבני החיל ויצאו

אותם לאמר לכו והפיתם את יושבי יבש גלעד לפי חרב. ואין הסבא נותנת שעשו

כל העדה רעה בזאת להמית אנשים רבים מישראל שאינם חייבים מיתה, ופנתם היה

שם ועל פיו נעשה כל הענין ההוא.

ועוד מצאתי באגדה בלמדנו: תניא רבי עקיבא אומר החרם הוא השבועה

והשבועה הוא החרם, אנשי יבש עברו על החרם ונתחייבו מיתה. ולכך אני אומר כי מן

הכתוב הזה יצא להם הדין הזה, שכל מלך בישאל או סנהדרין גדולה במעמד כל ישראל

שיש להם רשות במשפטים, אם יחרימו על עיר להלחם עליה, וכן אם יחרימו על דבר,

העובר עליו חייב מיתה, והוא חייבן של אנשי יבש גלעד ושל יהונתן שאמר לו אביו

(שמואל א יד מד): כה נעשה אלהים וכה יוסף כי מות תמות יונתן. ומהיכן נתחייבו

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יב עמ' 135)

**אֵלָא יֵאָכֵל בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂה** (רש"י כז, לג) יֵשׁ לִשְׂאֹל, מֵה עֲנִינָה שֶׁל אֲכִילָה זֶה, וְהָרִי הָדִין שֶׁל נֶאֱכַל לִשְׁנֵי יָמִים וְלִילָה אֶחָד, וְכֵן הָדִין שֶׁנֶּאֱכַל בְּכָל הָעִיר - אֵינֶם אֵלָא בְּתָם וְלֹא בְּבַעַל מוֹם. וְעַל כִּרְחָק, שֶׁהַכֹּנֶה הִיא כְּפִשׁוּטוֹ: הָאוֹכֵל צָרִיךְ לִכְוֹן בַּעַת הָאֲכִילָה שֶׁהוּא אוֹכֵל מַעֲשֵׂה (וְזֶהוּ מִדְּאוּרֵייתָא). וְלִכְאוּרָה חֲדוּשׁ גָּדוֹל הוּא, וְלֹא אֲשַׁתְּמִיט בְּמָקוֹם אֲחֵר.

(לד) **אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי:**  
לד אֵלֶּיךָ פְּקוּדֵיָא דִּי פְקִיד וְיִי יְת מֹשֶׁה לְוָת  
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּטוֹרָא דְּסִינַי: חֲזַק

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 171)

**פְּרַשְׁת עֲרֻכִין** כְּשֶׁרָבִי הִלֵּל מִפֶּאֲרִיטֵשׁ הָיָה אֲבִירָא צַעִיר, הָכִין קִשְׁיָא בְּמַסְכַּת עֲרֻכִין כְּדִי לִשְׂאֹלָה אֶת אֲדָמוֹר"ר הֶזְקוּ. כְּאֲשֶׁר נִכְנַס הָרָבִי לַחֲדָר שֶׁבּוֹ הִתְחַבֵּא רַבִּי הִלֵּל, אָמַר: "כְּאֲשֶׁר יֵשׁ לְאֲבִירָא קִשְׁיָא בְּעֲרֻכִין, הוּא צָרִיךְ תַּחֲלָה לְהַעֲרִיף אֶת עֲצָמוֹ". וְהֵנָּה, מַעֲלָתוֹ הָעֲקָרִית שֶׁל רַבִּי הִלֵּל הִיטָה הִיטָה "עוֹבֵד", לֹא הִיטָה "מְשֻׁכֵּל". וְאָכֵן - מִי שֶׁמַּעֲרִיף אֶת עֲצָמוֹ מִבֵּין שֶׁעָקַר הָעֲבוּדָה אֵינָנָה הַשְׁכָּלָה אֵלָא קְבֻלָּת עַל, לִהְיוֹת עוֹבֵד ה'.

ע"ח פסוקים, עז"א ס'ימן. חסלת פרשת בחוקות

## חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק

הפטרה לפרשת בהר לשנים מקרא ואחד תרגום בירמיה פרק לב

**לֵב** וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: זֶהנָּה חֲנַמְאֵל בִּן־שֹׁלֵם דִּדְךָ בָּא אֵלַיךְ לֵאמֹר קִנְיָה לָךְ אֶת־שָׂדֵי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לָךְ מִשְׁפַּט הַגָּאֵלָה לְקִנְיֹת: ח וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־דוֹדִי בְּדִבְרֵי יְהוָה אֶל־חֲצֵר הַמַּטְרָה וַיֹּאמֶר אֵלַי קִנְיָה נָא אֶת־שָׂדֵי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר | בְּאַרְץ בְּנֵימִין כִּי לָךְ מִשְׁפַּט הִירְשָׁה וְלָךְ הַגָּאֵלָה קִנְיָה־לָךְ וְאַדְעָ כִּי דְּבַר־יְהוָה הוּא: ט וַאֲקִנְיָה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דוֹדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וַאֲשַׁקְלָה־לּוֹ אֶת־הַכֶּסֶף שֶׁבַעַה שְׁקָלִים וְעֶשְׂרֵה הַכֶּסֶף: י וַאֲכַתֵּב בַּפֶּפֶר וַאֲחַתֵּם וַאֲעַד עֲרֵדִים וַאֲשַׁקֵּל הַכֶּסֶף בְּמֵאוֹנִים: יא וַאֲקַח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת־הַחֲתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֲקִים וְאֶת־הַגְּלוּי: יב וַאֲתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בְּרוּךְ בֶּן־נְרִיָּה בֶּן־מַחֲסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דְּדִי וְלְעֵינֵי הָעֲדִים הַכְּתָבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בְּחֲצֵר הַמַּטְרָה: יג וַאֲצוּרָה אֶת־בְּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר: יד כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְקוֹחַ אֶת־הַסִּפְּרִים הָאֵלֶּה אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הַחֲתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגְּלוּי הַזֶּה וְנִתְּתָם בְּכָל־יְחִירָשׁ לְמַעַן יַעֲמְדוּ יָמִים רַבִּים: טו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקְנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וְכִרְמִים בְּאַרְץ הַזֹּאת: טז וַאֲתַפְּלֵל אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תַתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בְּרוּךְ בֶּן־נְרִיָּה לֵאמֹר: יז אֶהְיֶה אֲדֹנִי יְהוָה הַנֶּה | אֶתְּהָ עֲשִׂיתָ אֶת־הַשְּׂמִימִ וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכַחַף הַגְּדוֹל וּבְזוֹרְעָה הַנְּטוּיָה לֹא־יִפְלֹא מִמֶּךָ כָּל־דְּבַר: יח עֲשֵׂה חֶסֶד לְאֵלִפִּים וּמִשְׁלָם עֲנֹן אֲבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגְּדוֹל הַגְּבוּר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: יט גְּדַל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילָה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פָּקְחוֹת עַל־כָּל־דְּרָכֶיךָ בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כְּדָרְכָּיו וּכְפָרֵי מַעַלְלָיו: כ אֲשֶׁר שִׁמַּת אֲתוֹת וּמִפְתִּים בְּאַרְץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וּבִיִּשְׂרָאֵל וּבָאָדָם וְתַעֲשֶׂה־לָּךְ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה: כא וְתֵצֵא אֶת־עַמְּךָ

אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאִתּוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבִיד חֲזָקָה וּבְאַזְרוּעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָדוֹל:  
 כב וַתֵּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ:  
 הַפְטָרָה לַפְרָשָׁת בְּהַר־בְּחוּקוֹתֵי לִקְרִיאָה בְּצִיבּוֹר וּשְׁנַיִם מְקָרָא וְאַחַד תְּרִגּוֹם גִּדְפָסָה בַּעַמ' רַח

# שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהר־בחוקותי

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהור"י"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

|                                                               |                                                                      |
|---------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------|
| <b>יום ראשון - כ"א אייר</b><br>מפרק קד<br>עד סוף פרק קה       | <b>יום רביעי - כ"ד אייר</b><br>מפרק קיג<br>עד סוף פרק קיח            |
| <b>יום שני - כ"ב אייר</b><br>מפרק קו<br>עד סוף פרק קז         | <b>יום חמישי - כ"ה אייר</b><br>פרק קיט מתחילת הפרק<br>עד סוף פסוק צו |
| <b>יום שלישי - כ"ג אייר</b><br>מפרק קח<br>עד סוף פרק קיב      | <b>יום שישי - כ"ו אייר</b><br>פרק קיט מפסוק צז<br>עד סוף הפרק        |
| <b>שבת קודש - כ"ז אייר</b><br>פרק כ<br>מפרק קכ עד סוף פרק קלד |                                                                      |

## יום ראשון כ"א אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ע, פרק נ והנה כל... עד עמ' 140, ח"ו.

למדנו, הן בחינת חסד" ר"כסף" והן "ענפי" החכמה, ואילו אהבת כלות הנפש, אודותה נלמד בפרק זה, היא בחינת "גבורה", שהיא בחינת "זהב" ו"ענף" לספירת ה"בינה". והנה, כל בחינות ומדרגות אהבה הנזכרות לעיל – הן מסמך דימינא, – מצד ימין, ובהינת "כח" – הנקרא, איש חסד, – שעבודתו –

עבודת הכהן – היא באופן ובחינת חסד, ונקראות –

מדרגות האהבה האמורות, נקראות "כסף הקדשים",<sup>2</sup> מלשון "נכסף ונכספת" לבית אביד<sup>3</sup>. – כך, שכל בחינות ואופני האהבה, הם ענין של כוסף ותשוקה, מה שיהודי רוצה להיות דבוק באלקות; וב"לביט אביד" מתכוונים גם לבחינת חכמה, "קדש" (קדשים), שנקראת גם "אבא", שכן, כאמור, האהבות הן "ענפים" מ"חכמה", ומביאות באופן ישיר לקיומן של תורה ומצוות הבאות מ"חכמה". אף יש עוד בחינת אהבה, העולה על כלל, – על כל בחינות האהבה האמורות, כמעלת הזהב על הכסף, – מעלתה וחשיבותה של אהבה זו, אינה מתבטאת בכמות, בחזק, כי אם באיכות. עליונותה של אהבה זו, מתוארת במעלת ה"זהב" לגבי ה"כסף": כמו שחשיבות הזהב לגבי כסף אינה בכמות בלבד, שזהב שיה יותר מכסף – שהרי, כמות גדולה יותר של כסף שיה כמו כמות קטנה של זהב – אלא, חשיבותו ומעלתו של זהב לגבי כסף מתבטאת בכך שזהב ישנו סוג מסוים המצנץ בניצוץ השובה את הנפש (בלשון הקודש זה נקרא "לוחשות", כמו "גחלים לוחשות", והרבי שליט"א מציין את ה"זוהר" בו נאמר "נהיר ונצץ לעינין" – מאיר ומצנץ לעינים), וכל סוגי הזהב, יש להם שייכות לאותו סוג של זהב (כפי שמוזכר בזהר שם); ואילו ב"כסף" לא קיימת מעלה זו<sup>4</sup>. – כך גם ביחס לאהבה זו, שהיא כוללת בתוכה צמאון וכלות הנפש, שאינם קיימים בשאר האהבות. והיא אהבה ב"רשפי אש", – אהבה בוערת – שלא כמו האהבות האמורות, שהן בעיקר אהבה כמים, שאהבת הנפש להקב"ה היא "נמשכת", דומה למים הנמשכים: "זכור אב נמשך אחריו כמים" – אלא, היא אהבה כרשפי אש<sup>5</sup>, מבהינת גבורה של ספירת ה"בינה" עלאה. – שורש אהבה זו הוא בחינת גבורה של ספירת ה"בינה" העליונה, דהיינו, – כיצד נוצרת אהבה זו? – שעל ידי התבוננות בגדולת אינסוף פרודיהו, דכלא קמיה כלא ממש חשיב –

1 כדי להקל על הבנת פרק נ, אותו אנו עומדים ללמוד, נדרשת הקדמה קצרה לפחות<sup>1</sup>: עד כאן למדנו על בחינות ואופנים שונים באהבת ה', שכל אחד מהם, מביא את האדם ללמוד תורה ולקיים מצוות; אהבות אלו נותנות חיות בלימוד התורה ובקיום המצוות.

2 ברם, קיים צד שווה בכל בחינות ואופני האהבה האמורים, והוא שהאהבה, בכל האמור, מבוססת על תשוקה ורצון להיות דבוק בהקב"ה, או שאלקות תהיה בהתגלות בנפשו. לפיכך, מחייבת אהבה זו, באופן ישיר, את ענין לימוד התורה וקיום המצוות, שכן, על ידי כך מתדבק יהודי בהקב"ה, ואלקות מתגלית בנפשו. בפרק נ' ידובר אודות סוג של אהבה, המתבטא, לא בכוסף ותשוקה להיות דבוק באלקות, כי אם, בצמאון ובתשוקה לאלקות עד כלות הנפש, שנפשו כלה לאלקות; כלומר: ה"יעד" של אהבה זו, הוא: שהנפש תתנתק מהגוף ומכל הענינים הקושרים אותה לגוף, ולהיכלות בכלות הנפש.

10 אהבה מסוג כזה, אינה יכולה לעורר באופן ישיר, לקיום התורה והמצוות, שכן, לימוד תורה וקיום מצוות אפשריים רק כאשר הנשמה לבושה בגוף. ולא כאשר המבוקש של אהבה זו הוא להיפך מהאמור – להיכלות ולהינתק מהגוף. ברם, תכליתה של כל אהבה, היא הרי העבודה בתורה ומצוות הבאה מהאהבה זו – ואופן העבודה בתורה ומצוות שמתוך אהבה זו של כלות הנפש, בא על ידי תנועה הפכית בנפש: בשעה שנפשו נמצאת בלהבה של אהבה, בתנועה של "רצוא", בתנועה של "ריצה" וכליון – חש הוא, עם זאת, שלא זו היא הכוונה העליונה, אלא, הכוונה העליונה היא להיפך, שהנשמה תתלבש בגוף ותמשיך אלקות למטה. מפאת הרגשה זו בא האדם לידי התבטלות ונוצרת בו תנועה של "שוב", שבמקום להיות בתנועה של "רצוא" וכלות הנפש, הוא נמצא בתנועה הפכית, תנועה של "שוב", של חזרה, להיות לבוש בגוף, ולקיים תורה ומצוות – ובכך לבצע את הכוונה העליונה. האופנים ודרגת האהבה, אודותם למדנו עד עתה, מתוארים בבחינת של "כסף", מלשון "כוסף", ו"כסף" הוא בחינת חסד, שהיא צד הימין – חסד דרועא ימינא. ובהתאם לכלל התורה הקבלה, שעשר הספירות מחולקות בשלושה קווים: קו הימין – קו החסד, קו השמאל – קו הגבורה, וקו האמצעי. וקו הימין מורכב מחכמה, חסד ונצח, ממילא יוצא שחסד היא ענף של "חכמה", שבה מתחיל קו הימין; מאידך, קו השמאל מורכב מבינה, גבורה והוד, כך שגבורה היא ענף של "בינה", שבה מתחיל קו השמאל. לפי זה יוצא שכל דרגת האהבה אודותן

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ פלח הרימון וירא (119, טור ב'), ביאור תניא קופיר דרש"ג בסופו". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי (מבאר ע"פ) וכוונתו להכתוב (מ"ב יב, ה) דשם מבוזר דבני" מביאים זה לבית ה', ושייך – לכהנים. ועיין תו"א ס"פ תשא בפ"י שקל הקודש". 3. בראשית לא, ל. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מה מכריחו להכנס לשלילת הכמות (בפירוש התניא) וכן בהמצאותו? וצ"ע הכן הוא. בתו"א (לה, א.) שהזהב... לוחשות אבל אין מוכרח שם שבוזה מעלתו על הכסף (שאינו מוזכר שם כלל), ובבמד"ר (פי"ב, ד): כסף שהוא כו' זהב כו' יש בו מינין הרבה וגו' הרבה, וכ"ז מתאים לזח"ב (קמח, א): דזהב כו' וכסף כו' זהב סליק יתיר (כנ"ל מעלת הזהב על הכסף) כו' דנהיר ונצץ לעינין (כבתו"א) כו' ומתמן נפקי ואתמשכן כל מיני זהב (בבמד"ר)". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה קשה ממש"כ ספ"ט דמאהבה זו דכרשפי אש כו' וגם כלתה נפשי כו' יעלה כו' למדרי' אה"ר בחי' המים כו', ומתורץ ע"פ מש"כ באוה"ת להצ"צ פ' אחרי צה"צ) ומה שאמרו כו' דוקא לגבי כו'".

1 שהכל לגביו נחשב לכלום, תתלהט ותתלהב הנפש ליקר  
2 תפארת גדלתו, ולאסתכלא ביקרא דמלכא, - ולהסתכל ביוקר  
3 המלך - ואילו יעמוד באהבה כרשפי אש שלהבת עזה העולה  
4 למעלה, - לא אהבה הנמשכת למשהו, כי אם אהבה העולה מתוך

5 אש שלהבת של כלות  
6 הנפש, ולפרד מהפתיחה

7 והעצים שניחות בהן, -  
8 משמעות הדבר ביחס  
9 לנשמה, היא: להינתק  
10 מהגוף שהוא כפתיחה (כנ"ל)  
11 פרק ל"ה) ועצים (כנ"ל) פרק  
12 כ"ט) לגבי אור ואש  
13 הנשמה<sup>6</sup>. והינו, על ידי  
14 התגברת יסוד האש אליו  
15 שבנפש האלהית, - שלא  
16 כמו בשאר האהבות הבאות  
17 מיסוד המים שבנפש  
18 האלקית, ומזה כפא -  
19 הנפש, לידי צמאון, - כמו

20 שהדבר בגשמיות, שעל ידי התגברות יסוד האש - נעשה אדם צמא,  
21 כך גם ברוחניות - שעל ידי התגברות יסוד האש של הנפש האלקית  
22 - נוצר צמאון בנשמה, וכמו שכתוב<sup>7</sup>: "צמאה לך נפשי"<sup>8</sup>, ואחר  
23 כך - מגיעה הנפש, לבחינת "חולת אהבה"<sup>9</sup>, - שהנפש חולה  
24 מאהבה - כמו שצמאון בלתי רוי - מביא למצב של חולי, ואחר כך  
25 כפא - הנשמה, לידי כלות הנפש ממש, - שלולא התנועה של

## ליקוטי אמרים

תתלהט ותתלהב הנפש ליקר תפאר' גדולתו ולאסתכל'  
ביקרא דמלכא כרשפי אש שלהבת עזה העולה למעלה  
וליפרד מהפתיחה והעצים שניחות בהן והיינו על ידי  
תגבורת יסוד האש אליו שבנפש האלהית ומזה באה  
לידי צמאון וכמ"ש צמאה לך נפשי ואח"כ לבחי' חולת  
אהבה ואח"כ באה לידי כלות הנפש ממש כמ"ש גם  
כלתה נפשי והנה מכאן יצא שורש הלוי' למטה  
[ולעתיד שהעולם יתעלה יהיו הם הכהנים וכמ"ש  
האר"י ז"ל ע"פ והכהנים הלוי' שהלוי' של עכשיו יהיו  
כהנים לעתיד] ועבודת הלוי' היתה להרים קול רינה  
ותודה בשירה וזמרה בניגון ונעימה בבחי' רצוא ושוב  
שהיא בחי' אהבה עזה זו כשלהבת היוצא מן הבוק

בניגון שתי תנועות הפכיות: תנועות של מרירות וגבורה ותנועות של  
שמחה וחסד, בבחינת "רצוא ושוב", - שבכך מתבטאת עבודתם,  
שהיתה בצורה של "רצוא ושוב" - רצוא וכלות הנפש, ושוב - נסיגה  
והשבה, שהיא בבחינת אהבה עזה זו - כפי שלמדנו, שאהבה זו היא  
בבחינת רצוא ושוב, כשלהבת היוצא מן הבוק, - כלי שבו צורפים  
זהב, בו להבת האש פורצת בחוזק רב, ושבה מיד - "רצוא ושוב",

6. "היינו בגוף עצמו חילוק דהמעשה ודיבור או דמחשבה (עיין לקוטי תורה ריש פ' אחרי) - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 7. תהלים סג, ב.  
8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפ"ל דהראי' סתם שיש צמאון בנפש: (1) דמאי קמ"ל? (2) א"כ הול"ל על חולת אה' דסמיך ל' "כמ"ש כי  
חולת אהבה אני", (3) הול"ל ראי' בכ"מ לפני זה בתניא שמדבר שם ע"ד צמאון הנפש. וי"ל דהוצרך כאן דוקא לראי' כיון שהמדובר בנה"א  
(ולא בכללות האדם או נה"ב) שגם בהיותה למטה היא חלק אלק' ממעל ממש, וגם לא הייתה בארץ צי' (ככפ"י) בעי'ת, כ"א הוא בדרגא  
שמתבונן כו' שלמע' מדרגת נכסוף נכספתי גו'. ומביא ראי': וכמ"ש צמאה לך נפשי (דוד - נה"א שאין לו יצה"ר) [והתירוץ בסיום הכתוב -  
בארץ צי', שאינו בירושלים כ"א במדבר (אף שזהו מדבר יהודה), וכדלעיל שמתבונן דכולא קמי' כלא ממש] ועוד יש להוסיף - שהראי' היא  
גם שהתבוננות בגדולת כו' מביאה לצמאון: וכמ"ש צמאה גו', (דרישי: אלק' אלי אתה אשחרך). ועד"ז לקמן הראי': וכמ"ש וגם (כנראה כך  
צ"ל, כלי הכתוב) כלתה נפשי (דיש כליון הנפש בנפח"א דצדיק). וגם בזה יש להוסיף דהראי' גם ע"ז שהיא העולה על אהבה דנכסוף כו':  
וכמ"ש גם (הוספה ועלי' על העבודה שמזכיר קודם לזה: נכספה) - ועפ"ז מובן מה שמביא גם התיבה "גם", דלכאורה הול"ל; "וכמ"ש כלתה  
נפשי". 9. שיר השירים ב, ה. 10. תהלים פד, ג. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה מתורץ הסתירה - דלעיל אמר שהיא העולה על אהבה  
דכהן, והרי לויים טפלים לכהן. ומתורץ דכן הוא כדלעיל, אלא שהעולם צריך להתעלות כו'". 12. במדבר יח, ב. 13. יחזקאל מד, טו. 14. הערת  
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מדייק ומוסיף בזה שהלויים של עכשיו יהיו כהנים דלעתיד - וי"ל דבזה מיישב הקושיא שהרי התורה אמרה לנו  
ולבנינו עד עולם שמוזה ידעינן שלא יהי' בה שינוי (רמב"ם ה' יסוה"ת רפ"ט). ומבאר שאלה שעכשיו (ולא בזמן ההוא) הם לויים - יהיו (כי  
יולדו) כהנים לעתיד. ואי"א א"כ (דלעת"ל יולדו הלויים לאב כהן) מהו החידוש? וההסברה פשוטה - הלויים (בעניני תומ"צ - היינו אופן עבודתם  
בביהמ"ק ועד"ז בתפלה וכו') היינו מפני שנשמתם בחי' לוי (גבורה וכו'), ועד"ז הכהנים - מפני שנשמתם בחי' כהן איש החדש (כדלעיל  
בפרקין). ולעתיד לבא הנשמה שבבחי' לוי תהי' למעלה מהנשמה שבבחי' כהן. ולכן יולדו בדוקא לאב כהן וכו'". על הערתו זו של כ"ק  
אדמו"ר שליט"א, נשאלו, על ידי מחבר הספר, שאלות שונות, והרבי שליט"א ענה עליהן בין מלות השאלות. אנו מביאים להלן את השאלות  
(באות רגילה) ותשובות הרבי שליט"א (באות מודגשת): בענין הקושיא ד"לנו ולבנינו", הלא שייך להקשות זה גם על שלעתיד תהי' ההלכה  
כבית שמאי (זהו קושיא על היסוד דהתורה לא תשתנה - ולא על הביאור הנ"ל), שהכוונה בזה הוא שהפסק למעשה יהי' כבית שמאי, ולכן  
אומרים שמחלוקת ב"ש וב"ה סופה להתקיים בפסק בפועל. על פי דין - ב"ד הגדול מב"ד הקודם יכול לפסוק אחרת. ומובן שזהו ג"כ בנוגע  
למחלוקת ב"ש וב"ה - הלכה כמי. משא"כ בנוגע ללויים וכהנים - אין בזה שייכות כלל לב"ד ולמחלוקת וכו'. וכן בענין הבעל חי שעתידי  
ליטטר שייך להקשות זה. החתם סופר (בס' תורת משה לשמיני) מתרץ שאז ישתנה סימנו ויעלה גר. וכן במה שהקב"ה יתיר השחיטה שלויתן  
שוטח לשור הבר בסנפיריו שנאמר על זה (ויקרא רבה יג, ג) "תורה חדשה מאתי תצא - חידוש תורה". קושיא מעיקרא ליכא - כי כאן המדובר  
על דבר פעם אחת. והוראת שעה - הרי דין התורה שאפילו נביא מורה, וכש"כ הקב"ה מקור הנבואה. וזהו הדין "חידוש תורה" - ולא נאמר

מי שמתפעל מהתבוננות זו, ויש מי שמתפעל מהתבוננות אחרת, 23  
ואינה דומה התפעלות האחד להתפעלות השני, **אחרי קדימת יראת** 24  
**חטא**, - בתחילה ישנה יראת חטא, הפחד להיכשל בחטא, **להיות סור** 25  
**מרע בתכלית שלא להיות "עונותיכם מכדילים" כו' חס ושלום.** 26  
- כלומר: בכל צורה של 27  
התפעלות האהבה, מן 28  
ההכרח שתהיה תחילה 29  
הקדמה של יראת חטא, כדי 30  
שיהיה "סור מרע" בתכלית; 31  
אחרת - אין באפשרותו 32  
להגיע לאהבה. להלן מסביר 33  
רבנו הזקן, שמכיוון שזוהי 34  
אהבה של כלות הנפש - אין 35  
בכוחה לחייב את ענין עבודת 36  
ה' בתורה ומצוות - כי, דבר זה שייך רק כשהנשמה נמצאת בתוך הגוף, 37  
ואילו כאן מדובר שנשמתו נמצאת, עקב אהבה זו, בתנועה של יציאה 38  
מן הגוף; הרי סדר העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות מאהבה זו 39  
(שהרי תכליתה של כל עבודה היא הרי לא האהבה עצמה, כי אם 40  
שהיא תביא ותוסיף חיות בלימוד התורה ובקיום המצוות) הוא באופן 41  
של "שוב" בלבד - הימנעות מכלות הנפש, כי הוא חס ומרגיש 42  
שהכוונה העליונה איננה בענין כלות הנפש, כי אם שהנשמה תהיה 43  
בגוף ותקיים תורה ומצוות. ובלשון ה"תניא": 44

**כדאיתא** - כמו שאנו מוצאים, **בנמרא** [פרק ב דתנינא<sup>15</sup>]. - 1  
שהכוונה במה שכתוב לגבי חיות הקודש "החיות רצוא ושוב כמראה 2  
הבוק", היא כמו האש האמורה, שהנה היא פורצת בחזק ומיד שבה 3  
ונעלמת; כך גם באהבה זו, שבתחילה היא בתנועה של "רצוא", בריצה 4  
ובכלות הנפש, אך מיד לאחר 5  
מכן בא ה"שוב" - כפי שכתוב 6  
ב"ספר יצירה" "אם רץ לבך 7  
שוב לאחר" שהכוונה היא: 8  
כשלבך "רץ" בכלות הנפש - 9  
שוב וחזור ל"אחד", הימנע 10  
מכך ושוב למצבך, כדי 11  
להמשיך התגלות אחרות ה' 12  
בעולם; כלומר: הוא חס 13  
ומרגיש שהכוונה העליונה 14  
איננה בענין של כלות הנפש, כי אם שהנשמה תהיה בגוף ותקיים 15  
תורה ומצוות, שעל ידי כך ממשיכים אלקות באופן שתהיה ההתגלות 16  
של "אחד", אחדות ה', בעולם. **ואי אפשר לבאר ענין זה היטב** 17  
**במכתב, רק כל איש נלכב** - שיש בו בשלימות ענין של "לב", **ונבוך,** 18  
- ומשתמש בכוח הבינה, **המשפיל על דבר** - משתמש בכוח החכמה, 19  
**ומעמיק לקשר דעתו ותבונתו בה'** - ומשתמש בכוח הדעת, **ימצא** 20  
**טוב ואור הננו נפשו המשכלת, כל חר לפום שיעורא דיליה** - 21  
כל אחד לפי השיעור שלו, **יש מתפעל כו' ויש מתפעל כו'.** - יש 22

## יום שני כ"ב אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 140, והנה סדר העבודה... עד עמ' עא, החיים ב"ה:

ל"אחד", זאת ישיב אל לבו - והיינו שעליו להתבונן **במאמר** 65  
**רבותינו זכרונם לברכה<sup>16</sup>, כי "על פרח אהה חיי"** - על אף 66  
שרצונך ותשוקתך הם למה שהוא היפך החיים - כלות הנפש, עליך, 67  
אבל, בניגוד לרצונך - 68  
לחיות, **בגוף הזה לתחיותו,** 69  
**כדי לתקשר חיים** 70  
**עליונים מתי חיים** 71  
**פרוץ הוא למטה, על ידי** 72  
**תורת חיים,** - שעל ידי 73  
תורה ממשיכים את החיים 74  
העליונים למטה, **להיות** 75  
**דירה בתחתונים לאחרותו** 76  
**ותפרך בכתבית גלוי,** - 77  
כמו שבדירה מתגלה האדם 78  
בכל מהותו כמו שהוא, כך 79  
גם למטה, בנבראים 80  
התחתונים, תהיה התגלות 81  
אמיתית ענין אחדות ה', **כמו שנתפאר לעיל,** - שזוהי תכלית 82  
הכוונה של עבודת האדם, לעשות את העולם לדירה לו יתברך. - 83  
זהו "שוב לאחד": שוב מאהבתך ומכלות נפשך, בשביל ה"אחד", כדי 84

והנה, **סדר העבודה בעסק התורה והמצוות הנמשכת בכתבית** 45  
**אהבה עזה זו, היא בכתבית "שוב" לבד,** - הימנעות מכלות 46  
הנפש, כדי לבצע את הכוונה העליונה, שהיא דוקא בהימצאות 47  
הנשמה בגוף. **כמו שכתוב** 48  
**בספר יצירה: "ואם רץ** 49  
**לבך שוב לאחור,** פירוש 50  
**"ואם רץ לבך" - היא** 51  
**תשוקת הנפש שכלב** 52  
**בחלל הימני,** - מקומה של 53  
הנפש האלקית, 54  
**כשמתגברת - התשוקה,** 55  
**ומתלהבת ומתלהבת** 56  
**במאד מאד עד כלות** 57  
**הנפש ממש, להשתפך אל** 58  
**חיק אביה חיי החיים** 59  
**פרוץ הוא, ולצאת** 60  
**ממאסרה בגוף הנופני** 61  
**ונשמי לדבקה בו יתפרך** - זהו פירוש "ואם רץ לבך", לבו נמצא 62  
בתנועה של "ריצה", באהבה בלתי מוגבלת, עד לידי כלות הנפש - 63  
להתאחד עם הקב"ה - **אזי** - אז צריך להיות "שוב לאחור", לשוב 64

1 לגלות אחדות ה' בעולם. וְכִמּוֹ שְׂכֵתוֹב בְּוֶהַר הַקְדוּשׁ: "לְמַהּ  
2 אֶחָד בְּאֶחָד", - שיהיה אחד באחד, פְּרוּשׁ שְׁחִיחּוֹד הַנְּעֻלָּם יְהִי  
3 בְּבְחִינַת "עֲלֵמָא דְאַתְגְּלִיא". - עולם מגולה. כלומר: שהיחוד  
4 שהוא "נעלם", יהיה בבחינת "עלמא דאתגליא", שיתגלה למטה.

5 "אחד באחד" היינו:

6 שה"אחד" של עולם

7 ומדריגה עליונה יותר, 1

8 יתגלה ב"אחדות" של 2

9 העולם והמדריגה 3

10 התחתונים יותר. וְזֶה 4

11 שְׁאוּמְרִים: "לְכָה דודי"

12 וְכִי". - לקראת כלה, שלקראת "כלה" - כלות הנפש שבאהבה זו,

13 יהיה "לכה דודי" - הליכה והמשכה מ"דודי" - להמשיך אלקות

14 למטה. וְכִינָה יוֹכֵן מֵאִמֶּר רְפוּתִינוּ וְזִרְזֻנָּם לְכָרְכָּה: "עַל פְּרָחָהּ

15 אֶתָּה חַי, וְעַל פְּרָחָהּ כּוֹ", - אתה מת" - ההוראה בעבודת ה'

16 ממאמר על כרחך "אתה חיי", היא: אדם צריך שיהיה לו רצון

17 ותשוקה להיפך מהחיים, לכלות הנפש, והחיים בגוף צריכים להיות

18 בו בעל כרחו, כנגד רצונו: מאידך גיסא, מהמאמר השני ("על כרחך

19 אתה מת") יוצא, שהרצון והתשוקה צריכים להיות - להיות בחיים.

20 ואילו ההיפך מהחיים, כלות הנפש - צריך להיות אצלו כנגד רצונו,

21 בעל כרחו. ואם כך - הרי שקיימת סתירה בין מאמר אחד לשני,

## ליקוטי אמרים

באחד פי' שהיחוד הנעלם יהיה בבחי' עלמא דאתגליא  
וז"ש לכה דודי וכו' וכוה יוכן מארז"ל ע"כ אתה חי וע"כ  
וכו' ואלא איך יהיה רצונו וכמ"ש במ"א באריכות על  
משנה זו ע"כ אתה חי בעזרת חיי החיים ב"ה:

22 וְאֵלָא אֵיךְ יְהִי רְצוֹנוֹ - כיצד בכל זאת יהיה רצונו? אך כפי  
23 שכבר למדנו, יובנו הדברים: בתחילה על האדם להשתדל להגיע  
24 לאהבה גדולה כזו להקב"ה, עד לידי כלות הנפש, ושהחיים יהיו  
25 אצלו "בעל כרחו", רק, כדי לבצע את הרצון העליון, להמשיך  
26 אלקות ואחדות ה' בעולם.

27 וזהו "על כרחך אתה חיי".

28 ואילו, לאחר מכן, כשהוא

29 כבר נמצא בתנועה של

30 "שוב", עליו שוב ליצור

31 בקרבו את התנועה של

32 "רצוא" ושל אהבה של

33 כלות הנפש. שכן, על ידי כך הוא ממשיך ב"שוב", מדריגה עליונה

34 יותר, וכן גם מפני שבהיותו במצב של "שוב", הוא עלול להיות

35 נמשך לעניינים הנחותים שבעולם - ולכן עליו לעורר בקרבו שוב את

36 התנועה של "רצוא" - "בעל כרחך אתה מת": לעורר בקרבו אהבה

37 עד לידי כלות הנפש, כנגד רצונו הנוכחי, שהוא בתנועה של "שוב",

38 להיפך מכלות הנפש. וְכִמּוֹ שְׁנִתְקַבֵּר מְקוֹם אַחֵר בְּאֶרֶיכוֹת עַל

39 מְשֻׁנָּה זו: "עַל פְּרָחָהּ אֶתָּה חַי", בְּעֶזְרַת חַיִּי הַחַיִּים פְּרוּשׁ-הוּא:

40 כלומר: בשעה שהוא עומד בתנועה של "רצוא" ואהבה של כלות

41 הנפש, הוא מעורר בתוכו, כנגד רצונו, שיהיה "חיי", לחיות בתוך

42 הגוף, כדי להמשיך את החיים של חיי החיים למטה<sup>17</sup>.

## יום שלישי כ"ג אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עא, פרק נא והנה לתוספת... עד עמ' 142, וחיות הללו.

43 הסביר רבנו הזקן, שעל ידי תורה נמשך האור על הנשמה ועל שני לבושיה,  
44 מחשבה ודיבור, הנכללים באור ה' ומתאחדים אתו ביחוד גמור. אך, כדי  
45 להמשיך את האור והשראת השכינה גם על הנפש החיונית ועל הגוף -  
46 נזקקים למצוות מעשיות דוקא, שאדם יכול לקיימן רק באמצעות גופו ונפשו  
47 החיונית. לאחר מכן, מסביר רבנו הזקן, שהמצוות המעשיות הן הן תכלית  
48 כל סדר ההשתלשלות - כדי להמשיך אלקות בעולם. ובהמשך לכך, הוא  
49 מסביר ענין כוונת המצוות, שכדי שהמצוות המעשיות תיעשנה כדבעי,  
50 בחיות ובנשמה, זה בא על ידי ה"כוונה", על ידי יראת ה' ואהבת ה', בצינו  
51 האופנים השונים ביראת ואהבת ה', בהם יכול יהודי לקיים מצוות. בפרק  
52 נ"א, אותו אנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן ובתוספת ביאור, את לשון  
53 ה"ינוקא" שהזכרנו לעיל, ש"הוא נהורא איצטרך למשחא" - שאור  
54 השכינה זקוק לשמן - בצינו: שבכל מקום מרמז "שמן" ל"חכמה", ואילו  
55 כאן אומר ה"ינוקא", ש"שמן" - "אינו עובדאן טבין", מעשים טובים, כלומר,  
56 מצוות מעשיות. איזו שייכות יש בין מצוות מעשיות לבין "שמן" המרמז  
57 לבחינת חכמה? כדי להסביר זאת, יפרש רבנו הזקן ענין השראת השכינה,  
58 ויסיים, שמצוות מעשיות באות מ"חכמה", ושלכן מובן מדוע מצוות מעשיות  
59 הן ה"שמן" שאור השכינה זקוק לו, כדי להיאחז ב"פתילה", הוא גופו של  
60 האדם.

43 פֶּרֶק נֵא. להסברת המלה "לעשותו" בפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך  
44 ובלבבך לעשותו", שמכיוון שהפסוק מסתיים ב"לעשותו" - משמע, שתכלית  
45 הכל, היא - "לעשותו", לקיים מצוות מעשיות - החל רבנו הזקן להסביר בפרק  
46 ל"ה, שתכלית כל סדר ההשתלשלות ותכלית עבודתו של יהודי - היא:  
47 להמשיך אלקות בעולם, לעשות את העולם לדירה לו יתברך;  
48 ועל כך הביא רבנו הזקן את דברי ה"ינוקא" ב"זוהר" (פרשת בלק), שאסור  
49 ליהודי ללכת ארבע אמות בגילוי ראש, מפני שאור השכינה שורה על  
50 ראשו, ושעל יהודי לדעת שאור השכינה השורה על ראשו, זקוק ל"שמן"  
51 ול"פתילה", שהוא ייאחז בהם, והסביר, שגופו של יהודי הוא ה"פתילה"  
52 לאור השכינה, וה"שמן" לאור, הוא "עובדאן טבין" - מעשיו הטובים של  
53 יהודי. ורבנו הזקן מסביר, מדוע צריכים להזדקק למעשים טובים בתוך  
54 "שמן" לאור השכינה, ולא מספיקה לכך הנשמה עצמה, הנפש האלקית  
55 שהיא חלק אלקה ממעל - כי, הנשמה, אפילו של צדיק גמור, היא  
56 "מציאות" איזו שהיא, ואיננה בטלה במציאות לאור ה', שתהיה דבר אחד  
57 עם אור ה'. ולכן, אין היא יכולה לשמש כ"שמן" לאור השכינה, היות והשמן  
58 נהפך לגמרי לאור; ואילו, מצוות מעשיות דוקא, שהן רצונו של הקב"ה,  
59 ורצונו וחכמתו הם הרי דבר אחד אתו - לכן דוקא מצוות ומעשים טובים  
60 יכולים לשמש כ"שמן" לאור השכינה ה"שורה" על ראשו. לאחר מכן,

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ביאור קצת בכ"ז וטעם: תו"ח וישלח ד"ה ויקח פ"ד מיוסד על תו"א שם (כה, ב). וראה ד"ה אחרי מות תרמ"ט ע' 25 ואילך".

1 וְהִנֵּה, לְתוֹסֶפֶת בְּאוֹר לְשׁוֹן הַיְּנוּקָא דְלַעֲלִי, – בפרק ל"ה – שאור  
2 השכינה השורה על יהודי, זקוק ל"שמן" והוא "עובדאן טבין",  
3 מעשים טובים – ולכאורה לא מובן, איזו שייכות יש למעשים טובים  
4 – לשמן שהוא חכמה? – צָרִיף לְבָאֵר תַּחֲלָה לְהַבִּין קֶצֶת עֲנִין

5 הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה שְׁחִיתָה  
6 שׂוֹרָה בְּבֵית קְרִישֵׁי קְרִישִׁים,

7 – ב"קדשי קדשים" היתה 1  
8 הרי, "השראת השכינה", 2

9 שלכן היו קיימות הלכות 3  
10 מיוחדות שהיו קשורות 4

11 בקדשי קדשים, מפני ששם 5  
12 היתה השראת השכינה, וכן 6

13 כָּל מְקוֹם – שאומרים שיש 7  
14 בו הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה – מֶה 8

15 עֲנִינָהּ? – מהו הענין 9  
16 שמציינים באופן מיוחד 10

17 מקום מסוים ואומרים 11  
18 שעליו במיוחד ישנה 12

19 השראת השכינה? הלא

20 "מֵלֵא כָּל הָאָרֶץ בְּבוֹדוֹ", וְלִי אֶתֶר פְּנוּי מִנִּיה! – אין מקום  
21 שפנוי ממנו יתברך. כיצד, איפוא, אומרים, שדוקא באותו מקום

22 מסוים – ישנה השראת השכינה, הרי הקב"ה נמצא בכל מקום?  
23 יסביר רבנו הזקן להלן, שענינה של השראת השכינה הוא ההתגלות

24 של מדריגת האלקות הנקראת "שכינה"; שכן, למרות שהקב"ה  
25 נמצא בכל מקום, בכל זאת הימצאותו היא באופן של העלם, ולא

26 של התגלות; ואילו, השראת השכינה, משמעה: שבאותו מקום  
27 השכינה היא בהתגלות. אֲךָ הָעֲנִין, פְּדֻכָּתִיב: – כמו שכתוב:

28 "וּמִכְשָׁרֵי אֶחָה אֱלֹהִים", – ממה שאדם רואה בנפשו ובגופו, הוא  
29 יכול להבין איך הדברים הם באלקות ובעולם – שְׂכָמוֹ שְׁנִשְׁמָת

30 הָאָדָם? הִיא מְמַלָּאָה כָּל רֶמ"ח – 248, אֲבָרֵי הַגּוֹף מְרֹאשׁוֹ –  
31 החלק העליון ביותר בגופו, וְעַד רִגְלוֹ, – האברים התחתונים ביותר

32 בגופו – את כל האברים הללו ממלאה הנשמה, כלומר: הנשמה  
33 נמצאת בכל האברים האלה, ולא קיים אף אבר אחד או חלק מהגוף,

34 שהנשמה לא תמלא אותו, וְאֵף עַל פִּי בֶן עֶקֶר מְשֻׁכָּנָה –  
35 בפנימיות, וְהַשְּׂרָאָתָה – באופן מקיף, הִיא בְּמַחוּ, וּמִהַמָּח

36 מִתְפַּשֶּׁט לְכָל הָאֲבָרִים, – באופן שווה; שכן, לפי דעת כ"ק  
37 אדמו"ר שליט"א<sup>3</sup>, הכוונה בהתפשטות הנשמה, היא ענין החיות

38 שהאברים חיים ממנה; ובענין של "חיים", הרי כל האברים שווים.  
39 זהו ענין אחד הנמשך ומתפשט מהנשמה שבמוח לאברים, והוא ענין

40 של אור. דבר נוסף "לוקחים" האברים מהנשמה שבמוח: וְכָל אֲבָר  
41 מְקַבֵּל מִמֶּנָּה – מהנשמה, סוגים שונים של חיות וְכֵן הָרְאוּי לוֹ

42 לְפִי מִזְנוֹ וְתִבְנִיתוֹ, – של האבר, ולא<sup>4</sup> שהשיניים (שהכוח באבר

## ליקוטי אמרים

פרק נא והנה לתוספת ביאור לשון הינוקא  
דלעיל צריך לבאר תחלה להבין

קצת ענין השראת השכינה שהיתה שורה בבית  
ק"ק וכן כל מקום השראת השכינה מה עניינו הלא

מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה. אך הענין  
כדרכיב ומבשרי אחזה אלוה שכמו שנשמת האדם

היא ממלאה כל רמ"ח אברי הגוף מראשו ועד רגלו  
ואעפ"כ עיקר משכנה והשראתה היא במוחו ומהמוח

מתפשטת לכל האברים וכל אבר מקבל ממנה חיות  
וכה הראוי לו לפי מזגו ותכונתו העין לראות והאוזן

לשמע והפה לדבר והרגלים להלך כנראה בחוש  
שבמוח מרגיש כל הנפעל ברמ"ח אברים וכל הקורות

איתם. – כל אשר קורה

באברים – מרגיש האדם במוחו, וכל כך למד: – מפני שבמוח נמצא  
עיקר מקומה ומקורה של החיות (ומשם מתפשטת החיות לכל

האברים), ובמקור מורגש כל הנעשה בחיות המתפשטת ממנו.  
והערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובאם לא היו הכחות מחולקים מצ"ע

(כ"א רק מצד האברים – כדוגמת מים ואור הנראים ע"י זכויות  
צבועה) אזי כשהמוח מרגיש בעצמו את הנפעל באברים לא הי'

שינוי בהרגשות הבאות מן העין או מהאוזן, כיון שעליו כבר מדון  
להמוח (וכמו המים כשנלקחים מן הזכויות הצבועה – אין שינוי בין

הנלקחים מכלי לבן או מאדום כו') ואת"ל שהשינוי בהאבר בהכח  
שנמשך בו נקנה בהכח (וכמו חתיכת כסף שעשאוה כלי) הרגשתו

כשעולה להמוח, באם הנשמה שבמוח אינה בגדר התחלקות כלל  
(גם לא באופן שכלולה בה), הרי לא תהי' בה התחלקות ושינוי בין

הרגשת הקורה ונפעל בעין או באוזן וכו' – כיון שהיא פשוטה  
בתכלית. ובהנ"ל מכריח לומר שעוד קודם שנמשך מהנשמה בפו"מ

באברים – הכחות משונים זמ"ז. ועתה מפרש באיזה "מקום"  
דהנשמה מתחיל השינוי והתחלקות. כדי להקל על הבנת הדברים

שלמדנו, ובמיוחד להבין את ביאורי הרבי שליט"א – נדרשת הקדמה  
קצרה: שני ענינים באור וחיות הנפש שבגוף: א) ענין החיות – חיים

– שהגוף כולו חי מהנשמה. ומבחינה זו – אין הבדל בין אבר אחד  
למשנהו. הראש אינו יותר מאשר חי, והרגל אינה פחות מאשר חי.

כל הגוף, על כל אבריו חיים באופן שווה. חיות זו מתוארת בתואר  
"אור". (ב) החיות והכוח, שכל אבר "לוקח" מהנשמה, המותאמים

במיוחד לאותו אבר; ולמשל – העין מקבלת מהנשמה חיות וכוח

1. איוב יט, כו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להבא לקמן – להעיר מזה"ג רנז, ב". 3. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומהמוח מתפשטת לכל האברים" – מה שהיא בשוה בכל האברים, מה שהם חיים. אור. ועוד ענין – "וכל אבר מקבל ממנה...". 4. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא שהשינוי נעשה ע"י האבר כגון, הנראה במים הנמצאים בכלי זכויות צבועה". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל"ל שפרט ד' אלו – שמהם מסתעפים הג' דפיך לבבך לעשות, מחדו"מ; ראי' ושמיעה (מעוררים המח' – חו"ב כמו שבאים בהתחלקות האברים), פה לדבר, רגלים להלך (תכלית העשי' והירידה) (ולכן לא נקט ידיים)".

1 לראות, האוזן – חיות וכוח לשמוע, הפה – חיות וכוח לדבר, הרגלים  
2 – חיות וכוח ללכת, וכך הלאה. כלומר: החיות הכללית, מה שכל  
3 אבר "חי" – ובכך כל האברים שווים. החיות והכוח הפרטיים שכל  
4 אבר מקבל כדי שיוכל למלא את תפקידו המוגדר – ובכך הם  
5 משתנים בכל אבר בנפרד. –  
6 החיות של הנפש היא  
7 פשוטה, כלומר: אין בה שום  
8 התפצלות של כוחות שונים,  
9 וכיצד נוצרת ההשתנות  
10 בכוחות? – הדבר בא  
11 כתוצאה מהתלבשות החיות  
12 באברים, שמהחיות  
13 המתלבשת בעין – נוצר כוח  
14 הראיה, ומהחיות  
15 המתלבשת באוזן – נוצר  
16 כוח השמיעה, וכך הלאה,  
17 וכמו למשל מים הנמצאים  
18 בכלי של זכוכית צבועה,  
19 הרי למרות שהמים פשוטים ובעלי גוון אחיד, בכל זאת, כשהם  
20 נמצאים בכלי אדום – נראים המים אדומים, בכלי ירוק – נראים  
21 המים ירוקים. כך אפשר לומר גם ביחס לכוחות הנפש – האבר  
22 ממשיך מהנפש חיות פשוטה, אלא שהאבר הופך את החיות לכוח  
23 פרטי, העין הופכת את החיות לכוח של ראייה, וכך בשאר האברים.  
24 האופן השני – הנפש כלולה מכוחות שונים הנמשכים באברי הגוף.  
25 כלומר: העין מושכת אליה לכתחילה מן הנפש, כוח של ראייה,  
26 שהיה כלול בנפש, האוזן מושכת מהנפש כוח של שמיעה, ולא  
27 שהשינוי בין כוח לכוח נוצר רק אחרי שחיות הנפש מתלבשת באבר  
28 המיוחד. רבנו הזקן יסביר להלן, שהאמת היא כפי האופן השני,  
29 שבנשמה עצמה ישנם כבר כוחות שונים והם נמשכים לכל אבר  
30 בהתאם לתפקידו. לפי ביאורו של הרבי שליט"א, הראיה לכך, שמן  
31 ההכרח לומר שעוד לפני שהם מתלבשים באברים, קיימים כבר  
32 הכוחות הנפרדים בנשמה, היא: שכן, אם הכוחות לא היו נפרדים  
33 מצד עצמם כי אם מצד האברים, וכגון מים או אור הנראים דרך  
34 זכוכית צבועה, הרי המים או האור אין להם צבע כלל, הם מקבלים  
35 את הצבע מגוון הצבע של הזכוכית, ואם נאמר כך גם ביחס לכוחות  
36 הנמשכים באברים. הרי כשהמוח מרגיש בנעשה באברים, לא היה  
37 שינוי בהרגשתו ממה שנעשה בעין למה שנעשה באוזן, או בשאר  
38 האברים, מכיוון שאותן רגשות כבר יצאו מהעין או מהאוזן (וכמו  
39 במים כשמוציאים אותם מהכלי הצבוע, הרי שאין הבדל בין המים  
40 שהיו קודם בכלי לבן או בכלי אדום, המים חוזרים לגוונם העצמי  
41 והטבעי. כך גם ברגשות הבאים מהנעשה בעין או באוזן שאין הבדל  
42 ושינוי בהם, מכיוון שהם כבר יצאו מהאברים). ואם נאמר שהשינוי  
43 שהאבר פועל בכוח הנמשך בו – נקנה באותו כוח ונשאר בו תמיד  
44 (כמו למשל בחתיכת כסף שעשו ממנו כלי, הרי הכלי נשאר לתמיד.

## ליקוטי אמרים

אותם. והנה אין שינוי קבלת הכחות והחיות שבאברי  
הגוף מן הנשמה מצד עצמה ומהותה שיהיה מהותה  
ועצמותה מתחלק לרמ"ח חלקי שונים מתלבשי ברמ"ח  
מקומו' כפי ציור חלקי מקומו' אברי הגוף שלפי זה נמצא  
עצמותה ומהותה מצוייר כציור גשמי ודמות ותבנית  
כתבנית הגוף ח"ו אלא כולה עצם אחד רוחני פשוט  
ומפשט מכל ציור גשמי ומבחי' וגדר מקום ומדה וגבול  
גשמי מצד מהותה ועצמות' ולא שייך במהות' ועצמותה  
לומר שהיא במוחין שבראש יותר מברגלים מאחר  
שמהותה ועצמותה אינה בגדר ובחי' מקום וגבול גשמי

וכך נרצה לומר גם ביחס לעניננו: שהשינוי (שכל אבר פועל בחיות  
השייכת לו) נשאר כבר גם ברגש שאותו אבר מעורר במוח – למרות  
שהוא כבר יצא מהאבר) ואשר לכן שונה הרגש הבא מהעין לרגש  
הבא מהאוזן – הרי, אבל, אם נאמר שהנשמה שבמוח איננה בגדר  
של התחלקות כלל (גם לא  
באופן שכוחות כלולים בה),  
– לא היו בנשמה שבמוח  
שום התחלקות ושינוי בין  
הרגשת הנעשה בעין לבין  
הרגשת הנעשה באוזן או  
בשאר האברים, מכיוון  
שהיא הרי פשוטה בתכלית  
– וגם אם מבחינת הרגשות  
הבאים מהאברים, כן היה  
הבדל, הרי לא היה שינוי זה  
נקלט בנשמה כמו שהיא  
במוח, אם נאמר שהיא  
פשוטה בתכלית. כל האמור,  
מכריח לומר, שעוד לפני שהחיות נמשכת מן הנשמה בפועל ממש  
לאברים – קיים בה כבר הבדל בין כוח לכוח. להלן, יסביר רבנו הזקן,  
באיזה "מקום" ומדריגה בנשמה, מתחיל השינוי וההתחלקות בין  
הכוחות השונים. והנה, אין שני קבלת הכחות והחיות שבאברי  
הגוף – מה שכל אבר מקבל מהנשמה כוח וחיות בצורה שונה אינו  
נובע מן הנשמה מצד עצמה ומהותה, – שנאמר, שיהיה מהותה  
ועצמותה – של הנשמה, מתחלק לרמ"ח – 248, חלקים שונים –  
וכך הם מתלבשים ברמ"ח – 248 מקומות, כפי ציור חלקי  
מקומות אברי הגוף, – כלומר: שנאמר שבנשמה עצמה ישנם כבר  
גלוי כוחות שונים ומובדלים אחד מן השני – כוח לראות, כוח  
לשמוע, וכן הלאה, ושכאילו 248 הכוחות שבנשמה – מתלבשים  
ב"248 אברי הגוף, כל כוח במקום ובאבר השייך לו, כך אי אפשר  
לומר, שכן, שלפי זה נמצא עצמותה ומהותה – של הנשמה, מצד  
בציור גשמי – ויש לה ודמות ותבנית כתבנית הגוף חס ושלום,  
– ואשר כשם שבגוף ישנם אברים שונים בעלי צורות שונות, כך נאמר  
גם כן שהכוחות שבנשמה הם שונים גם בדמותם ובצורתם – אי אפשר  
לומר כך – אלא – הנשמה כלל – היא (1) עצם אחד, (2) רוחני –  
ותירה מזו, האחדות שבה, היא באופן פשוט – ולא "מורכב" מחלקים  
שונים, ועצמותה הרוחנית היא ומפשט מכל ציור גשמי ומבחינת  
וגדר מקום ומדה וגבול גשמי – מכל האמור הנשמה מופשטת מצד  
מהותה ועצמותה, – היא כל כך מופשטת מכל אלה, עד שגם  
כשהיא נמצאת בתוך האברים – אין כוח באברים ליצור בה שינוי  
בכך, ולכן ממשיך רבנו הזקן ואומר: ולא שייך במהותה ועצמותה  
לומר שהיא – הנשמה נמצאת במחין שבראש יותר מברגלים,  
מאחר שמהותה ועצמותה אינה בגדר ובחינת מקום וגבול  
גשמי, – הרי שאין מקום לשייך לה את ההגבלות, שכאילו היא

- 1 נמצאת בראש יותר מאשר ברגלים, רק שתרי"ג - 613, מיני כחות
- 2 וְחִיּוֹת בְּלוּלִים בְּחַבְיוֹתָהּ
- 3 וְעֲצָמוֹתָהּ, לְצֵאת אֵל
- 4 הַפֶּעַל וְהַגְלִי מִהֶעֱלָם, 1 -
- 5 בשעה שהם בנשמה, הם רק 2
- 6 ענין של "כוח" הכלולים בה 3
- 7 בהעלם - כלומר: בהעלם 4

## יום רביעי כ"ד אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 142, והנה על המשכת... עד עמ' 142, כנ"ל:

- 15 להלן יוסבר, שכחות אלה, בשעה שהם נמשכים מן הנשמה
- 16 ומתגלים בגוף - או אומרים, שעיקר מקום ההמשכה וההתגלות הוא
- 17 במוח שבראש, ומהמוח זה מתפשט לכל אברי הגוף. ואילו, עצמות
- 18 ומזות הנשמה נמצאת בכל מקום בשוה, ברגל כמו בראש. בתחילה
- 19 דובר רק על רמ"ח אברי
- 20 הגוף ורמ"ח כחות הנשמה
- 21 המלוכשים בהם, אך, לאחר
- 22 מכן מדובר כבר יותר
- 23 בפרטיות, שישנם תרי"ג:
- 24 רמ"ח אברים ושס"ה גידים,
- 25 ולכל אחד מהם יש ענין
- 26 מיוחד של חיות הנפש, ולכן
- 27 מכאן ואילך כבר מדובר על
- 28 תרי"ג. וְהֵנָּה, עַל הַמְשָׁכָה
- 29 בַּלְּתִּירִי"ג - 613, מִיֵּנִי
- 30 בְּחוֹת וְחִיּוֹת - הנמשכים
- 31 מִהֶעֱלָם הַנִּשְׁמָה אֶל הַגּוּף
- 32 לְחַיּוֹתָיו - עֲלֵיהָ - על
- 33 המשכה זו, אֲמָרוּ, - חכמינו
- 34 ז"ל, שְׁעָקֵר מִשְׁכָּנָה
- 35 וְהִשְׁרָאָתָהּ שֶׁל הַמְשָׁכָה זו
- 36 וְגִלּוֹי וְהָ הוּא בְּלוּ בְּמִחִין
- 37 שְׁבָרָאשׁ, וְלִכֵּן הֵם -
- 38 המוחין מקבלים תחלה

## ליקוטי אמרים

- והנה על המשכת כל התרי"ג מיני כחות וחיות מהעלם
- הנשמה אל הגוף להחיותו עליה אמרו שעיקר משכנה
- והשראתה של המשכה זו וגילוי זה הוא כולו במוחין
- שבראש ולכן הם מקבלים תחלה הכח והחיות הראוי
- להם לפי מזגם ותכונתם שהן חב"ד וכח המחשבה וכל
- השייך למוחין ולא זו בלבד אלא גם כללות כל המשכות
- החיות לשאר האברים ג"כ כלולה ומלוכשת במוחין
- שבראש ושם הוא עיקרה ושרשה של המשכ' זו בבחי'
- גילוי האור והחיו' של כל הנשמ' כולה ומשם מתפשטת
- הארה לשאר כל האברים ומקבל כל א' כח וחיו' הראוי
- לו כפי מזגו ותכונתו כח הראיה מתגלה בעין וכח
- השמיעה באוזן וכו'. וכל הכחות מתפשטים מהמוח
- כנודע כי שם הוא עיקר משכן הנשמה כולה בבחי' גילוי
- שנגלית שם כלל' החיות המתפשט ממנה. רק כחותיה
- של כללות החיות מאירים ומתפשטים משם לכל אברי
- הגוף כדמיון האור המתפשט ומאיר מהשמש לחדרי
- המוחין מקבלים תחלה
- הכח וְחַיּוֹת הָרָאוּי לָהֶם לְפִי מִזְגָם וְתִכּוּנָתָם, שֶׁהֵן - השכל
- המתחלק לשלושה כוחות: חֲכָמָה-בִּינָה-דַעַת וְכֵחַ הַמְחַשְׁבָּה וְכֵל
- הַשִּׁיחַ לְמַחִין. - שכל מה ששייך למוחין, ויש להם המזג והתכונה
- של המוח - מקבלים מהנפש לפני שאר האברים, וְלֹא זו בְּלָבָד, -
- שהמוחין מקבלים את החיות שלהם לפני שאר האברים, אֲלָא גַם
- בְּלָלוֹת כָּל הַמְשָׁכוֹת הַחִיּוֹת לְשָׂאֵר הָאֲבָרִים, גַּם בֵּן - לפני שהן

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שתיבת מין שוללת ממש - זהו באידיש, בלה"ק ("מין" היינו שכולל כמה פרטים, ולשלוש ממש) צ"ל "כמין" (צריך במס' סוכה וכו' ב). ואולי הדיוק "מין" כאן - כי מין כח הראי' (וכיו"ב) נכללים בו מצ"ע (ולא רק מצד הכלי שלו - העין) כמה כחות ראי', וכמו ראייתו של צדיק וראיתו של רשע (עין טובה ועיה"ר, נתן עיניו בו ונעשה כו' ועוד) - וכיון שעבודת האדם משנה אותו מרשע לצדיק אבל אין היא משנה את חומר העין ולא מחליפה נשמתו בנשמה אחרת עכצ"ל שגם בהיותו רשע וכח הראי' שלו שבעין היתה רק רע, הרי הי' גם אז בהעלם אצלו (במקור כח הראי' שבעין - היינו, בנשמתו) כח ראי' דצדיק, כח ראי' דנתן עיניו בו כו' - היינו מין (שכולל כמה פרטי) כח הראי'. ועצ"ע". 8. מה שלהלן נזכרות לשונות הנראים לכאורה ככפולים וכחזרה על אותו ענין - מציין הרבי שליט"א, שמדובר כאן אודות דרגות שונות הנמצאות או כלולות במוח, כפי המבואר במאמרים: אז ישיר, עת"ר. ובחודש השביעי, תרס"ג. ובהמשך ר"ה תש"ח אות ד'.

- 1 [ואפילו הלב - שהוא אבר כללי, שממנו נמשך לשאר האברים, בְּנִזְכָּר לְעֵיל - בפרק י"ב, שכן נברא האדם בטבע, שהמוח יהיה  
2 "לבא פליג לכל שיפין",  
3 בכל זאת, גם הלב מְקַבֵּל  
4 מִהֶמֶת, וְלִבְנֵי הַמֶּלֶךְ שְׁלִיט  
5 עָלָיו - על הלב, בְּתוֹלְדוֹתוֹ, 2
- 6 וְכִבְּה מִמֶּשֶׁ, עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל, אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא מְמַלֵּא כָּל  
7 עֲלָמִין - כל העולמות, לְהַחְיֹתָם, - כמו שלמדנו במשל הנפש,  
8 שהנפש נמצאת וממלאה את כל הגוף, כך אור אין סוף ברוך הוא  
9 "ממלא כל עלמין", ממלא ונמצא בכל העולמות, וְכִבְּל עוֹלָם יֵשׁ  
10 בְּרֹאִים לְאֵין קֵץ וְתִכְלִית,  
11 בְּרֹאִי רַבּוֹת מִיְּנֵי מִדְּרָגוֹת  
12 מְלָאכִים וְנִשְׁמוֹת כו', -  
13 מספר נבראים בלי גבול בכל  
14 עולם, וְכֵן רַבּוֹת הָעוֹלָמוֹת  
15 אֵין לוֹ קֵץ וְגִבּוֹל, גְּבוּהָ עַל  
16 גְּבוּהָ כו'. - ישנם עולמות  
17 בלי מספר, וכל עולם  
18 למעלה מהעולם השני -  
19 שכן, ההתחלקות בדברים  
20 ברוחניות, היא רק באשר  
21 לדרגה, וכשאומרים "הרבה  
22 עולמות", הכוונה היא, שכל  
23 אחד מהם הוא במדרגה  
24 אחרת, עולם אחד למעלה  
25 מהשני, ובכך מתבטאת  
26 ההתחלקות הגדולה  
27 בעולמות ונבראים, שהמשל

## ליקוטי אמרים

חדרים [ואפילו הלב מקבל מהמוח ולכן המוח שליט  
עליו בתולדתו כנ"ל]:

### יום חמישי כ"ה אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עב, וככה ממש עד"מ... עד עמ' 144, א"ס ב"ה:

- 1 ואילו בעולמות העליונים, הוא בהתגלות - כי, גם בעולמות העליונים  
2 הוא שלא בהתגלות כמו בעולמות התחתונים. וְנִמְצָא, כְּמוֹ שְׁמַצּוֹ  
3 שֵׁם - בעולמות העליונים, כִּדְ נִמְצָא בְּתַחְתּוֹנִים מִמֶּשֶׁ. - הרי שגם  
4 בהימצאותו אין הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות  
5 התחתונים, שכן, בשם שהוא  
6 נמצא בעולמות העליונים,  
7 באותה מדה הוא נמצא גם  
8 בעולמות התחתונים.  
9 וְהַבְּדֵל שֶׁבֵּין עוֹלָמוֹת  
10 עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, הוּא  
11 מִצַּד הַמִּשְׁכַּת הַחַיּוֹת אֲשֶׁר  
12 אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא מְמַשֵּׁךְ  
13 וּמַאִיר בְּכַחֲנֵת גִּלּוֹי  
14 מִהֶעֱלָם - כפי שיסביר  
15 להלן, שההתגלות היא כדי  
16 להחיות העולמות והנבראים  
17 שבתוכם, כי חיותם, היא  
18 ההתגלות האלקית שבהם -  
19 ובכך מתבטא ההבדל שבין  
20 העולמות העליונים  
21 לעולמות התחתונים - באיזו  
22 מדה ההתגלות: בעולמות  
23 העליונים ההארה מהחיות האלקית היא יותר בהתגלות מאשר  
24 בעולמות התחתונים. בדברו כאן, בענין הגילוי וההעלם, מסביר רבנו  
25 הזקן, במאמר המוסגר, שזהו אחד הטעמים מדוע קוראים לחיות  
26 האלקית שבעולמות, בשם "אור" [שֶׁזֶה אֶחָד מִהַטְעָמִים שֶׁהַשְּׁפָעָה  
27 וְהַמִּשְׁכַּת הַחַיּוֹת מְכַנֶּה בָּשֵׁם "אור" עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל - במקום "שפע"  
28 שקוראים החוקרים להשפעת החיות האלקית - זה נקרא ב"קבלה"  
29 בשם "אור". אחד הטעמים לכך הוא: שכן, המושג אור, מבטא את  
30 ההתגלות מההעלם - בתחילה היה האור מוסתר ונעלם במאור,  
31 ולאחר מכן הוא נמשך ממקורו, שהוא ה"מאור", ומתגלה בתור "אור",  
32 כלומר: גילוי מההעלם באופן שהארה בלבד מההעלם באה בגילוי -  
33 שלא כמו ב"שפע", שעצם הדבר כמו שהוא - יכול להיות נשפע, כמו  
34 למשל, "שפעת מים", שהמים עצמם שהיו בתחילה במקום אחד,  
35 יימשכו במקום אחר. ואילו, "אור" ענינו גילוי מן ההעלם, שהארה  
36 בלבד מההעלם באה בהתגלות. זהו טעמו של דבר, מדוע החיות  
37 האלקית הנמשכת בעולמות - נקראת בשם "אור", מפני שהיא גילוי  
38 מן ההעלם. [המשכת החיות, שאין סוף ברוך הוא, ממשיך ומגלה, היא  
39 - לְהַחְיֹת הָעוֹלָמוֹת וְהַבְּרֹאִים שֶׁבָּהֶם, - שבכך, קיים כבר הבדל  
40 בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, שֶׁהָעוֹלָמוֹת
- 11 וְכִבְּה מִמֶּשֶׁ, עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל, אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא מְמַלֵּא כָּל  
12 עֲלָמִין - כל העולמות, לְהַחְיֹתָם, - כמו שלמדנו במשל הנפש,  
13 שהנפש נמצאת וממלאה את כל הגוף, כך אור אין סוף ברוך הוא  
14 "ממלא כל עלמין", ממלא ונמצא בכל העולמות, וְכִבְּל עוֹלָם יֵשׁ  
15 בְּרֹאִים לְאֵין קֵץ וְתִכְלִית,  
16 בְּרֹאִי רַבּוֹת מִיְּנֵי מִדְּרָגוֹת  
17 מְלָאכִים וְנִשְׁמוֹת כו', -  
18 מספר נבראים בלי גבול בכל  
19 עולם, וְכֵן רַבּוֹת הָעוֹלָמוֹת  
20 אֵין לוֹ קֵץ וְגִבּוֹל, גְּבוּהָ עַל  
21 גְּבוּהָ כו'. - ישנם עולמות  
22 בלי מספר, וכל עולם  
23 למעלה מהעולם השני -  
24 שכן, ההתחלקות בדברים  
25 ברוחניות, היא רק באשר  
26 לדרגה, וכשאומרים "הרבה  
27 עולמות", הכוונה היא, שכל  
28 אחד מהם הוא במדרגה  
29 אחרת, עולם אחד למעלה  
30 מהשני, ובכך מתבטאת  
31 ההתחלקות הגדולה  
32 בעולמות ונבראים, שהמשל
- 33 על כך הוא ההתחלקות באברים, בין אבר אחד לשני. וכשם שביחס  
34 לנשמה, אי אפשר לומר שמדות ועצמות הנשמה נמצאת במוח  
35 שבראש יותר מאשר ברגלים - כך גם בנמשל, שמבחינת מהות  
36 ועצמות אין סוף אין הבדל בין עולם לעולם, אלא - ה"אין סוף"  
37 נמצא בכל העולמות בשווה, והוא בהעלם בכל העולמות בשווה.  
38 וְהִנֵּה, מִהוּתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא שֶׁנֶּה עֲלִיּוֹנִים  
39 וְתַחְתּוֹנִים, כְּמִשְׁל הַנִּשְׁמָה הַנּוֹכַח לְעֵיל, - שמדות ועצמות  
40 הנשמה היא למעלה מהתחלקות, ואי אפשר לומר שהיא נמצאת  
41 במוחין שבראש יותר מאשר ברגלים. וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּתַקְוָנִים:  
42 "דְּאִיהוּ - הקב"ה, סְתִימוֹ דְּכָל סְתִימִין", - הוא נעלם מכל  
43 הנעלמים, פְּרוּשׁ - לא שהוא נעלם יותר מאשר כל הנעלמים, אלא  
44 שהוא נעלם גם מכל הנעלמים: דְּאִפְּלוּ עֲלָמִין סְתִימִין דְּלֵעִילָא  
45 הוּא סְתוּם וְנִעְלָם בְּתוֹכָם, - שאפילו בעולמות הנעלמים  
46 שלמעלה, הוא איננו בהתגלות, כְּמוֹ שֶׁהוּא סְתוּם וְנִעְלָם  
47 בְּתַחְתּוֹנִים, - כמו שהוא בהעלם בעולמות התחתונים, כִּי לִית  
48 מִהֶשְׁכָּה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל, - אין מחשבה ש"תתפוס" בו כלל, אִפְּלוּ  
49 בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים, - הרי שלא שייך להבדיל ולומר שבעולמות  
50 התחתונים, מדות ועצמות אין סוף ברוך הוא הוא שלא בהתגלות,

1 הַעֲלִינִים מִקְבָּלִים – המשכה וחיות זו, בְּכַחַת גִּלּוּי קֶצֶת יוֹתֵר  
2 מִהַתְחַנֻּנִּים, – מאשר העולמות התחתונים. כלומר: גם בעולמות  
3 העליונים אין האור והחיות בהתגלות ממש – כי אם קצת יותר מאשר  
4 בעולמות התחתונים. וְכָל הַפְּרָאִים שֶׁבָּהֶם – בעולמות העליונים,

5 מִקְבָּלִים – חיות גלויה זו, כָּל  
6 אֶחָד כְּפִי בָּחוּ וּתְכוּנָתוֹ\*, –

7 כמו שלמדנו במשל, שכל  
8 אבר מקבל חיות מהמוח "כפי  
9 מזגו ותכונתו", כך גם  
10 בנמשל, מקבל כל נברא את  
11 חיותו, "כפי מזגו ותכונתו",  
12 כלומר: עד כמה שיש בכוחו  
13 לקבל, ובאיזה אופן ותכונה  
14 תתגלה בו החיות – אם  
15 באופן של מוחין ושכל, או  
16 באופן של מדות ו"אבל לא  
17 שה"תכונה" מסתירה הגילוי  
18 כ"א 'ממשיך ומאיר לו' –  
19 הערת כ"ק אדמו"ר  
20 שליט"א, שְׁחִיא תְכוּנַת  
21 וּבְכַחַת הַמְשָׁכָה הַפְּרִיטָה  
22 אֲשֶׁר אֵין-סוֹף פְּרוּד־הוּא  
23 מְשִׁיךְ וּמְאִיר לוֹ; – לאותו  
24 נברא פרטי. וְהַתְחַנֻּנִּים,  
25 אֲפִלּוּ הַרוּחָנִיִּים, אֵינֶם  
26 מִקְבָּלִים – את החיות  
27 האלקית, בְּכַחַת גִּלּוּי כָּל  
28 כֶּךָ, – כמו העולמות  
29 העליונים, רק בְּלִבּוּשִׁים  
30 רַבִּים אֲשֶׁר אֵין-סוֹף פְּרוּד־

31 הוּא מְלַבֵּשׁ בָּהֶם – באותם לבושים, הַחַיּוּת וְהָאֹר אֲשֶׁר מְשִׁיךְ  
32 וּמְאִיר לָהֶם לְהַחְיֹתָם. – שהחיות האלקית הנמשכת להחיות את  
33 העולמות התחתונים, לבושה בהרבה לבושים המסתירים, שהחיות  
34 לא תהיה בהתגלות; הסתרה גדולה זו שהלבושים מסתירים, איננה  
35 רק בכמות, במספר הלבושים המסתירים על החיות, כי אם גם באיכות:  
36 מדובר בסוג לבוש שונה, המסתיר בצורה כזו, שנברא ממנו עולם  
37 גשמי. שכן, גם במספר רב של לבושים בלבד, היו מתהווים מהחיות  
38 נבראים רוחניים; כדי שיווצרו נבראים כמו שבעולם הגשמי – נדרש  
39 סוג לבוש אחר לגמרי – ובלשון ה"תניא": וְכָל כֶּךָ עֲצָמוּ וּנְבָרוּ  
40 הַלְבוּשִׁים אֲשֶׁר אֵין-סוֹף פְּרוּד הוּא מְלַבֵּשׁ וּמְסַתֵּיר בָּהֶם הָאֹר  
41 וְהַחַיּוּת, – לא רק שהלבושים הם גדולים ורבים במספר, אלא הם  
42 מסוג כזה שההסתרה עצמה שהם מסתירים, היא גדולה וחזקה יותר,

## ליקוטי אמרים

מקבלים בבחי' גילוי קצת יותר מהתחתוני' וכל הברואי' שבהם מקבלים כל א' כפי כחו ותכונתו שהיא תכונת ובחי' המשכה הפרטית אשר א"ס ב"ה ממשיך ומאיר לו. והתחתונים אפי' הרוחניים אינם מקבלים בבחי' גילוי כ"כ רק בלבושים רבים אשר א"ס ב"ה מלביש בהם החיות והאור אשר ממשיך ומאיר להם להחיותם וכ"כ עצמו וגברו הלבושים אשר א"ס ב"ה מלביש ומסתיר בהם האור והחיות עד אשר ברא בו עוה"ז החומרי והגשמי ממש ומהווה ומחיהו בחיות ואור אשר ממשיך ומאיר לו אור המלוכש ומכוסה ומוסתר בתוך הלבושים הרבים והעצומים המעלימים ומסתירי' האור והחיות עד שאין נראה ונגלה שום אור וחיות רק דברים חומריים וגשמיים ונראים מתים אך בתוכם יש אור וחיות המהוה אותם מאין ליש תמיד שלא יחזרו להיות אין ואפס כשהיו ואור זה הוא מא"ס ב"ה רק שנתלבש בלבושים רבים וכמ"ש בע"ה שאור וחיות כדור הארץ החומרי הנראה לעיני בשר הוא ממלכות דמלכות דעשיה ובתוכה מלכות דיצירה\*) וכו' עד שבתוך כולן י"ס דאצילות המיוחדות במאצילן א"ס ב"ה:

\*) [בדפוסים הקדומים ה' כתוב "מלכות דמלכות דעשיה" וג"ל דצ"ל "מלכות דיצירה" וכ"ה באנה"ק סי' כ"ה המתחיל להבין אמרי בינה כו'. אשר נמצא לפנינו גוף כתי"ק].

עַד אֲשֶׁר בָּרָא בּוֹ – באור וחיות אלה, עוֹלָם הַחֲמָרִי וְהַגְּשָׁמִי  
מְשִׁיךְ, – "כי ישנו עולם העשי' רוחני"<sup>10</sup> – הערת כ"ק אדמו"ר  
שליט"א, וּמַהוּוּ וּמַחְיֵהוּ בְּחַיּוּת וְאֹר אֲשֶׁר מְשִׁיךְ וּמְאִיר לוֹ,  
אֹר הַמְּלַבֵּשׁ וּמְסַתֵּיר בְּתוֹךְ הַלְבוּשִׁים הָרַבִּים וְהַעֲצוּמִים  
הַמְעֲלִימִים וּמְסַתֵּירִים  
הָאֹר וְהַחַיּוּת, עַד שֶׁאֵין  
נִרְאָה וְנִגְלָה שׁוּם אֹר  
וְחַיּוּת רַק דְּבָרִים חֲמָרִיִּים  
וְגִשְׁמִיִּים, וְנִרְאִים מְתִים, –  
נדמה שאלה הם דברים  
מתים, שאין בהם חיות  
רוחנית, וכפי שהדבר בכדור  
הארץ החומרי, כדלהלן. אָךְ  
בְּתוֹכָם יֵשׁ אֹר וְחַיּוּת  
הַמְּחַיֶּה אוֹתָם מֵאֵין לֵישׁ  
תָּמִיד, שְׁלֹא יִחְזְרוּ לְהִיּוֹת  
אֵין וְאֶפֶס בְּשָׁחִי, – לפני  
שנבראו. שכן, לא די במה  
שהם נבראו פעם אחת  
בששת ימי בראשית, אלא,  
תמיד, בכל עת ובכל רגע, על  
האור והחיות האלקי לחדש  
ולהוות מחדש מאין ליש –  
הרי, שתמיד ישנם בהם האור  
והחיות האלקי המהווה  
אותם, למרות שאין הם  
נראים, וְאֹר זֶה הוּא מְאִיר  
סוֹף פְּרוּד־הוּא, רַק  
שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּלִבּוּשִׁים רַבִּים,  
וְכַמּוֹ שֶׁבְּתוֹכָם כְּעֵין חַיִּים,  
שֶׁאֹר וְחַיּוּת כְּדוּר הָאָרֶץ הַחֲמָרִי הִנֵּרְאָה לְעֵינֵי בָּשָׂר, הוּא  
מִמְּלָכוֹת דְּמַלְכוּת דְּעֵשִׂיָּה, – "מלכות דעשיה" היא הספירה  
התחתונה ביותר ב"עולם העשיה", וב"מלכות" עצמה, ישנה הרי  
התכללות מכל עשר הספירות, שהתחתונה שבהן היא "מלכות", וזהו  
"מלכות דמלכות דעשיה" – בחינת "מלכות" שבספירת "מלכות" של  
העולם התחתון ביותר – עולם הזה, וּבְתוֹכָהּ – יִשְׁנָה, מְלָכוֹת דִּי־צִירָה  
וְכוּ', – וכך הלאה, שבתוך מלכות ד"יצירה" ישנה התכללות של  
"עולם הבריאה" וכו', עַד שֶׁבְּתוֹךְ כָּלֵן – בספירות של כל העולמות –  
כולל גם "עולם העשיה", ישנן י' סְפִירוֹת דְּאֶצִּילוֹת<sup>12</sup> – "עולם  
האצילות" הוא העולם העליון ביותר, והספירות של "עולם האצילות"  
מיוחדות באין סוף ברוך הוא – הַמְּיַחֲדוֹת – הספירות של "עולם  
האצילות" מיוחדות בְּמַאֲצִילָן אֵין-סוֹף פְּרוּד־הוּא: – הרי, שגם

9. "כפי כחו ותכונתו" – הנמשל על הנאמר במשל: 'מזגו ותכונתו' – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנראה כוונתו ודיוקו כאן החומרי והגשמי ממש – לענין ההתהוות מאין ליש ממש, היינו כדור הארץ החומרי, היינו רק חלק הדומם, ונענין הצמיחה, חיות ומדבר – בא מאור וחיות אחר ונגלה יותר מהנ"ל אף שגם הוא ממל' דמל' דעשי' [לקמן קלב, ע"ב בתחלתו], ובזה מובן כמה דיוקים בל': מאין ליש נדלכאורה הרי כבר אמר שמדובר בעוה"ז כו' הנראה לעיני בשר ועוד. משא"כ עולם העשי' סתם (שכולל גם העשי' הרוחני) – כותב לקמן (ספ"ב ופנ"ג) מל' דעשי' (ולא מל' דמל'). 11. "ש"ש פ"א – בשער מ"ג פ"א גירסות שונות. ולהעיר ממשנת חסידים מס' עשי' גופנית פ"א משנה ב" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 12. "ראה לקמן קמ, א: "הארה שבאצ"י בוקעת כו' ובעוה"ז החומרי" – הערת כ"ק

1 בכדור הארץ החומרי ישנם אור וחיות של אין סוף ברוך הוא, הבאים  
2 על ידי הספירות של העולמות (שהן – ה"ספירות" – האלקות של  
3 העולמות), והם נמשכים דרך לבושים המכסים ומסתירים על החיות,  
4 שלא תיראה. זהו ההסבר על ההבדל שבין העולמות העליונים לבין  
5 העולמות התחתונים, הנובע מהאור והחיות הנמשכים מאור אין סוף  
6 ברוך הוא, לזהות ולהחיות את העולמות: בעולמות העליונים החיות

7 היא יותר בהתגלות, ובעולמות התחתונים היא פחות בהתגלות, עד  
8 שבעולם הזה הגשמי – החיות מכוסה לגמרי ואינה נראית כלל.  
9 ברם, מבחינת מזהות ועצמות אין סוף ברוך הוא – אין כל הבדל בין  
10 העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, שכן, אור אין סוף,  
11 מוסתר גם בתחתונים וגם בעליונים, והוא נמצא גם בעליונים וגם  
12 בתחתונים.

### יום שישי כ"ו אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 144, פרק נב. וכמו שבנשמת... עד עמ' עג, מהשמש.

13 **פָּרָק נב.** בפרק הקודם, החל רבנו הזקן להסביר, ענין השראת השכינה  
14 שהיתה בקדשי קדשים ובמקומות מסוימים נוספים, כאשר יש להבין לכאורה:  
15 מה משמעות "השראת השכינה" – במקום זה או אחר והרי "מלא כל הארץ  
16 כבודי"? ורבנו הזקן הסביר ש"מבשרי אחזה" – מגופו ונפשו יודע האדם,  
17 שנשמתו נמצאת בכל גופו ובכל  
18 אבריו – ובכל זאת, עיקר מקום  
19 הנשמה, הוא במוחין שבראש.  
20 והרי, כלפי עצם הנשמה, אי  
21 אפשר לומר כך, שכן עצם  
22 הנשמה נמצא בכל האברים  
23 באופן שווה, הוא לא נמצא  
24 במוחין שבראש יותר מאשר  
25 ברגלים; אלא, הכוונה להמשכה  
26 הכללית והגלויה של החיות,  
27 הנמשכת מהנשמה להחיות את  
28 הגוף, לפני שהיא מתפשטת בגוף  
29 לפי מזגו ותכונתו של כל אבר –  
30 על המשכה כללית וגלויה זו  
31 שמן הנשמה, אומרים שעיקר

50 מְלַבֵּשׁ וְנִכְלָל בְּרִצּוֹנוֹ וְהִקְבֵּיתוֹ וְכִינֵיתוֹ וְדַעְתוֹ יְהִיבָהּ, – של  
51 הקב"ה, הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "מִחוּין", – ספירות כתר (רצון), חכמה,  
52 בינה ודעת – נקראות "מוחין" למעלה, ובהן מלובשת ונכללת  
53 ההמשכה הכללית של החיות, והיא ההתגלות הראשונה של אין  
54 סוף ברוך הוא בעולמות, וְהֵן  
55 הֵן – הרצון, החכמה, הבינה  
56 והדעת שלמעלה,  
57 הַמְלַבֵּשִׁים בְּתוֹרָה  
58 וּמִצְוֹתֶיהָ. – שכן, ההלכה  
59 עצמה או המצוה עצמה, –  
60 זהו רצונו של הקב"ה,  
61 שרוצה שההלכה תהיה כך  
62 וכך, או שהמצוה תהיה  
63 באופן כזה; והשכל וההבנה  
64 של ההלכות וטעמי המצוות  
65 – הם ה"חכמה-בינה-דעת"  
66 שלמעלה – הרי, בתורה  
67 ובמצוות מלובשים המוחין  
68 שלמעלה, שבהם ישנה

### ליקוטי אמרים

**פרק נב וכמו שבנשמת האדם עיקר גילוי כללות**  
החיות הוא במוחין וכל האברים  
מקבלים אור וכח לבד המאיר להם ממקור גילוי החיות  
שבמוחין ככה ממש עד"מ עיקר גילוי כללות המשכת  
החיות להחיות העולמות והברואים שבהם הוא מלובש  
ונכלל ברצונו וחכמתו וכינתו ודעתו ית' הנק' בשם  
מוחין והן הן המלובשים בתורה ומצותיה וגילוי כללות  
המשכה זו הוא מקור החיות אשר העולמות מקבלים כל  
א' בפרטות רק הארה מתפשטת ומאירה ממקור זה  
כרמיון אור המתפשט מהשמש עד"מ וכחות אברי הגוף  
מהמוח הנ"ל ומקור זה הוא הנקרא עלמא דאתגליא  
ומטרונית' ואימא תתאה ושכינה מלשון ושכנתי בתוכם

69 ההמשכה הכללית של החיות האלקית לעולמות. וְגִלּוּי כָּלִלוּת  
70 הַמְשֻׁכָּה זו – כשהמשכה הכללית שבמוחין – באה לידי התגלות,  
71 שכפי שרבנו הזקן מסביר להלן, הרי כשהמשכה מהמוחין באה  
72 בספירת המלכות, הוא מְקוֹר הַחַיּוּת, אֲשֶׁר הָעוֹלָמוֹת מְקַבְּלִים  
73 כָּל אֶחָד בְּפִרְטוּתוֹ. רַק הָאֵרָה מִתְפַּשֵּׁטת וּמֵאִירָה מְקוֹר זֶה, –  
74 לא מדובר כאן על ההמשכה הכללית שבמוחין, אלא – על  
75 התגלותה – של המשכה זו. התגלות זו – היא מקור החיות שמקבלים  
76 כל העולמות והנבראים, כל אחד מהם – ההארה הפרטית השייכת  
77 אליו. הארה והתפשטות זו, היא: כְּרִמְיּוֹן אֹר הַמִּתְפַּשֵּׁט מִהַשֶּׁמֶשׁ  
78 עַל הָרֶגֶל מִשָּׁל, – כמשל האור שהוא הארה בלבד מהשמש, וכמשל  
79 וְכִחוֹת אֲבָרֵי הַגּוּף – המתפשטים, מִתְחַלֵּץ הַנִּזְכָּר לְעֵיל. – בפרק  
80 נ"א. וּמְקוֹר זֶה – שהוא כבר התגלות מההמשכה הכללית  
81 שבמוחין, הוא הַנִּקְרָא – בתורת הקבלה, "עֲלֵמָא דְאַתְגְּלִיא", –  
82 עולם של התגלות, שכן, כאן מתחילה ההתגלות של אלקות  
83 בעולמות, וכן הוא נקרא ו"מִטְרוֹנִיתָא", – מלכה, המקבלת  
84 מהקב"ה – המלך של המלכה, וְ"אַמָּא תַתְּאָה", – המדריגה  
85 התחתונה יותר של "אימא", כי גם "בינה" נקראת "אימא" (ככתוב!;  
86 אם (אם) לבינה תקרא"), אלא – בינה היא "אימא עילאה",

32 מקומה, הוא במוחין שבראש, ומשם נמשכת ומתפשטת הארה בלבד אל כל  
33 שאר אברי הגוף. כך – הסביר רבנו הזקן – גם בנמשל של אלקות ועולם.  
34 מבחינת עצמות ומזהות אין סוף ברוך הוא, אין מקום לחלק בין העולמות  
35 העליונים לבין העולמות התחתונים – שכן, גם הימצאותו של אור אין סוף  
36 בעולמות העליונים – הוא בהעלם, עד כדי כך, ששום מחשבה, גם של  
37 הנבראים שבעולמות העליונים, אין באפשרותה "לתפוס" ולהשיג אותו;  
38 ובאשר לעצם הימצאותו של אור אין סוף – הרי הוא נמצא באופן שווה  
39 בעולמות התחתונים ובעולמות העליונים. ההתחלקות בין העולמות העליונים  
40 לבין העולמות התחתונים (כמו שהדבר במשל של ההתחלקות באברים) היא  
41 מצד המשכת וגילוי החיות מאין סוף ברוך הוא, להתהוות העולמות  
42 והנבראים ולהחיותם: החיות בעולמות העליונים היא בהתגלות יותר מאשר  
43 בעולמות התחתונים. בפרק הבא, אותו אנו מתחילים ללמוד, ממשיך רבנו  
44 הזקן להסביר בנמשל (של אלקות ועולם) מה שנאמר במשל, שהגילוי של  
45 החיות הכללית, הוא במוחין שבראש.  
46 **וְכִמּוֹ שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם עֵקֶר גִּלּוּי כָּלִלוּת הַחַיּוּת הוּא בְּמִחוּין,**  
47 **וְכָל הָאֲבָרִים מְקַבְּלִים אֹר וְכֵחַ לְבַד, הַמֵּאִיר לָהֶם מְקוֹר גִּלּוּי**  
48 **הַחַיּוּת שֶׁבְּמִחוּין – כִּכָּה מִשָּׁל, עַל הָרֶגֶל מִשָּׁל, עֵקֶר גִּלּוּי כָּלִלוּת**  
49 **הַמְשֻׁכָּת הַחַיּוּת, לְהַחַיּוּת הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים שֶׁבָּהֶם – הוּא**

האור וחיות פרטי הראוי לו, - שלכן, נקרא מקור החיות גם בשם "אימא תתאה", מפני שהוא ה"אם", מקור החיות הפרטית של כל נברא, ושוכן ומתלבש בתוכם - בעולמות ונבראים, להחיותם. - שלכן, נקרא מקור החיות גם בשם "שכינה", על שם שוכנת בעולמות ונבראים, להחיותם. עד כאן למדנו, איך הוא מקור לעולמות ונבראים בכלל, להלן - נלמד איך הוא מקור לנשמות ישראל: ולכן - הוא נקרא - גם כן, "אם הבנים" על דרך משל, - "בנים" היינו נשמות ישראל, ונקרא גם ו"כנסת

שוכנת בעולמות ונבראים,

להחיותם. עד כאן למדנו,

איך הוא מקור לעולמות ונבראים בכלל, להלן -

נלמד איך הוא מקור לנשמות ישראל: ולכן -

הוא נקרא - גם כן, "אם הבנים" על דרך משל, -

"בנים" היינו נשמות ישראל, ונקרא גם ו"כנסת

ישראל", שממקור זה נאצלו נשמות האצילות - שהם אינם נבראים, כי אם "נאצלים", ונבראו נשמות דבריהם וכו'. ולכן -

גם העולמות והנבראים וגם הנשמות, אינן רק מהתפשטות החיות והאור - המתפשטים ונמשכים, מהמקור הזה הנקרא

"שכינה", בהתפשטות האור מהשמש. - שהוא הארה בלבד

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

מהשמש - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

## ליקוטי אמרים

על שם שמקור זה הוא ראשית התגלות אור א"ס אשר ממשיך ומאיר לעולמות בבחי' גילוי וממקור זה נמשך לכל א' האור וחיות פרטי הראוי לו ושוכן ומתלבש בתוכם להחיותם ולכן נקרא אם הבנים עד"מ וכנסת ישראל שממקור זה נאצלו נשמות דאצי' ונבראו נשמות דבריהם וכו' וכולן אינן רק מהתפשטות החיות והאור מהמקור הזה הנק' שכינה כהתפשטות האור מהשמש

המדריגה העליונה שב"אימא", ומלכות נקראת "אימא תתאה", ו"שכינה" - מלשון "ושכינתי בתוכם", - שכינה והתגלות. להלן יסביר רבנו הזקן - כפי שהרבי שליט"א מפרש זאת משמעותם של כל התוארים האמורים, המתארים את תכונות ופעולתו של מקור החיות:

מקור החיות נקרא "עלמא

דאתגליא" - על שם

שמקור זה הוא ראשית

התגלות אור-אין-סוף, -

ומכיוון שהמקור עצמו הוא

ענין של התגלות, לכן הוא

עצמו (מצד תכונות

העצמיות) נקרא בשם

"עלמא דאתגליא" (עולם

של התגלות), ולא משום

שהוא מחיה עלמא דאתגליא; מקור החיות נקרא גם "מטרוניתא"

(מלכה), מפני שהוא אשר ממשיך ומאיר לעולמות בבחינת

גילוי, - ולכן, זה בדוגמת "מטרוניתא" (מלכה) שעל ידה נמשכים

ומתגלים עניניו של מלך. הרי, שמקור החיות, הוא התחלת

ההתגלות של אור אין סוף, המתגלה מאור אין סוף ב"מטרוניתא"

(מלכה). וממקור זה נמשך לכל אחר - מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

מהעולמות והנבראים,

## יום שבת קודש כ"ז אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עג, אבל השכינה עצמה... עד עמ' עג, מצות התורה.

אליהם שלא על ידי לבוש המעלים ומסתיר את האור, שלא יתבטלו במציאות לגמרי במקורם, בבטול אור השמש במקורו

בגוף השמש, - שאז,

כשאר השמש נמצא

במקורו, בשמש עצמה - הרי

הוא באופן - שאין נראה

שם אור זה, רק עצם גוף

השמש בלבד. - כך גם,

מכיוון שהשכינה היא מקור

החיות של כל העולמות

והנבראים, שחיותם היא

הארה בלבד מהשכינה (כמו

אור השמש שהוא הארה

מהשמש), הרי, אם השכינה

(המקור עצמו) היתה מאירה בהם, היו הם נמצאים או במקורם, והיו

בטלים במציאות, כמו שאור השמש בטל במציאות בהיותו במקור

אבל השכינה עצמה, שהיא ראשית הגילוי ונקר', מה

שאינ-סוף ברוך-הוא מאיר לעולמות בבחינת גילוי, והיא -

השכינה, מקור כל

המשכונות החיות שנקבל

העולמות [שכל החיות

שבהם - שבעולמות, אינו

רק אור המתפשט ממנה

50 - מהשכינה, באור

המתפשט מהשמש] -

הרי השכינה עצמה, שהיא

מקור כל החיות של

העולמות - אי אפשר

לעולמות לקבל ולקבל

אור שכינתה, שהשכינה

ותתלבש בתוכם ממש, בלא לבוש המעלים ומסתיר אורה

מהם, - אין הם יכולים לקבל את אור השכינה, אם הוא יתגלה

2. שמות כה, ח. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכל זה אין מזכיר שהוא מלכות דאצילות ודבר הוי' רק אח"כ כהקדמה להענין דק"ק ותורה איך הם משתלשלים מעולם לעולם, אז אומר שהיא מלכות דאצי' וכו' דבריהם וכו' וכיון שמסתייע בזה מע"ח מביא ל' הע"ח "מלכות" (ולא שכינה וכו') - משא"כ בל' התניא מצ"ע - שאינו בל' ס' הקבלה". 4. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "התיבות 'על שם שמקור זה הוא ראשית התגלות אור-אין-סוף' הם ביאור על מה שאמר שמקור זה עצמו נקרא דאתגליא (ולא מפני שמח' עלדא"ג) "אשר ממשיך ומאיר לעולמות בבחי' גילוי" (בדוגמת מטרוניתא שע"י שנמשכים ונתגלים עניני המלך); והתיבות "וממקור זה נמשך לכל אחד האור וחיות פרטי הראוי לו", הוא ביאור על "אימא תתאה"; והתיבות "ושוכן ומתלבש בתוכם להחיותם", הם ביאור על מה שאמר שנקרא שכינה מלשון ושכנתי בתוכם ומוסיף אח"כ עוד ענין בנוגע לנשמות (כהקדמה ל"התגלות לנו ולבנינו כו") "ולכן נקרא אם הבנים וכנסת ישראל" (בתחלה מדבר בעולמות וברואים

1 שלו. וכדי שהשכינה תתלבש בעולמות ובנבראים, מן ההכרח שהיא  
 2 תתלבש בלבוש המעלים ומסתיר על האור שלה, שדוקא אז – בכוח  
 3 העולמות והנבראים "לקלוט" ולקבל את האור ולא להתבטל  
 4 במציאות. אך, נשאלת השאלה: באיזה לבוש מדובר, שיש ביכולתו  
 5 להעלים ולהסתיר על אור  
 6 השכינה, ושהוא עצמו לא  
 7 יתבטל במציאות? מכיוון  
 8 שהשכינה היא הרי מקור כל  
 9 הנבראים, הרי היא מקור גם  
 10 ללבוש זה, ובשעה  
 11 שהשכינה מאירה באותו  
 12 לבוש, והוא נמצא במקור –  
 13 הרי על הלבוש להתבטל  
 14 במציאות? אלא – מסביר  
 15 רבנו הזקן להלן – לבוש זה,  
 16 הוא רצונו וחכמתו של  
 17 הקב"ה שבתורה ומצוות, והוא מדרגה עליונה יותר מאשר מקור  
 18 החיות של העולמות הנקרא "שכינה". לכן – אין לבוש זה מתבטל  
 19 בפני אור השכינה, בהיותו מדרגה שלמעלה מהאור. "אלא שעפ"ז  
 20 אדרבה עוד תוגדל הקושיא שאם אור השכינה א"א לסבול כו'  
 21 עאכ"כ מה שלמע' מזה – ומתרג': "רק שירדה..." – לשון כ"ק  
 22 אדמו"ר שליט"א.  
 23 ובלשון ה"תניא": ומהו תלבוש שיוכל לתקנתה ולתלבושה, –  
 24 שיהיה בכוחו להסתיר על אור השכינה, ולא יתבטל – הלבוש  
 25 עצמו, במציאות פאורה? הוא רצונו ותפארתו ותקמתו וכו' –  
 26 ובינתו ודעתו, שכאמור הם כולם מהווים ענין המוחין למעלה,  
 27 המלכשים בתורה ומצותיה, הנגלית לנו ולבנינו, – הם יכולים  
 28 להיות "לבוש" לאור השכינה, ושלבוש זה לא יתבטל באור השכינה

## ליקוטי אמרים

ומהו הלבוש שיוכל להסתירה ולהלבישה ולא יתבטל  
 במציאות באורה הוא רצונו ית' וחכמתו וכו' המלוכשים  
 בתורה ומצותיה הנגלית לנו ולבנינו דאורייתא מחכמה  
 נפקת היא חכמה עילאה דלעילא לעילא מעלמא  
 דאתגליא דאיהו חכים ולא בחכמה ידיעה וכו' וכמש"ל  
 שאור א"ס ב"ה מלוכש ומיוחד בחכמה עילאה והוא  
 ית' וחכמתו אחד רק שירדה בסתר המדרגות ממדרגה  
 למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלכשה  
 בדברים גשמיים שהן תרי"ג מצות התורה.

– וכל כך למה? דאורייתא מחכמה נפקת, – שכן, התורה באה מן  
 ה"חכמה", היא חכמה עלאה – חכמה עליונה, ספירת החכמה של  
 "עולם האצילות", דלעילא לעילא מעלמא דאתגליא, – שלמעלה  
 מעלה מהעולם של התגלות. "עלמא דאתגליא" הוא, כאמור, בחינת  
 "שכינה" – "ראשית הגילוי"  
 – ו"חכמה עילאה",  
 שלמעלה מהתגלות בכלל,  
 הרי היא למעלה ולמעלה  
 מ"עלמא דאתגליא", דאיהו  
 חכים ולא פחכמה ידיעה  
 וכו', – הקב"ה חכם  
 (בבחינת חכמה ד"אצילות")  
 אבל לא ב"חכמה" הידועה,  
 וכמו שנתפאר לעיל,  
 שאוראין סוף פרוף הוא  
 מלכש ומיחד פחכמה  
 עלאה, – בחכמה העליונה, והוא יתפארת ותקמתו אחר. – הרי  
 שחכמה, וכן גם שאר הבחינות של מוחין שלמעלה (כמו בינה ודעת)  
 הם למעלה בהרבה מאשר מדרגת אור השכינה, ולכן יכולים הם  
 להיות לבוש לאור השכינה ולא להתבטל במציאות באור זה. ברם,  
 כיצד יכולים המוחין שלמעלה לשמש בתור לבוש, וכיצד יכולים  
 הנבראים לקבל לבוש זה – בשעה שהוא למעלה גם מאור השכינה?  
 – רק – זהו מפני שחכמה עילאה ותורה<sup>5</sup> שירדה פסתה המדרגות  
 מפרדנה – עליונה, למדרגה – תחתונה, בהשתלשלות העולמות,  
 עד שנתלכשה בדברים גשמיים, שהן תרי"ג – 613, מצות  
 התורה. – שבהם ירדה ונתלכשה התורה, ובירידתה במדרגות  
 ובדברים הגשמיים התחתונים – יש בכוחה להיות לבוש המסתיר  
 על אור השכינה.

בכלל ואין זה הענין דכנס"י או הבנים). 5. "ואולי הכוונה רק לתורה ראה פ"ד ל' זה ממש. ועיין רפנ"ג: ח"ע דאצי' שהיא כללות התורה וצ"ע" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

| יום ראשון | יום רביעי | כא אייר, לו לעומר | ה'תש"ג |
|-----------|-----------|-------------------|--------|
|-----------|-----------|-------------------|--------|

שיעורים. חומש: בחוקתי, רביעי עם פירש"י.  
תהלים: קד־קה.  
תניא: כי על . . . ע־ ומאדו כנ"ל.

על כל אחד ואחד לדעת, כי הוא יתברך בהשגחתו הפרטית נותן לכל אדם האפשרות להביא רצון העליון יתברך מן הכח אל הפעל, בקיום המצות ובחזוק הנהגות ותורתנו הקדושה בכל עת ובכל מקום שהוא, ואין הדבר תלוי אלא בעבודתו.

| יום שני | יום חמישי | כב אייר, לז לעומר | ה'תש"ג |
|---------|-----------|-------------------|--------|
|---------|-----------|-------------------|--------|

שיעורים. חומש: בחוקתי, חמישי עם פירש"י.  
תהלים: קו־קז.  
תניא: פרק ג. והנה . . . 140 ח"ו.

פעם אחת התוועדו חסידים הראשונים - בשנת תקמ"ד - ותוכן שיחתם הי': דער רבי - רבנו הזקן - האט אויפגעטאן וואס מען איז ניט עלענט. אמאל, איז דער רבי - דער ר"מ און גאון - געווען עלענט, און די תלמידים זיינען געווען עלענט. דער דרך החסידות וואס דער רבי האט מייסד געווען איז דער גרויסער ג־טליכער אויפטו, וואס דער רבי איז ניט עלענט און חסידים זיינען ניט עלענט.

פעם אחת התוועדו חסידים הראשונים - בשנת תקמ"ד - ותוכן שיחתם הי': הרבי - רבנו הזקן - פעל שאיננו בבדידות. פעם הרבי - הריש מתיבתא והגאון - היה בודד [לעצמו], והתלמידים היו בודדים [לעצמם]. דרך החסידות שהרבי יסד הוא החדוש האלקי הגדול, שהרבי אינו בודד וחסידים אינם בודדים.

| יום שלישי | יום ששי | כג אייר, לח לעומר | ה'תש"ג |
|-----------|---------|-------------------|--------|
|-----------|---------|-------------------|--------|

שיעורים. חומש: בחוקתי, ששי עם פירש"י.  
תהלים: קח־קיב.  
תניא: והנה . . . חיי החיים ב"ה.

ראשית הירידה, ר"ל, הוא העדר העבודה בתפלה, עס ווערט אלץ טרוקען און קאלט, די מצות אנשים מלומדה ווערט שוין אויך שווער, מען איילט, מען ווערט אן דעם געשמאק אין תורה, והאזיר מתגשם, ומובן הדבר שאינו שייך כלל לפעול על הזולת.

ראשית הירידה, רחמנא לצלן, הוא העדר העבודה בתפלה, הכל נהיה יבש וקר; גם המצות אנשים מלומדה' הופכים כבר לנטל; ממחרים, מאבדים את הטעם בתורה, והאזיר מתגשם, ומובן הדבר שאינו שייך כלל לפעול על הזולת.

יום  
רביעי

שבת

כד אייר, לט לעומר

ה'תש"ג

מברכים ראש חודש סיון. אמירת כל התהלים בהשקמה. יום התעודות. לשלישי עולה הבעל קורא, ומעצמו. אומרים אב הרחמים.

שיעורים. חומש: בחוקתי, שביעי עם פירש"י.

תהלים: קיג-קיד.

תניא: פרק נא. והנה . . . בתולדתו כנ"ל.

"אם בחקתי תלכו", "אם" זה, הוא לשון תחנונים, כמאמר רז"ל, שכונתו הלואי בחקותי תלכו. וזה שהקדוש ברוך הוא כביכול, מתחנן לפניהם שישמרו את התורה, זה עצמו מסייע ונותן כח לאדם שיעמד בבחירתו הטובה. ועוד זאת אשר בחקותי תלכו, דנעשית הנשמה מהלך.

בביאת המשיח תתגלה מעלת הפשיטות והתמימות שיש בעבודתם של אנשים פשוטים שמתפללים ואומרים תהלים בתמימות.

יום  
חמישי

יום ראשון

כה אייר, מ לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.

תניא: וככה . . . "עב" בתחנונים ממש.

ממאמרי רבנו הזקן בשנת תקנ"ה בליאזנא: "שכר מצוה מצוה", המצוה בעצם עצמותה היא השכר, והתגלות העצמות תהיה לעתיד, אבל זהו הקרן קיימת של המצוה. אמנם פרותיה אדם אוכל בעולם הזה, והוא בכל מצוה ומצוה בענינה, דכאשר צריך לאותו דבר הוא נענה.

יום  
שישי

יום שני

כו אייר, מא לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, שני עם פירש"י.

תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.

תניא: וההבדל . . . "עב" להחיותם.

קדם צווי "הוכח תוכיח", כתיב "לא תשנא את אחיך", כי זהו תנאי מקדם להוכחה. ואחרי זה כתיב "ולא תשא עליו חטא", שאם לא פעלה ההוכחה, בודאי אתה האשם, שלא היו דברים היוצאים מן הלב.

שבת  
קודש

יום שלישי

כז אייר, מב לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קכ-קכד.

תניא: וכ"כ עצמו . . . א"ס ב"ה.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] ספר ששמע מאביו [=אדמור מהרש] בשם ה"צמח צדק" ששמע מרבנו הזקן, שהיה קורא את עצמו בשם בן להרב המגיד, ובשם נכד להבעל שם טוב.

## שלבי הנישואין

יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ב

הוריה – עד הנישואין ובמשך אותו הזמן היה אסור לאשה לדור עם בעלה (כנוסח ברכת האירוסין: "ואסר לנו את הארוסות"), טרם נכתבה כתובה, ואם מתה אינו יורש אותה. ולמרות זאת היא אשתו ואסורה לאחרים ללא גט (ראה הל' אישות פ"א ה"ג).

נישואין: כעבור משך זמן, כאשר האישה הייתה מסיימת את הכנותיה לעבור למגורים בבית הבעל, נכנסה ל'חופה' ונעשית אשתו לכל דבר, כדברי הרמב"ם כאן.

הזמן שבין האירוסין לנישואין היה נמשך לעיתים עד כשנה, במהלכה היו מתכוננים לנישואין, כמבואר במשנה (כתובות נז, א): "נותנין לבתולה [לאחר שקידש – רש"י] שנים עשר חודש משתבעה הבעל לפרנס עצמה... וכשם שנותנין לאשה כך נותנין לאיש לפרנס עצמו".

אמנם, בתחילת תקופת הראשונים התחילו לאחד בין האירוסין והנישואין ולעשותם יחידו.

(תנאים, אירוסין ונישואין לשיטת רבותינו – מאת הרשד"ב לזין)

הלכות אישות פרק י, הלכה א: הָאֵרוּסָה אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים כֹּל זְמַן שֶׁהָיָה בְּבֵית אָבִיהָ... עַד שֶׁיָּבִיא אוֹתָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וְיִתְּנָהּ עִמָּה וְיִפְרִישָׁנָה לוֹ; וְיִחַדּוּ וְזֶה הוּא הַנִּשְׁוּאָה בְּנִיּוֹתָהּ לְחֻפָּה, וְהוּא הַנִּשְׁוּאָה בְּכָל מְקוֹם.

מזמן מתן תורה ועד זמן הגאונים, האירוסין היו נערכים זמן מסוים לפני הנישואין. ובדרך כלל היו שלושה שלבים בדבר: שידוכין: כשהתרצו האיש והאשה להינשא נערכו 'שידוכין' בהם סיכמו ביניהם על השידוך, לפי תקנת חכמים שלא לקדש ללא שידוך, וכמובא בגמרא (קידושין יב, ב): "רב מנגיד.. על דמקדש בלא שידוכין", היינו שהנישואין מחייבים הסכמה קודמת.

אירוסין: אחרי שסיכמו על השידוך בא שלב האירוסין שנקרא גם 'קידושין' ובזמן הראשונים הונהג שהקידושין הן בטבעת שהחתן נותן לכלה, כפי שמבואר בתוספות (קידושין ט, א), וכן פסק הרמ"א (ס' כז, א). אמנם גם אחרי כן הכלה המשיכה לדור בית

## מדוע חייבים לפרנס את הבנים?

יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ב

שמשלם את דמי הנזק. ולפי זה חידש, שבזמנינו שבודרך כלל הבנים דרים עם ההורים עד נישואיהם, חייב האב לזון את בניו אף לאחר גיל שש מצד חיוב המזונות כלפי האם שהרי אינה יכולה לאכול בעצמה ולמנוע מילדיה לאכול, ודינם כאורחים שמבואר בגמרא שהבעל חייב לממן לאשה את הוצאת האירוח. אך יש שכתבו, שלא מצאנו בהלכה לחלק בחיוב מזונות לילדים מעל גיל שש בין אם דרים אצל האם או לא (שבט הלוי ח"ה קלג, ב). וכן יש שדחו את הראיה מלשון הרמב"ם שסובר כשיטת הר"ן, כי אפשר שבהשוואת חיוב מזונות האשה לחיוב מזונות הבן, כוונתו כדברי המהר"ם מרוטנבורג (מובא בטור אהע"ז שם) שחיוב פרנסת הבנים הוא חיוב ממוני גמור ולא בגדר 'צדקה', ואפילו אם נפלה להם ירושה והם עשירים חייב האב בפרנסתם. ולענין זה משווה הרמב"ם את חיוב פרנסת הבנים לחיוב פרנסת האשה שאף הוא חיוב גמור ואף אם יש לה נכסים משלה חייב במזונותיה, אך לאחר גיל שש החיוב לזון את בניו הוא מדין צדקה, ואם יש להם נכסים אחרים פטור (מנחת צבי ח"ג ס' ד).

הלכות אישות פרק יב, הלכה יד: בְּשֵׁם שְׂאֵדָם חֵיב בְּמִזְוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ, כִּד הוּא חֵיב בְּמִזְוֹנוֹת בָּנָיו וּבְנֹתָיו חֲקָטָנִים עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים.

לכאורה היה לרמב"ם לכתוב בקיצור "חייב אדם לזון את בניו", ולמה הקדים "כשם שחייב במזונות אשתו..."? אלא מכאן שדעתו כדעת הר"ן (כתובות ס"פ א"פ) שחיוב האב במזונות בניו אינו חיוב מיוחד כלפי הבנים, אלא חלק מחיוב המזונות לאם. ולכן חיוב זה קיים רק כשהאם קיימת, ואם מתה האם פקע החיוב כלפי הבנים.

אך ה'בית יוסף' (אהע"ז ס' עא) הביא בשם הרא"ש שגם הבא על הפנויה ללא קידושין והוליד בן חייב לזונו, ואם החיוב קיים גם כשאין לאב חיובי אישות כלפי האם, מוכח שלדעה זו מדובר בחיוב עצמי כלפי הבנים (משנה למלך).

ולדעת הגר"מ פיינשטיין (אג"מ יו"ד א ס' קמג) כל הראשונים סוברים כדעת הר"ן שהחיוב הוא כלפי האשה. ודברי הרא"ש שחייב לזון אף את הבן אף שאיננו חייב כלפי האם הוא משום שכיון שגרם לה ללדת בן שצריכה לזונו הרי הוא כמזיק

## 'להרחיק הכפיה'

יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ב

ב. הרמב"ם מפרש שכופין את הבעל לגרשה מיד, כיון שלטענתה בעלה מאוס עליה, ואינה כשבויה שתבעל לשנאויה לה, אך "תצא בלא כתובה".

וכתב ה'מגיד משנה' שלדעת הרבה מפרשים "בדין התלמוד אין כופין את האיש להוציא אף שאומרת מאוס עלי... וכבר פשטה הוראה הזאת בכל ארצותינו, שלא כדעת רבינו [הרמב"ם] בזה. שאין כופין את האיש לגרש". והטעם: "מפני קלקול הדור שלא תהיה אשה נותנת את עיניה באיש אחר ומפקעת עצמה מבעלה".

הלכות אישות פרק יד, הלכה ח: אִם אִמְרָה: 'מֵאֲסָתִיהּ... כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא לְשָׂעֲתָהּ, לְפִי שְׂאֵנָה בְּשִׁכְתָּהּ שֶׁתִּבְעַל לְשָׁנֶיהָ; וְתֵצֵא בְּלֹא כֶּתֶבֶת כָּלָל.

לדעת אמימר (כתובות סג, ב) אם אמרה האשה 'מאוס עלי' – "כייפנין ליה". ושני פירושים נאמרו בדבר:

א. לדעת רבינו תם (תוס' ד"ה אבל, שם) כופין את האשה להישאר תחת בעלה, אולי תחזור בה ותפסיק למאוס בו (ריטב"א), אך הבעל אינו יכול לגרשה בלא כתובה. וכתבו התוס' (שם) שזוהי גם דעת רש"י ור"ח.

ואולם הרי"ף (כתובות כז, ב בדפי הרי"ף) מביא את תקנת הגאונים שאם האשה טוענת "מאוס עלי" כן כופין את הבעל לתת גט. וכך כתב בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן קכ"ו): "אם היא מורדת על בעלה ואינה חפצה בו, אע"פ שאינו דין מכה ההלכה לכופו את בעלה ליתן לה גט – מ"מ, גאוני הישיבה של בבל מזמן סבוראי שהיו אחר ההוראה, תקנו שיכופו את הבעל ליתן גט למורדת מיד. וכן כתב בעל 'הלכות גדולות'... וכל הגאונים, שיותר מג' מאות שנה היה בימיהם שנתקנה זו התקנה ואין לזוז הימנה".  
ועם זאת, כתב הרא"ש (שו"ת, כלל מג סק"ח) "שהגאונים שתיקנו

תקנה זו, תיקנה לפי הדור ההוא שהיה נראה להם לפי צורך השעה בשביל בנות ישראל", אבל בדורות מאוחרים יותר אין להתיר כפיית גט בטענת 'מאוס עלי', כי "אם תוכל האשה להפקיע את עצמה מתחת בעלה, באומרה לא בעינא ליה – לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה... על כן טוב להרחיק הכפיה".  
גם ב'שולחן ערוך' (אה"ע סי' ע"ד סעי' ג) נפסק שאם טוענת מאסיתהו "אם רצה הבעל לגרשה אין לה כתובה כלל", ופירשו נושאי כליו (חלקת מחוקק סק"ה, בית שמואל סק"ז), שהיינו דווקא "אם רצה", "אבל אין כופין אותו".

## מי אחראי על הזנת הבנות? יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ב

הלכות אישות פרק יט, הלכה יב: הַבָּנוֹת נִזְוֹנוֹת בְּתַנָּאִים אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁטֵר בְּתֵבָה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָם; אֲבָל אִם אֵין שָׁם שָׁטֵר בְּתֵבָה – אֵין לָהֶם בָּלוּם, שָׁמָּה מְחַלָּה אִמֵּן בְּתֵבָתָהּ.  
לדעת הרמב"ם, כאשר אין שטר כתובה לפנינו הורע כוח התביעה של הבנות, ולכן טוענים אנו לטובת יורשי האב: שמא מחלה האם על כתובתה.  
והקשה הראב"ד: וכי מזון הבנות תלוי בפירעון כתובתה, והמחילה אינה אלא כפירעון, ואם פרע הבעל כתובת אשתו לא יטלו בנותיו מזונותיהן?  
ופירש ה'בית שמואל' (אבהע"ז סי' קי"ב ס"ק א):  
לדעת הרמב"ם מחילת האשה על כתובתה מהווה מחילה על כל תנאי הכתובה, שאחד מהם הוא שהבנות נזונות מנכסי האב. ואילו לדעת הראב"ד מחילת הכתובה היא כפירעונה, וכשם שהחזיר לזון את בנותיו הוא גם לאחר שפרע את כתובת אשתו, כך גם זכות הבנות ליטול את מזונותיהן נשארה בעינה גם לאחר מחילת האשה על כתובתה. אבל אם האם מחלה על מזונות הבנות גם הראב"ד מודה שבכך הפסידו הבנות את מזונותיהן.

לפי זה, הראב"ד לא חלק על העיקרון ש"אם אין שם שטר כתובה אין להם כלום", כי אומנם מחילת האשה על הכתובה אינה מבטלת את החובה לזון את הבנות, אבל היות וכאשר אין כתובה הורע כוח התביעה, טוענים אנו: אולי מחלה האם על מזונות הבנות.  
אבל יש מפרשים שלשיטת הראב"ד כתובה ומזונות הבנות הן שתי התחייבויות שונות: הכתובה – כלפי האשה, והמזונות – כלפי הבנות. ואם כן, הראב"ד סובר שגם אם אין שטר כתובה לפנינו חזר חזקת הבנות בתקופה עומד, ואין לחוש למחילת האם, כי היא יכולה למחול על כתובתה, אך אין למחילה זו השפעה על זכות המזונות של הבנות שהיא התחייבות אחרת, וכן אין לחשוש שמא מחלה על מזונות הבנות, שהרי אין זו התחייבות כלפיה ומחילתה לא תועיל.  
ואילו הרמב"ם סובר שחכמים תיקנו מזונות לבנות מנכסי האב לטובתה של האם, ולכן יכולה היא למחול על כך. והיות שבהעדר שטר הכתובה הורע כוח תביעתן, יש מקום לומר ש"מחלה אימן כתובתה" (ראה בני אהובה, אור שמח).

## מניעת צער האשה יום חמישי כ"ה אייר ה'תשע"ב

הלכות אישות פרק כא, הלכה יא: פָּקְדוּ לָהּ מְזוֹנוֹת... אוֹכֵלֶת מִשְׁלָה בָּל מַה שֶׁתִּרְצֶה; וְאֵין הַפֶּעַל יָכוֹל לְעַכֵּב וְלִזְמַר, שְׂאֵם תֹּאכֵל יוֹתֵר מִדִּי, אוֹ תֹאכֵל מֵאֵכֶל רַע, וְמוֹת הַזֶּלֶד – מִפְּנֵי שֶׁצָּעַר גּוֹפָה קוֹדֵם.  
על דברי הרמב"ם שאוכלת כל מה שתמצא כולל 'מאכלים רעים' (המזיקים לולד) תמהו המפרשים: הרי מפורש בגמרא (כתובות ס, ב) "לא תאכל עמו דברים הרעים" היינו שאסור לה לאכול דברים שמזיקים לחלב התינוק!  
ומבאר ה'ספ' משנה' שהרמב"ם מפרש את סוגיית הגמרא כך: כשם שבתחילת הברייתא נאמר "אוכלת הרבה" היינו הרבה יותר מצורך האכילה ואף "שאיין לך דבר שמזיק יותר מאכילה גסה" אין הבעל יכול למנוע אותה מלאכול הרבה כי הצער שלה חשוב מהנזק שעלול להיגרם לולד, כך גם הנאמר בהמשך "לא תאכל עמו דברים הרעים", הכוונה שאין הבעל יכול לעכבה ש"לא תאכל דברים רעים", כי צער האשה עדיף.

וב'שולחן ערוך' (אהע"ז סי' פ' סי"ב) הביא את דעת הרמב"ם "אין הבעל יכול לעכב מפני סכנת הוולד שצער גופה קודם", והוסיף "ויש מי שאומר שיכול לעכב" וזו דעת ה'טור'.  
ושואל ה'חלקת מחוקק' (שם ס"ק כ"ב): אם באכילת המאכלים הרעים יש ספק סכנה לולד, ואילו הימנעות מאכילתם אינה מסכנת את האם אלא רק גורמת לה צער, מדוע צער האם ידחה את סכנת הוולד? ואם כן נשקפת לה סכנה מאי-אכילת מאכלים אלו, ברור שחיי קודמים, וגם ה'טור' יודה שאין הבעל יכול לעכבה?  
וה'בית שמואל' (שם סק"ז) כתב להוכיח מהגמרא (נדרים פ, א) שלדעה אחת מניעת צער האם אכן קודמת לחשש סכנת הוולד, כי נחלקו רבי יוסי וחכמים במעין השייך לבני העיר הזקוקים לו לכביסת בגדיהם ואינו מספיק גם לצורך שתיה של בני עיר אחרת. לדעת חכמים השתיה של בני העיר האחרת שהיא חיי נפש קודמת לכביסת בגדיהם של בני העיר, ולדעת רבי יוסי

## הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ פה

האישה, וגם לדעת רבי יוסי כביסת בני העיר כדי למנוע צערם אינה קודמת לחיי בני העיר האחרת (שהרי ספק סכנה זה אחרים דוחה שבת ויום הכיפורים ואף איסורי תורה, ואילו למניעת צער התירו ביום טוב רק איסורי דרבנן, ראה יבמות קיד, א). ודברי רבי יוסי נאמרו רק במקרה שאין סכנה לאנשי העיר האחרת כי יש להם אפשרות להביא מי שתיה ממקום אחר.

"כביסתן קודמת לחיי אחרים", כי במניעת הכביסה יש צער גדול וגם זה נחשב כ'חיי נפש' (ר"ן שם). ואם כן דעת הרמב"ם שצער האישה דוחה ספק סכנה של הולד היא כשיטת רבי יוסי (אלא שצריך עיון מדוע פסק כרבי יוסי ולא כחכמים). אך בעל ה'הפלאה' (קו"א הל' כתובות סי' פ ס"ק י"ב) דחה דברים אלו וכתב שלכל הדעות מניעת סכנה לזולת קודמת למניעת צער

יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ב

האם האשה צריכה שני כיסויי ראש?

במטפחת שמיועדת לכיסוי השער, עדיין צריכה שני כיסויים. אך בשו"ת 'תשובה מאהבה' (ח"א סי' מח) כתב שחידוש זה שצריכה שני כיסויים אינו מסתבר כלל ומפרש שגם מטפחת שעליה מדבר הרמב"ם יש בה נקבים (כמו סל) וכן פירש הב"ח (אהע"ז שם), ולפי זה כוונת הטור בציטוט לשון הרמב"ם היא שלא רק כשיוצאת בסל על ראשה אין זה כדת יהודית אלא אפילו כשיוצאת במטפחת, מאחר ויש בה נקבים, צריכה כיסוי נוסף אך אם יוצאת במטפחת שכן מכסה את ראשה, אינה צריכה כיסוי נוסף.

ויש שהוסיפו לבאר לפי זה סתירה בדברי הרמב"ם שכאן כתב "כיון שאין עליה רדיד ככל הנשים תצא בלא כתובה", ומשמע שזו דרך כולן. אך לעיל (פ"ג הי"א) לגבי חיוב הכסות שעל הבעל לתת לאשתו כתב "מקום שדרגן שלא תצא אשה לשוק בכפה שעל ראשה עד שיהיה עליה רדיד... נותן לה בכלל הכסות רדיד", הרי שלא בכל מקום נהגו בחבישת רדיד! אלא שכאן במטפחת שלא מכסה כראוי וזוהו נהגו בכל המקומות שלא לצאת ללא רדיד, ואילו 'כפה' היא כיסוי טוב שרק במקצת מקומות נהגו להוסיף עליו עוד כיסוי (פרישה אהע"ז שם סק"י).

הלכות אישות פרק כד, הלכה יב: אלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על דת יהודית: יוצאה לשוק... וראשה פרוץ ואין עליה רדיד בשאר הנשים, אף על פי ששערה מכסה במטפחתה.

וכתב ה'טור' (אהע"ז סי' קטו): "ואיזו היא דת יהודית – יוצאה וראשה פרוץ, אפילו אין פרוץ לגמרי אלא קלתה (סל שיש בו נקבים) לראשה... כתב הרמב"ם: אע"פ שמכוסה במטפחת, כיון שאין עליה רדיד ככל הנשים תצא בלא כתובה". ולכאורה, יש להבין: הלא דברי הרמב"ם זהים לדברים שכתב הטור, ומה הוסיף בציטוט לשונו?

ובשו"ת 'באר שבע' (סי' יח) ביאר: הטור ציטט את לשון הגמרא (כתובות עב, ב) "קלתה לראשה", היינו סל עם נקבים שאינו מכסה את השיער לגמרי אך בדברי הרמב"ם יש חידוש נוסף, שאפילו ראשה מכוסה במטפחת שמכסה את השיער לגמרי צריכה כיסוי נוסף, כי כן נהגו בנות ישראל לכסות את ראשן בשני כיסויים.

ועוד: ב'קלתה' יש חיסרון נוסף, שבמהותו הוא סל שלא נועד לכיסוי ראש, והיה ניתן לפרש בדברי הגמרא שרק משום כך צריכה כיסוי נוסף ועל כך מחדש הרמב"ם שאפילו יוצאת

שבת קודש כ"ז אייר ה'תשע"ב

היצר הרע לא מכריח..

שתקפו" – ולא "יצרו הוא שאנסו", ללמדנו כי לאמתו של דבר היצר הרע לא יכול 'לאנוס' יהודי ולכפות עליו לעבור עבירה, שכן לכל יהודי יש בחירה חופשית על מעשיו, כדברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ה ה"א-ב): "רשות לכל אדם נתונה.. ואין מי שיכפה".

וכיון שכך, כוונת הרמב"ם כאן היא שהעבירה לא נעשתה כי היהודי רצה בכך באמת אלא בגלל שיצרו גבר עליו ו'תקפו', אבל וודאי ביכולת האדם להתגבר על היצר ולבחור לעשות בפועל כפי רצונו האמיתי, ואם לא בחר לנהוג כך הרי זה באשמתו והוא ראוי לעונש.

הלכות גירושין פרק ב, הלכה כ: מאחר שהוא רוצה להיות מישאל, ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהכה... ואמר 'רוצה אני' - כָּבֵד גִּרְשָׁ לְרִצּוֹנוֹ.

מדברי הרמב"ם, שבעצם יהודי לא רוצה לעבור עבירה אלא "יצרו הוא שתקפו", נמצא שהעובר עבירה הוא בגדר 'אנוס' בידי יצרו. ואם כן, מדוע נפרעין מן האדם העובר עבירה – והלא "אנוס רחמנא פטרי" (ב"ק כח, ב), וכפי שנפסק בהלכה שאפילו העובר עבודה זרה אם עשה זאת באנוס "אין מלקין אותו, ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין" (הל' יסוה"ת פ"ה ה"ד) ?

ויש לבאר על פי דיוק לשון הרמב"ם שכתב "יצרו הוא

(ספר המאמרים מלוקט, ח"ד עמ' צ' הע' 12)

## שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"א-כ"ז אייר ה'תשע"ב

יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ב

### הלכות אישות

#### פרק ח

א. האומר לאשה: 'התקדשי לי בכוס זה של יין' ונמצא של דבש, 'של דבש' ונמצא של יין, 'בדינר זה של כסף' ונמצא של זהב, 'של זהב' ונמצא של כסף, 'על מנת שאני כהן' ונמצא לוי, 'לוי' ונמצא כהן, 'נתינ' [גבעוני] ונמצא ממזר, 'ממזר' ונמצא נתינ, 'בן עיר' ונמצא בן כרך [עיר גדולה], 'בן כרך' ונמצא בן עיר, 'על מנת שאני עשיר' ונמצא עני, 'עני' ונמצא עשיר, 'על מנת שביתי קרוב למרחץ' ונמצא רחוק, 'רחוק' ונמצא קרוב, 'על מנת שיש לי בת' או 'שפחה גודלת' [קולעת שיער] או 'אופה' ואין לו, על מנת שאין לו גיש לו, 'על מנת שיש לי אשה ובנים' ואין לו, על מנת שאין לו גיש לו - בכל אלו והדומין להן, אינה מקדשת; וכן היא שהטעתה.

ב. ובכלם - אף על פי שאמרה: 'בלבי היה להתקדש לו אף על פי שהטעני ואין הדבר כמו שאמר', וכן אם אמר הוא: 'בלבי היה לקדשה אף על פי שהטענתי' - אינה מקדשת; דברים שפלב אין דברים.

ג. 'הרי את מקדשת לי על מנת שאני בסם' [מוכר בשמים] ונמצא בסם וברסי [מעבד עורות], 'על מנת שאני בן עיר' ונמצא בן עיר וכן כרך, 'על מנת ששמי יוסף' ונמצא שמו יוסף ושמועז - הרי זו מקדשת; אבל אם אמר לה: 'על מנת שאין שמי אלא יוסף' ונמצא שמו יוסף ושמועז, 'שאיני אלא בסם' ונמצא בסם וברסי, 'שאיני אלא בן עיר' ונמצא בן עיר וכן כרך - אין זו מקדשת.

ד. האומר לאשה: 'הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאני יודע לקרות' - צריך שיקרא התורה ויתרגם אותה תרגום אוניקלוס הגר; ואם אמר לה 'על מנת שאני קרא' - צריך להיות יודע לקרות תורה נביאים וכתובים בדרך דיוק יפה. 'על מנת שאני יודע לשנות' - צריך להיות יודע לקרות המשנה; 'על מנת שאני תנא' - צריך להיות יודע לקרות המשנה וספרא וספרי ותוספתא של רבי חייא.

ה. 'על מנת שאני תלמיד' - אין אומרים כן עזאי וכבן זומא [בגדולי תורה], אלא כל ששואלין אותו דבר אחד בתלמודו ואומר, ואפלו בהלכות החג שמלמדין אותן ברבים מדברים הקלים סמוך לחג כדי שיהיו כל העם בקיאים בהן. 'על מנת שאני חכם' - אין אומרים כרבי עקיבה וחכמיו, אלא כל ששואלין אותו דבר חכם [סברה] בכל מקום [בתורה] ואומר. 'על מנת שאני גבור' - אין אומרים כאבגר בן גר וכיוצא, אלא כל שחבריו מתיראים ממנו מפני גבורתו. 'על מנת שאני עשיר' - אין אומרים

כרבי אלעזר בן עזריה, אלא כל שבני עירו מכבדין אותו מפני עשרו. 'על מנת שאני צדיק' - אפלו רשע גמור, הרי זו מקדשת מספק, שמה הרהר בהשוכה בדעתו. על מנת שהוא רשע - אפלו צדיק גמור, הרי זו מקדשת מספק, שמה הרהר בעבודה זרה בדעתו; ששון עבודה זרה גדול הוא, ומשיהרהר לעבד בלבד נעשה רשע, שנאמר: 'פן יפתה לבככם', וכתוב: 'למען תפוש את בית ישראל בלבם'.

ו. המקדש את האשה ואמר: 'הייתי סבור שהיא כהנת והרי היא לוי', 'לוי' והרי היא כהנת, 'ענייה והרי היא עשירה', 'עשירה והרי היא ענייה' - הרי זו מקדשת, מפני שלא הטעתו; וכן היא שאמרה: 'סבורה הייתי שהוא כהן והרי הוא לוי', 'לוי והרי הוא כהן', 'עשיר והרי הוא עני', 'עני והרי הוא עשיר' - הרי זו מקדשת, מפני שלא הטעה אותה.

#### פרק ט

א. המקדש שתי נשים שאסור לשא שתיהן משום ערוה [ויקידשו] - כאחת - אינן מקדשות. כיצד? כגון שקדש אשה ובתה, או שתי אחיות כאחת - אין אחת מהן מקדשת.

ב. קדש נשים רבות כאחת ואמר: 'הרי כלכן מקדשות לי', והיו בהן שתי אחיות, או אשה ובתה, וכיוצא בהן - אין אחת מהן מקדשת; אם אמר להן: 'הראויה מכן לביאה מקדשת לי' - הרי כלן מקדשות, חוץ מאחיות, או אשה ובתה, וכיוצא בהן. וכן אם אמר להן: 'הרי כלכן מקדשות לי', והיתה בהן שפחה, או גויה, או אשה אחת ערוה, כגון אשת איש או בתו או אחותו וכיוצא בהן - אין אחת מהן מקדשת; ואם אמר: 'הראויה מכם לביאה מקדשת' - הרי כלן מקדשות לו, חוץ מאשה שאין הקדושין תופסין בה.

ג. אמר לשתי אחיות: 'הרי אחת מכם מקדשת לי בזה', ונתן להן פרוטה, או שקבלתה אחת על ידי [בשביל] חכרתה, וכן האומר לאב: 'אחת מבנותי מקדשת לי', וקבל האב קדושה - כלן צריכות גט ממנו, ואסור לו לבוא על אחת מהן; מפני שהקדושין תופסין בהן ואף על פי שאי אפשר לבוא על אחת מהן.

ד. העושה שליח לקדש לו אשה פלונית, והלך לקדשה לו, וקדש המשלח בעצמו לאמה [את אמה] או לבתה או לאחותה, ואין ידוע איזו מהן נתקדשה ראשונה - שתייהן צריכות גט ואסורות עליו. וכן אשה שעשתה שליח לקדשה, והלכה וקדשה היא עצמה לאחר, ואין ידוע איזה מהם קדם - שניהן נותנין לה גט; ואם רצו, אחד נותן גט ואחד כונס.

ה. במה דברים אמורים? ברחוקין; אבל אם קדשה השליח לאב וקדשה היא עצמה לבן, או לאחיו, וכיוצא בהן - שניהן נותנין גט, והיא אסורה לשניהן.

יג. באו שנים, זה אומר 'אני קדשתיך', וזה אומר 'אני קדשתיך' - שניהם נותנין גט; ואם רצו, אחד נותן גט ואחד כונס. כנסה, ואחר כך בא אחר ואמר: 'אני הוא שקדשתיך' - אינו נאמן, ואינו אוסרה על בעלה.

יד. האשה שאמרה: 'נתקדשתי ואני יודעת למי נתקדשתי', וכא אחד ואמר: 'אני הוא שקדשתיך' - נאמן לתן גט, ומהיה מתרת לכל אדם חוץ ממנו; אבל אינו נאמן לכנס, שמה יצרו תקפו והיא תגיל לו [תחפה עליו] כדי להתירה.

טו. האומר לאשה 'קדשתיך', והיא אומרת 'לא קדשתי' - היא אסור בקרובותיה, והיא מתרת בקרוביו. היא אומרת 'קדשתי', והוא אומר 'לא קדשתיך' - הוא מתר בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו. 'קדשתיך', והיא אומרת 'לא קדשתיך' - היא אסור בקרובות גדולה [האם], וגדולה מתרת בקרוביו; ומתר בקרובות הפת, והפת מתרת בקרוביו. 'קדשתי את בתיך', והיא אומרת 'לא קדשתיך' - היא אסור בקרובות הפת, והפת מתרת בקרוביו; ומתר בקרובות האם, והאם אסורה בקרוביו.

טז. וכל אלו שטוענין [לתקפות] הקדושין [בין הוא בין היא], בשטען הטוען שהיו שם קדושין בפני עדים והלכו למדינה אחרת או מתו; אבל אם הודו שהיו הקדושין בלא עדים - אין כאן קדושין, כמו שבארנו. וכל מקום שתאמר אשה לאיש 'קדשתי', והוא אומר 'לא קדשתי' - מבקשים ממנו שיכתוב לה גט כדי להתירה לשאר העם, שאין לו בזה הפסד; ואם נתן לה גט מעצמו, כופין אותו לתן כתובה.

יז. העושה לו שליח לקדש לו אשה, והלך [השליח] וקדשה לעצמו - הרי זו מקדשת לשליח; ואסור לעשות כן. וכל העושה דבר זה וכיוצא בו בשאר דברי מקח וממכר, נקרא רשע.

יח. העושה שליח לקדש לו אשה, והלך וקדשה, השליח אומר 'לעצמי קדשתיך', והאשה אומרת 'לאיש ששלחו נתקדשתי' - אם לא עשה [מינה] השליח בעדים, הרי השליח אסור בקרובותיה, והיא מתרת בקרוביו; והאשה אסורה בקרובי המשלח, והמשלח מתר בקרובותיה. ואם החזק השליח בעדים [מינה אותו בפני עדים], הרי זו מקדשת לראשון.

יט. אמרה: 'אני יודעת למי נתקדשתי, אם לשולח או לשליח' - אם לא החזק השליח בעדים, הרי זו מקדשת לשני; ואם החזק שהוא שליחו, שניהם כותבין גט. ואם רצו, אחד נותן גט ואחד כונס.

כ. האשה שעשת שליח לקדשה, והלך וקדשה, ובעת הליכתו בטלה השליחות וחזרה ביה, ואין ידוע אם קדם שקבל לה הקדושין חזרה או אחר הקדושין - הרי זו מקדשת מספק; וכן האיש שעשה שליח וחזר בו.

כא. המקדש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזו מהן קדש, וכל אחת ואחת אומרת 'אותי קדש' - אסור בקרובות כלן; ונותן גט לכל אחת ואחת, ומניח כתובה אחת ביניהן

ו. האומר לשלוחו: 'צא וקדש לי אשה', ומת השליח, ואינו יודע אם קדש לו אשה או לא קדש - הרי זה בתוקף שקדש, שחזקת השליח לעשות שליחותו, והואיל ואין ידוע איזו אשה קדש לו, הרי זה אסור בכל אשה שיש לה קרובות שהן ערוה עליו, כגון אשה שיש לה בת או אם או אחות וכיוצא בהן; שאם תאמר ישא זו - שמה אמה קדש לו שלוחו, או אחותה, או בתה. ומתר באשה שאין לה קרובות כגון אלו. היתה לה קרובה, אחות או אם וכיוצא בהן, והיתה הקרובה אשת איש בשעה שעשהו שליח, אף על פי שנתגרשה קדם שימות השליח - הרי זה מתר בה; ואין אומרים שמה קדש השליח את קרובתה אחר שנתגרשה, מפני שלא היתה ראויה בשעה שעשה השליח, ואין אדם עושה לו שליח לקדש לו אלא אשה שיכול הוא לקדשה בשעת השליחות.

ז. מי שהיו לו חמשה בנים, ונשאו כלן את אביהם שליח לקדש להם נשים, ואמר אבי הבנים לאיש שהיו לו חמש בנות: 'אחת מבנותיך מקדשת לאחד מבני', וקבל האב הקדושין - כל אחת מהן צריכה חמשה גטין מפל האחין, והואיל וכלן נתנו רשות לאב לקדש להם; מת אחד מהן, כל אחת מהן צריכה ארבעה גטין, וחליצה מאחד מהם.

ח. האב שהיתה לו בת קטנה, או נערה שהיא ברשותו, ובת בוגרת, ונתנה לו הבוגרת רשות לקדשה, וקדש בתו סתם לאחר - אין הבוגרת בכלל עד שיפרש ויאמר 'בתי הבוגרת שעשת אותי שליח'; לפיכך אין הבוגרת מקדשת, ואחותה מקדשת.

ט. מי שיש לו שתי בתי [קבוצות] בנות משתי נשים, וכלן ברשותו [שלא בגר], וקדש אחת מהן, ובשעת הקדושין אמר לבעל: 'קדשתי לך את בתי הגדולה' - אף על פי שיש לו זמר, שמה גדולה שבגדולות [מאשתו הראשונה] קדש לו, או גדולה שבקטנות [מאשתו השניה], או קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות - הרי כלן מתרות, חוץ מן הגדולה שבגדולות, והיא לבדה המקדשת. וכן אם קדש בתו הקטנה - אף על פי שיש לו זמר, שמה קטנה שבקטנות, או קטנה שבגדולות, או גדולה שבקטנות שהיא קטנה מן הקטנה שבגדולות - הרי כלן מתרות, חוץ מן הקטנה שבקטנות, והיא לבדה המקדשת; שמשמע 'בתי הגדולה', שאין בבנותיה גדולה ממנה; ומשמע 'הקטנה', שאין בהן קטנה ממנה.

י. נאמן האב לומר על בתו קדם שתבגר שהיא מקדשת, ואוסרה על הכל.

יא. האב שאמר: 'קדשתי את בתי ואני יודע למי קדשתיך' - הרי זו אסורה לעולם על כל אדם, עד שיאמר: 'יודע לי שלפלוני קדשתיך'; ומהיה צריכה ממנו גט בלבד, ואף על פי שנודע לו אחר שבגרה.

יב. אמר האב: 'אני יודע למי קדשתיך', וכא אחד ואמר: 'אני הוא שקדשתיך' - נאמן אף לכנס, ואינו צריך קדושין אחרים.

1 ומסתלק. ואם קדש בביאה, קנסו אותו חכמים שיתן כתובה  
2 לכל אחת ואחת. והדבר ידוע שהכתובה שכתב לאחת מהן  
3 אבדה, וכל אחת ואחת אומרת 'אני היא שקדשתי וכתבתה'  
4 לי כתובה ואבדה כתבתי.

5 **כב.** האשה שיצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני - הרי  
6 זו בחזקת מקדשת, אף על פי שאין שם ראיה ברורה; וכל  
7 קול שלא החזק בבית דין, אין חוששין לו. וכיצד הוא  
8 הקול שתחזק זו בו שהיא מקדשת? כגון שבאו שנים  
9 והעידו שראו הגרות דולקים ומטות מצעות, וכני אדם  
10 נכנסין ויוצאין, ונשים שמחות לה ואומרות: 'נתקדשה  
11 פלונית היום, נתקדשה פלונית היום'. שמעו אותן אומרות:  
12 'פלונית נתקדש היום' - אין חוששין לה, שמא נזדמנו  
13 לקדש ולא נתקדשה; עד שישמעו שנתקדשה. וכן אם באו  
14 שנים ואמרו: 'ראינו כמו שמחת ארוסין ושמענו הכרה  
15 [המחלה], ושמענו מפלוני ששמע מפלוני שנתקדשה פלונית  
16 בפני פלוני ופלוני, והלכו להם העדים למדינה אחרת, או  
17 מתו' - הרי זה קול שמחזיק אותה מקדשת.

18 **כג.** במה דברים אמורים? שלא היתה שם אמתלה [נעם  
19 השובר את הקול]; אבל אם היתה שם אמתלה, ושמעו  
20 האמתלה ושמעו שנתקדשה - לא החזקה מקדשת. כיצד  
21 היא האמתלה? פלונית נתקדשה על תנאי, או קדושי ספק  
22 - לא החזקה; אלא שואלין אותה, וסומכין על דבריה,  
23 הואיל ואין שם ראיה ברורה ולא קול חזק.

24 **כד.** יצא עליה קול שנתקדשה לפלוני, ולאחר ימים אמרו  
25 אמתלה - אם מראין הדברים לבית דין שהוא כן - סומכין  
26 על האמתלה, ולא תחזק מקדשת; ואם לאו - הואיל ולא  
27 נשמעה האמתלה בעת שנשמעו הקדושין, אין חוששין  
28 לאמתלה.

29 **כה.** מעשה באחת שיצא עליה קול שנתקדשה לבנו של  
30 פלוני, ולאחר זמן שאלו את אביו ואמר: 'על תנאי כף  
31 נתקדשה לו, ולא נתקדם התנאי'; ולא סמכו חכמים על  
32 דבריו, אלא אמרו: 'הרי זו ספק מקדשת, וכאלו אין שם  
33 אמתלה'.

34 **כו.** יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, ובא שני וקדשה  
35 בפנינו - בודקין על קדושי ראשון, שהם בקול: אם באו  
36 עדים בראיה ברורה שהיא מקדשת לראשון, אין קדושי שני  
37 כלום; ואם לאו - מגרש ראשון שקדושו בקול, ונושא  
38 השני שקדושו ודאי. ואם גרש השני, לא יכנס הראשון,  
39 שמא יאמרו החזיר גרושתו מן הארוסין אחר שנתארסה  
40 לאחר.

41 **כז.** יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, ויצא קול אחר  
42 כמותו שהיא מקדשת לאחר - אחד כותב גט ואחד כונס,  
43 בין ראשון בין אחרון.

44 **כח.** מקום שנהגו לשלח סבלונות [מתנות] לארוסה אחר  
45 שתתארס, ובאו עדים שראו סבלונות הובלו לה - חוששין  
46 לה שמא נתקדשה וצריכה גט מספק, אף על פי שרב אנשי  
47 העיר אין משלחין אלא קדם הארוסין. ומקום שנהגו כלם

48 לשלח הסבלונות תחלה ואחר כך מקדשין, וראו סבלונות  
49 - אין חוששין לה.

50 **כט.** החזק שטר כתבתה [על ידי שראו אותו] - אם דרף  
51 מקצת אנשי המקום שמקדשין ואחר כך כותבין, חוששין  
52 לה; ואף על פי שאין שם סופר, אין אומרין שמא מפני  
53 הסופר שמצא הקדים וכתב. ואם דרף כל אנשי המקום  
54 שכותבין הכתבה קדם הקדושין, אין חוששין לה.

55 **ל.** שנים אומרים 'ראינוה שנתקדשה ביום פלוני, ושנים  
56 אומרים 'לא ראינוה' - אף על פי שכלם שוכנים בחצר  
57 אחת, הרי זו מקדשת; שאין 'לא ראינוה' ראיה, שדרף העם  
58 לקדש בצנעה.

59 **לא.** אמר עד אחד 'מקדשת היא', והיא אומרת 'לא  
60 נתקדשתי' - הרי זו מתרת. אחד אומר 'מקדשתי', ואחד  
61 אומר 'אינה מקדשתי' - לא תנשא, ואם נשאת לא תצא,  
62 שהרי היא אומרת: 'לא נתקדשתי'. אמרה 'מקדשתי אני',  
63 ולאחר זמן עמדה וקדשה עצמה - אם נתנה אמתלה  
64 לדבריה [הסבר למה שאמרה "מקדשתי אני"] ואמרה: 'מפני  
65 כך וכך אמרתי בתחלה שאני מקדשתי, וראינו בדבריה  
66 ממש' - הרי זו מתרת לשני. ואם לא נתנה אמתלה לדבריה,  
67 או שנתנה ואין בה ממש - הרי זו אסורה, וקדושי שני  
68 קדושי ספק, לפיכך נותן לה גט, ותהיה אסורה עליו ועל  
69 הכל עד שיבוא ארוסה. וכן האשה שבאת ואמרה 'אשת  
70 איש אני', וחזרה ואמרה 'פנויה אני' - אם נתנה אמתלה  
71 לדבריה ויש בדבריה ממש - הרי זו נאמנת.

## פרק י

73 **א.** הארוסה אסורה לבעלה מדברי סופרים כל זמן שהיא  
74 בבית אביה; והבא על ארוסתו בבית חמיו, מנין אותו מכת  
75 מרדות [מלקות מדרבנן]. ואפלו קדשה בביאה, אסור לו  
76 לבוא עליה ביאה שניה בבית אביה, עד שבביא אותה לתוך  
77 ביתו ויתיחד עמה ויפרישנה לו; ויחיד זה הוא הנקרא  
78 כניסה לחפה, והוא הנקרא 'נשואין' בכל מקום. והבא על  
79 ארוסתו לשם נשואין אחר שקדשה - משערה בה קנאה,  
80 ונעשית נשואה, והרי היא אשתו לכל דבר.

81 **ב.** בין שנכנסה הארוסה לחפה - הרי זה מתר לבוא עליה  
82 בכל עת שירצה, והרי היא אשתו גמורה לכל דבר.  
83 ומשתכנס לחפה - נקראת נשואה, אף על פי שלא נבעלה,  
84 והוא שתהיה ראויה לבעילה; אבל אם היתה נדה, אף על  
85 פי שנכנסה לחפה ונתיחד עמה - לא גמרו הנשואין, והרי  
86 היא בארוסה עדין.

87 **ג.** וצריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קדם הנשואין,  
88 והן שש ברכות, ואלו הן: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך  
89 העולם, שהכל ברא לכבודו'. 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך  
90 העולם, יוצר האדם'. 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם,  
91 אשר יצר את האדם בצלמו, בצלם דמות תבניתו, והתקין  
92 לו ממנו בנים עדי עד, ברוך אתה ה' יוצר האדם'. 'שוש  
93 תשיש ותגל עקרה, בקבוץ בניה לתוכה בשמחה, ברוך

כַּתְּבָתָהּ - חוֹזֵר וְכוּתֵב לָהּ כַּתְּבָה עֵקֶר, אִם רָצָה לְקַיְמָה; לְפִי  
שְׁאֲסוֹר לוֹ לְאֹדֶם לְשָׁהוֹת עִם אִשְׁתּוֹ אֶפְלוּ שְׁעָה אַחַת בְּלֹא  
כַּתְּבָה. אֲכַל הַמוֹכֶרֶת כַּתְּבָתָה לְאַחֲרִים בְּטוֹבַת הִנִּיחַ [במחיר  
זול], אִינוּ צָרִיף לְכַתֵּב לָהּ כַּתְּבָה אַחֲרֵי; שְׁלֹא תִקְנוּ כַּתְּבָה  
אֶלָּא כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קָלָה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ, וְאִם הוֹצִיאָהּ זֶה  
מְשַׁלֵּם כַּתְּבָה לְלוֹקֶחַ, כְּדָרְךָ שֶׁהִיָּה מְשַׁלֵּם לָהּ אִם לֹא מְכָרָה.  
יֵא. הַמֶּאֱרֵס אֶת הָאִשָּׁה וְכַתֵּב לָהּ כַּתְּבָה וְלֹא נִכְנסָה לְחֻפָּה  
- עֲדִין אֲרוּסָה הִיא, וְאִינָה נְשׁוּאָה; שְׁאִין הַכַּתְּבָה עוֹשָׂה  
הַנְּשׁוּאִין. וְאִם מֵת אוֹ גֵּרָשָׁה, גּוֹבָה עֵקֶר כַּתְּבָתָה מִכִּנֵּי חוֹרִין  
[מנכסים שברשותו, שלא נמכרו]; וְאִינָה גּוֹבָה תּוֹסֶפֶת כָּלִל,  
הוֹאִיל וְלֹא נִכְנסָה. אֲכַל אִם אֲרֵס וְלֹא כַתֵּב כַּתְּבָה, וּמֵת אוֹ  
גֵּרָשָׁה וְהִיא אֲרוּסָה - אֵין לָהּ כְּלוּם, וְאֶפְלוּ הָעֵקֶר; שְׁלֹא  
תִקְנוּ לָהּ עֵקֶר כַּתְּבָתָה עַד שֶׁתִּנְשָׂא אוֹ עַד שֶׁיִּכְתֵּב. וְהַמֶּאֱרֵס  
אֶת בִּתּוֹ וְכַתֵּב לָהּ הַמֶּאֱרֵס כַּתְּבָה, וּמֵת אוֹ גֵּרָשָׁה כְּשֶׁהִיא  
נַעֲרָה - כַּתְּבָתָה לְאִבֶּיהָ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.  
יב. וְכֵן תִּקְנוּ חֲכָמִים, שֶׁכָּל הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה, יִהְיֶה שֹׁמֵחַ עִמָּה  
שְׂבַעַת יָמִים - אִינוּ עוֹסֵק בְּמִלְאֲכָתָהּ, וְלֹא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּשׁוֹק,  
אֶלָּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֵה וְשֹׁמֵחַ, בֵּין שֶׁהִיָּה בַּחוּר [ורוק] בֵּין שֶׁהִיָּה  
אֶלְמוֹן; וְאִם הִיָּתָה בְּעוּלָה, אֵין פְּחוּת מְשַׁלְשֶׁה יָמִים;  
שֶׁתִּקְנֶת חֲכָמִים הִיא לְכַנּוֹת יִשְׂרָאֵל, שִׁיְהִיָּה שֹׁמֵחַ עִם  
הַבְּתוּלָה שְׂבַעַת יָמִים, וְעַם הַבְּעוּלָה שְׁלֹשֶׁה יָמִים, בֵּין בַּחוּר  
בֵּין אֶלְמוֹן.  
יג. יֵשׁ לוֹ [מוֹתֵר] לְאֹדֶם לִשְׂאֵא נָשִׁים רַבּוֹת כְּאַחַת בְּיוֹם אֶחָד,  
וּמְכָרָהּ בִּרְכַּת חֲתָנִים לְכָל כְּאֶחָד. אֲכַל לְשִׁמְחָה, צָרִיף לְשִׁמְחַת  
עִם כָּל אַחַת שִׁמְחָה הָרְאוּיָה לָהּ - אִם בְּתוּלָה, שְׂבַעַת, וְאִם  
בְּעוּלָה, שְׁלֹשָׁה; וְאֵין מְעַרְבִין שִׁמְחָה בְּשִׁמְחָה.  
יד. מִתֵּר לְאֹדֶם לִשְׂאֵא בְּכָל יוֹם חוּל, אֶפְלוּ בְּתִשְׁעָה בָּאֵב,  
בֵּין בְּיוֹם, בֵּין בְּלֵילָה. אֲכַל אֵין נוֹשֵׂאִין לֹא בְּעָרֵב שַׁבָּת וְלֹא  
בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת - גְּזֵרָה שְׁמָא יָבֹא לִיְדֵי חֲלוּל שַׁבָּת בְּתִקְנוֹן  
הַסְּעוּדָה, שֶׁהִתְחַן טְרוּד בְּסַעֲדוֹתָיו; וְאֵין צָרִיף לִזְמֵר, שְׁאֲסוֹר  
לִשְׂאֵא בְּשַׁבָּת. וְאֶפְלוּ בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אֵין נוֹשֵׂאִין נָשִׁים, כְּמוֹ  
שֶׁבִּאֲרָנוּ - לְפִי שְׁאִין מְעַרְבִין שִׁמְחָה בְּשִׁמְחָה, שְׁנִאֲמַר:  
"מִלֵּא שְׂבַע זֹאת, וְנִתְּנָה לָךְ גַּם אֶת זֹאת". וְשִׁאֲרֵי הַיָּמִים,  
מִתֵּר לִשְׂאֵא בְּכָל יוֹם שְׁצִירָה - וְהוּא שִׁטְרַח בְּסַעֲדוֹת נְשׁוּאִין  
שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם יוֹם הַנְּשׁוּאִין.  
טו. מְקוֹם שְׁאִין בֵּית דִּין יוֹשְׁבִין בּוֹ אֶלָּא בְּשָׁנִי וּבְחִמִּישִׁי  
בְּלִבְדִּי, בְּתוּלָה נִשְׁאֵת בְּיוֹם רִבְעִי, שְׁאִם הִיָּתָה לוֹ טַעַנַת  
בְּתוּלִים [שלא מצאה בתולה], יִשְׁפִּים לְבֵית דִּין; וּמִנְהֵג  
חֲכָמִים הוּא, שֶׁהַנּוֹשֵׂא אֶת הַבְּעוּלָה יִשְׁאָנָה בְּחִמִּישִׁי, כְּדִי  
שִׁיְהִיָּה שֹׁמֵחַ עִמָּה חִמִּישִׁי וְעָרֵב שַׁבָּת וּבְשַׁבָּת, וְיוֹצֵא  
לְמִלְאֲכָתָהּ בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן.  
טז. הַמֶּאֱרֵס בִּתּוֹ קִטְנָה וְתִבְעָה הַבְּעַל לְנְשׁוּאִין - בֵּין הִיא  
בֵּין אִבֶּיהָ יְכוּלִין לַעֲכֹב שְׁלֹא תִנְשָׂא עַד שֶׁתִּגְדִּיל וְתַעֲשֶׂה  
נַעֲרָה. וְאִם רָצוּ וּכְנָסָה, כּוֹנֵס; וְאֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן.  
יז. אֲרֵסָה וְשִׁיָּה כְּמָה שְׁנִים וְתִבְעָה לְנְשׁוּאִין וְהָרִי הִיא  
נַעֲרָה - נּוֹתֵנִין לָהּ שְׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ מִיּוֹם הַתִּבְעָה לְפָרֶנֶס  
אֶת עֲצָמָה [בבגדים ותכשיטים] וְלִתְּנָן מֵה שֶׁהִיא צָרִיכָה לוֹ,

אֶתָּה ה' מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּכִנְיָהּ. 'שִׁמַּח תְּשַׁמַּח רַעִים אֲהוּבִים,  
כְּשִׁמְחָה יִצְרִיף מִקֶּדֶם בְּגֵן עֵדֶן, בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְשַׁמַּח עַמּוֹ  
וּבִנְיָה יְרוּשָׁלַיִם. 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר  
בְּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה, חֵתָן וְכֻלָּה, גִּלְיָה וְנִזְנָה אֲהֵבָה אֲהוּהָ  
שְׁלוֹם וְרַעוּת, מִהֲרָה ה' אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע מַעֲרִי יְהוּדָה וּמַחֲצוֹת  
יְרוּשָׁלַיִם קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל שִׁמְחָה קוֹל חֵתָן וְקוֹל כֻּלָּה, קוֹל  
מַצְהָלוֹת חֲתָנִים מִמְּשִׁתָּה וְנִנְעִרִים מִגִּינֹתָם, בְּרוּךְ אַתָּה ה'  
מְשַׁמַּח חֵתָן עִם הַכֻּלָּה.  
ד. וְאִם יִהְיֶה שֵׁם יֵין - מְבִיא כּוֹס שֶׁל יֵין, וּמְכָרָהּ עַל הַיֵּין  
תְּחִלָּה, וּמִסְדֵּר אֶת כָּלֵן עַל הַכּוֹס, וְנִמְצָא מְכָרָהּ שְׂבַע בְּרָכוֹת.  
וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְיָה הִדָּס עִם הַיֵּין, וּמְכָרָהּ עַל הַהִדָּס  
[בְּרַכַּת הַבְּשִׁמִּים] אַחֵר הַיֵּין, וְאַחֵר כֶּף מְכָרָהּ הַשֵּׁשׁ.  
ה. וְאֵין מְכָרִינִי בִּרְכַּת חֲתָנִים אֶלָּא בְּעֶשְׂרֵה גְדוּלִים וּבְנֵי  
חוֹרִין; וְחֵתָן מִן הַמִּינִין.  
ו. הַמֶּאֱרֵס אֶת הָאִשָּׁה, וּבְרָךְ בִּרְכַּת חֲתָנִים, וְלֹא נִתְיַחַד עִמָּה  
בְּבֵיתוֹ - עֲדִין אֲרוּסָה הִיא; שְׁאִין בִּרְכַּת חֲתָנִים עוֹשָׂה  
הַנְּשׁוּאִין, אֶלָּא כְּנִיסָה לְחֻפָּה. אֲרֵס וְכֵן לְחֻפָּה וְלֹא בְּרוּךְ  
בִּרְכַּת חֲתָנִים - הָרִי זֶה נְשׁוּאָה גְּמוּרָה, וְחוֹזֵר וּמְכָרָהּ אֶפְלוּ  
אַחֵר כְּמָה יָמִים. וְלֹא תִנְשָׂא נִדָּה עַד שֶׁתִּטְהַר, וְאֵין מְכָרִינִי  
לָהּ בִּרְכַּת חֲתָנִים עַד שֶׁתִּטְהַר. וְאִם עָבַר וְנָשָׂא וּבְרָךְ, אִינוּ  
חוֹזֵר וּמְכָרָהּ.  
ז. וְצָרִיף לְכַתֵּב כַּתְּבָה קֹדֶם כְּנִיסָה לְחֻפָּה, וְאַחֵר כֶּף יִהְיֶה  
מִתֵּר בְּאִשְׁתּוֹ; וְהִתְחַן נּוֹתֵן שֶׁכֶר הַסּוֹפֵר. וְכְּמָה הוּא כּוֹתֵב  
לָהּ? אִם הִיָּתָה בְּתוּלָה, אֵין כּוֹתֵבִין לָהּ פְּחוּת מִמֵּאֲתִים  
דִּינָר; וְאִם הִיָּתָה בְּעוּלָה, אֵין כּוֹתֵבִין לָהּ פְּחוּת מִמֵּאֲה דִּינָר.  
וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'עֵקֶר כַּתְּבָה'. וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף לָהּ, אֶפְלוּ  
כֶּכֶר זָהָב - מוֹסִיף. וְדִין הַתּוֹסֶפֶת וְדִין הָעֵקֶר אֶחָד הוּא לְרֵב  
הַדְּבָרִים; לְפִיכֶף כָּל מְקוֹם שֶׁנִּאֲמַר בּוֹ כַּתְּבָה סָתֵם, הוּא  
הָעֵקֶר וְהַתּוֹסֶפֶת כְּאֶחָד. וְחֲכָמִים הֵם שֶׁתִּקְנוּ כַּתְּבָה לְאִשָּׁה,  
כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קָלָה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ.  
ח. דִּינָרִים אֵלוּ - לֹא תִקְנוּ אוֹתָם מִן הַכֶּסֶף הַטָּהוֹר אֶלָּא  
מִמְטָבֶע שֶׁהִיָּה בְּאוֹתָן הַיָּמִים, שֶׁהִיָּה שְׂבַעַת חֲלָקִים נִחְשֶׁת  
וְחֲלָק אֶחָד כֶּסֶף, עַד שִׁיְהִיָּה כֶּסֶלַע [שהוא ד' דינרים] חֲצִי  
זוּז כֶּסֶף; וְנִמְצָאוּ מֵאֲתִים דִּינָרִים שֶׁל בְּתוּלָה, חֲמִשָּׁה  
וְעֶשְׂרִים דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, וּמֵאֲה שֶׁל בְּעוּלָה, שְׁנִים עֶשֶׂר דִּינָר  
וּמִחֲצָה. וּמִשְׁקָל כָּל דִּינָר - שֵׁשׁ וְתִשְׁעִים שְׁעוּרוֹת, כְּמוֹ  
שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּתַחֲלַת עִירוּבֵין. וְהַדִּינָר - הוּא הַנִּקְרָא 'זוּז' כָּל  
מְקוֹם, בֵּין שִׁיְהִיָּה מִן הַכֶּסֶף הַטָּהוֹר, בֵּין שִׁיְהִיָּה מִמְטָבֶע  
אוֹתָן הַיָּמִים.  
ט. אֵין פּוֹחֲתִין לְבְּתוּלָה מִמֵּאֲתִים, וְלִבְעוּלָה מִמֵּאֲה; וְכָל  
הַפּוֹחֲתִי, בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זָנוּת. אֶחָד הַכּוֹתֵב אֶת הַכַּתְּבָה  
בְּשִׁטְר, וְאֶחָד שֶׁהִעִידוֹ עָלָיו עֲדִים [שהתחייב דמי כתובה]  
וְקָנוּ מִיָּדוֹ [התחייב בקנין סודר] שֶׁהוּא חַיֵּב לָהּ מֵאֲה אוֹ  
מֵאֲתִים - הָרִי זֶה מִתֵּר; וְכֵן אִם נָתַן לָהּ מִשְׁלָטְלִין כְּגוֹד  
כַּתְּבָתָה - הָרִי זֶה מִתֵּר לְבַעַל, עַד שִׁיְהִיָּה לוֹ פְּנָאי לְכַתֵּב.  
י. הַכּוֹנֵס אֶת הָאִשָּׁה וְלֹא כַתֵּב לָהּ כַּתְּבָה, אוֹ שֶׁכַּתֵּב וְאָבַד  
שִׁטְר הַכַּתְּבָה, אוֹ שֶׁמְחָלָה כַּתְּבָתָה לְבַעַלָּהּ, אוֹ שֶׁמְכָרָהּ לוֹ

1 ואחר כך תנשא. תבעה אחר שבגרה, נותנין לה שנים עשר  
2 חדש מיום הבגור; וכן אם קדשה ביום הבגור, נותנין לה  
3 שנים עשר חדש מיום הקדושין, שהוא יום הבגור. קדשה  
4 אחר שבגרה - אם עברו עליה שנים עשר חדש בבגרותה  
5 ואחר כך נתקדשה, אין נותנין לה אלא שלשים יום מיום  
6 שתבעה; וכן המאיר את הבעולה, נותנין לה שלשים יום  
7 מיום התביעה.

8 יח. כשם שנותנין זמן לאשה משתבעה הבעל לפרנס את  
9 עצמה ואחר כך תנשא, כך נותנין זמן לאיש לפרנס את  
10 עצמו [להכין צרכי הסעודה והחופה] משתבעה אותו האשה.  
11 וכמה נותנין לו? כמו שנותנין לה: אם שנים עשר חדש,  
12 שנים עשר חדש; ואם שלשים יום, שלשים יום.  
13 יט. הגיע זמן שנתנו לאיש ולא נשאה - נתחייב במזונותיה  
14 אף על פי שלא פנס; ואם הגיע הזמן באחד בשבת או  
15 בערב שבת - אינו מעלה לה מזונות לאותו היום, מפני  
16 שאינו יכול לכנס. וכן אם חלה הוא או היא, או שפרשה  
17 גדה פשהגיע הזמן - אינו מעלה לה מזונות, שהרי אינה  
18 ראויה להנשא עד שתטהר או עד שתבריא, וכן הוא אינו  
19 יכול לשא אשה עד שיבריא.

## יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ב

## פרק יא

22 א. הנושא בתולה שנתאלמנה או נתגרשה או נחלצה [ע"י  
23 אחי בעלה שמת] - אם מן הארוסין נתאלמנה או נתגרשה  
24 או נחלצה, כתבתה מאתים; ואם מן הנשואין, כתבתה מנה,  
25 שמשנשאת הרי היא כבעולה. וכן הנושא בתולה משחררת  
26 [מהיותה שפחה כנענית] או גיורת או שבויה [בידי גויים] -  
27 אם נשתחררה השפחה ונתגירה הגויה ונפדית השבויה, והן  
28 פחותות משלש שנים ויום אחד - כתבתן מאתים; ואם היו  
29 בנות שלש שנים ויום אחד ומעלה, כתבתן מאה.  
30 ב. ומפני מה תקנו חכמים לאלו כתבה מאה ואף על פי  
31 שהן בתולות? האיל וחקת הנשואה שתבעל, וחקת  
32 השפחה והנכרית והשבויה שתבעל, תקנו להן מאה בין  
33 נבעלו בין לא נבעלו, והרי הן כבעולות לכל דבר.  
34 ג. מכת עץ [קיבלה מכה ונפלו בתוליה] כתבתה מאה; אפלו  
35 נשאה על מנת שהיא בתולה שלמה ונמצאת מכת עץ -  
36 כתבתה מאה. קטנה בת שלש שנים ולמטה שנבעלה, אפלו  
37 בא עליה אדם גדול - כתבתה מאתים; סופה שתחזור  
38 בתולה כשאר הבתולות. וכן גדולה שבא עליה קטן מכן  
39 תשע שנים ולמטה - כתבתה מאתים, כאלו לא נבעלה  
40 כלל; שביאת בן תשע שנים ויום אחד ביאה, פחות מזה  
41 אין ביאתו ביאה.

42 ד. בתולה שהיא בוגרת, או סומא, או אילונית [דומה לאיל  
43 זכר ואינה מולידה] - כתבתן מאתים; אבל החרשת  
44 והשוטה, לא תקנו להן חכמים כתבה. השוטה, לא תקנו  
45 לה נשואין כלל; והחרשת, אף על פי שיש לה נשואין

46 מדבריהם [מדברנן], לא תקנו לה כתבה, כדי שלא ימנעו  
47 ולא ישאו אותה. וכשם שאין לה כתבה, כך אין לה מזונות,  
48 ולא תנאי מתנאי כתבה; ואם פנסה [נשאה כשהיא] חרשת  
49 ונתפקחה - יש לה כתבה ותנאי כתבה, וכתבתה מאה.  
50 ה. נשא חרשת או שוטה וכתב לה מאה מנה - כתבתן  
51 קימת, מפני שרצה להזיק נכסיו.

52 ו. חרש או שוטה שנשאו נשים פקחות - אף על פי  
53 שנתפקח החרש ונשתפה השוטה, אין לנשיהן עליהן כלום  
54 [שום תביעה]; רצו לקימן אחר שהבריו, יש להן כתבה  
55 מאה. ואם בית דין הן שהשיאו את החרש, וכתבו לה  
56 כתבה על נכסיו - נוטלת כל מה שכתבו לה בית דין; אבל  
57 השוטה, אין בית דין משיאין אותו - במקום שאין תקנת  
58 חכמים עומדת, לא תקנו לו נשואין. וכן קטן - לא תקנו  
59 לו חכמים נשואין, הואיל וסופו לבוא לידי נשואין גמורין.  
60 ומפני מה תקנו נשואין לקטנה ואף על פי שהיא באה לידי  
61 נשואין גמורין? כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר [זנות]. ואין  
62 משיאין את הקטן עד שבודקין אותו ויודע שהביא סימניו.  
63 ז. קטן, אפלו בן תשע שנים ויום אחד, שנשא אשה - אין  
64 לה כתבה; ואם הגדיל וקימה [נשאר להיות בעלה] אחר  
65 שהגדיל, יש לה עקר כתבה מנה. וכן גר שנתגרר הוא  
66 ואשתו - כתבתה מנה, שעל מנת בן קימה.

67 ח. כל בתולה שכתבתה מאתים, יש לה טענת בתולים;  
68 וכל שכתבתה מנה, או שלא תקנו לה חכמים כתבה - אין  
69 לה טענת בתולים. והמתניח עם ארוסתו קדם נשואין, אין  
70 לו טענת בתולים.

71 ט. ומה היא טענת בתולים? זה שנשא בתולה שחזקתה  
72 שהיא בתולה, וטוען ואומר 'לא מצאתיה בתולה'. ושני  
73 סימנין הן לבתולים - האחד, דמים ששותתין ממנה בסוף  
74 ביאה ראשונה; והשני, הדחק שיקצא בה בביאה ראשונה  
75 בשעת התשמיש.

76 י. הנושא בתולה שכתבתה מאתים, וטוען ואמר לא  
77 מצאתיה בתולה - שואלין אותה: אם אמרה 'אמת הוא, לא  
78 מצאני בתולה, מפני שנפלתי והפני עץ או קרקע והלכו  
79 בתולי' - הרי זו נאמנת, ותחזור כתבתה למנה. אף על פי  
80 שהוא טוען ואומר 'שקמא איש בא עליך ואין לך כלום' -  
81 אין משגיחין בטענתו; ויש לו להחרים סתם [להטיל חרם  
82 סתמי] שלא בא עליה איש, שאין הדבר לו ודאי.

83 יא. אמרה היא: 'אמת אמר שלא מצאני בתולה, ואיש בא  
84 עלי באנס אחר שנתארסתי לו' - הרי זו נאמנת, וכתבתה  
85 מאתים כמו שהיתה; ואם טען ואמר: 'שקמא עד שלא  
86 ארסתיך נאנסת ומקחי מקח טעות, או אחר שארסתיך  
87 נבעלת בצונד' - הרי זה מחרים סתם על מי שטוען שקר  
88 כדי לחיבני ממון שאיני חייב בו.

89 יב. טען ואמר: 'לא מצאתיה בתולה', והיא אומרת: 'לא  
90 בא עלי ועדין בתולה אני' - בודקין אותה, או חוזר ובעל  
91 בפני עדים. אמרה: 'בא עלי ובתולה מצאני ככל הבתולות,  
92 ושקר הוא טוען' - שואלין אותו ואומרים לו: 'מה היתה

## פרק יב

48

א. כְּשֹׁשׂא אָדָם אִשָּׁה, בֵּין בְּתוּלָה בֵּין בְּעוּלָה, בֵּין גְּדוּלָה  
בֵּין קְטָנָה, אַחַת בֵּת יִשְׂרָאֵל וְאַחַת הַגִּיּוֹרֹת אוֹ הַמְשַׁחֲרֹרֶת -  
שְׂפָחָה כְּנַעֲנִית לְשַׁעֲבָר - יִתְחַבֵּב לָהּ בַּעֲשָׂרָה דְּבָרִים, וְיִזְכֶּה  
בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים.  
ב. וְהַעֲשָׂרָה, שְׁלֹשָׁה מִהֶן מִן הַתּוֹרָה, וְאַלּוּ הֵן: "שְׂאֲרָה  
כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה". "שְׂאֲרָה", אֵלּוּ מְזוֹנוּתֶיהָ; "כְּסוּתָהּ",  
כְּמִשְׁמָעָה; "עוֹנָתָה", לְבֹא עָלֶיהָ כְּדָרָךְ כָּל הָאָרֶץ. וְהַשְּׁבָעָה  
מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וְכֵלֶן תִּנְאִי [תַּקְנוֹת] בֵּית דִּין הֵם. הָאֶחָד  
מִהֶן, עֶקֶר כְּתָבָה; וְהַשְּׂאֲרָה הֵן הַנִּקְרָאִין תִּנְאִי כְּתָבָה, וְאַלּוּ  
הֵן: לְרַפְּאֵתָהּ אִם חֲלָתָהּ, וּלְפָדוּתָהּ אִם נִשְׁבִּיתָה, לְקַבְּרָהּ  
כְּשִׁתְּמוּתָהּ, וְלִהְיוֹת נְזוּגִית מִנְּכֶסֶי וְיוֹשֶׁבֶת בְּבֵיתוֹ אַחֵר מוֹתוֹ  
כָּל זְמַן אֲלֻמְנוּתָהּ, וְלִהְיוֹת בְּנוּתֶיהָ מִמֶּנּוּ נְזוּנוֹת אַחֲרֵי מוֹתוֹ  
עַד שִׁיתְּאָרְסוּ, וְלִהְיוֹת בְּנִיָּה הַזְּכָרִים מִמֶּנּוּ יוֹרְשֵׁין כְּתָבָתָה  
יֹתֵר עַל חֲלָקֶם בִּירֵשָׁה שְׁעִם אַחֵיהֶם מֵאִשָּׁה אַחֶרָה.  
ג. וְהָאֲרָבָעָה שְׂזוּכָה בָּהֶן, כָּלֶם מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וְאַלּוּ הֵן:  
לִהְיוֹת מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ שָׁלוֹ, וְלִהְיוֹת מְצִיאָתָהּ שָׁלוֹ, וְשִׁיחָא  
אוֹכֵל פְּרוֹת כָּל נִכְסֶיהָ בְּחַיֶּיהָ, וְאִם מֵתָה בְּחַיֶּיהָ יִירָשָׁנָה;  
וְהוּא קוֹדֵם לְכָל אֶדָם בִּירֵשָׁתָה.  
ד. וְעוֹד תִּקְנוּ חֲכָמִים, שִׁיחֵיו מַעֲשֶׂה יָדֵי הָאִשָּׁה כְּנָגֵד  
[תַּמְרוּת] מְזוֹנוּתֶיהָ, וּפְדִיּוֹנָהּ כְּנָגֵד [תַּמְרוּת] אֲכִילַת פְּרוֹת  
וְנִכְסֶיהָ, וְקַבִּיּוּרָתָהּ כְּנָגֵד [תַּמְרוּת] יִרְשָׁתוֹ לְכְתָבָתָהּ. לְפִיכָךְ אִם  
אִמְרָה הָאִשָּׁה 'אֵינִי נְזוּגָת' [מִתְפָּרֶסֶת מִמֶּנּוּ] וְאֵינִי עוֹשֶׂה  
[אֵינִי מְבִיאָה לוֹ רוּחִי עֲבוּדָתִי] - שׁוֹמְעִין לָהּ, וְאֵין כּוֹפִין  
אוֹתָהּ; אֲבָל אִם אָמַר הַבַּעַל 'אֵינִי זֶנֶךְ וְאֵינִי נוֹטֵל כָּלוּם  
מִמַּעֲשֶׂה יָדָי' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שְׂמָא לֹא יִסְפִּיקוּ לָהּ  
מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ בְּמְזוֹנוּתֶיהָ. וּמִפְּנֵי זֶה יִחְשְׁבוּ הַמְּזוֹנוֹת כְּתַנְאִי  
הַכְּתָבָה.  
ה. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִכְתְּבוּ בְּשֵׁטֶר כְּתָבָה,  
וְאִפְּלוּ לֹא כְּתָבוּ כְּתָבָה עֲדִין, אֲלֹא נִשָּׂא סֵתָם - בֵּינָן שְׁנִשָּׂא,  
זָכָה הַבַּעַל בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים שָׁלוֹ, וְזָכָה הָאִשָּׁה בַּעֲשָׂרָה  
דְּבָרִים שָׁלוֹ, וְאֵין צָרִיכִין לְפָרֵשׁ.  
ו. הַתְּנָה הַבַּעַל שְׁלֹא יִתְחַבֵּב בְּאַחֲזָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהוּא חֵיֵב  
בָּהֶן, אוֹ שֶׁהִתְנָה הָאִשָּׁה שְׁלֹא יִזְכֶּה הַבַּעַל בְּאַחֲזָד מִן הַדְּבָרִים  
שֶׁהוּא זֹכֵךְ בָּהֶן - הַתְּנָאִי קָיָם, חוּץ מִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שְׂאֵין  
הַתְּנָאִי מוֹעִיל בָּהֶן, וְכָל הַמַּתְנָה עֲלֵיהֶן תִּנְאִי בָטָל, וְאַלּוּ הֵן:  
עוֹנָתָה, וְעֶקֶר כְּתָבָתָה, וִירֵשָׁתָה.  
ז. כִּיצַד? הַתְּנָה עִם הָאִשָּׁה שְׂאֵין לָהּ עֲלֵיו עוֹנָה, תִּנְאִי בָטָל  
וְחֵיֵב בְּעוֹנָתָה - שֶׁהָרִי הַתְּנָה עַל מֵה שֶׁפְּתוּב בְּתוֹרָה, וְאֵינוֹ  
תִּנְאִי כְּמוֹן.  
ח. הַתְּנָה עִמָּה לְפָחַת מַעֲקָר כְּתָבָה, אוֹ שֶׁכְּתָב לָהּ מֵאֲתִים  
אוֹ מֵאָה עֶקֶר כְּתָבָה וְכְתָבָה לוֹ שְׁנִתְקַבְּלָה מִהֶן כֶּךָ וְכֶךָ וְהִיא  
לֹא נִתְקַבְּלָה [אֵלֹא מִחֻלָּה לוֹ] - תִּנְאִי בָטָל; שְׂכָל הַפּוֹחַת  
לְכַתּוּלָה מִמֵּאֲתִים וְלֵאֲלֻמְנָה מִמֶּנָּה, הָרִי זֶה בְּעִילַת זָנוּת.  
ט. הַתְּנָה עִמּוֹ אַחֵר שְׁנִשָּׂאָה שְׁלֹא יִירָשָׁנָה - תִּנְאִי בָטָל.  
וְאֵף עַל פִּי שִׁירֵשֶׁת הַבַּעַל מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, עָשׂוּ חֲזוּק

הַדְּבָר עַד שֶׁאִמְרָתָהּ שְׂאֵינָה בְּתוּלָה? אִם אָמַר מִפְּנֵי שְׁלֹא  
מְצִאתִי דָם - בּוֹדֵקִין בְּמִשְׁפַּחְתָּהּ שְׂמָא אֵין לָהֶם דָּם כָּלֵל,  
לֹא דָם נִדָּה וְלֹא דָם בְּתוּלִים; אִם נִמְצְאוּ בָּלָן בֶּן, הָרִי זֶה  
כְּחֻזְקָתָהּ. לֹא נִמְצְאוּ בְּנוֹת מִשְׁפַּחְתָּהּ בֶּן - בּוֹדֵקִין אוֹתָהּ,  
שְׂמָא חֲלִי גְדוֹל יֵשׁ בָּהּ שִׁיבֵשׁ לְחֻלּוֹחִית הָאֵיבָרִים, אוֹ שְׂמָא  
הֵיטָה מִתְעַנָּה בְּרָעָב. וּמִרְטִיבִין [רוּחֲצִים] אוֹתָהּ וּמֵאֲכִילִין  
אוֹתָהּ וּמִשְׁקִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּכְרִיא, וְתִבְעַל שְׁנִיָּה, וְנִרְאֶה אִם  
תּוֹצִיא דָם אוֹ לֹא. וְאִם אֵין שָׁם לֹא חֲלִי וְלֹא רָעָב וְלֹא  
פִּיּוּצָא בּוֹ - הָרִי זֶה טַעֲנַת בְּתוּלִים; וְאֵף עַל פִּי שְׂמָצָא דַּחַק  
בְּעַת הַתְּשָׁמִישׁ, הוֹאִיל וְלֹא יָצָא דָם, אֵין כָּאֵן בְּתוּלִים -  
שְׂכָל בְּתוּלָה יֵשׁ לָהּ דָם, בֵּין קְטָנָה בֵּין נַעֲרָה בֵּין בּוֹגֶרֶת,  
אֲלֹא מִפְּנֵי הַחֲלִי כְּמוֹ שֶׁאִמְרָנוּ. וְאִם אָמַר 'מִפְּנֵי שְׁלֹא  
מְצִאתִי דַּחַק, אֲלֹא פִתַּח פְּתוּחַ [בַּעוֹלָה] מְצִאתִי' - שׁוֹאֲלִין  
עַל שְׁנוּתֶיהָ: שְׂמָא בּוֹגֶרֶת הִיא, שָׂרֵב הַבּוֹגֶרֶת אֵין לָהּ דַּחַק  
שְׁמִרְגִישִׁין בּוֹ הַרְבֵּה, שֶׁהָרִי גְדוֹלָה וְנִתְרַפּוֹ אֵיבָרֶיהָ וְכָלוּ  
בְּתוּלָהּ. וְאִם לֹא בְּגֶרֶה עֲדִין, אוֹמְרִים לוֹ: 'שְׂמָא הִטִּיתָה אוֹ  
בַּעֲלָתָהּ בְּנִחַת, וּלְפִיכָךְ לֹא הִרְגַּשְׁתָּה בְּדַחַק; אִם אָמַר 'לֹא  
כִי אֲלֹא וְדֹא פִתַּח פְּתוּחַ הִי' - הָרִי זֶה טַעֲנַת בְּתוּלִים לְכָל  
בְּתוּלָה שְׁלֹא בְּגֶרֶה, בֵּין קְטָנָה בֵּין נַעֲרָה, בֵּין בְּרִיאָה בֵּין  
חֻלָּה; שְׂכָל בְּתוּלָה נַעֲרָה, פְּתוּחָה סְתוּם הוּא; וְאֵף עַל פִּי  
שִׁיּוּצָא הָדָם, הוֹאִיל וּמְצָא פִתַּח פְּתוּחַ, אֵין כָּאֵן בְּתוּלִים.  
יג. יֵשׁ גְּאוּנִים שְׁהוּרִי, שֶׁהַבּוֹגֶרֶת אֵין לָהּ טַעֲנַת דָּמִים, וְיֵשׁ  
לָהּ טַעֲנַת פִּתַּח פְּתוּחַ. וְאֵין דְּרָךְ הַתְּלֻמוֹד מִרְאֶה דְּבָר זֶה,  
וְטַעֲנַת הֵיטָה בְּנִסְחָאוֹת שְׁלֵהֶן; וְכִכֵּר בְּדַקְתִּי עַל סְפָרִים  
רַבִּים וְקְדוּמוֹנִים, וּמִצִּיתִי שֶׁהַדְּבָר כְּמוֹ שֶׁאִמְרָנוּ, שְׂאֵין  
לְבּוֹגֶרֶת אֲלֹא טַעֲנַת דָּמִים בְּלִבָּהּ.  
יד. חֲכָמִים הֵם שֶׁתִּקְנוּ עֶקֶר כְּתָבָה לְאִשָּׁה; וְהֵם הַתְּקִינוּ  
וְאִמְרוּ שְׂכָל הַטּוֹעֵן טַעֲנַת בְּתוּלִים וְהָאִשָּׁה מִכְּחַשֶּׁת אוֹתוֹ -  
נֶאֱמַן, וְעֲלִיָּה לְהִכְיָא רְאִיָּה, לֹא עַל הָאִישׁ; שְׁחֻזְקָה הִיא  
שְׂאֵין אָדָם טוֹרֵחַ בְּסַעֲדָה [בְּנִישׁוּאִין] וּמִפְּסִידָה [עִי' שְׁמַשְׁקֵר  
שְׁהִיא לֹא בְּתוּלָה] וְהוֹפֵךְ שְׂמִחָתוֹ אֲבָל.  
טו. וְעַד מָתִי יֵשׁ לוֹ לְטַעֵן טַעֲנַת בְּתוּלִים? אִם נִסְתָּרָה  
[נִתְיַחֲדָה עִמּוֹ] - מֵדִ; וְאִם לֹא נִסְתָּרָה - אִפְּלוּ לְאַחֵר  
שְׁלֹשִׁים יוֹם.  
טז. הוּרִי כָּל הַגְּאוּנִים, שְׂזָה שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהוּא נֶאֱמַן  
אִם הִכְחִישׁוֹ, לְהַפְסִידָה עֶקֶר הַכְּתָבָה, אֲבָל הַתּוֹסֵפֶת יֵשׁ  
לָהּ, אֲלֹא אִם בֶּן נֹדַע בְּרִיאָה בְּרוּרָה שֶׁהִיטָה בְּעוּלָה, אוֹ  
שֶׁהוֹדָתָה [הוֹדָתָה] לוֹ שֶׁהִיא בְּעוּלָה קֹדֶם שֶׁתִּתְּאָרֵס וְהִטַּעְתּוּ.  
לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ בְּנִקִּיטַת חֲפֵץ [תַּפִּיסַת חֲפֵץ קְדוּשָׁה],  
כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין [קְבוּצַת תּוֹבַעִים שְׁנוּטְלִין מִמּוֹן רַק  
בְּשִׁבוּעָה], וְאַחֵר כֶּךָ תִּגְבֶּה הַתּוֹסֵפֶת. וְאֵין לָהּ הִיא לְהַשְׁבִּיעַ  
שְׁלֹא מְצָאָה בְּתוּלָה וְאַחֵר כֶּךָ תִּפְסִיד עֶקֶר כְּתָבָה, שְׁחֻזְקָה  
הִיא שְׂאֵין אָדָם טוֹרֵחַ בְּסַעֲדָה וּמִפְּסִידָה; וְיֵשׁ לָהּ לְהַחֲרִים  
סֵתָם עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלֶיהָ שֶׁקָּר.  
יז. הָרִי שֶׁרָצָה לְקַיֵּמָה אַחֵר שֶׁהַפְּסִידָה עֶקֶר כְּתָבָתָה - חוּזֵר  
וְכּוֹתֵב לָהּ מֵאָה, לְפִי שֶׁאִסּוּר לוֹ לְאָדָם לְשִׁחֹת עִם אִשְׁתּוֹ  
שְׂעָה אַחַת בְּלֹא כְּתָבָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

1 לדבריהם כשל תורה, וכל תנאי שבירשה בטל ואף על פי  
2 שהוא ממון, שנאמר בה: "לחקת משפט לדורתיכם".  
3 ובשאר הדברים תנאו קנס, כגון שהתנה עמה שאין לה  
4 שאר וקסות, על מנת שלא יאכל פרות נכסיה; וכל פיוצא  
5 בזה, תנאו קנס.

6 י. כמה מזונות פוסקין לאשה? פוסקין לה לחם שתי  
7 סעודות בכל יום, סעודה בינונית של כל אדם באותה העיר  
8 שאינו לא חולה ולא גרָגָרָן [רעבתן]; ומאותו מאכל של  
9 אנשי אותה העיר, אם חסרים חטים, ואם שעורים שעורים,  
10 וכן ארו או דחן, או משאר מינין שנהגו בהן. ופוסקין לה  
11 פרפרת [תיבול] לאכל בה את הפת, כגון קטניות או ירקות  
12 וכיוצא בהן; ושמן לאכילה, ושמן להדלקת הנר, ופרות;  
13 ומצט זין לשתות, אם היה מנהג המקום שישתו הנשים זין.  
14 ופוסקין לה שלש סעודות בשבת, ובשר או דגים כמנהג  
15 המקום. ונותן לה בכל שבת ושבת מצה כסף [מטבע ששווי  
16 אחד מו' בדינר] לצרכיה, כגון לכבוס או למרחץ וכיוצא  
17 בהן.

18 יא. כמה דברים אמורים? בעניי שבישראל. אבל אם היה  
19 עשיר, הכל לפי עשרו; ואפלו היה ממון ראו לו שיעשה  
20 לה כמה תבשילי בשר בכל יום, כופין אותו ופוסקין לה  
21 מזונות כפי ממון. ואם היה עני ביותר ואינו יכול לתן לה  
22 לחם שהיא צריכה לו - כופין אותו להוציא, ותהיה כתבתה  
23 חוב עליו עד שתמצא ידו ויתן.

24 יב. בעל שרצה לתן לאשתו מזונותיה הראויות לה, ותהיה  
25 אוכלת ושותה לעצמה והוא אוכל ושותה לעצמו - הרהות  
26 בידו; ובכלבד שיאכל עמה מלילי שבת ללילי שבת.

27 יג. האשה שפסקו לה מזונות והותירו [ונותרו], המותר  
28 לבעל. היה בעלה כהן - אינו נותן לה כל מזונותיה תרומה,  
29 מפני שטרך גדול הוא לה לשמרן מדבר המטמאן לאכלן  
30 בטרה; אלא נותן לה מחצה חלין ומחצה תרומה.

31 יד. כשם שאדם חייב במזונות אשתו, כך הוא חייב במזונות  
32 בנים ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים. מכאן  
33 ואילך, מאכילן עד שיגדלו בתקנת חכמים; ואם לא רצה -  
34 גוצרין בו ומכלימין אותו ופוצרין [מפצירים] בו. ואם לא  
35 רצה - מכריזין עליו בצבור ואומרים: 'פלוני אכזרי הוא  
36 ואינו רוצה לזון בנים, והרי הוא פחות מעוף טמא שהוא זן  
37 את אפרוחיו'. ואין כופין אותו לזונם אחר שש.

38 טו. כמה דברים אמורים? באיש שאינו אמוד [מוחזק כבעל  
39 ממון] ואין ידוע אם ראוי לתן צדקה או אינו ראוי; ואכל  
40 אם היה אמוד שיש לו ממון הראוי לתן ממנו צדקה  
41 המספקת להן - מוציאין ממנו בעל כרחו משום צדקה,  
42 וזנין אותן עד שיגדילו.

43 טז. מי שהלך למדינה אחרת, ובאה אשתו לבית דין לתבע  
44 מזונות - שלשה חדשים הראשונים מיום הליכתו אין  
45 פוסקין לה בהן מזונות, חזקה היא שאין אדם מניח ביתו  
46 ריקן. מכאן ואילך פוסקין לה מזונות; ואם היו לו נכסים  
47 - בית דין יורדין לנכסיו ומוכרין למזונותיה. ואין מחשבין

48 עמה על מעשה ידיה [אם הם מספיקים לה] עד שיבוא  
49 בעלה; אם מצא שעשת, הרי זה שלו. וכן אם לא עמדה  
50 בדין אלא מכרה לעצמה למזונות - מכרה קנס; ואינה  
51 צריכה הכרזה [מכירה פומבית לכל המרובה] ולא שבועה  
52 [שאין בידה משל בעלה] עד שיבוא בעלה ויטען, או עד  
53 שתבוא לגבות כתבתה אחר מותו, מגלגלין [מוסיפין] עליה  
54 [בשבועתה] שלא מכרה אלא למזונות שהיא צריכה להן.  
55 יז. וכשם שבית דין מוכרין למזון האשה שהלך בעלה, כך  
56 מוכרין למזון בנים ובנותיו שהן בני שש שנים או פחות;  
57 אבל יתר על שש, אין זנין אותן מנכסיו שלא בפניו אף על  
58 פי שהוא אמוד. וכן מי שנשתטה - בית דין יורדין לנכסיו  
59 ומוכרין, וזנין אשתו ובנים ובנותיו שהן בני שש או פחות  
60 ומפרנסין אותן.

61 יח. יש מן הגאונים שהורה, שאין פוסקין מזונות לאשה  
62 שהלך בעלה או שמת בעלה, עד שיהיה שטר כתבה יוצא  
63 מתחת ידה; ואם לא תוציא שטר כתבה, אין לה מזונות;  
64 שמא נטלה כתבתה מבעלה, או מחלה כתבתה לו, שאין  
65 לה מזונות, כמו שיתבאר. ויש מי שהורה שפוסקין לה  
66 בתקנת שלא נטלה ולא מחלה, ואין מצריכין אותה להביא  
67 כתבה. ולזה דעתי נוטה כמי שהלך בעלה, הואיל ויש לה  
68 מזונות מן התורה. אבל אם מת בעלה - אין לה מזונות עד  
69 שתביא כתבה, מפני שהיא אוכלת בתקנת חכמים, ועוד  
70 מפני שזונות מנכסי יורשין, ולעולם טוענין ליורש.

71 יט. הלך בעלה, ולותה ואכלה - כשיבוא חייב לשלם. עמד  
72 אחד מדעת עצמו וזנה משלו - אם יבוא הבעל אינו חייב  
73 לשלם לו, אלא הרי זה אבד את מעותיו, מפני שלא צוהו  
74 לזונה, והיא לא לותה ממנו.

75 כ. הבעל שאמר לאשתו בשעה שהלך: 'טלי מעשה ידיך  
76 במזונותי' - אין לה מזונות, שאלו לא רצת בדבר זה ולא  
77 סמכה דעתה, היה לה לתבעו או לומר לו 'אין מעשה ידי  
78 מספיקין לי'.

79 כא. הרי שעמדה בדין ופסקו לה מזונות ומכרו בית דין  
80 ונתנו לה, או שמכרה לעצמה, וכא הבעל וטען ואמר:  
81 'הנחת לי מזונות' - הרי זו נשבעת בנקיטת חפץ [באחיזת  
82 חפץ קדוש] שלא הניח לה. לא תבעה ולא מכרה אלא שהת  
83 עד שבא, הוא אומר 'הנחתי', והיא אומרת 'לא הנחתי', אלא  
84 לויתי מזה ונתפרנסתי' - נשבע שבועת הסת [שבועה  
85 שהסיתו עליו חכמים, ללא נקיטת חפץ] שהניח לה, ונפטר;  
86 וישאר החוב עליה.

87 כב. מכרה משלגלין ואמרה 'במזונות מכרתי', והוא טוען  
88 ואומר 'מזונות הנחתי' - נשבעת שבועת הסת שלא הניח.  
89 הרי שלא תבעה ולא לותה ולא מכרה, אלא דחקה עצמה  
90 ביום ובלילה, ועשת ואכלה - אין לה כלום.

91 כג. המדיר את אשתו מלהנות לו, בין שפרש עד זמן פלוני,  
92 בין שלא פרש אלא סתם - ממתינין לו שלשים יום; אם  
93 תמו ימי נדרו, או שלא תמו והתיר נדרו - הרי מוטב; ואם  
94 לא - יוציא ויתן כתבה. ובאותן השלשים יום תהיה היא

ומדור; וכל שבית דין מוכרין למזונותיו - כן מוכרין  
 לקסותו וכלי ביתו ומדורו.  
 ז. האשה שהלך בעלה, ופסקו לה בית דין מזונות וקסות  
 וכלי בית ושכר מדור - אין פוסקין לה תכשיט, שהרי אין  
 לה בעל שתתקשט לו; אבל מי שנשפתה בעלה או נתחרש  
 - פוסקין לה תכשיט. ודין הבעל עם אשתו בטענת הקסות  
 והכלים ושכר המדור כדינם בטענת המזונות: אם אמר הוא  
 'נתתי' והיא אומרת 'לא נתתי' - דין אחד לכל.  
 ח. המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין -  
 בעניות [אשה עניה], שנה אחת ימים [יחיה איתה בנדור];  
 יתר על כן - או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה.  
 ובשירות, שלשים יום ימים; יתר על כן - או יתיר נדרו,  
 או יוציא ויתן כתובה.  
 ט. הדירה שלא חלף למרחץ - בכרכים [ערים גדולות],  
 שבת אחת [שבוע]; ובכפרים, שתי שבתות. שלא תנעל  
 מנעל - בכפרים, שלשה ימים; ובכרכים, מעת לעת. יתר  
 על זה - או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה.  
 י. הדירה שלא תשאיל ושללא תשאל מקלי הבית שדרף כל  
 השכנות לשאל אותן ולהשאילן, כגון נפה וכברה רחים  
 ותנור וכיוצא בהן - יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה, מפני  
 שמשאיה [מוציא לה] שם רע בשכונותיה. וכן היא שנדרה  
 שלא תשאל ושללא תשאיל נפה וכברה ורחים ותנור וכיוצא  
 בהן, ושללא תארג בגדים נאים לבנה במקום שדרפן לארג  
 אותן לבנים - תצא שלא בכתובה, מפני שמשאיה שם רע  
 בשכונותיו שהוא כילי [קמצן].  
 יא. מקומות שדרפן שלא תצא אשה בשוק בכפח שעל  
 ראשה בלבד עד שיהיה לה רדיד [צעף] החופה את כל  
 גופה כמו טלית - נותן לה בכלל הקסות ורדיד הפחות  
 [החול] בכל הרדידין; ואם היה עשיר - נותן לפי עשרו, כדי  
 שתצא בו לבית האכל או לבית המשטה; לפי שקל אשה  
 יש לה לצאת ולילף לבית אביה לבקרו, ולבית האכל ולבית  
 המשטה לגמל חסד לרעותיה ולקרובותיה, כדי שיכבדוהם  
 לה - שאינה בבית הסהר עד שלא תצא ולא תבוא. אבל  
 גנאי הוא לאשה שתהא יוצאה תמיד, פעם בחוץ פעם  
 ברחובות; ויש לבעל למנע אשתו מזה, ולא יניחה לצאת  
 אלא כמו פעם אחת בחדש או פעמים בחדש, כפי הצורך;  
 שאין יפי לאשה אלא לישוב בנות ביתה, שכן כתוב: "כל  
 כבודה בת מלך, פנימה".  
 יב. המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה - בזמן שהן  
 עמה בעיר, חדש אחד ממתינין לו; שנים, יוציא ויתן  
 כתובה. ובזמן שהן בעיר אחרת, רגל אחד ממתינין לו;  
 שנים, יוציא ויתן כתובה.  
 יג. המדיר את אשתו שלא תלך לבית האכל ולבית  
 המשטה - או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה: שזה כמי  
 שאסרה בבית הסהר ונעל בפניה. ואם היה טוען 'מפני כני  
 אדם פרוצין שיש באותו בית האכל או בבית המשטה',  
 והחזקו שם פרוצין - שומעין לו.

עושה ואוכלת, ויהיה אחד מחבריו מפרנס אותה דברים  
 שהיא צריכה להן יתר על מעשה ידיה, אם אין מעשה ידיה  
 מספיקין לכל.  
 כד. המדיר את אשתו שלא תטעם אחד מכל הפרות -  
 ממתינין לו שלשים יום; יתר על כן, יוציא ויתן כתובה;  
 אפלו הדירה שלא תטעם מאכל רע, אפלו הדירה ממין  
 שלא אכלה אותו מימיה - יוציא אחר שלשים יום ויתן  
 כתובה. נדרה היא שלא תאכל אחד מכל מן הפרות, וקנס  
 לה הוא את נדרה, או שנדרה בגזיר [נזירות] ולא הפר לה -  
 אם רצה שתשב תחתיו ולא תאכל פרות או תהא נזירה -  
 תשב; ואם אמר: 'איני רוצה באשה נזירה' - יוציא ויתן  
 כתובה, שהרי היה בידו להפר והוא קנס לה ברוצנו.

## פרק יג

א. כמה הקסות שהוא חייב לתן לה? בגדים של חמשים  
 וזו משנה לשנה, ממטבע אותן הימים, שנמצאו החמשים,  
 ששה דינרין ורביע דינר כסף. נותנין לה חדשים בימות  
 הגשמים, ולובשת בליתיהן [בגדים שנתיושנו] בימות  
 החמה. והשקנים, והם מותר הקסות [בגדים שנשחקו] - הרי  
 הן שלה, כדי שתתקפה בהן בימי נדיתה. ונותנין לה תגור  
 למתניה וכפח לראשה, ומנעל ממועד למועד [מרגל לרגל].  
 ב. כמה דברים אמורים? באותן הימים ובארגן ישראל.  
 אבל בשאר זמנים ושאר המקומות, אין הדמים עקר - יש  
 מקומות שיהיו שם הבגדים ביקר הרבה, או בזול הרבה;  
 אלא העקר שסומכין עליו, שמחזיקין אותו לתן לה בגדים  
 הראויין לה לימות הגשמים ולימות החמה, בפחות [הזול  
 ביותר] שלובשת כל אשה בעלת בית באותה המדינה.  
 ג. ובכלל הקסות שהוא חייב לה - כלי בית ומדור [דירה]  
 שיושבת בו. ומה הן כלי הבית? מטה מצעת, ומפץ [מצע  
 גס] או מחצלת לישוב עליה, וכלי אכילה ושתיה, כגון קדרה  
 וקערה וכוס ובקבוק וכיוצא בהן. והמדור ששוכר לה - בית  
 של ארבע אמות על ארבע אמות; ותהיה רחבה [חצר]  
 חוצה לו כדי להשתמש בה, ויהיה לו בית הפסא חוץ ממנו.  
 ד. וכן מחזיקין אותו לתן לה תכשיטיה, כגון בגדי צבעונין  
 להקיף על ראשה ופדחתה [מצחח], ופוף [איפור העין] ושק  
 [אודם ללחיים] וכיוצא בהן - כדי שלא תתגנה עליו.  
 ה. כמה דברים אמורים? בעניי שב ישראל. אבל בעשיר,  
 הכל לפי עשרו - אפלו היה ראוי לקנות לה כלי משי  
 ורקמה וכלי זהב, כופין אותו ונותן. וכן המדור, לפי עשרו.  
 והתכשיט וכלי הבית, הכל לפי עשרו. ואם קצרה ידו לתן  
 לה אפלו בעניי שב ישראל, כופין אותו להוציא; ותהיה  
 הכתובה עליו חוב עד שיעשיר.  
 ו. ולא האשה בלבד, אלא בניו ובנותיו הקטנים בני שש  
 או פחות - חייב לתן להן כסות המספקת להן, וכלי תשמיש  
 ומדור לשכן בו; ואינו נותן להן כפי עשרו, אלא כפי צרכן  
 בלבד. זה הכלל: כל מי שיש עליו מזונות [שהוא חייב  
 מזונות], בין בתיו בין אחר מותו - יש לו כסות וכלי בית

## יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ב

## פרק יד

48 **א.** עונה [תשמיש] האמורה בתורה - לכל איש ואיש כפי  
 49 פתחו וכפי מלאכתו. כיצד? בני אדם הבריאים הנכדים  
 50 והענגים [מפונקים] שאין להם מלאכה שמכשלת כחן אלא  
 51 אוכלין ושותין ויושבין בבתיהן - עונתן בכל לילה.  
 52 הפועלי - כגון החיטין, והאורגין, והבונים, וכיוצא בהן -  
 53 אם היתה מלאכתו בעיר, עונתן פעמים בכל שבת; ואם  
 54 מלאכתו בעיר אחרת, עונתן פעם אחת בשבת. החמרים -  
 55 פעם אחת בשבת; הגמלים - אחת לשלשים יום; המלחין  
 56 - אחת לששה חדשים. תלמידי חכמים - עונתן פעם אחת  
 57 בשבת, מפני שתלמוד תורה מתש כחן; ודרך תלמידי  
 58 חכמים לשמש משתן מלילי שבת ללילי שבת.  
 59 **ב.** יש לאשה לעבב על בעלה שלא יצא לסחורה אלא  
 60 למקום קרוב, שלא ימנע מעונתה, ולא יצא אלא ברשותה;  
 61 וכן יש לה למנועו לצאת ממלאכה שעונתה קרובה למלאכה  
 62 שעונתה רחוקה, כגון חמר שבקש להעשות גמל, או גמל  
 63 להעשות מלח. ותלמידי חכמים יוצאין לתלמוד תורה שלא  
 64 ברשות נשותיהן שמים שלש שנים; וכן רב וענג שנעשה  
 65 תלמיד חכמים, אין אשתו יכולה לעבב.  
 66 **ג.** נושא אדם כמה נשים, אפלו מאה, בין בבת אחת, בין  
 67 בזו אחר זו, ואין אשתו יכולה לעבב; והוא שיהיה יכול  
 68 לתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת. ואינו יכול  
 69 לכף אותן לשכן בחצר אחת, אלא כל אחת ואחת לעצמה.  
 70 **ד.** וכמה היא עונתו? לפי מנגנון. כיצד? פועל שהיה לו שתי  
 71 נשים - יש לזו עונה אחת בשבת ולזו עונה אחת בשבת;  
 72 היו לו ארבע נשים - נמצאת עונת כל אחת מהן פעם אחת  
 73 בשתי שבתות. וכן אם היה מלח ויש לו ארבע נשים, תהיה  
 74 עונת כל אחת מהן פעם אחת בשתי שנים. לפיכך צוו  
 75 חכמים שלא ישא אדם יותר על ארבע נשים, אף על פי  
 76 שיש לו מוון הרבה, כדי שתגיע להן עונה פעם אחת  
 77 בחודש.  
 78 **ה.** המדיר את אשתו [ממנונו, עד] שתאמר לאחרים מה  
 79 שאמר לה או מה שאמרה לו מדברי שחוק וקלות ראש  
 80 שמדבר אדם עם אשתו על עסקי תשמיש - הרי זה יוציא  
 81 ויתן כתובה; שאין זו יכולה להעז פניה ולומר לאחרים  
 82 דברי קלון. וכן אם הדירה שתהיה מתהפכת בשעת תשמיש  
 83 כדי שלא תתעבר, או הדירה שתעשה מעשה שוטים  
 84 ודברים שאינן אלא כשטות - הרי זה יוציא ויתן כתובה.  
 85 **ו.** המדיר את אשתו מתשמיש המטה - שבת אחת [שבוע],  
 86 ממתינין לו; יתר על כן - יוציא ויתן כתובה, או יפר נדרו,  
 87 ואפלו היה מלח שעונתו לששה חדשים; שבינן שגדר, הרי  
 88 צערה ונתנאשה. וכיצד מדידה? אם אמר לה: 'תשמישי  
 89 אסור עליך', או שנשבע שלא ישמש מטו - לא נדר כלום,  
 90 ואם נשבע - נשבע לשוא, מפני שהוא משעבד לה. אמר

1 **יד.** האומר לאשתו: 'אין רצוני שיכבאו לביתי אביך ואמך  
 2 אחיך ואחיותיך' - שומעין לו, ותהיה היא הולכת להם  
 3 כשיצאע להן דבר; ותלך לבית אביה פעם בחודש, ובכל  
 4 רגל ורגל. ולא יכנסו הן לה, אלא אם ארע לה דבר גדול  
 5 כגון חלי או לדה - שאין כופין את האדם שיכנסו אחרים  
 6 לרשותו. וכן היא שאמרה: 'אין רצוני שתפנס אצלי אמך  
 7 ואחותך, ואיני שוכנת עמך בחצר אחת, מפני שמרעין לי  
 8 ומצריין לי' - שומעין לה; שאין כופין את האדם שיכבאו  
 9 אחרים עמו ברשותו.  
 10 **טו.** האיש שאמר: 'איני דר במדור זה, מפני שבני אדם  
 11 רעים או פרוצים או גזיזים בשכנותי ואני מתירא מהם' -  
 12 שומעים לו, אף על פי שלא החזקו בפרצות; שבה צוו  
 13 חכמים: 'הרחק משכן רע'. ואפלו היה המדור שלה -  
 14 מוציאה ממנו, ושוכן בין בני אדם כשרים. וכן היא שאמרה  
 15 כן, אף על פי שהוא אומר: 'אני איני מקפיד עליהן' -  
 16 שומעין לה, מפני שהיא אומרת: 'אין רצוני שיצא עלי שם  
 17 רע בשכנות אלו'.  
 18 **טז.** כל הישוב - ארצות ארצות הוא, כגון: ארץ כנען,  
 19 ארץ מצרים, ארץ תימן, וארץ כוש, וארץ שנער, וכיוצא  
 20 בהן; וכל ארץ וארץ - מדינות וכפרים. וערי ישראל לענן  
 21 נשואין - שלש ארצות הן: יהודה, ועבר הירדן, והגליל.  
 22 **יז.** איש שהיה בארץ מן הארצות, ונשא אשה בארץ אחרת  
 23 - כופין אותה ויוצאה עמו לארצו, או תצא בלא כתובה,  
 24 שעל מנת כן נשאה, ואף על פי שלא פרש. אבל הנושא  
 25 אשה באחת מן הארצות, והוא מאנשי אותה הארץ - אינו  
 26 יכול להוציאה לארץ אחרת; אבל מוציאה ממדינה למדינה  
 27 [מעיר לעיר], או מקפר לקפר באותה הארץ. ואינו יכול  
 28 להוציאה ממדינה לקפר, ולא מקפר למדינה, שיש דברים  
 29 שישבת המדינה טובה להן, ויש דברים שישבת הכפרים  
 30 טובה להן.  
 31 **יח.** וכשמוציאה ממדינה למדינה, או מקפר לקפר באותה  
 32 הארץ - אינו מוציאה מנה יפה לנה רע ולא מרע ליפה,  
 33 מפני שהיא צריכה להטפל [לטפל] ולבדק עצמה יפה בנה  
 34 היפה, כדי שלא תהיה בו קלה וכעורה. וכן לא יוציאה  
 35 ממקום שרבו ישראל למקום שרבו גוים; ובכל מקום,  
 36 מוציאין ממקום שרבו גוים למקום שרבו ישראל.  
 37 **יט.** כמה דברים אמורים? מחוצה לארץ לחוצה לארץ, או  
 38 מארץ ישראל לארץ ישראל. אבל מחוצה לארץ לארץ  
 39 ישראל - כופין לעלות, אפלו מנה היפה לנה רע; ואפלו  
 40 ממקום שרבו ישראל למקום שרבו גוים - מעלין. ואין  
 41 מוציאין מארץ ישראל לחוצה לארץ, ואפלו מנה הרע  
 42 שרבו גוים לנה יפה שרבו ישראל.  
 43 **כ.** אמר האיש לעלות לארץ ישראל והיא אינה רוצה -  
 44 תצא שלא בכתובה; אמרה היא לעלות והוא אינו רוצה -  
 45 יוציא ויתן כתובה; והוא הדין לכל מקום מארץ ישראל עם  
 46 ירושלים; שהכל מעלין לארץ ישראל, ואין הכל מוציאין  
 47 משם; והכל מעלין לירושלים, ואין הכל מוציאין משם.

1 לה: 'הנאת תשמישך אסורה עלי' - הרי זה נדר, ואסור  
2 לשמש; שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו.  
3 ז. אסור לאדם למנוע את אשתו עונתה; ואם מנע כדי  
4 לצער - עובר בלא תעשה של תורה, שנאמר: "שארה  
5 פסותה ועונתה לא יגרע". ואם חלה או תשש כחו ואינו  
6 יכול לבצל - ימתין ששה חדשים עד שיבריא, שאין לה  
7 עונה גדולה מזו, ואחר כך - או טל ממנה רשות, או יוציא  
8 ויתן כתובה.  
9 ח. האשה שמנעה בעלה מתשמיש המטה - היא הנקראת  
10 'מורדת'. ושואלין אותה מפני מה מרדה. אם אמרה:  
11 'מאסתיהו, ואיני יכולה להפעל לו מדעתי' [מרצוני] - כופין  
12 אותו להוציא לשערו [מיידיה], לפי שאינה בשביה שתפעל  
13 לשנוי לה; ותצא בלא כתובה כלל, ותטל בליותיה [בגדים  
14 בלויים] הקניינים, בין מנכסים שהכניסה לבעלה ונתחייב  
15 באחריותו, בין מנכסים שלא נתחייב באחריותו. ואינה  
16 נוטלת משל בעל כלום; ואפלו מנעל שברגליה ומטפחת  
17 שבראשה שלקחה לה, פושטת ונותנת לו. וכן כל שנתן לה  
18 מתנה, מחזרת אותו, שלא נתן לה על מנת שתטל ותצא.  
19 ט. ואם מרדה מתחת בעלה כדי לצער, ואמרה: 'הריני  
20 מצערת אותו בכך, מפני שעשה לי כך וכך', או 'מפני  
21 שקללני', או 'מפני שעשה עמי מריבה', וכיוצא בדברים  
22 אלו - שולחים לה מבית דין ואומרים לה: 'הוי יודעת,  
23 שאם את עומדת במרדך, אפלו כתבתך מאה מנה, הפסדת  
24 אותה'; ואחר כך מברזין עליה בבתי כנסיות ובבתי  
25 מדרשות בכל יום ארבע שבתות [שבועות] זו אחר זו,  
26 ואומרים: 'פלוגית מרדה על בעלה'.  
27 י. ואחר ההכרזה שולחין לה פעם שניה, ואומרים לה: 'אם  
28 את עומדת במרדך, הפסדת כתבתיך'. אם עמדה במרדה  
29 ולא חזרה - נמלכין בה, ותאכד בכתבה, ולא יהיה לה  
30 כתובה כלל; ואין נותנין לה גט עד שנים עשר חדש, ואין  
31 לה מזונות כל שנים עשר חדש. ואם מתה קדם הגט, בעלה  
32 יורשה.  
33 יא. פסדר הזה עושין אם מרדה כדי לצער - ואפלו היתה  
34 נדה או חולה שאינה ראויה לתשמיש, ואפלו היה בעלה  
35 מלח שעונתו לששה חדשים, ואפלו יש לו אשה אחרת.  
36 יב. וכן ארוסה שהגיע זמנה להנשא, ומרדה כדי לצער  
37 ולא נשאת - הרי זו מורדת מתשמיש. וכן זכמה שלא רצת  
38 להתניבם כדי לצער - פסדר הזה עושין לה.  
39 יג. המורדת הזאת - כשהיא יוצאת אחר שנים עשר חדש  
40 בלא כתובה, תחזיר כל דבר שהוא של בעל. אבל נכסים  
41 שהכניסה לו ובליותיהן קניין - אם תפסה, אין מוציאין  
42 מידה; ואם תפסן הבעל, אין מוציאין מידו. וכן כל מה  
43 שאכד מנכסיה שקבל הבעל אחריותו עליה, אינו משלם לה  
44 כלום. זה הוא דין התלמוד, במורדת.  
45 יד. ואמרו הגאונים, שיש להן בכבל מנהגות אחרות  
46 במורדת; ולא פשטו אותן המנהגות ברכ ישראל, וברבים

וגדולים חולקין עליהן ברב המקומות. וברין התלמוד ראוי  
47 לתפס ולדון.  
48 טו. המורד על אשתו ואמר: 'הריני זן ומפרנס, אבל איני  
49 בא עליה מפני שאני שנאתיה' - מוסיפין לה על כתובה  
50 משקל שש ושלשים שעורה של כסף בכל שבת ושבת;  
51 וישב ולא ישמש כל זמן שתדעה היא לישב. ואף על פי  
52 שכתובה הולכת ונוספת - הרי הוא עובר בלא תעשה,  
53 שנאמר: "לא יגרע"; שאם שנה ישלח, אבל לענות אסור.  
54 ולמה לא ילקה על לאו זה? מפני שאין בו מעשה.  
55 טז. איש ואשתו שבאו לבית דין, הוא אומר: 'זו מורדת  
56 מתשמיש', והיא אומרת: 'לא כי, אלא כדרך כל הארץ אני  
57 עמו', וכן אם טענה ואמרה שהוא מורד מתשמיש, והוא  
58 אומר: 'לא כי, אלא כדרך כל הארץ אני עמה' - מחרימין  
59 תחלה [חרם סתמי] על מי שהוא מורד ולא יודה בבית דין;  
60 ואחר כך, אם לא הודו - אומרים להן: 'התיחדו בפני  
61 עדים'. התיחדו ועדין הן טוענין, מבקשין מן הנטען ועושין  
62 פשרה פני פה הדין; אבל לבעל בפני אדם אי אפשר, לפי  
63 שאסור לבעל בפני כל בריה.  
64 יז. האשה שחלתה - חיב לרפא אותה עד שתבריא. ראה  
65 שהחלי ארץ ויפסיד ממון הרבה לרפואה, ואמר לה: 'הרי  
66 כתבתיך מנחת, או רפאי עצמך מכתבתיך, או הריני מגרשך  
67 ונותן כתובה והולך' - שומעין לו; ואין ראוי לעשות כן,  
68 מפני דרך הארץ.  
69 יח. נשפית - חיב לפדותה. אם היה כהן שכתב נאסרה  
70 עליו - פודה, ומחזירה לבית אביה; ואפלו היה בעיר  
71 אחרת, מטפל בה עד שמחזירה למדינתה, ומגרשה, ונותן  
72 לה כל כתובה. היה בעלה ישראל שהשבויה מתרת לו,  
73 מחזירה לו לאשה פמות שהיתה; ואם רצה אחר כך,  
74 מגרשה ונותן לה כתובה.  
75 יט. אין מחייבין את הבעל לפדות את אשתו ביתר על  
76 דמיה, אלא במה שהיא שוה כשאר השביות. היו דמיה  
77 יותר על כדי כתובה, ואמר: 'הרי אני מגרשה וזו כתובהה,  
78 תלך ותפדה את עצמה' - אין שומעין לו; אלא כופין אותו  
79 ופודה אותה, אפלו היו דמיה עד עשרה בכתובה, ואפלו  
80 אין לו אלא כדי פדיונה. במה דברים אמורים? בפעם  
81 ראשונה; אבל אם פדה ונשפית פעם שניה ורצה לגרשה  
82 - הרי זה מגרש ונותן כתובה, והיא תפדה את עצמה.  
83 כ. מי שנשפית אשתו, והוא במדינת הים - בית דין יורדין  
84 לנכסיו ומוכרין בהכרזה [מכרז פומבי], ופודין אותה כדרך  
85 שהבעל פודה.  
86 כא. המדיר את אשתו נדר שהוא חיב בגללו לגרשה ולתן  
87 כתובה, ונשפית אחר שהדירה - אינו חיב לפדותה; שמעת  
88 שהדירה נתחייב לגרשה ולתן כתובה.  
89 כב. האשה שהיתה אסורה על בעלה מאסורי לאוין,  
90 ונשפית - אינו חיב לפדותה, אלא נותן לה כתובה והיא  
91 תפדה עצמה. והלא השבויה אסורה לכהן, והרי הוא פודה  
92

ואינה מולידה] וקטנה שאינה ראויה לולד, אלא אם בן קיים  
מצות פריה ורביה, או שהיתה לו אשה אחרת לפרות  
ולרבות ממנה. נשא אשה ושהת עמו עשר שנים ולא ילדה  
- הרי זה יוציא ויתן כתובה, או ישא אשה הראויה לולד;  
ואם לא רצה להוציא, כופין אותו ומפין אותו בשוט עד  
שיוציא. ואם אמר: 'איני בועלה, והרי אני שוכן עמה בפני  
עדים כדי שלא אתיחד עמה', בין שאמרה היא כן, בין  
שאמר הוא - אין שומעין לה, אלא יוציא או ישא אשה  
הראויה לולד.

ח. שהת עשר שנים ולא ילדה, והרי הוא יורה שכתב ורע  
כחץ - חזקת החלי ממנה, ותצא שלא בכתבה, ויש לה  
תוספת [התחייבות שלקח על עצמו בכתובה לפי רצונו]; לא  
תהיה זו פחותה מאילונית שלא הפיר בה, שיש לה תוספת  
כמו שיתבאר. ואם אינו יורה כחץ, חזקת החלי ממנו  
בלבד; וכשיוציא - יתן הכתבה בלה, עקר [הסכום שקבעו  
חכמים בכתובה] ותוספת.

ט. הוא אומר: 'ממנה נמנע הולד', והיא אומרת: 'ממנו  
נמנע, מפני שאינו יורה כחץ' - היא נאמנת; ויש לו  
להחרים על מי שטוענת דבר שאינה יודעת אותו בנדאי,  
ואחר כך יתן כתובה. ואם אמרה: 'איני יודעת אם ממני  
אם ממנו' - אין לה עקר כתובה, כמו שאמרנו; העמד ממון  
בחזקת בעליו, עד שתטען בנדאי שאינו יורה כחץ. ולמה  
היא נאמנת בטענה זו? מפני שהיא מרגשת אם יורה כחץ  
או לא יורה כחץ, והוא אינו מרגיש.

י. האשה שבאה לתבע בעלה לגרשה אחר עשר שנים מפני  
שלא ילדה, והיא אומרת שאינו יורה כחץ - שומעין לה;  
אף על פי שאינה מצוה על פריה ורביה, צריכה היא לבנים  
לזנותה. וכופין אותו להוציא, ויתן עקר כתבה בלבד;  
שלא כתב לה התוספת על מנת שתצא לרצונה ותטל.  
יא. הלך בסחורה בתוך עשר שנים, או שהיה חולה, או  
שהיתה היא חולה, או שהיו חבושין בבית האסורים - אין  
עולה להם אותו זמן מן המנן.

יב. הפילה - מונה מיום שהפילה. אם הפילה וחררה  
והפילה שלשה פעמים - החזקה לנפלים, ושמא לא זכה  
להבנות ממנה; ויוציא ויתן כתובה.

יג. הוא אומר: 'הפילה בתוך עשר', כדי שישקה עמה,  
והיא אומרת: 'לא הפלתי' - נאמנת, שאינה מחזקת עצמה  
בעקרות; הוא אומר 'הפילה שנים', והיא אומרת 'שלשה'  
- נאמנת, שאינה מחזקת עצמה במפלות, ויוציא ויתן כתובה.  
ובכל זה משביעה שבועת הסת שלא הפילה, או שהפילה  
שלשה - שבטענה זו יתחייב לתן כתובה.

יד. נשאת לאחד ושהת עמו עשר שנים ולא ילדה והוציאה  
- מתרת להנשא לשני. שהת עם השני עשר שנים ולא ילדה  
- לא תנשא לשלישי; ואם נשאת לשלישי - תצא בלא  
כתבה, אלא אם כן יש לו אשה אחרת, או שקים מצות  
פריה ורביה.

טו. האשה שבאה לבית דין ואמרה: 'בפלי אינו יכול

אותה - מפני שלא היתה אסורה מקדם, ואסור השבקה הוא  
שגורם לה.

כג. מתה אשתו - חייב בקבורתה, ולעשות לה הספד וקנים  
[לשכור מקוננות] בדרך כל המדינה; ואפלו עני שבישראל,  
לא יפחתו לו משני חלילין ומקוננת. ואם היה עשיר, הכל  
לפי כבודו; ואם כבודו יותר מכבודו, קוברין אותה לפי  
כבודה; שהאשה עולה עם בעלה [לדרגת עשירות] ואינה  
יורדת, אפלו לאחר מיתה.

כד. לא רצה לקבר את אשתו, ועמד אחד מדעת עצמו  
וקברה - מוציאין מבעלה בעל פרהו ונותנין לזה, כדי שלא  
תהיה זו משלכת לכלבים. היה במדינה אחרת כשמתה  
אשתו - בית דין יורדין לנכסיו ומקברין בלא הכרזה [מכרז  
פומבי], וקוברין אותה לפי ממון הבעל, ולפי כבודו או לפי  
כבודה.

## פרק טו

א. האשה שהרשת את בעלה אחר הנשואין שימנע עונתה  
- הרי זה מתר. במה דברים אמורים? בשהיו לו בנים,  
שפבר קים מצות פריה ורביה. אבל אם לא קים, חייב לבעל  
בכל עונה עד שהיה לו בנים, מפני שהיא מצות עשה של  
תורה, שנאמר: "פרו ורבו".

ב. האיש מצוה על פריה ורביה, אבל לא האשה. ומאימתי  
יתחייב האיש במצוה זו? מכן שש עשרה שנה או מכן שבע  
עשרה שנה. וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה -  
הרי זה עובר ומבטל מצות עשה; ואם היה עוסק בתורה  
וטרוד בה, והיה מתירא מלשא אשה כדי שלא יטרח  
במזונות ויבטל מן התורה - הרי זה מתר להתאחר,  
שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכל שכן בתלמוד תורה.  
ג. מי שחשקה נפשו בתורה תמיד, ושגה בה [עוסק בה  
תמיד] ככן צווי ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה - אין  
בידו צווי; והוא שלא יהיה יצרו מתגבר עליו; אבל אם  
היה יצרו מתגבר עליו - חייב לשא אשה, ואפלו היה לו  
בנים, שמא יבוא לידי הרהור.

ד. במה בנים יהיו לו לאיש, ותתקנים מצוה זו בידו? זכר  
ונקבה, שנאמר: "זכר ונקבה בראם". היה הבן סריס [עקור],  
או שהיתה הבת אילנית [עקור] - לא קים מצוה זו.

ה. נולדו לו ומתו, והניחו בנים - הרי זה קים מצות פריה  
ורביה; בני בנים הרי הן כבנים. במה דברים אמורים?  
בשהיו בני הבנים זכר ונקבה, והיו באים מזכר ונקבה; אף  
על פי שהזכר בן בתו והנקבה בת בנו - הואיל והם משני  
בניו, הרי קים מצות פריה ורביה; אבל אם היו לו בן ובת  
ומתו, והניח אחד מהן זכר ונקבה - צדין לא קים מצוה.  
ו. היו לו בנים בגיורתו, ונתגיר הוא והם - הרי זה קים  
מצוה זו. היו לו בנים והוא עבד [כנעני], ונשתחרר הוא והן  
- לא קים מצות פריה ורביה, עד שיוליד אחר שנשתחרר;  
שהעבד אין לו יחוס [אין בניו מתייחסים אליו].

ז. לא ישא אדם עקרה ונקנה ואילנית [דומה לאיל זכר

נפלו לה בירשה אחר שנתארסה, או נתנו לה במתנה - הכל  
נקראין 'נכסי מלוג', שפולן ברשותה הן. ואין נקרא 'כתובה'  
אלא עקר כתובה שהיא מאה או מאתים עם התוספת בלבד.  
ג. כבר הודענו שחכמים תקנו כתובה לאשה, ודין התוספת  
כדין העקר; ולא תקנוה לגבותה כל זמן שתצדקה, אלא הרי  
היא חוב שקבוע לו זמן; אין הכתובה נגבית, אלא לאחר  
מיתת הבעל או אם גרשה. וכן התקינו שאם היו לבעל  
שדות טובות ורעות ובינוניות, ובאה האשה לגבות כתובה  
ממנו, שלא תגבה אלא מן הרעה שבנכסיו, והיא הנקראת  
'זבונרית'.

ד. וכן התקינו, ששפתבוא לגבות אחר מותו, לא תגבה עד  
שתשבע בנקיטת חפץ [אחיזת חפץ קדוש] שלא הניח אצלה  
כלום, ושלא מקרה ולא מחלה אותה. ושמין לה כל [בגד  
שקנה לה] שעליה, ופוחתין אותו מכתבתה. אכל אם גרשה  
לרצונו, גובה בלא שבועה. ואין שמין כסות שעליה, שהרי  
לקחן לה וזכת בהן, והוא רוצה להוציא לא היא.  
ה. וכן התקינו שלא תגבה האלמנה כתבתה אלא מן  
הקרקע, ואינה גובה משבח ששכחו נכסים לאחר מיתת  
הבעל, ואין הגנות נזונות לאחר מיתת אביהן משבח  
ששכחו נכסים לאחר מיתתו, ואינה טורפת [גובה] בכתבתה  
משבח שהשביח הלוקח [שקנה הקרקע מבעלה והשביח  
אותה], אף על פי שבעל חוב גובה את השבח. ודברים אלו  
מקלי כתובה הן.

ו. וכן מקלי כתובה, שתטל האשה מן הפחות שבמטבעות  
[בגדול ומשקל]. כיצד? נשא אשה במקום, וגרשה במקום  
אחר - אם היו מעות מקום הנשואין טובות ממעות מקום  
הגרשין, נותן לה ממעות מקום הגרשין; ואם היו מעות  
מקום הגרשין טובות ממעות מקום הנשואין, נותן לה  
ממעות מקום הנשואין. במה דברים אמורים? בשעה  
בכתבתה מעות סתם; אבל אם פרש בה מטבע ידוע -  
[מסויים], בין בעקר בין בתוספת - הרי היא כדין המלוה  
את חברו מטבע ידוע, שנותן לו כמה שהלוהו, כמו  
שיתבאר בהלכות הלואה.

ז. תקנו הגאונים בכל הישיבות, שתהיה האשה גובה  
כתבתה אחר מיתת בעלה אף מן המטלטלין, כדרך  
שהתקינו לבעל חוב לגבות מן המטלטלין; ופשטה תקנה  
זו בכל ישראל. וכן שאר תנאי כתובה בלם בכתבה הן, וישנן  
במטלטלין כקרקע - חוץ מכתבת בנין דכרין [בנים זכרים -  
שירשו כתובת אמה], שלא מצאנו מנהג ירשתה פשוט  
[מקובל] בכל הישיבות. לפיכך אני אומר, מצמידין אותה  
על דין התלמוד, שאין יורשין כתבת אמן אלא מן הקרקע.  
ח. כבר נהגו בכל מקומות שידענו וששמענו שמעם,  
שיתבאו בכתבה 'בין מקרקעי בין מטלטלי'; ודבר זה תקון  
גדול הוא, ואנשים נבונים הנהיגו בו, שהרי זה תנאי  
שבממון [שתקף תמיד], ונמצאת האלמנה גובה מן  
המטלטלין [בכוחו של] בתנאי זה, לא בתקנת אחרונים.  
ט. הרי שלא כתב כך בשטר כתובה, אלא נשא סתם - אם

לשמש כדרך כל הארץ שמוש שמוליד, או שאינו יורה  
כחץ - יעשו הדינין פשרה, ואמרין לה: 'ראוי לך שתנהגי  
עם בעליך עד שתשתי עשר שנים ולא תוליד, ואחר כך  
תתבעי'. ומגלגלין עמה בדבר, ואין כופין אותה לישיב; ולא  
דינין אותה דין המורדת, אלא מאריכים בדבר זה עד שיעשו  
פשרה.

טז. אף על פי שקנים אדם מצות פריה ורביה, הרי הוא  
מצוה מדברי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן  
שיש בו כח - שכל המוסף נפש אחת בישראל, כאלו בנה  
עולם; וכן מצות חכמים היא, שלא ישיב אדם בלא אשה -  
שלא יבוא לידי הרהור, ולא תשב אשה בלא איש - שלא  
תחשד.

יז. וחובה על כל איש לקנות לאשתו [להתרות בה על  
התנהגות פרוצה]. אמרו חכמים: "אין אדם מקנא לאשתו  
אלא אם בן נכוסה בו רוח טהרה". ולא יקנא לה ביותר  
מדי; ולא יאנס אותה, ויבעל בעל כרחה, אלא לדעתה,  
ומתוך שיקה ושמה.

יח. וכן צווי חכמים על האשה שתהיה צנועה בתוך ביתה,  
ולא תרבה בשחוק וקלות ראש בפני בעלה, ולא תתבע  
תשמיש המטה בפיה, ולא תהיה מדברת בעסק זה; ולא  
תמנע מבעלה כדי לצערו עד שיוסיף באהבתה, אלא  
נשמעת לו בכל עת שירצה. ותזהר מקרובי ובני ביתו, כדי  
שלא יעבר עליו רוח קנאה; ותתרחק מן הפעור ומן הדומה  
לכעור.

יט. וכן צווי חכמים, שיהיה אדם מכבד את אשתו יותר  
מגופו ואוהבה כגופו; ואם יש לו ממון הרבה, יעשה  
בטובתה כפי הממון. ולא יטיל עליה אימה יתרה, ויהיה  
דבורו עמה בנחת, ולא יהיה עצב ולא רוגז.

כ. וכן צווי על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר  
מדי, ויהיה לו עליה מורא, ותעשה כל מעשיה על פיו,  
ויהיה בעיניה כמו שר או מלך: מהלכת בתאוות לבו,  
ומרחקת כל מה שישנא. וזה הוא דרך בנות ישראל ובני  
ישראל הקדושים, הטהורים ביוגן; ובדברים אלו, יהיה  
ישובן נאה ומשבח.

## פרק טז

א. הנכסים שמכנסת האשה לבעלה, בין קרקע בין עבדים  
בין מטלטלין, אף על פי שהן נכתבין בשטר כתבה - אינן  
נקראין 'כתובה', אלא 'נדוניא' שקם. ואם קבל הבעל  
אחריות הנדוניא עליו ונעשית ברשותו, אם פחתה [נפחת  
שוויה] פחתה לו [משלם הפחת כשמתגרשת] ואם הותירה  
[התייקרה] הותירה לו [אינו מחזיר לה הרווח] - הרי זו  
נקראת 'נכסי צאן ברזל'. ואם לא קבל אחריות הנדוניא  
עליו, אלא הרי היא ברשות האשה, אם פחתה פחתה לה  
ואם הותירה הותירה לה - הרי זו נקראת 'נכסי מלוג'.  
ב. וכן כל נכסים שיש לאשה שלא הכניסה אותן לבעלה  
ולא כתבה אותן בכתבתה, אלא נשארו לה לעצמה, או

1 הָיָה יוֹדֵעַ בְּתִקְנָהּ זֶה שֶׁל גְּאוּנִים, גּוֹבֵה. וְאִם לֹא, אוֹ נִסְתַּפֵּק  
2 לָנוּ הַדְּבָר - מִתִּישְׁבִּין בְּדָבָר זֶה הַרְבֵּה; שְׁאִין כַּח בְּתִקְנָת  
3 הַגְּאוּנִים לָדוֹן בָּהּ אִף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְפָּרֵשׁהּ כְּדִין תִּנְאִי  
4 כְּתִבָּה שֶׁהִם תִּקְנַת הַסְּנֵה־דִרְיִן הַגְּדוֹלָה, עַד שְׁנוּצִיא בָּהּ מָמוֹן  
5 מִן הַיּוֹרְשִׁים.

6 י. וְעוֹד תִּקְנוּ חֲכָמִים, שְׂיֵהִי כָּל נִכְסֵי הַבַּעַל אַחֲרָיִן  
7 וְעִרְבָאִין [ערבים] לְכִתְבָּהּ; אֲפִלּוּ כְּתִבָּתָהּ מִנָּה, וְיֵשׁ לוֹ קֶרֶקַע  
8 בְּאֲלָפִים וְהוֹבִים - הַכֹּל תַּחַת שְׁעָבוֹד הַכְּתִבָּה. וְכָל שִׁמְכֹר  
9 אַחֵר הַנְּשׂוּאִין מִנִּכְסָיו, אִף עַל פִּי שְׁמָכְרוּ קִים, וְיֵשׁ [מוֹתָר]  
10 לוֹ לְמַכֵּר כָּל נִכְסָיו אִם יִרְצֶה - יֵשׁ לָהּ לְטָרֵף אוֹתָן בְּכִתְבָּתָהּ  
11 כְּשִׁינְרִשְׁנָה אוֹ כְּשִׁמּוֹת, אִם לֹא תִמָּצֵא נִכְסִים בְּגֵי חוּרִין;  
12 וְכִשְׁתִּטְרֵף, לֹא תִטְרֹף אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ כְּדִין כָּל  
13 בַּעֲלֵי חוֹבוֹת. וְתִקְנָהּ זֶה, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה כְּתִבָּה קֶלָה בְּעֵינָיו.  
14 יא. כְּשִׁמְשִׁבִּיעִין בֵּית דִּין אוֹ הַיּוֹרְשִׁין אֶת הָאֱלֻמָּנָה כְּשִׁתְּבוּא  
15 לְגִבּוֹת כְּתִבָּתָהּ, אֵין מְשִׁבִּיעִין אוֹתָהּ אֲלֵא חוּץ לְבֵית דִּין,  
16 מִפְּנֵי שְׁבִתֵּי דִינֵין הֵיוּ נִמְנָעִין מִלְּהַשְׁבִּיעָהּ, שְׁחוּשְׁשִׁין לָהּ  
17 שְׁמָא לֹא תִדְקֹקַע עַל עֲצָמָה בְּשִׁבּוּעָה. וְאִם רָצוּ הִיתוּמִים  
18 [להוריד ממנה חומרת שבועה, ובתמורה] לְהִדְרָה [בהנאה  
19 מִדְּבַר מִסּוּיִם - אִם קִיבֵּלָה מִשְׁוֹה מִהַבֵּעַל שְׁלֹא יִדּוּעַ -], נִדְרָת  
20 לָהֶם כָּל מַה שִׁיִּרְצוּ; וּמִדִּירִין אוֹתָהּ בְּבֵית דִּין, וְאַחֵר כֶּף  
21 נוֹטֶלֶת כְּתִבָּתָהּ.

22 יב. מִתָּה הָאֱלֻמָּנָה קֹדֶם שֶׁתִּשְׁבַּע - אֵין יוֹרְשִׁיהָ יוֹרְשִׁין  
23 מִכְּתִבָּתָהּ כְּלוּם, שְׁאִין לָהּ כְּתִבָּה עַד שֶׁתִּשְׁבַּע. וְאִם נִשְׁאֵת  
24 קֹדֶם שֶׁתִּשְׁבַּע - הָרִי זֶה נִשְׁבַּעַת אַחֵר הַנְּשׂוּאִין, וְנוֹטֶלֶת כָּל  
25 זְמַן שֶׁתִּרְצֶה; אֲבָל אֵינָה נִדְרָת וְנוֹטֶלֶת, שְׁמָא יִפְר הַבַּעַל.  
26 יג. יָחַד לָהּ קֶרֶקַע [מסויימת] בְּכִתְבָּתָהּ - בֵּין שִׁיחָדָה [סימון]  
27 בְּאַרְבַּעַת הַמְּצָרִים [גבולות], בֵּין בְּמָצָר אֶחָד - גּוֹבֵה אֶת  
28 כְּתִבָּתָהּ מִמָּנוּ בְּלֹא שְׁבִיבָה. וְכֵן אִם כָּתַב לָהּ מִטְּלָטְלִין וְהָן  
29 עֲצָמָן קִימִין - נוֹטֶלֶת אוֹתָן בְּלֹא שְׁבִיבָה. וְכֵן אִם נִמְכְּרוּ  
30 וְנִלְקַח בָּהֶן מִטְּלָטְלִין אַחֲרֵים, וְנוֹדַע שְׁאֵלוּ הַשְּׁנָיִים מִדְּמֵי  
31 הַמִּטְּלָטְלִין הָרִאשׁוֹנִים - נוֹטֶלֶת בְּלֹא שְׁבִיבָה.

32 יד. הַפּוֹגֶמֶת כְּתִבָּתָהּ - לֹא תִפְרַע אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה. כִּיצַד?  
33 הוֹצִיאָה שְׁטֵר כְּתִבָּה שִׁישׁ בּוֹ אֶלֶף זוּז, הַבַּעַל אוֹמֵר:  
34 'נִתְקַבְּלָה הַכֹּל', וְהִיא אוֹמֵרֶת: 'לֹא נִתְקַבְּלָתִי אֲלֵא כֶּף וְכָף'  
35 - וְאֲפִלּוּ יֵשׁ עֲלֶיהָ עֲדִים בְּמִקְצַת שְׁנִטְלָה, וְאֲפִלּוּ דִקְדָּקָה  
36 בְּחִשְׁבוֹן מַה שְׁנִטְלָה בְּחִצֵּי חִצֵּי פְרוּטָה, לֹא תִטַּל הַשָּׂאֵר  
37 אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה.

38 טו. אָמַר הַבַּעַל: 'נִתְקַבְּלָה הַכֹּל', וְהִיא אוֹמֵרֶת: 'לֹא  
39 נִתְקַבְּלָתִי כְּלוּם', וְעַד אֶחָד מֵעִיד עֲלֶיהָ שֶׁנִּתְקַבְּלָה הַכֹּל, אוֹ  
40 מִקְצַת - לֹא תִפְרַע אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה.  
41 טז. הַנִּפְרַעַת שְׁלֹא בִפְנֵיו, לֹא תִפְרַע אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה. כִּיצַד?  
42 הָרִי שֶׁגָּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלַף לוֹ - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לְנִכְסָיו  
43 אַחֵר שֶׁתִּשְׁבַּע, וּמִגְבִּין אוֹתָהּ כְּתִבָּתָהּ; וְהוּא שְׂיֵהִי בְּמִקְוֶה  
44 רְחוּק, שִׁישׁ לָהּ טֶרַח לְהוֹדִיעָו; אֲבָל אִם הָיָה קְרוֹב הַדֶּרֶךְ  
45 לְהוֹדִיעָו, שׁוֹלְחִין לוֹ וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ, וְאִם לֹא יָבוֹא - תִּשְׁבַּע  
46 וְתִטַּל.

47 יז. הַפּוֹתֶחֶת כְּתִבָּתָהּ - נִפְרַעַת שְׁלֹא בְּשִׁבּוּעָה. כִּיצַד?

48 הוֹצִיאָה שְׁטֵר כְּתִבָּה בְּאֶלֶף זוּז, הוּא אוֹמֵר: 'נִתְקַבְּלָה הַכֹּל',  
49 וְהִיא אוֹמֵרֶת: 'לֹא נִתְקַבְּלָתִי כְּלוּם, וְאֵין לִי אֲלֵא חֲמֵשׁ מֵאוֹת  
50 זוּז, וְזֶה שִׁכְתָּב לִי אֶלֶף - אֲמַנָּה שֶׁהִיָּתָה בֵּינִי לְבֵינִי' [האמין]  
51 שְׁלֹא אֲתַבַּע יוֹתֵר מִה' מֵאוֹת] - הָרִי זֶה נִפְרַעַת שְׁלֹא בְּשִׁבּוּעָה.  
52 אֲבָל אִם אֲמַרָה: 'אֵין בְּשִׁטֵּר כְּתִבָּתִּי אֲלֵא חֲמֵשׁ מֵאוֹת' -  
53 אֵינָה נִפְרַעַת בְּשִׁטֵּר זֶה שִׁישׁ בּוֹ אֶלֶף כְּלוּם, שֶׁהָרִי בְּטָלָה  
54 אוֹתוֹ, וְכֹאֵלוּ הוֹדַת שֶׁהוּא שָׁקֵר; לְפִיכָף נִשְׁבַּע שְׁבִיבָה הַסֵּת  
55 [שבועה מדרבנן], וְנִפְטָר.

56 יח. כָּל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ: 'לֹא תִפְרַע אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה' - אוֹמְרִין  
57 לָהּ בֵּית דִּין: 'הַשְּׁבָעִי וּטְלִי'. וּמְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ: 'תִּפְרַע שְׁלֹא  
58 בְּשִׁבּוּעָה' - אוֹמְרִין לַבַּעַל: 'עֲמֵד וְתֵן לָהּ, וְאֵין אֶתָּה נֹאֲמָן  
59 בְּטַעֲנָה זֶה עַד שֶׁתִּבְּיֵא רֵאִיָּה לְדִכְרִיד'.  
60 יט. אָמַר הַבַּעַל מַעֲצָמוֹ: 'תִּשְׁבַּע לִי עַל טַעֲנָתִי' - אוֹמְרִין  
61 לָהּ: 'הַשְּׁבָעִי וּטְלִי'; וְתִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ. הַתְּנָה עִמָּה  
62 שֶׁתִּגְבֶּה כְּתִבָּתָהּ בְּלֹא שְׁבִיבָה, אוֹ שֶׁהִיא נֹאֲמָנָה בְּכָל מַה  
63 שֶׁתִּטְעֵן - גּוֹבֵה מִמָּנוּ בְּלֹא שְׁבִיבָה כָּלָּל; אֲבָל אִם בָּאת  
64 לְפָרַע מִיּוֹרְשֵׁיו - תִּשְׁבַּע וְתִטַּל.

65 כ. הַתְּנָה עִמָּה שֶׁתִּהְיֶה נוֹטֶלֶת מִיּוֹרְשֵׁיו בְּלֹא שְׁבִיבָה, אוֹ  
66 שֶׁתִּהְיֶה נֹאֲמָנָה עַל יוֹרְשֵׁיו - הָרִי זֶה נוֹטֶלֶת מִהֵן בְּלֹא שְׁבִיבָה.  
67 אֲבָל אִם בָּאָה לְטָרֵף מִנִּכְסִים מְשֻׁעָבָדִים [שנמכרו ע"י בעלה]  
68 - לֹא תִטְרֹף אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה, וְאִף עַל פִּי שֶׁהָאֵמִינָה [האמין]  
69 [לָהּ] הַבַּעַל; שְׁאִין תִּנְאִי הַבַּעַל מוֹעִיל אֲלֵא עָלָיו וְעַל יוֹרְשֵׁיו,  
70 אֲבָל לְהַפְסִיד מָמוֹן אַחֲרֵים אֵינוֹ מוֹעִיל.

71 כא. אֱלֻמָּנָה שֶׁהִיָּה שְׁטֵר כְּתִבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - נִשְׁבַּעַת  
72 וְגוֹבֵה כְּתִבָּתָהּ לַעֲוֹלָם, אֲפִלּוּ לְאַחֵר מֵאָה שָׁנָה, בֵּין שֶׁהִיָּתָה  
73 בְּבֵית בַּעֲלָהּ, בֵּין שֶׁהִיָּתָה בְּבֵית אָבִיהָ. וְאִם אֵין שְׁטֵר כְּתִבָּה  
74 יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - אֵין לָהּ כְּלוּם, וְאֲפִלּוּ עֶקֶר כְּתִבָּה, וְאֲפִלּוּ  
75 תִּבְּעָה בְּיוֹם מִיתַת בַּעֲלָהּ; וְכֵן הַגְּרוּשָׁה - אֲפִלּוּ עֶקֶר כְּתִבָּה  
76 אֵין לָהּ, עַד שֶׁתּוֹצִיא שְׁטֵר כְּתִבָּה.

77 כב. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּמִקְוֶה שֶׁדִּרְפֵּן לְכַתֵּב כְּתִבָּה;  
78 אֲבָל בְּמִקְוֶה שֶׁאֵין דִּרְפֵּן לְכַתֵּב כְּתִבָּה, אֲלֵא סוּמְכִין עַל תְּנָאִי  
79 בֵּית דִּין - הָרִי זֶה גּוֹבֵה עֶקֶר כְּתִבָּה אִף עַל פִּי שֶׁאֵין כִּידָה  
80 שְׁטֵר כְּתִבָּה, בֵּין נִתְגַּרְשָׁה בֵּין נִתְאֻלְמָנָה, בֵּין שֶׁהִיָּתָה בְּבֵית  
81 בַּעֲלָהּ בֵּין לֹא הִיָּתָה בְּבֵית בַּעֲלָהּ. אֲבָל תּוֹסַפֶּת אֵין לָהּ בְּכָל  
82 מְקוֹם אֲלֵא בְּרֵאִיָּה בְּרוּרָה.

83 כג. וְעַד כְּמָה תִּגְבֶּה הָאֱלֻמָּנָה הָעֶקֶר בְּמִקְוֶה שֶׁאֵין כּוֹתִבִּין  
84 כְּתִבָּה? אִם הִיָּתָה בְּבֵית בַּעֲלָהּ, גּוֹבֵה לַעֲוֹלָם; וְאִם הִיָּתָה  
85 בְּבֵית אָבִיהָ, עַד עֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה. וְאִם בָּאָה לְתַבַּע אַחֵר  
86 עֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה, אֵין לָהּ כְּלוּם, שְׁאֵלוּ לֹא מִקְלָה, לֹא  
87 שֶׁתִּקָּה כָּל זְמַן זֶה; וְהָרִי אֵינָה עִם הַיּוֹרְשִׁין, כְּדִי שֶׁתִּאֲמַר:  
88 'נִכְלַמְתִּי מִלְּתַבַּעַן, וְהֵן עִמִּי בְּבֵיתִ'.

89 כד. לְפִיכָף אִם הָיָה הַיּוֹרֵשׁ עֲצָמוֹ מוֹלִיד לָהּ מִזְנוּתִיָּה לְבֵית  
90 אָבִיהָ, וּמִטְפֵּל בָּהּ - יֵשׁ לָהּ לְתַבַּע כְּתִבָּתָהּ וְאֲפִלּוּ אַחֵר  
91 עֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה; מִפְּנֵי שֶׁזֶה שֶׁשִּׁתְּקָה וְלֹא תִבְּעָה, מִפְּנֵי  
92 שֶׁהִיא בּוֹשָׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ.

93 כה. הִיא אוֹמֵרֶת: 'בְּתוּלָה נִשְׂאָתִי, וְעֶקֶר כְּתִבָּתִּי מֵאֵתִים',  
94 וְהַבַּעַל אוֹ הַיּוֹרְשִׁין אוֹמְרִין: 'בַּעֲוֹלָה נִשְׂאָת, וְאֵין לָהּ אֲלֵא

48 להנשא ותנו לי את כתבתה - מתירין אותה ונותנין לה  
49 כתבתה, מפני שעקר דבריה על עסקי נשואין באה. אבל אם  
50 אמרה: 'תנו לי את כתבתי והתירוני להנשא' - מתירין אותה  
51 ואין נותנין לה כתבתה; ואם תפסה, אין מוציאין מידה.

### יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ב

#### פֶּרֶק יז

54 א. מי שהיה נשוי נשים רבות ומת - כל שנשא את בתה, לה  
55 קודמת לטל כתבתה; ואין אחת מהן נוטלת אלא בשבועה;  
56 ואין לאחרונה אלא מה ששירה שלפניה, וגם היא  
57 [האחרונה] נשבעת ונוטלת השאר. וכן אם היה עליו שטר  
58 חוב - אם היה החוב קודם, גובה בעל החוב תחלה; ואם  
59 הכתבה קדמה, גובה האשה תחלה, והשאר לבעל חוב.  
60 ב. כמה דברים אמורים? בשהיתה הקרקע שבאו לגבות  
61 ממנה קנויה לו בשעת הנשואין ובשעה שלחה - הוא שהדין  
62 נותן, שכל הקודם שטרו זכה תחלה; אבל אם נשא נשים  
63 זו אחר זו, ולזה בין קדם נשואין בין אחר נשואין, ואחר  
64 שנשא ולזה קנה קרקע - כלן חולקין באחת, ששעבוד כלן  
65 באחת בא, שבשעה שקנה היה משעבד לכל, ואין כאן דין  
66 קדימה.

67 ג. וכן אם היה זמן הכתבות והשטרות כלן יום אחד, או  
68 שעה אחת במקום שפותרים שעות - חולקין באחת, שאין  
69 שם קודם; ולעולם כל שקדם וזכה במטלטלין כדי חובו  
70 או כדי כתבה - אין מוציאין מידו, שאין דין קדימה  
71 במטלטלין.

72 ד. מי שגרש את אשתו ועליו שטר חוב, וכא בעל חוב  
73 והאשה לגבות, והיו לו מעות וקרקע כדי החוב והכתבה -  
74 בעל חוב נוטל מעות, והאשה נוטלת כתבתה מן הקרקע.  
75 ואם אין לו אלא קרקע שאין בו כדי להגבות לשניהן, ולא  
76 היה בה דין קדימה - נותנין אותו לבעל חוב; ואם נשאר  
77 לאשה כלום [משהו] - תטל, ואם לאו - תדחה מפני בעל  
78 חוב; שבעל חוב הפסיד והוציא מעותיו, והאשה לא חסרה  
79 דבר, שיותר מה שהאיש רוצה לשא, אשה רוצה להנשא.  
80 ה. וכן מי שמת והניח אשה ובעל חוב וקרקע שאין בה  
81 דין קדימה - האשה נדחית מפני בעל חוב, והוא גובה כל  
82 חובו תחלה.

83 ו. וכיון שתקנו הגאונים שתגבה האשה ובעל חוב מן  
84 המטלטלין, והדבר ידוע שאין דין קדימה במטלטלין - אם  
85 לא הניח מטלטלין כדי לתן לשניהם, נותנין לבעל חוב כל  
86 חובו תחלה; ואם נשאר לאשה מה שתטל בכתבתה תטל,  
87 או תדחה.

88 ז. היו כותבין בכתבתה נכסי צאן ברזל [נכסי האשה  
89 שבאחריות הבעל] וטענה שאבדו או שלקחן הבעל [לעצמו]  
90 - הרי היא בנכסי צאן ברזל שלה כשאר בעלי חובות;  
91 ונשבעת שלא לקחה אותן ולא נתנה ולא מחלה, וחולקת  
92 עם בעלי חובות.

1 מאה' - אם יש עדים שראו שעשו לה המנהגות שנהגו  
2 אנשי אותה העיר לעשותן לכתולה, כגון מיני שמחה או  
3 מלבוש ידוע או כתרים או שאר דברים שאין עושין בן אלא  
4 לכתולה - הרי זו נוטלת מאתם; ואם אין לה עדים בזה,  
5 הרי זו נוטלת מנה. ואם היה הבעל קים - יש לה [יכולה]  
6 להשביעו שבועת התורה, שהרי הודה במקצת הטענה.  
7 ונאמן הקטן להעיד בגדלו ולומר: 'זכור אני כשהייתי קטן  
8 שנעשה לפלוגית מנהג הכתולות'. וכל הדברים האלו,  
9 במקום שאין כותבין כתבה, כמו שאמרנו.

10 כו. האשה שאמרה לבעלה: 'גרשתי' - נאמנת, שאינה  
11 מענה פניה [מחציפה] בפני בעלה; לפיכך האשה שהוציאה  
12 שטר כתבה ואין עמה גט, ואמרה לבעלה: 'גרשתי ואבד  
13 גטי, תן לי כתבתי', והוא אומר: 'לא גרשתי' - חייב לתן  
14 עקר כתבה; אבל אינו נותן התוספת, עד שתביא ראיה  
15 שגרשה, או שצא גט עם הכתבה מתחת ידה.  
16 כז. אמר לה הבעל: 'כן היה, גרשתי ונתתי כל הכתבה עקר  
17 ותוספת, וכתבה לי שובר [כתב קבלה] ואבד שוברי' - מתוך  
18 שייכול לומר 'לא גרשתי' ולא יתחייב בתוספת, הרי זה  
19 נאמן; ומשביעה בנקיטת חפץ [תפיסת חפץ קדוש], ונותן לה  
20 את העקר, ונשבע הוא שבועת הסת על התוספת.

21 כח. הוציאה גט ואין בידה שטר כתבה - אם דרך אותו  
22 מקום שלא יכתבו שטר כתבה, גובה עקר כתבתה בגט  
23 שבידה. ואם דרך לכתב כתבה, אפלו עקר אין לה, עד  
24 שתוציא שטר כתבה כמו שבארנו; ונשבע הבעל שבועת  
25 הסת על טענתה, ונפטר.

26 כט. הוציאה שני גטין ושתי כתבות - גובה שתי כתבות.  
27 שתי כתבות וגט אחד - אינה גובה אלא כתבה אחת; ואילו  
28 מהן גובה? אם שתיהן שוות [בסכום] - בטלה אחרונה את  
29 הראשונה, ואינה טורפת [גובה ממשועבדים] אלא מזמן  
30 אחרונה; ואם היה באחת משתיהן תוספת על חכרתה -  
31 גובה באיו מהן שתנצה, ותבטל השניה.

32 ל. הוציאה שני גטין וכתבה אחת - אין לה אלא כתבה  
33 אחת; שהמגרש את אשתו והחזירה, על דעת כתבתה  
34 הראשונה החזירה. הוציאה גט וכתבה אחר מיתת הבעל -  
35 אם גט קודם לכתבה, גובה בגט זה עקר כתבה, אם אין  
36 דרך לכתב כתבה, וגובה כל מה שיש בכתבה, שהרי זכת  
37 בה במיתתו; ואם כתבה קדמה את הגט - אין לה אלא  
38 כתבה אחת, שעל כתבה הראשונה החזירה.

39 לא. האשה נאמנת לומר 'מת בעלי' כדי שתנשא, כמו  
40 שיתבאר בהלכות גרושין; ומתנאי הכתבה, שאם תנשא  
41 לאחר אחר מותו, תטל מה שכתב לה בכתבתה. לפיכך אם  
42 באה לבית דין ואמרה: 'מת בעלי, התירוני להנשא', ולא  
43 הזכירה שם כתבה בעולם - מתירין אותה, ומשביעין אותה  
44 ונותנין לה כתבתה. באה ואמרה: 'מת בעלי, תנו לי את  
45 כתבתי' - אף להנשא אין מתירין; שעל עסקי הכתבה באה,  
46 והרי זה בחזקת שלא מת; ואין דעתה להנשא, אלא לטל  
47 כתבה מחיים בלבד. באה ואמרה: 'מת בעלי, התירוני

1 ח. מי שמת או גרש, ויש לו נשים רבות, ואין שם דין  
2 קדימה, ואין לו כדי כל הכתבות - ביצד חולקות? וראין:  
3 אם כשיחלק הממון על מנן הנשים, יגיע לפחותה  
4 [לכתובה הזולה] שבהן כדי כתבתה או פחות - חולקות  
5 בשוה. ואם היה הממון יותר על זה - חולקין ממנו, כדי  
6 שיגיע לפחותה שבהן כשעור כתבתה, וחזירות וחולקות  
7 את המותר בין הנותנות על הדרך הראשונה. ביצד? מי  
8 שהיה נשוי ארבע נשים, כתבתה של ראשונה ארבע מאות,  
9 ושל שניה שלש מאות, ושל שלישית מאתיים, ושל רביעית  
10 מאה, נמצא הכל אלה - וגרש בלן, או מת - אם הניח ארבע  
11 מאות או פחות, חולקות בלן בשוה, וכל אחת נוטלת מאה  
12 או פחות. הניח שמונה מאות - אם תחלק בין בלן בשוה,  
13 נמצאת הרביעית נוטלת מאתיים, והרי אין בכתבתה אלא  
14 מאה. אלא ביצד עושין? לוקחין ארבע מאות, וחולקין  
15 אותן ביניהן בשוה מאה מאה; ונמצאת הרביעית נוטלת כדי  
16 כתבתה, והלכה לה. ונשאר כאן ארבע מאות, ושלש נשים  
17 שביד כל אחת משלשתן מאה. אם תחלק הארבע מאות בין  
18 שלשתן בשוה, נמצא השלישית נוטלת מאתיים ושלשים  
19 ושלשה ושלש, והרי אין בכתבתה אלא מאתיים. לפיכך  
20 לוקחין מארבע המאות שלש מאות, וחולקין בין שלשתן  
21 בשוה; שנמצאת השלישית נוטלת מאתיים שלשה, והלכה לה.  
22 ונשאר כאן מאה, ושתי נשים. חולקין את המאה בשוה בין  
23 ראשונה ושניה; ונמצא ביד הראשונה מאתיים וחמשים, וכן  
24 ביד השניה, ונמצא ביד שלישית מאתיים, וביד הרביעית  
25 מאה. ועל דרך זו חולקות לעולם, אפלו הן מאה.  
26 ט. הערב לאשה בכתבתה, אף על פי שקנו מידו [התחייב  
27 בקנין סודי], אינו חייב לשלם, שמצוה עשה, והרי לא חסרה  
28 כלום [לא הוציאה מכספה]; ואם ערב של כתבת בנו הוא,  
29 וקנו מידו - חייב לשלם, שהאב בגלל בנו משעבד עצמו  
30 וגומר [בליבו] ומקנה. והקבלן של כתבה חייב לשלם, אף  
31 על פי שלא קנו מידו; ואיזה הוא קבלן? זה שאמר לאשה:  
32 'הנשאי לזה, ואני נותן כתבה זו'. אבל אם אמר לה: 'אני  
33 ערב כתבה זו', 'אני פורע כתבה זו', וכיוצא בזה - פטור,  
34 אלא אם כן היה אביו. המגרש את אשתו - ידירנה הנזה  
35 [שלא תהנה ממנו], ואחר כך תפרע מן הקבלן, או מן הערב  
36 אם היה אביו; שמה יחזירנה [את גרושתו], ונמצאו עושין  
37 קנוניה [תחבולה] על נכסיו של זה.  
38 י. וכן המקדיש נכסיו [לבדק הבית] וגרש את אשתו -  
39 ידירנה הנזה, ואחר כך תפרע מן הפודה מיד ההקדש; שמה  
40 יעשו קנוניה על ההקדש. אבל המגרש את אשתו וכאה  
41 לטרף מן הלקוחות - אין מחזיקין אותו להדירה, אלא  
42 נשבעת וטורפת; ואם רצת, תחזור לבעלה, שכתב ידעו  
43 הלקוחות שיש עליה כתבת אשה, והם הפסידו על עצמן  
44 שלקחו נכסים שתחת שעבודה.  
45 יא. הבעל שמכר נכסיו, ואחר כך כתבה אשתו ללוקח:  
46 'דין ודברים אין לי עמך', והספימה למעשיו, אף על פי  
47 שקנו ממנה - הרי זו טורפת, שלא כתבה לו אלא שלא

48 יהיה בינה ובין בעלה קטטה, ויש לה לומר: 'נחת רוח  
49 עשיתי לבעלי'; אבל אם קנו מיד האשה תחלה שאין לה  
50 שעבוד על מקום זה, ואחר כך מכר אותו הבעל - אינה  
51 טורפת אותו. וכן אם מכר הבעל ואמר לאשתו לכתב  
52 ללוקח 'דין ודברים אין לי עמך', ולא כתבה ולא הספימה  
53 למעשיו, ונפסד המכר [התבטל], וחזר הבעל ומכר לאיש  
54 אחר, בין אותה שדה בין שדה אחרת, ואחר שמכר הבעל  
55 הספימה למעשיו, וקנו מידה שאין לה שעבוד על שדה זו  
56 - אינה יכולה לטרף, שאינה יכולה לומר 'נחת רוח עשיתי  
57 לבעלי', שהרי בראשונה כשלא רצת לא הלכה ברצון  
58 בעלה.  
59 יב. מי שהיו לו שתי נשים, ומכר את שדהו, וקנו מיד  
60 הראשונה [התחייבה בקנין סודי] שאין לה שעבוד על שדה  
61 זו ואינה טורפת אותה מן הלוקח, והיה קנין המועיל  
62 שאינה יכולה לטעון לו ב'נחת רוח עשיתי לבעלי', ואחר  
63 כך מת הבעל, או גרש שתייהן - השניה מוציאה מיד  
64 הלוקח, שהרי לא קנו מידה ללוקח, והראשונה מוציאה  
65 מיד השניה, מפני שהיא קדמה ולא הסירה שעבודה אלא  
66 מעל הלוקח; וכשתחזר השדה לראשונה, חזר הלוקח  
67 ומוציאה מידה, שהרי קנו מידה לו; וחזירות חלילה, עד  
68 שיעשו פשרה ביניהן.  
69 יג. אלמנה, בין מן הנשואין בין מן הארוסין - נשבעת  
70 [שלא קיבלה כתובתה מבעלה] ומוכרת מקרקע בעלה  
71 ונפרעת בכתבתה, בין בבית דין ממחין, בין שלא בבית דין  
72 ממחין; והוא שיהיו השלשה אנשים נאמנין ויודעין  
73 בשומת הקרקע. ואחריות המכר [אם נמצא שגזולה היתה] -  
74 על נכסי יתומים. אבל הגרושה לא תמכר אלא בבית דין  
75 ממחין. וכל המוכרת בבית דין, לא תמכר אלא בהכרזה  
76 [מכרז פומבי]; ובהלכות הלואה יתבאר משפט מכירת בית  
77 דין היאך היא. אבל המוכרת שלא בבית דין - אינה צריכה  
78 הכרזה, ואף על פי שהן שלשה נאמנין ויודעין השומא.  
79 יד. אלמנה שמכרה קרקע בכתבתה בינה לבין עצמה [ולא  
80 נוכחות ג' אנשים] - אם מכרה שוה בשוה, מכרה קנים;  
81 ונשבעת שבועת אלמנה אחר שמכרה; והוא שמכרה לאחר,  
82 אבל אם שמה לעצמה - לא עשת כלום, ואפלו הכריזה.  
83 טו. היתה כתבתה מאתיים, ומכרה שוה מאה במאתיים, או  
84 שוה מאתיים במאה - נתקבלה כתבתה ואין לה כלום,  
85 וכלכד שתשבע שבועת אלמנה. היתה כתבתה מאה,  
86 ומכרה שוה מאה ודינר במאה - מכרה בטל. ואפלו אמרה:  
87 'אני אחזיר את הדינר ליורשים' - מכרה בטל.  
88 טז. היתה כתבתה ארבע מאות וזו, ומכרה לזה במנה ולזה  
89 במנה ולזה במנה שוה בשוה, ולאחרון שוה מאה ודינר  
90 במאה - של אחרון בטל ושל כלם קנים.  
91 יז. יש לאשה למכר כתבתה או לתנה במתנה. אם מת  
92 הבעל או גרשה - יבוא הלז [הקונה] ויטל; ואם מתה היא  
93 בחיי בעלה או קדם שנשבעה [שלא קיבלה] - אין לו כלום.  
94 יח. הרי שמכרה מקצת כתבתה, או משכנה מקצתה, או

מזונות המספיקין לה לבדה, והיא בבית אביה. ומותר  
מזונות האלמנה ומותר הפסות - ליורשין.  
ה. אלמנה שחלתה - אם צריכה לרפואה שאין לה קצבה  
[שחולה תדיר], הרי זו כמזונות, ויורשין חביבין בה; ואם היא  
רפואה שיש לה קצבה, הרי זו מתרפאה מכתבתה. נשפית  
- אין היורשין חביבין לפדותה, אפלו היתה יבמה; ואפלו  
נשפית בחיי בעלה, ומת והיא בשביבה - אין חביבין לפדותה  
מנכסיו, אלא נפדית משל עצמה, או תטל כתבתה ותפדה  
עצמה.  
ו. מתה האלמנה, יורשי הבעל חביבין בקבורתה; ואם  
נשבעה שבועת אלמנה ואחר כך מתה - יורשיה יורשין  
כתבתה, והן חביבין בקבורתה, אבל לא יורשי הבעל. מעשה  
ידי האלמנה ליורשין. ויורש שאמר לאלמנה: 'טלי מעשה  
ידיך במזונותיך' [במקום דמי המזונות] - אין שומעין לו;  
אבל היא שרצת בזה, שומעין לה.  
ז. וכל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, אלמנה עושה  
ליתומים - חוץ ממזיגת הכוס, והצעת המטה, והרחצת פניו  
ידי ורגליו.  
ח. מציאת האלמנה ופרות נכסים שהכניסה לבעל -  
לעצמה, ואין ליורש בהם כלום.  
ט. והנכסים עצמם שהם נדונייתה, נוטלת אותן בלא  
שבועה; ואין ליורשים בהן דין בעולם, אלא אם כן הותרו  
[התיקור] בחיי הבעל והיו נכסי צאן ברזל שהמותר לבעל.  
ואם מתה האלמנה בלא שבועה - יורשיה יורשין נדונייתה,  
ואף על פי שהיא נכסי צאן ברזל; ואם היתה בהם מותר,  
המותר ליורשי הבעל.  
י. אלמנה שתפסה מטלטלין כדי שתזון מהן - בין שתפסה  
מחיים בין שתפסה אחר מותו, אפלו תפסה כבר זהב - אין  
מוציאין מידה, אלא כותבין עליה בית דין מה שתפסה,  
ופוסקין לה מזונות ומחשבין עמה; והיא נזונת ממה שבידה  
עד שתמות, או עד שלא יהיו לה מזונות, ויקחו היורשין  
את השאר.  
יא. וכן אם תפסה מטלטלין בכתבתה מחיי בעלה ומת -  
גובה מהן; אבל אם תפסה אחרי מותו לכתבתה, אינה גובה  
מהן. אף על פי שתקנו הגאונים שתגבה הכתבה ותנאי  
הכתבה מן המטלטלין. ולפיכך תזון האלמנה מן המטלטלין  
אף על פי שלא תפסה  
(יב) - אם הניח בעלה מטלטלין ולא תפסה אותן -  
היורשין נוטלין אותן, והן מעלין [משלמים] לה מזונות.  
ואינה יכולה לעכב עליהן ולומר: 'היו המטלטלין מנחין  
בבית דין עד שאזון מהן, שמא יאכדו ולא יהיו לי מזונות';  
ואפלו התנת עליה [על הבעל] בפרוש שתזון מן המטלטלין,  
אינה מעכבת. ובזה דנין תמיד, בכל בתי דינין.  
יג. אבל אם הניח קרקע, יכולה היא לעכב עליהן שלא  
ימכרו; ואם מכרו - אינה מוציאה מיד הלקוחות, שאין  
האשה והבנות נזונות אלא מנכסים בני חורין.

נתנה לאחר מקצתה - מוכרת מקרקע בעלה, ותגבה השאר  
בין בבית דין ממחין בין בשלשה נאמנין. ומוכרת לכתבתה  
אפלו בפעמים רבות, בין בבית דין, בין בשלשה נאמנין  
ויודעין שומת הקרקע.  
יט. המוכרת כתבתה, בין לאחרים בין לבעלה - לא אבדה  
שאר תנאי כתבה; ואם היתה לה בן זכר, יורש כנגד כתבתה  
הזאת שגמרה מנכסי אביו יותר על חלקו קדין תנאי זה.  
אבל המוחלת כתבתה לבעלה, אבדה כל תנאי כתבתה,  
ואפלו מזונות אין לה עליה. ומוחלת כתבתה אינה צריכה  
קנין ולא עדים - כשאר המוחלין, שאינן צריכין עדים ולא  
קנין, אלא בדברים בלבד; והוא שיהיו דברים שהדעת  
סומכת עליהן, ולא יהיו דברי שחוק והתל ודברי תמה,  
אלא בדעת נכונה.

## פרק יח

א. אלמנה נזונת מנכסי יורשין כל זמן אלמנותה, עד  
שתטל כתבתה; ומשתתבע כתבתה בבית דין אין לה  
מזונות. וכן אם מכרה כתבתה בלה, או משכנה כתבתה, או  
עשתה כתבתה הפותקיי לאחר [שיעבדה לבעל חוב שלה],  
והוא שתאמר לו: 'פה תקנה חובך' - בין שעשת דברים  
אלו בבית דין ממחין בין שלא בבית דין ממחין, בין  
שעשת בחיי בעלה בין שעשת לאחר מיתת בעלה - אין  
לה מזונות מן היורשים; אבל אם מכרה מקצתה, יש לה  
מזונות. ומשתתארס האלמנה, אבדה מזונותיה.  
ב. כשם שגזונת אחר מותו מנכסיו, כך נותנין לה כסות  
וכלי תשמיש ומדור [דירה] - יושבת במדור שהיתה בו  
בחיי בעלה, ומשתמשות בפרים וכסותות שנשתמשו בהן  
בחי בעלה, וכעבדים ושפחות שנשתמשו בהן בחיי  
בעלה. נפל המדור, אין היורשין חביבין לבנותיו. ואם אמרה:  
'הניחו לי, ואני אבננו משלי' - אין שומעין לה. וכן לא  
תחזק בדרך [סדוק], ולא טחה אותו [בטיט], אלא תשב בו  
כמו שהוא או תצא. ויורשין שמכרו מדור אלמנה, לא עשו  
כלום.  
ג. נפל הבית, או שלא היה לבעלה בית אלא בשכר -  
נותנין [שוכרים] לה מדור לפי כבודה; וכן מזונותיה  
וכסותה כפי כבודה. ואם היתה כבוד הבעל גדול מכבודה,  
נותנין לה לפי כבודו, מפני שעולה עמו, ואינה יורדת אפלו  
לאחר מיתה.  
ד. ברבת הבית מרבה - ביצד? תמשה שהיה מזונות כל  
אחד מהן קב כשיאכל לבדו, אם היו חמשתן בבית אחד  
ואוכלין בערב [יחד], מספיק להן ארבעת קבין; והוא הדין  
לשאר צרכי הבית. לפיכך אלמנה שאמרה: 'איני זזה מבית  
אבי, פסקו לי מזונות ותנו לי שם' - יכולין היורשין לומר:  
'אם את אצלנו, יש לך מזונות; ואם לאו, אין אנו נותנין  
לך אלא לפי ברבת הבית'. ואם היתה טוענת מפני שהיא  
ילדה [צעירה] והם ילדים [וחוששת לשם רע] - נותנין לה

1 **יד.** הניח נשים רבות, אף על פי שגשגן זו אחר זו, נזונות  
2 בשוה, שאין דין קדימה {במזונות} {במשלולין}.

3 **טו.** אלמנה שנפלה לפני יבם - בשלשה חדשים הראשונים  
4 נזונת משל בעל; אם הכר העבר, וכן אם הניחה מעברת -  
5 נזונת והולכת עד שתלד. ילדה בן של קימה - נזונת והולכת  
6 כל ימי אלמנותה כשאר הנשים. לא נמצאת מעברת אחר  
7 השלשה חדשים, או שהפילה - אינה נזונת לא משל בעל  
8 ולא משל יבם, אלא תובעת יבמה לכנס או לחלץ.  
9 **טז.** תבעה יבמה לכנס או לחלץ, ועמד בדין וברח או  
10 שחלה, או שהיה היבם במדינת הים - הרי זו נזונת משל  
11 יבם בלא שבועה כלל.

12 **יז.** נפלה לפני יבם קטן - אין לה מזונות עד שיגדיל ויהיה  
13 כשאר היבמין.

14 **יח.** מי שיחד קרקע לאשתו בשעת מיתה למזונותיה ואמר:  
15 'יהיה מקום פלוני למזונות' - הרי רבה לה מזונות. ואם היה  
16 שכרו פחות ממזונות הראויין לה, נוטלת שאר נכסים; ואם  
17 היה שכרו יותר מן הראוי לה, נוטלת הכל. אבל אם אמר  
18 לה: 'יהיה מקום פלוני למזונות', ושתקה - אין לה אלא  
19 פרות אותו מקום בלבד, שהרי קצץ [קצב] לה מזונות.

20 **יט.** אלמנה שבאה לבית דין לתבע מזונות - יש מי שהורה  
21 שפוסקין לה מזונות ואין משביעין אותה; ואין ראוי לסמוך  
22 על הוראה זו, מפני שנתחלף לו הדבר באשה שהלך בעלה  
23 למדינת הים. ורבותי הורו שאין לה מזונות מבית דין עד  
24 שתשבוע, שהרי זו באה להפריע מנכסי יתומים, וכל הנפרע  
25 מנכסי יתומים אינו נפרע אלא בשבועה; ולזה דעתי נוטה,  
26 ובו ראוי לדין.

27 **כ.** אלמנה שבאה לבית דין לתבע מזונות - משביעין אותה  
28 תחלה, ומוכרין בלא הכרזה, ונותנין לה מזונות; וכן יש לה  
29 למכר למזונות שלא בבית דין ממחין אלא בשלשה נאמנין,  
30 בלא הכרזה. וכן אם מכרה למזונות בינה לבין עצמה שוה  
31 בשוה, מכרה קנים; וכשיבואו היורשין להשביע אותה,  
32 נשבעת.

33 **כא.** וכמה מוכרין למזונות - כדי לזון מהם ששה חדשים  
34 או יתר על זה. ומוכרין על מנת שיהיה הלוקח נותן לה מזון  
35 שלשים יום, וחוזרת ומוכרת פעם שניה לששה חדשים; וכן  
36 מוכרת לעולם, עד שישאר מן הנכסים כדי כתבתה, וגובה  
37 כתבתה מן השאר והולכת לה.

38 **כב.** אלמנה שפסקו לה בית דין מזונות - אין מחשבינן עמה  
39 על מעשה ידיה [אם די לה במעשה ידיה], עד שיבואו  
40 היורשים ויתבעוה; אם מצאו לה מעשה ידיה, נוטלין אותו,  
41 ואם לאו, הולכין לדרבן. ואני אומר שאם היו היורשים  
42 קטנים - בית דין מחשבינן עמה [בדוקים אם נותנת רוחיה  
43 ליתומים], ופוסקין לה [- קובעים לה מכסת רוח מ -] מעשה  
44 ידיה בדרך שפוסקין לה מזונות.

45 **כג.** אלמנה שאין שטר כתבה יוצא מתחת ידה, אין לה  
46 מזונות - שמא מחלה כתבתה, או מכרה אותה, או משכנה  
47 אותה; ואף על פי שלא טען יורש, טוענין לו ואומרים לה:

48 'הביאי כתבתה, והשבעי, וטלי מזונות' - אלא אם אין  
49 דרכם לכתב כתבה.

50 **כד.** האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה  
51 ואמרה: 'מת בעלי' - רצת, נזונת כדין כל האלמנות, רצת,  
52 נוטלת כתבתה. אמרה: 'גרשני בעלי' - אינה נאמנת; ונזונת  
53 מנכסיו עד כדי כתבתה מפל פנים - שאם עדין היא אשתו,  
54 יש לה מזונות, ואם גרשה כשאמרה, יש לה כתבה, שהרי  
55 כתבתה בידיה; לפיכך נוטלת מזונות עד כדי כתבתה  
56 והולכת לה.

57 **כה.** האשה שהיה לה ספק גרושין ומת בעלה - אינה נזונת  
58 מנכסיו, שאין מוציאין מיד היורש מספק; אבל בחי בעלה,  
59 יש לה מזונות עד שתתגרש גרושין גמורין.

60 **כו.** אלמנה עניה ששהת שתי שנים ולא תבעה מזונות, או  
61 עשירה ששהת שלש שנים ולא תבעה - אין לה מזונות  
62 בשנים שעברו, אלא משענה שתבעה; ואם שהת פחות מזה,  
63 אפלו ביום אחד - לא ותרה, אלא תובעת ונוטלת מזון אותן  
64 השנים שעברו.

65 **כז.** אלמנה שתבעה מזונות מן היורשים - הם אומרים:  
66 'נתנו', והיא אומרת: 'לא נוטלתי' - כל זמן שלא נשאת, על  
67 היתומים להביא ראיה, או תשבוע שבועת הסת [מדברנן]  
68 ותטל; ומשנשאת, עליה להביא ראיה, או ישבעו היורשים  
69 שבועת הסת שנתנו לה.

70 **כח.** דין תוספת כתבה כדין העקר. לפיכך אלמנה שתבעה,  
71 או מכרה, או מחלה, או משכנה תוספת כתבתה עם העקר  
72 - אין לה מזונות; ואם תבעה מקצת, והניחה מקצת - הרי  
73 זו כמי שתבעה מקצת העקר והניחה מקצתה. וכל המוכרת  
74 או המוחלת סתם, מכרה ומחלה התוספת עם העקר -  
75 ששניהם 'כתבה' שמים בכל מקום.

## פרק יט

76 **א.** מתנאי הכתבה, שיהיו בניה הזכרים יורשין כתבת אמן,  
77 ונדונייתה [נכסים מבית אביה] שהכניסה בתורת נכסי צאן  
78 ברזל [שהיה באחריות הבעל, לרווח ולהפסד], ואחר כך  
79 חולקין שאר הירשה עם אחיהם בשוה.

80 **ב.** כיצד? נשא אשה כתבתה ונדונייתה אלה, וילדה בן  
81 ומתה בחייו, ואחר כך נשא אשה אחרת כתבתה ונדונייתה  
82 מאתים, וילדה בן ומתה בחייו, ואחר כך מת הוא, והניח  
83 אלפים - בנו מן הראשונה יורש אלה שבכתבת אמו, ובנו  
84 מן השנייה יורש מאתים שבכתבת אמו, והשאר [ח' מאות  
85 ו] יורשים אותו בשוה. נמצא כי בן הראשונה אלה  
86 וארבע מאות, וכי בן השנייה שש מאות.

87 **ג.** כמה דברים אמורים? בשהניח יותר על כדי שתי  
88 הכתבות דינר אחד או יותר, כדי שיחלקו השאר בשוה;  
89 אבל אם לא הניח יותר דינר, חולקים הכל בשוה: שאם  
90 יירשו אלו כתבת אמן ואלו כתבת אמן, ולא ישאר דינר  
91 אחד לחלק אותו בין היורשים - נמצא תנאי זה מבטל  
92 חלוק ירשה בין הבנים בשוה, שהוא מן התורה.

48 אם אין שם שטר כתבה - אין להם כלום, שפא מחלה אמן  
 49 כתבתה. ואם אין דרכם לכתב כתבה, יש להם כפי התנאים.  
 50 יג. מי שצנה בשעת מיתתו לעקר אחד מתנאי כתבה, כגון  
 51 שאמר: 'אל יזונו בנותי מנכסיו ואל תזון אלמנתו', או 'אל  
 52 יירשו בנני כתבת אמן' - אין שומעין לו. נתן כל נכסיו  
 53 במתנה לאחרים - הואיל ומתנת שכיב מרע [אדם חולה]  
 54 אינה קונה אלא לאחר מיתה, כמו שיתבאר - הרי המתנה  
 55 וחיוב הנכסים בתנאים אלו באין באחד; ולפיכך אלמנתו  
 56 ובנותיו נזונות מנכסיו, ובניו יורשים כתבת אמן שמתה  
 57 בחייה בעלה.  
 58 יד. בת [של] הממאנת [קטנה יתומה שהשיאה ומיאנה  
 59 בנישואין] - הרי היא כשאר הבנות, ויש לה מזונות. אבל  
 60 פת היבמה, ובת השנייה [שאמא אסורה מדרבנן], ובת  
 61 הארוסה, ובת הגנוסה - אין להן מזונות אחר מיתת אביהן  
 62 בתנאי זה; אבל בחיי אביהן, הוא חייב במזונותן, כדין שאר  
 63 הבנים והבנות בחיי אביהן.  
 64 טו. המאסר בת הנזונת מן האחין, חייב במזונותיה משעת  
 65 הארוסין - שהרי אין לה מזונות מאחיה משנתארסה, ואינה  
 66 בוגרת כדי שתזון עצמה אלא קטנה או נערה, ואין אדם  
 67 רוצה שתתבזה ארוסתו ותלך ותשאל על הפתחים.  
 68 טז. נשאת הבת, ומאנה או נתגרשה או נתאלמנה, אפלו  
 69 היא שומרת יבם [ממחינה לייבום], הואיל ותורה לבית  
 70 אביה ועדין לא בגרה - הרי זו נזונת מנכסי אביה עד  
 71 שתבגר או עד שתתארס.  
 72 יז. מי שמת והניח בנים ובנות - יירשו הבנים כל הנכסים,  
 73 והן גנין את אחיותיהן עד שיבגרו או עד שיתארסו. במה  
 74 דברים אמורים? בשהניח נכסים שאפשר שיזונו מהן הבנים  
 75 והבנות באחד, עד שיבגרו הבנות; ואלו הן הנקראין 'נכסים  
 76 מרבין'. אבל אם אין בנכסים שהניח אלא פחות מזה -  
 77 מוציאין מהן מזונות לבנות עד שיבגרו, ונותנין השאר  
 78 לבנים; ואם אין שם אלא כדי מזון הבנות בלבד - הבנות  
 79 נזונות מהן עד שיבגרו או עד שיתארסו, והבנים ישאלו על  
 80 הפתחים.  
 81 יח. במה דברים אמורים? בשהניח קרקע. אבל אם הניח  
 82 מטלטלין - הואיל ובחנקת הגאונים הוא שיזונו הבנות מן  
 83 המטלטלין, הרי הבנים והבנות נזונות כאחת מן הנכסים  
 84 האלו המועטין; שלא תקנו להן במטלטלין אלא שיהיו  
 85 בפנים. וכזה הורו הגאונים.  
 86 יט. הניח קרקע, והיו הנכסים מרבין, ונתמצטו אחר בן -  
 87 כבר זכו בהן יורשים; היו מועטין בשעת מיתה, ונתרבו  
 88 אחר בן - הבנים יורשין אותן. ואפלו לא נתרבו, אם קדמו  
 89 הבנים ומכרו נכסים מועטין, מכרן קים.  
 90 כ. היו הנכסים מרבין, ויש עליו [על המת] חוב, או שהתנה  
 91 עם אשתו שיזון את בתה - אין החוב ולא מזונות בת אשתו  
 92 ממועטין בנכסים; אלא יירשו הבנים הכל, ויתנו לבצל חוב  
 93 חובו, ויזונו פת אשת אביהם עד זמן שפסק, ויזונו  
 94 אחיותיהן עד שיבגרו או עד שיתארסו מתחת ידיהם.

1 ד. והוא הדין למי שנשא נשים רבות, בין בזו אחר זו בין  
 2 בבת אחת, ומתו בלן בחייו, ולו מהן בנים זכרים, אם היה  
 3 שם יותר על כדי כל הכתבות דינר - כל אחד ואחד יורש  
 4 כתבת אמו, והשאר חולקין בשנה.  
 5 ה. אמרו היתומים: 'הרי אנו מעלין [מוסיפים לגובה הערך]  
 6 על נכסי אבינו יותר, כדי שישלנו כתבת אמן' - אין שומעין  
 7 להן, אלא שמין את הנכסים בבית דין כמה היו שוין בשעת  
 8 מיתת אביהן; ואף על פי שנתרבו או נתמצטו אחרי מיתת  
 9 אביהן, קדם שיבואו לחלק - אין שמין אותם אלא בשעת  
 10 מיתת אביהן.  
 11 ו. היה שם יותר על כדי כל הכתבות, אף על פי שיש עליו  
 12 [על האב] שטר חוב כנגד היותר - אינו ממצט, אלא כל  
 13 אחד מהן יורש כתבת אמו.  
 14 ז. מי שהיה נשוי שתי נשים, ומתה אחת מהן בחייו ואחת  
 15 אחר מותו, ולו בנים משתייהן, אף על פי שלא הניח יותר  
 16 על שתי הכתבות - אם נשבעה השנייה שבועת אלמנה קדם  
 17 שתמות, בניה קודמים לירש כתבתה, מפני שאינם יורשים  
 18 כתבת אמן בתנאי זה, אלא ירשה של תורה. ואחר כך  
 19 יורשין בני הראשונה כתבת אמן בתנאי זה [חנקת בנים  
 20 זכרים]; ואם נשאר שם כלום, חולקין אותו בשנה. ואם  
 21 מתה קדם שתשבע, בני הראשונה יורשים כתבת אמן  
 22 בלבד, והשאר חולקין בשנה.  
 23 ח. היה נשוי שתי נשים, ולו מהן בנים, ומת, ואחר כך  
 24 מתו הנשים - אם נשבעו הנשים ואחר כך מתו - כל אחד  
 25 ואחד יורש כתבת אמו בירשה של תורה, לא בתנאי זה;  
 26 לפיכך אין משגיחין אם יש שם מותר דינר או אין שם,  
 27 ויורשי הראשונה קודמין ליורשי השנייה. ואם לא נשבעו -  
 28 חולקין הבנים הכל בשנה, ואין שם ירשת כתבה, לפי שאין  
 29 לאלמנה כתבה עד שתשבע.  
 30 ט. אחת נשבעה ואחת לא נשבעה - זו שנשבעה, בניה  
 31 יורשין כתבתה תחלה; והשאר, חולקין אותו בשנה. וכל  
 32 היורש כתבת אמו שמתה בחייו אביו, אינו טורף מנכסים  
 33 משעבדים [נכסים שנמכרו] אלא מבני חורין [נכסים שלא  
 34 נמכרו] ככל היורשין.  
 35 י. ומתנאי כתבה, שתהיינה הבנות נזונות מנכסי אביהן  
 36 אחר מותו, עד שיתארסו או עד שיבגרו; בגרה הבת אף  
 37 על פי שלא נתארסה, או נתארסה אף על פי שלא בגרה -  
 38 אין לה מזונות. ובת הנזונת מנכסי אביה לאחר מותו -  
 39 מעשה ידיה ומציאתה לעצמה, לא לאחים.  
 40 יא. פוסקין לבת מזונות וכסות ומדור [דירה] מנכסי אביה,  
 41 בדרך שפוסקין לאלמנה; ומוכרין למזון הבנות וכסותן  
 42 בלא הכרזה [מכירה פומבית לכל המרבה], בדרך שמוכרין  
 43 למזון האלמנה וכסותה: אלא שהאשה, פוסקין לה לפי  
 44 כבודה וכבוד בעלה, ולבנות פוסקין להן דבר המספק להן  
 45 בלבד; ואין הבנות נשבעות.  
 46 יב. אין הבנים יורשין כתבת אמן, ולא הבנות נזונות  
 47 בתנאים אלו, עד שיהיה שטר כתבה יוצא מתחת ידם; אבל

ח. מי שהשיא בנות גדולות, ונשארו קטנות, ומת בלא בן  
- אין נוטלין פרנסה לקטנות ואחר כך חולקות את הנכסים,  
אלא חולקות את הנכסים בשוה.  
ט. מי שמת והניח שתי בנות ובן, וקדמה ראשונה ונטלה  
עשור נכסים, ולא הספיקה השנייה לגבות עד שמת הבן,  
ונפלו כל הנכסים לשתייהן - אין השנייה נוטלת עשור, אלא  
חולקות בשוה; וזכת ראשונה, בעשור שלה.  
י. מי שצוה בשעת מיתה: 'אל תפרנסו בנותי מנכסי' -  
שומעין לו, שאין זה מתנאי כתובה.  
יא. מי שמת והניח אלמנה ובת, ככר בארנו שמוזנות  
האלמנה קודמין למוזנות הבת. וכן אם נשאת הבת - אינה  
נוטלת עשור נכסים, מפני מוזנות האלמנה; ואפלו מתה  
הבת אחר שנשאת, אין הבעל יורש פרנסה הראויה להנחתן  
לה, שהרי הנכסים כלן בחזקת האלמנה שתהא נזונה מהן.  
יב. קטנה יתומה שהשיאתה אמה או אחיה לדעתה, ונתנו  
לה מאה או חמשים וזו - יכולה היא משתגדיל להוציא  
מהן פרנסה הראויה לה, או באמדין דעת האב או עשור  
הקרקעות, ואפלו לא היו האחים זנין אותה, ואף על פי  
שלא מחת בשעת נשואין, מפני שהקטנה אינה בת מחאה.  
יג. נשאת הבת אחר שנדלה, בין נערה בין בוגרת, ולא  
תבעה פרנסתה - אבדה פרנסתה; ואם מחת בעת נשואיה,  
הרי זו מוציאה את הראוי לה כל זמן שתצרה. בגרה ועודה  
בבית אביה, בין שבגרה אחר מותו בין שהניחה בוגרת -  
אם פסקו האחים מוזנותיה, שהרי אין לה מוזנות כמו  
שבארנו, ושתקה ולא תבעה פרנסתה - אבדה פרנסתה;  
ואם מחת, לא אבדה פרנסתה. לא פסקו האחים מוזנותיה,  
וננו אותה בבגד [בבגרותה], אף על פי שלא מחת, לא  
אבדה פרנסתה כל זמן שהן זנין אותה; שיש לה לטעון,  
מפני שהן זנין אותה, אף על פי שאינן חיבין, והיא עדין  
לא נשאת, מפני זה לא תבעה פרנסתה.  
יד. מי שצוה לתן לבתו כך וכך מעות לפרנסתה לקח בהן  
קרקע, בין שהיה שכיב מרע [חולה] בין שהיה בריא, ומת,  
והרי המעות ביד השליש [אדם שלישי הנאמן על שניהם],  
ואמרה הבת: 'נתנו אותן לבעלי, כל מה שירצה יעשה בהן'  
- אם היתה גדולה ונשאת, הרשות בידיה; ואם עדין מארסת  
היא, יעשה השליש מה שהשליש בידו; ואם עדין קטנה  
היא, אפלו נשאת - אין שומעין לה, אלא יעשה השליש  
כמו שצוהו האב.

## פרק כא

א. מציאת האשה ומעשה ידיה, לבעלה. ומה היא עושה  
לו? הכל כמנהג המדינה: מקום שדרך לארג אורגת, לרקם  
[צורות יפות על ארג] רוקמת, לטוות צמר או פשתן טווה.  
ואם היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו  
כופה [כופה אותה] אלא לטוות בצמר בלבד; שהפשתן מזיק  
את הפה ואת השפתיים, והטווי היא המלאכה המיוחדת  
לנשים, שנאמר: "וְכָל אִשָּׁה חֲכָמָה לִב בְּיָדָהּ טוֹוָה".

כא. הניח אלמנה, ובת ממנה או מאשה אחרת, ואין  
בנכסים כדי שיוזנו שתייהן - האלמנה נזונה, והבת תשאל  
על הפתחים. וכן אני אומר, שמוזנות הבת קודמין לירשת  
הבן כתבת אמו שמתה בחיי אבי, ואף על פי ששניהם  
מתנאי כתבה; קל וחמר הדברים: ומה אם נדחת ירשה  
של תורה מפני מוזנות הבת, לא תדחה ירשת הכתובה  
שהיא תנאי בית דין מפני מוזנות הבת?  
כב. מי שמת והניח בנות גדולות וקטנות, ולא הניח בן -  
אין אומרים: 'יוזנו הבנות הקטנות עד שיבגרו ויחלקו שאר  
הנכסים בשוה', אלא כלן חולקות בשוה.

## יום חמישי כ"ה אייר ה'תשע"ב

## פרק כ

א. צווי חכמים שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו, כדי שתנשא  
בו; וזה הוא הנקרא 'פרנסה'. המשיא את בתו סתם, לא  
יפחות מפקסות שפוסקין לאשת עני שבישראל, כמו  
שבארנו. במה דברים אמורים? בשקיה האב עני, ואכל אם  
היה עשיר, הרי זה ראוי לתן לה כפי עשור.  
ב. פירש על הבעל שאין לה כלום, ושיכניסנה ערמה - אין  
לה כלום; ולא יאמר הבעל: 'כשתבוא לביתי אכנסנה', אלא  
מכסה, והיא בבית אביה.  
ג. האב שמת והניח בת - אומדין דעתו כמה היה בלבו  
לתן לה לפרנסתה, ונותנין לה; ומניין יודעין אמדין דעתו?  
מרעיו ומידעיו, וממשאו ומתנו וכבודו. וכן אם השיא בת  
בחיי, אומדין בה [משערים לפי מה שנתן לה]. ואם לא יודע  
לבית דין אמדין דעתו [כמה היה נותן], נותנין לה מנכסיו  
עשור [מעשר] לפרנסתה.  
ד. הניח בנות רבות - כל שתבוא להנשא, נותנין לה עשור  
הנכסים; ושלאתריה, עשור מה ששירה ראשונה;  
ושלאתריה, עשור מה ששירה שניה. ואם באו כלן להנשא  
כאחת - ראשונה נוטלת עשור, והשנייה עשור מה ששירה  
ראשונה, והשלישית עשור מה ששירה שניה, וכן אפלו הן  
עשר; וחזרות וחולקות כל העשורים בשוה, ושאר הנכסים  
לאחים.  
ה. עשור זה שהוא לפרנסה, אינו מתנאי כתבה; לפיכך  
אפלו לתקנת אחרונים, אינו נשל אלא מן הקרקע. ויש לה  
לגבות עשור זה משכירות [דמי שכירות] הקרקע; ואם רצו  
האחים לתן לה מעות כנגד עשור הקרקע, נותנין.  
ו. הבת בעשור זה כבעל חוב של אחין; לפיכך נוטלת  
אותו מן הבינונית בלא שבועה. ואם מתו האחים, נוטלת  
אותו מבניהם מן הזבורית ובשבועה - שהרי היא נפרעת  
מנכסי יתומים, והבא לפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא  
מן הזבורית ובשבועה, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.  
ז. והאחים שמכרו או משכנו קרקע אביהם - הבת טורפת  
[גובה] מן הלוקחות פרנסתה, כדרך שטורפין כל בעלי  
חובות מן הלוקחות, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.

י. כל אשה שתפגע מלעשות מלאכה מן המלאכות שהיא  
 חייבת לעשות - כופין אותה ועושה, ואפלו בשוט. טען הוא  
 שאינה עושה, והיא אומרת שאינה נמנעת מלעשות -  
 מושיבין אשה ביניהן או שכנים; ודבר זה, כמו שיראה הדפן  
 שאפשר בדבר.  
 יא. האשה, כל זמן שהיא מניקה - פוחתין לה ממעשה  
 ידה, ומוסיפין לה במזונותיה זין ודברים שצריך לחלב.  
 פסקו לה מזונות הראויות לה, והרי היא מתאנה לאכל יותר,  
 או לאכל מאכלות אחרות, מפני חלי תאנה שיש לה בבטנה  
 - הרי זו אוכלת משלה [על חשבונה] כל מה שתצטרך; ואין  
 הבעל יכול לעכב ולומר, שאם תאכל יותר מדי, או תאכל  
 מאכל רע, ימות הנולד - מפני שצער גופה קודם.  
 יב. ילדה תאומים, אין כופין אותה להניק שניהן, אלא  
 מניקה אחד, ושוכר הבעל מניקה לשני; הרי שרצת האשה  
 להניק בן חברתה עם בנה, הבעל מעכב ואינו מניחה אלא  
 להניק בנו בלבד.  
 יג. נדרה שלא להניק את בנה - כופה ומניקתו עד שיהיה  
 בן עשרים וארבעה חדש, אחד הנזכר ואחד הנקבה. היא  
 אומרת: 'אני אניק את בני', והוא אינו רוצה שתניק אשתו,  
 כדי שלא תתנוול - אף על פי שיש להם כמה שפחות,  
 שומעין לה; שצער הוא לה לפרש מבנה.  
 יד. היתה עניה שהיא חייבת להניק, והיה הוא עשיר שראוי  
 שלא תניק אשתו - אף על פי שאין לו שפחות, אם לא רצת  
 להניק, שוכר מניקה או קונה שפחה; מפני שהאשה עולה  
 עם בעלה [לחיות ברמת עשירותו], ואינה יורדת.  
 טו. היא אומרת: 'ראוי הוא לשפר או לקנות שפחה', והוא  
 אומר: 'אני ראוי' - עליה להביא ראיה, ואין פאן מקום  
 לשבועה.  
 טז. האשה שנתגרשה, אין כופין אותה להניק - אלא אם  
 רצת, נותן לה שכרה ומניקתו, ואם לא רצת, נותנת לו את  
 בנו והוא מטפל בו. כמה דברים אמורים? שלא הניקה אותו  
 עד שהפירה [התרגל אליה]. אכל אם הפירה [התינוק התרגל  
 אליה ואינו רוצה לינוק מאחרת], ואפלו היה סומה - אין  
 מפרישין אותו מאמו, מפני סכנת הנולד, אלא כופין אותה,  
 ומניקה אותו בשכר עד עשרים וארבעה חדש.  
 יז. הגרושה - אין לה מזונות, אף על פי שהיא מניקה את  
 בנו; אבל נותן לה יותר על שכרה, דברים שהקטן צריך להן  
 מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בה. אבל המעפרת,  
 אין לה כלום. שלמו חדשיו [כ"ד חדשי חנוכה] וגמלתו  
 [מהנקה], אם רצת המגרשת שיהיה בנה אצלם - אין  
 מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות, אלא  
 כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו. ואחר שש  
 שנים יש לאב לומר: 'אם הוא אצלי אתן לו מזונות, ואם  
 הוא אצל אמו איני נותן לו כלום'. והבת אצל אמה לעולם,  
 ואפלו לאחר שש.  
 יח. פיצד? היה האב ראוי לצדקה - מוציאין ממנו הראוי  
 לו בעל כרחו, ונותן אותה והיא אצל אמה. ואפלו נשאת

ב. דחקה עצמה [התאמצה] ועשתה יותר מן הראוי לה -  
 המותר לבעל. היה לה ולו ממון הרבה, אפלו היה להם כמה  
 שפחות - אינה יושבת להבטלה בלא מלאכה כלל, שהבטלה  
 מביאה לידי זמה; אבל אין כופין אותה לעשות מלאכה כל  
 היום כלל, אלא לפי רב הממון ממעטת במלאכה.  
 ג. והמדיר את אשתו שלא תעשה מלאכה כלל - יוציא ויתן  
 כתובה, שהבטלה מביאה לידי זמה. וכן כל אשה רוחצת  
 לבעלה פניו ידיו ורגליו, ומוזגת לו את הכוס, ומצעת לו את  
 המטה, ועומדת ומשמשות בפני בעלה, כגון שתתן לו מים  
 או כלי או תטל מלפניו, וכיוצא בדברים אלו; אבל אינה  
 עומדת ומשמשת בפני אביו או בפני בנו.  
 ד. ומלאכות אלו, עושה אותן היא בעצמה; ואפלו היו להן  
 כמה שפחות, אין עושה מלאכות אלו לבעל אלא אשתו.  
 ה. יש מלאכות אחרות שהאשה עושה אותן לבעלה בזמן  
 שהן צננים, ואלו הן: אופה את הפת בתנור; ועוצר תפן  
 שתהיה אשה משקמת ואופה כדי שתהיה הפת מצויה  
 לעניים; ומבשלת את התבשילין, ומכבסת בגדים, ומניקה  
 את בנה, ונותנת תפן לפני בהמתו [שהיא לרכיבה] אבל לא  
 לפני בקרו [העומדת לחרישה], ומטחנת. פיצד מטחנת? -  
 יושבת ברחים ומשקמת [מנפה] את הקמח, ואצה [מזרית]  
 בטוחנת, או מחמרת [מנהיגה] אחר הבהמה [המסובבת], כדי  
 שלא יבטלו הרחים; ואם היה דרכן לטחן ברחים של יד,  
 טוחנת.  
 ו. כמה דברים אמורים? בעניים; אבל אם הכניסה לו שפחה  
 אחת, או נכסים שראויין לקנות מהן שפחה אחת, או שהיתה  
 לו שפחה אחת, או שהיה לו ממון כדי לקנות שפחה אחת  
 - אינה מטחנת, ולא אופה, ולא מכבסת, ולא נותנת תפן  
 לפני בהמתו. הכניסה לו שתי שפחות, או נכסים הראויין  
 לקנות מהן שתי שפחות, או שהיו לו שתי שפחות, או שהיה  
 ראוי לקנות שתי שפחות - אינה מבשלת, ואינה מניקה את  
 בנה, אלא נותנת אותו לשפחה להניק.  
 ז. נמצאו כל המלאכות שכל אשה עושה אותן לבעלה,  
 חמש מלאכות: טוה, ורוחצת פניו ידיו ורגליו, ומוזגת לו  
 את הכוס, ומצעת את המטה, ועומדת לשמש בפניו;  
 והמלאכות שמקצת הנשים עושות אותן ומקצתן אינן  
 עושות, שש מלאכות: מטחנת, ואופה, ומבשלת, ומכבסת,  
 ומניקה, ונותנת תפן לפני בהמתו.  
 ח. כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, נדה עושה לבעלה,  
 חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה בפניו והרחצת פניו ידיו  
 ורגליו; גזרה משום הרחור, שמא יבוא לבעל. לפיכך מצעת  
 מטתו כשהיא נדה שלא בפניו, ומוזגת הכוס ואינה נותנת  
 אותו בידו בדרך תמיד, אלא מנחת אותו על הכלי או על  
 הארץ, והוא נוטלו.  
 ט. האשה ששברה כלים בעת שעשתה מלאכותיה בתוך  
 ביתה - פטורה; ואין זה מן הדין, אלא תפנה, שאם אין אתה  
 אומר בן, אין שלום בתוך הבית לעולם, אלא נמצאת נזקרת  
 ונמנעת מרב המלאכות, ונמצאת קטטה ביניהן.

לא גוף הקרקע, שאין לו כלום בגוף נכסי מלוג עד שתמות. 47  
מטה בחייו, מוציא הגוף מיד הלקוחות בלא דמים. ואם 48  
הדמים שלקחה מן הלקוחות קצמין בעצמן, מחזירין 49  
ללקוחות, ואינו יכול לומר 'שפא מציאה הן'.

ח. במה דברים אמורים? בנכסים הידועין לבעל; אבל אם 51  
נפלו לה נכסים במדינה אחרת, ולא ידע בהן הבעל, ומכרה 52  
אותן - מכרה קנים. וכן ארוסה שמכרה קדם הנשואין, מכרה 53  
קנים, שאין לבעל בנכסי ארוסתו כלום עד שיכנס.

ט. האשה שכתבה כל נכסיה לאחר, בין רחוק בין קרוב 55  
[משפחתית], קדם שתנשא - אף על פי שאם נתגרשה או 56  
נתאלמנה תבטל המתנה, כמו שיתבאר בהלכות מתנה, אין 57  
הבעל אוכל פרותיהן; ואם מתה, אינו יורשן - שהרי נתנה 58  
אותן קדם שתנשא. וכתבות בחיי בעלה, יקנה מקבל 59  
מתנה מתנתו קנין גמור. ולא עוד, אלא אפילו נתנה מקצת 60  
נכסיה או כלן קדם נשואיה, וכתבה למקבל: 'קנה מהיום 61  
ולכשאראה' [אם אדעה], שהרי לא קנה קנין גמור עד 62  
שתראה - אין הבעל אוכל פרות אותה מתנה, ואם מתה אינו 63  
יורשה.

י. שומרת יבם [נמתינה לייבום; בין מות בעלה לייבום], יש 65  
לה למכר ולתן בנכסים שנפלו לה כשהיא שומרת יבם; ואין 66  
ליבם פרות, ואפילו בנכסי צאן ברזל שהכניסה לאחיו, עד 67  
שיכנס. מטה כשהיא שומרת יבם - יורשיה מאביה יורשין 68  
נכסי מלוג שלה וחצי נכסי צאן ברזל, ויורשי הבעל יורשין 69  
כתבתה וחצי נכסי צאן ברזל; ויורשי הבעל חביבין 70  
בקבורתה.

יא. שומרת יבם, כתבתה על כל נכסי בעלה; לפיכך אין 72  
היבם יכול למכר בנכסי אחיו, בין קדם יבום בין אחר יבום. 73  
ואם מכר, או נתן מתנה, או חלק עם אחיו בנכסי המת, בין 74  
קדם יבום בין אחר יבום - לא עשה כלום, שפכר נתחייבו 75  
נכסים אלו לאלמנה לגבות מהן כתבתה.

יב. פנס את יבמתו, והניח אחיו פרות מחברין לקרקע - 77  
ימכרו וילקח בהן קרקע, והיבם אוכל פרותיהן.

יג. הניח פרות תלושין מן הקרקע, וכן אם הניח מעות 79  
ומטלטלין - הכל של יבם; ומשתמש בהן כמו שירצה, 80  
ואינה יכולה לעבכ; שהמטלטלין - אין הכתבה נגבית מהם 81  
אלא בתקנת הגאונים, ואין כח בתקנה זו למנוע מנכסי אחיו 82  
ולאסרן עליו באחריות זו שלא ישא ויתן בהם.

יד. יבמה שלא היתה לה כתבה, או שמחלה כתבתה - זכה 84  
בנכסי אחיו, ומוכר ונותן בחפצו; וכשיכנס את יבמתו, 85  
יכתב לה כתבה מאה, ויהיו כל נכסיו אחראין לכתבתה, 86  
כשאר כל הנשים שיש להן כתבה.

טו. האשה שמכרה או נתנה אחר שנשאת בנכסי צאן ברזל, 88  
בין לבעלה בין לאחרים - לא עשת כלום; וכן הבעל שמכר 89  
קרקע בנכסי אשתו, בין בנכסי צאן ברזל בין בנכסי מלוג - 90  
לא עשה כלום.

טז. מכר מטלטלין של נכסי צאן ברזל - אף על פי שאינו 92  
רשאי, אם מכר ממכרו קנים. מכרו שניהם בנכסי מלוג, בין 93

האם לאחר - בתה אצלה, ואביה זן אותה משום צדקה עד 1  
שימות האב; ותזון מנכסיו אחר מותו בתנאי כתבה, והיא 2  
אצל אמה. ואם לא רצת האם שיהיו בניה אצלה אחר 3  
שגמלתן, אחד זכרים ואחד נקבות - הרשות בידה, ונותנת 4  
אותן לאביהן, או משלכת אותן לקהל אם אין להן אב, והם 5  
מטפלין בהן.

## פרק כב

א. הבעל קודם לכל אדם בירשת אשתו. ומאימתי יזכה 8  
בירשתה? משתצא מרשות האב; ואף על פי שעדין לא 9  
נכנסה לחפה, הואיל ונעשית ברשות בעלה, יירשנה.

ב. ביצד? האשה שנתאנסה ומסרה אביה לבעלה או 11  
לשלוחי בעלה, או מסרה לשלוחי האב לבעלה או לשלוחי 12  
בעלה, ומתה בדרך קדם שתכנס לחפה - אף על פי 13  
שכתבתה [נדוניתה] עדין בבית אביה, בעלה יורשה; וכן 14  
אם הלך האב או שלוחי האב עם הבעל, ונכנס עמה בעלה 15  
בדרך לחצר ונתיחד עמה שם לשם נשואין, ומתה - הרי זו 16  
יירשנה בעלה. אבל אם עדין האב עם הבעל להוליקה 17  
לבית בעלה, או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל או 18  
עם הבעל, ואפילו נכנס הבעל עמה לחצר ללון בדרך שלגין 19  
עוברי דרכים בפונדק אחד - הואיל והאב או שלוחי עמה 20  
ועדין לא נתיחד עמה לשם נשואין, אם מתה יירשנה אביה, 21  
ואף על פי שכתבתה בבית בעלה.

ג. וכן אם היתה בוגרת או יתומה או אלמנה, והלכה היא 23  
בעצמה מבית אביה לבית בעלה, ואין עמה לא בעל ולא 24  
שלוחיו, ומתה בדרך - אין הבעל יורש אותה.

ד. הנושא אשה שהיא אסורה לו - הואיל ויש לו [חלים] 26  
בה קדושין - אם מתה תחתיו, יירשנה; וכן הנושא את 27  
הקטנה, אף על פי שאין קדושיה קדושין גמורין - אם מתה 28  
תחתיו יירשנה. אבל הפקח שנשא חרשת - אם מתה לא 29  
יירשנה. והחרש שנשא פקחת ומתה - יירשנה; שהרי היא 30  
בת דעת, ולדעתה נשאת, וזכתה לו ממנה.

ה. קטנה שנתקדשה לדעת אביה, ונשאת שלא לדעת 32  
אביה, בין בפניו בין שלא בפניו - יכול האב למחות, כמו 33  
שבארנו; ואפילו שתק האב - אם מתה אין הבעל יורשה, 34  
אלא אם כן רצה האב בנשואיה.

ו. הורו הגאונים, שהאשה שחלתה, ובקשה מבעלה 36  
שיגרשנה ותצא בלא כתבה כדי שלא יירשנה - אין שומעין 37  
לה; ואפילו אמרה: 'אני שונאה אותו ואיני רוצה לעמד 38  
עמו' - אין שומעין לה, ואין דינין לה דין מורדת. ודין יפה 39  
הוא זה.

ז. כל נכסים שיש לאשה, בין נכסי צאן ברזל ונכסים 41  
שבאחריות הבעל [בין נכסי מלוג [שאינו באחריותו] - הבעל 42  
אוכל כל פרותיהן בחייה; ואם מתה בחיי בעלה, יירש 43  
בעלה הכל. לפיכך אם מכרה האשה נכסי מלוג אחר 44  
שנשאת, אף על פי שאותן הנכסים נפלו לה קדם שתתארס 45  
- הבעל מוציא הפרות מיד הלקוחות כל ימי חייה, אבל 46

**כח.** עבדי נכסי מלוג, ובהמת נכסי מלוג - הפעל חיב  
במזונותיהן ובכל צרכיהן; והם עושין לו, והוא אוכל  
פרותיהם. לפיכך ולד שפחת מלוג וילד בהמת מלוג,  
לפעל; ואם גרש, ורצת האשה לתן דמים ולטל ולד  
השפחה מפני שבח בית אביה - שומעין לה.  
**כו.** הכניסה לו שני בנים או שתי שפחות בתורת נכסי צאן  
ברזל, ושמו אותן עליו באלף זוז, והוקרו ועמדו באלפים,  
וגרשה - נוטלת אחד באלף שלה; והשני - אם רצת שתתן  
דמיו ותטל משום שבח בית אביה - שומעין לה.  
**כז.** הנותן מתנה לאשתו - בין שנתן לה קרקע, בין שנתן  
לה מעות ולקחה בהן קרקע - אין לפעל פרות במתנה זו;  
וכן הנותן מתנה לאשה על מנת שלא יהיה הפעל אוכל  
פרותיה, אלא יהיו פרותיה לאשה למה שתמצא - אין  
הפעל אוכל פרות מתנה זו. וכן המוכרת פתבחה בטובת  
הנדה (במחיר זול) - אותן הדמים לאשה, ואין הפעל אוכל  
פרותיהן.  
**כח.** ולד בהמת מלוג שנגנב, ונמצא הגנב ושלם שנים -  
הפסל לאשה, שאין זה פרי שתקנו לו חכמים. החובל  
באשתו - כל הגזק והצער והבשת, שלה, ואין הפעל אוכל  
פרותיהן, כמו שיתבאר בהלכות חובל.  
**כט.** המוכר קרקע לאשתו - אם היו המעות שלקחה בהן  
הקרקע מבעלה גלוין וידועין לפעל - קנת, והפעל אוכל  
פרות אותה קרקע. ואם היו מעות טמונים - לא קנת,  
שהפעל אומר: 'לא מכרתי אלא כדי להראות המעות  
ששמנה'; ואותן המעות שגנאו - ילקח בהן קרקע, והפעל  
אוכל פרות.  
**ל.** הרי שנמצאו מעות או מטלטלין ביד האשה - היא  
אומרת: 'במתנה נתנו לי', והוא אומר: 'ממעשה ידיך הן,  
שהן שלי' - הרי זו נאמנת; ויש לו להחריס [להטיל חרם  
סתמי] על מי שטוענת דבר שאינו פן, וילקח בהם קרקע,  
והוא אוכל פרות. ואם אמרה: 'על מנת פן נתנו לי, על מנת  
שלא יהיה לבעלי רשות בהן אלא אעשה בהן מה שארצה' -  
עליה להביא ראיה; שכל ממון הנמצא ביד האשה -  
בחזקת הפעל הוא שיאכל פרותיו, עד שתביא ראיה.  
**לא.** אמרה לו: 'נתתם לי מתנה' - נשבעת שבועת הסת  
[מדברנן] שנתן לה הפעל, ואינו אוכל פרותיהן.  
**לב.** אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים, ולא מן העבדים,  
ולא מן הקטנים. ואם עבר וקבל מן האשה, יחזיר לאשה;  
מתה, יחזיר לבעלה. קבל מן העבד, יחזיר לעבד; מת,  
יחזיר לרבו. קבל מן הקטן, קנה לו בו ספר תורה או דבר  
שאוכל פרותיו. וכלן שאמרו בשעת מיתתן: 'פקדון זה של  
פלוני הוא' - אם היו בחזקת נאמנין אצל זה שהפקדון  
אצלו, יעשה כמו שצונו; ואם לאו, יתן ליורשיהן.  
**לג.** אשה שהיו לה כספים הראויות לפעל לאכל פרותיהן  
- הוא אומר: 'כך וכך ילקח בהן', והיא אומרת: 'איני  
לוקחת בהן אלא כך וכך' - לוקחין דבר שפרותיו מרבין

שלקח מן האיש תחלה וחזר ולקח מן האשה, בין שלקח  
מן האשה וחזר ולקח מן האיש - מכרם קנים.  
**יז.** וכן האשה שמכרה או נתנה נכסי מלוג לבעלה - מכרה  
ומתנתה קמין, ואינה יכולה לומר בנכסי מלוג 'נחת רוח  
עשיתי לבעלי'; אכל בשאר נכסים יש לה לומר.  
**יח.** כיצד? האשה שמכרה או נתנה לבעלה מנכסי צאן  
ברזל [נכסים שלה שבאחריותו], בין קרקע בין מטלטלין, או  
שדה שיחד לה בכתבתה, או שדה שכתב לה בכתבתה, או  
שדה שהכניס לה שום משלו [תמורת נדונייתה] - לא קנה  
הפעל; ואף על פי שקנו מיד האשה ברצונה, חוזרת כל עת  
שתמצא; שלא נתנה לו ולא מכרה אלא מפני שלום ביתה.  
ולפיכך אין לבעל ראיה כלל בנכסי אשתו [אפילו עדים או  
שטר אינו מועיל], חוץ מנכסי מלוג [נכסיה שאינו  
באחריותו], כמו שביארנו.  
**יט.** נכסי צאן ברזל שאבדו או נגנבו, ומחלה אותם האשה  
לבעלה, וקנו ממנה בעדים - יראה לי שאינה יכולה לומר  
'נחת רוח עשיתי לבעלי'. הא למה זה דומה? למי שקנו  
מידה שאין לה אחריות, ושהחזירה נכסים אלו נכסי מלוג  
- שהרי אין הפעל מביא ראיה זו לטל כלום ולא להחזיק  
בנכסיה בכלום, אלא להפטר מתביעתה לשלם. אכל אם  
נתנה לו מתנה מטלטלי צאן ברזל הקמין, לא קנה, מפני  
שיש לה לומר 'נחת רוח עשיתי לבעלי'.  
**כ.** פעל שמכר קרקע לפרות [בתנאי שרק הפירות יהיו לקונה]  
- לא עשה כלום, מפני שלא התקינו פרות לאיש אלא כדי  
להרויח בהוצאת הבית [להרבות אוכל וכלי בית]; לפיכך אם  
מכר לפרות, ולקח אותן המעות לעשות בהן סחורה -  
שומעין לו.  
**כא.** היו לאשה כספים - אם נכסי צאן ברזל הן, הרי זה  
נושא ונותן בהן; ואם נכסי מלוג הן - בין שהכניסה אותן  
לו, בין שנפלו לה בירשה, או נתנו לה במתנה, או נפלו  
לה מטלטלין, או נתנו לה - הרי אלו ימכרו, וילקח בפל  
קרקע, והוא אוכל פרותיהן.  
**כב.** וכן האשה שחבלו בה אחרים - כל המעות הראויות  
לתת לה, ילקח בהן קרקע, והפעל אוכל פרותיהן, כמו  
שיתבאר בהלכות חובל.  
**כג.** נפלו לה עבדים - אף על פי שהן זקנים הרי אלו לא  
ימכרו, מפני שבח בית אביה [ששם אביה עליהם]. נפלו לה  
זיתים וגפנים, ולא היה לה בגוף הקרקע שהאילנות בה  
כלום - אם עושין כדי טפולן [מכניסים דמי הוצאתם] לא  
ימכרו, מפני שבח בית אביה; ואם לאו - הרי אלו ימכרו  
לעצים, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות.  
**כד.** נפלו לה פרות מחברין לקרקע - הרי אלו של בעל;  
תלושין מן הקרקע - שלה, וימכרו וילקח בהן קרקע, והוא  
אוכל פרות. אכל המגרש את אשתו, והיו לה פרות מחברין  
לקרקע בשעת גרושין - הרי אלו שלה; ואם היו תלושין -  
הרי אלו שלו.

פרות ולא פרי פרות עד עולם, ואחר כך לא יהיה לו פרות, 45  
בחייה; אבל אם מתה, יירש הפל. 46  
ה. התנה עמה שלא יירשנה - הרי זה לא יירשנה, אבל 47  
אוכל פרות בחייה. וכן אם התנה עמה שיירש מקצת 48  
נכסיה, וכן אם התנה שאם מתה בלא בנים יחזרו נכסים 49  
לבית אביה - הפל קים. 50  
ו. במה דברים אמורים? בשהתנה עמה קדם שתנשא; 51  
שהנחלה הבאה לו לאדם שלא ממשפחתו - מתנה עליה 52  
שלא יירשנה קדם שתהיה ראויה לו; אבל אם התנה עמה 53  
אחר שנשאת - תנאו בטל, ויירשנה כמו שבארנו. 54  
ז. התנה עמה אחר נשואין, שלא יהיו לו דין ודברים 55  
בנכסיה ולא בפרי פרותיהן עד עולם בחייה ובמותה - הרי 56  
זה אינו אוכל פרות כלל; אבל אם מתה, יירשנה כמו 57  
שבארנו. 58  
ח. הפעל שהוציא הוצאות על נכסי מלוג, בין שהוציא 59  
מעט ואכל פרות הרבה, בין שהוציא הרבה ואכל פרות 60  
מעט, אפלו אבל גורגרת אחת דרך כבוד [בבית על שולחן], 61  
או שאכל [שווה] דינר אחד אפלו שלא דרך כבוד [ברחוב], 62  
ואפלו לא לקח בפרות מה שהוציא אלא חבילה של זמורות 63  
[ענפי גפן] - מה שהוציא הוציא, ומה שאכל אכל. 64  
ט. וכן אם נפלו לה כספים במקום רחוק, והוציא עליהן 65  
הוצאות עד שהביאן, או עד שהוציאן מיד מי שהיו אצלו, 66  
ולקח בהן קרקע, ואכל פרותיה בשעור - מה שהוציא 67  
הוציא, ומה שאכל אכל. הוציא ולא אכל, או שאכל פחות 68  
מבשעור - שמין במה השביח, ושואלין אותו במה הוציא: 69  
אם השביח יתר על ההוצאה - ישבע בנקיטת חפץ [תפיסת 70  
חפץ קדוש] במה הוציא, ונוטל ההוצאה; ואם ההוצאה 71  
יתרה על השביח - אין לו מן ההוצאה אלא כשעור השביח, 72  
ובשבועה. 73  
י. במה דברים אמורים? במגרש. אבל האשה שמרדה על 74  
בעלה, אפלו אכל הרבה, שמין לו במה אכל, ופוחת אותו 75  
ממה שראוי לתן לו מן ההוצאה אחר שישבע, ונוטלו; 76  
שלא הקנה לה כדי שתטל ותצא מעצמה. וכן המוציא 77  
הוצאות על נכסי אשתו קטנה, ומאנה - רואין במה אכל 78  
וכמה הוציא וכמה השביח, ושמין לו כפאריס [שליש או 79  
רביע, כמנהג המקום], שהרי ברשות ירד. 80  
יא. מנהגות רבות יש בנדוניא - יש מקומות שנהגו 81  
שיכתבו בכתבה הנדוניא ביתר על דמיה בשליש או בחמש 82  
או במחצה, כגון שתהיה נדוניתה מאה, וכותבין שהכניסה 83  
לו מאה וחמשים כדי להרבות בפני העם; וכשתבוא לגבות, 84  
לא תגבה אלא המאה. ויש מקומות שנהגו לכתב בפחות, 85  
ואם פסקה להוציא לו במאה בלים, נותנת שנה מאה 86  
ועשרים או מאה וחמשים, וכותבין שהכניסה לו מאה. ויש 87  
מקומות שנהגו לכתב שנה בשנה. ויש מקומות שנהגו 88  
שיתן האיש מעות לפי [ערוך] הנדוניא דבר קצוב [אחוז 89  
מסויים], שתתקשט בו הפלה ותקנה בו בשמים וכיוצא 90

ויציאתו מעוטה, בין שהיה הדבר כרצונו, בין שהיה 1  
כרצונה; ואין לוקחין אלא דבר שגזעו מחליף [גדל שוב 2  
לשנה הבאה] - שמא יאכל הכל, ונמצא הקרן אבד. 3  
לד. האשה שהכניסה לבעלה עז לחלבה [רק החלב שייר 4  
לה], ורחל לגזתה [רק הגז שייר לה], ודקל לפרותיו [רק 5  
הפירות שייכים לה] - אף על פי שאין לה אלא פרות אלו 6  
בלבד, הרי זה אוכל והולך עד שתכלה הקרן. וכן אם 7  
הכניסה לו כלי תשמיש בתורת נכסי מלוג - הרי זה 8  
משתמש בהן, ולובש ומציע ומכסה עד שיכלה הקרן; 9  
וכשיגרוש, אינו חייב לשלם הכליות של נכסי מלוג. 10  
לה. הורו הגאונים, שנקסי צאן ברזל, אף על פי שפחיתתן 11  
על [חשבון] הבעל, אם היו הכליות קימין והיו עושין מעין 12  
מלאכתן, נוטלת עליה כמה שהן; ואם לא היו עושין מעין 13  
מלאכתן, הרי הן כמי שנגנבו או אבדו, שהוא חייב לשלם 14  
בדמיהן ששמו אותן עליו בשעת נשואין. ומנהג פשוט הוא 15  
זה. וכל הנושא - על מנהג זה קבל עליו אחריות הנדוניא; 16  
וכשם שאינו משלם הפחת - כך אינו נוטל השבוח אם 17  
הותירו דמיהן, לפי מנהג זה. יש לבעל לכף מקצת עבדי 18  
אשתו ונאמהותיה, שיהיו משמשיין לו בבית אשה אחת 19  
שנשא, בין שהיו עבדי מלוג, בין שהיו עבדי צאן ברזל; 20  
אבל אינו יכול להוליקן לעיר אחת שלא מדעת אשתו. 21

## יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ב

## פרק כג

א. האשה שהתנית על בעלה לבטל זכות מדברים שזכה 24  
בהם הבעל - אם כתב לה ועודה ארוסה, קדם הנשואין - 25  
אינו צריך לקנות מידו [לעשות על כך קנין סודר], אלא כל 26  
מה שכתב לה קים; ואם כתב לה אחר נשואין, צריך לקנות 27  
מידו. 28  
ב. התנה עמה קדם ארוסין, שלא יהיה לו דין ודברים 29  
בנכסיה - אם מכרה ונתנה, מכרה קים ומתנתה קימת; אבל 30  
אוכל פרותיהן כל זמן שהן ברשותה. ואם קנו מידו כשהיא 31  
ארוסה, שאין לו דין ודברים בנכסיה - הרי סלק עצמו מגוף 32  
הקרקע, ואין לו בנכסיה פרות לעולם; ואפלו ערער על 33  
קנינו ואמר: 'לא עלה בדעתי שאין לי פרות מפני קנין זה, 34  
אלא שאם מכרה קים, שאין אדם נושא אשה בלא נכסים' 35  
- אין שומעין לו, אלא כבר סלק עצמו מגוף הקרקע. 36  
ג. התנה עמה שלא יאכל פרות נכסיה - הרי זה אינו אוכל 37  
פרותיהן; אבל מוכרין את הפרות, ולוקחין בהן קרקע, 38  
והוא אוכל פרותיה, שלא סלק עצמו אלא מפרות נכסים 39  
אלו בלבד. 40  
ד. התנה שלא יאכל פרות נכסיה ולא פרי פרותיהן - 41  
לוקחין הפרות וקונין בהן קרקע, ולוקחין פרות קרקע זו 42  
וקונין בהן קרקע שניה, והוא אוכל פרות אלו, שהם פרי 43  
פרי פרות. וכן הדבר תמיד, עד שיתנה עמה שלא יהיה לו 44

יאמר ראשון: 'לכשתבוא לביתי אֲזוּנָהּ, אֵלָא מוֹלִיף  
מְזוֹנוּתֶיהָ לְמָקוֹם שֶׁהָיָא שָׁם אִמָּה. וְכֵן לֹא יֵאמְרוּ שְׁנֵיהֶם:  
'הָרִי אָנוּ וְגִינְן אוֹתָהּ כְּאַחַת'; אֵלָא אַחַד וְגַנָּה, וְאַחַד נוֹתֵן לָהּ  
דְּמֵי מְזוֹנוֹת.  
יב. נִשְׁאֵת הַבַּת בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, הַבֶּעַל חָיִב בְּמְזוֹנוּתֶיהָ;  
וּבְעֲלִי אִמָּה שְׁנֵיהֶן, כָּל אֶחָד מֵהֶן נוֹתֵן לָהּ דְּמֵי מְזוֹנוֹת. מִתּוֹ  
אֵלּוּ שְׁפִסְקוּ לְזוֹן אוֹתָהּ - אִם קָנוּ מִיָּד, אוֹ שֶׁחֵיב עֲצָמוֹ  
בְּשִׁטָּה, הָרִי זֶה כְּבַעַל חוֹב בְּשִׁטָּה, וְטוֹרְפֵת מְזוֹנוֹתֶיהָ  
מִנְכָּסֶיהֶן הַמְשַׁעֲבָדִין [המכורים לאחרים] עַד סוֹף הַזְּמַן  
שְׁפִסְקוּ; וְאִם פִּסְקוּ בְּשַׁעַת הַקְדוּשִׁין וְלֹא הָיָה שָׁם קִנְיָן -  
הָרִי הֵן דְּבָרִים שְׁלֵאל נִתְּנוּ לְהַכְתֵּב [ונכתבו שלא ברשות אין]  
לֵהֶם תּוֹקֵף שֶׁל שִׁטָּה, וְאִינֶה טוֹרְפֵת בְּמְזוֹנוּתֶיהָ.

## פֶּרֶק כֹּד

א. הַנוֹשֵׂא אֶת הָאֵילוּנִית [עקרה], וְלֹא הָיָה לוֹ בָּנִים וְלֹא  
אִשָּׁה אַחֶרֶת לְפָרוֹת וְלִרְבּוֹת מִמֶּנָּה - אֵף עַל פִּי שְׁכּוֹפִין אוֹתוֹ  
וּמוֹצִיא, הָרִי הָיָא כְּכָל הַנָּשִׁים, וְיֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה וּשְׁאָר תַּנְאִי  
כְּתֻבָּה; וְכֵן זֹכֶה הַבֶּעַל בְּמָה שְׁזוֹכָה בְּשְׁאָר הַנָּשִׁים.  
ב. אֲבָל הַנוֹשֵׂא אִשָּׁה, וְלֹא הָפִיר בָּהּ, וְנִמְצְאָת אֵילוּנִית אוֹ  
מִחְיָבִי לְאוּיִן, וְכֵן הַנוֹשֵׂא שְׁנֵיהָ [ערוה מדרבנן], בֵּין הָפִיר  
בָּהּ בֵּין לֹא הָפִיר בָּהּ - אֵין לָהּ עֵקֶר כְּתֻבָּה וְלֹא תַנְאִי מִתַּנְאִי  
כְּתֻבָּה, אֲבָל תּוֹסֶפֶת יֵשׁ לָהּ; וְאֵין לָהּ מְזוֹנוֹת, וְאִפְּלוּ לְאַחֵר  
מוֹתוֹ. וּכְשׁוֹפִין אוֹתָהּ וּמְפָרִישִׁין בִּינֵיהֶן, אֵין מוֹצִיאִין מִן  
הַבֶּעַל פְּרוֹת שְׁאֵכֵל.  
ג. וְלִמָּה אֵין לָהּ עֵקֶר וְיֵשׁ לָהּ תּוֹסֶפֶת? הָעֵקֶר שֶׁהוּא תַקְנַת  
חֻקִּים, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קֵלָה בְּעֵינֵי הַלּוֹצִיאָהּ, הוּאִיל וְלֹא  
הָפִיר בָּהּ, אֵין לָהּ עֵקֶר. אֲבָל תּוֹסֶפֶת שֶׁהוּא חֵיב עֲצָמוֹ בָּהּ  
כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה וְתַעֲמֵד לְפָנָיו [תהיה נשואה לו], הָרִי עֲמִידָה  
בְּתַנְאִי שְׁלֵאל, וְהָרִי הַקִּנְיָת לֹא הִנָּאֵתָה, וְהָרִי הָיָא עוֹמֵדָת, אֲבָל  
הַתּוֹרָה אִסְרָה אוֹתָהּ עָלֶיהָ, וּמָה הָיָא יְכוּלָה לַעֲשׂוֹת, לְפִיכָף  
יֵשׁ לָהּ תּוֹסֶפֶת - שְׁאֵין מַעֲשִׂיהָ הֵם הַגּוֹרְמִין לָהּ לְהֵאָסֵר אַחֵר  
הַנִּשְׁוֹאִין, אֵלָא אִסּוּרָה הִיָּתָה מִקֶּדָּם.  
ד. וְלִמָּה לֹא חָלְקוּ בְּשִׁנְיָה [ערוה מדרבנן] בֵּין הָפִיר בָּהּ בֵּין  
לֹא הָפִיר בָּהּ, אֵלָא אִמְרוּ 'אֵין לָהּ עֵקֶר כְּתֻבָּה כְּכָל מָקוֹם'?  
מִפְּנֵי שֶׁהָיָא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, עָשׂוּ בָּהּ חֻזִּיק. אֲבָל אִם נִשְׂא  
אַחַת מִחְיָבִי לְאוּיִן וְהָפִיר בָּהּ, אוֹ אַחַת מִחְיָבִי עָשָׂה בֵּין  
הָפִיר בָּהּ בֵּין לֹא הָפִיר בָּהּ - יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה; שְׁחִיבִי לְאוּיִן  
שֶׁהָפִיר בָּהּ, רָצָה לְזוֹק בְּנִכְסָיו, וְחִיבִי עָשָׂה אִסּוּרֵן קָל. וְיֵשׁ  
לְשִׁתִּיָּה מְזוֹנוֹת לְאַחֵר מוֹתוֹ, וְכֵן אִם לֹתָהּ וְאָכְלָה [אם הלך  
למדינת הים] חֵיב לְשַׁלֵּם. וּכְשׁוֹפִין אוֹתָהּ לְהוֹצִיא, מוֹצִיאִין  
מִן הַבֶּעַל כָּל פְּרוֹת שְׁאֵכֵל מִכָּל נִכְסֶיהָ.  
ה. הַמִּמָּאֵנָת נִתּוּמָה שֶׁנִּישְׂאָה בְּקִטְנוּתָהּ, שֶׁהִבִּיעָה אִי רִצּוֹן  
בְּנִישׁוּאִין כְּדִי לְבַטְּלָם - אֵין לָהּ עֵקֶר כְּתֻבָּה, אֲבָל תּוֹסֶפֶת יֵשׁ  
לָהּ; וְאֵין מוֹצִיאִין מִן הַבֶּעַל פְּרוֹת שְׁאֵכֵל. וְאִם לֹתָהּ  
כְּשֶׁהִיָּתָה תַּחְתִּיו, וְאָכְלָה, וְאַחֵר כָּף מֵאֲנָה - אֵין מוֹצִיאִין  
אוֹתָהּ מְזוֹנוֹת מִן הַבֶּעַל.  
ו. מִי שְׁזָנָת תַּחַת בַּעֲלָהּ - אֵין לָהּ כְּתֻבָּה, לֹא עֵקֶר וְלֹא

יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנֵיהֶם שְׁיָכְנִים הָאִישׁ שׁוּם [- מטלטלין]  
מִשְׁלֹל לְאִשָּׁה, יִצְטָרֵף לְגִדּוּנֶיהָ לְהַתְנָאוֹת בּוֹ.  
יב. הַנוֹשֵׂא סָתֵם [לא פירש סכום הכתובה], כּוֹתֵב וְנוֹתֵן  
כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה; וְכֵן הָיָא שְׁפִסְקָה לְהַכְנִיס, נוֹתֵנָת כְּמִנְהַג  
הַמְּדִינָה; וּכְשֶׁתְּבֹא לְגִבּוֹת כְּתֻבָּהּ, מִגְבִּין לָהּ מָה שְׁכִכְתְּבָתָהּ  
כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. וּכְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכִיּוּצָא בָּהֶן, מִנְהַג  
הַמְּדִינָה עֶקֶר גְּדוּל, וְעַל פִּי דִּנְיָן; וְהוּא שְׁיָהִיָּה אוֹתוֹ מִנְהַג  
פְּשׁוּט [נפוס] כְּכָל הַמְּדִינָה.  
יג. אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהָיָו בִּינֵיהֶן שְׁדוּכִין [הסכמה להתחתן],  
וְאָמְרָה לָהּ: 'כְּמָה אֶת מְכֻנָּסִת לִי', 'כָּף וְכָף', וְאָמְרָה לוֹ: 'כְּמָה  
אֶתָּה נוֹתֵן לִי אוֹ כּוֹתֵב לִי', 'כָּף וְכָף', וְכֵן הָאֵב שְׁפִסְקָה עַל  
יָדֵי [בשביל] כְּנוֹ וּבִתּוֹ: 'כְּמָה אֶתָּה נוֹתֵן לְבִנְךָ', 'כָּף וְכָף',  
'כְּמָה אֶתָּה נוֹתֵן לְבִתְךָ', 'כָּף וְכָף', וְעֲמִדוֹ וְקִדְּשׁוֹ - קָנוּ  
אוֹתָהּ הַדְּבָרִים אֵף עַל פִּי שְׁלֵאל הָיָה בִּינֵיהֶן קִנְיָן. וְאֵלּוּ הֵן  
הַדְּבָרִים שְׁנֵיהֶן בְּאִמְרָה.  
יד. כְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁפְסָקָה הָאֵב לְבִתּוֹ, בֵּין גְּדוּלָּה  
וּבֵין קִטְנָה, וּפִסְקָה הָאֵב הָאֲחֵר לְכְנוֹ, וּבְנִשְׁוֹאִין רִאשׁוֹנִים -  
שְׁדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוּבָה אֲצֵל בְּנוֹ, וּמִרְבִּי שְׁמִחָתוֹ בְּנִשְׁוֹאִין  
הָרִאשׁוֹנִים גָּמַר [בליבו] וּמִקְנָה לוֹ בְּאִמְרָה; אֲבָל אֵחַ שְׁפִסְקָה  
לְאַחֹתוֹ, אוֹ אִשָּׁה שְׁפִסְקָה לְבִתָּהּ, וְכֵן שְׁאָר קְרוּבִים, אוֹ  
הָאֵב שְׁפִסְקָה לְכְנוֹ אוֹ לְבִתּוֹ בְּנִשְׁוֹאִין שְׁנֵימִים - לֹא קָנוּ אוֹתָהּ  
הַדְּבָרִים, עַד שֶׁיִּקְנוּ מִיָּד הַפּוֹסֵק שְׁנֵיהֶן כָּף וְכָף.  
טו. הָאֵב שְׁפִסְקָה עַל יָדֵי [בשביל] בִּתּוֹ, לֹא קָנָת הַבַּת הַמִּתְנָה  
עַד שֶׁיִּכְנָס אוֹתָהּ בַּעֲלָהּ; וְכֵן הֵבֵן לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּכְנָס; שְׁכָל  
הַפּוֹסֵק, אֵינוֹ פּוֹסֵק אֵלָא עַל מִנָּת לְכָנֵס. לְפִיכָף, הַפּוֹסֵק  
מַעֲוֵת לְחֻתְנוֹ, וּמִתָּ קֶדֶם שֶׁיִּכְנָס, וְנִפְלָה לְפָנָי אַחֲרֵי לִיבּוֹם -  
יְכוּלָה הָאֵב לומר לִיכָּם: 'לְאַחֲרֵי הִיָּתִי רוּצָה לָתֵן, וְלָךְ אֵינִי  
רוּצָה לָתֵן', וְאִפְּלוּ הָיָה הָרִאשׁוֹן עִם הָאֵרֶץ וְהַשְּׁנִי חֵסֵם; וְאֵף  
עַל פִּי שֶׁהִבַּת רוּצָה בּוֹ.  
טז. הַפּוֹסֵק מַעֲוֵת לְחֻתְנוֹ, וְהִלָּךְ הָאֵב לְמְדִינָה אַחֶרֶת -  
יְכוּלָה הָיָא לומר לַבֶּעַל: 'אֵינִי לֹא פִסְקָתִי עַל עֲצָמִי, מָה אֵינִי  
יְכוּלָה לַעֲשׂוֹת, אוֹ כָּנָס בְּלֹא נְדוּנָא, אוֹ פִטְרִנִּי בְּגִט'; אֲבָל  
אִם פִּסְקָה הָיָא עַל עֲצָמָה וְלֹא הִגִּיעָה [השיגה] יָדָהּ - הָרִי  
זֶה יוֹשֶׁבֶת עַד שֶׁתִּמְצָא מָה שְׁפִסְקָה אוֹ עַד שֶׁתִּמְמוֹת. וְלִמָּה  
לֹא תִפְטֹר עֲצָמָה בְּמַרְדּוּת? [שתאמר איני רוצה בו]  
שֶׁהַמּוֹרֶדֶת כְּשֶׁהָיָא אֲרוּסָה - הַבֶּעַל רוּצָה לְכָנֵסָה, וְהָיָא אֵינֶה  
רוּצָה; אֲבָל זֶה אֵין הַבֶּעַל רוּצָה בָּהּ עַד שֶׁתִּתֵּן הַנְּדוּנָא  
שְׁפִסְקָה, וְהָיָא רוּצָה בּוֹ, שֶׁהָרִי הָיָא אוֹמֶרֶת לוֹ: 'אוֹ כָּנָס אוֹ  
פִטְרִי'. כְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּגְדוּלָּה; אֲבָל קִטְנָה שְׁפִסְקָה  
עַל עֲצָמָה - כּוֹפִין אוֹתוֹ לָתֵן גִּט, אוֹ יִכְנָס בְּלֹא נְדוּנָא.  
יז. הַנוֹשֵׂא אֶת הָאִשָּׁה, וּפִסְקָה עִמּוֹ שְׁיָהִיָּה זֶן אֶת בִּתָּהּ כָּף  
וְכָף שְׁנֵימִים - חֵיב לְזוּנָה אוֹתָהּ הַשְּׁנֵימִים שְׁקָבֵל עַל עֲצָמוֹ; וְהוּא  
שְׁיָתְנוּ עַל דְּבָר זֶה בְּשַׁעַת קְדוּשִׁין, אֲבָל שְׁלֵאל בְּשַׁעַת קְדוּשִׁין  
- עַד שֶׁיִּקְנוּ מִיָּד [יעשו ע"כ קנין], אוֹ שֶׁיִּכְתֹּב בְּשִׁטָּה וְכִיּוּצָא  
בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת מִקָּח וּמִמְכָּר. נִתְגַּרְשָׁה בְּתוֹךְ  
הַשְּׁנֵימִים שְׁקָבֵל עַל עֲצָמוֹ לְזוֹן אֶת בִּתָּהּ, וְנִשְׁאֵת לְאַחֵר,  
וּפִסְקָה עִמּוֹ שְׁיָהִיָּה זֶן אֶת אוֹתָהּ הַבַּת כָּף וְכָף שְׁנֵימִים - לֹא

עד ששכנוניתיה שומעות אותה מדברת על עסקי תשמיש; 48  
או שהיתה מקללת אבי בעלה בפני בעלה. 49  
יג. עזרא תקן שתהיה האשה חוגרת בסנר [חגורה] תמיד 50  
בתוך ביתה, משום צניעות; ואם לא חגרה - אינה עוברת 51  
על דת, ולא הפסידה כתבתה. וכן אם יצתה בראשה פרוצ 52  
מחצר לחצר בתוך המבוי - הואיל ושערה מכסה 53  
במטפתה, אינה עוברת על דת. 54  
יד. העוברת על דת - צריכה התראת ויעדים, ואחר כך 55  
תפסיד כתבתה. עברה בינו לבניה, וידע שהיא עוברת על 56  
דת, והתירה בה בלא עדים, וחזרה ועברה - הוא טוען 57  
ואומר: 'עברה אחר התראה', והיא אומרת: 'לא עברתי 58  
כלל', או 'לא התרו בי' - אם רצה להוציא, הרי זה נותן 59  
כתבה אחר שתשבע שלא עברה, שאם תודה שעברה אחר 60  
התראה אין לה כלום. 61  
טו. כיצד היא יוצאה משום שם רע? כגון שהיו שם עדים 62  
שעשת דבר מלכוד ביהודה, שהדברים מראין שהיתה שם 63  
עברה, אף על פי שאין שם עדות ברורה בזנות. כיצד? כגון 64  
שהיתה בחצר לבדה, וראו רובל [מוכר בשמים] יוצא, ונכנסו 65  
מיד בשערת יציאתו ומצאו אותה עומדת מעל המטה והיא 66  
לובשת המכנסים או חוגרת אזור, או שמצאו רק לח 67  
למעלה מן הפלה [וילון המיטה]; או שהיו שניהן יוצאין 68  
ממקום אפל או מעלין זה את זה מן הבור וכיוצא בו; או 69  
שראו אותו מנשק על פי חלוקה; או שראו אותן מנשקין 70  
זה את זה, או מגפפין [מחבקים] זה את זה, או ששכנסו זה 71  
אחר זה והגפפו [סגרו] הדלת, וכיוצא בדברים אלו. אם רצה 72  
בעלה להוציאה - תצא, ואין לה כתבה; ואין זו צריכה 73  
התראה. 74  
טז. עוברת על דת משה או דת יהודית, וכן זו שעשת דבר 75  
מלכוד - אין כופין את הבעל להוציא, אלא אם רצה לא 76  
יוצא. ואף על פי שלא הוציא, אין לה כתבה; שהכתבה 77  
תקנת חכמים היא, כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה, 78  
ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הצנועות, אבל אלו 79  
הפרוצות אין להן תקנה זו, אלא תהיה קלה וקלה 80  
להוציאה. 81  
יז. מי שראה אשתו שזנת, או שאמרה לו אחת מקרובותיו 82  
או מקרובותיה שהוא מאמין וסומכת דעתו על דבריהם 83  
שזנת אשתו, בין שהיה האומר איש בין שהיתה אשה - 84  
הואיל וסמכה דעתו לדבר זה שהוא אמת, הרי זה חייב 85  
להוציא ואסור לו לבוא עליה, ויתן כתבתה; ואם הודת לו 86  
שזנת, תצא בלא כתבה. לפיכך משביעה בנקיטת חפץ 87  
[תפיסת חפץ קדוש] שלא זנת תחתיו, אם ראה אותה בעצמו, 88  
ואחר כך תגבה כתבתה; אבל בדברי אחר [עדות של פלוני], 89  
אינו יכול להשביעה אלא על ידי גלגול [הכללה בשבועה 90  
אחרת שנתחייבה לו]. 91  
יח. אמרה לו אשתו שזנת תחתיו ברוצח - אין משגיחין 92  
בדבריה, שמא עיניה נתנה באחר; אבל אבדה כתבתה עקר 93  
ותוספת, ואבדה הבליה [אין לה זכות תביעה על מה שאבד 94

ותוספת, ולא אחד מתנאי כתבה; שהרי מעשיה גרמו לה 1  
להאסר על בעלה. 2  
ז. והיאך דין נשים אלו בנדוניא שלהן? כל אשה שנדוניתה 3  
קצמת, אפלו זנת - נוטלת שלה והולכת. ואם היתה שניה 4  
או מחיבי עשה, בין הפיר בה בין לא הפיר בה, או שהיתה 5  
אילונית או מחיבי לאוין, והפיר בה - הרי היא בנדוניתה 6  
בכל הנשים: 7  
ח. נכסי צאן ברזל, חייב באחריותן; ונכסי מלוג, מה שנגב 8  
או אבד, אבד לה. היתה אילונית או מחיבי לאוין, ולא 9  
הפיר בה - כל מה שאבד או נגב או פלה עד שגשחק 10  
מנכסי צאן ברזל, אין הבעל חייב לשלם; שהרי היא נתנה 11  
לו רשות להיותן אצלו. וכל שאבד או נגב מנכסי מלוג, 12  
חייב לשלם - הפך מכל הנשים; מפני שאין שם אישות 13  
גמורה, לא זכה בנכסי מלוג. 14  
ט. והמקאנת, אין לה בליות כלל [אין לה זכות תביעה על 15  
נכסים שהתקלקלו]; שאין מוציאין מן הבעל דבר ממה 16  
שאבד או נגב, בין מנכסי מלוג בין מנכסי צאן ברזל; אלא 17  
נוטלת הנמצא לה, ויוצאה. 18  
י. מי שזנתה תחת בעלה - אין לה כתבה, לא עקר ולא 19  
תוספת; ואין מוציאין מן הבעל דבר ממה שאבד או נגב 20  
מנכסי צאן ברזל שלה, ואין צריך לומר נכסי מלוג. ולא 21  
המזנה בלבד, אלא אף העוברת על דת משה או על דת 22  
יהודית, או היוצאת משום שם רע - אין לה כתבה, לא עקר 23  
ולא תוספת, ולא תנאי מתנאי כתבה. וכל אחת מהן, נוטלת 24  
הנמצא מנדוניתה ויוצאה; ואין הבעל חייב לשלם כלום, לא 25  
מה שפחת ולא מה שאבד. 26  
יא. ואלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על דת 27  
משה - יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי, או שנודרת או 28  
נשבעת ואינה מקצמת, או ששמשה מטתה והיא נדה, או 29  
שאינה קוצה [מפרישה] לה חלה; או שהאכילה את בעלה 30  
דברים אסורים, ואין צריך לומר כגון שקצים ונבלות, אלא 31  
דברים שאינם מעשרין. והיאך ידע דבר זה? כגון שאמרה 32  
לו: 'פרות אלו פלוני הפכה תקנם לי, ועסה זו פלוני הפריש 33  
לי חלתה, ופלוני החכם טהר לי את הפתם' [האדום, שנמצא 34  
בגופה או בבגדה] - ואחר שאכל, או בא עליה, שאל אותו 35  
פלוני ואמר: 'לא היו דברים מעולם'; וכן אם החזקה נדה 36  
בשכונותיה [שלבשה בגדי נידות], ואמרה לבעלה טהורה 37  
אני, ובא עליה. 38  
יב. ואיזו היא דת יהודית? הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות 39  
ישראל; ואלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על 40  
דת יהודית: יוצאה לשוק או למבוי [רחוב פתוח לרה"ו] 41  
מפלש וראשה פרוצ ואין עליה רדיד [צעוף גוף] כשאר 42  
הנשים, אף על פי ששערה מכסה במטפתה; או שהיתה 43  
טוה בשוק, ויורד וכיוצא בו כנגד פניה על פדחתה [מצחה] 44  
או על לחיה, כדרך שעושות הגויות הפרוצות; או שטוה 45  
בשוק, ומראה זרועותיה לבני אדם; או שהיתה משחקת עם 46  
הבחורים; או שהיתה תובעת התשמיש מבעלה בקול רם, 47

תשעה יין, או שלא התקשט במיני [בגדי] צבעונין; והוא 46  
הדין לשאר המינים [בגדים] שדרך כל אנשי המקום 47  
להתקשט בהן. אבל אם נמצא עליה גדר אחר חוץ מאלו, 48  
לא הפסידה כלום. 49

**ב.** וכן הכונס אשה סתם, ונמצא בה מום מומי נשים 50  
שפכר בארנום, ולא ידע הבעל במום זה, ולא שמע בו 51  
ורצה [- לא הביע הסכמה] - הרי זו תצא בלא כתובה, לא 52  
עקר ולא תוספת. כיצד? הרי מרחץ בעיר והיו לו קרובים 53  
- אינו יכול לומר 'לא ידעתי מומין אלו', ואפלו מומין 54  
שפסטר, מפני שהוא בודק [שואל] בקרובותיו, וחקקה 55  
[מסתבר] ששמע ורצה [הסכים]. ואם אין שם מרחץ, או 56  
שלא היו לו קרובים - טוען [שלא ידע] במומין שפסטר; 57  
ונכפה [מחלת הנפילה] בעתים ידועים [בזמנים קבועים], הרי 58  
הוא מומי סתר. אבל במומין שפגלוי, אינו יכול לטען, 59  
שהרי הכל רואין אותו ואומרין לו, וחקקתו ששמע ונתפס. 60  
דבר ידוע הוא, שאין דין זה אלא באותן המקומות שהיה 61  
מנהג הנשים שם להלך בשוק ופניהן גלויות, והכל יודעין 62  
אותן ואומרין: 'זו היא בתו של פלוני וזו היא אחותו של 63  
פלוני', כמו ערי אדום בזמן הזה. אבל מקומות שאין דרך 64  
הבנות שם לצאת לשוק כלל, ואם תצא הבת למרחץ בנשף 65  
[בחושך], תצא מתנברה [בהחבא] ולא יראה אותה אדם חוץ 66  
מקרובותיה - הרי זה טוען [שלא ידע] אף במומין שפגלוי; 67  
והוא שלא יזהיר שם מרחץ, או שלא היה לו קרובה לבדק 68  
בה. אבל היה שם מרחץ בעיר זו שאין דרך הנשים לצאת 69  
בה ופניהן מגלות, ויש לו קרובה - אינו יכול לטען, שהרי 70  
הכל רואין אותה ערמה במרחץ. ואם דרכן להחבא 71  
ולהתנבר אף במרחץ, ושתיהן הבת ורחצת פלילה, או 72  
בבית [חדר] קטן שבמרחץ לבדה, עד שלא תראה ולא תודע 73  
- הרי זה טוען אף במומין שפגלוי; שדברים אלו דברים 74  
של טעם הן, ואינן גזרת הכתוב. 75

**ג.** הורו מקצת הגאונים, שהיה שאמרו חכמים: 'מפני שהוא 76  
בודק בקרובותיו' - אינו קרובותיו בלבד, אלא מידעיו; 77  
ואפלו היה גר בעיר, ואין לו קרוב כלל - אם יש שם 78  
מרחץ, אינו יכול לטען; שאפשר שיהיו לו רעים, ואומר 79  
לאחד מרעיו שתבדק לו אשתו או אחותו על פלונית; 80  
ולפיכך חזקתו ששמע ונתפס. ולא יראה לי דין זה; שאין 81  
כל אדם מוציא כל מה שבלבו מדברים אלו לכלל אלא 82  
לקרוביו, ועוד שאין דעתו סומכת אלא לדברי קרוביו 83  
ביותר. 84

**ד.** כיצד היא טענת המומין? אם היו המומין שנמצאו בה 85  
מומין שודאי היו בה קדם שתתארס, כגון אצבע יתרה 86  
וכיוצא בה - על האב להביא ראיה שיידע בהן הבעל ורצה, 87  
או שחזקתו שיידע; ואם לא הביא, תצא בלא כתובה כלל. 88  
היו מומין שאפשר שנוצרו אחר הארוסין - אם נמצאו בה 89  
אחר שונקסה לבית בעלה, על הבעל להביא ראיה שעד 90  
שלא נתארסה היו בה, והיה מקחו מקח טעות; ואם נמצאו 91

או נגב מנדוניתה] - שהרי הודת בזנות. ואם היה מאמינה 1  
וסומכת דעתו על דבריה, הרי זה חייב להוציא. ואין בית 2  
דין כופין את האיש לגרש את אשתו בדבר מדברים אלו, 3  
עד שיבואו שני עדים ויעידו שזנת אשת זה בפניהן 4  
לרצונה, ואחר כך כופין אותו להוציא. 5

**יט.** האשה שזנת תחת בעלה בשגגה או באנס - הרי זו 6  
מתרת לבעלה, שנאמר: 'והיא לא נתפשה' [נאנסה], הא 7  
נתפשה מתרת, בין שאנסה ישראל, בין שאנסה גוי. וכל 8  
שתחלת ביאתה באנס, אף על פי שסופה ברצון, ואפלו 9  
אמרה: 'הניחו לו, שאלמלא לא אנס אותי הייתי שוכרתו' 10  
- הרי זו מתרת; שהוצרך לבישה, ומתחלתה באנס היתה. 11

**כ.** נשים שגנבו אותן לסטים [שודדים] - הרי הן פשוטות, 12  
שהן אנוסות, ומתרות לבעליהן; ואם הניחום [שחורום] 13  
והלכו [חזרו] ללסטים מעצמן - הרי אלו ברצון, ואסורות 14  
לבעליהן. ודין הנאנסת ודין השוגגת אחד הוא, שהשגגה 15  
צד אנס יש בה. 16

**כא.** במה דברים אמורים? בשהיה בעלה ישראל; אבל 17  
אשת כהן ששגגה או שנאנסה, אסורה לבעלה - שהרי 18  
נעשית זונה מכל מקום, והוא אסור בזונה כמו שיתבאר 19  
בהלכות אסורי ביאה. 20

**כב.** ואחד אשת ישראל או אשת כהן שנאנסה - כתובה 21  
קנימת, העקר והתוספת; ולא הפסידה כלום. וכופין את 22  
הכהן לתן לה כתובה ולגרשה. 23

**כג.** אשת כהן שאמרה לבעלה: 'נאנסתי', או 'שגגתי 24  
ונבעלתי לאחר' - אינו חושש לדבריה, שמא עיניה נתנה 25  
באחר; ואם היתה נאמנת לו, או שאמר לו אדם שהוא 26  
סומך על דבריו - יוציא ויתן כתובה. 27

**כד.** האומר לאשתו בפני שנים: 'אל תסתרי עם פלוני', 28  
ונכנסה עמו לסתר בפני עדים ושהת [שיעור זמן] - כדי 29  
טמאה - הרי זו אסורה על בעלה עד שישקנה מי המרים, 30  
כמו שיתבאר בהלכות שוטה. ואם מת קדם שישקנה - אין 31  
לה כתובה, ואף על פי שלא מצאו דבר מכער; שאין לה 32  
דבר מכער יותר מזה [שנסתרה עם החשוד]. והיום, שאין שם 33  
מי שוטה, נאסרה עליו אסור עולם; ותצא בלא כתובה, לא 34  
עקר ולא תוספת, שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להאסר. 35

**כה.** אמר לה בינו לבינה: 'אל תסתרי עם פלוני', וראה 36  
אותה שנסתרה עמו ושהת כדי טמאה - הרי זו אסורה עליו 37  
בזמן הזה שאין שם מי שוטה; וחייב להוציא, ויתן כתובה. 38  
ואם הודת שנסתרה אחר שהתרה בה, תצא בלא כתובה; 39  
ולפיכך משיבצה על זה, ואחר כך יתן כתובה. 40

## פרק כה

**א.** הנושא אשה סתם [מבלי לציין אם יש עליה נדדים], 42  
ונמצאו עליה נדרים - תצא בלא כתובה, לא עקר [הכתובה], 43  
מנה או מאתיים] ולא תוספת [הסכום שמוסיף בכתובה 44  
כרצונו]. באלו נדרים אמרו? שלא תאכל בשר, או שלא 45

1 בַּהּ וְהָיָה בְּבֵית אֲבִיהָ, עַל הָאֵב הָאֵב לְהֵבִיא רֵאָיָה שְׁאֵחָה  
2 הָאֲרוּסִין נוֹלְדוּ, וְנִסְתַּחֲפָה שְׂדֵהוּ [נִשְׁטַפָּה שְׂדֵהוּ, כְּלוּמָר: מִזְלוּ  
3 גֵרָם].

4 ה. הֵבִיא הַבַּעַל רֵאָיָה שְׂעֵד שְׁלֹא נִתְאַרְסָה הָיָה בַּהּ, אוֹ  
5 שְׁהוּדָתָ לֹו בְכָף, וְהֵבִיא הָאֵב רֵאָיָה שְׁרָאָה וְשִׁתַּק וְנִתְפָּסִים,  
6 אוֹ שְׁחֻזְקָתוֹ שְׂעֵד בְּהֵן וְנִתְפָּסִים - הָרִי זֶה חֵיב בְּכַתְּבָהּ.

7 ו. בֹּא עַל אִשְׁתּוֹ וְשִׁיחָה בְּמָה זָמִים, וְטַעַן שְׁמוּם זֶה לֹא נִרְאָה  
8 לֹו עַד עֵתָה - אִפְלוּ הָיָה בְּתוֹךְ הַקָּמָטִים, אוֹ בְכָף הַרְגֵל -  
9 אֵין שׁוּמְעִין לוֹ; חֻזְקָה שְׁאֵין אָדָם שׁוֹתֵה בְּכּוּס אֵלָא אִם בֶּן  
10 בּוֹדֵקוֹ יָפָה יָפָה, וְחֻזְקָתוֹ שְׂעֵד וְרָצָה [הַסְכִּים].

11 ז. הַנוֹשָׂא אִשָּׁה, וְנִמְצָאת שְׁאֵין לָהּ נֶסֶת [וְרִגְלוֹת] קְבוּעָה  
12 לְנִדְתָּהּ, אֵלָא לֹא תִרְגֹּשׁ בַּעֲצָמָה עַד שִׁתְּרָאָה דָם נִדָּה - הָרִי  
13 זֶה לֹא תִשְׁמַשׁ אֵלָא בְּשָׁנֵי עֲדִים שְׁבֻדָּקָתָ בְּהֵן עֲצָמָה, אֶחָד  
14 לְפָנֵי הַתְּשָׁמִישׁ וְאֶחָד לְאַחֵר הַתְּשָׁמִישׁ, חוּץ מִן הָעֵד שֶׁל  
15 אִישׁ שְׁמֻקָּנָה בּוֹ עֲצָמוֹ, כְּמוֹ שְׁיִתְּבָאָר בְּהִלְכוֹת אֶסְרוּרֵי בִיָּאָה.  
16 ח. וְאָף עַל פִּי שְׁמוּם גָּדוֹל הוּא זֶה, לֹא הַפְסִידָה כְּלוּם,  
17 שְׁהָרִי בּוֹדָקָת עֲצָמָה תַּחֲלָה וּמִשְׁמַשְׁתָּ. הָרִי שְׁבֻדָּקָה עֲצָמָה  
18 וְנִבְעָלָה, וְיִבְעַת שְׁקֻנָּתָה עֲצָמָה הִיא וְהוּא נִמְצָא דָם עַל עֵד  
19 שְׁלָהּ אוֹ עַל עֵד שְׁלֹו - אִם אֲרַע זֶה פַּעַם אַחֵר פַּעַם שְׁלֹשָׁה  
20 פַּעַמִּים סְמוּכוֹת זֶה לְזֶה, הָרִי זֶה אֶסְרוּרָה לְשֹׁכֵב עִם בַּעֲלָהּ,  
21 וְנִתְצָא בְּלֹא כְּתֻבָּה, לֹא עֶקֶר וְלֹא תוֹסַפְתָּ, וְאֵין לָהּ תְּנָאִי  
22 מִתְּנָאִי כְּתֻבָּה, שְׁהָרִי אֵינָה רֵאָיָה לְתִשְׁמִישׁ. וְיִוְצִיא וְלֹא  
23 יִחְזִיר לְעוֹלָם, שְׁמָא תִתְּרַפָּא, וְנִמְצָא שְׁלֹא גָמַר לְגִרְשָׁהּ  
24 בְּשַׁעַת גְּרוּשִׁין. וּמִתְּרַת לְהַנְשֵׂא לְאַחֵר, כְּמוֹ שְׁיִתְּבָאָר בְּעֵנִין  
25 הַנִּדָּה.

26 ט. בְּמָה דְּכָרִים אָמוּרִים? בְּשִׁהֲיָתָה כֶּף מִתְּחַלֵּת נִשְׁוֹאָיָה,  
27 וּמִבְעִילָה רֵאָשׁוֹנָה רֵאָת דָם; אֲבָל אִם אֲרַע לָהּ חֲלִי זֶה אַחֵר  
28 שְׁנִשְׁאָתָ, נִסְתַּחֲפָה שְׂדֵהוּ [מִזְלוּ גֵרָם]. לְפִיכָף אִם בַּעַל פַּעַם  
29 אַחַת וְלֹא נִמְצָא דָם, וְאַחֵר כֶּף חֻזְרָה לְהִיּוֹת רֹאָה דָם כָּל  
30 עֵת תְּשָׁמִישׁ - יִוְצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה וְלֹא יִחְזִיר עוֹלָמִית, כְּמוֹ  
31 שְׁבִאָרוֹ.

32 י. וְכֵן כָּל אִשָּׁה שְׁנוּלְדוּ בַּהּ מוּמִין אַחֵר שְׁנִשְׁאָתָ, אִפְלוּ  
33 נַעֲשִׂית מִכַּת שְׁחִין - אִם רָצָה יָקִים, וְאִם רָצָה לְהוֹצִיא יִתֵּן  
34 כְּתֻבָּה.

35 יא. הָאִישׁ שְׁנוּלְדוּ בּוֹ מוּמִין אַחֵר שְׁנִשְׁאָתָ, אִפְלוּ נִקְטְעָה יָדוֹ  
36 אוֹ רַגְלוֹ, אוֹ נִסְמִית עֵינָיו, וְלֹא רָצָת אִשְׁתּוֹ לִישֹׁב עִמּוֹ - אֵין  
37 כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא וְלִתֵּן כְּתֻבָּה, אֵלָא אִם רָצָת [הַסְכִּימָה],  
38 תִּשָּׁב; אִם לֹא רָצָת, תִּצָּא בְּלֹא כְּתֻבָּה כְּדִין כָּל אִשָּׁה מוֹרְדָת.  
39 אֲבָל אִם נוֹלְדָ לֹו רֵיחַ נִפְהָ, אוֹ רֵיחַ הַחֶטֶם, אוֹ שְׁחֹר [הַפֶּה]  
40 לְלִקֵּט צוֹאֵת כְּלָבִים, אוֹ לְחֻצֵּב נִחֲשֵׁת מַעְקָרוֹ [מִמְקוֹם מוֹצָאוֹ  
41 בְּאִדְמָה], אוֹ לְעַבְד עוֹרוֹת - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא וְלִתֵּן  
42 כְּתֻבָּה; וְאִם רָצָת לִישֹׁב עִם בַּעֲלָהּ, תִּשָּׁב.

43 יב. נַעֲשֶׂה הָאִישׁ מִכָּה שְׁחִין - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא, וְיִתֵּן  
44 כְּתֻבָּה. וְאָף עַל פִּי שֶׁהִיא רוֹצָה לִישֹׁב, אֵין שׁוּמְעִין לָהּ, אֵלָא  
45 מִפְּרִישִׁין אוֹתָהּ בַּעַל כְּרֶהֱן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִמְקָתוֹ [נִמְקָ בִּשְׁרָו  
46 מִחֲמַת תְּשֻׁמִּישׁ]; וְאִם אָמְרָה: 'אִשְׁב עִמּוֹ בְּעֵדִים, כְּדִי שְׁלֹא  
47 יָבוֹא עָלֶיהָ' - שׁוּמְעִין לָהּ.

48 יג. מִי שֶׁהָיָה בַּעֲלָהּ בַּעַל רֵיחַ נִפְהָ, אוֹ רֵיחַ חֶטֶם, אוֹ מִלְקֵט  
49 צוֹאֵת כְּלָבִים, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, וְנִפְלָה לְפָנֵי אַחֵר, וְיֵשׁ בּוֹ  
50 אוֹתוֹ מוּם שֶׁהָיָה בַּבַּעֲלָהּ - יְכוּלָה הִיא לֹוּמַר: 'לְאַחֲרִיךְ הִיטִיתִי  
51 יְכוּלָה לְקַבֵּל, וְלֶךְ אֵינִי יְכוּלָה לְקַבֵּל'; וְיִחְלֹץ, וְיִתֵּן כְּתֻבָּה.  
52 (וְרֹאה בָנִים לְבָנִיךְ שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל).

53 בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵין

54 יום שבת קודש כ"ז אייר ה'תשע"ב

## הלכות גרושין

55 יֵשׁ בְּכָלֵלן שְׁתֵּי מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהוּא שְׁיִגְרֹשׁ  
56 הַמְּגֻרָשׁ בְּסִפְרָ; שְׁנִיָּה מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְהוּא שְׁלֹא יִחְזִיר  
57 גְּרוּשָׁתוֹ מִשְׁנִשְׁאָתָ. וּבְאֹר שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ.  
58

### פָּרָק א

59 א. אֵין הָאִשָּׁה מִתְּגַרְשֶׁת אֵלָא בְּכַתֵּב שְׁיִגְיַע לָהּ, וְכַתֵּב זֶה  
60 הוּא הַנִּקְרָא 'גֵּט'; וְעֲשֶׂרָה דְּכָרִים הֵן עֶקֶר הַגְּרוּשִׁין מִן  
61 הַתּוֹרָה, וְאֵלוֹ הֵן: שְׁלֹא יִגְרֹשׁ הָאִישׁ אֵלָא בְּרִצּוֹנוֹ, וְשִׁיגְרֹשׁ  
62 בְּכַתֵּב וְלֹא בְּדָבָר אַחֵר, וְשִׁיחָה עֵנִין [מִשְׁמַעוֹת] הַכְּתֵּב  
63 שְׁגִרְשָׁה וְהִסִּידָה מִקֵּינָהּ, וְשִׁיחָה עֵנִינוּ דְּכָר הַכּוֹרֵת בֵּינוֹ  
64 לְבִינָה, וְשִׁיחָה נִכְתָּב לְשִׁמָּה, וְשְׁלֹא יִהְיֶה מִחֶסֶר מַעֲשֶׂה  
65 אַחֵר כְּתִיבָתוֹ אֵלָא נִתְיַנְתּוֹ לָהּ, וְשִׁיחָתָהּ לָהּ, וְשִׁיחָתָהּ לָהּ  
66 בְּפָנֵי עֲדִים, וְשִׁיחָתָהּ לָהּ בְּתוֹרַת גְּרוּשִׁין, וְשִׁיחָה הַבַּעַל אוֹ  
67 שְׁלֹוחוֹ הוּא שְׁנוֹתָנוּ לָהּ. וְשִׁאָר הַדְּבָרִים שְׁבָגִט - כְּגוֹן הַזְמָן,  
68 וְחֲתִימַת הָעֲדִים, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן - הַכָּל מִדְּבָרֵי סוּפְרִים.  
69

70 ב. וּמִנֵּין שְׁעֲשֶׂרָה דְּכָרִים אֵלוֹ מִן הַתּוֹרָה? שְׁנָאָמַר: "וְהָיָה  
71 אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו וְכַתֵּב לָהּ סִפְרָ כְּרִיתָתָ וְנָתַן בְּיָדָהּ,  
72 וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ"; "אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו" - מִלְמַד שְׁאֵינוֹ  
73 מְגִרֵשׁ אֵלָא בְּרִצּוֹנוֹ; וְאִם נִתְגַּרְשָׁה שְׁלֹא בְּרִצּוֹנוֹ, אֵינָה  
74 מְגִרֵשֶׁת. אֲבָל הָאִשָּׁה מִתְּגַרְשֶׁת לְרִצּוֹנָהּ וְשְׁלֹא לְרִצּוֹנָהּ.

75 ג. "וְכַתֵּב" - מִלְמַד שְׁאֵינָה מִתְּגַרְשֶׁת אֵלָא בְּכַתֵּב. "לָהּ" -  
76 לְשִׁמָּה. "סִפְרָ כְּרִיתָתָ" - דְּכָר הַכּוֹרֵת בֵּינוֹ לְבִינָה, שְׁלֹא  
77 יִשְׁאָר לוֹ עָלֶיהָ רֵשׁוֹת; וְאִם עֲדִין לֹא נִכְרַת בֵּינוֹ לְבִינָה, אֵינָה  
78 מְגִרֵשֶׁת, כְּמוֹ שְׁיִתְּבָאָר. "וְנָתַן בְּיָדָהּ" - מִלְמַד שְׁאֵינָה  
79 מִתְּגַרְשֶׁת עַד שִׁינְתָּהּ הֶגֶט לִידָהּ, אוֹ לִיד שְׁלֹוחָהּ שֶׁהוּא כְּיָדָהּ,  
80 אוֹ לְחֻצָּרָה; שֶׁהַכָּל כְּיָדָהּ, כְּמוֹ שְׁיִתְּבָאָר. "וְשִׁלְחָהּ" - שְׁיִחָהּ  
81 עֵנִין הֶגֶט שֶׁהוּא הַמְשַׁלַּח אוֹתָהּ, לֹא שִׁישְׁלַח עֲצָמוֹ מִמֶּנָּה.

82 ד. כִּיּוֹצֵא? כַּתֵּב לָהּ: 'הָרִי אֶת מִשְׁלַחַת', 'הָרִי אֶת מְגִרְשָׁת',  
83 'הָרִי אֶת לְעֲצָמָךְ', 'הָרִי אֶת מִתְּרַת לְכָל אָדָם', וְכָל כִּיּוֹצֵא  
84 בְּזֶה הָעֵנִין - הָרִי זֶה מְגִרְשָׁת; וְגוֹפּוֹ שֶׁל גֵּט: 'הָרִי אֶת מִתְּרַת  
85 לְכָל אָדָם'. אֲבָל אִם כַּתֵּב לָהּ: 'אֵינִי בַּעֲלִיךָ', 'אֵינִי אֲרוּסִיךָ',  
86 'אֵינִי אִישְׁךָ' - אֵין זֶה גֵּט, שְׁנָאָמַר: "וְשִׁלְחָהּ", וְלֹא שִׁישְׁלַח  
87 עֲצָמוֹ מִמֶּנָּה. וְכֵן הַכּוֹתֵב לְאִשְׁתּוֹ: 'הָרִי אֶת בֵּת חוּרִיךָ' - אֵינוֹ  
88 גֵּט.

89 ה. זֶה שְׁנָאָמַר בְּתוֹרָה "וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ", אֵין עֵנִינוּ שְׁלֹא  
90 יִגְמְרוּ גְרוּשִׁיָּה עַד שִׁתְּצָא מִבֵּיתוֹ; אֵלָא מִשְׁיָגִיעַ הֶגֶט לִידָהּ,  
91 גְּמָרוּ גְרוּשִׁיָּה, וְאָף עַל פִּי שְׁעֲדִין הִיא בְּבֵיתוֹ, כְּמוֹ שְׁיִתְּבָאָר.

יד. במה דברים אמורים? שהיה הגט בכתב ידי סופר; אבל  
 אם כתב הבעל הגט בכתב ידו, וחתם עליו עד אחד, ונתנו  
 לה - הרי זה גט פסול (ופוסל לכהונה).  
 טו. תקנת חכמים היא שהיה העדים חותמין על הגט -  
 שמא יתן לה הגט בפני שנים וימותו, ונמצא הגט שבידה  
 כחרש מחרשי האדמה, שהרי אין בו עדים; לפיכך תקנו  
 שיעידו מתוכו. ואף על פי שהעדים בתוכו, נותנו לה בפני  
 שנים, בין בפני אותן החותמין עליו, בין בפני שנים אחרים  
 - שעקר הגרושין בעדי מסירה (שמעידים על מסירת הגט).  
 טז. חתמו בו שנים, ועבר ונתנו לה בינו לבינה (ללא עדים),  
 או שנמצאו עדי מסירה פסולין - הרי זה פשר, הואיל  
 ועדים שבו פשרין, והרי הגט יוצא מתחת ידה; ויש מי  
 שהורה מן הגאונים שהוא פסול.  
 יז. העידו מתוכו פסולין (חתומים עדים פסולין), אפלו אחד  
 פסול ואחד פשר, ונתנו לה בפני שני עדים פשרין - הרי  
 זה פסול, שנמצא כמזויף מתוכו (כאילו זייף חתימת העדים).  
 יח. הרחיק את העדים מן הכתב (משורה האחרונה של גט)  
 מלא שתי שיטין (שורות) - פסול; וכמה ירחיק את העדים  
 מן הכתב? פחות מכדי שתי שיטין, כדי שהיו נקראין עמו  
 (שהיה ניכר שחתומים על הכתוב בו). במה דברים אמורים?  
 כשהיה הגט יוצא מתחת ידה, ולא היו שם עדי מסירה;  
 אבל אם מסרו לה בעדים - אף על פי שהם מרחקין הרבה,  
 ואין נקראין עמו, ואף על פי שאין חתום עליו עד כלל -  
 הרי זה פשר, שעקר הגרושין בעדי מסירה.  
 יט. העדים שנותנין הגט בפניהם צריכין לקרותו, ואחר כך  
 יתנונו לה; ואם נתנו לה בפניהם תחלה, חוזרין וקוראין אותו  
 אחר שנתנו לה. קראוהו והוא ביד הבעל או ביד שלוחו  
 והחזירוהו לו, וחזר הוא והכניסו לתוך ידו ונתנו לה -  
 חוזרין וקוראין אותו.  
 כ. לא קראוהו אלא נטלתו וזרקתו לים או לאש, הרי זה  
 מגרשת - הואיל וקראוהו תחלה, אין חוששין לו שהחליפו;  
 ולא עוד אלא אפלו אמר הבעל: 'שטר אחר היה, ולא היה  
 הגט שקראתם' - אינו נאמן, והרי היא מגרשת.  
 כא. הרי שלא קראו הגט בתחלה, ונתן לה גט בפניהם,  
 וזרקתו לאור או לים - אף על פי שהבעל אומר 'גט פשר  
 היה', הרי זה ספק מגרשת.  
 כב. זרק לה הגט לחצרה לבין החביות בפני עדים, ובקשו  
 [חיפשו] ומצאו מזוזה או שטר אחר - אין חוששין לה [אינה  
 מגורשת], שהיה שנמצא הוא שטר; נמצאו שם שתיים שלש  
 מזוזות או שטרות - חוששין שמא גט שזרק גרוהו  
 עכברים, והרי זה ספק מגרשת.  
 כג. העדים שחותמין על הגט, צריכין להיותם יודעין לקרות  
 ולחתם. אם אינן יודעין לקרות, קוראין בפניהם והן חותמין  
 - והוא שפירשו לשון הגט; ואם אינן יודעים לחתם - רושמין  
 להן [צורות האותיות על] הנזיר ברק וכיוצא בו מדבר שאין  
 רשומו מתקנים, והן כותבין על הרשם. ואין עושין בן בשאר

שלא נאמר 'ושלחה' אלא שאם גרש ולא הוציאה מביתו,  
 הרי זה כמי שגרש והחזיר גרושתו; לפיכך צריכה ממנו גט  
 שני, כמו שיתבאר.  
 ו. ומניין שלא יהיה מחסר מעשה אחר כתיבתו? שנאמר:  
 "וכתב ונתן", מי שאינו מחסר אלא כתיבה ונתינה הוא  
 הגט הפשר; יצא דבר שמחסר קציצה אחר הכתיבה. לפיכך  
 אם כתב הגט על קרן הפרה, נותן לה את הפרה; ואם חתם  
 הקרן אחר שכתב ונתנו לה - אינו גט. וכן אם כתב במחבר  
 - אף על פי שחתמו בו העדים אחר שתלושו, ונתנו לה -  
 אינו גט.  
 ז. אין כותבין במחבר אפלו טפס הגט [החלק הסטנדרטי של  
 הטקסט המופיע בכל גט]; כתב הטפס במחבר ותלושו, ואחר  
 כך כתב [והוסיף את "תורף" הגט המשתלב ב"טופס", וכולל  
 את הפרטים הייחודיים והעיקריים]: שם האיש, ושם האשה,  
 והזמן, ו'הרי את מתרת לכל אדם', וחתמו ונתנו לה - הרי  
 זה פשר.  
 ח. כתב כל הגט על עלה הדורע בעצין נקוב - אף על פי  
 שנתן לה העצין פלו, הגט פסול; גזרה, שמא יקטם; אבל  
 כותב הוא על חרשו של עצין, ונותנו לה.  
 ט. ומניין שאינו נותנו לה אלא בתורת גרושין? שנאמר:  
 "ספר כריתת ונתן כידה", שיתן אותו בתורת ספר כריתות.  
 אבל אם נתנו לה בתורת שהוא שטר חוב או מזוזה, או  
 שנתנו כידה והיא ישנה ונעורה והרי הוא כידה - אינו גט;  
 ואם אמר לה אחר כך 'הרי זה גט' - הרי זה גט.  
 י. אמר לעדים: 'ראו גט שאני נותן לה', וחזר ואמר לה:  
 'בנסי שטר חוב זה' - הרי זה פשר, שהרי הודיע את העדים  
 שנתנו בתורת גרושין, וזה שאמר לה 'שטר חוב', מפני  
 שנזכר ממנה.  
 יא. המגרש צריך שיאמר לה כשינתן לה הגט: 'הרי זה  
 גט', או 'הוא גט', וכיוצא בזה; ואם נתן כידה ולא אמר  
 כלום, הרי זה פסול. במה דברים אמורים? בשלא היה  
 מדבר עמה על עסקי גטה; אבל אם היה מדבר עמה על  
 עסקי גטה, ונטל הגט ונתן כידה ולא אמר כלום - הרי זה  
 גט פשר.  
 יב. גט שהיה מנח על הארץ, ואמר לה: 'טלי גט' מעל  
 גבי קרקע, ונטלתו, או שהיה קשור על ידו או על ירכו,  
 ושלפתו ממנו - אף על פי שאמר לה אחר שקבא לידה 'הרי  
 הוא גט' - אינו גט, שנאמר: "ונתן כידה", לא שתקח היא  
 מעצמה; והרי לא נתן לה לא הוא ולא שלוחו. אבל אם  
 הרבין [הטה] לה בגופו, או הטה ידו עד ששילפה הגט  
 מעליו, ואמר לה 'הרי זה גט' - הרי זה גט.  
 יג. ומנין שיתנונו לה בפני עדים? הרי הוא אומר: "על פי  
 שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר", ואי אפשר  
 שתהיה זו היום ערוה והבא עליה במיתת בית דין, ולמחר  
 תהי מתרת בלא עדים. לפיכך אם נתן לה הגט בינו לבינה,  
 ואפלו בעד אחד - אינו גט.

1 שְׁטָרוֹת - קל הוא שֶהֵקְלוּ בְּגִישׁ נָשִׁים, כְּדִי שֶׁלֹא יִהְיֶה בְּנוֹת  
2 יִשְׂרָאֵל עֲגוּנוֹת, הוֹאִיל וְחֻמֵּימַת הָעֲדִים בָּגַט מִדְּבָרֶיהֶן, כְּמוֹ  
3 שֶׁבִּאֲרָנוּ.

4 **כד.** אף על פי שֶׁחֻמֵּימַת הָעֲדִים בָּגַט מִדְּבָרֶיהֶן, הִתְקַנְנוּ  
5 שִׁיֵּהָיו הָעֲדִים מִפְּרָשִׁין שְׁמוּתֵיהֶן בָּגַט. וְכֵן הִתְקַנְנוּ בְּעֲדֵי  
6 הַגָּט, שֶׁאֵין חֻמֵּימַת אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה; וְאִם חָתְמוּ זֶה שֶׁלֹּא  
7 בִּפְנֵי זֶה, הָרִי זֶה גָּט פְּסוּל. וְכֵן תִּקְנוּ חֻמֵּים שֶׁיִּכְתֹּב זֶמַן בָּגַט  
8 וּמְקוֹם כְּתִיבָתוֹ, כְּשֶׁאָר הַשְּׁטָרוֹת - שֶׁמָּא תִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ  
9 קְרוֹכָתוֹ וְתִזְנֶה כְּשֶׁהִיא תַּחְתִּיר (בַּעֲוֹדָה נִשְׁוָא לר), וְיִכְתֹּב לָהּ  
10 גָּט אַחֵר הַנּוֹתָר וְיִתֵּן לָהּ, וְאִם לֹא יִהְיֶה בּוֹ זֶמַן, יִכְלֹה לִזְמַר  
11 קֹדֶם הַנּוֹתָר נִתְּגַרְשְׁתִּי; לְפִיכָף תִּקְנוּ זֶמַן בָּגִטִּין.

12 **כה.** גָּט שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֲדִים וְאֵין בּוֹ זֶמַן [תֹּאדָרִיר], אוֹ שֶׁהִיא  
13 [תֹּאדָרִיר] מִקֶּדֶם [מִזְמַן הַכְּתִיבָה], אוֹ מֵאַחֵר [מִזְמַן הַכְּתִיבָה],  
14 אוֹ שֶׁנִּכְתַּב בְּיוֹם וְנִחְתַּם בְּלִילָה שְׁלֹאֲתָרֶיו אֵף עַל פִּי  
15 שְׁעוֹסְקִין בְּאוֹתוֹ עֵינָן, אוֹ כְּתֹב אֶת הַגָּט בִּירוּשָׁלַיִם וְטָעָה  
16 וְכָתַב בְּלוֹד - כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין, עַד שֶׁיִּתְקַטְמוּ בּוֹ בְּזֶמַן כְּתִיבָתוֹ  
17 וּבְמְקוֹם כְּתִיבָתוֹ.

18 **כו.** חֲתָף מִמֶּנּוּ הַזֶּמַן וְנִתְּנוּ לָהּ, אוֹ שֶׁלֹּא כְּתֹב שֵׁם הַיּוֹם  
19 אֶלָּא 'בְּשַׁבָּת' [שַׁבּוּעַ] רִאשׁוֹנָה אוֹ שְׁנִיָּה מִחֻדָּשׁ פְּלוּנִי, אוֹ  
20 'בְּחֻדָּשׁ פְּלוּנִי', אוֹ 'בְּשָׁנָה פְּלוּנִי' וְלֹא הַזְכִּיר הַחֻדָּשׁ, אֶפְלוּ  
21 כְּתֹב 'בְּשַׁבּוּעַ' [שְׁמִיטָה] פְּלוּנִי - כְּשֶׁר; וְכֵן אִם כְּתֹב בּוֹ:  
22 'הַיּוֹם גִּרְשְׁתִּיהָ' - כְּשֶׁר, שֶׁשִּׁמְעֵמוּ הַיּוֹם הַזֶּה שֶׁיֵּצֵא בּוֹ הַגָּט.  
23 **כז.** וְכֵן תִּקְנוּ שִׁיֵּהָיו מוֹנִין בָּגִטִּין לְמַלְכוּת אוֹתוֹ הַזֶּמַן,  
24 מִשּׁוֹם שֶׁלּוֹם מַלְכוּת. כְּתֹב לְמַלְכוּת שֶׁאֵינָה מַלְכוּת אוֹתָהּ  
25 הַמְּדִינָה, אוֹ לְבָנִין הַבֵּית, אוֹ לְחֻרְבָּן הַבֵּית - אִם דָּרָךְ אוֹתוֹ  
26 מְקוֹם לְמִנּוֹת בּוֹ, הָרִי זֶה כְּשֶׁר; וְאִם אֵין דָּרָכָם לְמִנּוֹת בּוֹ,  
27 הָרִי זֶה פְּסוּל. וְכָכָר נִהְיָה כָּל יִשְׂרָאֵל לְמִנּוֹת בָּגִטִּין, אוֹ  
28 לְיִצְיָרָה [לְבִרְיָאָה] אוֹ לְמַלְכוּת אֶלְפִּסְנִדְרוֹס מִקְרוֹן, שֶׁהוּא  
29 מִנֵּין שְׁטָרוֹת. וְאִם כְּתֹב לְשֵׁם מַלְכוּת אוֹתוֹ זֶמַן בְּמִדְיָנָה שֶׁיֵּשׁ  
30 בָּהּ רְשׁוֹת אוֹתָהּ מַלְכוּת, הָרִי זֶה כְּשֶׁר.

31 **כח.** הָאוֹמֵר לְשָׁנִים: 'כְּתֹבוּ וְחֻמֵּימַת וְחֻמֵּימַת גָּט לְאִשְׁתִּי',  
32 וְנִתְּאָחֵר הַדָּבָר יָמִים אוֹ שָׁנִים, אוֹ שֶׁנִּמְצָא הַגָּט בְּטֵל וְהִזְכִּירוֹ  
33 לְכָתֹב לָהּ גָּט אַחֵר כְּשֶׁר אַחֵר כְּפִי שָׁנִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְּבָאֵר -  
34 הָרִי אֵלּוּ כּוֹתֵבִין זֶמַן הַכְּתִיבָה וּמְקוֹם הַכְּתִיבָה, לֹא הַזֶּמַן  
35 שֶׁאָמַר לָהּ הַכָּתֹב בּוֹ 'כְּתֹבוּ' וְלֹא אוֹתוֹ הַמְּקוֹם. כִּי־עַד? הִיוּ  
36 בִּירוּשָׁלַיִם כְּשֶׁאָמַר לָהּ, וְהִיוּ עוֹמְדִין בְּתִשְׁרֵי, וְנִתְּאָחֵרוּ עַד  
37 גִּיסָן וְהָרִי הֵן בְּלוֹד - כּוֹתֵבִין זֶמַן הַגָּט מִנִּיסָן וּבְלוֹד, שֶׁשֵּׁם  
38 נִכְתַּב הַגָּט, כְּשֶׁאָר שְׁטָרוֹת.

## פָּרָק ב

40 **א.** זֶה שֶׁנִּאָּמַר בַּתּוֹרָה "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ" -  
41 אַחֵד הַכּוֹתֵב בְּיָדוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לְאַחֵר לְכָתֹב לוֹ, וְאַחֵד הַנּוֹתָר  
42 בְּיָדוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לְאַחֵר לָתֵן לָהּ; לֹא נִאָּמַר "וְכָתַב", אֶלָּא  
43 לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵין מִתְּגַרְשֵׁת אֶלָּא בְּכָתֹב; "וְנָתַן", שֶׁלֹּא תִּקַּח  
44 מִעַצְמָה.

45 **ב.** אָמַר לְשָׁנִים: 'כְּתֹבוּ גָּט וְחֻמֵּימַת וְחֻמֵּימַת לְאִשְׁתִּי' - הָרִי אֵלּוּ  
46 כּוֹתֵבִין וְחֻמֵּימַת וְנִתְּנִין לָהּ, וְהֵן הֵן שְׁלֹחֵיהֶן וְהֵן הֵן עֲדֵי וְהֵם

47 שְׁלֹחֵי הַגָּט וְהֵם גַּם הַחֲתוּמִּים עֲלֵיו וְעִידֵי הַמְסִירָה שִׁלּוֹ; [וְכֵן אִם  
48 אָמַר לְסוֹפֵר: 'כְּתֹב לִי גָט לְאִשְׁתִּי', וְאַמָּר לְעֲדִים לְחַתֵּם -  
49 כּוֹתֵבִין וְחֻמֵּימַת וְנִתְּנִין לוֹ, וְהוּא מְגַרֵּשׁ בּוֹ כָּל עַת שֶׁיִּרְצֶה.  
50 ג. וְכּוֹתֵבִין גָּט לְאִישׁ אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ עִמוֹ, וְהוּא  
51 שִׁיֵּהָיו הָעֲדִים וְהַסּוֹפֵר שֶׁכְּתֹבוּ וְחֻמֵּימַת בּוֹ מִפְּרִירִין וְיִזְדַּעֵין שְׁנֵיהֶם  
52 הוּא פְּלוּנִי וְאִשְׁתּוֹ הִיא פְּלוּנִית. וְאִם הִיוּ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שָׁנִים  
53 שֶׁשִּׁמְעֵיהֶן שָׁנִים וְשִׁמּוֹת נְשׁוּתֵיהֶן שָׁנִים - אֵין מְגַרֵּשׁ אַחַד  
54 מֵהֶן אֶלָּא בְּמַעֲמַד חֲבֵרוֹ; שֶׁמָּא יִכְתֹּב גָּט וְיִזְלִיכוּ לְאִשְׁתּוֹ חֲבֵרוֹ  
55 וְיִגְרְשֶׁנָּה עָלָיו.

56 **ד.** וּבְשַׁעֲת הַסִּפְּנָה [כַּגּוֹן שֶׁהַבַּעַל נוֹטֵה לְמוֹת] - כּוֹתֵבִין וְנִתְּנִין  
57 אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין מִפְּרִירִין. וְהָאִשָּׁה נּוֹתֶנֶת שְׂכָר הַסּוֹפֵר בְּכָל  
58 מְקוֹם.

59 **ה.** וְצָרִיף שִׁיאֲמַר הַבַּעַל עֲצָמוֹ לְסוֹפֵר: 'כְּתֹב', וְלְעֲדִים:  
60 'חֲתוּמוֹ'. הָרִי שֶׁאָמְרוּ לוֹ בֵּית דִּין אוֹ שָׁנִים: 'נִכְתַּב גָּט  
61 לְאִשְׁתְּךָ'; וְאָמַר לָהֶם: 'כְּתוּבוּ', וְכָתְבוּ הֵן עֲצָמָן וְחֻמֵּימַת בּוֹ,  
62 הָרִי זֶה כְּשֶׁר; אֲבָל אִם אָמְרוּ הֵן לְסוֹפֵר וְכָתַב וְלְעֲדִים וְחֻמֵּימַת  
63 - אֵף עַל פִּי שֶׁחֻזְרוּ וְנִתְּנָהוּ לַבַּעַל, וְחֻזְרוּ וְנָתַן גָּט זֶה לְאִשְׁתּוֹ  
64 בִּפְנֵי עֲדִים - הָרִי זֶה גָּט בְּטֵל, שֶׁהָרִי כְּתֹבוּ מִי שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ  
65 הַבַּעַל לְכָתֹבוּ.

66 **ו.** אָמַר לְשָׁנִים אוֹ לְשִׁלְשָׁה: 'אָמְרוּ לְסוֹפֵר וְיִכְתֹּב גָּט לְאִשְׁתִּי,  
67 וְאָמְרוּ לְעֲדִים וְיִתְקַטְמוּ' וְאָמְרוּ לְסוֹפֵר וְכָתַב, וְלְעֲדִים וְחֻמֵּימַת,  
68 אוֹ שֶׁאָמַר לְשָׁנִים: 'אָמְרוּ לְסוֹפֵר וְיִכְתֹּב גָּט לְאִשְׁתִּי, וְאִתָּם  
69 חֲתוּמוֹ' - הָרִי זֶה גָּט פְּסוּל; וּמִתְּלִישְׁכִּין בְּדָבָר זֶה הִרְבָּה, מִפְּנֵי  
70 שֶׁהוּא קָרוֹב לְהִיּוֹת גָּט בְּטֵל.

71 **ז.** וְיֵמָּה בֵּין פְּסוּל לְבָטֵל? שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁנִּאָּמַר בְּחִבּוּר זֶה בָּגַט  
72 שֶׁהוּא 'בְּטֵל', הוּא בְּטֵל מִן הַתּוֹרָה; וְכָל מְקוֹם שֶׁנִּאָּמַר  
73 'פְּסוּל', הוּא פְּסוּל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

74 **ח.** הַבַּעַל שֶׁהִבִּיא גָט בְּיָדוֹ חֲתוּם, וְאָמַר: 'תִּתְּנוּ גָט זֶה לְאִשְׁתִּי'  
75 - הָרִי אֵלּוּ יִתְּנוּ לָהּ. אָמַר לְאַחֲרִים לְכָתֹב גָּט וְלִחְתֹּם בּוֹ וְלִתְּנוֹ  
76 לְאִשְׁתּוֹ, וְכָתְבוּ וְחֻמֵּימַת וְנִתְּנוּ לָהּ, וְנִמְצָא הַגָּט בְּטֵל אוֹ פְּסוּל  
77 - הָרִי אֵלּוּ כּוֹתֵבִין אַחֵר, אֶפְלוּ מֵאַחַד, עַד שֶׁיִּגְיַע לִידָה גָט  
78 כְּשֶׁר.

79 **ט.** אָמַר לָהֶם הַבַּעַל: 'כְּתֹבוּ וְחֻמֵּימַת וְחֻמֵּימַת לְשִׁלִּיחַ לְהוֹלִיךָ לָהּ',  
80 וְכָתְבוּ וְחֻמֵּימַת וְנִתְּנוּ לְשִׁלִּיחַ, וְנִמְצָא הַגָּט בְּטֵל - אֵין כּוֹתֵבִין  
81 אַחֵר עַד שֶׁיִּמְלִכוּ בַּבַּעַל; שֶׁהָרִי לֹא עָשָׂה אוֹתָן שְׁלֹחִין  
82 לְגִירוּשִׁין [אֵלָּא לְמוֹסְרוֹ לְשִׁלִּיחַ], וְשֶׁמָּא לֹא רָצָה אֶלָּא שֶׁיִּכְתֹּבוּ  
83 וְיִתְּנוּ לְשִׁלִּיחַ בְּלִבָּד וְלֹא יִשְׁאַר לָהֶם בּוֹ מַעֲשֶׂה אַחֵר, וְהָרִי  
84 כְּתֹבוּ וְנִתְּנוּ. לְפִיכָף לֹא יִכְתֹּבוּ אַחֵר; וְאִם כְּתֹבוּ גָט אַחֵר כְּשֶׁר,  
85 וְנִתְּנָהוּ לְשִׁלִּיחַ, וְנִתְּנוּ לָהּ - הָרִי זֶה סֶפֶק מְגִרְשָׁת.

86 **י.** הָאוֹמֵר לְשָׁנִים אוֹ לְיָתֵר עַל שָׁנִים: 'כְּתֹבוּ גָט וְחֻמֵּימַת לְאִשְׁתִּי',  
87 'עֲרֻשׁוּהָ', 'שְׁלַחוּהָ', 'שְׁכַחוּהָ', 'תְּרַחוּהָ' [גִּרְשׁוּהָ], 'כְּתֹבוּ אַגְרָת  
88 וְחֻמֵּימַת לָהּ' - הָרִי אֵלּוּ יִכְתֹּבוּ גָט כְּשֶׁר וְיִתְּנוּ לָהּ. אָמַר לָהֶם:  
89 'פְּטְרוּהָ', 'פְּרִנְסוּהָ', 'עֲשׂוּ לָהּ בְּדָת', 'עֲשׂוּ לָהּ בְּנִימוּס', 'עֲשׂוּ  
90 לָהּ כְּרָאוּי' - לֹא אָמַר כְּלוּם; וְאִם כְּתֹבוּ גָט וְנִתְּנוּ לָהּ, הָרִי זֶה  
91 בְּטֵל.

92 **יא.** אָמַר לָהֶם: 'הוֹצִיאָהּ', 'עֲזְבוּהָ', 'הַתִּירוּהָ', 'הַנִּיחָהּ',  
93 'הוֹעִילוּהָ' - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם מִשְׁמַע מְלוֹת אֵלּוּ הִגְרוּשִׁין, אוֹ

דָּבָר אַחֵר. לְפִיכָף אֵין כּוֹתְבִין לָהּ; וְאִם כָּתְבוּ גֵט וְנָתְנוּ לָהּ, הָרִי זֶה סֶפֶק מִגְרָשָׁת.  
**יב.** הָאוֹמֵר: 'כָּתְבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי' - הָרִי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְחוֹתְמִין וְנוֹתְנִין לְבַעַל בְּיָדוֹ, וְאֵין נוֹתְנִין לְאִשְׁתּוֹ עַד שְׂאִימֵר לָהֶם לָתֵן לָהּ; וְאִם נָתְנוּ לָהּ, אֵינוּ גֵט. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בְּבָרְיָא; אֲכָל הַמִּסְכָּן, וְהוּא אָדָם שֶׁקָּפַץ עָלָיו הַחֲלִי בַּמְהֵרָה וְהַכְּבִיד חָלָיו מִיָּד, וְהִיוּצֵא בְּקוֹלָר [בשלשלת בצווארו להתדיין לפני המלך], אֲפִלּוּ עַל עֶסְקִי מָמוֹן, וְהַמְפָּרֵשׁ בָּיִם, וְהִיוּצֵא בְּשִׁירָה, וְאָמַר 'כָּתְבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי' - הָרִי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְיִחַתְּמוּ וְיָתְנוּ לָהּ, שֶׁהַדָּבָר יִדְוֶע שְׁלֵא נִתְכַּוֵּן זֶה אֱלָא לְכַתֵּב וּלְתֵן לָהּ.  
**יג.** בְּרִיא שֶׁאָמַר: 'כָּתְבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי', וְכָתְבוּ וְנָתְנוּ לָהּ, וְהִרְג עֲצָמוֹ מִיָּד, כְּגוֹן שֶׁהִשְׁלִיךְ עֲצָמוֹ מִן הַגֵּג, אוֹ הִפִּיל עֲצָמוֹ לַיָּם - הָרִי זֶה גֵט כָּשֵׁר; וְעַלָּה לִגַּג וּדְחַפְתּוֹ הָרוּחַ וְנָתַת - אֵינוּ גֵט; סֶפֶק הִפִּיל עֲצָמוֹ, סֶפֶק דְּחַפְתּוֹ הָרוּחַ - הָרִי זֶה גֵט, עַד שֶׁיִּדְוֶע לָךְ בְּיָדָי שֶׁהָרוּחַ דְּחַפְתּוֹ. וְכֵן מִי שֶׁהִיָּה מְשֻׁלָּךְ בְּבוֹר וְאָמַר: 'כָּל הַשְּׂוֹמֵעַ קוֹלִי יִכְתֹּב גֵט לְאִשְׁתִּי' - הָרִי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְיָתְנוּ; וְהוּא שֶׁיִּדְוֶע אוֹתוֹ [יכירוהו שהוא בעלה]. וְאִף עַל פִּי שֶׁהָעֵלוּהוּ וְלֹא הִפְרִיחוּהוּ - הָרִי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁזֶּה כְּשֶׁעָת הַסִּכָּנָה הוּא, שֶׁכּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין אִף עַל פִּי שְׂאִין מִכִּירִין. וְכֵן מִי שֶׁנִּפְלֹ בּוֹ מַכּוֹת רַעוּת שְׂאִי אֲפָשָׁר שִׁיחִיָּה מִהֵן, אֲפִלּוּ נִשְׁחַט בּוֹ רַב שְׁנֵי הַסִּימָנִין [קנה וּשְׁטַם], וְרָמַז וְאָמַר: 'כָּתְבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי' - הָרִי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְיָתְנוּ; שֶׁהָרִי עָתָה חַי הוּא, אִף עַל פִּי שְׁסוּפּוֹ לְמוֹת.  
**יד.** מִי שֶׁהִיָּה רוּחַ רָעָה מְכַעֲתָת אוֹתוֹ, וְאָמַר כְּשֶׁהִתְחִיל בּוֹ הַחֲלִי: 'כָּתְבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי' - לֹא אָמַר כְּלוּם, מִפְּנֵי שְׂאִין דַּעְתּוֹ נִכְוָּנָה וּמִיִּשְׁכָּת. וְכֵן הַשְּׁכוֹר שֶׁהִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט; וְאִם לֹא הִגִּיעַ, הָרִי זֶה סֶפֶק.  
**טו.** אָמַר כְּשֶׁהוּא בְּרִיא: 'כָּתְבוּ גֵט וְתָנוּ לְאִשְׁתִּי', וְאַחֵר כָּף נִבְעַת [נחלה] - מִמֵּתִינִין עַד שִׁיבְרִיא, וְכוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לָהּ, וְאֵין צָרִיף לְחִזּוֹר וְלִהְיוֹת בּוֹ אַחֵר שֶׁהִבְרִיא; וְאִם כָּתְבוּ וְנָתְנוּ קֹדֶם שִׁיבְרִיא, הָרִי זֶה פָּסוּל.  
**טז.** מִי שֶׁנִּשְׁתַּתַּק [נחלס] וְהָרִי דַּעְתּוֹ נִכְוָּנָה, אָמְרוּ לוֹ: 'כָּתְבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי'? וְהִרְכִּין בְּרֵאשׁוֹ - בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא פָּעָמִים בְּסוּרוּגִין: אִם אָמַר עַל לֹא 'לֹא', וְעַל הֵן 'הֵן' - הָרִי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְיָתְנוּ; וְצָרִיכִין לְבָדֵקוֹ יָפָה יָפָה, שֶׁמָּא נִטְרָפָה דַּעְתּוֹ. וְכֵן אִם כָּתְבוּ בְּיָדוֹ: 'כָּתְבוּ וְתָנוּ גֵט לְאִשְׁתִּי' - הָרִי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לָהּ, אִם הִיָּה דַּעְתּוֹ מִיִּשְׁכָּת עָלָיו; שְׂאִין דִּין מִי שֶׁנִּשְׁתַּתַּק בְּדִין הַחֲרָשׁ.  
**יז.** מִי שֶׁנִּשְׁאָא כְּשֶׁהוּא פֶּקֶח וְנִתְחַרַּשׁ, וְאֵין צָרִיף לוֹמַר נִשְׁתַּטָּה - אֵינוּ מוֹצִיא לְעוֹלָם עַד שִׁיבְרִיא; וְאֵין סוֹמְכִין עַל רְמִיזָה הַחֲרָשׁ וְלֹא עַל כָּתְבוּ, אִף עַל פִּי שֶׁדַּעְתּוֹ נִכְוָּנָה וּמִיִּשְׁכָּת. אֲכָל אִם נִשְׂאָא כְּשֶׁהוּא חֲרָשׁ, מִגְרָשׁ בְּרִמְיָה - שְׂאִין קְדוּשִׁיו קְדוּשִׁין מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וְכִשְׁם שְׁכּוֹנֵס בְּרִמְיָה, כָּף מוֹצִיא בְּרִמְיָה.  
**יח.** הַמְּקַדֵּשׁ קִטְנָה עַל יְדֵי אֲבִיהָ [נתן קידושיה לאביה], וְגִרְשָׁה כְּשֶׁהִיא קִטְנָה - אֲבִיהָ מְקַבֵּל אֶת גִּטָּהּ; וּמִשְׁיַגִּיעַ הַגֵּט

לִיד הָאֵב, נִתְגַּרְשָׁה. גִּרְשָׁה כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה - אִם הִגִּיעַ הַגֵּט לַיָּדָה אוֹ לִיד אֲבִיהָ, נִתְגַּרְשָׁה. וְאֵין נַעֲרָה מִאֲרֻשָּׁה עוֹשָׂה שְׂלִיחַ לְקַבֵּל גִּטָּה מִיָּד בַּעֲלָהּ בְּחֵי אֲבִיהָ; אֲכָל הָאֵב עוֹשָׂה שְׂלִיחַ לְקַבֵּל הַגֵּט לְבִתּוֹ הַמִּתְאַרְשֶׁת, בֵּין קִטְנָה בֵּין נַעֲרָה.  
**יט.** קִדְּשָׁה אֲבִיהָ כְּשֶׁהִיא קִטְנָה וְנָתַת - אִם מִבְּחֻנֵּת בֵּין גִּטָּה לְדָבָר אַחֵר, הָרִי זֶה מִתְגַּרְשֶׁת מִשְׁיַגִּיעַ הַגֵּט לַיָּדָה. וְאִם לֹא, אֵינָה מִתְגַּרְשֶׁת עַד שֶׁתְּכַתֵּב; וְאִם גִּרְשָׁה, אֵינָה מִגְרָשֶׁת.  
**כ.** מִי שֶׁהָיָה נוֹתֵן שְׁכּוֹפִין אוֹתוֹ לְגִרְשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלֹא רָצָה לְגִרְשׁ - בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל כָּכָל מְקוֹם וּבְכָל זְמַן מִכֵּין אוֹתוֹ עַד שִׁיֵּאמַר 'רוֹצֵה אֲנִי', וְיִכְתֹּב הַגֵּט וְהוּא גֵט כָּשֵׁר. וְכֵן אִם הִכּוּהוּ גוֹיִים וְאָמְרוּ לוֹ: 'עֲשֵׂה מָה שִׁיִּשְׁרָאֵל אוֹמְרִין לָךְ', וְלִחְצוֹ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל בִּיד הַגּוֹיִים עַד שֶׁגִּרְשׁ - הָרִי זֶה כָּשֵׁר; וְאִם הַגּוֹיִים מַעֲצָמִין אֶנְסוּהוּ עַד שֶׁתְּכַתֵּב - הוֹאִיל וְהָיָה נוֹתֵן שִׁיִּכְתֹּב, הָרִי זֶה גֵט פָּסוּל. וְלִמָּה לֹא כָּטַל גֵּט זֶה, שֶׁהָרִי הוּא אֲנוֹס, בֵּין בְּיָד גוֹיִים בֵּין בְּיָד יִשְׂרָאֵל? שְׂאִין אוֹמְרִין 'אֲנוֹס' אֱלָא לְמִי שֶׁנִּלְחֹץ וְנִדְחָק לַעֲשׂוֹת דָּבָר שְׂאִינוּ חִיב מִן הַתּוֹרָה לַעֲשׂוֹתוֹ, כְּגוֹן מִי שֶׁהָפָה עַד שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן; אֲכָל מִי שֶׁתְּקַפּוֹ יִצְרוֹ הָרַע לְכַטֵּל מִצְוָה אוֹ לַעֲשׂוֹת עֲבָרָה, וְהָפָה עַד שֶׁעָשָׂה דָּבָר שֶׁחִיב לַעֲשׂוֹת, אוֹ עַד שֶׁנִּתְרַחַק מִדָּבָר שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ - אֵין זֶה אֲנוֹס מִמֶּנּוּ, אֱלָא הוּא אֲנוֹס עֲצָמוֹ בְּדַעְתּוֹ הָרָעָה. לְפִיכָף זֶה שְׂאִינוּ רוֹצֵה לְגִרְשׁ, מֵאַחַר שֶׁהוּא רוֹצֵה לְהִיּוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, רוֹצֵה הוּא לַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּצְוּוֹת וְלִהְיוֹת מִן הַעֲבֻרוֹת, וְיִצְרוֹ הוּא שֶׁתְּקַפּוֹ, וְכִינּוֹן שֶׁהָפָה עַד שֶׁתִּשְׁשׁ יִצְרוֹ וְאָמַר 'רוֹצֵה אֲנִי' - כָּכָר גִּרְשׁ לְרִצּוֹנוֹ. לֹא הִיָּה הָיָה נוֹתֵן שְׁכּוֹפִין אוֹתוֹ לְגִרְשׁ, וְטַעַם בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁהָיָה הַדִּיּוּטוֹת, וְאֶנְסוּהוּ עַד שֶׁגִּרְשׁ - הָרִי זֶה גֵט פָּסוּל; הוֹאִיל וְיִשְׂרָאֵל אֶנְסוּהוּ, יִגְמַר וְיִגְרֹשׁ. וְאִם הַגּוֹיִים אֶנְסוּהוּ לְגִרְשׁ שְׂלֵא בְּדִין - אֵינוּ גֵט; אִף עַל פִּי שֶׁאָמַר בְּגוֹיִים 'רוֹצֵה אֲנִי', וְאָמַר לְיִשְׂרָאֵל 'כָּתְבוּ וְחַתְּמוּ' - הוֹאִיל וְאֵין הָיָה מִחִיבּוֹ לְהוֹצִיא וְהַגּוֹיִים אֶנְסוּהוּ, אֵינוּ גֵט.

## פֶּרֶק ג'

**א.** כָּל גֵּט שֶׁנִּכְתַּב שְׁלֵא לְשֵׁם הָאִישׁ הַמְּגִרָשׁ וְלְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמִּתְגַּרְשֶׁת - אֵינוּ גֵט. כִּיצַד? סוֹפֵר שֶׁתְּכַתֵּב גֵּט לְלֵמֵד [תלמידיו] אוֹ לְהַתְלַמֵּד [בעצמו], וְכֹא הִבְעֵל וּמָצָא שֵׁם שֶׁנִּכְתַּב בְּגִט זֶה כְּשָׁמוֹ, וְשֵׁם הָאִשָּׁה כְּשֵׁם אִשְׁתּוֹ, וְשֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם עִירוֹ, וְנִטְלוּ וְגִרְשׁ בּוֹ - אֵינוּ גֵט.  
**ב.** יָתֵר עַל זֶה: כָּתְבוּ לְגִרְשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וּמָצָאוּ בֶּן עִירוֹ וְאָמַר לוֹ: 'שְׁמִי כְּשֶׁמֶךְ, וְשֵׁם אִשְׁתִּי כְּשֵׁם אִשְׁתֶּךָ', וְנִטְלוּ מִמֶּנּוּ וְגִרְשׁ בּוֹ - אֵינוּ גֵט, אִף עַל פִּי שֶׁנִּכְתַּב לְשֵׁם גִּרוּשִׁין.  
**ג.** יָתֵר עַל זֶה: מִי שֶׁיָּשַׁע לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁשְּׂמֻתֵיהֶן שְׁוִין, וְכָתְבוּ לְגִרְשׁ אֶת הַגְּדוּלָּה, וְנִמְלָךְ וְגִרְשׁ בּוֹ אֶת הַקִּטְנָה - אֵינוּ גֵט; אִף עַל פִּי שֶׁנִּכְתַּב לְשֵׁם הָאִישׁ הַמְּגִרָשׁ, לֹא נִכְתַּב לְשֵׁם זֶה שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה בּוֹ.  
**ד.** יָתֵר עַל כֵּן: אָמַר לְסוֹפֵר: 'כָּתְבוּ, וְאִיזוֹ שְׂאֲרָצָה אֲגִרְשׁ בּוֹ', וְכָתְבוּ הַסּוֹפֵר עַל דַּעַת זֶה, וְגִרְשׁ בּוֹ אַחַת מֵהֶן - הָרִי זֶה

1 ספק גרושין. וכל גט שכתבו שלא לשמה - אף על פי  
2 שהעביר עליו [על אותיות הגט] קולמוס [קנה עם דין]  
3 לשמה, אינו גט.  
4 ה. מי שכתב גט לגרש את אשתו, ונמלך ולא גרשה,  
5 ונתחיד עמה אחר שכתבו לה - לא יגרשנה באותו הגט  
6 פעם אחרת כשירצה לגרשה. ואם גרשה באותו הגט הדין  
7 - הרי זו מגרשת, ותנשא בו לכתחלה; שהרי נכתב לשמה,  
8 והרי נתן לה עתה בעדים כהלכתו. ולמה לא יגרש בו  
9 לכתחלה? גזירה, שמא יאמרו גט קדם לכנה [שנתגרשה  
10 ואח"כ ילדה ממנו ילדים].  
11 ו. אמר לסופר: 'כתב גט לפלונית, יהיה עמי, לכשאשאנה  
12 אגרשנה בו', ונכתב, ונשאה, וגרשה בו - אינו גט, מפני  
13 שלא היתה בת גרושין ממנו כשנכתב גט זה, ונמצא נכתב  
14 שלא לשם גרושין. אבל אמר לו: 'כתב אותו לארוסתי,  
15 לכשאשאנה אגרשנה בו', וכנסה, וגרשה בו - כשר. כתבו  
16 ליכתמו, ואחר שיקמה גרשה בו - הרי זה ספק גרושין,  
17 הואיל ואינה אשה גמורה שכתבו.  
18 ז. מפני תקנת סופר [להקל מעליו, שיהיו בידו גיטין מוכנים],  
19 התירו חכמים לסופר שייכתב טפסי גטין [הנוסח הכללי],  
20 ויגיה [ישאיר חלק] מקום האיש, ומקום האשה, ומקום הזמן,  
21 ומקום 'הרי את מתרת לכל אדם' - עד שייכתבם לשם האיש  
22 המגרש ולשם האשה המתגרשת, וכן יחתמו העדים לשמו  
23 ולשמה.  
24 ח. סופר שכתב גט לשמו ולשמה כהלכתו, וחתמו העדים  
25 שלא לשמה - הואיל ומסרו לה בעדים, הרי זה פסול  
26 [ומדובר], שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תקון  
27 העולם [שלא תישאר עגונה]. ויש מי שאומר, שאם חתמו  
28 העדים שלא לשמה, הואיל והוא פמזיף מתוכו, הרי זה גט  
29 בטל; וכן אם היה אחד מעדיו פסול, או שהיה עד אחד  
30 בלבד כשר - אף על פי שנמסר בעדים, הרי זה בטל. ולא  
31 יראה לי דבר זה; אלא פמזיף, לא מזיף ודאי, והואיל ונמסר  
32 בעדים כשרים, הרי זה פסול מדבריהם.  
33 ט. המביא גט [בשליחות הבעל], ואבד ממנו ומצאו - אם  
34 אבד ממנו במקום שאין השירות מצויות, אפילו מצאו לאחר  
35 זמן מרבה - הרי זה בחזקת שהגט שאבד ממנו הוא הגט  
36 הנמצא, ותתגרש בו. אבד במקום שהשירות מצויות - אם  
37 מצאו מיד, ועדין לא שהה שם אדם מן העוברין, או שמצאו  
38 בפלי שהניחו בו, ויש לו טביעות עין [הכרת הגט במראהו]  
39 בארכו ורחבו של גט כשיהיה כרוף [קשור] - הרי הוא  
40 בחזקתו, ותתגרש בו.  
41 י. החזק באותו המקום איש אחר ששמו בשם שבגט -  
42 חוששין שמא גט זה הנמצא של אותו האיש האחר הוא,  
43 הואיל ועבר אדם שם, ואף על פי שלא שהה; ואם נתגרשה  
44 בו, הרי זה ספק מגרשת. אבל אם לא עבר אדם שם - הרי  
45 זה בחזקתו, אף על פי שהחזקו שם שנים ששמותיהן שוין.

יא. היה לעדים בגט סימן מכהק - כגון שאמרו: 'נאב יש  
46 בו בצד אות פלונית', או שאמרו: 'מעולם לא חתמנו על גט  
47 אחר שיש בו שמות כשמות אלו' - הרי זה בחזקתו, ותתגרש  
48 בו; ואף על פי שמצאו אחר זמן מרבה, ובמקום שהשירות  
49 מצויות, והחזקו שם שנים ששמותיהן שוין.  
50 יב. שנים ששלחו שני גטין ונתעברו - נותנין שניהן לזו  
51 ושניהן לזו בעדי מסירה; לפיכך אם אבד אחד מהן, הרי  
52 השני בטל.  
53 יג. מי שהיו לו שני שמות, וכן אשה שיש לה שני שמות -  
54 כשמגרש כותב שמה ושמו שהן רגילין בו וידועין בו ביותר,  
55 ואומר: 'איש פלוני וכל שם שיש לו, גרש אשה פלונית וכל  
56 שם שיש לה'; ואם כתב חניכתו וחניכתה [שם לזו של  
57 ושלח], כשר.  
58 יד. כתב השם שאינן ידועין בו ביותר, וכתב 'כל שם שיש  
59 לו' - הרי זה ספק גרושין. שנה שמו או שמה, ושם עירו  
60 או שם עירה - אף על פי שכתב 'וכל שם שיש לו וכל  
61 שם שיש לה' - אינו גט.  
62 טו. הכל כשרין לכתב את הגט, חוץ מחמשה - גוי,  
63 ועבד, וחרש, ושוטה, וקטן; אפילו האשה עצמה כותבת  
64 את הגט שלה. ישראל שנתשמיד לעבודה זרה, או שהוא  
65 מחלל שבת בפרהסיא - הרי הוא כגוי לכל דבריו.  
66 טז. ולמה אין כותבין אלו החמשה? מפני שצריך הכותב  
67 לכתב לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת, והגוי  
68 - על דעת עצמו הוא כותב; וחרש שוטה וקטן - אינן  
69 בני דעת; והעבד - אינו בתורת גטין וקדושין, ולפיכך  
70 הוא פסול כגוי לכל דבריו. ואם כתב הגט אחד מחמשה  
71 אלו - אינו גט, אף על פי שחתמו בו כשרים ונמסר לה  
72 בכשרים.  
73 יז. כתב אחד מן החמשה טפס הגט, והניח מקום התרף,  
74 שהוא מקום האיש, ומקום האשה, ומקום הזמן, ומקום  
75 'הרי את מתרת לכל אדם', וכתבם הפקח הגדול הישראלי  
76 לשמה - הרי זה גט כשר.  
77 יח. מתר להניח חרש שוטה וקטן לכתב טפס הגט  
78 לכתחלה, והוא שיהיה גדול עומד על גבן. אבל הגוי  
79 והעבד אין כותבין הטפס לכתחלה, ואפילו ישראל על גבן;  
80 שלא התירו לכתב טפסי גטין שלא לשמה לכתחלה אלא  
81 מפני תקנת סופר, כמו שבארנו.  
82 יט. הכותב גט בשבת או ביום הפורים בשגגה ונתנו לה  
83 - הרי זה מגרשת. כתבו וחתמו בו ביום טוב בידון ונתנוהו  
84 לה - אינה מגרשת, שהרי העדים פסולין מן התורה; כתבו  
85 ביום טוב בידון, ונמסר לה בפני עדים כשרים ביום טוב  
86 - הרי זה פסול.  
87

## שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"א-כ"ז אייר ה'תשע"ב

### יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ב

## הלכות תפלה וברכת כהנים

### פרק י

א. מי שהתפלל ולא כוון את לבו, יחזור ויתפלל בכוונה; ואם כוון את לבו בברכה ראשונה, שוב אינו צריך. מי שטעה באחת משלש ברכות הראשונות, חוזר לראש; ואם טעה באחת משלש ברכות האחרונות, חוזר לעבודה [רצה]; ואם טעה באחת מן האמצעיות, חוזר לתחלת ברכה שטעה בה, ומשלים תפלתו על הסדר. וכן שלית צבור שטעה בשהוא מתפלל בקול רם, על דרך זו הוא חוזר.

ב. אכל אם טעה שלית צבור בשהוא מתפלל בלחש, אני אומר שאינו חוזר ומתפלל בלחש פעם שנייה, מפני טרח הצבור, אלא סומך על התפלה שמתפלל בקול רם; והוא שאם טעה בה, לעולם חוזר כמו שהיחיד חוזר.

ג. שלית צבור שטעה ונבהל, ולא ידע מהיכן יתחיל, וישהה שעה - יעמד אחר תחתיו. ואם טעה בברכת המינים, אין ממתנין לו, אלא מיד יעמד אחר תחתיו, שמא מינות נזרקה בו; והוא, שלא התחיל בה; אבל אם התחיל בה, ממתנין לו שעה. ולא יהא השני סרבן באותה שעה.

ד. ומהיכן הוא מתחיל? מתחלת הברכה שטעה בה הראשון, אם טעה באחת מן האמצעיות; אבל אם טעה באחת משלש ראשונות, מתחיל השני מן הראש, ואם טעה באחת מן האחרונות, יתחיל השני מן העבודה.

ה. האומר: 'איני יורד לפני התבה, מפני שבגדי צבועים' - אף בלבושים, לא יעבר באותה התפלה. אמר: 'איני עובר, מפני שיש בגלי סנדל' - אף יחף, לא יעבר.

ו. מי שנסתפק לו אם התפלל או לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל, אלא אם כן התפלל תפלה זו על דעת שהיא נדבה; שאם רצה היחיד להתפלל כל היום בלתי תפלה נדבה, יתפלל. מי שהיה עומד בתפלה, ונזכר שכבר התפלל - פוסק ואפלו באמצע הברכה; ואם היתה תפלת ערבית - אינו פוסק, שלא התפלל אותה מתחלה אלא על דעת שאינה חובה.

ז. מי שטעה והתפלל של חל בשבת, יצא; ואם נזכר והוא בתוך התפלה - גומר ברכה שהתחיל בה, וחוזר ומתפלל של שבת. במה דברים אמורים? בערבית או בשחרית או במנחה. אבל במוסף, פוסק ואפלו באמצע הברכה; וכן אם השלים תפלה של חל על דעת [במחשבה] שהוא מוסף, חוזר ומתפלל מוסף - אחד שבת, ואחד יום טוב, ואחד ראש חודש.

ח. מי שטעה בימות הגשמים, ולא אמר 'מוריד הגשם' ולא

מוריד הטל' - חוזר לראש; ואם הזכיר הטל, אינו חוזר. ואם טעה בימות החמה, ואמר 'מוריד הגשם' - חוזר לראש; ואם לא הזכיר טל, אין מחזירין אותו, שאין הטל נעצר, ואינו צריך בקשה.

ט. מי ששכח השאלה בברכת השנים - אם נזכר קדם שומע תפלה, שואל את הגשמים ב'שומע תפלה'. ואם נזכר אחר שברך 'שומע תפלה', חוזר לברכת השנים; ואם לא נזכר עד שהשלים כל תפלתו, חוזר ומתפלל שניה.

י. טעה ולא הזכיר 'יעלה ויבוא' - אם נזכר קדם שישלים תפלתו, חוזר לעבודה ומזכיר. ואם נזכר אחר שהשלים תפלתו, חוזר לראש; ואם היה רגיל לומר דברי תחנונים אחר תפלתו [כגון אלוקי נצור לשוני וגו'], ונזכר אחר שהשלים תפלתו קדם שיעקר רגליו - חוזר לעבודה.

יא. במה דברים אמורים? בחלו של מועד, או בשחרית ובמנחה של ראשי חודשים; אבל ערבית של ראש חודש - אם לא הזכיר, אינו חוזר.

יב. כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל - שלית צבור חוזר ומתפלל, אם טעה במותו בעת שמתפלל בקול רם; חוץ משחרית של ראש חודש, שאם שכח שלית צבור ולא הזכיר 'יעלה ויבוא' עד שהשלים תפלתו, אין מחזירין אותו, מפני טרח צבור - שהרי תפלת המוספין לפניו, שהוא מזכיר בה ראש חודש.

יג. עשרת הימים שמראש השנה עד יום הכפורים - טעה וחתם בהם בברכה שלישית 'האל הקדוש', חוזר לראש. טעה וחתם באחת עשרה 'אוהב צדקה ומשפט', חוזר לתחלת הברכה, וחותם בה 'המלך המשפט', ומתפלל והולך על הסדר; ואם לא נזכר עד שהשלים תפלתו, חוזר לראש. אחד יחיד, ואחד צבור.

יד. טעה ולא הזכיר הבדלה בחגון הדעת - אם נזכר קדם שומע תפלה, מבדיל ב'שומע תפלה'; ואם נזכר אחר שומע תפלה, משלים תפלתו ואינו צריך לחזור. וכן מי שלא הזכיר 'על הנסים' בחנכה ובפורים, ו'עגנו' בתפלת תענית - אינו חוזר ומתפלל; אחד יחיד ואחד צבור. ואם נזכר קדם שיעקר רגליו - אומר: 'עגנו אבינו וכו' כי אתה שומע תפלה, פודה ומציל בכל עת צרה', 'יהיו לרצון אמרי פי'.

טו. שכח ולא התפלל מנחה בערב שבת, יתפלל ערבית שתים של שבת; וכן ביום טוב. שכח ולא התפלל מנחה בשבת או ביום טוב - מתפלל במוצאי ערבית שתים של חול, מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה; ואם הבדיל בשתייהן, או לא הבדיל באחת מהן - יצא; אבל אם לא הבדיל בראשונה, והבדיל בשניה - חוזר ומתפלל תפלה שלישית, מפני שהראשונה לא עלתה לו, מפני שהקדימה לתפלה שהיא תפלת ערבית. וכל המתפלל שתי תפלות, 87

46 כגון שחוק והתל [הוללות] ושיחה בטלה. ואין אוכלין בהן,  
47 ואין שותין בהן, ואין גאותין [מתקשטים] בהן, ואין מטילין  
48 בהן. ואין נכנסין להן לא בחמה מפני החמה, ולא בגשמים  
49 מפני הגשמים. וחקמים ותלמידיהן - מתרין לאכל ולשתות  
50 בהן מדחק [כשמוכרחים].  
51 ז. ואין מחשבים בהן חשבונות, אלא אם כן היו חשבונות  
52 של מצוה, כגון קפה של צדקה ופדיון שבויים, וכיוצא בהן.  
53 ואין מספידין בהן, אלא הספד של רבים, כגון שיהיה שם  
54 בהספד גדולי חכמי אותה העיר, שפל העם מתקבצין וכאין  
55 בגללן.  
56 ח. היה לבית הכנסת או לבית המדרש שני פתחים - לא  
57 יעשנו דרך כדי שיכנס בפתח זה ויצא בפתח אחר שכנגדו  
58 לקרב הדרך; שאסור להכנס להן, אלא לדבר מצוה.  
59 ט. מי שצריך להכנס לבית הכנסת לקרות תינוק או חברו -  
60 יכנס, ויקרא מעט או יאמר שמועה [הלכה], ואחר כך יקרא  
61 חברו, כדי שלא יכנס בשביל חפצו בלבד. ואם אינו יודע,  
62 יאמר לאחד מן התינוקות: 'קרא לי פסוק שאתה קורא בו';  
63 או ישקה מעט בבית הכנסת, ואחר כך יצא, שהישיבה שם  
64 מעסקי מצוה היא, שנאמר: "אשר יושבי ביתך".  
65 י. מי שנוכנס לקרות או להתפלל בפתח זה, מתר לו לצאת  
66 בפתח שכנגדו כדי לקרב את הדרך; ומתר לאדם להכנס  
67 לבית הכנסת במקלו במנעלו ובאפודתו [כשגופיה על גופו].  
68 ואם היה צריך לרק, רוקק בבית הכנסת.  
69 יא. בתי כנסיות ובתי מדרשות שחורבו, בקדשתן הן  
70 עומדין, שנאמר: "והשמותי את מקדשיכם" - אף על פי  
71 שהן שוממין, בקדשתן הן עומדין. וכשם שנוהגין בהן  
72 בלשונן, כך נוהגין בהן בחרבנן - חוץ מכבוד ורבוץ [טאטוא  
73 ושטיפה], שאין מכבדין אותן ואין מרבצין אותן. עלו בהן  
74 עשבים, לא יתלש; ואם תלשו אותן, מניחין אותן במקומן,  
75 כדי שיראו אותן העם, ותעור רוחם וישתדלו לבנותן.  
76 יב. אין סותרין בית הכנסת כדי לבנות אחר במקומו, או  
77 במקום אחר, אבל בונין אחר, ואחר כך סותרין זה - שפא  
78 יארגע להן דבר אנס, ולא יכנו. [אם כמעט] נפל כתל אחד  
79 ממנו - בונה [כותל] חדש בצד הישן, ואחר כך סותר הישן.  
80 יג. במה דברים אמורים? שלא חרבו יסודותיו. אבל אם  
81 חרבו יסודותיו, או שנטו כתליו לפל - סותרין אותו מיד,  
82 ומתחילין לבנותו במהרה ביום ובלילה, שפא תדחק השעה,  
83 וישאר חרב.  
84 יד. מתר לעשות בית הכנסת, בית המדרש; אבל בית  
85 המדרש, אין עושין אותו בית הכנסת, שקדשת בית המדרש  
86 יתרה על קדשת בית הכנסת, ומעלין בקדש ולא מורידין.  
87 וכן בני העיר שמכרו בית הכנסת, יש להן לקח בדמיו תבה  
88 [לסט]; מכרו תבה, יש להן לקח בדמיה מטפחות [מעילים]  
89 או תיק [בית] לספר תורה; מכרו מטפחות או תיק, לוקחין  
90 בדמיו חמשין [גליונות של חמשה חומשי תורה נפרדים];  
91 מכרו חמשין, לוקחין ספר תורה. אבל אם מכרו ספר תורה  
92 - אין לוקחין בדמיו אלא ספר תורה אחר, שאין שם קדשה

1 אפלו שחרית ומוסף - לא יתפלל זו אחר זו; אלא ישקה  
2 בין תפלה לתפלה, כדי שתתחונן [תתישב] דעתו עליו.  
3 טז. אסור לו למתפלל בצבור, שיקדים תפלתו לתפלת  
4 הצבור. הנכנס לבית הכנסת, ומצא צבור מתפללין בלחש  
5 - אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור  
6 לקדשה, יתפלל. ואם לאו, ימתין עד שיגיע שליח צבור  
7 להתפלל בקול רם, ויתפלל עמו בלחש מלה במלה, עד  
8 שיגיע שליח צבור לקדשה; ועונה הקדשה עם הצבור,  
9 ומתפלל שאר תפלה לעצמו. ואם התחיל להתפלל קדם  
10 שליח צבור, והגיע שליח צבור לקדשה - לא יפסיק, ולא  
11 יענה קדשה עמה. וכן לא יענה 'אמן', יהא שמיה רבה  
12 מברוך, והוא באמצע התפלה; ואין צריך לומר, בשאר  
13 ברכות.

## יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ב

## פרק יא

16 א. כל מקום שיש בו עשרה מישראל, צריך להקין לו בית  
17 שיכנסו בו לתפלה בכל עת תפלה; ומקום זה, הוא הנקרא  
18 'בית הכנסת'. וכופין בני העיר זה את זה לבנות להן בית  
19 הכנסת, ולקנות להן ספר תורה נביאים וכתובים.  
20 ב. כשבונים בית הכנסת, אין בונים אותו אלא בגבהה של  
21 עיר, שנאמר: "בראש המיתות תקרא". ומגביהין אותו עד  
22 שיהיה גבוה מכל חצרות העיר, שנאמר: "ולרומם את בית  
23 אלהינו". ואין פותחין פתחי בית הכנסת אלא למזרח,  
24 שנאמר: "והחנים לפני המשכן קדמה". ובונים בו היכל  
25 שמניחין בו ספר תורה, ובונים היכל זה ברוח שמתפללין  
26 כנגדה באותה העיר, כדי שיהיו פניהן אל מול ההיכל  
27 כשיעמדו בתפלה.  
28 ג. ומעמידין בימה באמצע הבית, כדי שיעלה עליה הקורא  
29 בתורה או מי שהוא אמר לעם דברי כבושין - כדי שישמעו  
30 כלן. וכשמעמידין התבה שיש בה ספר תורה, מעמידין  
31 אותה באמצע, ואחורי התבה כלפני [כלפי] ההיכל, ופניה  
32 כלפי העם.  
33 ד. כיצד העם יושבין בבתי כנסיות? הזקנים יושבין ופניהן  
34 כלפי העם, ואחוריהן כלפי ההיכל; וכל העם יושבין שורה  
35 לפני שורה, ופני כל שורה לאחורי השורה שלפניה, עד  
36 שיהיו פני כל העם כלפני הקדש, וכלפני הזקנים וכלפני פני  
37 התבה. ובעת ששליח צבור עומד לתפלה, עומד בארץ לפני  
38 התבה, ופניו כלפני הקדש, כשאר העם.  
39 ה. בתי כנסיות ובתי מדרשות - נוהגין בהן כבוד, מכבדין  
40 [מטאטאין] אותן ומרבצין אותן [מדלפיו מים]. ונהגו כל  
41 ישראל בספרד ובמערב [מדיונות שבמערב לים התיכון]  
42 בשנער [בבל] וארץ הצבי [ארץ], להדליק עצשיות בבתי  
43 כנסיות, ולהציע בקרקען מחצלות כדי לישב עליהן. ובערי  
44 אדום [ארצות הנוצרים], יושבין שם על הפסאות.  
45 ו. בתי כנסיות ובתי מדרשות - אין נוהגין בהן קלות ראש,

יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ב

פרק יב

א. משה רבנו תקן להן לישראל, שיהיו קורין בתורה  
ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית, כדי שלא ישהו  
שלשה ימים בלא שמיעת תורה. ועזרא הסופר תקן שיהיו  
קורין בן במנחה בכל שבת, משום יושבי קרנות [סוחרים  
שאינם באים לשמוע בשני וחמישי]; וגם הוא תקן שיהיו  
הקורין בשני ובחמישי שלשה בני אדם, ולא יקראו פחות  
מעשרה פסוקין.  
ב. ואלו הן הימים שקורין בהם בתורה בצבור: בשבתות,  
ובמועדים, ובראשי חודשים, ובתעניות, ובחנכה ופורים,  
ובשני ובחמישי שבכל שבוע ושבו. ואין מפטירין בנביא,  
אלא בשבתות ובחמישי טובים וכיום הפורים ובתשעה באב  
בלבד.  
ג. אין קורין בתורה בצבור, בפחות מעשרה אנשים גדולים  
בני חורין; ואין קורין פחות מעשרה פסוקין, ו"וידבר"  
עולה מן המניין. ולא יהיו הקורין פחות משלשה אנשים,  
ואין מתחילין בפירוש [חדשה] פחות משלשה פסוקין, ואין  
מניחין בפירוש פחות משלשה פסוקין, ולא יקרא הקורא  
פחות משלשה פסוקין.  
ד. שלשה שקראו עשרה פסוקין, שנים קוראין שלשה  
שלשה, ואחד ארבעה. ובין שהיה הקורא ארבעה ראשון,  
או אחרון, או אמצעי - הרי זה משבח.  
ה. כל אחד ואחד מן הקורין, פותח ספר תורה, ומביט  
במקום שהוא קורא בו, ואחר כך אומר: 'ברכו את ה'  
המברך, וכל העם עונים: 'ברוך ה' המברך, לעולם ועד';  
וחזר ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר  
בחר בנו מכל העמים, ונתן לנו את תורתו - ברוך אתה ה',  
נותן התורה; וכל העם עונים 'אמן'. ואחר כך קורא, עד  
שישלים לקרות; וגולל הספר, ומברך: 'ברוך אתה ה'  
אלהינו מלך העולם, אשר נתן לנו תורת אמת, חיי עולם  
נטעה בתוכנו - ברוך אתה ה', נותן התורה'.  
ו. אין הקורא רשאי לקרות בתורה, עד שיכלה 'אמן' מפי  
הצבור. קרא וטעה, אפלו בדיקדוק אות אחת - מחזירין  
אותו, עד שיקראנה בדיקדוק. ולא יקראו שנים בתורה, אלא  
האחד לבדו. קרא ונשתתק - יעמד אחר תחתיו, ויתחיל  
ממקום שהתחיל הראשון שנשתתק; ומברך בסוף.  
ז. אין הקורא רשאי לקרות, עד שיאמר לו גדול שבצבור  
לקרות. ואפלו חזן הכנסת [ש"ץ], או ראש הכנסת [שמוח] -  
אינו קורא מעצמו, עד שיאמרו לו הצבור או גדול שבהן  
לקרות. צריך אחד לעמד עמו [עם החזן] בשעה שהוא  
קורא, בדרך שהחזן עומד עם הקוראין.  
ח. הקורא, יש [מותר] לו לדלג ממקום למקום בענין אחד,  
כגון "אחרי מות" ו"אף בעשור" שבפרשת אמר אל  
הכהנים; והוא, שלא יקרא על פה, שאסור לקרות שלא מן

למעלה מקדשת ספר תורה. וכן במותריהן [מותר הכסף ממה  
שמכרו].  
טו. וכן אם גבו מן העם מעות לבנות בית המדרש, או בית  
הכנסת, או לקנות תבה, או מטפחות ותיק, או ספר תורה,  
ורצו לשנות כל מה שגבו - אין משנין אותו אלא מקדשה  
קלה לקדשה חמורה ממנה. אבל אם עשו מה שגבו  
לעשותו והותירו - משנין המותר לכל מה שירצו. וכל כלי  
בית הכנסת, כבית הכנסת; פרכת [וילון] שעל הארון  
שמניחין בו הספרים, כמטפחות הספרים. ואם התנו עליהן,  
הרי הן כפי התנאי.  
טז. במה דברים אמורים, שמתר למכר בית הכנסת? בבית  
הכנסת של כפרים, שלא עשו אותו אלא על דעת בני הכפר  
לבדם, שיהיה להם להתפלל בו, והוא שאם רצו בלן  
למכרו, מוכרין. אבל בית הכנסת של כרפין [ערים גדולות]  
- הואיל ועל דעת כל אנשי העולם נעשה, שיבוא ויתפלל  
בו כל הפא אל המדינה - נעשה של כל ישראל, ואין  
מוכרין אותו לעולם.  
יז. בני הכפר שרצו למכר בית הכנסת שלהן, או לבנות  
בדמים בית הכנסת אחר, או לקנות בדמים תבה או ספר  
תורה - צריכין להתנות על הלוקח, שלא יעשה אותו לא  
מרחץ, ולא ברוסקי, והוא המקום שמעבדין בו העורות, ולא  
בית הטבילה, ולא בית המים. ואם התנו שבעה טובי  
[נכבדי-בבחי] העיר במעמד אנשי העיר בשעת מכירה,  
שיהא הלוקח רשאי לעשות בו כל אלו - מתר.  
יח. וכן אם התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר  
על מותר הדמים, שיהיו חלין - הרי אלו חלין. וכשלוקחין  
הדמים ובונים מהן בית הכנסת אחר, או שקנו מהם תבה  
או מטפחות ותיק, או ספר תורה או חמשין - השאר יהיו  
חלין כמו שהתנו, ויעשו בו מה שירצו.  
יט. וכן אם קבלו עליהן כל אנשי העיר, או רבם, אדם  
אחד [שיהיה אחראי על עניני בית הכנסת] - כל מה שעשה,  
עשוי, והוא מוכר ונותן לבדו כפי מה שיראה, ויחנה כפי  
מה שיראה.  
כ. כשם שמתר להן למכר בית הכנסת, כך נותנין אותו  
במתנה, שאלו לא היה להם לצבור הנגה במתנה זו, לא  
נתנה; אבל לא משפירין אותה, ולא ממשפנין אותה. וכן  
כשפותרין בתי כנסיות לבנותן, מתרין למכר ולהחליף ולתן  
במתנה הלבנים והעצים והעפר שלהן; אבל להלוותן,  
אסור, שאין הקדשה עולה מהן אלא בדמים, או בהנאה  
שהיא בדמים.  
כא. רחובת של עיר - אף על פי שהעם מתפללין בו  
בתעניות ובמעמדות, מפני שהקבוץ רב, ואין בית הכנסת  
מכיל אותן - אין בו קדשה, מפני שהוא צראי ולא נקבע  
לתפלה; וכן בתיים וחדרות שהעם מתכנסין להן לתפלה -  
אין בהם קדשה; מפני שלא קבעו אותן לתפלה בלבד, אלא  
צראי מתפללין בהן, כאדם שמתפלל בתוך ביתו.

1 הכתב אפלו תבה אחת; ולא ישהה בדלוג, אלא כדי שיעור  
2 זמן שישלים התרגמן תרגום הפסוק.  
3 ט. כיון שהתחיל הקורא לקרות בתורה, אסור לספר אפלו  
4 בדבר הלכה - אלא הכל שותקין ושומעין, ומשמין לכן  
5 למה שהוא קורא, שנאמר: "ואזני כל העם אל ספר  
6 התורה". ואסור לצאת מן הצבור [מביהכ"ס] בשעה  
7 שהקורא קורא. ומתיר לצאת בין איש לאיש [בין עליה  
8 לעליה]. ומי שהוא עוסק בתורה תמיד, ותורתו אמונתו -  
9 מתיר לו לעסוק בתלמוד תורה בשעה שהקורא קורא בתורה.  
10 י. מימות עזרא נהגו, שיהא שם תרגמן מתרגם לעם מה  
11 שהקורא קורא בתורה - כדי שבינו העם ענין הדברים.  
12 והקורא קורא פסוק אחד בלבד, ושותק עד שיתרגם אותו  
13 התרגמן; וחוזר וקורא פסוק שני. ואין הקורא רשאי לקרות  
14 לתרגמן יתר מפסוק אחד.  
15 יא. אין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן המתרגם, ולא  
16 יגביה המתרגם קולו יותר מן הקורא. ואין המתרגם רשאי  
17 לתרגם, עד שיכלה הפסוק מפי הקורא; ואין הקורא רשאי  
18 לקרות פסוק אחר, עד שיכלה התרגום מפי המתרגם. ואין  
19 המתרגם נשען לא לעמוד ולא לקרוא, אלא עומד בקרא  
20 ואימה; ולא יתרגם מתוך הכתב, אלא על פה. ואין הקורא  
21 רשאי לסיע לתרגמן; שלא יאמרו: 'תרגום כתוב בתורה'.  
22 והקטן מתרגם על ידי [קריאת] הגדול [קטן וגדול בחשיבות],  
23 ואין כבוד לגדול שיתרגם על ידי קטן. ולא יהיו המתרגמן  
24 שנים כאחד, אלא אחד קורא ואחד מתרגם.  
25 יב. ולא כל המקראות מתרגמן בצבור: מעשה ראובן,  
26 וברכת כהנים, ומעשה העגל מן "ויאמר משה אל אהרן"  
27 עד "וירא משה את העם", ועוד פסוק אחד "ויגף ה' את  
28 העם" - ונקראין, ולא מתרגמין. ובמעשה אמנון, במקום  
29 שנאמר: "אמנון בן דוד" - לא נקרא, ולא מתרגם.  
30 יג. המפטר בנביא, צריך לקרות בתורה תחלה - אפלו  
31 שלשה פסוקין, חוזר וקורא מה שקרא לפניו; ולא יפטר  
32 בנביא, עד שיגלל ספר תורה. ולא יפחות מאחד ועשרים  
33 פסוקין; ואם שלם [הסתים] הענין בפחות מאלו, אינו  
34 צריך. ואם קרא עשרה פסוקין, ותרגמן המתרגם - דיו, ואף  
35 על פי שלא שלם הענין. ובנביא - אחד קורא, ואפלו שנים  
36 מתרגמין. ומדלג מענין לענין אחר; ואינו מדלג מנביא  
37 לנביא, אלא בנביאים של שנים עשר בלבד - ובלבד שלא  
38 ידלג מסוף הספר לתחלתו; וכל המדלג, לא ישהה בדלוג  
39 אלא כדי [שיעור זמן] שישלים המתרגם תרגומו.  
40 יד. הקורא בנביא - יש לו לקרות לתרגמן שלשה פסוקין,  
41 והמתרגם מתרגם שלשתן זה אחר זה. ואם היו שלשה  
42 פסוקין שלש פרשיות [ענינים], לא יקרא לתרגמן אלא אחד  
43 אחד.  
44 טו. המפטר בנביא, מברך לפניו ברכה אחת: 'ברוך אתה  
45 ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנביאים טובים'. ומברך  
46 לאחריו ארבע ברכות - ברכה ראשונה, חותם בה 'האל  
47 הנאמן בכל דבריו'; שניה, חותם בה 'בונה ירשלים';

48 שלישית, חותם בה 'מגן דוד'; רביעית, חותם בה כענין  
49 קדשת היום, כמו שחותם בתפלה. וכן אם חל ראש חדש  
50 להיות בשבת, המפטר בנביא מזכיר ראש חדש בברכה זו,  
51 וחותם בה מקדש השבת וישראל וראשי חדשים.  
52 טז. כמה הן הקוראין [בתורה]? בשבת בשחרית, קוראין  
53 שבועה; וביום הכפורים, ששה; ובמים טובים, חמשה: אין  
54 פוחתין ממנו זה, אכל מוסיפין עליה. בראשי חדשים  
55 ובחול של מועד, קוראין ארבעה; בשבת וביום הכפורים  
56 במנחה, ובשני ובחמישי שבכל שבוע ובחגגה ופורים  
57 בשחרית, וביום התענית בשחרית ובמנחה, קוראין  
58 שלשה: אין פוחתין ממנו זה, ואין מוסיפין עליו.  
59 יז. אשה לא תקרא בצבור, מפני כבוד הצבור. קטן היודע  
60 לקרות ויודע למי מברכין, עולה ממנו הקוראין. וכן  
61 המפטר עולה מן המנין, שהרי קרא בתורה; ואם הפסוק  
62 שליט צבור בקדיש בין המשלים ובין המפטר, אינו עולה  
63 [המפטר למנין הקוראים]. צבור שלא היה בהן יודע לקרות  
64 אלא אחד - עולה וקורא ויורד ויושב, וחוזר וקורא שניה  
65 ושלישית, עד שיגמר מנין הקוראין של אותו היום.  
66 יח. בכל קריאה מאלו, בהן קורא ראשון, ואחריו לוי,  
67 ואחריו ישראל. ומנהג פשוט הוא היום, שאפלו בהן עם  
68 הארץ קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל; וכל מי שהוא  
69 גדול מחברו בחכמה, קודם לקרות. והאחרון שגולל ספר  
70 תורה, נוטל שכר כנגד הכל; לפיכך עולה משלים, אפלו  
71 גדול שבצבור.  
72 יט. אין שם בהן, עולה ישראל; ולא יעלה אחריו לוי כלל.  
73 אין שם לוי, בהן שקרא ראשון חוזר הוא עצמו, וקורא פעם  
74 שניה במקום לוי; אבל לא יקרא אחריו בהן אחר, שמא  
75 יאמרו: 'הראשון פסול, ולפיכך עלה בהן אחר'. וכן לא  
76 יקרא לוי אחר לוי, שמא יאמרו: 'אחד משניהן פסול'.  
77 כ. כיצד סדר הקריאה בתורה עם התפלה? כל יום שיש בו  
78 תפלת מוסף - אחר שיגמר שליט צבור תפלת שחרית,  
79 אומר קדיש, ומוציא ספר תורה וקורא לאחד אחד מן  
80 הצבור, ועולין וקורין בתורה; וכשגומרין, מחזיר ספר תורה  
81 למקומו, ואומר קדיש, ומתפללין תפלת מוסף. וימים שיש  
82 בהן מפטר ומוסף, נהגו לומר קדיש קדם שיעלה המפטר;  
83 ויש מקומות שנהגו לומר קדיש אחר המפטר.  
84 כא. במנחה של שבת ויום הכפורים, אחר שיגמר שליט  
85 צבור "תהלה לדוד" וסדר היום "ובא לציון", אומר קדיש,  
86 ומוציא ספר תורה וקורין בו ומחזירו, ואומר קדיש,  
87 ומתפללין מנחה. וכן בתעניות - קוראין במנחה, ואחר כך  
88 אומר קדיש, ומתפללין תפלת מנחה; אבל ביום טוב, לא  
89 נהגו לקרות במנחה.  
90 כב. ויום שאין בו מוסף - כשגומר תפלת שחרית, אומר  
91 קדיש, ומוציא ספר תורה וקוראין בו ומחזירו, ואומר  
92 קדיש; ואחר כך אומר "תהלה לדוד" וסדר היום, בדרך  
93 שאומרים בכל יום; ואומר קדיש, והעם נפטרין.  
94 כג. אין קוראין בחמשין [גילוי קלף לכל חומש בפני עצמו]

נִיתָן לְהַסְתַּמֵּךְ בְּדִיעֲבַד עַל הַסּוּבֵרִים כּוּן. וּמִפְטִירִין ׀הָיָה מִדִּי  
חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ. וְרָאשׁ חֲדָשׁ אֵב שָׁחַל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, מִפְטִירִין  
׀חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנָאָה נִפְשִׁי׀. וְרָאשׁ חֲדָשׁ שָׁחַל לִהְיוֹת  
בְּאַחַד בַּשַּׁבָּת, מִפְטִירִין בַּשַּׁבָּת שֶׁלִּפְנֵינוּ ׀וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן,  
מָחָר חֲדָשׁ׀.  
ה. כָּל הָעוֹלָה לְקִרְוֹת בַּתּוֹרָה - פּוֹתַח בְּדָבָר טוֹב, וְחוֹתֵם  
בְּדָבָר טוֹב. אֲכַל בְּפִרְשַׁת ׀הָאֲזִינוּ׀ - הָרֹאשׁוֹן קוֹרֵא עַד ׀זָכֹר  
זְמוֹת עוֹלָם׀, וְהַשְּׁנִי מִתְחִיל מ׀זָכֹר זְמוֹת עוֹלָם׀ עַד  
׀יִרְכִּיבֵהוּ׀, וְהַשְּׁלִישִׁי מ׀יִרְכִּיבֵהוּ׀ עַד ׀וַיִּרְא ה׳ וַיִּנָּאֶץ׀,  
וְהָרְבִיעִי מִן ׀וַיִּרְא ה׳׀ עַד ׀לוֹ חֲכָמוֹ׀, וְהַחֲמִישִׁי מִן ׀לוֹ  
חֲכָמוֹ׀ עַד ׀כִּי אֶשָּׂא אֶל שְׁמַיִם יְדִי׀, וְהַשְּׁשִׁי מִן ׀כִּי אֶשָּׂא  
אֶל שְׁמַיִם יְדִי׀ עַד סוֹף הַשִּׁירָה. וְלִמָּה פּוֹסְקִין בָּהּ בְּעֶנְיָנֹת  
אֵלּוּ? מִפְּנֵי שֶׁהֵיא תּוֹכְחָה, כְּדִי שִׁיחֲזֹרוּ הָעַם בְּתִשׁוּבָה.  
ו. שְׁמוֹנֶה פְּסוּקִין שֶׁבְּסוֹף הַתּוֹרָה, מִתָּר לְקִרְוֹת אוֹתָן בְּבֵית  
הַכְּנֶסֶת בְּפָחוֹת מַעֲשָׂרָה; אֵף עַל פִּי שֶׁהִכַּל תּוֹרָה, וּמִפִּי מִשָּׁה  
מִפִּי הַגְּבוּרָה הֵן, הוֹאִיל וּמִשְׁמַעֲנָן שֶׁהֵן אַחֵר מִיַּת מִשָּׁה  
רַבֵּנוּ, הֵרִי נִשְׁתַּנּוּ; וּלְפִיכָּךְ מִתָּר לִיחִיד לְקִרְוֹת אוֹתָן.  
ז. קָלּוֹת שֶׁבַּתּוֹרַת כְּהֻנִּים - אֵין מִפְּסִיקִין בָּהֶן, אֲלֹא אֶחָד  
קוֹרֵא אוֹתָן; מִתְחִיל בְּפִסּוּק שֶׁלִּפְנֵיהֶן, וּמִסִּים בְּפִסּוּק  
שֶׁלְאַחֲרֵיהֶן. וְקָלּוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה - אֵם רְצָה לְפַסֵּק בָּהֶן,  
פּוֹסֵק; וּכְבָּר נִהְגוּ הָעַם שֶׁלֹּא לְפַסֵּק בָּהֶן, אֲלֹא אֶחָד קוֹרֵא  
אוֹתָן.  
ח. מִפְּסִיקִין לְמוֹעֲדוֹת, וְלִיּוֹם הַכַּפּוּרִים, וְקוֹרֵאִין בְּעֶנְיָן  
הַמוֹעֵד, לֹא בְּסֵדֶר הַשַּׁבָּת. וּמִשָּׁה תִּקֵּן לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, שִׁיְהִי  
קוֹרֵאִין בְּכָל מוֹעֵד, עֲנִינוּ; וְשׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁים בְּעֶנְיָנוּ שֶׁל יוֹם,  
בְּכָל מוֹעֵד וּמוֹעֵד. וּמָה הֵן קוֹרִין? בְּפִסֵּת, בְּפִרְשַׁת הַמוֹעֲדוֹת  
שֶׁבַּתּוֹרַת כְּהֻנִּים. וּכְבָּר נִהְגוּ הָעַם לְקִרְוֹת בְּיוֹם טוֹב רֹאשׁוֹן  
׀מִשְׁכּוֹ׀, וּמִפְטִירִין בְּפִסֵּחַ גִּלְגָּל; וּבְיוֹם טוֹב שְׁנִי, ׀שׁוֹר אוֹ  
קִשָּׁב׀, וּמִפְטִירִין בְּפִסֵּחַ יֹאשִׁיָּהוּ. בְּשִׁלִּישִׁי, ׀קִדָּשׁ לִי׀;  
בְּרִבְעִי, ׀אֵם כֶּסֶף תִּלְוָה׀; בְּחֲמִישִׁי, ׀פִּסֵּל לָךְ׀; בְּשִׁשִּׁי,  
׀וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפִּסֵּחַ בְּמוֹעֲדוֹ׀. בְּיוֹם טוֹב אַחֲרוֹן,  
׀זִיְהִי בְּשִׁלַּח׀ עַד סוֹף הַשִּׁירָה, וּמִפְטִירִין ׀וַיְדַבֵּר דְּוָד׀;  
וּבְשִׁמְעִי, ׀כָּל הַכְּבוֹר׀, וּמִפְטִירִין ׀עוֹד הַיּוֹם כָּנֹב לַעֲמֹד׀.  
ט. בְּעֶצְרָת, קוֹרִין ׀שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת׀. וּמִנְהָג פְּשוּט, שֶׁקוֹרִין  
בְּיוֹם טוֹב רֹאשׁוֹן ׀בְּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי׀, וּמִפְטִירִין בְּמִרְכָּבָה;  
וּבְשִׁנִּי קוֹרִין בְּפִרְשַׁת הַמוֹעֲדוֹת, וּמִפְטִירִין בְּחֲבִקוּק.  
י. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, קוֹרִין ׀בְּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֲדָשׁ׀.  
וּמִנְהָג פְּשוּט, שֶׁקוֹרִין בְּיוֹם רֹאשׁוֹן ׀זִיְהִי פָקֵד אֶת שָׂרָה׀,  
וּמִפְטִירִין ׀זִיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הַרְמְתִים׀; וּבְשִׁנִּי קוֹרִין  
׀וְהִאֲלֵהֶם נִסָּה׀, וּמִפְטִירִין ׀הִבֵּן זִקִּיר לִי אֶפְרַיִם׀.  
יא. בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים בְּשַׁחֲרִית קוֹרִין ׀אַחֲרֵי מוֹת׀, וּמִפְטִירִין  
׀כִּי כֹה אָמַר יְהוָה וְנִשְׂאָ׀; בְּמִנְחָה קוֹרִין בְּעֶרְיֹת שֶׁבַּ אַחֲרֵי  
מוֹת׀, כְּדִי שִׁיזְכֹּר וַיִּכְלֵם כָּל מִי שֶׁנִּכְשַׁל בְּאַמַּת מֶהֱן, וַיִּחֲזוֹר  
בְּתִשׁוּבָה; וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁקוֹרֵא בַּתּוֹרָה, מִפְטִיר בְּיוֹנָה.  
יב. בְּסִכּוֹת, בְּשִׁנִּי יָמִים הָרֹאשׁוֹנִים קוֹרִין בְּפִרְשַׁת מוֹעֲדוֹת,  
וּמִפְטִירִין בְּיוֹם רֹאשׁוֹן ׀הִנֵּה יוֹם בָּא לָהֶ׀, וּבְיוֹם שְׁנִי  
׀וַיִּקְהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה׀; וּבְיוֹם טוֹב אַחֲרוֹן קוֹרִין ׀כָּל

בְּכַתִּי כְּנִסְיוֹת, מִשׁוּם כְּבוֹד הַצָּבוּר; וְאֵין גּוֹלְלִין סִפֵּר תּוֹרָה  
בְּצָבוּר, מִפְּנֵי טִרְחַ הַצָּבוּר, שֶׁלֹּא יִטְרִיחַ עֲלֵיהֶם לִהְיוֹתָן  
עוֹמְדִין עַד שִׁיִּגְלָל. לְפִיכָּךְ, אֵם צָרְכוּ לְקִרְוֹת שְׁנֵי עֲנִינִים,  
מוֹצִיאִין שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרוֹת; וְלֹא יִקְרָא אִישׁ אֶחָד עֲנִין אֶחָד  
בְּשַׁתִּי תּוֹרוֹת, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: ׀סִפֵּר רֹאשׁוֹן פָּגוּם הָיָה, וּלְפִיכָּךְ  
קָרָא בְּשִׁנִּי׀.  
כד. כָּל הַגּוֹלָל סִפֵּר תּוֹרָה, גּוֹלָל מִבְּחוּץ נִמְתַּחִיל הַקְּשִׁירָה  
מִהַצֵּד הַחִיצוֹנִי שֶׁאַחֲרוֹי הַכְּתָב, וּכְשֶׁהוּא מְהַדְקוֹ [אֵת הַקְּשִׁירָה],  
מְהַדְקוֹ מִבְּפָנִים [מִהַצֵּד שֶׁל הַכְּתָב]; וְצָרִיף לְהַעֲמִידוֹ עַל  
הַתִּפְּרָ. מְקוֹם שֶׁמוֹצִיאִין סִפֵּר תּוֹרָה אַחֵר שֶׁקוֹרֵאִין בוֹ,  
וּמוֹלִיכִין אוֹתוֹ לְבֵית אַחֵר לְהַעֲנִיעוֹ - אֵין הַצָּבוּר וְשֹׂאֵין  
לְצֹאתָ, עַד שֶׁיֵּצֵא סִפֵּר תּוֹרָה; וְיִלּוּ אוֹתוֹ וְהֵן אַחֲרָיו, עַד  
הַמְקוֹם שֶׁמִּצְנִיעִין אוֹתוֹ בוֹ.

## יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ב

### פרק יג

א. הַמְנַהֵג הַפְּשׁוּט בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁמִּשְׁלִימִין אֶת הַתּוֹרָה  
בְּשָׁנָה אַחַת: מִתְחִילִין בַּשַּׁבָּת שֶׁאַחֵר חֵג הַסִּכּוֹת, וְקוֹרִין  
בְּסֵדֶר ׀בְּרֵאשִׁית׀, בְּשָׁנָה ׀אֵלֶּה תּוֹלַדַת נַח׀, בְּשִׁלִּישִׁית  
׀וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל אֲבָרָם׀, וְקוֹרֵאִין וְהוֹלִיכִין עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה, עַד  
שֶׁגּוֹמְרִין הַתּוֹרָה בְּחֵג הַסִּכּוֹת. וְיֵשׁ מִי שֶׁמִּשְׁלִים אֶת הַתּוֹרָה  
בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְאֵינוֹ מְנַהֵג פְּשׁוּט.  
ב. עוֹרֵא תִּקֵּן לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, שִׁיְהִי קוֹרִין קָלּוֹת שֶׁבְּסִפֵּר  
׀יִקְרָא׀, קִדָּם עֶצְרָת; וְשֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה [פ׳ כִּי תבא], קִדָּם רֹאשׁ  
הַשָּׁנָה. וְהַמְנַהֵג הַפְּשׁוּט, שִׁיְהִי קוֹרֵאִין ׀בְּמִדְבַר סִינִי׀, קִדָּם  
עֶצְרָת; וְאַתְחִלְנָן, אַחֵר תִּשְׁעָה בָּאָב; וְ׀אַתֶּם נִצְבִּים׀, קִדָּם  
רֹאשׁ הַשָּׁנָה; וְ׀צוֹ אֶת אֲהֲרֹן׀, קִדָּם הַפִּסֵּחַ בְּשָׁנָה פְּשוּטָה.  
לְפִיכָּךְ, יֵשׁ שַׁבָּחוֹת שֶׁקוֹרִין בְּשַׁחֲרִית שְׁנֵי סִדְרִין, כְּגוֹן: ׀אֶשָּׁה  
כִּי תִזְרִיעַ׀ וְ׀זֹאת תִּהְיֶה׀, וְ׀בְהָר סִינִי׀ וְ׀אֵם בְּחֻקֵּי׀, וְכִיּוֹצֵא  
בָּהֶן - כְּדִי שִׁיִּשְׁלִימוּ בְּשָׁנָה, וְיִקְרָאוּ אוֹתָן הַסִּדְרִים בְּעוֹנָתָן.  
ג. מְקוֹם שֶׁמִּפְטִירִין בַּשַּׁבָּת בְּשַׁחֲרִית - שֵׁם קוֹרֵאִין בְּמִנְחָה,  
וּבְשִׁנִּי וּבְחֲמִישִׁי, וּלְשַׁבָּת הַבָּאָה. כִּיצַד? שַׁבָּת רֹאשׁוֹנָה,  
קוֹרִין בְּשַׁחֲרִית בְּסֵדֶר ׀בְּרֵאשִׁית׀; בְּמִנְחָה, קוֹרִין ׀אֵלֶּה  
תּוֹלַדַת נַח׀ עֲשָׂרָה פְּסוּקִין אוֹ יוֹתֵר; וְכֵן בְּשִׁנִּי וּבְחֲמִישִׁי; וְכֵן  
לְשַׁבָּת הַבָּאָה בְּשַׁחֲרִית, מִתְחִילִין מ׀אֵלֶּה תּוֹלַדַת נַח׀, וְקוֹרֵא  
עַד סוֹף הַסֵּדֶר. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה קוֹרֵאִין כָּל הַשָּׁנָה. וּמִפְטִירִין כָּל  
שַׁבָּת וְשַׁבָּת בְּנִכְיָא מִעֵין שֶׁקְרָאוּ בַּתּוֹרָה.  
ד. בְּרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים - הָרֹאשׁוֹן קוֹרֵא שֶׁלִּשָּׁה פְּסוּקִין מִפְּרִשַׁת  
׀צו׀; וְהַשְּׁנִי חֲזוֹר וְקוֹרֵא פְּסוּק שְׁלִישִׁי שֶׁקְרָא הָרֹאשׁוֹן וּשְׁנִי  
פְּסוּקִין שֶׁאַחֲרָיו, כְּדִי שִׁיִּשְׁיֵר בְּפִרְשָׁה שְׁלִישָׁה פְּסוּקִין;  
וְהַשְּׁלִישִׁי קוֹרֵא שְׁלִישָׁה פְּסוּקִין שֶׁשִּׁיר הַשְּׁנִי עִם ׀וּבְיּוֹם  
הַשַּׁבָּת׀; וְהָרְבִיעִי קוֹרֵא ׀וּבְכָרָשִׁי חֲדָשִׁיכֶם׀. וְאֵם חָל רֹאשׁ  
חֲדָשׁ לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, מוֹצִיאִין שְׁנֵי סִפְרִים בְּשַׁחֲרִית: אֶחָד,  
קוֹרִין בוֹ סֵדֶר אוֹתָהּ שַׁבָּת; וְהַשְּׁנִי, קוֹרֵא בוֹ הַמִּשְׁלִים  
[הַשְּׁבִיעִי] ׀וּבְכָרָשִׁי חֲדָשִׁיכֶם׀. וְאֵם קָרָא עֲנִין רֹאשׁ חֲדָשׁ  
בַּשַּׁבָּת הַמִּפְטִיר [כִּי לִפְנֵינוּ כָּבֵר הַשְּׁלִימוּ פִּרְשַׁת הַשְּׁבִיעִי] - קוֹרֵא

1 הכבֹּר, ומפְטִירין וְיִהְיֶה כְּכֹלֹת שְׁלֵמָה; וּלְמַחֵר קוֹרִין  
2 וְזֹאת הַבְּרָכָה, ומפְטִירין וְיַעֲמֵד שְׁלֵמָה, וְיֵשׁ מִי  
3 שֶׁמִּפְטִיר וְיִהְיֶה אַחֲרֵי מוֹת מִשָּׁה. וּבִשְׁאֵר יָמוֹת הַחֵג, קוֹרִין  
4 בְּקִרְבָּנוֹת הַחֵג.  
5 יג. פִּיצֵד? בְּכָל יוֹם יוֹם מִחֻלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, קוֹרֵא שְׁתֵּי  
6 פְּרָשִׁיּוֹת: בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהוּא תַּחֲלֵת חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד,  
7 קוֹרֵא הַכֵּהן וּבַיּוֹם הַשְּׁנִי, וְלֹא קוֹרֵא וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי,  
8 וְיִשְׁרָאֵל קוֹרֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וְהַרְבִּיעִי חוּזֵר וְקוֹרֵא  
9 בַּיּוֹם הַשְּׁנִי וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. וְכֵן בַּיּוֹם הַרְבִּיעִי, שֶׁהוּא  
10 שְׁנֵי שָׁל חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, קוֹרִין וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם  
11 הַרְבִּיעִי עַל דְּרָף זו.  
12 יד. בְּכָל יוֹם יוֹם מִיָּמִים טוֹבִים, וְכֵן בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים  
13 וּבִשְׁבַעַת יְמֵי הַפֶּסַח - מוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים בְּשַׁחֲרִית:  
14 הָאֶחָד, קוֹרִין בּוֹ תַּחֲלָה אֵלּוֹ הַעֲנִינּוֹת שֶׁאֲמַרְנוּ; וְהַשְּׁנִי,  
15 קוֹרִין בּוֹ קֶרֶן אוֹתוֹ הַיּוֹם הָאֶמּוֹר בְּחֻמֶּשׁ הַפְּקוּדִים.  
16 וְהַקּוֹרֵא עֲנֵן הַקֶּרֶן, הוּא הַמִּפְטִיר בְּנִבְיָא.  
17 טו. בְּכָל יוֹם שֶׁמוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים, אוֹ שְׁלֹשָׁה, אִם  
18 הוֹצִיאוּ זֶה אַחֵר זֶה, כְּשֶׁמִּחְזִיר אֶת הָרִאשׁוֹן אוֹמֵר קָדִישׁ  
19 וּמוֹצִיא הַשְּׁנִי; וְכְשֶׁמִּחְזִיר אֶת הָאֶחָד, אוֹמֵר קָדִישׁ. וְכִבֵּר  
20 אֲמַרְנוּ, שֶׁהַמִּנְהַג הַפְּשוּט, לוֹמַר קָדִישׁ אַחֵר שֶׁקוֹרֵא  
21 הַמְּשָׁלִים לְעוֹלָם, וְאַחֵר כֹּף מִפְטִירִין בְּנִבְיָא.  
22 טז. שֶׁבֶת שֶׁחֵלָה לֵהְיוֹת בְּחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, בֵּין בְּפֶסַח בֵּין  
23 בְּסֻכוֹת, קוֹרִין בְּאוֹתָהּ שֶׁבֶת "רְאֵה אֶתָּה אֲמֵר אֵלֶי";  
24 וּמִפְטִירִין בְּפֶסַח "הַעֲצֹמֹת הַיְּבֻשׁוֹת", וְאִם הִיָּתָה בְּתוֹךְ  
25 הַחֵג, "בַּיּוֹם בָּא גּוֹג".  
26 יז. בְּחִנְפָּה - בַּיּוֹם רִאשׁוֹן, קוֹרִין מִבְּרַכַּת כֹּהֲנִים עַד סוֹף  
27 קֶרֶן הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן; וּבַיּוֹם שְׁנִי, קוֹרִין קֶרֶן נָשִׂיא  
28 שֶׁהַקְּרִיב בְּשִׁנִּי; וְכֵן עַד יוֹם הַשְּׁמִינִי, קוֹרִין מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי  
29 עַד סוֹף כָּל הַקִּרְבָּנוֹת, עַד סוֹף הַסֵּדֶר. וּמִפְטִירִין בְּשֶׁבֶת שֶׁל  
30 חֲנֻכָּה, בְּנֵרוֹת זְכָרִיָּה; וְאִם הָיוּ שְׁתֵּי שָׁבָתוֹת, מִפְטִירִין  
31 בְּשֶׁבֶת רִאשׁוֹנָה בְּנֵרוֹת זְכָרִיָּה, וּבִשְׁנֵיָּהּ בְּנֵרוֹת שְׁלֵמָה.  
32 וְהַקּוֹרֵא בְּעֵנֵן חֲנֻכָּה, הוּא שֶׁמִּפְטִיר בְּנִבְיָא. בְּפוּרִים, קוֹרִין  
33 בְּשַׁחֲרִית וּבִיבָא עַמְלָק.  
34 יח. בְּתַשְׁעָה בָּאֵב, קוֹרִין בְּשַׁחֲרִית "כִּי תוֹלִיד בְּנִים"  
35 וּמִפְטִירִין "אֶסֶף אֶסִּיפִם"; וּבִמְנַחָה קוֹרִין וְיַחֲלֵל מִשָּׁה,  
36 כְּשֶׁאֵר יְמֵי הַתַּעֲנִיּוֹת. וּבִשְׁאֵר הַתַּעֲנִיּוֹת שֶׁאֲנוּ מְתַעֲנִין עַל  
37 מֵה שֶׁאֲרַע לְאַבְרָהָם, קוֹרִין בְּשַׁחֲרִית וּמְנַחָה: הָרִאשׁוֹן,  
38 קוֹרֵא וְיַחֲלֵל אֶרְבָּעָה פְּסוּקִים; וְקוֹרֵא הַשְּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי,  
39 מִ"פֶּסֶל לֶךְ" עַד "אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ". וּבִתְעִנּוֹת שְׁגוּזִין  
40 אוֹתָן הַצָּבוּר מִפְּנֵי הַצָּרוֹת, כְּגוֹן בַּצֵּרֶת וְדָבָר וּכְיוֹצָא בִּהְיוֹת,  
41 קוֹרִין בְּרֻכּוֹת וְקִלְלוֹת [שֶׁבֶפ' בַּחוּקוֹת], כְּדֵי שִׁישׁוּבוֹ הָעָם  
42 וְיִכְנַע לִבָּם כְּשִׁישְׁמְעוּ אוֹתָן.  
43 יט. נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, לֵהְיוֹת מִפְטִירִין קֹדֶם לְתַשְׁעָה בָּאֵב  
44 בְּשִׁלֹּשׁ שָׁבָתוֹת, בְּדָבָרֵי תוֹכַחָה - שֶׁבֶת רִאשׁוֹנָה, מִפְטִירִין  
45 "דְּבָרֵי יִרְמְיָהוּ"; שְׁנֵיָּהּ, "חֲזוֹן יִשְׁעִיָּהוּ"; שְׁלִישִׁית, "אֵיכָה  
46 הִיָּתָה לְזוֹנָה". וְכֵן שֶׁבֶת שֶׁאַחֵר תַּשְׁעָה בָּאֵב, מִפְטִירִין "נַחֲמוּ  
47 נַחֲמֵנוּ, עַמִּי". וּמְנַהֵג פְּשוּט בְּעֵרֵינוּ, לֵהְיוֹת מִפְטִירִין בְּנִתְחִמּוֹת

1 יִשְׁעִיָּהוּ, מֵאַחֵר תַּשְׁעָה בָּאֵב עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה; וְשֶׁבֶת שְׁבִין  
2 רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים, מִפְטִירִין "שׁוֹבָה, יִשְׂרָאֵל".  
3 כ. רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶדָר שֶׁחֵל לֵהְיוֹת בְּשָׁבָת, קוֹרִין בְּפָרִשְׁת  
4 שְׁקָלִים, וּמִפְטִירִין בְּ"הוֹדָעָה הַכֵּהן". וְכֵן אִם חֵל רֹאשׁ חֹדֶשׁ  
5 אֶדָר לֵהְיוֹת בְּתוֹךְ הַשָּׁבָת [בְּאַחַד הַשָּׁבָתוֹת], וְאִפְלוּ בְּעֶרֶב  
6 שָׁבָת, מִקְדִּימִין וְקוֹרִין בְּשָׁבָת שְׁלֹפְנוֹ בְּפָרִשְׁת שְׁקָלִים.  
7 בְּשָׁנָה, קוֹרִין פָּרִשְׁת "זְכוּר", וּמִפְטִירִין: "כֹּה אָמַר ה'  
8 צְבָאוֹת, פָּקְדִיתִי". וְאִי זֶה הִיא שָׁבָת שְׁנֵיָּהּ? כָּל שֶׁחֵל פּוּרִים  
9 לֵהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, וְאִפְלוּ בְּעֶרֶב שָׁבָת. בְּשִׁלִּישִׁית, קוֹרִין "פָּרָה  
10 אֲדָמָה", וּמִפְטִירִין: "וְיִרְקָתִי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים". וְאִי זֶה  
11 הִיא שָׁבָת שְׁלִישִׁית? הַסְּמוּכָה לְרַבִּיעִית. בְּרַבִּיעִית, קוֹרִין  
12 "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה", וּמִפְטִירִין: "בְּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ". וְאִי זֶה  
13 הִיא רַבִּיעִית? כָּל שֶׁחֵל רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן לֵהְיוֹת בְּתוֹכָהּ,  
14 וְאִפְלוּ בְּעֶרֶב שָׁבָת.  
15 כא. נִמְצָאת אוֹמֵר, שֶׁפְּעָמִים תִּהְיֶה הַפֶּסַח בֵּין שֶׁבֶת  
16 רִאשׁוֹנָה וְשְׁנֵיָּהּ, אוֹ בֵּין שְׁנֵיָּהּ וְשִׁלִּישִׁית; וּפְעָמִים תִּהְיֶה  
17 שְׁתֵּי הַפֶּסַח, בֵּין רִאשׁוֹנָה לְשְׁנֵיָּהּ וּבֵין שְׁנֵיָּהּ לְשִׁלִּישִׁית.  
18 אָבָל בֵּין שְׁלִישִׁית לְרַבִּיעִית, אֵין מִפְטִירִין.  
19 כב. כָּל פָּרָשָׁה מֵאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת הָאֵלּוּ, אֶחָד קוֹרֵא אוֹתָהּ  
20 בְּסֶפֶר שְׁנִי, אַחֵר שְׁקוֹרִין סֵדֶר אוֹתָהּ שֶׁבֶת בְּסֶפֶר שֶׁהוֹצִיאוּ  
21 רִאשׁוֹן. חֵל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶדָר לֵהְיוֹת בְּשָׁבָת, וְהִיא סֵדֶר אוֹתָהּ  
22 שֶׁבֶת "וְאֶתָּה תַּצְוֶה" - קוֹרִין שְׁשָׁה מִ"וְאֶתָּה תַּצְוֶה" עַד  
23 "וְעֲשִׂיתָ כִּיֹּר נְחֹשֶׁת", וְהַשְּׁבִיעִי חוּזֵר וְקוֹרֵא מִ"כִּי תִשָּׂא"  
24 עַד "וְעֲשִׂיתָ כִּיֹּר נְחֹשֶׁת". וְאִם הִיא סֵדֶר אוֹתָהּ שֶׁבֶת "כִּי  
25 תִשָּׂא" עַצְמָהּ, קוֹרִין שְׁשָׁה מִ"כִּי תִשָּׂא" עַד "וְיִקְהֵל",  
26 וְהַשְּׁבִיעִי חוּזֵר וְקוֹרֵא בְּסֶפֶר שְׁנִי מִ"כִּי תִשָּׂא" עַד "וְעֲשִׂיתָ  
27 כִּיֹּר נְחֹשֶׁת".  
28 כג. רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶדָר שֶׁחֵל לֵהְיוֹת בְּשָׁבָת, מוֹצִיאִין שְׁלֹשָׁה  
29 סְפָרִים - אֶחָד, קוֹרִין בּוֹ בְּסֵדֶר [פִּרְשָׁת] הַיּוֹם; וְהַשְּׁנִי, קוֹרִין  
30 בּוֹ עֲנֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ; וְהַשְּׁלִישִׁי, קוֹרִין בּוֹ "כִּי תִשָּׂא". וְכֵן  
31 רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן שֶׁחֵל לֵהְיוֹת בְּשָׁבָת - קוֹרִין סֵדֶר הַיּוֹם,  
32 בְּאֶחָד; וְעֵנֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ, בְּשִׁנִּי; וְ"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה", בְּשִׁלִּישִׁי.  
33 כד. רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֶת שֶׁחֵל לֵהְיוֹת בְּשָׁבָת, מוֹצִיאִין שְׁלֹשָׁה  
34 סְפָרִים - הָרִאשׁוֹן, קוֹרֵא בּוֹ סֵדֶר הַיּוֹם; וְהַשְּׁנִי, קוֹרֵא  
35 בּוֹ עֲנֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ; וְהַשְּׁלִישִׁי, קוֹרֵא בּוֹ עֲנֵן חֲנֻכָּה. חֵל  
36 לֵהְיוֹת בְּאַחַד הַשָּׁבָת, שְׁלֹשָׁה קוֹרִין בְּעֵנֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ,  
37 וְהַרְבִּיעִי קוֹרֵא עֲנֵן חֲנֻכָּה.  
38 כה. אֵף עַל פִּי שֶׁאֲדָם שׁוֹמֵעַ כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה בְּכָל שְׁנָתוֹ  
39 בְּצָבוּר, חַיֵּב לִקְרוֹת לְעַצְמוֹ בְּכָל שָׁבוּעַ וְשָׁבוּעַ, סֵדֶר שֶׁל  
40 אוֹתָהּ שֶׁבֶת - שְׁנֵים מִקְרָא, וְאֶחָד תְּרָגוּם; וּפְסוּק שֶׁאֵין לוֹ  
41 תְּרָגוּם, קוֹרְאוֹ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים; עַד שִׁישְׁלִים פְּרָשִׁיּוֹתָיו עִם  
42 הַצָּבוּר [יְסִידִים הַתּוֹרָה בְּשִׁמְעָה צ'].

## יום חמישי כ"ה אייר ה'תשע"ב

## פרק יד

א. בְּשַׁחֲרִית בְּמוֹסָף וּבְנִעִילָה, הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת פְּסִיָּהֶם; 92

ואין אדם רשאי להסתפל בפני הכהנים בשעה שהן  
מברכין, כדי שלא יסית דעתו; אלא כל העם מתכונן  
לשמע הברכה, ומכוין פניהן כנגד פני הכהנים, ואינם  
מביטין בפניהן.

ח. אם היה הכהן המברך אחד - מתחיל לברך מעצמו,  
ושלית צבור מקרא אותו מלה מלה, כמו שאמרנו. היו  
שנים או יתר - אינן מתחילין לברך, עד שיקרא להן שלית  
צבור ואומר להן 'כהנים', והן עונין ואומרים "ברכה";  
והוא מקרא אותן מלה מלה, על הסדר שאמרנו.

ט. כיצד ברכת כהנים במקדש? הכהנים עולין לדוכן אחד  
שישלימו עבודת תמיד של שחר, ומגביהין ידיהם למעלה  
על גבי ראשיהן, ואצבעותיהן פשוטות, חוץ מכהן גדול  
שאינו מגביה ידיו למעלה מן הציץ; ואחד מקרא אותן מלה  
מלה, בדרך שעושין בגבולין, עד שישלימו שלשה  
הפסוקים. ואין העם עונין 'אמן' אחר כל פסוק, אלא עושין  
אותה במקדש ברכה אחת. וכשילשמו, כל העם עונין:  
'ברוך ה' אלהי ישראל, מן העולם ועד העולם'.

י. ואומר את השם ככתבו, והוא הדבר הנקנה מייד הא ו  
הא, וזה הוא השם המפרש האמור בכל מקום. ובמדינה  
אומרים אותו בכנויו, והוא אלף דלת נון יוד; שאין מזכירין  
את השם ככתבו אלא במקדש בלבד. ומשמת שמעון  
הצדיק, פסקו הכהנים מלברך בשם המפרש, אפילו במקדש  
- כדי שלא ילמד אותו מי שאינו הגון; ולא היו חכמים  
הראשונים מלמדין שם זה לתלמידיהם ובניהם הגונים,  
אלא אחת לשבע שנים. כל זה, גדלה לשמו הנכבד והנורא.  
יא. אין ברכת כהנים נאמרת בכל מקום אלא בלשון  
הקדש, שנאמר: "כה תברכו את בני ישראל" - כך למדו  
שומעי שמועה [מעתיקי המסורת] ממשה רבנו: "כה  
תברכו", בצמידה; "כה תברכו", בנשיאת פנים; "כה  
תברכו", בלשון הקדש; "כה תברכו", פנים כנגד פנים;  
"כה תברכו", בקול רם; "כה תברכו", בשם המפרש, והוא  
שיהיה במקדש, כמו שאמרנו.

יב. אין הכהנים רשאים בכל מקום להוסיף ברכה על  
שלשת הפסוקים, כגון: "ה' אלהי אבותכם יסוף עליכם ככם  
אלף פעמים", וכיוצא בו - לא בקול רם, ולא בלחש,  
שנאמר: "לא תספו על הדבר". בשעה שכל כהן עולה  
לדוכן, כשהוא עוקר רגליו לעלות, אומר: 'יהי רצון  
מלפניך ה' אלהינו, שתהיה הברכה הזאת שצויתנו לברך  
את עמך ישראל ברכה שלמה, ואל יהי בה מכשול ועון,  
מעשה ועד עולם'. וקדם שיחזיר פניו לברך את העם,  
מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו  
בקדשך של אהרן, וצונו לברך את עמו ישראל, באהבה;  
ואחר כך מחזיר פניו לצבור, ומתחיל לברך. וכשמחזיר  
פניו מן הצבור אחר שהשלים, אומר: 'עשינו מה שצויתנו  
עלינו, עשה עמנו מה שהבטחתנו - השקיפה ממעון  
קדשך מן השמים, וברך את עמך את ישראל'.

יג. כשמחזירין הכהנים פניהן לצבור לברכם, וכשמחזירין

אכל במנחה, אין נשיאת פנים, מפני שבמנחה כבר סעדו  
כל העם, ושמא שתו הכהנים יין, ושכור אסור בנשיאת  
פנים. ואפילו ביום התענית, אין נושאים בפניהן במנחה;  
גזירה מנחה של תענית, מפני מנחה של כל יום.

ב. במה דברים אמורים? בתענית שמתפללין בו מנחה  
ונעילה, כגון צום פסח ותענית צבור; אבל תענית שאין בו  
נעילה, כגון תשעה באב ושבעה עשר בתמוז, הואיל  
ותפלת מנחה שלשה סמוך לשקיעת החמה - הרי זו נראית  
כנעילה ואינה מתחלפת במנחה של כל יום, ולפיכך יש בה  
נשיאת פנים. וכהן שעבר ועלה לדוכן במנחה של יום  
הכפורים - הואיל והדבר ידוע שאין שם שכרות, הרי זה  
נושא את פניו; ואין מורידין אותו, מפני החשד, שלא  
יאמרו 'פסול היה, ולפיכך הורידוהו'.

ג. כיצד היא נשיאת פנים בגבולין [כל מקום חוץ מבית  
המקדש]? בעת שיגיע שלית צבור לעבודה, כשיאמר 'רצה',  
כל הכהנים העומדין בבית הכנסת, יצחקין ומקומן והולכין  
ועולין לדוכן [מקום מוגבה]; ועומדין שם, פניהם למול  
ההיכל ואחריהן כלפי העם, ואצבעותיהן כפופות לתוף  
כפיהם, עד שישלים שלית צבור ההודיה; מחזירין פניהן  
כלפי העם, ופושטין אצבעותיהן, ומגביהין ידיהם כנגד  
כתפיהן, ומתחילין "ברכה"; ושלית צבור מקרא אותם  
מלה מלה, והם עונין, שנאמר: "אמור להם", עד  
שמשלימין פסוק ראשון, כל העם עונין 'אמן'. וחוזר שלית  
צבור ומקרא אותן פסוק שני מלה מלה, והם עונין, עד  
שמשלימין פסוק שני, וכל העם עונין 'אמן'. וכן בפסוק  
שלישי.

ד. כשילשמו הכהנים שלשה הפסוקים, מתחיל שלית  
צבור בברכה אחרונה של תפלה שהיא 'שים שלום',  
והכהנים מחזירין פניהן כלפי הקדש, ואחר כך קופצין  
[מכופפים כרגיל] אצבעותיהן; ועומדין שם בדוכן עד  
שיגמר הברכה, וחוזרין למקומן.

ה. אין המקרא רשאי להקרות לכהנים, עד שיכלה 'אמן'  
מפי הצבור; ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה, עד  
שיכלה הדבור מפי המקרא; ואין הצבור עונין 'אמן', עד  
שתכלה הברכה מפי הכהנים; ואין המקרא מתחיל בברכה  
אחרת, עד שיכלה 'אמן' מפי הצבור. ואין שלית צבור  
רשאי לענות 'אמן' אחר הכהנים כשאר העם, שמא תסרף  
[תתבלבל] דעתו ולא ידע איזו ברכה מקרא אותן, אם פסוק  
שני, או פסוק שלישי.

ו. אין הכהנים רשאים להחזיר פניהן מן הצבור, עד  
שיחזיר שלית צבור 'שים שלום'; ואינן רשאים לעקר  
רגליהן ממקומן, עד שיגמור שלית צבור 'שים שלום'; ואינן  
רשאים לכף קשרי אצבעותיהן, עד שיחזירו פניהן מן  
הצבור. ומתקנת רבן יוחנן בן זכאי, שלא יעלו הכהנים  
לדוכן בסנדליהן, אלא עומדין יחפין.

ז. כשהיו הכהנים מברכין את העם, לא יביטו בעם, ולא  
יסיוו דעתן; אלא יהיו עיניהן כנגד הארץ, כעומד בתפלה.

1 פְּגִיחָהּ מִן הַצָּבוּר אַחֵר שֶׁמִּבְרָכִין, לֹא יִחְזִירוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין,  
2 בְּכָל מָקוֹם; וְכֵן כָּל פּוֹנוֹת שֶׁיִּהְיֶה אָדָם פּוֹנֶה, לֹא יִהְיוּ אֶלָּא  
3 דֶּרֶךְ יָמִין.

4 **יד.** בַּמִּקְדָּשׁ - מִבְרָכִין בְּרֶכֶת כֹּהֲנִים פַּעַם אַחַת בַּיּוֹם, אַחֵר  
5 תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר: בָּאִין וְעוֹמְדִין עַל מַעְלֹת הָאוֹלָם [מַדְרִיגוֹת  
6 הַחֵיכָל], וּמִבְרָכִין דֶּרֶךְ שְׁאֲמָרְנוּ. אָכֵל בַּמִּדְיָנָה - מִבְרָכִין  
7 אוֹתָהּ אַחֵר כָּל תְּפִלָּה חוּץ מִמְנוּחָה, כִּמוֹ שְׁאֲמָרְנוּ. בְּכָל  
8 מָקוֹם, מִשְׁתַּדְּלִין שֶׁיִּהְיֶה הַמִּקְרָא אוֹתָן יִשְׂרָאֵל - שְׁנֹאֲמַר:  
9 "אָמור לָהֶם", מִכָּלל שְׁאִין הַמִּקְרָא מִהֵן.

## יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ב

### פרק טו

12 **א.** שֶׁשֶׁה דְּבָרִים מוֹנְעִין נְשִׂיאת פָּסִים - הַלְשׁוֹן, וְהַמּוֹמִין,  
13 וְהַעֲבֵרָה, וְהַשָּׁנִים, וְהַיֵּין, וְטֻמְאַת הַיָּדִים. הַלְשׁוֹן בִּיצֵד?  
14 הַעֲלִיגִים שְׁאִין מוֹצִיאִין אֶת הָאוֹתִיּוֹת בְּתִקְנָן, כְּגוֹן שֶׁקּוֹרִין  
15 לְאַלְפִין עֵינִין, וְלַעֲיִנִין אֲלָפִין, אוֹ לְשִׁבְלָת סִבְלָת, וְכִיּוֹצֵא  
16 בָּהֶן - אֵין נוֹשְׂאִים אֶת פִּיָּהֶן. וְכָךְ כְּבָדִי פֶּה וְכְבָדִי לְשׁוֹן,  
17 שְׁאִין דְּבָרֵיהֶן נִפְרִין לָכֵל - אֵין נוֹשְׂאִין אֶת פִּיָּהֶן.

18 **ב.** הַמּוֹמִין בִּיצֵד? כֹּהֵן שֹׁשֵׁשׁ מוֹמִין בִּידָיו אוֹ בִּפְנֵיו אוֹ  
19 בְּרַגְלָיו, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ אֶצְבְּעוֹתָיו עֲקָמוֹת [כַּפּוּפוֹת] אוֹ עֲקוּשׁוֹת  
20 [עֲקוּמוֹת לַצִּידִיהוֹן], אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו בְּהֻקְנוּת [מַלְאוֹת בַּהֲרוֹת]  
21 - לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, לְפִי שֶׁהָעַם מִסְתַּכְּלִין בּוֹ. מִי שֶׁהָיָה  
22 רִירוֹ יוֹרֵד עַל זִקְנוֹ בִּשְׁעָה שֶׁהוּא מְדַבֵּר, וְכֵן סוּמָה בְּאַחַת  
23 מַעֲיָנָיו - לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו; וְאִם הָיָה דָשׁ [רַגִּיל וִידוּעַ]  
24 בְּעִירוֹ וְהָיָה הַכָּל רַגִּילִין בְּזָה הַסּוּמָה בְּאַחַת מַעֲיָנָיו, אוֹ בְּזָה  
25 שְׁרִירוֹ זָב - מֵתָר, לְפִי שְׁאִין הָעַם מִסְתַּכְּלִין בּוֹ. וְכֵן מִי שֶׁהָיָה  
26 יָדָיו צְבוּעוֹת אִיסָטִיס וּפּוּאָה [מִיָּנִי צַבְעִיס], לֹא יִשָּׂא אֶת  
27 כַּפָּיו; וְאִם הָיָה רַב אֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָעִיר מְלֹאכְתָּן בְּכָךְ - מֵתָר,  
28 לְפִי שְׁאִין מִסְתַּכְּלִין בּוֹ.

29 **ג.** הַעֲבֵרָה בִּיצֵד? כֹּהֵן שֶׁהָרָג אֶת הַנֶּפֶשׁ, אָפְלוֹ בַּשְּׂגָה -  
30 אֵף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, שְׁנֹאֲמַר:  
31 "יָדִיכֶם, דָּמִים מְלֹאוֹ", וְכַתוּב: "וּבִכְפָּרְשִׁכֶם פִּסִּיכֶם, אֲעֲלִים  
32 עֵינֵי מִכֶּם". וְכֵהֵן שֶׁעָבַד עֲבוּדָה זָרָה - בֵּין בָּאֲנָס, בֵּין  
33 בַּשְּׂגָה - אֵף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו  
34 לְעוֹלָם, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא יַעֲלוּ כֹהֲנֵי הַכֹּמֹת"; וּבִרְכָה פְּעוּדָה,  
35 שְׁנֹאֲמַר: "לְשִׁתּוֹ וּלְכִרְךָ בְּשֹׂמוֹ". וְכֵן כֹּהֵן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד  
36 לְעֲבוּדָה זָרָה - אֵף עַל פִּי שֶׁחִזַּר בּוֹ, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו  
37 לְעוֹלָם. וְשָׂאָר הָעֲבֵרוֹת, אֵין מוֹנְעִין.

38 **ד.** הַשָּׁנִים בִּיצֵד? כֹּהֵן נָעַר - לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, עַד שִׁיתְּמַלֵּא  
39 זִקְנוֹ. וְהַיֵּין בִּיצֵד? מִי שֶׁשָּׁתָה רְבִיעִית יָיִן חַי [שְׁאִינוֹ מְזוּג  
40 בַּמַּיִם] בְּכַת אַחַת - אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו, עַד שִׁסּוּר יֵינּוּ  
41 מַעֲלִיו, לְפִי שֶׁהִקְשָׁה בְּרָכָה לְעֲבוּדָה. שָׁתָה רְבִיעִית יָיִן  
42 בְּשִׁתֵּי פַעַמִּים, אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ מֵעֵט מַיִם - מֵתָר; וְאִם שָׁתָה  
43 יֵתֵר מִרְבִּיעִית - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְזוּג, אֵף עַל פִּי שֶׁשָּׁתָהּ  
44 בְּכֻמָּה פַעַמִּים - לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, עַד שִׁסּוּר יֵינּוּ מַעֲלִיו.  
45 וְכֻמָּה הִיא רְבִיעִית? אֶצְבְּעִים עַל אֶצְבְּעִים עַל רוּם אֶצְבְּעִים

46 וְחֻצֵי אֶצְבַּע וְחֻמָּשׁ אֶצְבַּע. וְזֶה הָאֶצְבַּע שֶׁמוֹשְׁחִין [מוֹדֵדִים]  
47 בּוֹ בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה, הוּא הַגּוֹדֵל; וְהוּא הַנִּקְרָא 'בֶּהֶן יָד'.  
48 **ה.** טֻמְאַת הַיָּדִים בִּיצֵד? כֹּהֵן שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו, לֹא יִשָּׂא אֶת  
49 כַּפָּיו; אֶלָּא נוֹטֵל יָדָיו בְּמִים עַד הַפָּרָק [חִיבוּר כֹף הַיָּד לַזְרוּעַ],  
50 כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּקְדָּשִׁין לְעֲבוּדָה, וְאַחֵר כֹּךְ מִבְרָךְ, שְׁנֹאֲמַר: "שָׂאוּ  
51 יָדֵיכֶם קִדָּשׁ, וּבִרְכוּ אֶת ה'". וְהַחֲלָל [כֹּהֵן פְּסוּל כְּגוֹן שְׁנוּלָד  
52 מִגְרוּשָׁה וְכֵהֵן] אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו, לְפִי שְׁאִינוֹ בְּכַהֲנוֹ.  
53 **ו.** כֹּהֵן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ דְּבַר מִכָּל אֵלּוֹ הַדְּבָרִים הַמוֹנְעִין אֶת  
54 נְשִׂיאת פָּסִים - אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ חָכֵם וְאֵינוֹ מְדַקְדָּק  
55 בַּמִּצְוֹת, אוֹ שֶׁהָיוּ הַבְּרִיּוֹת מְרַנְּנִין אַחֲרָיו [חוּשְׁדִּים בּוֹ], אוֹ  
56 שֶׁלֹּא הָיָה מִשָּׂאוֹ וּמִתְנֵן בְּצִדְקָה - הָרִי זֶה נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו,  
57 וְאֵין מוֹנְעִין אוֹתוֹ; לְפִי שֶׁהוּא מַצּוֹת עֲשֵׂה עַל כָּל כֹּהֵן וְכֹהֵן  
58 שְׂרָאוֹי לְנְשִׂיאת פָּסִים, וְאֵין אוֹמְרִין לְאָדָם רָשָׁע: 'הוֹסֵף  
59 רָשָׁע, וְהִמָּנַע מִן הַמִּצְוֹת'.

60 **ז.** וְאַל תִּתְמָה וְתֹאמַר: 'וַיְמָה תוֹעִיל בְּרֶכֶת הַדִּיּוּט זֶה'? -  
61 שְׁאִין קְבוּל הַבְּרָכָה תְּלוּי בַּכֹּהֲנִים, אֶלָּא בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,  
62 שְׁנֹאֲמַר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֲנִי אֲבָרְכֶם" -  
63 הַכֹּהֲנִים עוֹשִׂין מַצּוָה שְׁנִצְטוּוּ בָּהּ, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא  
64 בְּרַחֲמָיו מִבְרָךְ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּחִפְצוֹ.

65 **ח.** עִם שֶׁהֵן אַחֲרֵי הַכֹּהֲנִים, אֵינָן בְּכָלֵל הַבְּרָכָה; וְהַעוֹמְדִין  
66 מִצִּדֵּיהֶן, הָרִי הֵן בְּכָלֵל הַבְּרָכָה. וְאִם הָיְתָה מִחֻצָּה בֵּין  
67 הַכֹּהֲנִים וּבֵין הָעַם הַמִּתְבְּרָכִים, אָפְלוֹ הִיא חוּמָה שֶׁל בְּרוּךְ  
68 - הוֹאִיל וּפְגִיחָהּ לְמוֹל פְּנֵי הַכֹּהֲנִים, הָרִי הֵן בְּכָלֵל הַבְּרָכָה.  
69 **ט.** נְשִׂיאת פָּסִים בַּעֲשָׂרָה, וְכֹהֲנִים מִן הַמִּנְיָן. בֵּית הַכִּנֹּסֶת  
70 שֶׁבִּלְעָן כֹּהֲנִים, בִּלְעָן נוֹשְׂאִין אֶת כַּפָּיהֶם; וְלִמֵּי הֵם מִבְּרָכִין?  
71 לְאַחֲרֵיהֶן שֶׁבִּצְפוֹן וְלְאַחֲרֵיהֶן שֶׁבִּדְרוֹם; וּמִי עוֹנָה אַחֲרֵיהֶן  
72 'אָמֵן'? הַנָּשִׁים וְהַטָּף. וְאִם נִשְׂאָר שֵׁם עֲשָׂרָה כֹהֲנִים יֵתֵר עַל  
73 אֵלּוֹ שֶׁעָלוּ לְדוֹכֵן - הַעֲשָׂרָה עוֹנִין 'אָמֵן', וְהַשָּׂאָר מִבְּרָכִין.  
74 **י.** צָבוּר שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן כֹּהֵן אֶלָּא שְׁלִיחַ צָבוּר לְבִדּוֹ, לֹא  
75 יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו; וְאִם הִכְטַחְתּוֹ [בִּטּוּחַ הוּא] שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אֶת  
76 כַּפָּיו וְחִזְרוּ לְתַפְלָתוֹ [בְּלִי לְהַתְּלַבֵּל], רָשָׁאִי. וְאִם אֵין לָהֶן  
77 כֹּהֵן כָּלֵל - כְּשִׁנְיָע שְׁלִיחַ צָבוּר לְיָשִׁים שְׁלוֹם, אוֹמַר:  
78 'אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, בְּרַכְנוּ בְּבִרְכָה הַמְשַׁלֶּשֶׁת בְּתוֹרָה,  
79 הָאֲמוּרָה לְאַחֲרֵיהֶן וּלְכֹהֲנֵי כֹהֲנִים עִם קְדוּשָׁה, כְּאֲמוּר: "יִבְרַכְךָ  
80 ה', וְיִשְׁמְרֶךָ. יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ, וְיִחַנֶּנּוּ. יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ,  
81 וְיִשֵּׂם לָךְ שְׁלוֹם. וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֲנִי  
82 אֲבָרְכֶם"'. וְאֵין הָעַם עוֹנִין 'אָמֵן', וּמִתְחִיל וְאוֹמַר 'שִׁים  
83 שְׁלוֹם'.

84 **יא.** כֹּהֵן שֶׁנִּשָּׂא אֶת כַּפָּיו בְּבֵית הַכִּנֹּסֶת זֶה, וְהִלָּף לְבֵית  
85 הַכִּנֹּסֶת אַחֵר, וּמִצָּא צָבוּר שֶׁמִּתְפַּלֵּלִין, וְלֹא הִגִּיעוּ לְבִרְכַּת  
86 כֹּהֲנִים - נוֹשֵׂא יָדָיו לָהֶן, וּמִבְרָכֵן; וְאָפְלוֹ כְּמָה פַעַמִּים בַּיּוֹם.  
87 כֹּהֵן שֶׁלֹּא עָקַר רַגְלָיו מִמָּקוֹמוֹ לְעֲלוֹת לְדוֹכֵן בִּשְׁעָה שֶׁאֲמַר  
88 שְׁלִיחַ צָבוּר 'יָצָה', שׁוּב אֵינוֹ עוֹלָה בְּאוֹתָהּ הַתְּפִלָּה; אָכֵל  
89 אִם עָקַר רַגְלָיו לְעֲלוֹת - אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְדוֹכֵן אֶלָּא  
90 לְאַחֵר עֲבוּדָה, הָרִי זֶה עוֹלָה וּמִבְרָךְ.

91 **יב.** כֹּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלָה לְדוֹכֵן, אֵף עַל פִּי שֶׁבִטֵּל מִצְוֹת  
92 עֲשֵׂה אַחַת - הָרִי הוּא כְּעוֹבֵר עַל שְׁלֹשָׁה עֲשֵׂה, שְׁנֹאֲמַר:

# שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש כ"ז אייר - הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה קכה

מתוך מהדורת חזק

ו. שלשה עורות הן - גויל, וקלף, ודוכסוסטוס [כמבואר  
להלן]. כיצד? לוקחין עור בהמה או עור חיה, מעבירין  
שער ממנו תחלה; ואחר כך מולחין אותו במלח, ואחר כך  
מעבדין אותו בקמח, ואחר כך בעפצא [מי פרי האלו]  
וכיוצא בו מדברים שמקבצין את העור ומחזקין אותו. וזה  
הוא הנקרא 'גויל'.

ז. ואם לקחו העור אחר שהעבירו שער, וחלקו אותו  
בעביו לשנים, כמו שהעבדין עושין, עד שיעשה שני  
עורות - אחד דק, הוא שממול השער, ואחד עבה, והוא  
שממול הבשר - ועבדו אותו במלח, ואחר כך בקמח, ואחר  
כך בעפצא וכיוצא בו - זה החלק שממול השער, נקרא  
'דוכסוסטוס'; וזה שממול הבשר, נקרא 'קלף'.

ח. הלכה למשה מסיני, שיהיו כותבין ספר תורה על הגויל,  
וכותבין במקום השער; ויהיו כותבין התפלין על הקלף,  
וכותבין במקום הבשר; ויהיו כותבין המזוזה על  
הדוכסוסטוס, וכותבין במקום השער. וכל הכותב בקלף  
במקום שער, או שכתב בגויל ודוכסוסטוס במקום בשר -  
פסול.

ט. אף על פי שכל הלאה היא הלכה למשה מסיני, אם כתב ספר  
תורה על הקלף, בשר; ולא נאמר 'גויל', אלא למעט  
הדוכסוסטוס, שאם כתב עליו הספר, פסול. וכן אם כתב  
המזוזה על הקלף או על הגויל, בשרה; לא נאמר 'על  
הדוכסוסטוס', אלא למצוה.

י. אין כותבין ספרים תפלין ומזוזות, על גבי עור בהמה  
טמאה וחייה ועוף הטמאים; אבל כותבין על גבי עור בהמה  
וחיה ועוף הטהורין, ואפלו נבלות וטרפות שלהן. ואין  
כותבין על גבי עור הדג הטהור, מפני הטהמה [ליכלול],  
שאין זהמתו פוסקת בעבדה.

יא. גויל של ספר תורה, וקלף של תפלין או של ספר תורה  
- צריך לעבד אותן לשמן [לשם קדושת מצוות]; ואם עבדן  
שלא לשמן, פסולין. לפיכך, אם עבדן הגוי, פסולין; אף  
על פי שאמרנו לו לעבד עור זה לשם הספר או לשם  
התפלין - פסולין; שהגוי על דעת עצמו הוא עושה, לא על  
דעת השוכר אותו. לפיכך, כל דבר שצריך מעשה לשמו -  
אם עשהו הגוי, פסול. ומזוזה, אינה צריכה עבדה לשמה.  
יב. הלכה למשה מסיני, שאין כותבין ספר תורה ולא  
מזוזה, אלא בשרטוט [קוים ישרים ליישר הכתב]; אבל  
תפלין, אינן צריכין שרטוט, לפי שהן מחפין [מכוסים].  
ומתר לכתב תפלין ומזוזות שלא מן הכתב, שהכל גורסין  
פרשיות אלו; אבל ספר תורה, אסור לכתב בו אפלו אות  
אחת שלא מן הכתב.

יג. ספר תורה תפלין ומזוזות שכתבן מין, ישרפו. כתבן  
גוי, או ישראל משמר, או מוסר, או עבד, או אשה, או קטן  
- הרי אלו פסולין ויגנוזו, שנאמר: "אשרתם וכתבתם" -  
כל שמהר על הקשירה ומאמין בה, הוא שכותב. נמצאו  
ביד מין ואין ידוע מי כתבן, יגנוזו; נמצאו ביד גוי, כשרין.

"זה תכרכו", "אמור להם", "ושמו את שמי". וכל כהן  
שאינו מכהן, אינו מתכנה. וכל כהן המכהן - מתכנה.  
שנאמר: "ואברכה מברכך".

ברוך רחמנא דסימן

## יום שבת קודש כ"ז אייר ה'תשע"ב

## הלכות תפלין ומזוזה

## וספר תורה

יש בכללן חמש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) להיות  
תפלין על הראש; (ב) לקשרם על היד; (ג) לקבץ מזוזה  
בפתחי השערים; (ד) לכתב כל איש ספר תורה לעצמו;  
(ה) לכתב המלך ספר שני לעצמו, כדי שיהיו לו שני ספרי  
תורה. ובאור כל המצוות האלו - בפרקים אלו.

## פרק א

א. ארבע פרשיות אלו - שהן "קדש לי", "ויהיה כי יבאך  
ה'" "שבספר ואלה שמות, וישמע", "ויהיה אם שמע" - הן  
שנכתבות בפני עצמן, ומחפין [מכסים] אותן בעור, ונקראין  
'תפלין'; ומניחין אותן על הראש, וקושרין אותן על היד.  
ואפלו קוצו של אות אחת מארבע הפרשיות, מעכב את כלן  
מן התורה, עד שיהיו נכתבות שלמות, בכתבן.

ב. וכן שתי פרשיות שבמזוזה - שהן "שמע" ו"ויהיה אם  
שמע" - אפלו אות אחת משתי הפרשיות, אם חסר קוצו,  
מעכב מן התורה, עד שיהיו שתיהן נכתבות שלמות. וכן  
ספר תורה שחסר אפלו אות אחת, פסול.

ג. עשרה דברים יש בתפלין - כלן הלכה למשה מסיני,  
וכלן מעבדין; לפיכך, אם שנה באחת מהן, הרי התפלין  
פסולות. שנים מהן בכתבתן, ושמונה בחפזן [בעור  
הביתים] וקשירת רצועותיהן; ואלו הן השנים שבכתבתן -  
שכותבין אותן בדיו, ושהיה נכתבין על הקלף.

ד. כיצד מעשה הדיו? מקבצין העשן של שמנים, או של  
זפת ושעווה וכיוצא בהן; וגובלין [לשים] אותן בשורף  
האילן, ובמעט דבש, ולותתין [מרחיבין] אותו הרבה ודכין  
[מועכים] אותו, עד שיעשה ריקין [דק דק]; ומניבשין אותו,  
ומצניעין אותו. ובשעת כתיבה, שורהו במי עפצא [מי פרי  
האלון] וכיוצא בו, וכותב בו - שאם תמחקנו, ימחק. וזה  
הוא הדיו שמצוה מן המבחר לכתב בו ספרים תפלין  
ומזוזות; ואם כתב שלשתן [ס"ת תפילין ומזוזה] במי עפצא  
וקלקותותם [מיני דיו], שהוא עומד ואינו נמחק - כשרין.

ה. אם כן, מה מעטה ההלכה שנאמרה למשה מסיני, שיהיו  
כותבים בדיו? למעט שאר מיני צבעונין, כגון האדם והזרק  
וכיוצא בהן; שאם כתב בספרים או בתפלין או במזוזות  
אפלו אות אחת בשאר מיני צבעונין או בזרב - הרי אלו  
פסולין.

1 ואין לוקחין ספרים תפלין ומזוזות מן הגוים ביתר על  
2 דמיהן, שלא להרגיל אותן לגנבן ולגזלן.  
3 יד. ספר תורה תפלין ומזוזות, שכתבן על גבי עור בהמה  
4 וחיזה ועוף הטמאין, או על גבי עורות שאינן מעבדין, או  
5 שכתב ספר תורה או תפלין על עור שלא עבדן לשמן -  
6 הרי אלו פסולין.  
7 טו. הכותב ספר תורה תפלין ומזוזות, ובשעת כתיבה לא  
8 היתה לו פנוה [לשם קדושת השם], וכתב אזכרה מן  
9 האזכרות [שם משמות הקב"ה] שבהן שלא לשמן - פסולין.  
10 לפיכך, הכותב את השם - אפלו מלך ישראל שואל  
11 בשלמו, לא ישיבנו; הנה כותב שנים שלשה שמות - הרי  
12 זה מפסיק ביניהן, ומשיב.  
13 טז. הטובל את הקולמוס לכתב את השם - לא יתחיל  
14 מאות השם, אכל מתחיל הוא מאות שלפניו. שכח לכתב  
15 את השם, תולה אותו בין השיטות [השורות]; אבל מקצת  
16 השם בשיטה ומקצתו תלוי, פסול. ובשאר התבות - אם  
17 שכח, כותב מקצת התבה בשיטה ומקצתה למעלה. במה  
18 דברים אמורים? בספר תורה; אבל במזוזות ותפלין, אין  
19 תולין בהן אפלו אות אחת, אלא אם שכח אפלו אות אחת,  
20 גויז מה שכתב וכותב אחרת. ומתיר לכתב את השם על  
21 מקום הגדר [שנגרד הדיו אחר שנתייבש] ועל מקום המחק  
22 [שנמחק קודם שהתייבש], בכלן.  
23 יז. כותבי ספרים תפלין ומזוזות, אסור להם להפך את  
24 היריעה על פניה; אלא פורש עליה בגד, או כופלה.  
25 יח. ספר תורה תפלין ומזוזות, שאמר הסופר אחר שיצאו  
26 מתחת ידו: 'לא כתבתי האזכרות [שמות הקב"ה] שבהן

לשמן' - אינו נאמן לפסלו, אבל נאמן להפסיד כל שכתב.  
ולמה אינו נאמן לפסלו? שמא לא נתבנן אלא להפסיד על  
הלוקח, או על זה ששכתב, ודמה שאינו מפסיד באמירה זו  
אלא שכר האזכרות. לפיכך, אם אמר: 'ספר תורה זה', או  
תפלין אלו - עורות שלהן, אינם מעבדות לשמן' - מתוך  
שנאמן להפסיד שכתב, נאמן לפסלו; שהרי הכל יודעים,  
שאם אין העורות מעבדים לשמן, אין לכלן שכתב.  
יט. אין כותבין תפלין ומזוזות, אלא בכתב אשורי [שבו  
נתנה תורה לישראל]. והתירו בספרים, לכתבן אף ביוני  
בלבד; וכבר נשתקע [נעלם] יוני מן העולם, ונשתבש ואבד  
- לפיכך אין כותבין היום שלשתן, אלא אשורי. וצריך  
להזהר בכתביהן, כדי שלא תדבק אות לאות - שכל אות  
שאינו העור מקיף לה מארבע רוחותיה, פסולה; וכל אות  
שאינו התינוק שאינו לא חכם ולא סכל [טפח] יכול לקרותה,  
פסולה. לפיכך, צריך להזהר בצורת האותיות, שלא תדמה  
היור לנאו, ולא נאו ליוד; ולא כף לבית, ולא בית לכף;  
ולא דלת לריש, ולא ריש לדלת; וכן כל פיוצא בהן, עד  
שירון הקורא בהן.  
כ. עור שהיה נקוב, לא יכתב על גבי הנקב. וכל נקב  
שהדיו עוברת עליו - אינו נקב, ומתיר לכתב עליו; לפיכך,  
מתיר לכתב על גבי עור העוף שנתעבד. נקב העור אחר  
שנקבת - אם נקב בתוך האות, כגון תוך האו תוך מס,  
וכן בשאר אותיות - פשר. נקב בדרך [רגל] של אות עד  
שנפסקה - אם נשתייר ממנה [מהחלק שלמעלה מהנקב] מלא  
אות קטנה, כשר; והוא, שלא תדמה לאות אחרת. ואם לא  
נשתייר ממנה מלא אות קטנה, פסולה.

## שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"א-כ"ב אייר ה'תשע"ב

יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ב

יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ב

מצות לא תעשה שנה.

המצוה השנייה — האזהרה שהזכרנו מלבעול בלא  
כתבה וקדושין, והוא אמרו יתעלה: "לא-תהיה קדושה  
מבנות ישראל" (דברים כג, יח), וכבר כפל האזהרה בענין  
זה בלשון אחר והוא אמרו יתעלה: "אל-תחלל את-בתך  
להזנותה" (ויקרא יט, כט). ולשון ספרא (פרשת קדושים):  
"אל-תחלל את-בתך" — זה המוסר בתו פנויה שלא לשם  
אישות, וכן המוסרת עצמה שלא לשם אישות. ושמע  
ממני למה כפל לאו זה בלשון זה ואיזה ענין נוסף יש בו,  
והוא: שכתב קדם במשפטיו יתעלה, שהבועל בתולה בין  
שהיה מפתה או אונס — אינו חייב שום ענש מן-העונשים

אלא תשלום ממון בלבד ושישא אותה אשה שפגע, כמו  
שנתבאר בכתוב. והיה עולה בדעתנו, פיון שאין בדרך זה  
אלא קנס ממון הרי הוא נהג ככל-דבר שבממון, וכשם  
שרשאי אדם למסור לחברו מממונו כל-מה שירצה או  
למחול לו במה-שהוא חייב לו, כך גם יהיה רשאי לקחת  
בתו הנערה ולמסרה לאיזה אדם לבוא עליה וימחול לו  
בכך פיון שזה זכות מזכיותו, כלומר: החמשים כסף  
(שנקנס האונס או המפתה) שהם לאבי הנערה; או שימסרה  
לו על מנת שיתן לו כך וכך דינרים. לפיכך הזהר על זה  
ונאמר לו: "אל-תחלל את-בתך להזנותה" (ויקרא שם), לפי  
שזה שדנתי בו בתשלומי ממון בלבד אינו אלא אם קרה  
שפתה או אנס; אבל שיעשה הדבר ברצון שניהם ובהתיר  
— אין דרך לכך. וגלה את-הטעם לכך ואמר: "ולא-תזנה  
הארץ ומלאה הארץ זמה" (שם). לפי שהאונס והפתוי

**יום חמישי כ"ה אייר ה'תשע"ב**

**יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ב**

**מצות עשה ריב.**

**יום שבת קודש כ"ז אייר ה'תשע"ב**

**מצות עשה רכב.**

1 קוֹרָה מַעֲט, וְאִם יִהְיֶה הַדָּבָר בְּרִצּוֹן וּבְהֶתֶר — יִתְרַבֶּה  
2 וַיִּתְפָּשֵׁט בְּאֶרֶץ. וְזֶה טַעַם יָפָה וְנָאָה לְפָסוּק זֶה, וְהוּא  
3 מִתְאִים לְכָל-מַה-שֶּׁהֻזְכְּרוּ חֻכְמִים וְלִמָּה שֶׁיִּחְיֶיבוּ מִשְׁפָּטִי  
4 הַתּוֹרָה. וְלֹא זֶה, כְּלוּמָר: לֹא דִפְנוּיָה — לֹאקִין עָלָיו.  
5 וּכְבֹר נִתְבָּאֲרוּ דִינֵי מַצְוָה זוֹ בְּכַתְּבוֹת וְקִדּוּשֵׁין.

**יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ב**

**יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ב**

**מצות לא תעשה רסב.**

9 הַמַּצְוָה הָרִס"ב — הָאֲזִיזָה שֶׁהִזְהִיר קוֹנֵה אֲמָה עֲבָרָהּ  
10 מִלְּהֻצִיק לָהּ אִם נִשְׁאָה. בְּנִגְתִּי בְּאִמִּי לְהֻצִיק לָהּ. שְׁלֹא  
11 יִצְמָצֵם לָהּ מְזוֹנוּתֶיהָ אוֹ כְּסוּתָהּ אוֹ יִמְנַע מִמֶּנָּה עוֹנֶתָהּ בְּכַדִּי  
12 לְהֻצִיק לָהּ וּלְצַעְרָהּ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "שְׂאֲרָה כְּסוּתָהּ  
13 וְעוֹנֶתָהּ לֹא יִגְרַע" (שמות כא, י). וְלֹא זֶה בְּעֶצְמוֹ, כּוֹלֵל  
14 כָּל-הַנוֹשֵׂא בַת יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא יֻצִיק לָהּ בְּאַחַד מִשְׁלֹשֶׁת  
15 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּדִי לְצַעְרָהּ וּלְעוֹנֶתָהּ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה  
16 בְּאִמָּה עֲבָרָהּ שֶׁהִזְהִיר מִלְּמֻנֹעַ מִמֶּנָּה שְׂאֲרָה כְּסוּתָהּ  
17 וְעוֹנֶתָהּ, כְּמִשְׁפָּט הַבְּנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ (שם, ט), מִכָּאן לְמִדְּנוּ  
18 שֶׁמִּשְׁפָּט הַבְּנוֹת הוּא: שְׁלֹא יִמְנַע שְׂאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה, וְהוּא  
19 אָמְרָם בְּמִכְלָתָא (פרשת משפטים): "וְכִי מַה-לְּמִדְּנוּ לְמִשְׁפָּט  
20 הַבְּנוֹת מֵעֵתָהּ? הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לְמִדָּה. וְשֵׁם אָמְרוּ:  
21 "שְׂאֲרָה — אֵלּוּ מְזוֹנוּתֶיהָ; כְּסוּתָהּ — כְּמִשְׁמָעוֹ; עוֹנֶתָהּ  
22 — זֶה דֶּרֶךְ אֶרֶץ" (אישות).

**אגרות קודש**

ב"ה, כ"ח אייר, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מעש"ק עם המצורף אליו, ומוסגר פה הקבלה.

ובשאלתו שאחד מבני הישיבה לוח אצלו ממון ועדיין לא פרע לו אף שכבר עבר הזמן שאמר, ושואל אם יתן המעות במתנה בכדי שלא להכשילו, או שאפשר יבוא עוד.

והרי יכול לעשות את האמור בתנאי, וכמה ענינים בתנאי כגון זה ונמצאים בסיפורי חז"ל.

במ"ש אודות ענין הבטחון, יעיין בחובות הלבבות שער הבטחון.

ובקשר עם חג השבועות הבע"ל מוסג"פ תוכן ענינים לימים אלו.

אינו מזכיר מסידורו ובטח זהו סימן שהכל בסדר.

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

## ביאורים למסכת סוטה דף לו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ומבאר הגמרא, **כְּמָאן** - כמי הולכת הברייתא הזו שאם יחזור אומות העולם שבחוצה לארץ בתשובה, יקבלום. **כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן** שאמר לעיל שכתבו להם שיחזרו בתשובה ויקבלום, ולמדנו מדבריו 'הא למדת שאם היו חוזרים בתשובה היו מקבלין אותן'.  
ממשיכה הברייתא, **בֵּא וְרָאָה כִּמָּה נָפִים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם** שעברו ישראל את הירדן. נס ראשון, **עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** בחרבה. נס שני, **וּבָאוּ בְּקִיצַת הַדֶּרֶךְ לְהָר גִּרְזִיּוֹם וְלָהָר עֵיבָל יָתֵר מַשְׁשִׁים מִיָּל**. נס שלישי, **וְאִין כָּל בְּרִיָּה יוֹבֵלָה לְעֹמֹד בְּפִינֵיהֶם**. נס רביעי, **וְכָל הָעוֹמֵד בְּפִינֵיהֶם מִיָּד נִתְּרוּ** - יוצאים צרכיו על כרחו, **שֶׁנֶּאֱמַר "אֵת אִמֹּתַי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמּוֹתִי אֵת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תִּבְאָה בָּהֶם וְגו'** ופירוש 'המוות' מלשון מהומה ועירבוב הגוף ומה שבתוכו. **וְאִמֹּר** בשירת הים **"תַּפִּיל עֲלֵיהֶם אִמֹּתָהּ וּפָחַד גּוֹ"** עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית, ודורשים, **עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה'** זו **בִּיאָה רִאשׁוֹנָה** - כשעלו ישראל ממצרים בימי יהושע, **עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ זו קנית' זו בִּיאָה שֵׁנִיָּה** - כשעלו ישראל מהגולה בימי עזרא, אם כן רואים שהושוּ בִּיאָה ראשונה וביאה שניה, **אִמֹּר מִעֲתָה רִאשׁוֹן הָיוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֶם בְּבִיאָה שֵׁנִיָּה בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה**, שיעלו בזרוע נטויה ולא ישתעבדו לאומות, **אֲלָא שְׁנֵיהֶם הַחֲמָא** של עם ישראל בימי בית המקדש הראשון וגזור עליהם שלא יעלו אלא ברשות כורש. נס חמישי, **וְאַחֲרֵי כֵךְ הִבִּיאוּ אֶת הָאֲבָנִים** שהיו גדולות ארבעים סאה, **וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסִדְּוּהוּ בְּסִיד, הֵכֵל כַּמְבוּאָר** לעיל וכפי שנצטוו בתורה. נס ששי, **וְכָתְבוּ עֲלֵיהֶם אֵת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּלִשׁוֹן הַיָּם"**. ונס שביעי, שבאותו יום הספיקו וְהִעֲלִיו עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, וְאָכְלוּ וְשָׂתוּ וְשָׂמְחוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּצְטוּ, וּבָרְכוּ וְקָלְלוּ כַּמְבוּאָר לעיל במשנה, וְקִיפְלוּ אֶת הָאֲבָנִים - קילפו את הסיד מעל האבנים, וּבָאוּ וחזרו באותו יום וְלָנוּ - וישנו בְּגִלְגַּל, **שֶׁנֶּאֱמַר "הִכִּין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהִעֲבִירָתָם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתָּם אוֹתָם בְּמִלּוֹן"**, ומבאר הברייתא, **יָכוֹל כָּכָל מִלּוֹן וּמִלּוֹן** - הייתי חושב שלקחו איתם את האבנים לכל מקום שהלכו, תלמוד לומר בהמשך הפסוק שם **אֲשֶׁר תֵּלִינוּ בּוֹ הַלֵּלָהּ**, דווקא למקום שישנו בו באותו הלילה, והיכן ישנו, וְכָתִיב **"וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ מִן הַיַּרְדֵּן הָקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּגִלְגַּל וְגו'**.  
הברייתא מביאה עוד דבר שאיננו לעם ישראל בכניסתם לארץ כנען. **תָּנָא, צִרְעָה** שגירשה האויבים בפניהם בימי משה, וכדלהלן, **לֹא עָבְרָה עִמָּהֶם** את הירדן לארץ כנען. מקשה הגמרא, **וְלֹא עָבְרָה עִמָּהֶם** הצרעה את הירדן, בתמימה, **וְהָאֵת בְּתִיב "וְשַׁלַּחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגִרְשָׁה אֶת הַחַיִּי אֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ"**. מתרצה הגמרא, **אִמֹּר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, עַל שֶׁפֶת הַיַּרְדֵּן הַמְּרוֹדִי עָמְדָה הַצִּרְעָה, וְיִזְרְקָה בָּהֶן בְּאוֹיְבִים**

מִן הַיַּרְדֵּן לעברו המערבי של הירדן, וְסִמְנָתָהּ עֵינֶיהָ מִלְּמַעְלָה, וְסִדְּתָן מִלְּמַטָּה, **שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִנֹּכִי הַשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּנֻכָּה אֲרִיִּים נִכְחוּ וְחִסּוֹן הוּא בְּאֵלֹנִים וְאֲשִׁמִּיד פְּרִיָּו מִמַּעַל וְיִשְׁרָשְׁיוּ מִתַּחַת וְגו'**, אך לא נכנסה לארץ כנען. עוד מתרצה הגמרא, **רַב פַּפָּא אָמַר, שְׁתֵּי צִרְעוֹת הֵנָּה, חֲדָא דְּמִשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "וְשַׁלַּחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה, וְחֲדָא דִּיהוֹשֻׁעַ, צִרְעָה דְּמִשָּׁה לֹא עָבְרָה, וְצִרְעָה דִּיהוֹשֻׁעַ עָבְרָה**.  
שנינו במשנה, **שִׁשָּׁה שָׁבָטִים עָלָיו לְרֹאשׁ הָר גִּרְזִיּוֹם, וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלָיו לְרֹאשׁ הָר עֵיבָל בּוֹ**, וכפי שנאמר בתורה **"אֵלֶּה יַעֲמִדוּ לְבָרֶךְ אֶת הָעָם עַל הָר גִּרְזִיּוֹם בְּעֶבְרָתָם אֶת הַיַּרְדֵּן, שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיהוּדָה וַיִּשְׁבָּע וַיֹּסֶף וּבְנֵימִין, וְאֵלֶּה יַעֲמִדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהָר עֵיבָל, רְאוּבֵן גַּד וְאִשָּׁר וְחֻבּוֹל דָּן וְנַפְתָּלִי"**.  
בספר יהושע מסופר שבני ישראל קיימו מצוה זו, וכך נאמר שם, **"וְכָל יִשְׂרָאֵל חָקְנוּ וְשׁוֹטְרִים וְשׁוֹפְטִים עֹמְדִים מִזָּה וּמִזָּה לְאֶרֶץ נֶגֶד הַכְּהָנִים הַלְוִיִּם נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה'** כגר כאורה, חציו אל מול הר גרזים, וְהַחֲצִיִּי אֶל מֹל הָר עֵיבָל, כְּאִשֶּׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֲבָד ה' לברך את העם ישראל בראשונה".  
שואלת הגמרא **מָאִי 'וְהַחֲצִי' - למה נאמר 'וְהַחֲצִי' אל מול הר עיבל, ב'ה' הידיעה, ששמענו החצי המיוחד, או החצי הידוע שהוזכר כבר במקום אחר**. מפרשת הגמרא **אִמֹּר רַב פַּהֲמָא, כִּדְרָךְ - כסדר זה שֶׁחֲלֻקִּין שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל כָּאֵן בְּכַרְכּוֹת וְקַלְלוֹת, אֵלּוּ בְּהָר גִּרְזִיּוֹם וְאֵלּוּ בְּהָר עֵיבָל, כִּךְ חֲלֻקִּין שְׁמוֹת שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל, בְּסֵדֶר כְּתִיבָתָם בְּאֲבָנֵי אֶפֶד - שהיו קבועים על כתפות האפוד שני אבני שהם, ועליהם כתובים שמות שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁשָּׁה מִשְׁמֹתָם עַל הָאֲבָן הָאֶחָת, וְשֶׁשָּׁה עַל הַשְּׁנִית, וְהָיוּ מִה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהַחֲצִי', כְּלוֹמֵר, אוֹתוֹ הַחֲצִי מִשְׁבָּטֵי יִשְׂרָאֵל, הַחֲקוֹק בְּאֶחָת מִן הָאֲבָנִים שְׁבָאפֹד**.  
יוצא לדברי רב כהנא, סדר כתיבתן על אבני האפוד היה כך, שמעון לוי יהודה יששכר יוסף ובנימין באחת, רְאוּבֵן גַּד אִשָּׁר וְחֻבּוֹל דָּן וְנַפְתָּלִי בַשְּׁנִיָּה, מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, מִיִּתְיָב, שְׁתֵּי אֲבָנִים מֻכּוֹת הָיוּ לוֹ לְכֹתֵן גְּדוֹל עַל כְּתִיבָתוֹ, **אֶחָת מִבָּאֵן, וְאֶחָת מִבָּאֵן, וְשְׁמוֹת שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה שְׁבָטִים כְּתוּב עֲלֵיהֶם, שִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זו, וְשִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זו, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁשָּׁה מִשְׁמֹתָם עַל הָאֲבָן הָאֶחָת וְאֵת שְׁמוֹת הַשְּׁנֵי הַנּוֹתָרִים, עַל הָאֲבָן הַשְּׁנִית כְּתוּלְדוֹתָם וְגו'**, יש לנו ללמוד ממה שנאמר 'כתולדותם' רק באבן השנית, שְׁבָשְׁנִיָּה נכתבו בְּתוּלְדוֹתָם - כסדר שְׁנוּלְדוּ, גַּד אִשָּׁר יִשְׁשָׁכָר וְחֻבּוֹל יוֹסֵף בְּנִימִין, וְלֹא בָאֵן הַרְאִשׁוֹנָה בְּתוּלְדוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁיְהוּדָה מוֹקֶדֶם - נכתב בה ראשון, אף שהיה רביעי לסדר תולדותם, ואחריו, רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לוי דָן נַפְתָּלִי, כסדר לידתם, וְחֲמִשָּׁה אוֹתִיּוֹת הָיוּ סָךְ כָּל הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים, עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה עַל אֶבֶן זו, וְעֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה עַל אֶבֶן זו. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר,

## המשך ביאור למס' סוטה ליום ששה ושלושים יום לעומר עמ' ב

שבתחילה לא ידע להבין שפות, ולמחר, **כָּל לִישָׁנָה דְּאִישְׁתַּעֲי** - שסיפר פְּרָעָה בְּהִרְיָה, אֶחָד לִיָּה - בכל לשון שפרעה דבר עמו, החזיר לו תשובה באותו לשון. **אִישְׁתַּעֲי** סיפר אִיהוּ - יוסף בְּלִשָּׁן תְּקַדֵּשׁ אל פרעה, **לֹא הָיָה קָא דַּעַר פרעה מָאִי הָיָה אִמֹּר, אִמֹּר לִיָּה פרעה ליוסף אֲנִימִי - למיני שפה זו, אֲנִימִיָּה - למדו יוסף לשון הקדש, וְלֹא נָמַר - לא עלה ביד פרעה ללומדה, אִמֹּר לִיָּה ליוסף, אִישְׁתַּבַּע לִי, דְּלֹא מְנַלִּית - הישבע לי שלא תגלה שאתה יודע לשון שאינני מכירה, אִישְׁתַּבַּע לוֹ - נשבע לו יוסף.**

לאחר מכן, כשמת יעקב, ובא יוסף לבקש מפרעה שניח לו לקיים מה שנשבע לאביו, לקברו בארץ ישראל במערת המכפלה, **כִּי אִמֹּר לִיָּה יוסף לפרעה, "אֲבִי הַשְּׁבִיעֲנִי לְאִמֹּר, בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כְּרִיתִי לִי בָאָרֶץ כְּנַעַן שֶׁמָּה**

תקברני". אִמֹּר לִיָּה פרעה ליוסף, וְיִל אִיתְשִׁיל אֲשִׁבְעֶתְךָ - לך והשאל אצל החכמים על שבועתך, והתר אותה. אִמֹּר לִיָּה יוסף לפרעה, וְאִתְשִׁיל נְמִי אֲדִידֶךָ - אם כן, אשאל גם על שלך, שנשבעת לך שלא אגלה שאני מכיר לשון הקדש, שאינך מכירה. ולכן, וְאִפֵּי עַל גַּב דְּלֹא נִיחָא לִיָּה לפרעה, ולא רצה בכך שיעלה יוסף לקבור את אביו, בעל כרחו אִמֹּר לִיָּה פרעה ליוסף, עֲלָה וּקְבֹר אֶת אֲבִיךָ בְּאֶשְׁרֵי הַשְּׁבִיעֲךָ.

חזרת הגמרא לפרש את המימרא דלעיל, שיהודה קידש שם שמים בפרהסיא, מבאר הגמרא, וְיְהוּדָה מָאִי הָיָה - מהו קידוש השם שהיה בו, דְּתִנְיָא, הָיָה רַבִּי מָאִיר אָמַר, בְּשַׁעֲמָרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם, הָיוּ שְׁבָטִים מְנַצְחִים - מריבים זה עם זה, וְהָ אִמֹּר, אֲנִי יוֹרֵד תַּחֲלָה לָאֵם, וְהָ אִמֹּר, אֲנִי יוֹרֵד תַּחֲלָה לָאֵם, קָפִין

## סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לו עמוד א

רש"י

תוספות

**כמאן** כ"ש. וא"ת דלמא ביפת תואר אפילו ר' יהודה מודה דהא לא דברה תורה אלא כנגד היצר והואיל והותרו שאר נכריות והלכה למשה מסיני דקנאן פוגעין בו כדאינא בפרק שני דע"ז (ק"ה) הותרו אפילו כנענים שבתורה לארץ במקום שהותרה יפת תואר דאמר בפ"ק דקידושין (ק"ה) איבעיא להו כהן כהן מזה ביפת תואר רב אמר מותר

ושמואל אמר אסור בביתא ראשונה כ"ע לא פליגי דשרי שלא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע ועוד אפילו ר"ש מה הוצרך להתירה מעו שגא מכהן אע"ג דזונה היא לא איצטרך קרא למשרייה הואיל ולא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע וי"ל כיון דלא התייר יפת תואר אלא במלחמות הרשות שבו הכתוב מדבר שמע מינה דגבי כנענים לא אמרין לא דברה תורה אלא כנגד היצר דע"ז דאיכא יצר אמר לא תחיה אפילו במקום יפת תואר הלכך לרבי יהודה דאית ליה כנענים שבתורה לה נמי בכלל לא תחיה ואין מקבלין אותן לא היה מתיר במקום יפת תואר מיהו איכא למיתמה לר"ש דאמר מקבלין אותם ואינם בכלל לא תחיה למה לי קרא ושבת שבו לרבות יפת תואר ואכתי נימא איפכא דדוקא לרבי יהודה איצטרך וגזירת הכתוב הוא גבי יפת תואר שבתורה לה אע"פ שכנענים אחרים שבתורה לה הם בכלל לא תחיה וי"ל דעיקר טעמא דר"ש אקרא ושבת שבו סמך דאי מזהדיא קרא למען אשר לא ילמדו איכא למימר כ"ר יהודה דאיתא למשרייה או שאר אומות או כנענים קודם שהתחילו במלחמה:

**ואחר** כך הביאו את האבנים. ה"ג בתוספתא (פ"ה) והביאו את האבנים שהעלו מן הירדן ובנו את המזבח והעלו עולות ושלמים ולא גרסינן וכתבו עליו את התורה:

**מאי** והחציו חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל. לשון הירושלמי מיושב יותר דגרסינן התם מה תלמוד לומר והחציו מלמד שמעוטין בהר גריזים ומרובין בהר עיבל למה שאין שבט

**כמאן כ"ר** שמעון. דאמר שקבת להם שיחורו בתשובה ויקבלום, אלקא לא היו העומדין חוץ לגבולין בכלל לא תחיה כל נשמה, אבל לר' יהודה קלן בכלל לא תחיה: נתינו. מתקלקל מרע: והמותי. לשון מזהמה וערבוה הגוף ומה שבתוכו: **ביאה ראשונה**. בימי יהושע: **ביאה שניה**. בימי עזרא: **לעשות להם גם**. לעלות

בזרע ולא היו משתעבדים למלכות. אלא שגרם חטאם של ישראל בימי בית ראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות. בדכתיב מי בכס מכל עמו (ש"ל א) פריזי ממעל. עיניו ושרשיו מתחת. טרס: והעלו עולות ושלמים. שפר נצטוו באותה פרשה, אבנים שלמות תבנה וגו' וכתב שלמים וגו': **מאי** והחציו. ביהושע הכי כתיב בהאי קרא דמתני, וכל ישראל וגו' חציו אל מול הר גריזים והחציו אל מול הר עיבל, למה לי למכתב והחציו דמשמע או חציו המיוחד או חציו הנזכר במקום אחר: **כדרך** שחלוקין. השבטים בהר גריזים ותר עיבל בדכתיב (דברים ט) אלה יעמדו לברך את העם וגו' ואלה יעמדו על הקללה, כך חלוקים באבני אפוד שאמור בהן ששה משמותם וגו'. הק' ששה דהר גריזים כתובים על האחת וששה דהר עיבל כתובין על השנית, והינו דכתיב והחציו, אותו חציו החקוק באחת מן האבנים: **בתולדותם**. כסדר לידתן, ששה האחרונים כסדרן גד ואשר יששכר וזבולן יוסף ובנימין והו סדר לידתן, וששה ראשונים נכתבו בה יהודה ראובן שמעון ולי דן ונפתלי כסדר לידתן חוץ מיהודה: **ועשרים וחמשה על אבן זו**. לקמן פריך ששה אחרונים עשרים וארבע הוא דהו:

**אמר: שתי צרעות הוא, חדא דמשה וחדא דיהושע, דמשה לא עבר דיהושע עבר ששה שבטים עלו לראש הר גריזים כו': מאי** "והחציו"? **אמר רב כהנא: כדרך שחלוקין כאן, כך חלוקין באבני אפוד. מיתבי שתי אבנים טובות היו לו לכהן גדול על כתיפיו, אחת מכאן ואחת מכאן, ושמות שנים עשר שבטים כתוב עליהם, ששה על אבן זו וששה על אבן זו, שנאמר: "ששה משמותם על האבן האחת", שניה בתולדותם ולא ראשונה בתולדותם, מפני שהיה מוקדם והמשנים אחריות היו, עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו.** ר' חנינא בן גמליאל אומר:

של לוי כולו שם שאם היה כל שבט לוי שם היו שוין ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אילו היה כל שבט של לוי שם לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף בשטים א"ר יוסי בר בון אילו היה שם כל שבט של לוי היו שוין למה שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא והשתא אתי שפיר והחציו אל מול הר עיבל חציו המבורר שהוא הרוב דהוי חציו בשבטים ורובא בגבירי ומיהו כשתדקדק במנין אחרון שנאמר בו לאלה תחלק הארץ (מלבי"ם ט) לאחר שמתו מרגלים כדכתיב ובאלה לא היה איש וגו' והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן דכתיב ביה ויעל אהרן הכהן וגו' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי (ס"ה) והכי מוכח בסדר עולם תמצא במנין שבטים שעמדו על הר גריזים עודף על אותן שעמדו בהר עיבל תשע אלף חסר ק"ל ואפילו גם עמדו לויים למטה שמנה אלף עדיין היו מרובין של הר גריזים קרוב לאלף שהרי אתה מוצא בפרטן של אותן שבטים שעמדו על הר עיבל שלש מאות ושבעת אלפים ותתק"ל ובפרטן של הר גריזים ג' מאות וששה עשר אלף ות"ו וי"ל הא דאמרין בירושלמי שאם היה שם כל שבט לוי היו שוין לא דוקא שוין שהרי מרובין היו אלא כלומר לא היו של הר גריזים פחותין (והשתא שלא היו כל שבט לוי שם צריך לומר) שעמדו לויים למטה תשע אלף או יותר אבל הא דאמר רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אילו היה שם כל שבט של לוי לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף קשיא שהרי המנין היה אחרי כן כדכתיב ויהי אחרי המגפה וגו' (ס"ה) ומה שחלק עליו ר' יוסי בר בון לפי שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא א"כ לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלף ותש"ל שהרי כל פקודי שבט (ראובן) לא היו כי אם מ"ג אלף ותש"ל והיאך היו אותן ג' אלף ותש"ל של ראובן שנשארו מעבר לירדן ממלאין לכ"ד אלף שנפלו משמעון שהיה בשנת הארבעים מיהו ולא קשיא דאיכא למימר דהכי קאמר מחמת חסרון משבט שמעון שנפלו במגפה אפילו היה שם שבט של לוי לא היו שוין דמתוך כך היו של הר גריזים מועטין ולא שיוסרו מן עשרים וארבעה אלף משמעון ואלא ג' אלפים או פחות) ועלה קאי רבי יוסי בר בון אפילו לדברין כשאתה מחסר כנגדו ג' אלף ותש"ל משבט ראובן שנשארו מעבר לירדן והיו שוין שמחמת חסרון משבט שמעון אין חסר יותר מג' אלף ותש"ל אבל ההיא דר' שמואל בר נחמני תיקשי כדפרישית שהמגפה היתה קודם למנין:

**עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו.** ירושלמי והלא אינן אלא כ"ג מכאן וכ"ז מכאן פ' לתנא דתני התם כשם שחלוקים כאן כך חלוקים באבני אפוד מקשה א"כ על אותה אבן שהיו עליה של הר גריזים היו כ"ג ועל השניה כ"ז וחבולין מלא ומשני א"ר יוחנן בנימין היה חצי מכך רצ"ל דעל השניה שכתובין עליה אותו של הר עיבל היה כתוב ב"נ ועל הראשונה ימ"ן א"ר זבדיא ויאות מי כתיב ששה שמותם לא כתיב אלא ששה משמותם משמותם ולא כל שמותם:

לעשות

## סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לו עמוד ב

תוספות

**לעשות** צרכיו. נראה משום דהוציא בלשון ביאה ויבא הביתה קא דייק נמי דלעשות צרכיו נכנס: **באותה** שעה באתה דיוקנו של אביו. כתב רבינו משה הדרשן ואין איש מאנשי הבית ושם בבית דמשמע דוקא מאנשי הבית לא היה שם מכלל דאיש אחר שלא מאנשי הבית כלומר חלוק ומופלג מתורת אנשי הבית היה שם וזהו דמות דיוקנו של אביו ותימה קצת מנל דנראית לו בחלק ושנא מדכתיב בבית דמשמע בבית לאואכל בחלקו היה: **איתשיל** נמי אדירך ואע"ג דלא נחא ליה. ותימה הלא לא היה יכול לישאל על נדרו כי אם מדרתו של פרעה כמו שהוא מעשה צדקיהו ונבוכדנצר דמייתי התם מיהו מוכחא משמע דהוה בפניו דאמר ב' ר' אליעזר בנדרים (ו) (סו) המודר הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו פ' בפניו ואפילו בעל כרחו ומיהו תימה לומר דהנודר על דעת חבירו מתירים לו שלא מדעת חבירו ושנא אוקמיה במלכות דגזוים בעלמא שנינו כר מיהו לא היה יכול לישאל עליו אי לא נחא ליה לפרעה:

והיו

לא פדרך שחלוקין בחומש הפקודים, חלוקין באבני אפור, אלא פדרך שחלוקין בחומש שני. פיצד? בני לאה פסידון, בני רחל, אחד מפאן ואחד מפאן, ובני שפחות באמצע. ואלא מאי אני מקיים "בתולדותם"? בשמותן שקרא להן אביהן ולא בשמות שקרא להן משה. "ראובן", ולא "ראובני", "שמעון", ולא "שמעוני", "דן" ולא "הדני", "גד" ולא "הגדי". תיובתא דרב פהנא תיובתא! ואלא מאי "החציו"? תנא: חציו של מול הר גרזים מרובה מוחציו של הר עיבל, מפני שלוי למטה. אדרבה! מפני שלוי למטה בצרי להו! הכי קאמר: אף על פי שלוי למטה, בני יוסף עמהם. שגאמר: "וידברו בני יוסף את יהושע לאמר מדוע נתתה לי נחלה גורל אחד ואחל אחד ואני עם רב... ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה

לך היערה". אמר להן: לכו והבאנו עצמכם בערים, שלא תשלוט בכם עין הרע. אמרו ליה, ורעיה דיוסף לא שלטא ביה עינא בישא, דכתיב: "בן פרת יוסף בן פרת עלי עין" ואמר ר' אבהו: אל תהי קורא "עלי עין" אלא "עולי עין". ר' יוסי בר' חנינא אמר: מהבא "וידגו לרב בקרב הארץ" מה דגים שבים, מים מכסין עליהן ואין העין שולטת בהן, אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהן. הני חמשים אותיות, חמשים נבי תרא הויין! אמר ר' יצחק: יוסף, הוסיפו לו אות אחת, שגאמר: "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים". מתקוף לה רב נחמן בר יצחק: "בתולדותם" בעינן? אלא, כל התורה כולה "בנימן" פתיב, והבא "בנימן" שלם, דכתיב: "ואביו קרא לו בנימן". אמר רב תנא בר בינא אמר ר' שמעון חסידא: יוסף שקידש שם שמם בסתר, הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, יהודה שקידש שם שמם בפרהסיא, נקרא כולו על שמו של הקדוש ברוך הוא. יוסף, מאי היא? דכתיב "ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו" אמר ר' יוחנן: מלמד ששניהם לדבר עבירה נתפוגגו. "ויבא הביתה לעשות מלאכתו" רב ושמאיל, חד אמר: לעשות מלאכתו ממש, וחד אמר: לעשות צרכיו נכנס. "ואין איש מאנשי הבית" אפשר בית גדול בביתו של אותו רשע, לא היה בו איש? תנא דבי ר' ישמעאל: אותו היום יום חגם היה, והכלו פולן לבית עבודה וזה שלחם, והיא אמרה להן חולה היא, אמרה: אין לי יום שנוקם לי יוסף פיוס הזה. "ותתפשהו בבגדו לאמר וגו'". באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו: יוסף! עתידין אחיד שיכתבו על אבני אפור ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם, ותקרא רועה זונות? דכתיב "ורעה זונות יאבד הו", מיד "ותשב באיתן קשתו" אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר: ששכה קשתו לאיתנו, "ויפזו זרעי ידיו" נעץ ידיו פקרקע ויצאה שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו. "מידי אביר יעקב" מי גרם לו שיהקק על אבני אפור? אלא אביר יעקב. "משם רעה אבן ישראל" משם, וזה ונעשה רועה שגאמר: "רעה ישראל הוינה נהג בצאן יוסף". תנא היה ראוי יוסף לצאת מפגו שנים עשר שבטים פדרך שצאו מעקב אביו, שגאמר: "אלה תלדות יעקב יוסף" אלא שצא שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו, ואף על פי כן צאו מבנימן אחיו, וכולן נקראו על שמו שגאמר "ובני בנימן בלע וברך ואשבל" "בלע" שגבלע בין האומות, "וברך" בכור לאמו היה, "ואשבל" ששבאו אל, "גרא" שגר באכסניות, "ונעמן" שגעים ביותר, "אחי וראש" אחי הוא וראשי הוא, "מפיה וחפיה" הוא לא ראה בחופתי, ואני לא ראיתי בחופתו, "וארד" שירד לבין אומות העולם. איבא דאמרי: "וארד" שפניו דומין לוורד. אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: בשעה שאמר לו פרעה ליוסף

"ובלעדיך לא ירים איש את ידו", אמרו איצטנניי פרעה: עבד שלקחו רבו בעשרים כסף, תמשילהו עלינו? אמר להן: גנוני מלכות אני וואה בו, אמרו לו: אם כן, יהא יודע בשבעים לשון! בא גבראל ולימדו שבעים לשון. לא הוה קמור, הוסיף לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא ולמה, שגאמר: "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע" ולמחר כל לישנא דאישתעי פרעה בהדיה, אהדר ליה. אישתעי איהו בלשון הקדש, לא הוה קא ידע מאי הוה אמר. אמר ליה, אנמר, אנמר, ולא גמר. אמר ליה, אישתבע לי דלא מגלית, אישתבע לו. פי אמר ליה "אבי השביעיני לאמר" אמר ליה: זיל איתשיל אשבעתך. אמר ליה: ואיתשיל נמי אדירך, ואף על גב דלא נחא ליה. אמר ליה: "עלה וקבר את אביו כאשר השביעך". יהודה, מאי היא? דתנא, היה ר' מאיר אומר: בשעמור ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר: אני יורד תחלה לים, אני יורד תחלה לים, קפץ

רש"י

לא פדרך שחלוקין בחמש הפקודים. כלומר לא פדרך שסודרים בחמש הפקודים הוא ספר ודבר, שנסדרו בראשו אלה שמות האנשים אשר יעמדו וגו' (פסוקי א) בחמש שני. בתחלת ואלה שמות. ראובן שמעון לוי ויהודה ויששכר וזבולון באחת מהן, בשניה בגמין דן ונפתלי גד ואשר ויוסף: א"כ מה ת"ל בתולדותם. הואיל ולא פדרך לידתן סודרה: תיובתא דרב פהנא. דלכלי עלמא אין זה סדר הר גרזים וזה עיבל, דאלו סדר הר גרזים שמעון לוי ויהודה ויששכר ויוסף ובגמין, וזה עיבל ראובן גד ואשר וזבולון דן ונפתלי: מרבה מחציו כו'. והיו דקאמר והחציו אל מול הר עיבל, החציו ממעט שבחציו: פסני שלוי למטה. וקני כהנה ולויה היו עם הארזן בין שני ההרים בדלקמן: כל שכן דבצרי להו. חציו של הר גרזים, שהרי שבת לוי מנה היה: אלא הכי קאמר, אע"פ ששבת לוי למטה. אפ"ה חציו של הר גרזים מרבה, מפני שיוסף עמנו ומרביץ היה וידברו בני יוסף וגו'. סופו דקרא ואני עם רב אשר עד כה ברבני ה: עולי עין. עולין על העין ואין העין עולה עליהם: וידגו לרב. כן ברין יעקב למנשה ואפרים: בציר תרא הוין. אבאן השניה קאי בתולדותם בעינן. בשמות אשר קרא להם אביהם: פסתר. שנתחד עם הערה והעמיד על עצמו וכבש את יצרו: יהודה שקידש שם שמם בפרהסיא. על הים בדלקמן: נקרא כלו. שם כן ארבעה אותיות כלול בשמו של יהודה: לדבר עברה. והאי מלאכתו תשמיש: מלאכתו ממש. מלאכה: צרכיו. תשמיש: יאבד חוץ. שם טוב שהוא יקר מכל דהו: קשתו. שכבת זרעו, על שם שיורה בחץ: ונפזו. לשון ופצו: שהיו וחדדו מתחלפין, כמו זקת צעקת: שגעין אצבעותיו פקרקע. ונסמך עליהן כדי שיתיר וישרר בצערו ויעבור תקף יצרו: מיד אבירותיו של יעקב. משם וזה להיות רועה, ומשם וזה להיות כהן מאבני ישראל: רועה ישראל הוינה. כלפי שכינה נאמר: נהג בצאן יוסף. קרי בצאן יוסף המנהיגים בצאנו של יוסף, אלקא מיקרי ישראל צאנו של יוסף והוא הרועה: אלה תולדות יעקב יוסף. תולדות שצאנו מעקב בגנן ראוי לצאת מיוסף: ואף על פי כן יצאו מבנימן אחיו. אותן עשרה שפחתו מיוסף בעשר אצבעותיו: שגר באכסניא. בארץ נכריה: פסיה. מפורש במדרש רבי תנחומא, שהיה פוי כפי יעקב אבינו בהלכות שקבל משם ועבר: אצטנניות. חכמים וחזנים כבוכבים ויודעים בחקמם מלכות: גנוני מלכות. גנוני מלכות בחקמם גבורה ופי: עדות ביהוסף שמו. סיפיה דקרא שפת לא ידעתי אשמע: איתשיל אשבעתך. השאל לחכמים שיתיריה לך:

אויפזבן

## ביאורים למסכת סוטה דף לו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

בעצמו, וכבש את יצרו, הוסיפו עליו אות אחת אות י', שהיא אות  
 אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, לכן נקרא 'הוסף'. והורה, שקדוש  
 שם שמים בפרהסיא, על ים סוף, כפי שיתבאר להלן, נקרא כולו על  
 שמו של הקדוש ברוך הוא, שהשם בן ארבעה אותיות כלול כולו בשמו.  
 מבאר הגמרא, יוסף מאי היא - מהו קידוש השם שהיה בו, דכתיב  
 "ויהי כהיום הזה, ויבא ה' ביתה לעשות מלאכתו", אמר רבי יוחנן,  
 מלמד ששניהם לדבר עבירה נתבוננו - שאף יוסף חשב בתחילה לעבור  
 עמה עבירה, ומלאכתו הכוונה לתשמיש. ויבא ה' ביתה לעשות  
 מלאכתו, נחלקו בביאורו רב ושמואל, חד אמר, לעשות מלאכתו  
 ממש, וחד אמר, לעשות צרכיו - תשמיש נכנס. ואין איש מאנשי  
 הבית שם בבית וגו', וכי אפשר שבת גדול בביתו של אותו רשע -  
 פוטיפר, שהיה שר גדול, לא היה בו איש. הנא דבי רבי שמעון, אותו  
 היום, יום חנם היה, והלכו בולן לבית עובדת פוככים שלהם, והיו  
 אמרת להן, חולת היא, ואינה יכולה לילך עמכם, אמרת, אין לי יום  
 שניצוק לי יוסף לתשמש כיום הזה. ונתתפשוהו בבגדו לאמר וגו',  
 באותה שעה, באתה דיוקנו - צורת פניו של אביו יעקב, ונראתה לו  
 בחלון, אמר לו, יוסף, עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד, ואתה  
 ביניהם, וכי רצונך שיפחה שמך מביניהם, ותקרא רועה זונות, דכתיב  
 'רועה זונות, ואבד הוין' - שם טוב, שהוא יקר מכל הון. מיד, ויתשב  
 באיתן קשתו, אמר רבי יוחנן, משום רבי מאיר, ששכתה קשתו -  
 שכבת זרע, שהיא יורה כחץ מקשת, לאיתנו - למקומו כבראשונה.  
 ומבאר הגמרא את המשך הפסוק, ויפוצו - מלשון נפיצה  
 ושפיכה, שהיוצא הוצדד מתחלפין, ורעו ידיו, מלמד ששני ידיו בפרקע,  
 נשען עליהם, בכדי שיתייסר, והוא טרוד בצערו, ועל ידי זה יעבור תוקף  
 יצרו, ויצא שכתב ורעו מפי ציפורי ידיו. בהמשך הפסוק כתוב,  
 'מדי אביר יעקב', פירושו, מי גרם לו שיתקן על אבני אפוד, אלא  
 אביר יעקב - מאבירותו וחזקו של יעקב, שנראתה לו דמות דיוקנו,  
 ומחמת זה נמנע מחטא. 'משם רועה אבן ישראל', מפרשת הגמרא,  
 'משם רועה' משם זכה, ונעשה רועה של ישראל, שנאמר 'רועה  
 ישראל' - הקב"ה, שהוא רועה ישראל האומנה, נוהג בצאן את יוסף, ויש  
 לדרוש פסוק זה, כאילו קוראים תיבות 'צאן יוסף' מחזורים, כלומר,  
 ישראל, הנוהגים עצמן כצאנו של יוסף, כשהיה מכלכלם במצרים, הרי  
 שיוסף הוא הרועה, ומסיים הפסוק 'אבן ישראל' שמשם זכה גם להיות  
 באבן מאבני ישראל.  
 תנא, הוה ראי יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים, בדרך שיצאו מיעקב  
 אביו, שנאמר 'אלה תולדות יעקב יוסף', תולדות שיצאו מיעקב, כנגדן  
 היה ראי לצאת מיוסף, אלא מחמת שיצא שכתב ורעו מפי ציפורי  
 ידיו, לכן לא זכה לכך, והפסיד עשרה בנים כנגד עשר אצבעותיו, ואף  
 על פי כן, יצאו אותם עשרה שהפסיד מביניהם אחיו, וכולן נקראו על  
 שמו של יוסף, שנאמר 'ובני בנימין, בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי  
 וראש מופים וחופים וארן וגו', 'בלע' שנכלע יוסף בין האומות, 'ובכר'  
 בכור לאמו היה, 'ואשבל' ששכא אל, 'גרא' שגר באכסניות - בארץ  
 נכריה, 'ונעמן' שנעים ביותר, 'אחי' וראש אחי הוא וראשי הוא,  
 'מופים' וחופים הוא לא ראה בחופתו, ואני לא ראיתי בחופתו,  
 'וארן' שירד לבין אומות העולם, אבא דאמר, וארד' שפניו דומין  
 לוורה.  
 אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, בשעה שאמר לו פריעה  
 ליוסף, 'ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו', שהשליטו על ארץ  
 מצרים, אמרו איצטנגי פריעה - חכמים החווים בכוכבים ויודעים  
 חכמת המולות, לפרעה, וכי עבד שלקחו רבו בעשרים כסף - שבמחיר  
 נמוך כזה מכרו את יוסף לישמעאלים, תמשילוהו עלינו. אמר להן  
 פריעה, נגנוני - גונו מלכות אני רואה בו, בחכמה וגבורה ויפוי. אמרו  
 לו, אם בן שראוי למלוכה, יהא יודע שבשבעים לשון, בא גבראאל,  
 ולמדו שבועים לשון, לא הוה קנמר - לא עלה ביד יוסף ללמד, הוסיף  
 לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, ולמד, שנאמר, "עדות  
 ביהוסף שמו - ששם הקב"ה אות משמו, בשמו של יוסף, עדות ליוסף  
 שלא חטא, בצאתו על ארץ מצרים, (שפת לא ידעתי אשמע)",

לא בדרך שחלוקין בחומש הפקודים, שמסודרין שם שמות נשיאי  
 ישראל, אשר יעמדו עם משה ואהרן לפקוד את ישראל, ושם הסדר הוא  
 כך, ראובן שמעון יהודה יששכר ובלן יוסף בנימין דן אשר גד נפתלי, כך  
 חלוקין באבני אפוד, אלא, בדרך שחלוקין בחומש שני - ספר שמות,  
 בתחילתו, ומפרשת הברייתא ביצה, בני לאח בסדרין - בסדר שנולדו,  
 על אבן אחת, בני רחל אחד מכאן ואחד מכאן, ובני שפחות באמצע  
 - בנימין בתחילה, ויוסף בסוף, ובני השפחות, שהם דן נפתלי גד ואשר,  
 באמצע, כפי הסדר שכתוב בתחלת ספר שמות, על האבן השניה, והסדר  
 הוא כך, ראובן שמעון לוי יהודה יששכר ובלן באחת, בנימין דן נפתלי  
 גד אשר יוסף בשניה, ואלא מאי אני מקיים במה שנאמר 'בתולדותם',  
 לומר שנכתבו בשמותן שקרא להן אביהן יעקב, ולא בשמות שקרא  
 להן משה בספר במדבר בפרשת פנחס, דהיינו ראובן ולא ראובני,  
 שמעון ולא שמעוני, דן ולא דני, גד ולא גדני. הרי שבין לתנא קמא,  
 ובין לרבי חנינא בן גמליאל, אין סדרן כפי שאמר רב כהנא, אומרת  
 הגמרא תיובתא דרב כהנא תיובתא.  
 שואלת הגמרא, ואלא, אם כן שנדרו דברי רב כהנא, חוזרת שוב השאלה  
 מאי 'והחציו' אל מול הר עיבל, שנאמר בספר יהושע. מתרצת הגמרא  
 תנא, חציו של מול הר גריזים, מרובה באנשים מחציו של הר עיבל,  
 מפני שליו - זקני שבט לוי למטה עם הארון, בין שני ההרים, והוה מה  
 שנאמר 'והחציו' אל מול עיבל, כלומר, אותו חצי המיוחד במיעוט,  
 המועט שמביניהם. וחוזרת הגמרא לפרש את דברי הברייתא, ומקשה,  
 אדרבה, מפני שליו למטה, בצרי להו - נתמעטו להם אותם שבהר  
 גריזים, שהרי שבט לוי הוא מאותם העומדים על הר גריזים. מתרצת  
 הגמרא הכי קאמר, אף על פי שליו למטה, אף על פי כן חציו של הר  
 גריזים מרובה, מפני שבני יוסף היו עמקם שהיו מרובים.  
 ומניין שהיו בני יוסף מרובים, שנאמר "וידברו בני יוסף את יהושע  
 לאמר, מודע נתתה לי נחלה גדול אחד וחבל אחד ואני עם רב,  
 ואמר אליהם יהושע, אם עם רב אתה עלה לך היערה", הרי לנו שהיו  
 מרובים. ומבאר הגמרא את הכוונה במה שאמר להם 'עלה לך היערה'  
 אמר להן, לבן והחבאו עצמכם ביערים, מקום שאין מצויים אנשים.  
 בכדי שלא תשלוט בכם עין הרע. אמרו ליה בני יוסף ליהושע, ורעה  
 דיוסף, לא שלטא ביה עינא בישא - לא שולטת בו עין רעה, דכתיב  
 'בן פורת יוסף בן פורת עלי עין', ואמר רבי אבהו, אל תהי קורא  
 עלי עין, אלא עולי עין - שעולים על העין ושולטים עליה, ואין העין  
 עלה ושולטת עליהם. רבי יוסי ברי חנינא אמר, מהכא - מברכת  
 יעקב למנשה ואפרים, ניתן ללמוד שאין שולטת בהם עין רעה, שנאמר  
 שם 'וידגו לרוב בקרב הארץ' - כלומר, שיהיו כדגים, מה דגים שבים,  
 מים מכסין עליהן, ואין העין שולטת בהן, אף ורעו של יוסף, אין  
 העין שולטת בהן.  
 חוזרת הגמרא לבאר את דברי הברייתא לעיל, שנינו בברייתא 'חמשים  
 אותיות היו' בשמות השבטים שהיו כתובים על כתפות האפוד, עשרים  
 וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו, שואלת הגמרא, וכי הני  
 חמשים אותיות - בתמידה, הרי לפי החשבון חמשים נבי - פחות חמשה  
 הויין - דהיינו סך כל האותיות של שמות השבטים אינו אלא ארבעים  
 ותשע, שאין באבן השניה אלא עשרים וארבע אותיות, שהרי בנימין נכתב  
 בכל התורה חסר יו"ד. מתרצת הגמרא, אמר רבי יצחק, יוסף, הוסיפו  
 לו אות אחת בשמו, שנאמר 'עדות ביהוסף שמו, בצאתו על ארץ  
 מצרים', וכך נכתב שמו גם על אבני האפוד. והוסף. מתקנה לך רב נחמן  
 בר יצחק, הרי 'בתולדותם' בענין - שמשמעו שצריך לכתבן, כפי  
 השמות שקרא להם אביהם שהולידן, ואם כן יש לכתוב 'יוסף' כפי שנקרא  
 שמו על ידי אביו, ולא 'הוסף'. חוזרת בה הגמרא מתירצו של רבי יצחק,  
 ומתרצת, אלא, כל התורה כולה בנימין כתיב חסר יו"ד, והכא שצריך  
 לכתבן כפי שקראם אביהם, כתוב בנימין שלם - מלא. בשני יו"ד, דין,  
 דכתיב 'ואביו קרא לו בנימין', וזה משלים מספר האותיות לעשרים  
 וחמש.  
 אמר רב חנא בר ביזנא, אמר רבי שמעון חסידא, יוסף שקדוש שם  
 שמים בפרהסיא במעשה אשת פוטיפר, שנתייחד עם הערה בסתה, ועמד

## ביאורים למסכת סוטה דף לז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שִׁבְטוֹ שֶׁל בְּנֵימִין, וְיָרַד לִים תַּחֲלִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר, 'שֵׁם בְּנֵימִין צִעִיר רוֹדֵם',  
אֵל תִּקְרִי 'רוֹדֵם' אֶלָּא 'רָד יָם', וְהָיוּ שְׂרֵי יְהוּדָה רוֹנְמִים אוֹתָם בִּאֲבָנִים,  
מִפְּנֵי שֶׁרָצוּ הֵם לִירֵד תַּחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּהַמְשָׁךְ הַפֶּסֶק 'שְׂרֵי יְהוּדָה  
רוֹנְמָתָם, לְפִיכָף שִׁירַד בְּנֵימִין תַּחֲלָה, וְכָה שִׁבְטוֹ שֶׁל בְּנֵימִין הִצְדִּיק,  
וְנִעְשָׂה אוֹשְׁפִיּוֹכָן - בַּעַל מֶלֶךְ לְגִבּוֹרָה - לְשִׁכְנָה, שְׁבִית קוֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים,  
שֶׁבוּ שׁוֹרָה הַשְּׁכִינָה, בְּנוֹי בַּחֲלָק, שֶׁנֶּאֱמַר עַל בְּנֵימִין, 'וְכֵן בְּתַפְּיוּ שָׁבָן  
הַקֶּבֶה'.

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, לֹא בָּךְ הָיָה הַמַּעֲשֶׂה, אֶלָּא כִּךְ הָיָה, שִׁבְט זֶה אוֹמֵר  
אֵין אֲנִי יוֹרֵד תַּחֲלִילָה לִים, וְזֶה אוֹמֵר אֵין אֲנִי יוֹרֵד תַּחֲלִילָה לִים, קָפִין  
נַחֲשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב נִשְׂאִי שִׁבְט יְהוּדָה, וְיָרַד לִים תַּחֲלִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר  
"כִּכְבוֹנִי בְּכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמֶרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל - שִׁזְרָאוּ לְסוּמָךְ עַל ה'  
יַתְרָךְ, וּכְחָשׁוּ בִּאֲמוֹנָתָם בּוֹ, וַיְהוּדָה עוֹד רָד עִם אֵל" - אֲבָל יְהוּדָה יָרַד  
לִים, עַל יְדֵי שִׁבְטָהּ בּוֹ יַתְרָךְ. וְעָלְיוֹ - עַל נַחֲשׁוֹן, מִפְּרָשׁ בְּקִפְלָה -  
בְּכַתוּבִים, בְּסֹפֶר תַּחֲלִים, 'הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָּאוּ מִים עָד נַפְשִׁי,  
מִכַּעֲתִי בִּיּוֹן - טִיט) מְצוּלָה וְאֵין מַעְמִיד בִּאֲתִי בְּמַעֲמִיק מִים וּשְׁבוּלָה -  
שִׁטָּף חֲזָק שִׁטְפַתִּי וְגו', אֵל תִּשְׁמָעֵנִי שְׁבוּלָה מִים, וְאֵל תִּכְלָעֵנִי מְצוּלָה  
וְגו', שִׁבְשֵׁב מִהַקֶּבֶה שֶׁלֹּא יִטְבַּע בִּים. וְהָיוּ קִידוּשׁ הַשֵּׁם שְׁהִיָּה אֲצֵל  
יְהוּדָה, שֶׁמִּשְׁבְּטוֹ יָרַדוּ תַּחֲלָה לִים.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, הָיָה מוֹשֶׁה מֵאֲרִיךְ בְּתַפְלָה, אָמַר לוֹ הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,  
יְרִידִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכַּעֲתִי בִים, וְאַתָּה מֵאֲרִיךְ בְּתַפְלָה לְפָנַי, וְאֵין זֶה  
שֶׁעַה רְאוּיָה לְכַךְ, אָמַר לְפָנָיו, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְכֵה בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת,  
אָמַר לוֹ "דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ, וְאַתָּה הָרֵם אֶת מִקְדָּשׁ וְנִטָּה אֶת  
יָדְךָ עַל הֵים, וּבִקְעָהוּ וְגו'". לְפִיכָף שִׁירַד שִׁבְט יְהוּדָה תַּחֲלִילָה לִים, וְכָה  
יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת מְשָׁלָה בְּיִשְׂרָאֵל - מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר, 'הִתְהַלַּח  
יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ - שִׁקְדוּשׁ הַקֶּבֶה' לְשִׁבְט יְהוּדָה, לְהוֹיֹת יִשְׂרָאֵל תַּתָּה  
מִמְשָׁלוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה, מִה פִּעֻס הִתְהַלַּח יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ וְיִשְׂרָאֵל  
מִמְשָׁלוֹתָיו, מִשּׁוּם דְּהֵימָם רָאָה וְיָנִים' שֶׁהֵם רָאָה שִׁקְדוּשׁ שֵׁם שְׁמִים,  
לִירֵד תַּחֲלָה לִים, מִחֲמַת כֵּן נִס וְנִבְקַע מִפְּנֵיהֶם, וְלֹא הִטְבִּיעִים.

הַגְמָרָה חוֹרֵת לַעֲנִין הַבְּרִכוֹת וְהַקְלָלוֹת בַּהֲרַג גְּרִיזִים וְהָרַע עֵיבֵל, תִּנְיָא, רַבִּי  
אֶלְעִזָּר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אִי אֶפְשָׁר לֹמֵר שֶׁכָּל בְּנֵי לֵוִי הָיוּ לְמִטָּה עִם  
הָאֲרוֹן, בֵּין הָהָרִים, כִּפִּי שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֹפֶר יְהוֹשֻׁעַ, מִפְּנֵי שֶׁכָּבֹד נֶאֱמַר בְּתוֹרָה  
שִׁיחִיו לְמַעַלָּה עַל הָהָר, שֶׁשִּׁבְט לֵוִי הוּא מִבֵּין אֵלוֹ שֶׁנִּצְטוּ לַעֲמִיד עַל הָר  
גְּרִיזִים, וְאִי אֶפְשָׁר לֹמֵר שֶׁהָיוּ כּוֹלֵם לְמַעַלָּה עַל הָהָר, כִּפִּי שֶׁנֶּאֱמַר

בְּתוֹרָה, שֶׁכָּבֹד נֶאֱמַר בְּסֹפֶר יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁהָיוּ לְמִטָּה עִם הָאֲרוֹן, הָא בְּיָד  
- אֵין יִתְשִׁבוּ שְׁנֵי הַמִּקְרָאוֹת זֶה עִם זֶה, אֲלֹא צָרִיךְ לַפְרֹשׁ שׁוֹקֵנִי בְּהוֹנָה  
וְלִוְיָהּ הָיוּ לְמִטָּה, וְהַשָּׂאָר שֶׁמִּבְנֵי לֵוִי, הָיוּ לְמַעַלָּה. רַבִּי יִשְׁשִׁיָּה אוֹמֵר  
לִישֵׁב הַפֶּסֶקִים בְּאוֹפֶן אַחֵר, שֶׁכָּל בֶּן לֵוִי הָרָאוּ לְשִׁרָתָהּ בְּמִשְׁכַּן לְשִׁאת  
אֶת הָאֲרוֹן, דִּהְיִינוּ מִבֵּין שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים, הָיָה לְמִטָּה, וְהַשָּׂאָר  
לְמַעַלָּה. רַבִּי אוֹמֵר, אֵלּוֹ וְאֵלּוֹ - כָּל יִשְׂרָאֵל וְהוֹלִים, לְמִטָּה הָיוּ עוֹמְדִים  
בֵּין הָהָרִים, חֲצִים מֹל הָר גְּרִיזִים וְחֲצִים מֹל הָר עֵיבֵל, וְהוֹלִים בִּינֵיהֶם, וְלֹא  
עָלוּ כָּלל לַהָרִים, אֲלֹא שֶׁהָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלָפֵי הָר גְּרִיזִים, וּפְתָחוּ בְּכִרְכָּה,  
וְלֹא אַחֲרָי מִכָּן, הִפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלָפֵי הָר עֵיבֵל, וּפְתָחוּ בְּקִלְלָה. שׁוֹאֵלֶת  
הַגְמָרָה לְרַבִּי, אִם כֵּן מֵאִי עֵל - אֵין יִתְפָּרֵשׁ לְפִי רַבִּי מִה שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוֹרָה  
"עַל" הָר גְּרִיזִים וְעַל" הָר עֵיבֵל, שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁהָיוּ צָרִיכִים לַעֲמִיד עַל הָהָרִים  
מִמֶּשׁ. מִתְרַצָּת הַגְמָרָה, שֶׁלְרַבִּי הַמִּילָה "עַל" מִתְפָּרֶשֶׁת בְּסִמּוּךְ - לִידָה.  
וּמִבִּיאָה הַגְמָרָה מִקּוֹם נוֹסֵף שֶׁמִּצְאָנוּ שְׂרָבִי מִפְּרָשׁ כִּךְ אֶת תִּיבַת "עַל",  
בְּדִתְנִיָּא, "וְנִתְּתָה עַל הַמַּעֲרֶכֶת שֶׁל לַחֵם הַפָּנִים, לְבוֹנָה וְכָה", רַבִּי אוֹמֵר,  
"עַל" פִּירוּשׁוֹ בְּסִמּוּךְ - שֶׁהַלְבוּנָה לֹא הִיָּתָה עַל מַעֲרַכַת הַלַּחֵם מִמֶּשׁ, אֲלֹא  
עַל הַשְׁלָחַן בְּסִמּוּךְ לַלַּחֵם. וּמִפְּרָשׁ רַבִּי אֶת דְּבָרָיו, אֲתָה אוֹמֵר שֶׁ"עַל"  
פִּירוּשׁוֹ בְּסִמּוּךְ, אִי שֶׁמָּא אֵינוֹ אֶלָּא "עַל" מִמֶּשׁ, אִי אֶפְשָׁר לֹמֵר כֵּן, שֶׁהָיוּ  
בְּשִׁהוּא אוֹמֵר וְסִבּוֹתָ עַל הָאֲרוֹן אֶת הַפְּרוּכָת' הָיוּ אוֹמֵר עַל כְּרַחֲךָ  
שֶׁ"עַל" הַכּוֹנוּהָ בְּסִמּוּךְ, שֶׁהָיוּ הַפְּרוּכָת לֹא הִיָּתָה מִמֶּשׁ סִיבּוּךְ עַל הָאֲרוֹן,  
אֲלֹא מִחִיצָה הַמְבַדֶּלֶת כְּנַגְדּוֹ.

שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלָפֵי הָר גְּרִיזִים וּפְתָחוּ בְּכִרְכָּה, בְּרוּךְ  
הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמִסְכָּה, וְאֵלּוֹ וְאֵלּוֹ עוֹנִין אָמֵן. הִפְכוּ פְּנֵיהֶם  
כְּלָפֵי הָר עֵיבֵל וּפְתָחוּ בְּקִלְלָה, אֲרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמִסְכָּה, וְאֵלּוֹ  
וְאֵלּוֹ עוֹנִין אָמֵן כו'. תִּנּוּ רִנָּה, בְּרוּךְ בְּכִלְל, בְּרוּךְ בְּפֶרֶט - כָּל הַבְּרִכוֹת  
שֶׁנֶּאֱמָרוּ בַּהֲרַג גְּרִיזִים, נֶאֱמָרוּ גַם בְּאוֹפֶן שְׁכוּלָל אֶת כּוֹלֵם, וְגַם בְּפִירוּשׁ כָּל  
אַחַת וְאַחַת, בְּשִׁאֲמָרוֹ "בְּרוּךְ אֲשֶׁר יִקֵּים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת, נִכְלָלוּ  
בּוֹה כָּל הַבְּרִכוֹת, שֶׁהָיוּ כּוֹלֵם קִיּוֹם דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הֵם, וְאִמְרוּ גַם כֵּן בְּפִירוּשׁ  
כָּל אַחַת וְאַחַת, "בְּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמִסְכָּה, הָרִי פֶּרֶט, וְכֵן  
כּוֹלֵם. וְכֵן כָּל הָאֲרוּרִים אֲרוּר בְּכִלְל אֲרוּר בְּפֶרֶט - נִכְלָלוּ כּוֹלֵם בְּאִמְרָם  
'אֲרוּר אֲשֶׁר לֹא יִקֵּים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה, וְנֶאֱמָרוּ גַם כֵּן בְּפִירוּשׁ, כָּל אֲרוּר  
וְאֲרוּר בְּפִנִּי בְּפִנִּי עֲצָמוֹ. וְכָל הַמִּצְוֹת שֶׁבְּתוֹרָה נֶאֱמָר עֲלֵיהֶם שְׁטַעוֹנִים  
אַרְבַּעַת דְּבָרִים, וְאֵלּוֹ הֵן, לְלִמּוּד, וְלִלְמֹד, וְלִשְׁמוֹר, וְלַעֲשׂוֹת, הָרִי

## אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח תמוז, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ה סיון, בו כותב אשר מציעים לו נכבדות, ולהמענה שלו שרוצה להמשיך בלימוד תורה"ק, ענוהו אשר גם מצד השני מסכימים על זה.

ובאם יתברר שכן הוא (אשר יסכימו שמשיך זמן חשוב ימשיך לימודו בישיבה, לימוד תורת הנגלה ותורת החסידות גם יחד), יש להתענין בההצעה, והשי"ת המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית ינחהו בטוב לפניו באמת.

הכתוב לעיל שמצד השני מסכימים לזה, מובן שלכל לראש צריכה להיות החלטה תקיפה מצדו הוא, שלא רק שימשיך ללמוד בהתמדה ושקידה אלא אדרבה עוד יוסיף בזה, ועיין הלכות ת"ת לרבנו הזקן ריש פרק ג': גם אחר הנשואין יוכל ללמוד ב' או ג' שנים בלי טרדה וכו', והנ"ל אמור בהנוגע לאלו שענינם עסק וכיו"ב ועאכו"כ בהנוגע לזה שבחר בחלק היפה להיות תורתו ואומנתו ומשרת בקדש.

תקותי חזקה שנוסף על לימוד בהתמדה ושקידה בתורת הנגלה ובדא"ח, שומר גם שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים אין ענין אחד מוציא את השני, וכמובן כגו"ד אשר בהשתלשלות מכני"ל מטה מטה נעשה הענין דחילוק טלית וציצית (כמבואר בדרושי דא"ח דש"ק דאזלינן מני"ו) אלא שבזה אין קדושה כלל בטלית משא"כ וכו'.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

## סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לז עמוד א

תוספות

רש"י

אושפיוֹן לְגִבּוֹרָה. שְׂבִית קִרְיָה הַקְדָּשִׁים בְּגִי בַחֲלָקוֹ: בְּכַחַשׁ אֶפְרַיִם. שִׁירָאוֹ  
לְסֻמוֹן עָלָיו וּכְחָשׁוֹ בְּאֻמָּנוֹתָם: דָּר עַם אֱלֹ. יָרַד בָּיִם עַל שְׂבִטָה בְּהַקְדָּה:  
יִשְׂרָאֵל מְשֻׁלּוֹתָיו. יִדְּהוּדָה, שֶׁנִּתְקַדַּשׁ לְמִשְׁוֹל בָּהֶן: שֶׁכֶּבֶר נֶאֱמָר לִי  
לְמַעַלְהָ. מִשָּׁה כָּתַב בַּתּוֹרָה אֵלֶּה יַעֲמִידוּ לְכָרֶךְ וְגו' שִׁמְעוֹן לִי וַיְהוּדָה: שֶׁכֶּבֶר  
נֶאֱמָר לִי לְמַטָּה. בְּסֻפֵּר יְהוֹשֻׁעַ (ח)  
בְּדִכְתִּיב וְכָל יִשְׂרָאֵל וְקָנְיוֹ עוֹמְדִים מִנָּה  
וּמִנָּה לְאָרְזוֹ נֶגְדַּ הַכְּהֻנִּים וְהַלֹּוִים, אֶלְמָא  
כְּהֻנִּים וְלֹוִים לְמַטָּה הָיוּ: הָרָאוֹ לְשִׁרְתָּ.  
לִשְׁאֵת אֶת הָאָרֶץ, דְּהִינּוּ מִן שְׁלִישִׁים וְעַד  
כֵּן חֲמִשִּׁים: לְמַטָּה, אֶצֶל הָאָרֶץ: אֱלֹ  
וְאֱלֹוֹ. יִשְׂרָאֵל וְלֹוִים לְמַטָּה הָיוּ בְּדִכְתִּיב  
בְּסֻפֵּר יְהוֹשֻׁעַ: עַל הָר גְּרִידִים וְעַל הָר  
עֵיבָל. שֶׁכָּתַב מִשָּׁה בַּתּוֹרָה עַל בְּסֻמוֹן  
בְּדִמְרָשׁ וְאֵלֶּי: עַל בְּסֻמוֹן. שְׂדֵה מוֹשִׁיב  
שְׁנֵי בִּזְיִי לְבוֹנָה בֵּין שְׁנֵי הַסְּדָרִים: וְסֻבּוֹת  
עַל הָאָרֶץ, עַל בְּרִיחַ לֹאוֹ עַל מִשָּׁה,  
דְּהָיָה מִחֻצָּה הָיָה פֶּרֶכָּה וְלֹא הָיָה סֻכָּה:  
בְּרוּךְ בְּכָלֵל בְּרוּךְ בְּפֶרֶט. כָּל הַבְּרִיכוֹת  
וְהַקְּלֻלוֹת נֶאֱמָרוּ בְּהָר גְּרִידִים וּבְהָר עֵיבָל  
בְּכָלֵל וּפֶרֶט, בְּרוּךְ אֲשֶׁר יִקְיָם אֶת דְּבָרֵי  
הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲרוּרָה אֲשֶׁר לֹא יִקְיָם, הָרִי  
בְּכָלֵל, וְכָל אֲחַת וְאֲחַת בְּפֶרֶט בְּרוּךְ וְאֲרוּרָה,  
בְּרוּךְ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמִסְכָּה אֲרוּרָה  
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמִסְכָּה, הָרִי כֵּן לְלִמּוּד  
וְלִלְמֹד לְשִׁמּוּר וְלַעֲשׂוֹת. כָּל הַמִּצְוֹת כֵּן  
טַעֲנוֹת אֲרָבְעָה אֵלֶּה, וּלְמַדְתָּם אוֹתָם  
וּשְׁמַרְתָּם לַעֲשׂוֹתָם, וְכָתִיב וּלְמַדְתָּם אוֹתָם  
אֶת בְּנֵיהֶם וְגו', הָרִי כֵּן אֲרָבַע מִצְוֹת לְכָל  
מִצְוָה, וְעַל אֲרָבְעָן נִמְסְרוּ אֲרוּרָה וּבְרוּךְ  
בְּכָלֵל וּפֶרֶט, בְּרוּךְ אֲשֶׁר יִלְמְדוּ אֲרוּרָה אֲשֶׁר  
לֹא יִלְמְדוּ, וְכֵן לְלַמֵּד וְכֵן לְשִׁמּוּר וְכֵן  
לַעֲשׂוֹת, בְּכָל אֶחָד אֲרָבַע בְּרִיתוֹת, בְּרִית  
לְבָרִיךְ בְּכָלֵל בְּרִית לְבָרִיךְ בְּפֶרֶט, בְּרִית  
לְאֲרוּרָה בְּכָלֵל בְּרִית לְאֲרוּרָה בְּפֶרֶט: (ס' ס' ס' ס')

אֵי צִטְרִיךְ לֵאמֹר קָרָא, דְּעָלָה קָאִי וְכֵה אִיִּירִי. וּשְׁמַרְתָּם אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת  
לֹא גֵרֵס לִיהָ הַקָּא:

אֲרֵבִיעִים

הָיוּ הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם וְכִי וּפְלוּגָתָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ דְּפִלְגִי בְּפֶרֶק הַתּוֹרָה  
נִשְׁחַט (פִּסְחִים ק"ה ס"ג) הַשּׁוֹחֵט הַפֶּסַח עַל הַחֲמִץ לֹא שִׁיכָא לְהַבָּא וְנִרְאָה לִרְ"י דְּרַבִּי מוֹדֵה נִמִּי דְּכָל  
הָיָה וְכִדְפִירִישִׁת וּבִדְעִיבֵר מִכְשֵׁר עַל בְּסֻמוֹן דְּמוֹיָא דְּהָדִיא דְּפֶרֶק שְׁנֵי הַלָּחִם (מִנְחֹת ק"ה ס"ג) דָּאִם סִידֵר מַעֲרַכַת לָחִם הַפְּנִים שְׁתֵּים שֶׁל שְׁבַע שְׁבַע (אֲמָר רַבִּי)  
רֹאזִין אֶת הַעֲלִיּוֹנוֹת כְּאִילוֹ אֵינָן וְהָאֵל עֵינָן וְנָתַת עַל הַמַּעֲרַכָה לְבוֹנָה מֵאִי עַל בְּסֻמוֹן וְרַבִּי לְטַעֲמִיהָ דָּאֲמַר עַל בְּסֻמוֹן וְגַבִּי בִּזְיִי לְבוֹנָה טַעֲמָא נִמִּי כִּיּוֹן  
דְּמִשְׁמַע עַל בְּסֻמוֹן אֲמִירִין דְּהָאֵי עַל נִמִּי לְכַתְּחִילָה בְּסֻמוֹן קָאֲמַר חָדָא שְׁלֵא יִפְרוֹס הַלָּחִם וְעוֹד וְדָכִי (יְהִיב) בְּסֻמוֹן (וְהָיוּ) דֶּרֶךְ כְּבוֹד טַפִּי לְפָנֵי מֶלֶךְ מַלְכִי  
הַמַּלְכִּים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּדָאֲמִירִין כְּכָל הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת מִצָּה (ס' ס' ס') גַּבִּי כְּבִישׁ עֲצַרֵת דְּכָתִיב הַנִּיף הַכֹּהֵן אוֹתָם עַל לָחִם הַבִּיכּוּרִים יִכּוֹל יִנִּיחַ בְּכִישׁ עַל  
גַּבִּי לָחִם תְּלָמוּד לֹמֵר עַל שְׁנֵי כְּבִישִׁים יִכּוֹל לָחִם עַל גַּבִּי כְּבִישִׁים תְּלָמוּד לֹמֵר עַל לָחִם הַבִּיכּוּרִים וְכִי ר' חִכְנָיָא אֲמַר מִנִּיחַ הַלָּחִם  
בֵּין שְׁתֵּי יְרִיכּוֹתֵיהֶם שֶׁל כְּבִישִׁים וּמִנִּיחַ וְנִמְצָא מִקְיָם שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הִלְלוֹ אֲמַר רַבִּי לְפָנֵי מֶלֶךְ בִּי"ו אֵין עוֹשִׁין וְכֵן לְפָנֵי מֶלֶךְ מַלְכִי הַמַּלְכִּים עוֹשִׁין כֵּן אֱלֹא  
מִנִּיחַ זֶה בְּצַד זֶה וּמִנִּיחַ זֶה עֵינָן עַל אֲמַר רַב חֲסִידָא לְרַב הַמְנוּנָא וְאֲמַרִי לֵה רַב הַמְנוּנָא לְרַב חֲסִידָא רַבִּי לְטַעֲמִיהָ דְּתַנָּיָא וְכִי:

וְהָיוּ שְׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם רֹוּגְמִין אוֹתָן. כִּךְ שְׁנוּיָה בְּרִיתָא בְּמִכְלִיתִין מִשָּׁל לְמַה  
דְּדִבֵּר דּוּמָה לְמַלְךְ בִּשְׂר וְדָם שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָנִים אֶחָד גְּדוֹל וְאֶחָד קָטָן אֲמַר  
לְקָטָן הַעֲמִידִנִי עִם הַנֶּךְ הַחֲמָה אֲמַר לְגְדוֹל הַעֲמִידִנִי בִּג' שְׁעוֹת בֹּא הַקָּטָן לְהַעֲמִידוֹ  
עִם הַנֶּךְ הַחֲמָה וְלֹא הִנִּיחוּ גְדוֹל אֲמַר לוֹ לֹא אֲמַר לִי אֱלֹא עַד ג' שְׁעוֹת וְהִקָּטָן  
אֲמַר לֹא אֲמַר לִי אֱלֹא עַד הַנֶּךְ הַחֲמָה מִתָּקֵן  
שְׁהָיוּ עוֹמְדִים צְהוּבִין נִעְנֵר אֲבִיהֶן אֲמַר לָן  
בְּנֵי מִכָּל מְקוֹם שֶׁנִּכְסִים לֹא כִּיּוֹנוֹתָם אֱלֹא  
לְכַבְּדֵיהֶן אֶף אֵין לֹא אֶקְפֹּחַ אֶת שְׁכֻרָתָם מִה  
שֶׁכֶּר נִטְלוּ שְׁבִטוֹ שֶׁל בְּנִימִין שִׁירַד תַּחֲחִילָה  
לִים שְׁשֻׁרְתָּה שְׁכִינָה בַּחֲלָקוֹ שְׁנִאֲמַר וְכִי  
וְמִה שֶׁכֶּר נִטְלוּ שְׁבִטוֹ שֶׁל בְּנִימִין שִׁירַד זָכָה  
לְמַלְכוּת שְׁנִאֲמַר שְׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם אֵין  
רִגְמָתָם אֱלֹא מַלְכוּת שְׁנִאֲמַר בֹּאדִין אֲמַר  
בְּלִשְׁעָר וְהִלְבִּישׁוּ לְדִנְיָאֵל אֲרוּנוֹנָא (מִיִּלָּא ח'):  
אֲפֹשֶׁר לֹוֹמֵר לִי לְמַטָּה וְכִי. יְרוּשְׁלָמִי  
ר"ש אֲמַר שִׁמְעוֹן וְלִי מִה שִׁמְעוֹן  
כּוֹלֵוּ לְמַעַלְהָ אֶף לִי כּוֹלֵוּ לְמַעַלְהָ מִה אֵין  
מִקְיָם הָדִין תַּנְיָה נֶגְדַּ הַכְּהֻנִּים וְהַלֹּוִים  
דְּכָאֲמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ כֵּן לִי בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַה  
מִקְוֹמוֹת הַכְּהֻנִּים נִקְרָאוּ לִוִּים זֶה אֶחָד מִן  
זִכְרֹוֹנֵיהֶם הַלֹּוִים בְּנֵי צִדְקָה (יְסֻמָּת ס')

מֵאִי עַל בְּסֻמוֹן כְּדִתְנִיָא רַבִּי אֲמַר  
וְכִי. הָאֵי דִלָּא מִיִּיתִי מִתְנִיחִין  
בְּפֶרֶק שְׁנֵי הַלָּחִם (מִנְחֹת ק"ה ס"ג) אֲבָא שְׁאֵל  
אֲמַר שֶׁ הָיוּ נוֹתְנִין בִּזְיִי לְבוֹנָה שֶׁל  
לָחִם הַפְּנִים וְאֶטְפָּחִים רִיחָם בְּאֻמְצָע קָאִי  
שְׁהָיוּ נוֹתְנִין בִּזְיִי לְבוֹנָה שֶׁל לָחִם הַפְּנִים  
אֲמַר לוֹ וְהִלָּא כְּבֵר נִאֲמַר וְנָתַת עַל  
הַמַּעֲרַכָה לְבוֹנָה זָכָה אֲמַר לִישׁ וְהִלָּא  
כְּבֵר נִאֲמַר וְעִלְיוֹ מִטָּה מִנְשֵׁה יֵשׁ לֹוֹמֵר  
מִשּׁוֹם דְּבִרְיָאָא מִפְּרַשׁ בְּהִדָּא עַל בְּסֻמוֹן  
וְנִרְאָה אֲפִי רַבִּי מֵאִיר וְר' יְהוּדָה דְּפִלְגִי  
הָתָם אֲבָא שְׁאֵל וְאֲמַר עַל מִנְשֵׁה וְהִכִּי  
מִשְׁמַע נִמִּי בְּהַקְוִמוֹץ רַבָּה (ס' ס' ס') כָּל הַיָּבֵא  
דְּאִיכָא לִימִיר עַל מִנְשֵׁה דָאֲמַר וְעַל  
מִנְשֵׁה דְּבִעֵי שֶׁם רַבִּי יִצְחָק אִיבְרִים  
שִׁדְרִין בְּצִידִי מַעֲרַכָה מִדּוּ אֵלִיכָא דְּמֵאֵן  
דָּאֲמַר עַל מִנְשֵׁה לֹא תִיבְעִי לָךְ דְּעַל  
הַעֲצִים כְּתִיב וְיִמִּין הַכָּא כּוֹלֵי עֲלָמָא  
מִדּוּ דְּעַל בְּסֻמוֹן וְלֹא אֲמַרִי הַמְבַרְכִין  
עַל הָר גְּרִידִים מִמִּשׁ וְהַמְקַלְלִים עַל הָר  
עֵיבָל כְּדָאֲמִירִין בִּירוּשְׁלָמִי יִכּוֹל אֱלֹ  
שְׁבִהָר גְּרִידִים הָיוּ אֲוֹמְרִים בְּרִכּוֹת וְאֱלֹ  
שְׁבִהָר עֵיבָל הָיוּ אֲוֹמְרִים קְלָלוֹת תְּלָמוּד  
לֹוֹמֵר הַבְּרִכּוֹת וְהַקְּלָלוֹת אֱלֹ וְאֱלֹ הָיוּ  
אֲוֹמְרִים בְּרִכּוֹת וְאֱלֹ וְאֱלֹ אֲוֹמְרִים

רַבִּי

## סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לז עמוד ב

## תוספות

**רבי** שמעון מוציא דור גרזים. הכי מסיים לה בירושלמי וכן היה ר"ש אומר אין לך כל דבר דובר מן התורה שאין כרות עליה תקע"ו בריתות שתיים עשרה בברוך ולא ידענא אמאי ר"ב ושמא ברית כנגד כל שבט ושבט ור"ב בארור ו"ב בכלל וי"ב בפרט דרי מ"ח בריתות ללמוד וללמוד לשמור ולעשות הרי קצ"ב בריתות וכן בהר סיני וכן בערבות מואב

הרי תקע"ו בריתות:

**ונשתלשו** בערבות מואב. וא"ת מאי איצטרך למימר שליש דערבות מואב והא לא איירי ר' ישמעאל בערבות מואב כלל יש לומר משום סיפא נקט לה דרבי למימר אין לך כל דבר מצוה ומצוה:

**רבי** שמעון בן יהודה אומר. ירושלמי עד כדון דברים שנכללו ונפרטו דברים שנכללו ולא נפרטו (אמר ליה) בן אמר ר' יוחנן משום ר' ישמעאל דבר שזיה בכלל ויצא מן הכלל ללמוד לא ללמוד על עצמו יצא אלא ללמוד להכלל כולו יצא אמר לו לא דבר אחד דילמא בשני דברים בתמיה הובא בשני דברים אנו קיימין אמר ר' תנחומא מכיון דכתיב בסוף אמן כמו שכולו דבר אחד כתיב אשר לא יקום את דברי התורה וכי יש תורה נופלת רבי שמעון בן אליקים אומר זה החזון שהוא עומד רבי שמעון בן חלפתא אמר זה הבית שלמטה דאמר בר הונא בר יהודה בשם שמואל דעל הדבר הזה קרע יאשיהו ואמר עלי להקים ר' אחא בשם ר' תנחום בר' חיאי למד ולימד שמר ועשה והיתה סיפוקו בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור ר' ירמיה בשם רבי חיאי בר' אבא לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה סיפוקו בידו להחזיק ותחזיק הרי זה בכלל ברוך דאמר רבי חנא א"ר ירמיה עתיד הקב"ה לעשות צל לבעלי מצות בצילן של בעלי תורה שנא' (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף ואומר עץ חיים הוא למחזיקים בה (משלי ז):

**אמר** רב משרשיא ערבא וערבא דערבא. כמדומה דהכי בעי למימר דלר"ש בן יהודה קבל עליו כל אחד מישראל לתרי"ג מצות קצ"ח ריבוא וריבואות וחי' אלפים ריבואות ותרי"ג ריבואות ושבע אלפים ומאתים בריתות לשש מאות אלף ושלשת ארפות וחמשים וחמש מאות בשביל ערבותא אם יעברו עליהן ולרבי אליבא דרבי שמעון ששים ריבוא פעמים ושלשת אלפים ותקנ"ה פעמים חשבון זה בריתות קיבלו עליהן:

**ברכה** אחת קודמת לקללה. ירושלמי יכול משדיו אומרים ברכות היו

אומרים קללות תלמוד לומר הברכה והקללה קללה באחת וברכה באחת:

ונאמר

אלו ואלו עונין ואומרים "אמן", אף ברכה אלו ואלו עונין ואומרים "אמן". מתני' ברכת פהנים פיצד, במדינה אומר אותה שלש ברכות, ובמקדש ברכה אחת. במקדש אומר את השם

ארבע, ארבע וארבע הרי שמונה, שמונה ושמונה הרי שש עשרה. וכן בסני, וכן בערבות מואב, ששנאמר: "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה וגו'" וכתוב: "ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'", נמצא ארבעים ושמונה בריתות על כל מצוה ומצוה. ר' שמעון מוציא הר גרזים והר עיבל, ומכנים אהל מועד שבמדרב. ובפלוטתא דהני תנאי, דתניא ר' ישמעאל אומר: כללות נאמרו בסני ופרטות באהל מועד. ר' עקיבא אומר: כללות ופרטות נאמרו בסני, ונשנו באהל מועד, ונשתלשו בערבות מואב. ואין לך כל דבר מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות. ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום ר' שמעון: אין לך מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים. אמר רבי: לדברי ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו ששנאמר משום ר' שמעון, אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים. נמצא לכל אחד ואחד מישראל שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים. מאי בינייהו? אמר רב משרשיא: ערבא וערבא דערבא, איכא בינייהו. דרש ר' יהודה בן נחמני מותיבמניה דר' שמעון בן לקיש: כל הפרשה פולח לא נאמרה אלא בגואף וגואפת, "ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה" וגו', ב"ארור" סגי ליה? אלא: זה הבא על הערונה והוליד בן והלך לבין אומות העולם ועבר עבודה זרה, אורוין אביו ואמו של זה ששך גרמו לו. תנו רבנן: ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה" וגו', מה תלמוד לומר? אם ללמד שתהא ברכה על הר גרזים וקללה על הר עיבל, הרי כבר נאמר "אלה יעמדו לברך את העם על הר גרזים" וכתוב: "ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל"! אלא להקדים ברכה לקללה, יכול יהיו כל הברכות קודמות לקללות? תלמוד לומר: "ברכה" ו"קללה" ברכה אחת קודמת לקללה, ואין כל הברכות קודמות לקללות, ולהקיש ברכה לקללה, לומר לך: מה קללה בלויים, אף ברכה בלויים. ומה קללה בקול רם, אף ברכה בקול רם. ומה קללה בלשון הקודש, אף ברכה בלשון הקודש. ומה קללה בכלל ופרט, אף ברכה בכלל ופרט. ומה קללה

ככתבו

עור מפתה אשת איש שהיא סומא בדרך ואינה יודעת ענשו כמדה. משיג גבול רעהו בא על אשתו הרי הוא השיג גבול. מכה רעהו בסתר גורם לו בלחש שקריו שתמות בבדיקת מים המרים, לוקח שחד להכות נפש לוקח שחד להיות עובד אחר המנאף ולפתות לו אשת איש וגורם לו מיתה. מטה משפט גר יתום איני יודע לדרשו: יכול כל הברכות בלן קודמות לקללות. שיגמרו כל הברכות תחלה עד ברוך אשר יקום וגו' ואח"כ יפתחו בקללה: בלשון הקדש. בלשון קול קול ממש: מתני'. הכי גרסינו במתני', ברכת פהנים פיצד כו' במדינה אומר אותה שלש ברכות. שמשפטיקן הפהנים בין פסוק לפסוק וענין העבור אמן. במקדש ברכה אחת. לפי שאין עונין אמן במקדש ואין צריך כאן שום הפסק. והכי מפרש בגמרא:

## רש"י

ארבעים ושמונה בריתות. לכל אחד מישראל שש עשרה תלתא וזמני מ"ח היו: מוציא הר גרזים. לפי שלא אמר יהושע עליהן כל התורה אלא מצות שבפרשה: ומכנים אהל מועד. שלאחר שהוקם המושבין נדבר הקב"ה עם משה בשוב ולמדו כל התורה בדכתיב וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר (ויקרא טו) כללות נאמרו בסני. בסתם נאמרה תורה בסני ולא נפרשה לו, כגון בסני נאמר (שמות ט) וכתובת עלי את עולותיך ואת שלמיך ולא פרש מתן דמים כיצד הקטרת אימורים והפשט ונתתה וקליל של עולה, ובספר ויקרא באהל מועד פרשה: ונשתלשו בערבות מואב. מפי משה לישראל. ת"ק סבירא ליה בר' ישמעאל, הלכך הר סיני ואהל מועד חדא היא. ר' שמעון ס"ל בר"ע הלכך חרי נזירה ר"ש ברבי יהודה אומר ארבעים ושמונה בריתות. לכל אחד של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים כמנן שהיו (בסיני) ובמדברן שכל אחד נעשה ערב על כל אחיו. ה"ג בתוספתא (פ"ט ט"ז) א"ר לדברי ר"ש בן יהודה אין לנו כל מצוה ומצוה שלא נכרתו עליה מ"ח בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים. ויש בכל אחת של שש מאות אלף ושלשת אלפים חמש מאות וחמשים: מאי בינייהו. מאי מוסיף רבי ובמאי פליגי: אמר רב משרשיא: ערבא וערבא דערבא. אם נעשה כל אחד ערב בערבות של חברו או לא, רבי שמעון בן יהודה סבר לא נעשה כל אחד ערב על חברו אלא שישמרו את המצוות. נמצא כל אחד ואחד ערב על מ"ח בריתות של כל אחד ואחד, אבל לא נעשה כל אחד ואחד ערב על ערבות של חברו אלא על חובתו של חברו, ואתא רבי למימר לדברי ר' שמעון שבא למנות את בריתות הערבות יש לו למנות ארבעים ושמונה בריתות של ששים רבוא לכל אחד, ובכל אחד האלה יש ששים רבוא שכלם נתעברו זה בזה על חובם ועל ערבותם, נמצא כל אחד מקבל עליו ערבות של ששים רבוא בשביל חובות של חברו, וכל אחד מששים רבוא הקלו קבל עליו בריתות ששים רבוא בשביל ערבות שנתעברו אחיו על חבריהם. וזה קבל עליו אף ערבות של ערבים: כל הפרשה. של הר גרזים לא נאמרה אלא בגואף וגואפת: בסני סגי ליה. בתמיה, כופר בעקר הוא וסגי ליה בראור: אלא זה הבא על הערונה. אשת איש והוליד ממנו, ומתוך בשתו שאסור לבא בקהל ואינו מוצא אשה הוא הולך לבין העובדי כוכבים ועובר עבדות כוכבים, אורוין אלה שעשאוהו לעבוד פסל ומסכה, וכן דורש את כלל כל אחת לפי פשטה. אותו ש עריות כגון שוכב עם חותנתו ואשת אביו ועם אחותו כלם באשת איש ולמימם בתרי אורוין, שוכב עם כל בהמה אשת איש שעשתה מעשה בהמה שמנאפת, מקלל אביו ואמו הבא על אשת איש מולד באביו ובאמו שגדלו גדולין רעים בביתם, משנה

## ביאורים למסכת סוטה דף לז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכוון המאור"

ואחד שהוא יקיים את המצוה, נכרתה עמו ברית על ארבעים ושמונה  
בריתות של כל אחד ואחד מישראל, הרי, שיש להכפיל את חשבון  
הבריתות, בשש מאות אלף שלשת אלפים חמש מאות וחמשים, שהוא  
מנין הפקודים בפרשת פנחס.

אמר רבי, לְדַבְּרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוֹדָה אִישׁ כִּפּוּר עָבֹד שְׁאֵמֵר מִשּׁוּם  
רַבִּי שְׁמַעוֹן, אֵין לָךְ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבִּתְּוָרָה שְׁלֹא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ  
אֲרֻבַּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת, שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחֲמִשָּׁה  
מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים, נִמְצָא, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וַיֵּשׁ בְּכָל אַחַת מֵאוֹת  
מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחֲמִשָּׁה מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים. ומבארת הגמרא  
מאי בִּינְיָהּ - בִּין רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוֹדָה, לרבי, אמר רב מִשְׁרַשִּׁיא, עֲרֵכָא  
וְעֲרֵכָא דְעֲרֵכָא, אִיכָא בִּינְיָהּ - שלדעת רבי שמעון בן יהודה, כל אחד  
נעשה ערב על שמירת המצוות של חברו, אבל לא ערבותו של חברו על  
כל ישראל, ואילו לרבי, כל אחד ערב גם על ערבותו של חברו לכל אחד  
מישראל.

דַּרְשׁ רַבִּי יְהוֹדָה בֶּן נַחֲמָנִי כְּתוּבָתָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן  
לִקְיָשׁ, כָּל הַפְּרָשָׁה בּוֹקֶה שֶׁל הָאֲדוּרִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּהָר גְּרִיזִים וְהָר עֵיבֵל,  
לֹא נִמְצְאוּ אֶלָּא בְּנוֹאֶפֶת וְנוֹאֶפֶת - הבא על אשת איש. וההוכחה לכך,  
שהרי נאמר שם "אֲדוּר הָאִשׁ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה וְגו', וְאִם  
נִפְרְשׁוּ כַפְשׁוּטוֹ עַל עֲבוּדָה זָרָה, וְכִי בְּאֲדוּר סִנִּי לִיָּהּ, וְהָרִי הוּא כּוֹפֵר  
בְּעִיקָר. אֶלָּא, זֶה הֵבֵא עַל הָעֵרֶוּה - אשת איש, וְהוֹלִיד בֶּן מִמּוֹר, וְהֵלֵךְ  
אוֹתוֹ הֵבֵן לְבִין עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים מִחֲמַת בּוֹשֶׁת שֶׁאִסּוּר לִבֵּא בְּקֵהל, וְעָבַד  
עֲבוֹדֹת בּוֹכְבִּים, אֲדוּרִין אֲבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁבָּרַח מִלּוֹ, וְכֵן עַל דֶּרֶךְ  
זֶה יִתְפָּרֵשׁ כָּל הָאֲדוּרִים שֶׁבִּפְרָשָׁה.

תָּנוּ רַבֵּנּוּ, נֶאֱמַר בְּתוֹרָה בִּפְרֻשַׁת רָאִה, "וַיִּנְתַּתָּ אֶת הַבְּרִיָּה עַל הָר  
גְּרִיזִים וְאֶת הַקֶּלֶל עַל הָר עֵיבֵל וְגו'", מִזֶּה תִּלְמֹד לִזְמַר, אִם לִלְמֹד  
שֶׁתִּהְיֶה בְּרִיָּה עַל הָר גְּרִיזִים וְקִלְלָה עַל הָר עֵיבֵל, הָרִי כִּבְר נֶאֱמַר  
בִּפְרֻשַׁת כִּי תֵבֵא 'אֶלֶף יַעֲמֹד לְבָרֶךְ אֶת הָעָם עַל הָר גְּרִיזִים, וְכִתִּיב  
'וְאֶלֶף יַעֲמֹד עַל הַקֶּלֶל בְּהָר עֵיבֵל, אֶלָּא, לְהַקְדִּים בְּסֹדֵר הָאִמְרָה  
בְּרִיָּה לְקִלְלָה - שְׁקוּדִים כָּל אֲדוּרִים יִקְדִּמוּ לִזְמַר בְּרוּךְ. יָכוֹל יִהְיֶה כָּל  
הַבְּרִיָּוֹת קוֹדְמוֹת לְקִלְלוֹת - שְׁקוּדִים יִגְמְרוּ כָּל הַבְּרִיָּוֹת עַד בְּרוּךְ אֲשֶׁר  
יָקִים וְגו', וְאַחַר כֵּךְ יַחֲזֹרוּ לִזְמַר הַכָּל בְּאֲדוּר, תִּלְמֹד לִזְמַר 'רָאִה אֲנִי  
נֹתֵן לַפְּנִימִים הַיּוֹם בְּרִיָּה וְקִלְלָה, בְּרִיָּה אַחַת קוֹדְמָה לְקִלְלָה, וְאֵין כָּל  
הַבְּרִיָּוֹת קוֹדְמוֹת לְקִלְלוֹת. וְעוֹד לְמַדְנוּ מִפְּסוּק זֶה, וְלִהְיוֹת בְּרִיָּה  
לְקִלְלָה, לִזְמַר לָךְ, מִזֶּה קִלְלָה בְּלוֹיִם - נֶאֱמָרָה עַל יְדֵי הַלִּוּיִם, אֶף בְּרִיָּה  
בְּלוֹיִם. וְמִזֶּה קִלְלָה נֶאֱמָרָה בְּקוֹל רֶם, אֶף בְּרִיָּה בְּקוֹל רֶם. וְמִזֶּה קִלְלָה  
בְּלִשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אֶף בְּרִיָּה בְּלִשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וְמִזֶּה קִלְלָה בְּכָלל וּפְרָט -  
שְׁכּוֹלִים כָּל הַתּוֹרָה בְּאֲדוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים, וּמִפְּרָטִים כָּל עֲבִירָה בְּפִנִּי  
עֲצֻמָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר, אֶף בְּרִיָּה בְּכָלל וּפְרָט. וְמִזֶּה קִלְלָה אֱלֹהִים וְאֱלֹהִים  
עוֹנִין וְאֱמֹרִים אֲמֵן עַל כָּל קִלְלָה וְקִלְלָה, אֶף בְּרִיָּה אֱלֹהִים וְאֱלֹהִים עוֹנִין  
וְאֱמֹרִים אֲמֵן עַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה.

מִשְׁנָה. בְּרִיָּה בְּהִנָּחִים שֶׁשִּׁנְיָנוּ שֶׁנֶּאֱמָרָה רַק בְּלִשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, בִּיצֵד נֶאֱמָרָה.  
בְּמִדְּנָה - מִחוּץ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אִמְרָה אוֹתָהּ הַכּוֹחַ שֶׁלֹּשׁ בְּרִיָּוֹת -  
שֶׁמִּפְסִיק בֵּין פְּסוּק לְפְסוּק וְעוֹנִים הַקָּהֵל 'אֲמֵן, וּבְמִקְדָּשׁ שֶׁאֵין בּוֹ עֲנִיָּה  
'אֲמֵן, נִמְצָא שֶׁאֵין הַפְּסָקָה בֵּין הַפְּסוּקִים וְהָרִי הִיא כְּבָרִיָּה אַחַת.

מִבְּיָאָה הַמִּשְׁנָה חִלּוּק נֹסֵף בֵּין הַמִּקְדָּשׁ לְמִדְּנָה, שֶׁבְּמִקְדָּשׁ אִמְרָה הַכּוֹחַ  
אֶת הָשֵׁם שֶׁבְּבִרְכַּת כְּהִנָּחִים

אֲרֻבַּע מִצְוֹת כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבִּתְּוָרָה, וְאֶף הַבְּרִיתוֹת שֶׁנִּכְרְתוּ עֲלֵיהֶם,  
בְּאֲדוּר וּבְרוּךְ, בְּכָלל וּבִפְרָט, אִף הֵם נִכְרְתוּ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מִהַדְּבָרִים  
הַטְעוּנִים בְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה. וְאִם כֵּן, יֵשׁ לָנוּ לַחֲשֹׁב אֶת מִסְפֵּר הַבְּרִיתוֹת  
כֵּךְ, אֲרֻבַּע בְּרִיתוֹת, שֶׁהֵם, בְּרוּךְ בְּכָלל, וּבְרוּךְ בִּפְרָט, אֲדוּר בְּכָלל, וְאֲדוּר  
בִּפְרָט, בְּחֶלֶק הַמִּצְוָה שֶׁל 'לִלְמֹד, וְאֲרֻבַּע, בְּחֶלֶק הַמִּצְוָה שֶׁל 'לִלְמֹד, הָרִי  
שְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת. וּמִסְכַּמַּת הַגְּמָרָא, שְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת, שֶׁבְּכָל מִצְוָה, לִלְמֹד  
וּלְלַמֵּד, וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת נֹסְפוֹת, עַל חֶלְקֵי הַמִּצְוָה 'לְשִׁמּוֹר 'לְעִשׂוֹת,  
הָרִי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה בְּהָר גְּרִיזִים וְבְהָר עֵיבֵל. וְכֵן  
בְּסִינִי, כִּשְׁתַּנּוּ הַמִּצְוֹת לְמִשְׁנֵה בְּסִינִי, תָּנוּ גַם כֵּן, בְּאֲדוּר, וּבְרוּךְ, בְּכָלל,  
וּבִפְרָט. וְכֵן בְּעֲרֻבוֹת מוֹאֵב, כְּשֶׁאֱמָר לָהֶם מִשָּׁה לִישְׂרָאֵל, אֶת הַבְּרִיָּוֹת  
וְהַקִּלְלוֹת, גַּם כֵּן כֵּרַת עֲמֵהֶם בְּרִית. וּמִפְּרָשַׁת הַבְּרִיתָא, מִנִּין שֶׁאֵף בְּסִינִי  
נֶאֱמָרוּ בְּרִיָּוֹת וְקִלְלוֹת, שֶׁנֶּאֱמָר בְּעֲרֻבוֹת מוֹאֵב, לֵאמֹר פְּרֻשַׁת הַבְּרִיָּוֹת  
וְהַקִּלְלוֹת "אֶלֶף דְּבָרִי הַבְּרִית, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מוֹשֶׁה וְגו', מִלֵּב  
הַבְּרִית, אֲשֶׁר כֵּרַת עֲמֵם בְּחֹרֵב", הָרִי שֶׁגַּם בְּחֹרֵב כֵּרַת עֲמֵהֶם בְּרִית כְּמוֹ  
הַבְּרִית בְּעֲרֻבוֹת מוֹאֵב, בְּבִרְכּוֹת וְקִלְלוֹת, בְּכָלל וּבִפְרָט. (וְכִתִּיב) 'וּשְׁמַרְתֶּם  
אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְגו', נִמְצָא, אֲרֻבַּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת עַל כָּל  
מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבִּתְּוָרָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא מוֹצִיא מִנִּין הַבְּרִיתוֹת, אֶת  
הַבְּרִית שֶׁבְּהָר גְּרִיזִים וְהָר עֵיבֵל, מִפְּנֵי שֶׁסוֹבֵר שֶׁשֵּׁם לֹא אֱמָר יְהוֹשֻׁעַ  
אֲדוּר וּבְרוּךְ עַל כָּל הַמִּצְוֹת, אֶלָּא עַל מִזֶּה שֶׁנִּזְכַּר בִּפְרָשָׁה, וּבְכִנָּיִם בְּמִקְוֵן  
אֶת הַבְּרִית שֶׁנִּכְרְתָה בְּאֶהֱל מוֹעֵד שֶׁבְּמִדְּבָר, שֶׁלֹּאֲחֵר שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן,  
דְּבַר הַקִּבָּה עִם מִשָּׁה שֵׁם, וְלִימָדוּ כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה, וְאִף שֵׁם כֵּרַת עֲמֵם  
בְּרִית, בְּאֲדוּר וּבְרוּךְ, בְּכָלל וּבִפְרָט.

הָרִי, שֶׁנִּחְלָקוּ תָנָא קָמָא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, אִם יֵשׁ לְמַנּוֹת בְּמִנִּין הַבְּרִיתוֹת אֶת  
הַבְּרִית שֶׁנִּכְרְתָה בְּאֶהֱל מוֹעֵד, אֲמָרָה הַגְּמָרָא, וּבְכָלל וּבִפְרָט דְּהִנִּי תִנְיָא -  
מִחְלוקָה זֶה, תְּלוּיָהּ בְּמִחְלוקָת אַחֶרֶת שֶׁל תִּנְיָא, דְּתִנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל  
אֲמָר, בְּכָלל וּבִפְרָט - בְּסִינִי, נֶאֱמָרוּ הַמִּצְוֹת רַק בְּאֲדוּר בְּכָלל,  
וּפְרָטוֹת בְּאֶהֱל מוֹעֵד - בְּאֶהֱל מוֹעֵד נִתְפָּרֵשׁ פְּרָטֵי הַמִּצְוֹת, וְלִדְּוֹגָמָא,  
פְּרָשַׁת הַקְּרִבְנוֹת, נֶאֱמָרָה בְּסִינִי בְּאֲדוּר כָּללִי וְסִתּוּם, "זֹכַחַת עֲלֵיו אֶת  
עוֹלוֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ", וְלֹא נִתְפָּרֵשׁ שֵׁם פְּרָטֵי דִּינֵי הַקְּרִבְנוֹת, כִּמְתָן  
דְּמִיָּה, וְכִיצַד הַקְּטֹרֶת אִימֹרִיָּה, וְשֶׁאֵר הַפְּרָטִים, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן, בְּסִפֵּר  
וּיְקָרָה, שֶׁנִּשְׁנָה בְּאֶהֱל מוֹעֵד, נִתְפָּרֵשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אֲמָר, בְּכָלל וּפְרָט  
וּפְרָטוֹת שֶׁנִּדְּמוּ בְּסִינִי, וְאִף שֶׁהִפְרֻשַׁת לֹא נִתְפָּרֵשׁ בְּתוֹרָה, אֶלָּא  
בְּסִפֵּר וּיְקָרָה, מִכָּל מִקּוֹם, כִּבְר נֶאֱמָרוּ לְמִשְׁנֵה בְּסִינִי, וְחֹזְרוּ וְנִשְׁנָנוּ מִפִּי  
הַקִּבָּה לְמִשְׁנֵה בְּאֶהֱל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ נֶאֱמָרוּ פַּעַם שְׁלִישִׁית מִפִּי מִשָּׁה  
לִישְׂרָאֵל בְּעֲרֻבוֹת מוֹאֵב. תָּנָא קָמָא סוֹבֵר כְּרִבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁהַתּוֹרָה לֹא  
נִשְׁנָתָה בְּאֶהֱל מוֹעֵד, אֶלָּא רַק הוֹשְׁלָמוֹ שֶׁם פְּרָטֵי הַמִּצְוָה שֶׁלֹּא נֶאֱמָרוּ  
בְּסִינִי, וְאִם כֵּן, לֹא הִיָּתָה כְּרִיתֵת בְּרִית נֹסֶפֶת בְּאֶהֱל מוֹעֵד, אֶלָּא הִיא אוֹתָהּ  
הַבְּרִית שֶׁהִיָּתָה בְּסִינִי. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, סוֹבֵר כְּרִבִּי עֲקִיבָא, שֶׁהַתּוֹרָה כּוֹלָה  
נֶאֱמָרָה בְּסִינִי וְנִשְׁנָתָה כּוֹלָה בְּאֶהֱל מוֹעֵד, וְאִף הִיָּתָה שֵׁם כְּרִיתֵת בְּרִית  
נֹסֶפֶת כְּמוֹ בְּסִינִי, וְלִכְךָ יֵשׁ לְמַנּוֹת בְּחִשְׁבוֹן הַבְּרִיתוֹת גַּם אֶת אֶהֱל מוֹעֵד.  
מִסְכַּמַּת הַבְּרִיתָא, וְאֵין לָךְ כָּל דְּבַר מִצְוָה וּמִצְוָה, שֶׁבִּתְּוָרָה בְּתוֹרָה,  
שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ, אֲרֻבַּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת.

רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוֹדָה אִישׁ כִּפּוּר עָבֹד אֲמָר מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן, אֵין לָךְ  
מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבִּתְּוָרָה בְּתוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ עִם כָּל אֶחָד  
מִיִּשְׂרָאֵל, אֲרֻבַּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת, שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת  
אֲלָפִים וְחֲמִשָּׁה מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים, שֶׁהָרִי כָּל יִשְׂרָאֵל עֲרִיבִים זֶה לָזֶה לְקִים  
הַתּוֹרָה, וְאִם כֵּן, מִלֵּבֵד אֲרֻבַּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת שֶׁנִּכְרְתוּ עִם כָּל אֶחָד

## ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 **בְּתָבוּ** – י"ד ה"א ו"א ה"א, ו**בְּמִדְיָה** אומר את השם **בְּכַנּוּי** – אדני.  
2 וחילוק נוסף, ש**בְּמִדְיָה** הַכְּהֵנִים נושאים – מגביהים את יְדֵיהֶן בשעת  
3 ברכת כהנים רק עד **כְּנָנִי בְּתַפְיָהוּ**, ו**בְּמִקְדָּשׁ** שמזכירים את השם  
4 המפורש, ועל ידי כך שכנה שורה על אצבעותיהם, מגביהים הם את  
5 ידיהם **עַל גְּבִי רִאשִׁיהֶן**, כדי שלא יהיה ראשם למעלה מהשכינה, חוץ  
6 מ**בְּהֵן גָּדוֹל**, שֶׁאֵינוֹ מְגִבִּיהַ אֶת יָדָיו לְמַעַל מִן הַצִּיץ – משום כבוד  
7 השם שכתוב על הציץ. רבי יהודה חולק ואומר, שאף **בְּהֵן גָּדוֹל** מְגִבִּיהַ  
8 יָדָיו לְמַעַל מִן הַצִּיץ. והמקור לכך שצריכים הכהנים להגביה ידיהם  
9 בשעת ברכה, שְׁנָאמֵר, "וַיֵּשֶׁא אֶהָרִן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם, וַיִּבְרַכֵּם".  
10 גמרא. שנינו לעיל, שברכת כהנים נאמרת רק בלשון הקודש, ומביאה

11 הגמרא מקור לכך, תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר לענין ברכת כהנים "כֹּה תִּבְרְכוּ את  
12 בני ישראל", ויש ללמוד מכך שברכת כהנים היא דווקא בלשון הקודש.  
13 מבררת הברייתא, אִתָּה אֹמֵר שיש לברך בלשון הקודש, או אֵינוֹ –  
14 אולי אין זו כוונת הכתוב אֲלֵא שִׁיבְרְכוּ בְּכָל לָשׁוֹן, ומבארת הברייתא,  
15 שיש ללמוד זאת בגזירה שוה 'ברכה ברכה', נֹאמֵר כָּאן בברכת כהנים  
16 'כֹּה תִּבְרְכוּ', וְנֹאמֵר לְהֵלֵךְ לגבי ברכות הר גריזים 'אֵלֶּה יַעֲמִדוּ לְבָרְךְ  
17 אֶת הָעָם, מֶה לְהֵלֵךְ בהר גריזים הברכה היא דווקא בלשון הקודש, אֵף  
18 כָּאן ברכת כהנים היא דווקא בלשון הקודש. רבי יהודה אומר, דין זה  
19 אֵינוֹ צָרִיף להלמד בגזירה שוה, שְׁהָיָה הוּא אֹמֵר 'כֹּה' תִּבְרְכוּ, ומשמעות  
20 תיבת 'כֹּה' שאין יוצאים ידי חובה עַד שִׁיאָמְרוּ בלשון הנה.

21 מביאה הגמרא ברייתות נוספות בהלכות ברכת כהנים, תִּנְיָא אִידָהּ, שיש  
22 ללמוד מהפסוק "כֹּה תִּבְרְכוּ את בני ישראל", שברכת כהנים נאמרת  
23 דווקא בלשון הקודש. מבררת הברייתא, אִתָּה אֹמֵר שיש לברך בעמידה, או  
24 אֵינוֹ אֲלֵא אִפְּלוּ בִישִׁבָה, אלא לומדים זאת בגזירה שוה, נֹאמֵר כָּאן  
25 בברכת כהנים לשון ברכה 'כֹּה תִּבְרְכוּ', וְנֹאמֵר לְהֵלֵךְ בברכות הר גריזים  
26 לשון ברכה 'אֵלֶּה יַעֲמִדוּ לְבָרְךְ', מֶה לְהֵלֵךְ בברכות הר גריזים יש  
27 לאומרם בעמידה, שהרי כתוב 'עַמְדוּ', אֵף כָּאן בברכת כהנים היא  
28 דווקא בעמידה. רבי נחמן אומר, שדין זה אֵינוֹ צָרִיף ללמוד מגזירה שוה  
29 זו, שְׁהָיָה הוּא אֹמֵר "בעת ההוא הבדיל ה' את שבת הלוי וגו' לעמוד לפני  
30 ה' לְשִׁרְתּוֹ וּלְבָרְךְ בְּשִׁמּוֹ", ונמצא שהוקש כהן מברך לכהן משרת, מֶה  
31 כהן מִשְׁרֵת במקדש צריך לעשות זאת בעמידה, אֵף כהן מְבָרְךְ צריך  
32 להיות בעמידה. שואלת הגמרא, וּמִשְׁרֵת גּוֹפִיָה מְנַל שצריך לעמוד,  
33 עונה הגמרא, דְּכַתִּיב 'לְעַמּוּד לְשִׁרְתּוֹ'.

34 תִּנְיָא אִידָהּ, שיש ללמוד מהפסוק 'כֹּה תִּבְרְכוּ' שברכת כהנים נאמרת  
35 בְּנִשְׁאִיאוֹת כַּפִּים – תוך כדי הגבחה ידיים. מבררת הברייתא, אִתָּה אֹמֵר  
36 בְּנִשְׁאִיאוֹת כַּפִּים, או שמא אֵינוֹ אֲלֵא שְׁלֵא בְּנִשְׁאִיאוֹת כַּפִּים, אלא  
37 לומדים זאת מגזירה שוה, נֹאמֵר כָּאן בברכת כהנים 'כֹּה תִּבְרְכוּ', וְנֹאמֵר  
38 לְהֵלֵךְ "וַיֵּשֶׁא אֶהָרִן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיִּבְרַכֵּם", ויש ללמוד מכך, מֶה  
39 לְהֵלֵךְ ברכתו של אהרן היתה בְּנִשְׁאִיאוֹת כַּפִּים, אֵף כָּאן ברכת כהנים היא  
40 בְּנִשְׁאִיאוֹת כַּפִּים.

41 מביאה הגמרא, קִשְׁיָא לִיה יוֹנָתָן התנא, שיש לפרוך גזירה שוה זו,  
42 אִי מֶה לְהֵלֵךְ – ברכתו של אהרן דין הוא שתהיה בנשיאת כפים, משום  
43 שיש בה שלוש חומרות נוספות, שהיתה ברכת **בְּהֵן גָּדוֹל**, וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ  
44 היה, וְעֹבֵדֶת קִרְבֹּנוֹת צָבוֹר עֶבֶד, אֵף כָּאן אין לך לרבות לנשיאת כפים  
45 אלא כשיש את שלוש החומרות, בְּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעֹבֵדֶת  
46 צָבוֹר. ומחמת קושיה זו רבי נחמן אומר, שדין זה אֵינוֹ צָרִיף להלמד

47 מגזירה שוה אלא מדיקש, שְׁהָיָה הוּא אֹמֵר על כהן גדול, "כִּי בו בחר ה'  
48 אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת וגו' הוא וּבְנָיו כָּל הַיָּמִים", מִקִּישׁ בְּנָיו  
49 הכהנים ההדיוטים, לו – לכהן גדול, מֶה הוּא מְבָרַךְ את העם בְּנִשְׁאִיאוֹת  
50 כַּפִּים, כמו שכתוב "וַיֵּשֶׁא אֶהָרִן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיִּבְרַכֵּם", אֵף בְּנָיו –  
51 כהנים הדיוטים, מְבָרְכִים בְּנִשְׁאִיאוֹת כַּפִּים, וְכַתִּיב 'כָּל הַיָּמִים' לרבות  
52 שאר ימים שאינם ראש חודש, ועבודת יחיד. ולמרות שלא הוזכרה ברכת  
53 כהנים בפסוק זה, הלא וְאִתְּקַשׁ לעיל בְּרַכָּה לְשִׁירוֹת, ונמצא שהוקש  
54 כהן גדול לכהן הדיוט גם לענין ברכת כהנים.

55 וְתִנְיָא אִידָהּ, שכוונת הכתוב "כֹּה תִּבְרְכוּ את בני יִשְׂרָאֵל" היא, שברכת  
56 כהנים נאמרת בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ – י"ד ה"א ו"א ה"א. מבררת הברייתא,  
57 אִתָּה אֹמֵר בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ, או אֵינוֹ אֲלֵא בְּכַנּוּי – שם אדנות, תִּלְמוּד  
58 לומר 'וְשִׁמּוֹ אֶת שְׁמִי', ומשמע 'שְׁמִי' תְּמִיּוּחַד לִי שהוא שם המפורש.  
59 יכול נאמר שאף בְּגִבּוּלִין בֵּן יִבְרְכוּ בשם המפורש, יש לדחות, שְׁנָאמֵר  
60 כָּאן בברכת כהנים 'וְשִׁמּוֹ אֶת שְׁמִי', וְנֹאמֵר לְהֵלֵךְ על בית המקדש  
61 'לְשׁוֹם אֶת שְׁמוֹ שֵׁם', ויש ללמוד מגזירה שוה 'שימה שימה', מֶה לְהֵלֵךְ  
62 מדובר בְּבֵית הַתְּחִירָה, אֵף כָּאן – לענין ברכת כהנים, דווקא בְּבֵית  
63 הַתְּחִירָה יש לברך בשם המפורש. רבי יאשיה אומר, שדין זה אֵינוֹ צָרִיף  
64 להלמד מגזירה שוה, שְׁהָיָה הוּא אֹמֵר "בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר אוֹזְכִיר את  
65 שְׁמִי אֲבֹא אֵלָיָהּ וּבִרְחִירָהּ", ויש להקשות בְּכָל מְקוֹם' סְלָקָה דְּעֵתָהּ,  
66 וכי בכל מקום מותר להזכיר שם המפורש. אֲלֵא בהכרח שִׁמְךָ יָהּ  
67 מְסוּרָם – מהופך הוא, וכונתו 'בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר אֲבֹא אֵלָיָהּ וּבִרְחִירָהּ'  
68 – שהשכינה שורה, שֵׁם אוֹזְכִיר אֶת שְׁמִי – שם תזכיר את שם המפורש/  
69 וְהִיכָן מתקיים 'אֲבֹא אֵלָיָהּ וּבִרְחִירָהּ' – שהשכינה שורה, רק בְּבֵית  
70 הַתְּחִירָה, ולכן רק שֵׁם 'אוֹזְכִיר אֶת שְׁמִי' המפורש בְּבֵית הַתְּחִירָה.

71 תִּנְיָא אִידָהּ, לדרוש מהפסוק "כֹּה תִּבְרְכוּ את בני יִשְׂרָאֵל", אֵין לִי אֲלֵא  
72 שצריך לברך את בני יִשְׂרָאֵל, אך גְּרַיִם, נָשִׁים, וְעַבְדִּים מְשׁוֹחֲרָרִים  
73 שאינם בכלל 'בני ישראל' מִנֵּי שגם אותם צריך לברך, תִּלְמוּד לומר  
74 'אֹמֵר לָהֶם' שמשמע לכולהו.

75 תִּנְיָא אִידָהּ, שכוונת הכתוב "כֹּה תִּבְרְכוּ", שבשעת ברכת כהנים יהיו  
76 הַפְּנִים של ישראל כְּנָנִי הַפְּנִים של הכהנים. מבררת הברייתא, אִתָּה  
77 אֹמֵר פְּנִים כְּנָנִי פְנִים, או אֵינוֹ אֲלֵא אִפְּלוּ כשהפנים של הכהנים  
78 כְּנָנִי עוֹרָף ישראל, שאין הציבור צריכים להסב פניהם לצד הכהנים.

79 תִּלְמוּד לומר 'אֹמֵר לָהֶם', כֹּאדָם הָאֹמֵר לְחִבְרֵי דְבֵר, שפניהם זה מול  
80 זה.  
81 תִּנְיָא אִידָהּ, שכוונת הכתוב "כֹּה תִּבְרְכוּ" שיש לכהנים לברך בְּקוֹל רֶם.  
82 מבררת הברייתא, או אֵינוֹ אֲלֵא אִפְּלוּ בְּלֶחֶשׁ, תִּלְמוּד לומר 'אֹמֵר  
83 לָהֶם', שמשמע כֹּאדָם שְׁאֹמֵר לְחִבְרֵי – שיהיה שומע.  
84 אֹמֵר אִפְּי, נְקִמְיָן – מסורת בידנו שְׁלִשְׁנָם – לשני כהנים או יותר, קוֹרָא  
85 השליח ציבור לאחר ברכת הודאה 'בְּהֵנִים', כדי שיוסבבו פניהם ויברכו  
86 את העם, וְלֹאחֵד – אך אם יש רק כהן אחד, השליח ציבור אֵינוֹ קוֹרָא לו  
87 בְּהֵן, משום שהמקור לכך שצריך לקרוא להם הוא ממה שְׁנָאמֵר 'אֹמֵר  
88 לָהֶם' שיברכו, ומזה שכתוב לשון רבים משמע שדווקא לְשִׁנָּם צריך  
89 לומר. וְאֹמֵר רַב חֲסֵדָה, נְקִמְיָן שרק שליח ציבור בְּהֵן קוֹרָא 'בְּהֵנִים',  
90 ואֵין שליח ציבור יִשְׂרָאֵל קוֹרָא 'בְּהֵנִים', שְׁנָאמֵר 'אֹמֵר לָהֶם' שיברכו,  
91 ומשמע שְׁאִמְרִיהּ זו

## סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לח עמוד א

רש"י

תוספות

**ונאמר** להלן אלה יעמדו לברך. תימה אדרבה אימא ונאמר להלן ואכלת  
ושבעת וברכת מה להלן בכל לשון כדאמר לעיל (ה' ו') דלמסתברא  
ליה טפי למילף ברכת כהנים מברכת הר גריזים דשתיהן מפורש בתורה דהברכות  
עצמן נמי מפורשות שהיה היפר הקלות המפורשות ארור האיש לברכה אבל  
לשון ברכת המזון אינה מפורשת בתורה:  
**ורבי** יהודה אומר הרי הוא אומר כה.  
אבל לרבנן לא משמע להו עיובא כה  
אלא ככה:

**קשיא** ליה לר' יונתן. אינו לשון הבריתא  
אלא לשון פ' הגמרא וה"ל לה  
בסיפרי ר' יונתן אומר אי מה להלן וכו';  
**וכתיב** כל הימים. תימה אחתי עבודת  
יחיד מהיכא לן דאיתרבי דאיכא נשיאות  
כפיים והא בכל הימים איכא נמי עבודת  
צבור כגון תמיד ונראה דודאי לדברי הכל  
אימעיט עבודת יחיד מנשיאות כפיים ור'  
יונתן נמי אגב שיטפיה נקט ליה ולא הוה  
נשיאות כפיים בכל יום אלא בעבודת תמיד  
כדתנן בפ"ה דסדר תמיד (ק' ב') דלאחר  
שנתנו איברים על גבי כבש ומלחום ירדו  
ובאו להן ללשכת הגזית אמר להן הממונה  
ברכו ברכה אחת והם ברכו קראו עשרת  
הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר וברכו  
את ה' עם ג' ברכות אמר ויציב ועבדה  
וברכת כהנים והוא הדין במוספין ובתמיד  
של בין הערבים:

**ואיתקש** ברכה לשירות. לעיל קאי  
דקאמר מקדש בניו לו אימא  
לענין שירות דוקא איתקש להכי קאמר  
כיון דאיתקש לשירות הוא הדין לברכה  
דהא איתקש ברכה לשירות: **או** אינו  
אלא בכינוי. רבינו הלל פ' בספרי בכינוי  
כגון אל אלהים צבאות ולא מסתבר דהכי  
תיסק אדעתא לשבועי קרא למימר יברך  
אלהים במקום שם בן ארבע אותיות אלא  
בכינוי יש לומר כקריאתו באלף דל"ת:  
**הרי** הוא אומר בכל המקום אשר אבא  
אליך וברכתך. הכי תני בספרי בכל מקום  
אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי  
והיינו דקמחמה הבא בכל מקום ס"ד וכי  
בכל מקום אשר אני מצוה שמי להזכיר  
דהיינו אפילו בגבולין תברכו דבכל מקום  
אשר אבא אליך משמע אני בעצמי שהוא  
שם גילוי שכינה אלא מקרא מוסרס הוא  
בכל מקום אשר אבא אליך שאני נגלה שם  
שם אני מצוה להזכיר שמי המיוחד לי  
והיינו דוקא בבית הבחירה והיינו דקתני  
בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא  
מזכיר את שמי ונראה דמזה הטעם נמנעו  
כהנים לברך בשם המיוחד שמעון  
הצדיק כדאמר' בפרק טרף בקלפ' (יט"א ק)  
(לפי שלא זכו שוב לגילוי שכינה ונראה  
לר"י הן כשיברך ברכת כהנים בישיבה לא  
עשה ולא כלום הואיל ואיתקש ברכה  
לשירות וגבי שירות אמר בפ"ב דובחים (ק)  
(כ) דיושב מחלל עבודה הילכך אף כהן  
צריך לחזור ולברך מעומד: **או** אינו אלא  
בלחש. תימה לר"י אמאי לא נקא לן

מנייה מג"ש דברכה ברכה מהר גריזים מה להלן בקול רם אף כאן בקול רם ומצינו למימר דלא איצטריך אלא לר"י דלא יליף ליה מגזירה שוה אלא מכה: **לשנים**  
קורא כהנים. בירושלמי פרק אין עומדין אמר רב חסדא צריך שיהא חחון ישראל רב נחמן בר יצחק אומר אם היה כהן א' אומר כהן שנים אומר כהנים אומר רב  
חסדא אפי' כהן קורא כהנים שאין קורא כהנים אלא לאותו השבט:

**בכתבו**. ביד ד"ה: **בכינוי**. באלף דל"ת: **כנגד** בתפוחיהם. מפני שצריך נשיאות  
כפיים כדאמר' בברייתא בגמרא: **ובמקדש**. למעלה מראשיהם. מפני שמברכין  
את העם בשם המפורש ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם: **שאין מנביה**  
**למעלה מן הציץ**. את ידיו. מפני שהם כתוב עליה: **נמו**. בנשיאות כפיים.  
שגיבדו את ידיהם: **כשאי** ליה לרבי

**יונתן**. אהרן גורד שוה, אי בגז"ש וזלפת לה  
איכא למפרך מה למלואים שכן קרבן  
צבור בכתוב (ויקרא ט) וירד מעשות החטאת  
והעולה והשולמים, וכן של צבור בכתוב  
קחו שעיר עזים וגו', וראש חדש הוה  
בכתוב ביום החדש הראשון באחד לחדש  
תקום וגו' (שמות טז) והוא היה יום שמיני  
למלואים בדתנא בסדר עולם אותו היום  
נטל עשר עטרות: ר' נתן **אומר** אינו  
צריך. משום דפרקא ליה גז"ש מיידי ליה  
בהקשא: **אף** כניו בנשיאות כפיים. ולא  
תיקשי תו שכן כ"ג, דאין משיבין על ההקש:  
**וכתיב כל הימים**. ולא תיקשי לך תו ראש  
חדש ועבודת צבור: ואיתקש ברכה  
לשירות. כלומר ואע"ג דבהאי קראי לא  
ברכה בכתב אלא שירות, לעמוד לשירת  
בשם ה' הוא ובניו כל הימים, איתקש  
ברכה ושירות בקרא אחרתא כדאמר' לעיל  
לשירות ולברך בשמו: **בשם המיוחד**.  
בכתבו: **בכל המקום ס"ד**. וכי בכל מקום  
שם המיוחד נזכר, הכתיב (שמות ג) זה שמי וזה  
וכי לא בשאני נכתב אני נקרא (שמות ג)  
ועוד וכי בכל מקום שכינה באה ושורה  
דכתיב אבא אליך והוא לא יחד מקום  
להזכרת השם: **מסורס** הוא. מהרף, בכל  
המקום אשר אבא אליך מועד  
שבמקדש ובשילה ובבית עולמים: **או** אינו  
**אלא אפילו פנים כנגד ערף**. שאין הצבור  
צריכין להסב פניהם לצד הכהנים: **לשנים**  
**קורא כהנים**. כשיש שם שני כהנים לברך,  
שליח צבור בשגמר ברכת הודאה קורא  
אותו כהנים וכן הוהפין פניהן שהיו הפוכין  
לצד התבה להתפלל, דהא אמרינן לקמן  
יהי רצון מלפניך שתהא ברכה זו כו': **אמר**  
להם. מקרא דלהם נקא לן ששליח צבור  
מוזיר אותן לברך: **כחן** קורא כהנים. אם  
שליח צבור כהן הוא קורא ומוזיר את  
הכריז העומדים לפניו להתזכור פניהם  
ולברך את ישראל, ואם ישראל הוא אינו  
קורא כהנים:

משלהם

**מסורס** הוא, בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתך שם אופיר את שמי, והיכן אבוא אליך  
וברכתך בבית הבחירה, שם אופיר את שמי בבית הבחירה. תנאי אידך: **"פה תברכו את בני**  
**ישראל"**, אין לי אלא בני ישראל. גרים, נשים ועבדים משוחררים מניין? תלמוד לומר **"אמור להם"**  
לכולהו. תנאי אידך: **"פה תברכו"** פנים כנגד פנים. אתה אומר פנים כנגד פנים, או אינו אלא  
פנים כנגד עורף? תלמוד לומר: **"אמור להם"** פאדם האומר לחבירו. תנאי אידך: **"פה תברכו"**  
בקול רם. או אינו אלא בלחש? תלמוד לומר: **"אמור להם"** פאדם שאומר לחבירו. אמר אפי':  
נקטין, לשנים קורא כהנים, ולאחד אינו קורא כהן, שנאמר: **"אמור להם"** לשנים. ואמר רב  
חסדא: נקטין, כהן קורא כהנים, ואין ישראל קורא כהנים, שנאמר: **"אמור להם"** אמירה

משלהם

מנייה מג"ש דברכה ברכה מהר גריזים מה להלן בקול רם אף כאן בקול רם ומצינו למימר דלא איצטריך אלא לר"י דלא יליף ליה מגזירה שוה אלא מכה: **לשנים**  
קורא כהנים. בירושלמי פרק אין עומדין אמר רב חסדא צריך שיהא חחון ישראל רב נחמן בר יצחק אומר אם היה כהן א' אומר כהן שנים אומר כהנים אומר רב  
חסדא אפי' כהן קורא כהנים שאין קורא כהנים אלא לאותו השבט:

## סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לח עמוד ב

## תוספות

## רש"י

כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלושה עשה. ירושלמי במסכת נזיר  
 פרק כהן גדול מהו שיטמא אדם לנשיאת כפים אחרי דר' אבא בר כהן  
 אמר קמיה ר' יוסי בשם ר' אחא מטמא כהן לנשיאת כפים שמע ר' אחא  
 ואמר אנא לא אמרי ליה כלום חזר ואמר או דילמא לא שמע מיניה אלא  
 כיון דאמר ר' יהודה בר פוי בשם ר"א כל  
 כהן שעמד בבכ"נ ואינו נושא את כפיו  
 עובר בעשה וסבר למימר שמוצות עשה  
 דוחה למצות ל"ת אמר אנא לא אמרית  
 ליה איתניה ואנא מלקי ליה ור' אבהו  
 הוי יתיב ומתני בבי כנישתא דקיסרין והוי  
 תמן מיתנא ואתא עונתא דנשיאת כפים  
 ולא שאלון ליהו אתא עונתא דמיצליא  
 ושאלון ליה אמר להון על נשיאות כפים  
 לא שאלתון לי ועל מציאל אתון שאלון  
 כד שמעון כן הוה כל כד חזר מנהון משמט  
 גרמיה וערק;  
**הא** דסליק לפרקים. ה"ה אי לא סליק  
 אלא דמחזיק נפשיה ע"י מתנות  
 כהונה כמו שאמר בפרק הורוע (וילין דף קכג).  
 אמר אבי מריש הוה חטיפנא מתננא וכו'  
 עד משקל נמי לא שקילנא לבר ממעלי  
 יומא דכיפורי לאחזוקי נפשי בכחני ולפרס  
 ידיה אנסי ליה עידיה: **הא** דאנסי הא  
 דלא אנסי. בסוף מסכת ר"ה (דף לה) אמרי  
 דדוקא הני שבשדות אנסי אבל הני דקיימי  
 במתא לא אנסי;  
**מחיצה** מאי. י"ל דדוקא בדלא אנסי  
 קמבעיא ליה אבל בדאנסי  
 פשיטא דמי גרע מאחיהם שבשדות וא"ת  
 אי לא אנסי אמאי עדיף מעם שאחורי  
 הכהנים בלא הפסק מחיצה י"ל עם שאחורי  
 הכהנים מראין בעצמן כאילו אין הברכה  
 חשובה בעיניהם דכתיב אמור להם פנים  
 כנגד פנים וכן עומדים אחורי עורף אבל  
 בהפסק מחיצה כיון דלא קיימי אחורי  
 עורף לאו מילתא היא דלא חזינו דקפיד  
 קרא בחכי. מהדיא דסוף מס' ר"ה (דף  
 לה) משמע דה"ה לתפלה והכי משמע  
 נמי בפרק כיצד צולין (פסחים דף פס) דתנן  
 אבר שיצא מקצתו לחוץ מן האגף ולפנים  
 כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ אמר רב  
 וכן לתפלה ופליגא דר' יהושע בן לוי  
 דאמר רבי יהושע בן לוי אפי' מחיצה וכו'  
 מדקא פשיט סתמא דגמ' ממילת' דריב"ל  
 ש"מ  
 על לבנו עלתה שוקני בית דין שופכי דמים הם, אלא לא בא לדינו ופטרנוהו, ולא ראינוהו  
 והנחנוהו. לא בא לדינו ופטרנוהו בלא מזונות, לא ראינוהו והנחנוהו בלא לוייה. אמר אדא  
 אמר ר' שמלאי: בית הכנסת שפולה כהנים, פולין עולין לדוכן. למי מברכין? אמר ר' זירא:  
 לאחיהם שפשוטות. איני? והתני אבא בריה דרב מנחמין בר חיאי: עם שאחורי כהנים אינן בכלל  
 ברכה! לא קשיא, הא דאנסי, הא דלא אנסי. והתני רב שימי מבירתא דשיחור, בית הכנסת  
 שפולה כהנים, מקצתן עולין, ומקצתן עונין "אמן"! לא קשיא, הא דאישתירי בי עשרה, הא  
 לא אשתירי בי עשרה. גופא, תנא אבא בריה דרב מנחמין בר חיאי: עם שאחורי כהנים, אינן  
 בכלל ברכה. פשיטא: אריכי באפי גוצי לא מפסקי, תיבה לא מפסקא, מחיצה מאי? תא שמע  
 אמר ר' יהושע בן לוי: אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.  
 איבעיא להו, צדיק מהו? אמר אבא מר בר רב אשי: תא שמע, דתנן: נתפון להזות לפניו

משלחם תהא. אוקרה זו הכהנים יחיהו: וישמו את שמי. תלה הכתוב הדבר בכהן  
 להיות ברכה זו שימת שמו על עמו, ולא עשאה צרך ישראל אלא צרך מקום:  
 ואברהם מברכה. דאלו ואני אברהם אישראל קאי כר"ע דאמר באלו טרפות וילין  
 דף מע. למדנו ברכה לישראל מפי כהנים, מפי הגבורה לא למדנו, כשהוא אומר  
 ואני אברהם הוי אומר הכהנים מברכים את  
 ישראל והקב"ה מסכים על דם: לפירוקם.  
 כהנים ובמזעדים: שאינו עולה בעבודתו  
 קדם ששים שלח צבור רצה צריך לעלות  
 על הדוכן: ויחד מעשיות. אלמא בעוד  
 עבודה בידו ברה ואח"כ ויחד מעשיות,  
 אלמא השתא הוא דקמר: מעקרא הוי  
 עקרי פרעיהו, ממוקמן בעבודה, אבל  
 רחוק היה מקומן מן הדוכן ולא מטו עד  
 דקמר ברכת העבודה: ויתנן נמי. בברכות  
 אם הבטחתו כו'. רישא הכי איתא, הועבר  
 לפני התבה לא יענה אמן אחר הכהנים  
 מפני הטרף. ואם אין שם כהן אלא הוא לא  
 ישא את כפיו שלא תטרף דעתו בשובו  
 לתפלתו ולא ידע להתחיל מיד בשים שלום,  
 ואם הבטחתו שהוא מלמד בדרך ולא תטרף  
 דעתו נושא את כפיו ודודו לתפלתו: רשאי.  
 לשא את כפיו: והא לא עלה בעבודה.  
 אלא דעקר פורתא, ושמ"ס סגי בהכי שעוקר  
 מעט רגליו לילך לצד הדוכן בעבודה:  
 לברך. בהמ"ז: לטוב עין. שונאי בצע  
 וגומלי חסד בממונן: פכירין בצרי עין. ואין  
 אוכלים משלכם: כי חנם מורה הרשת.  
 לעיל מניה משתעי בצרי עין. נאברה לם  
 וגו' כל הון קר נמצא וגו' כי חנם מורה  
 הרשת, לשון זרה על נדוה גפריה, קר דרם  
 של צידים לזרות חטים ושעורים ברשתם  
 כדי שיבואו העופות לאכול, ואלו צרי העין  
 חנם מאבדין מזונות שזורין ברשתם בעיני  
 כל בעל כנה. שאף הן מכירין כהן ואין להנין  
 ממזונותיה: כי כמו שער בנפשו. שער זה  
 על ברתנו לשון פעל הוא, תגררתו מוכחת  
 עליו, שחציו קמין וחציו פתח וטעמו למשה,  
 כאלו זה האוכל מרר והשעיר בנפשו של  
 צר עין, וקר הוא לשון פתאים השוערים  
 (ויקרא טז). ומנחם בן סרוק פרשו לשון שער,  
 תמיד הוא משער כמה יאכל זה ועד מתי:  
 ופטרנוהו בלא מזונות. כלומר למזונות  
 הצריך ולא היה לו, ור"ה אחד נושא מזונות  
 ובא לחטפם ממנו לאנס רעבון, ועמד זה  
 עליו והרגו: בלא לוייה. חבורה שילך  
 עמם: שפשוטות. דאנסי במלאכתן ואין  
 יכולין לבא: דלא דאנסי. העומדין בבכ"נ  
 אחורי הכהנים לא אנסי, אלא שאין  
 הברכה חשובה עליהם לעקור רגליהם  
 ולבא לפני הכהנים להיות מתברכים פנים  
 כנגד פנים בדה, הלכך אינם בכלל ברכה,  
 כדאמר' בה תברכו פנים כנגד פנים:  
 מברכתא דשחור. לשון בירה, שחור  
 מקום: אישתירי בי עשרה. מקצתן עולין  
 לדוכן והעשרה עונין אמן. לא אישתירי בי  
 עשרה, לא חשיב לברכה לחודיהו. הלכך  
 כלן עולין ומברכין לאחיהם שבשדות:  
 אריכי באפי גוצי לא מפסקי. בין כהנים  
 מהיות בכלל ברכה, דאם בן אין לדבר סוף  
 והוה

## ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

עין, ואינם רוצים לאוכלם.  
 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל הנהנה מצרי העין עובר בלאו, שנאמר  
 "אל תלחם - אל תאכל את לחם רע עין וגו', כי האוכל ממנו כמזו שער  
 - כאילו שפר מרירות בנפשו של צר העין, בן הוא באכילתו, אכול  
 ושתה יאמר צר העין לך ולבו בל עמך" וגו'. רב נחמן בר יצחק אמר,  
 שהנהנה מצרי עין עובר בשני לאוין, א. אל תלחם את לחם רע עין. ב.  
 המשך הפסוק, ואל תתאו למטעמותיו.  
 ואמר רבי יהושע בן לוי, אין עולה ערופה באה אלא בשביל לכפר  
 על צרי העין. שנאמר "ועינו ואמרו - זקני העיר הקרובה אל החלל,  
 דינו לא שפכו את הדם הזה", ומבאר המשנה לקמן, וכי על לבנו  
 עלתה שוקנו בית דין שופכי דמים הם, ומדוע הוצרכו לומר כן. אלא  
 כוונת דבריהם היא, שלא בא הרג זה לדינו ופטרנוהו, ולא ראינוהו  
 והנחנוהו, ומבאר הגמרא את דברי המשנה, שלא בא לדינו  
 ופטרנוהו, היינו בלא מוונות - שעל ידי כך הוצרך לחטוף ממשהו מזון,  
 וחלה הרגו, ולא ראינוהו והנחנוהו, היינו בלא לווייה - מבלי חבורה  
 שילך עמם, וממשיך הפסוק "כפר לעמך ישראל", שאם יש איזה צר עין  
 שפטר אותו ללא מזון, בית דין מביאים עגלה זו לכפרה עליו.  
 הגמרא חוזרת לדון בהלכות נשיאת כפים, אמר אדא אמר רבי שמלאי,  
 בית הכנסת שבוילה כהנים, בולין עולין לדיקון. מבאר הגמרא, למי  
 מקריבין כהנים אלו, אמר רבי יודא, שמברכים הם לאחיהם שבשדות.  
 מקשה הגמרא, איני - וכי אלו שבשדות מתברכים, והתני אבא בריה  
 דרב מנחם בר חייה, העם שאחורי הכהנים אינן בכלל ברכה - משום  
 שאין הכהנים יכולים לראותם, וכל שכן אלו שבשדות. מתרצת הגמרא  
 לא קשיא, הא - העם שבשדות הם בכלל ברכה משום דאניסי -  
 שטרודים במלאכתם ואינם יכולים לבוא, והא - העם שאחורי הכהנים  
 אינם בכלל ברכה משום דלא אניסי בכך, שיכולים הם לבוא לפני  
 הכהנים ולהתברך כדן, ומתוך שאינם עושים כן מראים הם שאין הברכה  
 חשובה בעיניהם, ולכן אינם מתברכים.  
 מקשה הגמרא על דברי רב אדא, והתני רב שמי מבידתא דשיחור,  
 בית הכנסת שבוילה כהנים מקצתן עולין לדיקון, ומקצתן אינם עולים  
 אלא ענין אמן אחר ברכת העולים, ואילו רב אדא אמר שכולם עולים  
 לדיקון. מתרצת הגמרא לא קשיא, הא - בביריתא מדובר שיש יותר  
 מעשרה כהנים, דאישתייר בי עשרה מלבד אלו שעולים לדיקון, ובאופן  
 זה עדיף שיעלו מקצתם והנותרים יענו אמן, הא - רב אדא דיבר באופן  
 שיש עשרה בצמצום, שאם יעלו מקצתם לדיקון נמצא דלא אישתייר בי  
 עשרה שיענו אמן, ופחות מעשרה אינם חשובים לענות אמן, ולכן עדיף  
 שכולם יעלו לדיקון ויברכו את העם שבשדות.  
 גופא, תנא אבא בריה דרב מנחם בר חייה, העם שאחורי הכהנים  
 אינן בכלל ברכה משום שאינם אנוסים בכך. מקדימה הגמרא, פשימא  
 שאריכי באפי גוצי - בני אדם גבוהים שעומדים לפני הנמוכים לא  
 מפסקין בינם לברכת הכהנים, שאם כן אין לדבר סוף, וכן פשוט שהתייבה  
 שלפני השליח ציבור לא מפסקא בין הכהנים לעם, וגם העומדים  
 מאחריה מתברכים, אך יש לדון באופן שיש מקיצה בין הכהנים לעם,  
 מאי, האם היא חוצצת ביניהם ואינם מתברכים. פושטת הגמרא תא  
 שמע, דאמר רבי יהושע בן לוי, אפילו מחיצה של ברזל אינה  
 מפסקת בין ישראל לאחיהם שבשמים, ואף העומדים מאחורי המחיצה  
 מתברכים בברכת הכהנים.  
 איבעיא להו, העומדים בצדדין של הכהנים מהו, האם הם נכללים  
 בברכתם. אמר אבא מר בר רב אשי, תא שמע, דתנן לענין הזאה  
 מאפר פרה אדומה, שאם נתבונן המזה להזות על כלים טמאים שלפניו,

משלחם - משל הכהנים תתא, פוסקת הגמרא, והילכתא בנותיה דאבי,  
 שלשני כהנים קוראים 'כהנים', ולכהן יחיד אין קוראים 'כהן', ולית  
 הילכתא בנותיה דרב חסדא, אלא גם שליח ציבור ישראל קורא  
 'כהנים'.  
 (סימן) למאמריו של רבי יהושע בן לוי שבהמשך, מתא"ה לברכה,  
 דין פ' עבודת, ב"ס מ"ר, נה"ה פ' ע"ה.  
 אמר רבי יהושע בן לוי, מנן שהקדוש ברוך הוא כביכול מתאווה  
 לברכת כהנים, שנאמר "ושמו את שמי על בני ישראל, ואני אברכם"  
 - ונמצא שתלה ה' שימת שמו על בני ישראל בברכת הכהנים, ובכך  
 החשיבה כצורכו, ולא כצורך ישראל.  
 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל כהן שמברך ברכת כהנים מתברך,  
 ושאני מברך אין מתברך, שנאמר ואברכה מברכיך - שהמברך את  
 ישראל מתברך.  
 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל כהן שאינו עולה לדיקון כשקוראים לו  
 לעלות, עובר בשלשה מצוות עשה, ששלשה פעמים הוזירה התורה  
 לברך את ישראל, ב"ה תברכו' אמור להם' ושמו את שמי. רב אמר,  
 שחוששין שמה בן גרושה או בן חלוצה הוא - וכהן פסול הוא, ולכן  
 אינו עולה לדיקון. מבאר הגמרא ולא פליגי רב ורבי יהושע בן לוי, הא  
 שמשמע מדברי רבי יהושע בן לוי שאינו נפסל מלעלות לדיקון, מדובר  
 דסליק לפרקים - שעולה לדיקון כהנים ובמועדים, ובכך מחזיק עצמו  
 לכהן, הא שאמר רב שחוששים שהוא בן גרושה, הוא באופן דלא סליק  
 לדיקון אפילו לפרקים.  
 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל כהן שאינו עולה לדיקון פ' עבודה - קודם  
 שסיים שליח ציבור ברכת רצה, שוב אינו עולה לדיקון, שנאמר, וישא  
 אהרן את ידיו אל העם ויברכם, ורק אחר כך וירד מעשות תחטאת  
 והעולה והשלמים" - ונמצא שבעוד עבודה בידו בירך את העם, ויש  
 ללמוד מכך לכל ברכת כהנים, מה לחלן - ברכתו של אהרן היתה  
 פ' עבודה שבמשכן, אף כאן - ברכת כהנים צריכה להיות פ' עבודה  
 שבתפילה. מקשה הגמרא, איני - וכי כך הדין, והא רבי אמי ורבי אסי  
 סלין - עלו לדיקון לאחר ברכת עבודה. משיבה הגמרא, שרבי אמי ורבי  
 אסי מעיקרא - בזמן ברכת עבודה, הו עקרי פ' עייהו - עקרו רגליהם  
 ללכת לדיקון, אך מקומם היה רחוק מהדיקון ולכן מקמא לא הוה קטו  
 הים - לדיקון, עד לאחר ברכת עבודה. וברתני רבי אושעיא בביריתא,  
 לא שנו שאינו עולה לדיקון אלא כשלא עקר את רגליו בעבודה, אבל  
 עקר את רגליו בעבודה לעלות לדיקון, עולה גם לאחר ברכת עבודה.  
 מביאה הגמרא ראיה נוספת לחילוק זה, ותנן נמי, ששליח ציבור כהן אינו  
 עולה לדיקון גם אם הוא הכהן היחיד, מפני שחוששים שיתבלבל  
 בתפילתו, אך אם תבטחתי - בטוח הוא בעצמו שנושא את כפיו וחזור  
 לתפלתו ללא בלבול, רשאי לעלות לדיקון. ותנינן בה - הקשינו על דין  
 זה, איך יכול לעלות לדיקון, הא לא עקר - הרי לא עלה לדיקון בעבודה,  
 אלא שתירצנו שמדובר באופן דנר ממקומו בעבודה פ' עבודה - לביון  
 הדיקון, ומשום כך יכול לעלות לדיקון, ואם כן הקא נמי יש ליישב, שכיון  
 דעקר רגליו פ' עבודה, יכול לעלות.  
 ואמר רבי יהושע בן לוי, אין נותנין בוס של ברכה לברך ברכת המזון,  
 אלא למזב עין - שונא בצע וגומל חסד בממונו, שנאמר, "טוב עין הוא  
 יבורך כי נתן מלחמו לרל", אל תיקרי 'בורך', אלא 'ברך' אחרים.  
 ואמר רבי יהושע בן לוי, מנן שאפילו העופות מקדיין מצרי העין,  
 ואינם אוכלים משלהם, שנאמר על צרי העין, "כי חנם מוזרה הרשת -  
 שמפזרים בחינם חטים על רשתם כדרך הציידים כדי למשוך העופות  
 וללכדם, פ' ע"ה כל פ' ע"ה" - שהעופות רואים שאלו מזונות של צרי

## ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

20 וְכָרְכוּ אֶת ה' - את הברכה שלפני ברכת כהנים.  
 21 שֶׁאֵלּוּ תַלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ, בָּמָּה - באיזו זכות הֵאָרְכְּתָה  
 22 יָמִים. אָמַר לָהֶן, מִיָּמִי לֹא עָשִׂיתִי בֵּית הַכְּנֶסֶת קִפְּנִידָא - לא קיצרתי  
 23 דרכי דרך בית הכנסת. וְלֹא פָסַעְתִּי בְּבֵית הַמְדַרְשׁ לֵאחֹר שִׁישְׁבו  
 24 הַתַּלְמִידִים עַל הָאָרֶץ, שֶׁהַעוֹשָׂה כֵן בַּהֲכָרָה מֵרַחֵב פְּסִיעוֹתָיו, וְנִרְאָה  
 25 כְּפוֹסֵעַ עַל רַאשֵׁי עַם קוֹדֵשׁ, אֵלָּא תַמִּיד הִגַּעְתִּי מוֹקֵדִם אוֹ שִׁישְׁבֵּתִי  
 26 מִבְּחוּץ. וְלֹא נִשְׁאַתִּי בְּפִי לְבִרְכַּת כַּהֲנִים, בְּלֹא לְבִרְךְ הַכֹּהֵן שֶׁלִּפְנֵיהָ.  
 27 מִבְּרַת הַגִּמְרָא, מֵאִי מְכַרְךְ הַכֹּהֵן לִפְנֵי הַבְּרַכָּה כַּהֲנִים, אָמַר רַבִּי זִירָא  
 28 אָמַר רַב חֲסִידָא, שֶׁמִּבְּרַךְ 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדּוּשְׁתּוֹ שֶׁל אֶהְרֹן, וְצִוָּנוּ לְכַרְךְ  
 29 אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה'. עוֹד מִבְּרַת הַגִּמְרָא, בִּי עֶקֶר בְּרַעֲיָה -  
 30 כְּשֶׁהַכֹּהֵן עוֹקֵר רִגְלָיו בִּירְצָה לְעֵלוֹת לְדוֹכֵן, וּפְנָיו מוֹפְנוֹת לְתִיבָה, מֵאִי  
 31 אָמַר. וּמִבְּאֵרֶת הַגִּמְרָא, שֶׁהַכֹּהֵן אֹמֵר אַז, 'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ,  
 32 שֶׁתֵּהָא בְּרַכָּה זוֹ שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְכַרְךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לֹא יֵהָא בָּהּ מִכְּשׁוֹל  
 33 וְעֵין'. עוֹד מִבְּרַת הַגִּמְרָא, וְכִי מְהֵרָא אִפִּיה מְצִיבִירָא - כְּשֶׁמַּחְזִיר הַכֹּהֵן  
 34 פָּנָיו לְתִיבָה לֵאחֹר שֶׁגִּמַּר לְבִרְךְ אֶת הָעָם, מֵאִי אָמַר. אֲדַבְרֶיהָ - הוֹלִיכּוּ  
 35 רַב חֲסִידָא לְרַב עֻקְבָּא בְּמִבּוֹאוֹת הָעִיר, וְדָרֵשׁ רַב עוֹקְבָא, שֶׁהַכֹּהֵן אֹמֵר  
 36 אַז, 'בְּיוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, עֲשִׂינוּ מַה שֶׁנִּזְדַּרְּתָּ עָלֵינוּ לְבִרְךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, אֵף  
 37 אַתָּה עֲשֵׂה עִמָּנוּ

1 וְהָיָה בַטְעוֹת עַל כָּלִים טְמָאִים שֶׁעָמְדוּ לְאַחֲרָיו, אוֹ שֶׁהִתְכוּיִן לַהֲזוֹת עַל  
 2 כָּלִים שְׁלֹאֲחֲרָיו, וְהָיָה בַטְעוֹת עַל כָּלִים שְׁלִפְנָיו, הַדִּין הוּא שֶׁהִזְדַּמְּתוּ  
 3 פְּסוּלָה, מִשּׁוּם שֶׁהָזָהָא צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּכוּנָה לִטְהָר. אֵךְ אִם הִתְכוּיִן  
 4 לַהֲזוֹת עַל כָּלִים שְׁלִפְנָיו, וְהָיָה בַטְעוֹת עַל כָּלִים שֶׁבְּצִדָּיו שְׁכִפְנָיו -  
 5 לִפְנֵיו בְּאַלְכֻסוֹן, הוֹאָתוּ בְּשִׁרְהָ, מִשּׁוּם שֶׁהַצַּדִּים שֶׁלִּפְנָיו הֵם בְּכָלל  
 6 כּוּוֹנָתוֹ. וַיֵּשׁ לַפְּשׁוֹט מִכָּךְ אֶת הַסֶּפֶק לַעֲנִין בְּרַכַּת כַּהֲנִים, שֶׁהָעוֹמְדִים  
 7 בְּצַדִּים שֶׁלִּפְנֵי הַכַּהֲנִים דִּינָם כְּעוֹמְדִים לִפְנֵיהֶם וּמִתְבָּרְכִים, אֵךְ הָעוֹמְדִים  
 8 בְּצַדִּים שֶׁאֲחֻרֵיהֶם אֵינֶם מִתְבָּרְכִים, לְמִרְתּוֹ שֶׁאֵינֶם אֲחֻרֵיהֶם מִמֶּשׁ.  
 9 אָמַר רַבָּא בִּר רַב הוֹנָא, בִּיּוֹן שֶׁנִּפְתַּח סֶפֶר תּוֹרָה וְהִתְחִילוּ לִקְרֹא בּוֹ  
 10 קְרִיאַת הַתּוֹרָה, אָסוּר לְסַפֵּר וּלְדַבֵּר אֶפְּיֵלוּ בְּכַר הַלֵּכָה, שֶׁנֶּאֱמַר  
 11 "וּבִפְתָּחוּ - וּכְשֶׁפָּתַח עוֹרָא אֶת הַסֶּפֶר וְהִתְחִיל לִקְרֹא בַּתּוֹרָה, עָמְדוּ כָּל  
 12 הָעָם". וְאֵין לְפָרֵשׁ לִשּׁוֹן 'עֲמִידָה' אֶלָּא מִלִּשּׁוֹן שְׁתִּיקָה - שֶׁהֵעָם שִׁתְּקוּ,  
 13 שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוֹחֲלִיתִי - הִמָּתַנְתִּי לִשְׁמוֹעַ דְּבָרֵיהֶם, עַד שֶׁרָאִיתִי בִּי לֹא יִדְבְּרוּ  
 14 בִּי עָמְדוּ מִלְּדַבֵּר לֹא עָנוּ עוֹד" - הִרִי שֶׁעֲמִידָה הִיא מִלִּשּׁוֹן שְׁתִּיקָה. רַבִּי  
 15 זִירָא אָמַר בְּשֵׁם רַב חֲסִידָא, שִׁישׁ לְלַמּוֹד שֶׁאֲסוּר לְדַבֵּר בִּשְׁעַת קְרִיאַת  
 16 הַתּוֹרָה מִחֻקָּא - מִפְּסוּק זֶה, "וְאֵזְנִי כָּל הָעָם אֶל סֶפֶר הַתּוֹרָה".  
 17 הַגִּמְרָא חוֹזֶרֶת לְדוֹן בַּהֲלָכָה בְּרַכַּת כַּהֲנִים, וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, כָּל  
 18 בָּהֶן שֶׁלֹּא נִמְלָךְ יָדָיו לִפְנֵי עֲלִיתּוֹ לְדוֹכֵן, לֹא יֵשֵׁא אֶת כַּפָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר,  
 19 "שֵׁאוּ יָדֶיכֶם לְבִרְכַּת כַּהֲנִים, רַק לֵאחֹר שֶׁתִּטְלוּ אוֹתָם וְהֵם יִהְיוּ קוֹדֵשׁ,

## אגרות קודש

ב"ה, כ"ה אייר, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הבהיר לי"ג בעומר הילולא דרשב"י.

מובן שמצער מה שנפסק השיעור לימוד תניא עם הבנים וכו' ותקותי חזקה שבידעו תכונת נפשם, ימצא גישה המתאימה לחדש הלימוד ויהי רצון שמכיון שצריך למלאות החסרון בזמן ההפסק, יהי החידוש באופן המתאים להוראת רבנו הזקן בספר תניא קדישא באגרת התשובה פרק ט' הי' רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים וכו', ומזה מובן ג"כ שבהתוצאות של הלימוד שלימוד מביא לידי מעשה, יהי ג"כ באופן האמור.

ומי"ש שמהסס להמשיך בעבודתו שמא אין הדעת נוחה ממנה, לפלא גדול ההיסוס והספק בדבר, עלי' נצטוינו בכמה מקומות בתורתנו תורת חיים, והרי רמז יפה בדבר גם בספר התניא אשר הסיום וגמר שלו הוא באגרת הקדש, הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים, ועד כמה פנימי ענין הוכחה זו, שדוקא באגה"ק זו מתבטא רבנו הזקן בלשון, גוואלד גוואלד, והרי גם הסדר בספרי תוה"ק תורה היא.

במ"ש אודות שאין מחיצה בין הגברים לנשים - תקותי חזקה שבהשתדלות המתאימה ובדרכי נועם ובדברים היוצאים מן הלב יעלה בידו לתקן זה, והרי חשוב הדבר ביותר, כיון שיהי' תקדים טוב ויפה בשביל כמה מושבות ובפרט שאפילו אלו שלע"ע אין מקבלים ההסברה שבלי מחיצה הוא נגד השו"ע, יש לבארם מתאים גם לשכל הפשוט דנה"ב שבודאי גם הם כוונתם בתפלה היא פני' למי שהוא עליון מהם, איך שלא יתארוהו בשכלם או בהרגש הלב, וגם לשיטתם הרי תפלה ענינה עבודה שבלב ובכוונה, ותוצאה מידית מהתבוננות אפילו לשעה קלה בזה שצריך להסיר כל ענינים המפריעים לכוונה ולהתקשר עם זה למי שפונים ומתפללים אליו, ורואים במוחש אשר העדר המחיצה, אף שמתפללים בחלקים מיוחדים בחדר, מגרה את המתפללים או המתפללות להביט למחלקה השני' וכו' ופשוט שבהנ"ל אין כל השפלת ערך מי שהוא, ולכן הוא גם הדין (למרות שהאב ובניו יחסם ענין ע"פ התורה הוא וכסגנון הכתוב כרחם - אב על בנים, בכ"ז הדין בשו"ע או"ח רסצ"ח) שאסור לנשק בניו בבית הכנסת, וטעם הדין ע"פ האמור.

בברכת הצלחה בהפצת היהדות בכלל והחיות בתורה ומצוות בפרט ולבשו"ט בכל האמור לעיל.

## סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לט עמוד א

רש"י

תוספות

ש"מ דקיימא לן כוותיה וכמדומה דהכי פסק רבינו חננאל דבבל דוכתא ק"ל כר' יהושע בן לוי ומקשה מפ' כל גגות (פסיונין דף כג) דיתבי ר' זירא ורבה בר רב חנן ויתבי אביי גבייהו ויתבי וקאמרי שמע מינה ממתני' דיריר גדולה בקטנה ואין דיוריי קטנה בגדולה וכו' עד צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה יוצאין ידי חובתן צבור בקטנה וצ"ש בגדולה אין יוצאין ידי חובתן תשעה בגדולה וא' בקטנה מצטרפין תשעה בקטנה וא' בגדולה אין מצטרפין וזה גדולה בגדולה דליכא למימר דיורי גדולה בגדולה אלמא לענין תפלה לא אמר אפילו מחיצה של ברזל אין מפסקת ונראה דלא דמי דהיכא דאיכא עשרה בגדולה ושליח צבור עומדן ואחד בגדולה כיצא בה מתוך שמוציא בני הגדולה יוצא גם זה שבאחרת כד' אמרינן דוקא אפילו מחיצה וכו' שהרי מוציא אפילו אחיו שבשדות כדאיתא במסכת ראש השנה (דף כג) אבל היכא דצריך לצרופניהו ודאי לא מצטרפי וההיא דפ' אין עומדין (ברכות דף כג) דא"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהן שבשמים לא שייכא להכא דההיא אמר לגבי הא שאין תפלתן מקובלת כמו בזמן שבהמ"ק קיים מיהו לענין זה אין מפסקת אם יתברכו העבור ע"י ברכת כהנים שעמקן בבית הכנסת או יוציא ש"צ ידי חובתן גם זה יתברך ויוצא ידי חובתו עמקן דכלפי אבינו שבשמים לא תלי בהפסק מחיצה:

**והזהר** על הצדדין שפניו הזאתו כשרה. בירושלמי בפרק אין עומדין אמרי

**והזהר לאחוריו**. ואף שם היו כלים הצריכין הזהר: **הזאתו פסולה**. דכעין כונה לטהרה, כדכתיב (פסוקי ט) והזהר הטהור על השמא, שיהא מתקן לו: **על הצדדין שפניו**. צדדין שיש ממנו ולהלן ולא צדדין שיש ממנו ולאחור, והכי נמי העומדין בצדדין של פתח הימנו ולהלן בכלל ברכה הן דכלפניו דמי, אכל של אחר הימנו אע"פ שאין אחריון ממש בלאחריו דמי: **וכפתחו**. וכשהתחיל. **ובעזרא כתיב: עמדו**. שתקו: **שלא נטל ידיו**. לפני עלותו לדוכן: **במה הארכת ימים**. איזה זכות בדרך שהארכת ימים: **קפנדיא**. לקצר דרכו דרך בהכ"נ לכנס בפתח זה ולצאת כנגדו. ולשון קפנדיא מפרש בברכות (דף סג) אדמקפנא אדרי איעול בהא, עד שאני מקפץ סביב השורות הללו אכנס בזה ואקצר דרכי. ודרי שורות בתים: **ולא פסקתי על ראשי עם קדש**. שהיו יושבים התלמידים בבית המדרש על גבי קרקע, והמחלף ביניהם פשהו וישבין ונכנס לישב במקומו מרחיב פסיעותיו בעל כרחו, והוא לשון מפסע ואויל, ונראה כמפסע על ראשיהם, לפיכך צריך להקדים או ישב לו מבחוץ: **ולא נשאתי כפי לברך**. שכתן היה: **בלא ברכה**. ברכה דמפרש ואיל ממי מברך: **וכי עקר פרעיה**. בעבודה למיסך והוא מחזיר פניו כלפי תבה מאי אמר: **וכי מהדר אפיה מצבנא**. בשוגמר ברכותיו מחזיר פניו לצד התבה עד שיגמור שליח צבור המברך את עמו ישראל בשלום:

**מה**

הדא אמרה העומדין מן הצדדין בכלל ברכה: **בין** שנפתח ספר תורה אסור לספר אפי' בדבר הלכה. מקשינן מפרק קמא דברכות (דף ט) דאמר רב ששת הוה מוהדר אפיה וגריס אמר אינהו בדידהו ואנן בדין ומצינו למימר דמהדר אפיה שאני אי נמי רב ששת שאני משום דהוה מאור עינים והוה פטור מקריאה משום דהוה דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרו על פה וכו' וכו' דפטור מקריאה אפילו בשעת שמיעה היה יכול לעסוק בדבר הלכה והיינו דקאמר אנן בדין כגון דברי הלכה (כגון) דברים דעל פה ואינהו בדידהו דברים שבכתב מיהו מסתברא כפירוש ר"ח דפ' התם דוקא רב ששת וכיצא בו דתורתו אומנתו אבל האידינא כרבא סבירא לן דאמר רבא כיון שנפתח ס"ת וכו' והאי דהוה מוהדר אפי' י"ל דלא הוא אורחא דמילתא לאיעסוק בדבר הלכה באנפי ציבורא בעוד שהן עסוקין בשמיעת התורה:

**כל** כהן שלא נטל ידיו. פירש רש"י אמר לי רבי אם נטל ידיו שחרית ונשאר כהן אינו צריך לטול ידיו כשעלה לדוכן וכמדומה שזוהתק מהגהת תלמידי שהרי אין לשון משמע כך דפירש שלא נטל ידיו לפני עלותו לדוכן משמע ממש סמוך ועוד דמית' גמרא קרא שאו ידיכם קדש וברכו משמע תיכף לנטילת ידים ברכת כהנים דמשמע ליה השתא דברכת כהנים משתעי קרא דהיא בנשיאות ידים ומשמע בירושלמי פ"ח דברכות דבברכה דמשתעי קרא בעינן נטילת ידים סמוך לה דמית' לה התם אברכת המזון והכי איתא שלשה תכיפות הן תיכף לסמיכה שחטה שנאמר וסמן ושחט תיכף לנטילת ידים ברכה שנא' שאו ידיכם וברכו תיכף לגאולה תפלה שנא' יהיו לרצון אמרי פי וגו' וכתבי בתריה יענך ה' ביום צרה ובפ' כיצד מברכין (ברכות מ) משמע דההיא ברכה איירי בברכת המזון מיהו שמענין מינה דבעינן תיכף נטילת ידים בברכה דמשתעי ביה קרא והכא מית' לה אברכת כהנים ועוד אי מיירי הכא בשלא נטל ידיו בשחרית אמאי נקט כהן לנשיאות כפים תיפוק ליה משום דברי תורה שצריך לטול ידיו כדאמר' בפ"ק דברכות (דף יא) ובפ"ב (דף טז) אמר רבי חייה בר רב אשי זימנן סגיאין הוה קאימנן קמיה דרב לתנוי לן פירקא בספרא דבי רב ומקדים וקאי ומשי ידיו ומברך ומנח תפילין והדר אמר לן ואמר נמי התם דבעי לאהדורי בתר מיא לנט"י לק"ש מיל ומה לי ק"ש ומה לי ברכת כהנים אי משום דצריך ברכה לפניו הכא נמי צריך ברכה לפניו כדאמר לקמן להכי מסתבר דהכא בנטילת ידים תיכף לברכה מיירי ושיעור תכיפה איכא למישמע מתכיפת סמיכה לשחטה דאמר' בפ' כל הפסולין (ברכות מ) כל הסמיכות שהיו שם קורא אני בהם תיכף לסמיכה שחטה חוץ מזו שהיתה בשער נקנור שאין מצורע יכול ליכנס שם אלמא כדי מהלך משער נקנור עד בית המטבחים לא חשיבה תכיפה ובמסכת מדות (פ"ח מ"א) משמע דלא היו טפי מעשרים ושתים אמה מקום דריסת רגלי ישראל ומקום דריסת רגלי הכהנים שכל אחד היו י"א אמה:

**וכי** מוהדר אפיה מצבורא מאי אמר. סדר נשיאת כפים מפ' רבינו שלמה עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפני התיבה ומתפלל יהי רצון שתהא ברכה זו וכו' ומאריך בה עד שיאמרו אמן של הודאה מפ' הצבור וקורא כהנים אם שנים הם ואם אחד אינו קורא ש"צ והוא מחזיר פניו מאליהו דבאבי דאמר לעיל לאחר אינו קורא וכשכלה דבור מהקורא מברכין אשר קדשנו כו' ואחר כך מתחילין בברכה וכשכלה אמן אחרון מפ' צבור הן מחזירין וכופפין קשרי אצבעותיהן אם רוצין ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים יתפללו רבנו של עולם עשיו מה שגזרת וכו' ומאריך בה עד שתכלה ברכה מפ' שליח צבור עוקרין רגליהן והולכין להן, בשאלות פרשת ויקח קרח כהן שעבר עבודת כוכבים לא ישא את כפיו דגרע מהורג את הנפש דאמרין בפ' אין עומדין (ברכות כג) כהן שזרג את הנפש לא ישא את כפיו ורבינו גרשום מאור הגולה הטיב בתשובותיו דנושא כפיו וקורא ראשון בתורה דכיון דחור בתשובה חורר לקדושתו דתנן בסוף מסכת מנחות (דף קט) אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם והרי הן כבעלי מומין שחולקין ואוכלין וכשם שבעלי מומין נושאין את כפיהם וקורא ראשון בתורה ואף זה שאם לא תאמר כן נמצאת מרפה ידיהן של בעלי תשובה שיאמרו אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה וימנעו מעשות תשובה ואמר ר' יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהן של בעלי תשובה ותנא דבי רבי שמעאל הואיל וחלק זה ונעשה כהן לאלילים אוחה אכן אחר הנופל וכו' וע"ע תוס' מנחות קט.

ד"ה לא ישמשו ותוס' תענית כו. ד"ה אי מה:

## סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לט עמוד ב

תוספות

רש"י

עד שיכלה אמן מפי הצבור. פירש ר"י אע"ג דאמרין בפרק שלשה שאכלו (בכסות דף מו.) אין הברצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונין ואמר רב חסדא מפי רוב העונין דכל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה מידו לענון ברכת כהנים כיון דמשום לשמוע הוא לא משתמע כל זמן שעונין דהוה להו

תרי קלי קולות העונין וקול כהנים המברכים ולא משתמעי ואי תקשי לדברי הרב א"כ לא ישאו שנים כפיהם דהא אמרין בפ"ג דמגילה (דף כ"א) בתורה אחד קורא אחד מתרגם וקתני סיפא דאפי' שנים נבביא אין קורין וטעמא מפרש בירושלמי דפרק אין עומדין משום שאין שני קולות נכנסין באוזן אחד ואנן אומרים לעיל לשנים קורא כהנים אלא מאי אית לך לממר ברכות תרי דחביבי להו יחבו דעתיהו ומשתמעי תרי קלי כדאמר גבי מגילה קראהו שנים יצא גבי אמן גמי יחבי דעתיהו ולשתמע תרי קלי תריץ דלא דמו תרי קלי וקורין דבר אחד לתרי קלי שקורין שני דברים כגון אמן והני ברכות כדנתן בפרק ארואה ב"ד (דף כ"ט) שופר של ר"ה של יעל פשט ופיו מופנה וזהו כי חצוצרת משתי צדדין שמצות רוב בשופר ופריך בגמ' (דף כ"ט) ותרי קלי מי משתמעי והתניא זכור ושומר בדיבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכול לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע ע"כ היכא דהקולות משונות כגון קול אחד זכור והשני שמור אין האוזן יכולה לשמוע כלל וקול שופר וקול חצוצרות י"ל דאין משונות להכי מסיק התם דמשתמעי אידי דחביבי אי נמי בעי דלישמעי נמי הרבה הני דמאריכין באמן אע"פ שטועין וכל שעה שהן בעצמן עונין אין שומעין קול חביריהם ותפוס לשון אחריו דהא מסיק התם תרי קלי מחד גברא לא משתמעי כגון זכור ושומר מפי הגבורה מתרי גברי משתמעי משמע אפי' דומיא דזכור ושומר אידי דחביבי וקול שופר וקול חצוצרות תרי קלי משונין זה מזה דומיא דזכור ושומר ומשתמעי אידי דחביבי:

**במנחתא** דתעניתא אמרי אמרי. אע"ג דפסקין בפ' בשלשה פרקים (תפנית ד' טז) בר' יוסי דאמר ליכא נשיאות כפים במנחתא דתעניתא משום דשכיח שכרות ואתי לאחלופי בשאר יומי י"ל הכא אליבא סתמא דמתני' דהתם בעי דקתני ד' פעמים ביום אי נמי אפי' לר' יוסי כדאמר התם מאחר דק"ל בר' יוסי האידנא מ"ט פרסי כהני ידיהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לשקיעת החמה קפריס בתפלה כתפלת נעילה דמי.

**אם** ענינו ענו בנו. א"ת הני פסוקים דמנחתא מאי הסברת פתח איכא בהו י"ל משום דהיו מנחתא על הצרה שלא תבא על הצבור ואמר בפ"ק דתענית (דף כ"ב) ובפ' בתרא דמגילה (דף כ"ג) דבריבעא בתרא דיומא בעי רחמי דדיינו ממנחה ואילך כדכתיב (ספ"א ט) ואני יושב משומם עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקריעי בגדי ומעילי ואכרע על ברכי ואפרוש כפי אל ה' אלקים הלכתי התיירו למבועי רחמי בעידנא דפרסי ידיהו דעת רצון הוא וענו ציבורא אמן כדמשמע בפ' הראהה (בכסות טז) ת"א מאן דהוה חלמא ולא ידע מאי חזי ליקו קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו ולימא רבון העולמים חלום חלמתי וכו'.

מה שהבטחתנו. שתסכים על דינו, ברכתבי ואני אברכם (פסוקי וא' לבוף קשרי אצבעותיהם. שפושטין אצבעותיהם בשמכרכין, ולאחר שגמרו סוגרין אגרוף שלכם כשאר בני אדם. קשרי אצבע הם החליות שבפופים ופושטין בהם: אמן הקורא. שליח צבור שקורא כהנים שחזירו פניהם לברך: אמן. של ברכת הודאה: דבור. כהנים: לעקור רגליהם. מן הדין, אלא עומדין כפופין לפני התבה. יש ללמוד מכאן סדר נשיאות כפים כך הוא, עוקר רגליו ועבדור ממקומו וקבא לפני התבה ומתפלל הוי רצון שתהא ברכה בו כדלעיל, ומאריך בה עד שתכלה אמן של הודאה מפי צבור, ושליח צבור קורא כהנים אם שנים הם, ואם יחיד הוא אינו קורא והוא מחזיר פניו מאיליו כדאבני דאמר לעיל (דף ט"ז) לא' אין קורא כהנים, וכשויןקלה והודבור מפי והקורא מברך אשר קדשנו בו ואח"כ מתחילין בברכה, וכשכלה אמן אחרון מפי צבור הן מחזירין פניהם וכופין קשריהם אם רוצים, ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים מתפללין ברש"ע ענינו מה שגורר עלינו כו', ומאריכין בה עד שתכלה ברכה מפי שליח צבור ועוקרין רגליהם והולכין להם: עד שיכלה אמן. של ברכת התורה. וכל הני משום דתרי קלי לא משתמעין עד שתגלל ס"ת. במספוחותיו, כדי שלא יהו הגוללים טרודים מלשמוע הפסוק מפי המפסיד: להפשיט את התבה בצבור. כל זמן שהצבור בבחי' שיהיה דרשם להביא ס"ת מבית אחר שמשתמר בו לבית הכנסת, ופורסין בגדים נאים סביב התבה ומניחין אותה בתוכה, וכשיוציאין משם ונוטלין ס"ת להוליכו לבית המשתמר בו לא יפשיטו הבגדים מן התבה בפני הצבור, שטרם צבור לעכב שם עם ס"ת. אלא מוליד ס"ת לביתו ומניחו והעם יוצאים אחריו ואח"כ הוא בא ומפשיט את התבה: איכא פתחא אחרניא. משנטל ס"ת לצאת דרך פתחו, הרוצה לצאת בפתח אחר יוצא, ואפי' לא יצא ס"ת. ליכא פתחא אחרניא, נכון שיצא ס"ת תחלה ולא יצא האדם פתחו לפני ס"ת. בר' אהינא אסברה ל' חכם ששמו בר אהינא אסברה ל' הבינו טעמו של דבר: העם מה הם אומרים. שיקרא מסבירי פנים ומודים לקניו על ברכותיו להראות שהן נוחות להן: ברכו ה' מלאכיו, ברכו ה' כל צבאיו, ברכו ה' כל מעשיו. של מקראות הן כנגד ג' ברכות: במוספי דשבתא. שהוא נשיאת כפים חדש שאינו כולל צריך לחוש את דברי העם: ברוך ה' מצינו. אינו באותו מומור, והינו דקא פריך ונימא לברכה ה' מצינו דכתיב בההוא ענינא: במונחתא דתעניתא. שנושאין בו כפים. מה שאין בו בשאר מנחות משום שכרות כדאמרין במסכת תענית בפ' בתרא (דף ט"ז):

מה שהבטחתנו "השקיפה ממעון קדשך מן השמים". אמר רב חסדא: אין הכהנים רשאים לבוף קשרי אצבעותיהן עד שחזירו פניהם מן הצבור. אמר ר' יורא אמר רב חסדא: אין הקורא רשאי לקרות "כהנים" עד שיכלה "אמן" מפי הצבור, ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה עד שיכלה דיבור מפי הקורא, ואין הצבור רשאים לענות "אמן" עד שתכלה ברכה מפי הכהנים, ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה אחרת עד שיכלה "אמן" מפי הצבור. ואמר ר' יורא אמר רב חסדא: אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הצבור עד שיתחיל שליח צבור ב"שים שלום", ואין רשאים לעקור רגליהם ולילך עד שיגמור שליח צבור "שים שלום". ואמר ר' יורא אמר רב חסדא: אין הצבור רשאים לענות "אמן" עד שתכלה ברכה מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה "אמן" מפי הצבור, ואין המתרגם רשאי להתחיל בתרגום עד שיכלה פסוק מפי הקורא, ואין הקורא רשאי להתחיל בפסוק אחר עד שיכלה תרגום מפי המתרגם. אמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: המפסיד בגביא, צריך שיקרא בתורה תחילה, ואמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: אין המפסיד רשאי להפסיד בגביא עד שיגלל ספר תורה. ואמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: אין שליח צבור רשאי להפשיט את התבה בצבור, מפני כבוד צבור. ואמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: אין הצבור רשאים לצאת עד שיגלל ספר תורה ויניח במקומו, ושמואל אמר: עד שיצא, ולא פליגי, הא דאיכא פיתחא אחרניא, הא דליכא פיתחא אחרניא. אמר רבא: בר אהינא, אסברה ל' "אחריו ה' אלהיכם תלכו". בזמן שהכהנים מכרכים את העם, מה הן אומרים? אמר ר' יורא אמר רב חסדא: "ברכו ה' מלאכיו גברי כח" וגו' "ברכו ה' כל צבאיו משרתיו עשי רצונו" "ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות מושלתו ברכי נפשי את ה'". במוספי דשבתא, מה הן אומרים? אמר ר' אסי: "שיר המעלות תהא ברכו את ה' כל עבדי ה' וגו'" "שאו ידכם קדש וברכו את ה'" "ברוך ה' מצינו שכן ירושלם הללויה". ולימא נמי "וברכה ה' מצינו" דכתיב בההוא ענינא? אמר יהודה ברבי דר' שמעון בן פוי: מתוך שהתחיל בברכותיו של הקדוש ברוך הוא, במנחתא דתעניתא, מאי אמרי? אמר רב אחא בר יעקב: "אם עונינו ענו כנו ה' עשה למען שמוך" "מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כנו בארץ" וגו' "למה תהיה כנו בארץ נדחם כנו בארץ" וגו' כנעילה

עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקריעי בגדי ומעילי ואכרע על ברכי ואפרוש כפי אל ה' אלקים הלכתי התיירו למבועי רחמי בעידנא דפרסי ידיהו דעת רצון הוא וענו ציבורא אמן כדמשמע בפ' הראהה (בכסות טז) ת"א מאן דהוה חלמא ולא ידע מאי חזי ליקו קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו ולימא רבון העולמים חלום חלמתי וכו'.

## ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 מַה שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ - שתסכים לברכתנו, ומסיימים בפסוק, "הַשְׁקִיפָה  
2 מִמַּעַן קִרְשֶׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וְגו'" וברך את עמך את ישראל, ואת האדמה  
3 אשר נתת לנו, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש".  
4 אָמֵר רַב חֲסִידָא, אֵין הִכְהִנִּים, שִׁידֵיהֶם פְּרוּסוֹת, וּפּוּשְׁטִין אַצְבָּעוּתֵיהֶם  
5 בשעת ברכת כהנים רְשָׁאִים לְבוֹף קִישָׁרִי אַצְבָּעוּתֵיהֶן כְּשֶׁאֵר בְּנֵי אָדָם,  
6 עַד שִׁיחֲזֹרוּ - שִׁיטּוּבּוּ פְּנֵיהֶם מִן הַצָּבֹר. ועוד אָמֵר רַבִּי יוֹרָא אָמֵר רַבִּי  
7 חֲסִידָא, אֵין הִשְׁלִיחַ צִיבּוֹר הַקְּוֹרָא לְכַהֲנִים לְבִרְךָ רְשָׁאִי לְקָרוֹת לָהֶם  
8 בְּהִנֵּי, עַד שִׁיכְלָה קוֹל עֲנִיית 'אָמֵן' שֶׁל בְּרַכַּת 'הַטּוֹב שֶׁמָּךְ מִפִּי הַצָּבֹר,  
9 מִשּׁוּם שֶׁשְׁנֵי קוֹלוֹת אֵינֶם נִשְׁמָעִים כֹּאחַת. וְאֵין הִכְהִנִּים רְשָׁאִין לְהַתְחִיל  
10 בְּבִרְכָּה שֶׁלפְּנֵי בְּרַכַּת כַּהֲנִים, עַד שִׁיכְלָה דִּיבּוֹר 'כַּהֲנִים' מִפִּי הַחוּץ הַקְּוֹרָא  
11 אוֹתוֹ. וְאֵין הַצָּבֹר רְשָׁאִין לְעֲנוֹת 'אָמֵן' עַל בְּרַכּוֹת הַכַּהֲנִים, עַד שֶׁתְּכַלֶּה  
12 בְּרַכָּה מִפִּי הַכְּהִנִּים. וְאֵין הַכְּהִנִּים רְשָׁאִין לְהַתְחִיל בְּבִרְכָּה אַחֶרֶת  
13 מִבְּרַכַּת כַּהֲנִים, עַד שִׁיכְלָה 'אָמֵן' מִפִּי הַצָּבֹר.  
14 וְאָמֵר רַבִּי יוֹרָא אָמֵר רַב חֲסִידָא, אֵין הַכְּהִנִּים רְשָׁאִין לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם  
15 מִן הַצָּבֹר לֵאחֶר בְּרַכְתָּם, וּלְסוּבֵב פְּנֵיהֶם לְמִזְרֵחַ, עַד שִׁיַּתְחִיל שְׁלִיחַ  
16 צָבֹר בְּשֵׁם שְׁלוֹם, וְאֵין רְשָׁאִין לְעָקוֹר רַגְלֵיהֶם מִן הַדּוֹכָן וְלִילֹךְ  
17 לְמִקְוָם, עַד שִׁיִּגְמֹר הִשְׁלִיחַ צָבֹר בְּרַכַּת 'שֵׁם שְׁלוֹם'.  
18 וְאָמֵר רַבִּי יוֹרָא אָמֵר רַב חֲסִידָא, אֵין הַצָּבֹר רְשָׁאִין לְעֲנוֹת אָמֵן עַל  
19 בְּרַכַּת הַקּוֹרָא בְּתוֹרָה, עַד שֶׁתְּכַלֶּה הַבְּרַכָּה מִפִּי הַקּוֹרָא. וְאֵין הַקּוֹרָא  
20 רְשָׁאִי לְהַתְחִיל לְקָרוֹת בְּתוֹרָה, עַד שִׁיכְלָה קוֹל עֲנִיית 'אָמֵן' עַל בְּרַכְתּוֹ,  
21 מִפִּי הַצָּבֹר. וְאֵין הַמַּתְרַגֵּם אֶת הַפְּסוּקִים רְשָׁאִי לְהַתְחִיל בְּתַרְגּוּם, עַד  
22 שִׁיכְלָה הַפְּסוּק מִפִּי הַקּוֹרָא. וְאֵין הַקּוֹרָא רְשָׁאִי לְהַתְחִיל בְּפְסוּק אַחֶר,  
23 עַד שִׁיכְלָה הַתַּרְגּוּם מִפִּי הַמַּתְרַגֵּם.  
24 אָמֵר רַבִּי תַנְחוּם אָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, הַמַּפְסִיר בְּנִיבָא צְרִיד  
25 שִׁיקְרָא בְּתוֹרָה תְּחִילָה - מִפְּנֵי כְּבוֹד הַתּוֹרָה, לְהִרְאוֹת שֶׁהִיא עֵיקְרִית.  
26 וְאָמֵר רַבִּי תַנְחוּם אָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, אֵין הַמַּפְסִיר רְשָׁאִי לְהַתְחִיל  
27 לְהַפְסִיר בְּנִיבָא, עַד שִׁיִּגְלֵל סֵפֶר תּוֹרָה וַיִּכְרַךְ בְּפִרוּכְתָּהּ, כְּדֵי שִׁיּוּכְלוּ  
28 הַגּוֹלְלִים לְשִׁמּוֹעַ הַהִפְסָרָה, וְלֹא יִדּוּ טְרוּדִים בְּגִלְיָה.  
29 בּוֹמֵן הַגְּמָרָא נִהְיָ לְשִׁמּוֹר הַסֵּפֶר תּוֹרָה בְּבֵית אַחֵר וּלְהַבִּיאָו מִשֶּׁם לְבֵית  
30 הַכְּנֶסֶת, וּלְפָנֵי הַקְּרִיאָה הָיוּ פּוֹרְסִים בְּגִדִים נָאִים עַל הַתִּיבָה, וּמְנִיחִים אֶת  
31 הַסֵּפֶר תּוֹרָה עֲלֵיהֶם, וְאַחֵר הַקְּרִיאָה הָיוּ מְסִירִים מִהִתִּיבָה אֶת הַבְּגָדִים  
32 הַלּוֹל. וְאָמֵר רַבִּי תַנְחוּם אָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, אֵין שְׁלִיחַ צָבֹר  
33 שִׁסִּים אֶת הַקְּרִיאָה וְנוֹטֵל אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה לְהַצְנִיעוֹ בְּבֵית אַחֵר, רְשָׁאִי  
34 לְהַפְסִיט אֶת הַתִּיבָה בְּצָבֹר - כֹּל זֶמֶן שֶׁהַצִּיבּוֹר בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אֵלָא  
35 מוֹלִיד סֵפֶר תּוֹרָה בְּלִיּוֹי הַצִּיבּוֹר וּמְנִיחוֹ בְּבֵית הַמִּיּוּחָד לוֹ, וְאַחֵר כִּךְ חוֹזֵר  
36 לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמַפְסִיט אֶת הַתִּיבָה, וְדִין זֶה הוּא מִפְּנֵי כְּבוֹד הַצָּבֹר - שֶׁאֵין  
37 לְהַטְרִיחַם לְהַתְעַכֵּב בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עִם הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

38 וְאָמֵר רַבִּי תַנְחוּם אָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, שְׂכֵאשֶׁר מַצְנִיעִים הַסֵּפֶר  
39 תּוֹרָה בְּבֵית אַחֵר, אֵין הַצָּבֹר רְשָׁאִין לְצַאת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת אֲפִילוּ דֶּרֶךְ  
40 פֶּתַח אַחֵר, עַד שִׁיִּגְמֹל סֵפֶר תּוֹרָה מִהַיְמִינָה, וַיִּנָּח בְּמִקְוָמוֹ. וְשִׁמּוּאֵל  
41 אָמֵר שְׂאִינִם רְשָׁאִים לְצַאת עַד שִׁיִּצְאָה הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִשָּׁם, וְלֹא רַק עַד  
42 שִׁיִּגְמֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה. וְלֹא פְּלִיגִי, הָאֵל שְׂאִמֵּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי הוּא בְּאוֹפֵן  
43 דְּאִיקָא פִּיתְחָא אַחֲרֵינָא לְבֵית הַכְּנֶסֶת, שְׂאֵז מוֹתֵר לְצַאת דֶּרֶךְ הַפֶּתַח  
44 הַשֵּׁנִי לְפָנֵי הַסֵּפֶר תּוֹרָה, מִשְׁעָה שֶׁנִּיטֵל הַסֵּפֶר תּוֹרָה כְּדֵי לְהוֹצִיאָו. הָאֵל  
45 שְׂאִמֵּר שְׂמוּאֵל הוּא בְּאוֹפֵן דְּלִיקָא פִּיתְחָא אַחֲרֵינָא לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְאֵין  
46 לְצַאת לְפָנֵי הַסֵּפֶר תּוֹרָה מֵאוֹתוֹ פֶּתַח שְׁעִתִּיד לְצַאת בוֹ, וְלִכְן צָרִיךְ לְהַמְתִּין  
47 עַד שִׁיִּצְאָה. אָמֵר רַבָּא, הַחֲכָם שֶׁשָּׁמוֹ כֵּר אֲהִינָא אֲסָבְרָה לִי - הַסְבִּיר לִי  
48 שֶׁמִּקּוֹר דִּינוֹ שֶׁל שְׂמוּאֵל הוּא מִהַפְסוֹק "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תִּלְבֹּן",  
49 שְׁלּוּמִידִים מִכָּךְ יֵשׁ לְלַכַּת אַחֲרֵי הַסֵּפֶר תּוֹרָה וּלְלוֹתוֹ, וְלֹא לְצַאת לְפָנָיו.  
50 מִבְּרַת הַגְּמָרָא, בּוֹמֵן שֶׁהַכְּהִנִּים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, מַה הֵן -  
51 הַמַּתְבָּרְכִים אוֹמְרִים כְּדֵי לְהוֹדוֹת לָהּ עַל בְּרַכּוֹתֶיהָ, וּלְהִרְאוֹת שֶׁשֶּׁמַּחֲמִים  
52 בָּהֶם. אָמֵר רַבִּי יוֹרָא אָמֵר רַב חֲסִידָא, אוֹמְרִים הֵם שְׁלוֹשָׁה פְּסוּקִים בְּגִיד  
53 שְׁלוֹשַׁת הַבְּרַכּוֹת. א. "בְּרַכּוֹ ה' מְלֹאכֶיךָ, גְּבוּרֵי כָח עוֹשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמּוֹעַ  
54 בְּקוֹל דְּבָרוֹ וְגו'". ב. "בְּרַכּוֹ ה' כָּל צְבָאִיךָ, מַשְׁרָתוֹ עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ". ג.  
55 "בְּרַכּוֹ ה' כָּל מַעֲשָׂיו כָּל מְקוֹמוֹת מְשֻׁלָּתוֹ, בְּרַכּוֹ נַפְשֵׁי אֶת ה'".  
56 מִבְּרַת הַגְּמָרָא, בְּמוֹסָפִי דְּשִׁבְתָּא - בְּתַפִּילַת מוֹסָפִי בְּשַׁבָּת, שִׁישׁ בָּהּ  
57 נִשְׂרִיאת כְּפִים חֲדָשָׁה שְׂאִינָה נִדְהַגַּת בַּחוּל, מַה הֵן - הַמַּתְבָּרְכִים מִחֲדָשִׁים  
58 וְאוֹמְרִים עַל נִשְׂרִיאת כְּפִים זֶה. אָמֵר רַבִּי אֲסִי שְׂאוּמְרִים הֵם שְׁלוֹשָׁה  
59 פְּסוּקִים אֵלּוּ, א. "שִׁיר הַמַּעֲלֹת, הִנֵּה בְּרַכּוֹ אֶת ה' כָּל עַבְדֵי ה'  
60 הַעוֹמְדִים בְּבֵית ה' בְּלִילוֹת וְגו'". ב. "שְׂאוּ יְדֵיכֶם קִדְשׁ בְּבִרְכַּת כַּהֲנִים,  
61 וּבְרַכּוֹ אֶת ה'". ג. "בְּרוּךְ ה' מְצִיּוֹן שׁוֹכֵן יְרוּשָׁלַיִם הַלְלוּהָ". שׁוֹאֵלֶת  
62 הַגְּמָרָא, מִדּוּעַ הִבִּיאָו פְּסוּק שְׁלִישִׁי מִמִּקְוָם אַחֵר, וְלִמָּא נָמִי בְּמִקְוָם הַפְּסוּק  
63 הַשְּׁלִישִׁי, "וּבְרַכּוֹ ה' מְצִיּוֹן" דְּכִתִּיב בְּתוֹרָה עֲנִינָא - שְׂנֵאמֵר כְּהַמְשֵׁךְ  
64 לְשֵׁנִי הַפְּסוּקִים הָרִאשׁוֹנִים. אָמֵר יְהוֹדָה בְּרִיָּה דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁי, מִתּוֹךְ  
65 שֶׁהַתְּחִיל בְּפִסּוּקִים הָרִאשׁוֹנִים בְּבִרְכּוֹתֵינוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מְסִיִּים  
66 בְּפִסּוּק 'בְּרוּךְ ה' מְצִיּוֹן' שְׁעוֹסֵק בְּבִרְכּוֹתֵינוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאִילוּ  
67 הַפְּסוּק 'בְּרַכּוֹ ה' מְצִיּוֹן' אֵינוֹ בְּרַכָּה לְקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵלָא לְיִשְׂרָאֵל.  
68 מִבְּרַת הַגְּמָרָא, בְּנִשְׂרִיאת כְּפִים שֶׁמְבָרְכִים הַכַּהֲנִים אֶת הָעָם בְּמִנְחָתָא  
69 דְּתַעֲנִיתָא - בְּמִנְחָה בְּתַעֲנִית צִיבּוֹר, מָאִי אָמְרִי הַמַּתְבָּרְכִים. אָמֵר רַב  
70 אֲחָא בְּרַ עֲבָק, אוֹמְרִים שְׁלוֹשָׁה פְּסוּקִי רַחֲמִים אֵלּוּ, בִּשְׁעַת בְּרַכַּת כַּהֲנִים  
71 שֶׁהִיא עַת רְצוֹן, א. "אֵם עֲנִינִי עֲנֵנוּ בְּנֵי ה' עֲשֵׂה לָמְעַן שְׁמִי". ב. "מִקְנָה  
72 יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעַת צָרָה, לָמָּה תִּהְיֶה כְּנֶר פְּאָרְצִי וְכִאֲוָר נִטָּה לִלּוֹן  
73 וְגו'". ג. "לָמָּה תִּהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם, בְּגִבּוֹר לֹא יוֹכֵל לְהוֹשִׁיעַ, וְאַתָּה  
74 בְּקִרְבָּנוּ ה' וְשִׁמְךָ עָלֵינוּ נִקְרָא, אֵל תַּנְחֵנוּ וְגו'".

## אגרות קודש

ב"ה, ג' תמוז, תשי"ט

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"כ וכ"י מו"ה שאול ישכר שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קובלת מכתבו מר"ח תמוז.

ובעת רצון יזכירוהו ואת זוגתו תחי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע  
להמציא להם, ויהי רצון שיבשר טוב בזה.

ובפרט שהרי נמצאים אנו בחדש הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, וגופא בתר רישא

אזיל.

בברכה לבשו"ט בטוב הנראה והנגלה.

במש"כ עוה"פ בדעת זח"ב (ק"ח, א-ב) - כ"כ שמדחשיב שם כ"פ שאדם הוא רביעי (לאחרי הבער)  
והוא "סיימא דלהון" - של השור והבור והמבעה וההבער - מוכח דלא זהו מבעה. אלא דקאי על המשנה  
שלאחרי המשנה הנ"ל ד' אבות כו'. - דרך אגב כהנ"ל אינו שייך לענין כותב סי' הזהר כאן שהוא מדברי  
רע"מ.

## ביאורים למסכת סוטה דף מ עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

מבררת הגמרא, בנעילה דיוקא דביפורי כשהכהנים נושאים כפיהם, מאי אמר הציבור. אמר מר זוטרא, ואמרי לה במתניתא תנא, שאומרים שלשת פסוקים אלו, א. "הנה כי בן יברך נבר ירא ה'". ב. "ברכה ה' מציון ויראה במונו וירושלים כל ימי חייך". ג. "וראה בנים לבניך שלום על ישראל".

מבררת הגמרא, היין - באיזה שלב בברכת כהנים, הציבור אומרין לכל הפסוקים הללו. רב יוסף אמר, שאומרים פסוקים אלו בין כל ברכה וברכה מברכת כהנים. ורב ששת אמר, שאומרים פסוקים אלו בהוצאת השם שמזכירים הכהנים. עוד מבררת הגמרא, באיזה אופן מזכירים את שלוש הפסוקים, פליגי בה רב מרי ורב זבד, חד מהם אמר, פסקא לקבל פסוקא - על כל פסוק שאומרים הכהנים, מזכיר הציבור פסוק אחד משלשת הפסוקים. וחד אמר, אבל פסוקא שאומרים הכהנים, אמר להו לבולחו - אומר הציבור את כל שלוש הפסוקים.

אמר רבי חייא בר אבא, כל האומרין לפסוקים אלו בשעת ברכת כהנים שבבבולין, אינו אלא מוזה, משום שלא נתקנו פסוקים אלו אלא לכבוד שם המפורש, שמזכירים הכהנים במקדש. אמר רבי חנינא בר פפא, תדע - יש סברא לכך שאין לאומרים בגבולין, דבמקדש נמי לא מיבעי למימרינהו - לא היה ראוי לאומרים, שהרי כלום יש לה עבר שממריבין אותו שליחי אדונו, ואינו מאוין לברכת האדון, ואף בברכת כהנים שמברכים אותו הכהנים בשם ה', עלינו להאזין ולא לומר פסוקים, אלא שבמקדש אומרים לכבוד הוכרת השם. אמר רבי אחא בר חנינא, לחלוק על רבי חייא בר אבא, תדע לה דבבבולין נמי מיבעי למימרינהו לפסוקים אלו, שהרי כלום יש עבר שממריבין אותו בשם רבו, ואין מסביר פנים לרבו, ומראה לו שברכתו חשובה לו וחביבה עליו, ואף כאן אומרים פסוקים אלו, להראות שברכת ה' שפני הכהנים חביבה עליו.

אמר רבי אבהו, מריש תוה אמינא להו פסוקים אלו, אך בין דחזינא ליה לרבי אבהו דמן עכו דלא אמר להו, אלא נמי לא אמינא להו. מביאה הגמרא מאמר נוסף של רבי אבהו, על רבי אבא דמן עכו. ואמר רבי אבהו, מריש תוה אמינא עינותא אנה - בתחילה הייתי סבור שאני עניו, בין דחזינא ליה לרבי אבא דמן עכו, דאמר איהו למתורגמן המשמיע דבריו לרבים חד מעמא, ואמר אמוריה לציבור חד מעמא - טעם אחר משל עצמו, ולא קפיד עליו רבי אבא, אמינא שכין שאני הייתי מקפיד על כך, אם כן לאו עינותא אנה.

מבאר הגמרא, ופאי עינותא דרבי אבהו, שבגללה היה סבור מתחילה שהוא עניו, דאמרה לה דביתיה דאמוריה דרבי אבהו לרביה דרבי אבהו - אמרה אשת המתורגמן של רבי אבהו לאשתו של רבי אבהו, הא דידן - בעלי, חכם הוא כמו בעלך, ולא צריך ליה לדיך ואינו צריך לשמוע דברי בעלך כדי לדרוש, והאי דחזין וזקוף עליה - ומה שמתכופף לבעלך כדי לשמוע דבריו וקם ומשמיע לציבור, יקרא בעלמא הוא דעביד ליה - הוא עושה כן משום כבודו של בעלך, שהוא חשוב בבית המלך. אלא דביתיה של רבי אבהו ואמרה ליה לרבי אבהו דברים אלו שאמרה לה אשת מתורגמן, אמר לה רבי אבהו לאשתו, ופאי נפקא ליה מינה - מדבריה, העיקר שמיני ומיניה יתקלם עילא - שעל ידי שנינו מתרבה כבוד שמים. ותו - ועוד מצינו מענותותו של רבי אבהו, שאמינא רבנן עליה למימריה ברישא - החליטו החכמים למנותו לראש ישיבה, בין דחזינהו רבי אבהו לרבי אבא דמן עכו דנפיש ליה בעלי חובות, והוא צריך ללוות, אמר להו 'איבא רבה' - יש לכם רב גדול ממני דהיינו רבי אבא, ועליכם למנותו. ועשה כן כדי שיעשירוהו לרבי אבא, ולא יצטרך ללוות.

מביאה הגמרא מעשה נוסף מענותותו של רבי אבהו. רבי אבהו ורבי חייא בר אבא איקלעו להוהא אתרא - נודמנו לאותו מקום, וכיבדו בני המקום את שניהם לדרוש באותה שעה בשני בתי מדרש, רבי אבהו דרש באמרתא - בדברי אגדה הקלים להבנה, ואילו רבי חייא בר אבא דרש

בשמעתא - בהלכות, שבהן בולי עלמא לרבי חייא בר אבא, ואול לנביה דרבי אבהו לשמוע דרשתו, חלש דעתיה של רבי חייא על כך שלא רצו לשמועו. אמר ליה רבי אבהו כדי לפייסו, אמשל לה משל למה הדבר דומה, לשני בני אדם שבאים למכור עזר, אחד מוכר אבנים טובות, ואחד מוכר מיני סידקת - כלי מלאכות נשים ועניים, כגון פלכים מחטים וצינורות, על מי רוב האנשים קופצין לקנות ממנו, וכי לא על זה שמוכר מיני סידקת - ואין זה משום מעלתו, אלא משום שמוכר דברים זולים שלכולם יש אפשרות לקנותם, אבל אבנים טובות קונים רק העשירים ואין עליהם הרבה קופצים, ואף כאן מה שבאו לשמוע אותי זה משום שדברי קלים להבנה, אך דברך חשובים יותר. והוסיף רבי אבהו לפייסו, שכל יומא הוה מלך רבי חייא בר אבא לרבי אבהו עד אושפיזיה - עד מלוגו, משום יקרא דבי קיסר - מפני כבוד המלך שרבי אבהו היה חשוב בביתו, ואילו הוהא יומא אליה רבי אבהו לרבי חייא בר אבא עד אושפיזיה כדי לפייסו, ואפילו הכי לא איתותב דעתיה מיניה - לא התיישהב דעתו של רבי חייא מפיוסו של רבי אבהו.

מבררת הגמרא, בזמן ששליח צבור אומר ברכת 'מודים', העם מה הם אומרים. אמר רב, שאומרים הם 'מודים אנחנו לך ה' אלהינו, על שאנו מודים לך' - מודים אנחנו לך על שנתת בלבנו להיות דבוקים בך, ולהודות לך. ושמאל אמר שאומרים הם 'מודים אנחנו לך ה' אלוקינו אלהי כל בשר, על שאנו מודים לך'. רבי סימא אמר שמוסיפים הם גם 'ווצרנו יוצר בראשית', לפני שאומרים 'על שאנו מודים לך'. נהדרע אמר משמיה דרבי סימא, שמוסיפים גם 'ברכות והודאות לשמך הגדול, על שהחיינתנו וקיימתנו, לפני שאומרים 'על שאנו מודים לך'. רב אחא בר יעקב בנוסף לנוסח הקודם, מסיים בה הכי, 'כן תחיינו ותחננו ותקבצנו, ותאסוף גלויותינו לחצרות קדשך, לשמור חוקיך ולעשות רצונך בלבב שלם, על שאנו מודים לך'. אמר רב פפא, כיון שנחלקו איזה נוסח לומר, הילכך נימרינהו לבולחו - יש לומר את כל הנוסחאות.

אמר רבי יצחק, לעולם תהא אימת צבור עליך, שהרי הכהנים בשעת ברכתם, עומדים כשפניהם כלפי העם משום כבוד הציבור, ואחוריהם מופנות כלפי שכניה. רב נחמן אמר שהמקור לכך שצריך לירא מהציבור הוא מהקא, 'ווקם המלך דוד על רגליו, ויאמר שמעוני אחי ועמי', שהרי יש להבין אם קרא להם 'אחי' למה קרא להם גם 'עמי', ואם קרא להם 'עמי' למה קרא להם גם 'אחי'. ואמר רבי אלעזר, כך אמר להם דוד לישראל, אם אתם כשרים למקום ושומעין לי, אחי וחברי אתם, ואם לאו, 'עמי' אתם וכבושים תחת, ואני רודה אתכם במלך, ומבואר ממה שאמר אחי וחברי אתם, שאימת הציבור על המלך אם הם כשרים.

רבנן אמרי שהמקור לכך שיש לירא מהציבור הוא מהקא, דאין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן, והוה אחת מתשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זבאי. ויש לברר מאי מעמא אין הכהנים רשאים לעלות לדוכן בסנדליהן, לאו - וכי אין הטעם משום פבוד צבור, שבשעה שמגביהם ידיהם לברכת כהנים מתרוממים בגדיהם ומתגלים סנדליהם שמלאים בטיט, והוה גנאי לציבור, ולכן צריכים לחלוץ סנדליהן תחילה. אמר רב אשי, שטעם התקנה הוא לא מפני כבוד הציבור, אלא הוה הטעם הוא, שיש לחשוש שאם יעלה עם סנדלו לדוכן, שפא נפקא - תקרע לו רצועה בסנדלו, והציבור יתלוצץ על כך, והדר אויל למיקטריה - ומפני הבושה ירד הכהן מהדוכן לקשור סנדלו בשעה שחבריו מברכים, ואמרי שירד מהדוכן משום שפן גרושה או בן חלוצה הוא - וחלל הוא, ודינו כור שאינו נושא כפיו.

שנינו במשנה, ובמקדש לא היו הכהנים מפסיקים בין שלוש פסוקי ברכת כהנים, אלא היו אומרים אותם כברכה אחת בו.

## סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מ עמוד א

רש"י

תוספות

**בנעילה** דיומא דכיומא מאי אמר. לא ידענא אמאי לא אמר בנעילה דתענית  
כי היכא דאמר במנחתא דתעניתא דהא משמע בגמרא בפ' בשלש  
פרקים (תענית כו) דבתעניתא הוה נמי נעילה אבל מוסף לא הוה בהו: **בל**  
האומרם בגבולין אינו אלא טועה. פירש ר"י אע"ג דאמר' בפרק היראה (ברכות  
נח) האי מאן דחזי חלמא וכו' דהתם משום  
סכנה התיירו שמא חלום מסוכן הוא שצריך  
רפואה דהא אפילו בשבת התיירו להתענות  
תענית חלום. פירש ר"ח הני כולוהו רבי  
חייא בר אבא ודרבי חיינא בר פפא ודרבי  
אבהו דילכתא כנינהו:

**על** שאנחנו מודים לך. בערוך בערך  
הודאה פירש רב משה ראש ישיבה  
בן מרנא יעקב דקא מודו צבור על שלח  
צבור אינון סומכין ומאי על שאנו מודים לך  
על ההודאה דאמר שליח צבור ענו  
אינון אמר בירושלמי פ"ק דברכות איתא  
נמי רבי אבא ב"ר זבדא בשם רב מודים  
אנחנו לך שאנו חייבין להודות לך שמך  
תרננה שפתי כי אזמרה לך וגו' בא"י האל  
ההודאות ר' שמואל ב"ר אונאי בשם רבי  
אחא הודייה ושבו לשמן הגדול לך גבורה  
לך תפארת ייזי רצון מלפניך ה' אלהינו  
ואלהי אבותינו שתסמכנו בתפלתנו  
ותוקפנו מכפיפתנו כי אתה הוא סומך  
נופלים וזוקף כפופים מלא רחמים ואין עוד  
מלבדך בא"י האל ההודאות בר קפרא  
אומר לך כריעה לך ברכה לך כפופה לך  
השתחויה כי לך תברע כל ברך וכל לשון  
לך תשבע לך ה' הגדולה והגבורה וגו'  
והעושר והכבוד מלפניך וגו' ועתה ה'  
אלהינו בכל לב ובכל נפש לך משתחוים כל  
עצמותי תאמרנה ה' מי כמותך בא"י האל  
ההודאות אמר רבי יוחנן נהגין אמרי רבנן  
כולהו ואת דאמר או דהא או דהא או  
דהא:

**שמוא** תפסוק רצועה בסנדלו. פירש ר"ח  
שמע מינה דמותר ליכנס בבית  
הכנסת בסנדל ובמנעל דלא אסרו אלא  
שלא לעלות לדוכן בסנדל ורבי הביא כמו  
כן מפרק שליש דמנילה (דף כד) האומר  
איני עובר לפני התיבה בסנדל אף יחף לא  
יעבור אלמא דאפילו לפני התיבה מותר  
לעבור בסנדל והכי מסיק בהדיא בפרק  
היראה (ברכות דף טג) אמר רבא מה ביתו  
אקפנדריא קפיד איניש אריקה ואמנעל  
לא קפיד איניש אף בית הכנסת קפנדריא  
אסור וריקסה ומנעל שרי:  
ובל

**בהזכרת השם**. כשהכהנים מזכירין את השם: **פסוקא לקבל פסוקא**. שהכהנים  
אומרים פסוק ראשון והם אומרים אחד מאלו. ובשני היו אומרים את השני  
ובשלישי את השלישי, וכן במסוף וכן במנחה, שהרי בלן שלשה שלשה הם: **אינו**  
**אלא טועה**. שלא נתקנו לומר אלא לכבוד שם המיוחד הנקרא במקדש: **ואינו**  
**מסביר פנים**. להראות שברכת רבו

חשובה לו וערכה עליו ותגמלו לרבו עליו  
בכך: **אמוריה**. המתרגם לרבים מה שהוא  
לוחש לו בשעת הדרשה: **לא צריך לדידך**.  
חכם הוא כמו בעלד: **יקרא דמלכותא**.  
שהרי ושהיה רבי אבהו נשוא פנים בבית  
המקל, כדאמר' בתניגה (דף יז) נשוא פנים  
בגון ר' אבהו בי קיסר, ובסנהדרין (דף יז).  
אמר דהוה נפקי אמתקא דבי קיסר לאפיה  
וגשרין קמיה רבה דעמיא מדברנא  
למנחתיה: **ותו רבנן אימנו עליה**. ועוד זו  
מעותנת: **דנפיש עליה חובות שהיה**  
**צריך ללוות: אמר ר' אבהו אית לן רבה**.  
חכם גדול וראוי לישב בראש יותר ממני,  
כדי שישויבוהו בראש ונותנין לו מנות  
ומעשירין אותו כדי שהיה חשוב ושמעו  
דבריו, כדחנניא ודחנני הגדול מאחיו גדלוהו  
משל אחיו (ומא דף יט): **ח"ו**. רבי אבהו דרש  
באגדתא: **שמעתתא**. תלכות דינין ואסור  
וטהרות: **סידקית**. כלי מלאכות נשים  
וגנים בגן פלכים מחטין וצנורות: **לא על**  
**מוכר סידקית**. בתמיה, מתוך שדמיהם  
קלים יש להם קונים הרבה, ולהפסיד דעתו  
הוא אומר: **על שאנו מודים לך**. על שנתת  
בלבנו להיות (מוס' ק) דבוקים בר מודים  
לך: **רבי סימאי**. מוסיף הוא, וכן כלם  
מוסיפין הן על הראשונים: **שמעוני אחי**  
**ועמי**. מזהירם היה להתנדב לבדק הבית  
לבגן המקדש: **אם אתם שומעים לי**.  
להיות שלמים מקום אחי וחברי אתם.  
אלמא המלך אימת צבור עליו אם כשרים  
הם: **עמי אתם**. כבושים תחת: **לאו משום**  
**אימתא דצבורא**. מפני שמסתלקין בגדיו  
העשויין למדותו בהבהת דיו ונראין  
סנדליו לצבור, והן אין ראויין לראות מפני  
טוט שעליהן: **דילמא מפסקא רצועה**.  
וגנאי הוא לעצמו ומתולצצים עליו  
כשסנדלו מתרת ותיב למקטריה וחבריו  
מכרכין, ואתי למימר אינו ראוי לנשיאות  
כפס ודלד וישב לו:

**ובל**  
**חייא בר אבא** עד אושפזיה, ואפילו הכי לא איתותב דעתיה מיניה. בזמן ששליח צבור אומר  
מודים, העם מה הם אומרים? אמר רבי: "מודים אנחנו לך ה' אלהינו על שאנו מודים לך", וישמואל אמר: "אלהי כל בשר, על  
שאנו מודים לך". ר' סימאי אומר: "יוצרנו ויצר בראשית על שאנו מודים לך". נהרדעי אמרי משמיה דר' סימאי: "ברכות והודאות  
לשמך הגדול על שהחיייתנו וקיימתנו, על שאנו מודים לך". רב אחא בר יעקב מסיים בה הכי: "בן תחיינו ותחננו, ותקפצנו ותאסוף  
גלותינו לחצרות קדשך, לשמור חוקיך ולעשות רצונך בלבב שלם, על שאנו מודים לך". אמר רב פפא: הילכך ימירינהו לכולהו.  
אמר ר' יוחנן: לעולם תהא אימת צבור עליך, שהרי פתנים פתיהם בלפי העם ואחוריהם בלפי שכניה. רב נחמן אמר: מהכא ויקום  
דוד המלך על רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי" אם "אחי" למה "עמי", ואם "עמי" למה "אחי"? אמר ר' אלעזר: אמר להם דוד  
לישראל: אם אתם שומעין לי אחי אתם, ואם לאו עמי אתם, ואני רודה אתכם במקל. רבנן אמרי מהכא, דתנו רבנן אין תפלה  
רשאין לעלות בסנדליהן לדוכן, והוה אחת מתשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי. מאי מעמא, לאו משום כבוד צבור? אמר רב  
אשי: לא, התם שקלא נפסקה לו רצועה בסנדלו והדר אזיל למיקטריה ואמרי בן גרמיש או בן חלוצה הוא: ובמקדש ברכה אחת כו'  
ובל

## סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מ עמוד ב

רש"י

תוספות

ובל כן למד לפי שאין עונין אמן במקדש. תימה והלא היו עונין ברוך שבמל"ו כשהיו שומעין שם הקדוש ברתן בפרק אמר לון הממונה (יומא דף לה) ובפרק טרף בקלפי (שם דף לט). וזה היה הפסק גדול מעניינת אמן ועוד שהיו נופלין על פניהם כשהיו שומעין את השם מפי כהן גדול בשעת הגרלה היו נופלין על פניהם כדאימא בירושלמי הקרובים היו נופלין על פניהם והרחוקים היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואלו לא היו זזין משם עד שזיה מתעלם מן ונראה דהתם ד"ה הקרובים היו נופלים וכ"ש שהיו אומרים בשבמל"ו אבל הרחוקים לא היו נופלין אלא בלא נפילה היו אומרים והיה שם הקדוש מתעלם ומשכח מן השומעים קודם שהיו זזין משם מ"מ קא חזינן שהיו מפסיקין בעניינת שבמל"ו ושוא היו עונין בשבמל"ו לאלתר כשהיו שומעין שם הנכבד והנורא ולא היו ממתינין עד סוף הפסוק ולפי שלא היו מפסיקין בין פסוק לפסוק חשוב להו כמו ברכה אחת: **ומנין** שעל כל ברכה תהלה. שוא ומרומם על כל ברכה ותהלה אותה תהלה מפרש בפ"ב דמסכת תענית (דף טז:) שהיא בשבמל"ו:

**שמעת** מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב. פ"י הרב ר' יצחק בר מרדכי בפרק בא לו (יומא טט:) נראה דאטקן קאי שמקבל ס"ת מראש הכנסת ואינה מקבלת מחון בית הכנסת נמצא שזה חלק לו לסגן כבוד שראש הכנסת צריך לקבל מיד חזן הכנסת וליתן לסגן ומשני אביי כולה משום כבודו דכ"ג דסופו לקבלה מיד הסגן אע"פ שסגן חשוב ומכובד עדיין כהן גדול מעולה ממנו: **שמעת** מינה. וא"ת אמאי לא משני בגון דפליג ליה כ"ג יקרא לסגן וסגן לראש הכנסת כדפסיק התם ביש נוחלין (ב"ב דף קט:) והילכתא חולקין והילכתא אין חולקין קשיא הילכתא אדילכתא ל"ק הא דפליג ליה רביה יקרא הא דלא פליג ליה י"ל האב סתמא קתני דלעולם היה המנוה כר בין פליג בין לא פליג ופולגותיהו התם נמי בין פליג בין לא פליג דאי פולגותיהו בדפליג לפסוק בהדיא כמ"ד חולקין ואי בדלא פליג לפסוק כמ"ד אין חולקין:

**והאמר** מר אין ישיבה בעזרה. לא ידעתי מקומו ומייתי לה בפ"ק דתמדי (דף כז.) וכן עשרה יחסין (קדושין פ"ה) ובפ"ב דיומא (דף כה.) ובתוספות רבי הראני דבחלק (סנהדרין קא:) בגמ' דג' מלכים מקומו ומורי הרב רבי מאיר בר קלונימוס הראני מקומו בתוספתא דסנהדרין (פ"ד) בפרק כהן גדול ונראה דבתוספתא דר' חייא מקומה דהא מקשה בירושלמי לא כן תני רבי חייא לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד ואמר ר' אמי בשם ר"ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה תיפתר שסמך לו בכותל וישב לו והכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' אמר ר' אייבו ב"ר גורי שישב עצמו בתפלה תמן תנינן יצאת כהן הראשונה וישבה לה בחר הבית השנייה בחיל השלישית במקומה רבי נחמיה בשם ר' מנא מי תנינן ישיבה לה (לא) במקומה עמדה לה במקומה והא דרבי אמי דבימי בירושלמי דאף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה במקומה בתחילת מדרש שוחר טוב וחתם משמע דלביית דוד היה מתוקן כסא ושם היתה ישיבה וי"ל שאותו כסא היה חוץ לעזרה והכי איתא התם אשרי האיש וזה"ש ויבא המלך דוד וישב לפני ה' וכן תני רבי חייא אין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד רבי אמי בשם ריש לקיש אמר אין ישיבה בעזרה אלא במקום מלכות בית דוד בלבד משמע דבאותו מקום היתה ישיבה לכל אדם ומינה דייק דכסאו היה נתון חוץ לעזרה מכלל דאף לעצמו אין ישיבה בעזרה וזהו וכן הוא אומר וישב לפני ה' ולא כן א"ר הונא בשם רבי שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם קפיצת רגל שנאמר ורגליהם רגל ישראל וכתיב שרפים עומדים ממעל לו וכתיב וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו למעלה אין ישיבה דוד וישב אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין לון ישיבה בעזרה מהו וישב לפני ה' שסמך עצמו לכותל ולמי היתה ישיבה בעזרה ובהיכל היו אומר לכ"ג שנאמר ועלי הכהן יושב על הכסא אם כן מהו וישב שישב עצמו בתפלה וקשה לר"י אם לכ"ג היתה ישיבה א"כ מאי מקשה הכא והא אנן בב"ב קיימין ותו קשיא מ"פ שני דבחים (דף יט:) דאמר התם כיצד קידש מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית ומקדש אמר לו הפלגת אי אפשר לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב יוסף חבירו מסייעו מאי בינייהו עמידה מן הצד איכא בינייהו:

ובל כן למד לפי שאין עונין אמן במקדש. תימה והלא היו עונין ברוך שבמל"ו כשהיו שומעין שם הקדוש ברתן בפרק אמר לון הממונה (יומא דף לה) ובפרק טרף בקלפי (שם דף לט). וזה היה הפסק גדול מעניינת אמן ועוד שהיו נופלין על פניהם כשהיו שומעין את השם מפי כהן גדול בשעת הגרלה היו נופלין על פניהם כדאימא בירושלמי הקרובים היו נופלין על פניהם והרחוקים היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואלו לא היו זזין משם עד שזיה מתעלם מן ונראה דהתם ד"ה הקרובים היו נופלים וכ"ש שהיו אומרים בשבמל"ו אבל הרחוקים לא היו נופלין אלא בלא נפילה היו אומרים והיה שם הקדוש מתעלם ומשכח מן השומעים קודם שהיו זזין משם מ"מ קא חזינן שהיו מפסיקין בעניינת שבמל"ו ושוא היו עונין בשבמל"ו לאלתר כשהיו שומעין שם הנכבד והנורא ולא היו ממתינין עד סוף הפסוק ולפי שלא היו מפסיקין בין פסוק לפסוק חשוב להו כמו ברכה אחת: **ומנין** שעל כל ברכה תהלה. שוא ומרומם על כל ברכה ותהלה אותה תהלה מפרש בפ"ב דמסכת תענית (דף טז:) שהיא בשבמל"ו:

**שמעת** מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב. פ"י הרב ר' יצחק בר מרדכי בפרק בא לו (יומא טט:) נראה דאטקן קאי שמקבל ס"ת מראש הכנסת ואינה מקבלת מחון בית הכנסת נמצא שזה חלק לו לסגן כבוד שראש הכנסת צריך לקבל מיד חזן הכנסת וליתן לסגן ומשני אביי כולה משום כבודו דכ"ג דסופו לקבלה מיד הסגן אע"פ שסגן חשוב ומכובד עדיין כהן גדול מעולה ממנו: **שמעת** מינה. וא"ת אמאי לא משני בגון דפליג ליה כ"ג יקרא לסגן וסגן לראש הכנסת כדפסיק התם ביש נוחלין (ב"ב דף קט:) והילכתא חולקין והילכתא אין חולקין קשיא הילכתא אדילכתא ל"ק הא דפליג ליה רביה יקרא הא דלא פליג ליה י"ל האב סתמא קתני דלעולם היה המנוה כר בין פליג בין לא פליג ופולגותיהו התם נמי בין פליג בין לא פליג דאי פולגותיהו בדפליג לפסוק בהדיא כמ"ד חולקין ואי בדלא פליג לפסוק כמ"ד אין חולקין:

**והאמר** מר אין ישיבה בעזרה. לא ידעתי מקומו ומייתי לה בפ"ק דתמדי (דף כז.) וכן עשרה יחסין (קדושין פ"ה) ובפ"ב דיומא (דף כה.) ובתוספות רבי הראני דבחלק (סנהדרין קא:) בגמ' דג' מלכים מקומו ומורי הרב רבי מאיר בר קלונימוס הראני מקומו בתוספתא דסנהדרין (פ"ד) בפרק כהן גדול ונראה דבתוספתא דר' חייא מקומה דהא מקשה בירושלמי לא כן תני רבי חייא לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד ואמר ר' אמי בשם ר"ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה תיפתר שסמך לו בכותל וישב לו והכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' אמר ר' אייבו ב"ר גורי שישב עצמו בתפלה תמן תנינן יצאת כהן הראשונה וישבה לה בחר הבית השנייה בחיל השלישית במקומה רבי נחמיה בשם ר' מנא מי תנינן ישיבה לה (לא) במקומה עמדה לה במקומה והא דרבי אמי דבימי בירושלמי דאף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה במקומה בתחילת מדרש שוחר טוב וחתם משמע דלביית דוד היה מתוקן כסא ושם היתה ישיבה וי"ל שאותו כסא היה חוץ לעזרה והכי איתא התם אשרי האיש וזה"ש ויבא המלך דוד וישב לפני ה' וכן תני רבי חייא אין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד רבי אמי בשם ריש לקיש אמר אין ישיבה בעזרה אלא במקום מלכות בית דוד בלבד משמע דבאותו מקום היתה ישיבה לכל אדם ומינה דייק דכסאו היה נתון חוץ לעזרה מכלל דאף לעצמו אין ישיבה בעזרה וזהו וכן הוא אומר וישב לפני ה' ולא כן א"ר הונא בשם רבי שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם קפיצת רגל שנאמר ורגליהם רגל ישראל וכתיב שרפים עומדים ממעל לו וכתיב וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו למעלה אין ישיבה דוד וישב אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין לון ישיבה בעזרה מהו וישב לפני ה' שסמך עצמו לכותל ולמי היתה ישיבה בעזרה ובהיכל היו אומר לכ"ג שנאמר ועלי הכהן יושב על הכסא אם כן מהו וישב שישב עצמו בתפלה וקשה לר"י אם לכ"ג היתה ישיבה א"כ מאי מקשה הכא והא אנן בב"ב קיימין ותו קשיא מ"פ שני דבחים (דף יט:) דאמר התם כיצד קידש מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית ומקדש אמר לו הפלגת אי אפשר לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב יוסף חבירו מסייעו מאי בינייהו עמידה מן הצד איכא בינייהו:

ויקרא

כתב

## ביאורים למסכת סוטה דף מ עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ומברך עליה - על הקריאה שמנה ברכות, מברך על התורה ברכת של  
אחריה, היינו אשר נתן לנו תורת אמת, ועל העבודה שנגמרה מברך  
ברכת רצה, ועל התורה מברך ברכת מודים, ועל מחילת העון מברך  
אתה בחרתנו וגו' ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעוונותינו וגו', ועל  
המקדש מתפלל וחותר, אשר בחר במקדש, ועל ישראל מתפלל וחותר  
הבחר בעמו ישראל, ועל הכהנים מתפלל ומברך הבחר בכהנים, ועל  
ירושלים מתפלל ומברך הבחר בירושלים, ומברך ברכה נוספת  
שנקראת והשאר תפלה.  
גמרא. שנינו במשנה, שחון הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת,  
וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, ונמצא שחון הכנסת  
מכבד את ראש הכנסת בפני הסגן והכהן הגדול הגדולים ממנו, וראש  
הכנסת מכבד את הסגן בפני הכהן גדול הגדול ממנו, ולכאורה שמעתי  
מין, שהמשנה סתמה כדעה שחולקין כבוד לתלמיד במקום הרב -  
שמוטר לתלמיד קטן לחלוק כבוד לתלמיד גדול בפני הרב, ואין בכך גנאי  
לרב. אמר רבי שיש לדחות, שבאמת אסור לחלוק כבוד לתלמיד בפני  
הרב, אך במשנתנו אין המטרה לכבד את ראש הכנסת והסגן, אלא  
משנתנו בולה משום כבודו דכהן גדול הוא, שרוצים להראות כבודו  
שיש כמה מעלות מתחתיו.  
שנינו במשנה, וכהן גדול עומד ומקבל וקורא וכו'. מקשה הגמרא,  
שמהלשון עומד יש לדקדק, מכלל דיושב הוא לפני שעמד, והאמר מר  
שמפני כבוד השכינה אין לשבת בעזרה, ואין היתר ישיבה בעזרה, אלא  
למלכי בית דוד בלבד, שחלק להם הכתוב כבוד להראות שמלכותם  
שלימה, שנאמר ויבא המלך דוד וישב לפני ה' בעזרה, ויאמר מי  
אנכי וגו'. מתרצת הגמרא, בדאמר רב תסדא על קושיית הגמרא  
בהמשך, שיש להעמיד שהקריאה היתה בעזרת נשים, שלא התקדשה  
בקדושת העזרה ודינה כשאר הר הבית, ומותר לשבת שם, הקא נמי יש  
להעמיד שהקריאה היתה בעזרת נשים.  
מיתבי, ששנינו ברייתא שביורה ויהיין קורין בו - בספר תורה את  
פרשת המלך, והוא הדין כהן גדול ביום הכיפורים. ובאירה, שלדעת  
חכמים הקריאה היתה בעזרה, ואילו רבי אליעזר בן יעקב אומר, שבהר  
הבית היו קוראים בו, שנאמר לגבי קריאת התורה שקרא עזרא בראש  
השנה, שעזרא הוציא ספר תורה

מבררת הגמרא, וכל כך למה אומרים זאת כברכה אחת, ומבאר  
הגמרא, לפי שאין ענין אמן במקדש, ואין שם במה להפסיק בין  
הברכות, וממילא זה נשמע כברכה אחת.  
מביאה הגמרא ברייתא בענין זה, תנו רבנן, מניין שאין ענין אמן אחר  
הברכות במקדש, אלא עונים ברוך שם כבוד מלכותו וכו', שנאמר  
בתפלת עזרא בבית שני, קיומו וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד  
העולם - שכל ברכה במקדש יש לסיים בתיבות אלה, כגון ברוך ה'  
אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם מגן אברהם, וממשיכה הברייתא,  
ומנין שעל כל ברכה וברכה שאומר השליח ציבור, אומר הציבור  
תהלה - ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שנאמר ויברכו שם  
כבודך, היינו שענין אחרי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, והמשך  
הפסוק, וימרום על כל ברכה ותהלה, בא ללמד, שעל כל ברכה  
וברכה שאומר השליח ציבור, תן לו תהלה - יענו הציבור ברוך שם וכו'.  
ביום הכיפורים, לאחר שגומר הכהן גדול את עבודת היום, הוא קורא  
בתורה ומברך עליה שמונה ברכות, ומשנה זו מבאר את סדר קריאת  
הכהן הגדול וברכותיו.  
משנה. שנינו לעיל שפרכות בתי גדול אינן נאמרות אלא בלשון הקודש,  
ומבאר המשנה ביצד הוא סדר קריאתו וברכותיו. תן - שמש בית  
הכנסת שהיה סמוך לעזרה בהר הבית, נוטל את הספר התורה, ונותנה  
לו לראש בית הכנסת החשוב ממנו, שעל פיו נחתכים כל עניני בית  
הכנסת, וראש בית הכנסת נותנה לסגן של הכהן גדול, והסגן נותנה  
לכהן גדול, וכהן גדול היושב שם עומד ממקומו ומקבל את הספר תורה.  
וקורא הכהן גדול את הפרשה הראשונה שבאחרי מות, שמבאר את  
סדר עבודת יום הכיפורים, ואף בעשור - וכמו כן קורא את אך בעשור  
שבפרשת אמור, מתוך הספר תורה, שמבאר שם דיני יום הכיפורים,  
וגולל את ספר התורה ומנחה פתיקו ואומר לנמצאים שם למרות  
שאני עתיד לקרות פרשה נוספת בעל פה, אין זה משום שאינה כתובה  
כאן, אלא יתר ממה שנקרית לפניכם כתוב כאן, ואומר כן כדי שלא  
יוציאו לעז על ספר התורה, ויאמרו שהוא קורא בעל פה משום שחסר  
בספר תורה. ובעשור שבחומש הפקודים - שכתוב בספר במדבר קורא  
הכהן גדול בעל פה, משום שפרשה זו רחוקה היא, ולא יספיק לגלול עד  
אליה בשעה שמתרגמים הפסוק, וזהו גנאי לציבור להמתין בשתיקה עד  
שיגלול לשם.

## המשך ביאור למס' סוטה ליום ארבעים ואחד לעומר עמ' א

ולכן כתב רחמנא במועד' לחדש שזה במועד שאחר השמיטה, ואי  
כתב הפסוק רק במועד הנה אמינא שהקריאה היא מריש שתא -  
בראש השנה, שאף הוא נקרא מועד, ולכן כתב רחמנא במועד הסוכות,  
ואי כתב רחמנא רק במועד הסוכות הנה אמינא שיכול לקרוא אפילו  
ביום טוב אחריו של סוכות, כתב רחמנא התיבות בכוזא כל ישראל,  
והיינו

רחמנא רק מקץ שבע שנים, הנה אמינא נימנו שבע שנים מהשתא -  
משנת הארבעים לצאתם ממצרים, שהיא שעת הציווי, ואז יקראו בפרשת  
המלך, ואף על גב דלא מותרים השנה השביעית בשמיטה, שהרי לא  
מנו שמיטות אלא לאחר ארבע עשרה שנה משכנסו לארץ, ולכן כתב  
רחמנא שמיטה לחדש שקריאה זו תלויה בשנת השמיטה, ואי כתב  
רחמנא שמיטה הנה אמינא שקוראים בסוף השמיטה, לפני ראש  
השנה של השנה השמינית, שהרי מקץ שבע שנים משמע בסוף שנה,

## המשך ביאור למס' סוטה ליום ארבעים ושנים לעומר עמ' א

מבאר הגמרא את סדר דברי הכהן, לפי מהלך היציאה למלחמה  
והמלחמה עצמה. תנו רבנן, פסוקים מדרב עקם הכהן עם הלוחמים,  
אחת בספר - כשיוצאים מגבול הארץ, לפני תחילת המערכה, ואחת  
במלחמה - בתחילת המלחמה. בספר לפני המלחמה, מה הוא אומר  
ללוחמים,

יחזי, שהתורה מרמזת להם בדברי הכהן דבר נוסף, והוא, שאמר להן  
הקדוש ברוך הוא לישראל הבאים להילחם בגויים, אפילו לא קיימתם  
אף מצוה זו של קריאת שמע שחרית וערבית שהיא קבלת מלכות  
שמים ועול מצוות, אי אתם נמסרין בידם, שעל ידי שהשכינה שורה  
עימכם, אתם נוצחים.  
שנינו במשנה שהכהן אומר לעם, אל ירח לבבכם אל תיראו בו.

## ביאורים למסכת סוטה דף מא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 "וַיִּקְרָא בּוֹ לִפְנֵי הַרְחוּב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמִּים". בכל אופן רואים שלפי  
2 חכמים קראו בעזרה. ועל קושיה זו אמר רב חסדא שיש ליישב, שכונת  
3 הברייתא שקוראים בְּעֹזֶרֶת נָשִׁים.  
4 שנינו במשנה וקורא הכהן גדול בפרשיות 'אחרי מות' ו'אך בעשור'.  
5 מקשה הגמרא ורמיה, ששנינו מְדַלְּגִין בְּנֵבִיא - מותר למפטיר בנביא  
6 לדלג מפרשה לפרשה, ואין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה מפרשה לפרשה, ואין כאן  
7 מדלג הכהן גדול מפרשת 'אחרי מות' לפרשת 'אך בעשור'. אמר אבבי  
8 שקושיה זו לא קשיא, משום שְׂבָאן ששנינו שאין מדלגים בתורה. מדובר  
9 בדילוג גדול שהוא בכדי שִׁיפְסוֹק הַתּוֹרָה מן מלתרגם, והו גנאי לציבור  
10 שישתקו וימתו לקורא, ואילו שְׂבָאן במשנתו מדובר בדילוג קטן שהוא  
11 בכדי שלא יפסוק הַתּוֹרָה מן מלתרגם, שתוך כדי התרגום של הפסוק  
12 האחרון של פרשת 'אחרי מות' גולל הכהן גדול לפרשת 'אך בעשור',  
13 ומיד כשגומר המתרגם ממשיך הכהן גדול בפרשה החדשה, ובאופן זה  
14 אין גנאי לציבור ומותר לדלג.  
15 מקשה הגמרא, והא עלה - על המשנה שם קתני בברייתא, מְדַלְּגִין  
16 בְּנֵבִיא ואין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה, ועד כמה מְדַלְּגִין בנביא, עד כדי שלא  
17 יפסוק הַתּוֹרָה מן, ומשמע מְדַלְּגִין הדברים דְּבַתּוֹרָה כָּלָּל וְכָלָּל לא  
18 מדלגים. אמר אבבי, לא קשיא משום שיש ליישב באופן אחר,  
19 שבמשנה שְׂבָאן מְדַלְּגִין הכהן גדול מפרשה לפרשה בְּעֵינֵי אֶחָד, ששתי  
20 הפרשיות בענין יום הכיפורים, ובאופן זה מותר לדלג כשאין בדילוג כדי  
21 שיפסוק הַתּוֹרָה מן, וְכָאן - בברייתא שמבואר שאסור לדלג בתורה כלל,  
22 ובנביא מותר לדלג בכדי שלא יפסוק הַתּוֹרָה מן, מדובר בְּשֵׁנִי עֵינָיו -  
23 שמדלג מענין לענין אחר, שאין הלב שנמשך לשמוע דבר אחד, ממחר  
24 לצאת ממנו לשמוע ולהבין ענין אחר. ובקריאת התורה שנועדה ללמד  
25 לעם את מצוות התורה, חששו שלא יבין השומע פסוק אחד ויצא מכך  
26 קלקול שיעבור עליו ולא יקיימו, ולכן אסרו לדלג מענין לענין ואפילו אם  
27 אין בכך כדי שיפסוק הַתּוֹרָה מן, אך בנביא שאין חשש זה מותר לדלג  
28 מענין לענין אם אין בו כדי שיפסוק הַתּוֹרָה מן. והתניא כתיב, וזה מְדַלְּגִין  
29 בַּתּוֹרָה מפרשה לפרשה דווקא בְּעֵינֵי אֶחָד, וְכָאן מותר לדלג אפילו  
30 בְּשֵׁנִי עֵינָיו, וְכָאן - בַּתּוֹרָה ובנביא מותר רק בכדי שִׁיפְסוֹק  
31 הַתּוֹרָה מן, ואין מְדַלְּגִין מִנְבִיא לִנְבִיא, משום שזה מבלבל דעת השומעים  
32 יותר מדאי, וְכָאן שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר מְדַלְּגִין מנביא לנביא, וְכָלֹכָּהּ שֶׁלֹּא  
33 יִדְלַג למפרע מִסּוּף הַסֵּפֶר לַתּוֹרָה.  
34 שנינו במשנה וגילל הכהן גדול את הַתּוֹרָה וּמִנִּיחָהּ בְּחִיקוֹ ואומר 'וזה  
35 ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן', ובעשור שבחמש הפקודים קורא על  
36 פה כו'. מבארת הגמרא, וְכָל כֵּךְ לְמַעַן הוֹצֵר לומר כן, כדי שלא להוציא  
37 לַעֲזוֹ עַל סֵפֶר הַתּוֹרָה, שלא יאמרו שפרשה זו שהוא קורא בעל פה אינה  
38 כתובה בספר תורה, והוא ספר משובש.  
39 שנינו במשנה וּבְעֵשָׂר שְׂבָחוּ מִשְׁ תּוֹרָה הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְכָל בַּעַל פֶּה.  
40 שואלת הגמרא, מדוע הוצרך לקרוא בעל פה, וְלִיכְרִיכָה - שיגלו לְפָנֶיךָ  
41 תורה לפרשה זו, וְלִיכְרִיכָה מתוך הכתב. אמר רב הונא בר יהודה אֲמַר רַב  
42 שְׁשֵׁת, שאינו יכול לגלול הספר תורה, לִפְנֵי שְׂאִין גּוֹלְלִין סֵפֶר הַתּוֹרָה  
43 בְּצִבּוֹר מִפְּנֵי כְבוֹד הַצִּיבּוֹר. שואלת הגמרא, וְלִיכְרִיכָה סֵפֶר הַתּוֹרָה אֲחֵרִינָא  
44 שגולל בפרשת 'בעשור', וְלִיכְרִיכָה בו מתוך הכתב, שבאופן זה אינו צריך  
45 לגלול הספר בציבור. רב הונא בר יהודה אֲמַר לִיכְרִיכָה, שאין להוציא ספר  
46 תורה אחר מִשּׁוּם חֶשֶׁשׁ שְׂבָחוּ שֶׁל סֵפֶר הַתּוֹרָה רִאשׁוֹן, שלא יאמרו שנמצא  
47 פסול בראשון ולכן הוציאו ספר תורה אחר. ורבי שְׂמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אֲמַר  
48 לִיכְרִיכָה, שאין להוציא ספר תורה אחר, לִפְנֵי שְׂאִין מְכַרְכֵּין בְּרַבָּה שְׂאִינָה  
49 צְרִיכָה - משום שהכהן גדול יצטרך לברך גם על הספר תורה השני, וזה  
50 ברכה שאינה צריכה.  
51 מקשה הגמרא על תירוצו של רב הונא, וְיִי שִׁינֵי לְפָנֶיךָ - שאם  
52 יוציא שני ספרי תורה, יאמרו שהספר הראשון פסול הוא, וְהָאֵמֶר רַבִּי  
53 יִצְחָק נִפְחָא, ראש חדש מִכַּת שֶׁחֵל לְחִיּוֹת בְּשָׁבָת, מִכַּיִּם שֶׁלֹּשׁ סְפָרִי  
54 תּוֹרָה, וְקוֹרֵא בְּאַחַת מֵהֶם מְעַנִּינוּ שֶׁל יוֹם - פרשת השבוע, וְאַחַת מֵהֶם  
55 קורא בה פרשה שֶׁל ראש חדש, וְאַחַת מֵהֶם קורא בה שֶׁל חֲנוּכָּה,  
56 ומוכח מכך שאין חוששים שיציאו לעז על הספר תורה הראשון. מיישבת  
57 הגמרא, ששם קוראים תְּלָתָא נְבָרִי בְּתֵלָתָא סִיפְרִי, וכל אחד קורא

58 בספר תורה אחר, ובאופן זה לִיכָּא שְׂבָחוּ לספר תורה הראשון, אך כאן  
59 שקורא חד נְבָרִי בְּתָרִי סִיפְרִי, ואינו קורא בספר הקודם, אִיכָּא חֶשֶׁשׁ  
60 שְׂבָחוּ לספר תורה הראשון.  
61 שנינו במשנה וּמְכַרְכֵּי עֲלִיָּה שְׂמִנָּה בְּרִכּוֹת כו', תנו רבנן לבאר ברכותיו  
62 של הכהן גדול, [מְכַרְכֵּי] עַל הַתּוֹרָה אשר נתן לנו תורת אמת, בְּכָרְךָ  
63 שְׂמִיכְרִיכִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לאחר קריאת התורה, ועל הַעֲבֹדָה מִבֶּרֶךְ  
64 רצה, ועל הַהוֹדָה מִבֶּרֶךְ מוֹדִים, ועל מַחֲלִילֶת עֵזָן מִבֶּרֶךְ אתה בחירתנו  
65 וכו' ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעוונותינו, וברכות אלו מִבֶּרֶךְ  
66 בְּתִיקָנָן - כפי נוסחתם הרגילה. ומתפלל על הַמִּקְדָּשׁ בְּשֵׁנִי עֵצָמוֹ, וחותר  
67 אשר בחר במקדש, ועל הַכְּהֲנִים מתפלל בְּשֵׁנִי עֵצָמוֹ, וחותר 'הבוחר  
68 בכהנים', ועל יִשְׂרָאֵל מתפלל בְּשֵׁנִי עֵצָמוֹ, וחותר 'הבוחר בעמו ישראל',  
69 ועל יְרוּשָׁלַיִם מתפלל בְּשֵׁנִי עֵצָמוֹ, וחותר 'הבוחר בירושלים'.  
70 שנינו במשנה שהכהן גדול מִבֶּרֶךְ ברכה נוספת שנקראת 'וְהַשָּׂאָר תְּפִלָּה'.  
71 תנו רבנן, על מה ששנינו במשנה 'השאר תְּפִלָּה' מבארת הברייתא  
72 שהוא ברכה אחת שיש בה, תְּחִנָּה רַבָּה וּבִקְשָׁה שְׂעָמָה וְיִשְׂרָאֵל צְרִיכִין  
73 לְיוֹשָׁעַ, וְחֹתֶם בְּשׂוֹמֵעַ תְּפִלָּה. ממשכה הברייתא, שְׂבָחוּ וְאֵלֶּךְ -  
74 לאחר שגמר הכהן גדול לקרוא הפרשה וברכותיה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד  
75 מהנמצאים שם מִכַּיִּם סֵפֶר הַתּוֹרָה מִתּוֹךְ יָרִיתוֹ לעזרה וקורא בה, וְכָל  
76 כֵּךְ לְמַעַן עוֹשִׂים כֵּן, כְּדִי לְהִרְאוֹת חֲזוֹנוֹ - יופיו של ספר תורה לְרִבִּים.  
77 משנה. פְּרִשְׁתָּ הַמִּלָּךְ, ששנינו לעיל שנאמרת דווקא בלשון הקודש,  
78 בְּצִדֵּד הוּא סֵדֶר וּמִן אֲמִירָתוֹ. בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חֵג, בְּשִׁמְנֵי  
79 - בשנה השמינית שהיא בְּמוֹצָאֵי הַשָּׁנָה הַשְּׂבִיעִית, עוֹשִׂין לוֹ לְמַלְךְ  
80 בְּיָמָה שֶׁל עֵזָן בְּעֹזֶרֶת, והוא יוֹשֵׁב עֲלִיָּה. וקריאה זו היא מן התורה  
81 שְׂנָאָמֶר "מִקֵּץ - לאחר שִׁבְעַת שָׁנִים בְּמַעֲד וגו' תקרא את התורה הזאת  
82 נגד כל ישראל באזניהם" וגו'.  
83 חָזַן - שמש בית הַכְּנֶסֶת שהיה סמוך לעזרה בחד הבית, נוֹמַל סֵפֶר הַתּוֹרָה  
84 וְנִזְתָּנָה לְרִאשׁוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת החשוב ממנו, וְרִאשׁ בֵּית הַכְּנֶסֶת נִזְתָּנָה לְסֵפֶן  
85 של הכהן גדול החשוב ממנו, וְהִסֵּפֶן נִזְתָּנָה לְכַהֵן גָּדוֹל, וְכַהֵן גָּדוֹל נִזְתָּנָה  
86 לְמִלְּכָה, וְהִמְלִיךְ עוֹמֵד מִמְּקוֹמוֹ וּמִקְבֵּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה, וְקוֹרֵא כשהוא יוֹשֵׁב.  
87 מספרת המשנה שאֲנִירִסֶם הַמִּלָּךְ עָמַד מִיִּשְׁבִּיתוֹ וּקְבַל הַסֵּפֶר תּוֹרָה,  
88 וְקָרָא כשהוא עוֹמֵד משום כבוד התורה, וְשִׁבְחוּהוּ בְּחִכִּים על כך.  
89 וּבְשִׁנְיָהּ בְּקִרְיָתוֹ ל"לא תוכל לתת עֲלֶיךָ אִישׁ נָכָר" וְלָנוּ עֵינֵינוּ  
90 דְּמַעֲוֹת, משום שמקרא זה פוסל אותו מהמלכות, שהרי היה מזרעו של  
91 הורדוס שהיה עבד. אָמְרוּ לוֹ הַנוֹכְחִים שם, אֵל תְּתִירָא אֲנִירִסֶם שְׂנִידִי  
92 אותך מהמלכות, שמתוך שאמך מישראל אֲחִינוּ אֲתָה, אֲחִינוּ אֲתָה.  
93 וְקוֹרֵא הַמֶּלֶךְ מִתְחִילֵת סֵפֶר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עד שְׂמַע יִשְׂרָאֵל וגו',  
94 שבפרשת 'ואתחנן' ו'שְׂמַע' - וקורא פרשת 'שמע' כדי שיקבלו עליהם  
95 עול מלכות שמים, ומדלג עד פרשת 'וְהָיָה אִם שָׂמוֹעַ' שבפרשת עקב,  
96 כדי שיקבלו עליהם עול מצוות. ומדלג וקורא פרשת 'עֲשֵׂה תַעֲשֶׂה'  
97 שבפרשת ראה, ומשם מדלג וקורא פרשת 'כִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂה' שבפרשת  
98 כי תבא, וקורא פרשיות אלו משום שהוא זמן אִסְףָּהּ, ומזהירם לתת מתנות  
99 עניים ולהפריש תרומות ומעשרות. וחזר לאחריו וקורא וּפְרִשְׁתָּ הַמִּלָּךְ  
100 - 'אשימה עלי מלך' שבפרשת שופטים. ומדלג וקורא וּבְרִכּוֹת וּקְלָלוֹת  
101 שבפרשת כי תבא, כדי שיקבלו עליהם בריתות של עול תורה, עד שְׂגוֹמֵר  
102 כָּל הַפְּרָשָׁה.  
103 וכל שמונת הַבְּרִכּוֹת שִׁבְחוּ גָדוֹל מְכַרְכֵּי אוֹתָן לאחר קריאתו ביום  
104 הכיפורים, גם הַמִּלָּךְ מְכַרְכֵּי אוֹתָן לאחר קריאתו, אֵלֶּה שְׁנוֹתָן - שמבך  
105 ברכה שֶׁל רָגִלִים - 'מקדש ישראל והזמנים', תָּתַת - במקום ברכת  
106 מַחֲלִילֶת הָעֵזָן שמבך הכהן גדול ביום הכיפורים.  
107 גְּמָרָא. שנינו במשנה שקריאת המלך היא 'בשמיני', ובפסחות הכונה  
108 לשמיני עצרת, ומקשה הגמרא בְּשִׁמְנֵי סֵלְקָא דְּעִתָּךְ - הרי מבואר שהיה  
109 זה במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות. ומיישבת, אִיכָּא בְּשִׁמְנֵינִי  
110 - בשנה השמינית.  
111 כתוב בתורה "מקץ שבע שנים, במועד שנת השמיטה בחג הסוכות, בבוא  
112 כל ישראל לראות את פני ה' אליהך במקום אשר יבחר, תקרא את התורה  
113 הזאת נגד כל ישראל באזניהם". שואלת הגמרא, וְכָל הַיּוֹמִים סִימָנִים שֶׁל  
114 מועד הקריאה לְמַעַן לִי. ומבארת, שכל הלשונות צְרִיכִי, דְּאֵי כְּתָב

## סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מא עמוד א

רש"י

וַיִּקְרָא בֹאֲרֵי. בספר עזרא כתיב. קְהֵנִי מִיָּהָר לִרְבֹּנָה בְּעֶזְרָה הָיוּ קוֹרְאִים: מִתֵּנִי בְּכִדִּי  
שָׁלֹא יִפְסֹק הַתּוֹרָגְמָן הוּא. שְׁפָרְשֵׁת שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב קְרוֹבָה לְפָרְשֵׁת אַחֲרֵי מוֹת.  
וְלֹא גָמַר הַתּוֹרָגְמָן לְתַרְגֵּם עַד שֶׁהָרֹאֵה אָרָּב בְּעֶשְׂרֹה וּמִתְחִיל בְּשִׁמְפָסִיק זֶה: וְעַד  
כִּמְהָ מְדַלְּגִין. בְּנִבְיָא: כָּאֵן בְּעֵנִין אַחֶר. מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה, בְּגוֹן מִתֵּנִי וְתַרְגִּימֵיהוּ  
בְּעֵנִיָּא דִּיהִיב נִיבָהָ. הַלֵּךְ מְדַלְּגִין בְּכִדִּי  
שָׁלֹא יִפְסֹק. וּבְרִיָּתָא דְקִתְנִי דְאִפִּי בְּכִדִּי  
שָׁלֹא יִפְסֹק תּוֹרָגְמָן אֵין מְדַלְּגִין - בְּשֵׁנִי  
עֵנִיָּין, שֶׁהָ עֵנִין יוֹם הַכְּפּוּרִים זֶה בְּצוֹ אֵת  
אֲהָרִן אוֹ בְּפָרְשָׁה אַחֲרָה, שְׁאֵין הֵלֵב שְׁהוּא  
נִמְשָׁךְ אַחֵר עֵנִין אֶחָד מִמֶּהָ לִצְאֵת מִמֶּנּוּ  
לְשׁוּמֵה וְלִהְיוֹן דְּבָרֵי עֵנִין אַחֵר. הַלֵּךְ תּוֹרָה  
שֶׁמִּצְוֹת תְּלִיּוֹת בָּהּ וּמִשְׁמִיעִין אוֹתָהּ  
לְצַבֹּר, וּפְסוֹק אֶחָד שָׁלֹא יִבְרַח בּוֹ הוּא  
שׁוֹכְחוֹ וְעוֹבֵר עָלָיו וְאֵינוֹ מִקְדָּמוֹ וְכֹאֵה  
חֻרְבָּה עַל קֵר, לְכֹן אֵין מְדַלְּגִין מִשְׁעָן לְעֵנִין  
וְאִפְלוֹ אֵין הַתּוֹרָגְמָן מְפָסִיק, אֲבָל בְּנִבְיָא  
שְׁפִיר דְּמִי: וְהִתְנִיָּא. בְּנִיחוּתָא: וּבְנִבְיָא  
בְּשֵׁנִי עֵנִיָּין, וְכַל שֶׁכֵּן בְּעֵנִין אַחֶר: וּבְנִבְיָא  
שֶׁל שְׁנַיִם עֵשֶׂר מְדַלְּגִין, מִבְּנִיחוּתָא לְחֻרְבָּתָהּ.  
דְּכִלְהִי חֵד סְפָרָא הוּא: מִסּוֹף הַסְפָּר  
לְתַחֲלִיתוֹ לְמַפְרָע: וְכַל כֵּךְ לְמָה. לוֹ לֹמֵר  
לְהֵם: שָׁלֹא לְהוֹצִיא לְעוֹ. שָׁלֹא יֵאֱמָרוּ  
פָּרְשָׁה שְׁהוּא קוֹרֵא עַל פִּה אֵינָה כְּתוּבָה בּוֹ  
וְסִפֵּר מִשְׁבֹּשׁ הוּא: מִשּׁוּם פְּגָמָו. שֶׁל סִפֵּר  
תּוֹרָה רִאשׁוֹן, שָׁלֹא יֵאֱמָרוּ מִזָּא בּוֹ פְּסוּל:  
בְּעֵנִיָּין שֶׁל יוֹם. פָּרְשָׁה שֶׁל אוֹתָהּ שֶׁכֵּת לִפִּי  
סִדֵּר פָּרְשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה: ת"ר הַשָּׂאֵר תְּפִלָּה.  
זוֹ הִיא שִׁישׁ בְּרָכָה אַחַת וְכוּ תְּפִלָּה תַּחֲנֹה  
רְנָה וּבִקְשָׁה שְׁמִיךְ בּוֹ: מִכָּאֵן וְאִלֵּךְ.  
לְאַחַר שְׁגִמָּה בְּהוֹן גְּדוֹל לְקִרְוֹא פָּרְשָׁה  
בְּבִרְכּוּתֶיהָ. כֹּל אֶחָד מִן הַצִּבּוֹר מִבִּיא סִפֵּר  
תּוֹרָה מִבִּיתוֹ לְעֹלָמָה, דְּקִסְטֵר אֵין עֲרֹב  
וְהוֹצָאָה לְיוֹם הַכְּפּוּרִים, אִי נִמִּי יְרוּשָׁלַיִם  
דְּלְתוּתִיהָ נִעְלֹוֹת בְּלִילָה וּמַעֲרִיבִין אֵת כְּלָהּ:  
לְהִרְאוֹת חֻזּוֹתָיו. שֶׁל סִי' וְנוֹי, דְּאֵמֵר מִר  
(קוֹי 47 כ:) זֶה אֵלֵי וְאֵנִיחוּ הַתְּנָאָה לְפָנֶי  
בְּמִצְוֹת בִּסִּת' נָאֵה בְּצִיצִית נָאֵה: מִתֵּנִי.  
בְּשִׁמְיָנִי. בְּגִמְרָא פִּרְיָ בְּשִׁמְיָנִי ס"ה, הָא  
אֲמַרְתָּ מִתְּנִי יִרְט הָרִאשׁוֹן, וּמִשְׁעִינִן אֵימָא  
בְּשִׁמְיָנִי בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית בְּסִבּוֹת שְׁבַת־חַלֹּת  
שְׁנָה שְׁמִינִית: בְּיָמָה. אֲלֵמְרָא: שְׁנָאֲמֵר  
מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים. בְּסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים, וְאוֹתָהּ  
קִרְיָה עַל יַד מֶלֶךְ הָיָא, כְּדִתְנִיָּא בְּסִפְרֵי  
בְּפָרְשֵׁת הַמֶּלֶךְ, אֵת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הָזֹאת,  
אֵין קוֹרֵץ בְּיוֹם הַקֹּהֵל אֲלָא בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה:  
וְקוֹרֵא יוֹשֵׁב. וְקוֹרֵא בִישׁוּבָה: אֲנִירְפֵּס  
הַמֶּלֶךְ. מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הָיָה מְזוּרְעוֹ שֶׁל  
הַיִּרְדֵּס, וְהוּא שְׁתָּחַרְבַּ בְּהַמ"ק בְּיָמָיו: וְלֵגוֹ  
עֵינֵי דְמַעְוֹת. שְׁתָּחַרְבַּ הַיִּזְה פּוֹסְלוֹ מִן  
הַמִּלְכוּת: אֲחִינוּ אִתָּה. שְׁאֵמֵר מִיִּשְׂרָאֵל:  
וְקוֹרֵא מִתְּחִלָּה אֵלֶּה הַדְּבָרִים עַד שְׁמַע.  
שְׁבָּאֲתַחֲנוּ: וְשָׁמַע וְהָיָה אִם שְׁמַע. ע"י  
דְּלוֹג, וּמִשָּׁם מְדַלְּגִי לְעֶשֶׂר תַּעֲשֵׂר, וּמִשָּׁם  
מְדַלְּגִי וְקוֹרֵא כִּי תְּכַלֶּה לְעֶשֶׂר וּבִרְכּוֹת

תוספות

כתב רחמנא בחג הסוכות. תימה השתא דכתיב בחג הסוכות במועד למח לי  
ועוד לא ליכתוב אלא מקץ שבע שנים שנת השמיטה בבא כל ישראל  
ליראות ואנא דיענא דלאו היינו מר"ה דא אינם באים ליראות ו"ל אם כן הוה  
אמינא בחג המצות להכי איצטרך בחג הסוכות מיהו במועד לא הוה צריך  
ונראה דלהכי איצטרך משום דבבא כל  
ישראל ליראות משמע מאתחלתא דמועד  
ביום ראשון קמ"ל במועד דמשמע בתוך  
המועד ואהני בבא כל ישראל דמשמע  
מאתחלתא דמועד לא ביום ב' או ביום ג'  
אלא במוצאי יו"ט הראשון אבל פ"י רש"י  
תמוה דפי' דמהאי טעמא ביום טוב ראשון  
לא דתיקון בימה אינה דוחה יו"ט כיון  
דגורית הכתוב לקרות מאתחלתא דמועד  
יקראו בלא בימה מנלן דבימה מעכבא  
להכי מסתבר כדפי' ונראה דהוי בונין  
הבימה מעי"ט בנין של פרקים ובחולו של  
מועד לא הוי עושין שום בנין אלא מקימן  
אותה ומחברין הפרקים יחד ואם לא בנו  
אותה מערב יו"ט נראה דבנייה לא היה  
דוחה אפילו חולו של מועד:  
מצוה

ספר תורה: "ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה": וליכריה לפרק ולקרי? אמר רב  
הונא בר יהודה אמר רב ששית: לפי שאין גוללין ספר תורה בצבור. וליתי ספר תורה אחרניא  
ולקרי? רב הונא בר יהודה אמר: משום פגמו של ראשון, ר' שמעון בן לקיש אמר: לפי שאין  
מברכין ברכה שאינה צריכה. ומי חיישינן לפגמא? והאמר ר' יצחק נפחא: ראש חדש טבת שחל  
להיות בשבת מכיאל שלש תורות, וקורא אחת מעניינו של יום, ואחת של ראש חדש, ואחת  
בשל חנוכה. תלתא גברי בתלתא סיפרי, ליפא פגמא. חד גברא בתרי סיפרי, איפא פגמא:  
"ומברך עליה שמנה ברכות" כו': תנו רבנן: [מברכין] על התורה, בדרך שמברכין בבית כנסת.  
ועל העבודה ועל ההודאה ועל מחילת עון, בתיקון. על המקדש בפני עצמו, ועל הכהנים בפני  
עצמן, על ישראל בפני עצמן, ועל ירושלים בפני עצמה: "השאר תפלה": תנו רבנן, השאר  
תפלה: "תחנה רנה ובקשה שעמד ישראל צריכין ליושע". וחזתם ב"שומע תפלה". מכאן  
ואילך, כל אחד ואחד מכיאל ספר תורה מותך ביתו וקורא בו. וכל כך למה? כדי להראות  
חזותו לרבים: מותני' פרשת המלך, כיצד? מוצאי יום טוב הראשון של חג, בשמיני, במוצאי  
שביעית, עושין לו בימה של עץ בעורה, והוא יושב עליה, שצאמר: "מקץ שבע שנים במועד".  
חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנה לסגן, והסגן נותנה  
לכהן גדול, וכהן גדול נותנה למלך. והמלך עומד ומקבל וקורא וישב. אנריפס המלך עמד וקבל  
וקרא עומד, ושפחוהו חכמים. וכשהגיע ל"לא תוכל לתת עליך איש נכר" ולגו עיניו דמעות,  
אמרו לו אל תתירא אנריפס, אחינו אתה, אחינו אתה. וקורא מתחילת "אלה הדברים" עד  
שמוע, ו"שמע" ו"היה אם שמע", עשר תעשר, "כי תכלה לעשר", ופרשת המלך וברכות  
וקללות עד שגומר כל הפרשה. ברכות שכהן גדול מברך אותן, המלך מברך אותן, אלא  
שנותן של רגלים תחת מחילת העון: גמ' בשמיני, סלקא דעתך? אימא: בשמינית. וכל הני,  
למה לז' צריכי, דאי כתב רחמנא "מקץ" הוה אמינא נימנו מהשתא, ואף על גב דלא מתרמי  
בשמיטה, כתב רחמנא "שמיטה". ואי כתב רחמנא "שמיטה" הוה אמינא בסוף שמיטה, כתב  
רחמנא "במועד". ואי כתב "במועד" הוה אמינא מריש שתא, כתב רחמנא "בחד הספוט". ואי  
כתב רחמנא "בחד הספוט" הוה אמינא אפילו יום טוב אחרון, כתב רחמנא "בבוא כל ישראל"

מאתחלתא

וקללות, ומשם חזר למפרע וקרא אשימה עלי מלך. שמע קבלת מלכות שמים, והיה אם שמוע קבלת עול מצות כדאמר בפ' שני דברכות (דף 27.) וכן ברכות וקללות  
קבלת ברייתו של תורה, ומשמע לרבים עשר תעשר כי תכלה לעשר מפני שהוא זמן אסוף ומתנות עניים והפרשת תרומות ומעשרות. ואפי' שפרשת המלך מפיסקת  
בין עשר לכי תכלה, קורא את אלה יחד שלא להפסיק במעשרות, ואח"כ קורא פרשת המלך. ואי משום דיש כאן דלוג בתורה בכדי (פ"ה) יפסיק התורגמן, אין למלך  
תורגמן ואין מתרגמן אחריו: ברכות ש"ג מברך. בידה"ב אחר מקרא פרשה כדאמרין (ויקרא סח.) מברך עליה שמונה ברכות: המלך מברך. אחר קריאתו של רגלים.  
מקדש ישראל והזמנים מברך תחת ברכות של מחילת העון שבי"ב: גמ'. צריכי. כל הסימנים הללו מקץ שנת השמיטה ובחג הסוכות ובמועד: ניגוניהו מהשתא. משנת  
ארבעים והלאה, שעברות מואב נאמרה פרשה זו ואפי' דלא מתרמי בשמיטה, שלא מנו שמשין עד לאחר שבע שבועות ששכחו ושבע שחלקו כדאמרין (פסחים דף 97.) [ערכין]  
(דף 97.) : בסוף שמינית. קדם ר"ה של שמינית. דהא מקץ שבע בסוף שנה משמע: מריש שתא. שכלן נקראו מועד דברכות (ויקרא טז) אלא מועד ד' וקנשיב גמ' ר"ה:  
מאימא

## סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מא עמוד ב

תוספות

רש"י

**מצוה** שאני. והבי פריכין נמי בפרק כ"ג בסנהדרין (דף יט:) גבי מלך דתנן לא חולץ ולא חולצין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ וליבם זכור לטוב איני והאמר רב אשי וכו' ומשני מצוה שאני וקשיא לר"י אמאי לא משני הכי בפרק שני דכתובות (דף יז.) מעבירין את המת מלפני כלה וזה וזה לפני מלך ישראל אמרו עליו על אגריפס המלך

שעבר לפני הכלה ושבתוהו חכמים וקא פריך מכלל דשפיר עבד והאמר רב אשי וכו' ומשני פרשת דרכים הוה ואמאי לא משני מצוה שאני ותו איכא למיתמה והא הדיא גופיה דרב אשי מיירי במקום מצוה דמעיקרא אמר' אפי' למד' הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומותיב ליה מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של ר"ג ברבי וזהו ר"ג עומד ומשקה עליהן וכו' אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב אשי אפי' למיד נשיא שמחל על כבודו דהיינו רבי יהושע שקבל הכוס מרבן גמליאל וכן רבי (אלעזר בר) צדוק מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול משמע אפילו במקום מצוה דומיא דנשיא כההוא מעשה דרבן גמליאל שהיה סטות מצוה ומחל על כבודו בשביל כבוד חכמים אורחין שהיו מסובין בסעודתו דמייתי עליה דאברהם אבינו הוה עומד עליהם אלמא דאפ' במקום מצוה אמר רב אשי אין כבודו מחול ונראה לתרץ דדוקא הכא שייך למימר מצוה שאני דמחול על כבודו משום כבוד התורה שהוא כבוד השכינה וכן ההיא דפרק כהן גדול (סנהדרין יט:) דחולץ או מיבם מחול על כבודו כדי לקיים מצות מלך עולמים ומראה בעצמו שאימת שכניה עליו אבל ההיא דכתובות (דף יז.) ופ"ק דקידושין (דף לב:) שמוחל על כבודו כדי לחלוק כבוד לבשר ודם כגון כלכלה ות"ח בזה גזירת הכתוב הוא שאינו מחול אפי' במקום מצוה שהרי מצות כיבוד עצמו שהו צריכין לעשות בו למלך כבוד גדולה ממצות כיבוד שחייב המלך לנהוג בהו שהרי גם עליהן אמרה תורה שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ולא אימתך עליו נמצא דמה שהמלך מכבדו ליכא מצוה: **אותו** היום נתחייבו שונאי ישראל כלליה. ירושלמי תני רבי חנינא ברבי גמליאל אומר הרבה חללים נפלו באותו יום שהחניפו לו דבר תמוה לומר אם היה ראוי

עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שו"ע, מכלל דבעולם היה שרי. ר' שמעון בן לקיש אמר, מהבא: "פראת פני אלהים ותרצני". ופליגא דרבי לוי, דאמר רבי לוי: מושל של יעקב ועשו, למה הדבר דומה? לאדם שזימן את חבירו והפיר בו שפמבקש להוויגו, אמר לו: טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שפשמעתי בבית המלך. אמר: ידע ליה מלכא, מיסתפי ולא קטיל ליה: אמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם, שנאמר: "והנפי לב ישימו אף" ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת, שנאמר: "לא ישועו פי אסרם". סימן א"ף עוב"ר גיהנם"ם ביר"ו ניר"ה גול"ה: ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה, אפילו עוברין שפמעי אמן מקללין אותו, שנאמר: "אמר לרשע צדיק אתה יקבחו עמים ועמיהו לאמים", ואין "קוב" אלא קללה, שנאמר "לא קבה אל", ואין "לאום" אלא עוברין, שנאמר "ולאם מלאם יאמן". ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם, שנאמר: "הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע" וגו', מה כתיב אחריו "לכן פאכל קש לשון אש וחשש להכה ירפח". ואמר ר' אלעזר: כל המחניף לחבירו סוף נופל בידו, ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו, ואם אינו נופל ביד בניו נופל ביד בן בנו, שנאמר: "ויאמר ירמיה אמן בן יעשה ה' יקם ה' את דברך", וכתוב: "וייהי"

מפני (מדיון) התורה כיון דאמו היתה מישראל אלא משום דילא מילתא כמו שפירש"י שיתחייבו על חנופה מועטת כזאת עונש גדול ופירש ר"י אע"ג דאמר בפרק מצות חליצה (יבמות קב.) ובפרק החולץ (שם מה) גבי רב מיר דמנייה רבא אפורסי דבבל וגבי אושפיזניה דרב אחא בר אבהו אם היתה אמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה (קדושין דף עו.) היינו דוקא גבי נשיאות ושררות בעלמא דלינהג שררות במתא דדרשין שום תשים עליך מלך מקרב אחיך מוסמך משימות למקרב אחיך ש"מ דבעינן בהו מקרב אחיך קצת כגון אמו מישראל אבל מלך חור ושנה עליו מקרב אחיך תשים עליך מלך דקפיד קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב ממוצע מאביו ואמו מישראל וזו היתה החנופה שמלך בורע שלא כדון תורה והורו לו והחזיקו בכך נהי שלא יוכלו למחות היה לחן לשותק ולא להחזיקו וזהו עונש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה בירושלמי דעשרה יחסין בגמרא על בודקין מן המזבח כתיב שום תשים עליך מלך אין לי אלא מלך מנן לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דינין ומכין ברצועות ת"ל מקרב אחיך תשים עליך מלך כל שתשימוהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחרי:

**בל** המחניף לחבירו. יש לפרש שלא במקום סכנה אבל במקום סכנה מותר כי ההיא דפרק ארבעה נדרים (דף כב.) עולא אזל לארעא דירשאל לוו בהדיה תרי בני חוחאי קם חד שחטיה לחבריה אמר ליה לעולא יאות עבדי אמר ליה אין ופרע לו בית החשיתה כי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דלמא ח"ו אחזקתי ידי עוברי עבירה א"ל רבי יוחנן נפשך הצלתה:

**מאימית דמתחיל מועד.** ומיהו בירט לא, שאין תקון הבימה דוחה לא את השבת ולא י"ט, ומאתמול נמי לא עבדינן לה דדחקה לה ענדה, והאי טעמא מפרש בגמ' ירושלמי (פ"ו) במסכת מגילה, דקתני הקהל מקהרין בשלל להיות בשבת, וקאמר מפני הבימה, ונעבדה מאתמול דחקה לה ענדה אנקובר"ר בלע"ז: **למלכי בית דוד.** אבל לא למלכי בית חשמונאי: **אפי' למאן דאמר.** בקדושין בפ"ק (דף לב:) : **אגרופה.** כחה של חנופה, דאע"ג דאמו מיישראל אין ראוי למלכות דעבד היה ודלא מלכא: **נתעויות הדינין.** שהחניפו הדינין את בעלי הדין: **ונתקלקלו הפעשים.** שהגדולים ראו עוברי עברה ולא מחו בידם מפני חנופה: **ואין אדם שיש לו לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך.** שמתוך שלא מחו בעוברי עברה למדו הדורות את מעשיהם ונמצא כן עוברין: **לכילי.** לשון כלה נפשי (הפסל קט) שמתאדה לשתות יין תדיר: **ופליגא.** הא דריש לקיש דאמר לחניפו לעשו נתפח לומר לו ראיתי פניך כפאות פני וגו', פליגא אדריבי לוי דאמר לא לחניפו נתפח אלא לאים עליו ולהודיעו שהוא רגיל לראות מלאכים: **לא ישועו פי אסרם.** כשיבואו עליהם יסורין לא יועילם שועה: **ויאמר ירמיהו לחניפה הנביא.** שאמר נבואת שקר על גלות יבנה וכלי הקדש שגלו עמו, בעוד שנתנם ימים אני משיבם אל המקום הזה, אמן בן יעשה ה', חנופה היא זו שהיה לו לומר בהדיא שקר אתה נבא: **וייהי**

עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שו"ע, מכלל דבעולם היה שרי. ר' שמעון בן לקיש אמר, מהבא: "פראת פני אלהים ותרצני". ופליגא דרבי לוי, דאמר רבי לוי: מושל של יעקב ועשו, למה הדבר דומה? לאדם שזימן את חבירו והפיר בו שפמבקש להוויגו, אמר לו: טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שפשמעתי בבית המלך. אמר: ידע ליה מלכא, מיסתפי ולא קטיל ליה: אמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם, שנאמר: "והנפי לב ישימו אף" ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת, שנאמר: "לא ישועו פי אסרם". סימן א"ף עוב"ר גיהנם"ם ביר"ו ניר"ה גול"ה: ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה, אפילו עוברין שפמעי אמן מקללין אותו, שנאמר: "אמר לרשע צדיק אתה יקבחו עמים ועמיהו לאמים", ואין "קוב" אלא קללה, שנאמר "לא קבה אל", ואין "לאום" אלא עוברין, שנאמר "ולאם מלאם יאמן". ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם, שנאמר: "הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע" וגו', מה כתיב אחריו "לכן פאכל קש לשון אש וחשש להכה ירפח". ואמר ר' אלעזר: כל המחניף לחבירו סוף נופל בידו, ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו, ואם אינו נופל ביד בניו נופל ביד בן בנו, שנאמר: "ויאמר ירמיה אמן בן יעשה ה' יקם ה' את דברך", וכתוב: "וייהי"

מפני (מדיון) התורה כיון דאמו היתה מישראל אלא משום דילא מילתא כמו שפירש"י שיתחייבו על חנופה מועטת כזאת עונש גדול ופירש ר"י אע"ג דאמר בפרק מצות חליצה (יבמות קב.) ובפרק החולץ (שם מה) גבי רב מיר דמנייה רבא אפורסי דבבל וגבי אושפיזניה דרב אחא בר אבהו אם היתה אמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה (קדושין דף עו.) היינו דוקא גבי נשיאות ושררות בעלמא דלינהג שררות במתא דדרשין שום תשים עליך מלך מקרב אחיך מוסמך משימות למקרב אחיך ש"מ דבעינן בהו מקרב אחיך קצת כגון אמו מישראל אבל מלך חור ושנה עליו מקרב אחיך תשים עליך מלך דקפיד קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב ממוצע מאביו ואמו מישראל וזו היתה החנופה שמלך בורע שלא כדון תורה והורו לו והחזיקו בכך נהי שלא יוכלו למחות היה לחן לשותק ולא להחזיקו וזהו עונש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה בירושלמי דעשרה יחסין בגמרא על בודקין מן המזבח כתיב שום תשים עליך מלך אין לי אלא מלך מנן לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דינין ומכין ברצועות ת"ל מקרב אחיך תשים עליך מלך כל שתשימוהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחרי:

**בל** המחניף לחבירו. יש לפרש שלא במקום סכנה אבל במקום סכנה מותר כי ההיא דפרק ארבעה נדרים (דף כב.) עולא אזל לארעא דירשאל לוו בהדיה תרי בני חוחאי קם חד שחטיה לחבריה אמר ליה לעולא יאות עבדי אמר ליה אין ופרע לו בית החשיתה כי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דלמא ח"ו אחזקתי ידי עוברי עבירה א"ל רבי יוחנן נפשך הצלתה:

## ביאורים למסכת סוטה דף מא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

לנבל - הנותן רק מה שחייב ובעין רעה נדיב - הנותן בעין יפה, ולבלי -  
רמאי חורש רעות לא יאמר שהוא שוץ - אדון נדיב שהכל פונים אליו,  
יש לדייק מכלל הדברים, דבעולם הזה שרי להחניף לרשעים, ורק  
לעתיד לבוא יהיה אסור להחניף להם. רבי שמעון בן לקיש אמר,  
שהמקור לכך שמותר להחניף לרשעים הוא מהקא, שיעקב אבינו החניף  
לעשיו ואמר לו, כי על כן ראיתי פניך בראות פני אלהים, ותרגמי.  
ופליגא דרבי לוי - ביאורו של רבי שמעון בן לקיש בפסוק, נחלק על  
ביאורו של רבי לוי, שיעקב אבינו לא החניף כלל לעשיו, אלא בא לאיים  
עליו. דאמר רבי לוי, משל של יעקב ועשו בפסוק זה למח הדבר דומה,  
לאדם שיומן את חבירו, והכיר חבירו בו - במזמין, שמבקש להורגו,  
אמר לו האורח למזמין, מעם תבשיל זה שאני מועם, כתבשיל  
שמעמתי בבית המלך, אמר המזמין לעצמו, מסתבר שאדם זה שטעם  
מתבשיל המלך, דע ליה מלכא - המלך מכירו וחבירו, ומתוך כך  
מיסתפי - חושש הרוצח ולא קטיל ליה. ואף כאן יעקב אבינו איים על  
עשיו ורמז לו שהוא רגיל לראות מלאכים שעוזרים לו.  
הגמרא מביאה כמה מימרות של רבי אלעזר, בנגות התנופה. אמר רבי  
אלעזר, כל אדם שיש בו תנופה, מביא אה - כעס לעולם, שנאמר  
וחנפני לב ושימו אף. ולא עוד אלא שאין תפלתו של החנף נשמעת,  
שנאמר בהמשך הפסוק לא ישועו - לא תתקבל שועתם, כי אסרם -  
כאשר יבואו עליהם יסורים.  
(סימן למאמרי רבי אלעזר בעניני חנופה, א"ה ע"פ, ניהנ"ם בידו,  
ניד"ה גול"ה). ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו תנופה, אפילו  
עוברין שבמעיי אמן מקללין אותו, שנאמר 'אומר לרשע צדיק אתה,  
קבוצה עמים, ויעמוהו לאומים', ואין ביאור 'קוב' המוזכר בפסוק אלא  
לשון קללה, שנאמר בפרשת בלעם, 'מה אקוב, לא קבה אל' - כיצד  
אקללם, וה' לא קללם. ואין 'לאום' אלא עוברין, שנאמר על יעקב  
ועשיו כשהיו בבטן אמם 'ולאום מלאום יאמין'.  
ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו תנופה נופל בניהנם, שנאמר 'הוי  
לחנפים, האמרים דע - לאדם רע שהוא טוב, ולטוב רע וגו'', מה  
בתיב אחריו בעונשם, 'לכן באכל קש לשון אש, ויחשש להכה ירפה  
וגו'', הרי שנופלים באש הגיהנם.  
ואמר רבי אלעזר, כל המחניף לחבירו בסוף נופל בידו של הרשע  
שהחניף לו. ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו, ואם אינו נופל ביד  
בניו נופל ביד בן בנו, שנאמר 'ויאמר ירמיה הנביא' להנניח שהתנבא  
נבואת שקר, שבעוד שנתיים ישובו וכלי המקדש מגלותם, 'אמן בן  
יעשה ה', יקם ה' את דברך', והיתה זו חנופה משום שהיה לו לומר  
בפירוש 'שקר אתה דובר, וכתוב, שלאחר כמה ימים יצא ירמיה  
מירושלים לארץ בנימין, לחלוק נחלה שנפלה לו שם,

מאתחלתא דמועד - מתחילת חג הסוכות.  
שנינו במשנה וחנו הןגסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הןגסת.  
מעירה הגמרא, שלכאורה שמענת מניה שמשנתנו סתמה כדעה  
שחולקין כבוד לתלמיד במקום הרב, ואין בכך פחיתות כבוד לרב,  
שהרי כאן חולקים כבוד לראש הכנסת בפני המלך. אמר אביי שאין  
להוכיח זאת מכאן, משום שטעם משנתנו כולה הוא משום כבודו  
דמלך, להראות שיש כמה שררות מתחתיו, ובאופן זה הכל מודים  
שחולקים כבוד לתלמיד במקום הרב.  
שנינו במשנה ותמלך עומד ומקבל וקורא יושב, אנריפם המלך עומד  
וקיבל, וקרא עומד. מקשה הגמרא, שמוה שכתוב וקרא עומד, מכלל  
הדברים משמע דיושב היה לפניו, והאמר מר, שאין היתר ישיבה  
בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, משום שחלק להם הכתוב כבוד  
להראות שמלכותם שלימה, שנאמר 'ויבא המלך דוד וישב לפני ה'  
'ויאמר' וגו', ואין יושב אגריפס שהיה ממלכי בית חשמונאי בעזרה.  
מתרצת הגמרא, דאמר רב חסדא על קושיה דומה, שהקריאה היתה  
בעזרת נשים שמותר לשבת בה, הקא נמי יש ליישב שהקריאה היתה  
בעזרת נשים.  
שנינו במשנה, שאגריפס המלך קרא בעמידה ונשכחוהו חכמים על כך.  
מקשה הגמרא, שמוה שכתוב ששכחוהו מכלל הדברים עולה דרשפיר  
עבר בכך שקרא בעמידה, והאמר רב אחי, שאפילו למאן דאמר  
שנשאל בישראל שמתחיל על כבודו כבודו מחול, מלך שמחל על כבודו  
אין כבודו מחול, שנאמר 'שום תשים עליך מלך' ומדינתו שכתוב  
פעמיים 'שום' ו'תשים', יש ללמוד שתהא אימתו עליך, ואם מחול על  
כבודו אין אימתו עלינו. מתרצת הגמרא, מצנה שאני - אגריפס מחל על  
כבודו לצורך מצוה, ובאופן זה כבודו מחול.  
שנינו במשנה, ויששכניע אגריפס ל'לא תוכל לתת עליך איש נכרי', ולגו  
עיניו דמענות, אמרו לו, אל תתירא אגריפס, אחינו אתה, אחינו אתה.  
תנא משמיה דרבי נתן, באותה שעה שאמרו לו כן, נתחייבו שונאי  
יששכאל בליה, משום שהחניפו לו לאגריפס, שלמרות שאנו היתה  
מישראל, לא היה ראוי למלוך על ישראל, משום שהיה עבד, וזהו גנאי  
לישראל שעבד ימלוך עליהם.  
אמר רבי שמעון בן חלפתא, מיום שנבחר אנרופה - כוחה של חנופה  
- שהחניפו לאגריפס, ונתעויותו הדינין - שהדיינים החניפו לבעלי  
הדינים, ונתקלקלו המעשים - שהצדיקים ראו עוברי עבירות ולא מחו  
בידם מפני חנופה, ומתוך כך למדו הדורות את מעשי הרשעים, ואין  
אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך, שמתוך שלא מחו  
ברשעים הכל למדו ממעשיהם, ונעשו כולם עוברי עבירה.  
דרש רבי יהודה בר מערקא, ואיתימא רבי שמעון בן פוי, מותר  
להחניף לרשעים בעולם הזה, שנאמר שלעתיד לבוא 'לא יקרא עוד

## המשך ביאור למס' סוטה ליום ארבעים ושנים לעומר עמ' ב

עוד מצינו שנחלקו בביאור הפסוק 'דאנה כלב איש ישחנה', שרבי אמי  
ורבי אסי נחלקו מה כוונת הפסוק, וכיצד יפתור את דאנתו. חד אמר  
שהדרך לפתור את הדאנה, הוא על ידי שיחנה מדעתו - שסיח דעתו  
הימנה. וחד אמר שהדרך להיפתר מהדאנה, היא על ידי שיחנה  
לאחריו וחבירו יתן לו עצה על דאנתו.  
שנינו במשנה, ואתם היוצאים למלחמה אי אתם בן אלא מובטח לכם  
נצחונכם, כי ה' אלהיכם החולך עמכם להלחם לכם זה מחנה ארון בו.  
שואלת הגמרא, וכל כך למה - מפני מה נקטה התורה את הלשון 'כי ה'  
וכו' חולך עמכם, בלשון הליכה, ולא נאמר 'כי ה' אלקיכם עמכם'. עונה  
הגמרא, מפני שהשם וכל בניו לחות הברית, שבהם כתוב את שם ה'  
ואת הכינוי 'אלוקיך' היו

תלמוד לומר המשך הפסוק 'כולם נבדלים' שגם היו גיבורים. וחד אמר,  
שהטעם שנקט המקרא לשון 'אשפתו', הוא כדי לרמז שיששכאל ששש  
צורכיתו מתוך שאוכלים הרבה מחמת גבורתם עושים אשפתות  
אשפתות ערימות רבות של נבל מצריהם. ללמד שגיבורים הם. ושם  
תאמר שאינם גיבורים, וריבוי הובל הוא מפני שחולי מעיים הם ואינו  
מתמת גבורה, תלמוד לומר המשך הפסוק 'כולם נבדלים'.  
ומקושיית הגמרא יש להוכיח דבר אחר, אמר רב מרי, שמע מניה ממה  
שאמרה הגמרא שמה ריבוי הובל הוא מפני שחולי מעיים הם, שהאי מאן  
דנפיש ויבליה - אדם אשר צרכיו מרובים, דבר זה מעיד שחולי מעיים  
הוא - שהוא חולה מעיים. ומוסיפה הגמרא למאי נפקא מניה - מה  
תועיל לו ידיעתו שהוא חולה מעיים, עונה הגמרא, כדי שלימית  
בנפשיה ויבקש תרופה למחלתו, טרם תחמיר מאד.

## ביאורים למסכת סוטה דף מב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 "וְהָיָה הוּא בְּשַׁעַר בְּנִימָן, וְשָׁם בָּעַל פְּקִידוֹת - מְמוֹנָה שֶׁלֹּא יֵצֵאוּ מֵהָעִיר  
2 אֶל הַכְּשָׁדִים, וְשָׁמוּ יִרְאֶה בֶן שְׁלֵמָה בֶן חֲנַנְיָה נְבִיא הַשֶּׁקֶר, וַיִּתְּפֹשׁ  
3 אֶת יְרֵמְיָהוּ הַנְּבִיא לְאַמֵּר אֵל הַכְּשָׁדִים אֲתָה נֹפֵל לְהִיטֵעַ עִמָּהֶם, וַיֹּאמֶר  
4 (לוֹ) יְרֵמְיָהוּ שֶׁקֶר אַתָּה דוֹבֵר, אֵינִי נֹפֵל אֵל (עַל) הַכְּשָׁדִים וְגו'".  
5 וּבְתֵיב "וַיִּתְּפֹשׁ" יִרְאֶה בְּרִמְיָהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל הַשָּׂרִים, וַיִּקְצֹפוּ הַשָּׂרִים  
6 עַל יְרֵמְיָהוּ, וְהָיוּ אוֹתוֹ וַתִּנָּח אוֹתוֹ בֵּית הָאֲסוּר בֵּית יְהוֹנָתָן הַסּוֹפֵר, כִּי אוֹתוֹ  
7 עָשָׂה בֵּית הַכְּלָא", הָרִי שִׁרְמִיָּהוּ נָפַל בְּיַד נִכְדוֹ שֶׁל חֲנַנְיָה נְבִיא הַשֶּׁקֶר,  
8 שֶׁחֲנַנְיָה לוֹ.

9 וַאֲמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, כָּל עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנוּפָה - שְׂאִינָם מוֹכִיחִים זֶה אֶת זֶה,  
10 מֵאוֹסֶה בְּנֵדָה, שְׁנֵאמַר "כִּי עֵדָת חֲנָה גְּלָמוּד", רִגְלָמוּד - הוּא מַלְשׁוֹן גָּדוֹל,  
11 שֶׁבֶן מְבַרְכֵי הַיָּם קוֹרִין לְנֵדָה 'גְּלָמוּדָה', מְבַרְרָת הַגְּמָרָא, מֵאִי פִירוּשׁ  
12 'גְּלָמוּדָה', וּמְדוּעַ נִדָּה נִקְרָאת כֵּן. וּמִבְּאֵר, שֶׁ'גְּלָמוּדָה' הִיא מַלְשׁוֹן גְּמוּלָה  
13 דֹּא מְבַעֲלָה - מוֹבְדֵלָת זֶה מִבְּעֵלָה. וַאֲמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, כָּל עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ  
14 חֲנוּפָה לְסוֹף גּוֹלָה, וְדָבָר זֶה נִלְמַד בְּגִזְרָה שׁוּה מִדִּהְיָבָה 'גְּלָמוּד', בְּתֵיב  
15 הָבֵא לְגַבִּי עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנוּפָה "כִּי עֵדָת חֲנָה גְּלָמוּד", וּבְתֵיב הָתָם לְגַבִּי  
16 גְּלוֹת "וְאִמְרַת בְּלִבְכֶּךָ מִי יֵלֵךְ לִי אֶת אֱלֹהֵי, וְאֵינִי שְׂבוּלָה וְגְלָמוּדָה גּוֹלָה  
17 וְסוֹרָה וְגו'".

18 אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה בַּר אֲבָא, אֲרַבְּעָ בֵּיתוֹת שֶׁל רִשְׁעִים אֵין מְקַבְּלוֹת פְּנֵי  
19 שְׂכִינָה, בֵּית לִיצִים וּבֵית חֲנִיפִים, וּבֵית שִׁקְרִים וּבֵית מַסְפְּרֵי לְשׁוֹן הָרַע.  
20 וְהַמְקוֹר לְכָךְ שֶׁבֵּית לִיצִים אֵינָה מְקַבֶּלֶת פְּנֵי שְׂכִינָה, דְּבְתֵיב שֶׁהַקְדוּשׁ בִּרְחוּ  
21 הוּא "מִשְׁדֵּךְ דְּלוֹ מִלְּהוּיֹת אֶת לִיצִים". וְהַמְקוֹר לְבֵית חֲנִיפִים שְׂאִינָה מְקַבֶּלֶת  
22 פְּנֵי שְׂכִינָה, דְּבְתֵיב "כִּי לֹא לְפָנָיו חֲנָה יִבְּאוּ". וְהַמְקוֹר לְבֵית שִׁקְרִים שְׂאִינָה  
23 מְקַבֶּלֶת פְּנֵי שְׂכִינָה, דְּבְתֵיב שְׂאִמְרָה הַקְדוּשׁ בִּרְחוּ הוּא "דוֹכֵר שִׁקְרִים לֹא יִבְּאוּ  
24 לְגִיד עֵינִי". וְהַמְקוֹר לְבֵית מַסְפְּרֵי לְשׁוֹן הָרַע שְׂאִינָה מְקַבֶּלֶת פְּנֵי שְׂכִינָה,  
25 דְּבְתֵיב "כִּי לֹא אֵל חַפְצֵי רִשְׁעָה אֲתָה, לֹא יִגְוֹרְדֵרְעַ" וּפִירוּשׁ הַפֶּסֶק הוּא, לֹא  
26 חַפֵּץ רִשְׁעָה אֲתָה מְשׁוּם שֶׁצִּדִּיק אֲתָה ה', לְכֹן לֹא יִגְוֹר בְּמִנְיָדָה - עַמֵּךְ רַע,  
27 וּפִרְשָׁה זֶה מִדְּבַרֵת בְּבַעֲלֵי לְשׁוֹן הָרַע, כִּפִּי שְׂכִינָה בְּהַמְשָׁךְ 'כִּי אֵין בִּפְיֹהוּ  
28 נִבְנוּה' וְכו'.

## הדרן עלך אלו נאמרין

## משוח מלחמה פרק שמיני

29 פֶּרֶק זֶה, עוֹסֵק בְּמַהֲלַכָה שֶׁל מַלְחַמַת יִשְׂרָאֵל עִם הַגּוֹיִים, וְהַמְשֵׁנָה שֶׁלְפָנֶיהָ,  
30 עוֹסֵקֶת בְּדַבְרֵי הַכֶּהֱן מִשׁוּחַ הַמַּלְחָמָה לְעוֹרְכֵי הַמַּלְחָמָה, בַּעַת צֹאֲתָם  
31 מִגְּבוּל הָאָרֶץ. כְּמוֹ שְׂנֵאמַר "וְהִיָּה כִּקְרַבְכֶם אֶל הַמַּלְחָמָה וְגִשְׁתָּ הַכֶּהֱן וְדָבַר  
32 אֶל הָעָם, וְאָמַר אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל אֲתָם קְרִבִּים הַיּוֹם לְמַלְחָמָה עַל  
33 אוֹיְבֵיכֶם אֵל יָרֵךְ לְבַבְכֶם אֶל תִּירָאוּ וְאֵל תַּחְפוּ וְאֵל תַּעֲרֹצוּ מִפְּנֵיהֶם, כִּי ה'   
34 אֱלֹהֵיכֶם הַזֶּהוּלָךְ עִמָּכֶם לְהַלְחֵם לָכֶם עִם אוֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֲתָכֶם".  
35 וְהַמְשֵׁנָה תִּבְאָר אֶת הַפֶּסֶקִים.

36 מִשְׁנָה. הַכֶּהֱן אֲשֶׁר נִבְחַר לְתַפְקִיד מִשׁוּחַ מַלְחָמָה, שְׁעָלִיו לְצוּוֹת אֶת הָעָם  
37 בַּעַת יִצִּיאָתָם לְמַלְחָמָה, בְּשִׁעָה שְׁמִדְרָךְ אֶת דְּבָרֵי הַחִיּוּק אֵל הָעָם  
38 הַלּוֹחֲמִים, בְּלִשׁוֹן הַקְדוּשָׁה הִיָּה מְדַבֵּר, שְׁנֵאמַר, "וְהָיָה בְּקִרְבְּכֶם אֵל  
39 הַמַּלְחָמָה" בְּצֹאֲתָכֶם אֶת גְּבוּל הָאָרֶץ, "וְגִשְׁתָּ הַכֶּהֱן" לומר אֶת דְּבָרָיו.  
40 וּמִבְּאֵר הַמְשֵׁנָה, "הַכֶּהֱן" זֶה בְּהֵן מִשׁוּחַ מַלְחָמָה אֲשֶׁר נִמְשַׁח בְּמִיּוּחַד  
41 לְתַפְקִיד זֶה. וְגַם שְׂנֵאמַר בַּפֶּסֶק "וְדָבַר אֵל הָעָם", זֶה דוּקָא בְּלִשׁוֹן  
42 הַקְדוּשָׁה.

43 "וַאֲמַר אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל וְגו'" אֲתָם קְרִבִּים הַיּוֹם לְמַלְחָמָה עַל  
44 אוֹיְבֵיכֶם" מִבְּאֵר הַמְשֵׁנָה, 'עַל אוֹיְבֵיכֶם' הַגּוֹיִים וְלֹא עַל אֲחֵיכֶם  
45 הַיְּהוּדִים. שְׂמַלְחָמָה זֶה אֵינָה לֹא כְּמַלְחַמַת שֶׁבֶט יְהוּדָה עַל שֶׁבֶט שְׁמִעוֹן  
46 הַסְּמוּךְ לוֹ בְּגִבּוּלָה, וְלֹא כְּמַלְחַמַת שֶׁבֶט שְׁמִעוֹן עַל שֶׁבֶט בְּנִימִין הַסְּמוּךְ  
47 לוֹ בְּגִבּוּלָה, שְׂאֵם תִּפְלוּ בְּיָדָם שֶׁל אֲחֵיכֶם, יִרְחֲמוּ עֲלֵיכֶם. וּבְמָה שְׁנֵאמַר  
48 בְּמַלְחַמַת פֶּקַח בֶּן רַמְלִיָּהוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עִם אַחֵי מֶלֶךְ יְהוּדָה, "וְיִקְוָמוּ  
49 הָאֲנָשִׁים מִבְּנֵי אֲפָרַיִם אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת קוֹדֶם לָכֶן, וַיִּתְּחִיקוּ בְּשִׁבְתָּה  
50 שֶׁשָּׁבוּ מִמַּלְחַמָּתָם עִימָהֶם. לְדַאוֹג לְצִרְכֵיהֶם וּלְמַחְסוֹרָם, וְכָל מַעֲרֻמֵּיהֶם  
51 - כָּל מִי שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בְּגָדִים לְלַבּוּשׁ, הִלְבִּישׁוּ אוֹתוֹ מִן הַשִּׁלָּל מִן  
52 הַמַּלְחָמָה, וַיִּלְבִּישׁוּם גַּם מִבְּגָדֵיהֶם שֶׁלָּהֶם, וַיַּעֲלִימוּ - נִתְּנוּ לָהֶם מִנְעֵלִים,  
53 וַיִּאֲבִילוּם וַיִּשְׁקוּם וַיִּסְכּוּם בְּשִׁמָּה, וַיַּנְהִילוּם - הִנְהִיגוּ וְנִשְׂאוּ בְּחִמּוּרִים  
54 לְכָל בּוֹשֵׁל - אֶת הַחֲלָשִׁים שֶׁלֹּא יָכִילוּ לִלְכֹת, וַיְבִיאֻם אֶל יְרִיחוֹ שֶׁהִיָּתָה  
55 נִקְרָאת עִיר הַתְּמָרִים, אֲצֵל אֲחֵיהֶם בְּנֵי יְהוּדָה, וַיִּשְׁוֹבוּ שׁוֹמְרִין וְגו'.

56 הָרִי שְׂאֲחִיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִרְחֲמִים וְנוֹהֲגִים בַּחֲמִלָה בְּאֲחֵיהֶם שְׂבוּי  
57 הַמַּלְחָמָה.  
58 אֲבָל אֲתָם, 'עַל אוֹיְבֵיכֶם' הַגּוֹיִים אֲתָם הוֹלְכִים לְמַלְחָמָה, שְׂאֵם תְּנוּצָחוֹ  
59 עַל יְדֵיהֶם וְתִפְלוּ בְּיָדָם בְּשָׁבִי, אֵין מִרְחֲמִין עֲלֵיכֶם אֵלֹא יִהְיֶה בָכֶם  
60 בְּאִכּוּרֵי מְרֻבָּה, לְפִיכֶךְ אֲתָם מוֹזְהִרִים, 'אֵל יָרֵךְ לְבַבְכֶם אֶל תִּירָאוּ  
61 וְאֵל תַּחְפוּזוּ' וְגו' מִמְּאֻרְעוֹת הַמַּלְחָמָה.  
62 וּמִפְּרֵט הַמְשֵׁנָה אֶת אֲרֻבַּת הָאֲזוּרוֹת שֶׁהַשְׁמִיעוּ לְלוֹחֲמִים, 'אֵל יָרֵךְ  
63 לְבַבְכֶם' - שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח לְבַבְכֶם מִפְּנֵי צְהֻלָּה - צַעֲקַת הַסּוֹסִים שֶׁהֵם  
64 עוֹשִׂים כְּדִי לְהַפְחִידְכֶם וּלְהַטִּיל מוֹרָךְ בְּלַבְבְּכֶם, וַיִּצְהָצוּהוּ - הַשְׁחָתוּ  
65 הַתְּרֻבּוֹת וְכָלִי הַמַּלְחָמָה. 'אֵל תִּירָאוּ' - אֵל יִפּוֹל מוֹרָךְ וּפְחַד בְּלַבְבְּכֶם,  
66 מִפְּנֵי הַנִּפְתָּ תִּירָסִין - הַקִּשְׁת מְגִינֵיהֶם, וְשִׁפְעַת הַקְּלָנִסִין - רִיבּוֹי חִילוֹת  
67 הַמַּלְחָמָה. 'אֵל תַּחְפוּזוּ' - אֵל תִּמְהָרוּ לְהִמְלֵט מִקּוֹל תִּקְיעַת הַקְּרָנוֹת  
68 שֶׁהֵם תּוֹקְעִים בָּהֶם כְּדִי לְהַפְחִידְכֶם. 'אֵל תַּעֲרֹצוּ' - אֵל תַּפְחָדוּ וְתִשְׁכְּרוּ,  
69 מִפְּנֵי קוֹל הַצְּנוּחוֹת אֲשֶׁר הֵם מִשְׁמִיעִים כְּדִי לְהַפְחִידְכֶם.

70 וְעַלִּיכֶם לִזְכוֹר 'כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַזֶּהוּלָךְ עִמָּכֶם', וְאֵל תִּבְטְחוּ בְּגִבּוֹרְתְכֶם  
71 כְּמוֹ הַגּוֹיִים, שֶׁהֵם בָּאֵין וּבִטְחוּם בְּנִצְחוֹנָם שֶׁל בְּשָׂרָם וְדָם, וְאֲתָם בָּאִים  
72 וּבִטְחוּם בְּנִצְחוֹנָם וּבְכֹחוֹ שֶׁל מִקְּדוּשָׁה, וְעַלִּיכֶם לְהַשִּׁיב לִבְבְּכֶם אֵלֶי  
73 וּלְבִטּוֹחַ בִּישׁוּעָתוֹ. שְׁהָרִי הַפֶּלֶשְׁתִּי אֲשֶׁר נִלְחַמוּ בִּישְׂרָאֵל, בָּאוּ וּבִטְחוּ  
74 הָיוּ בְּנִצְחוֹנָם וּבְכֹחוֹ שֶׁל גְּלוֹת הַפְּלִשְׁתִּי, וְכֵּה הָיָה סוֹפּוֹ, לְסוֹף נָפַל  
75 בְּחֶרֶב עַל יַד דּוֹד, וְנִפְּלוּ עִמּוֹ רִבִּים מִבְּנֵי עַמּוֹ, בְּיַד יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל, וְכֵן  
76 מִצִּינוּ בְּכֵן עַמּוֹן אֲשֶׁר בָּאוּ וּבִטְחוּ בְּנִצְחוֹנָם שֶׁל שׁוֹכְדֵי שָׂר צְבָאוֹ שֶׁל  
77 הַדְּרֵעוֹר מֶלֶךְ אֲרָם, מֵה הָיָה סוֹפּוֹ שֶׁל שׁוֹכֵד, לְסוֹף נָפַל בְּחֶרֶב בְּיַד דּוֹד  
78 וְחִילוֹתָיו, וְנִפְּלוּ עִמּוֹ רִבִּים מִבְּנֵי עַמּוֹ. וְאֲתָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵי אֲתָם בֶּן -  
79 אֵין הִנְהַתְכֶם מִמַּחְשַׁבְתְּכֶם כְּהַגּוֹיִים, 'כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַזֶּהוּלָךְ עִמָּכֶם  
80 לְהַלְחֵם לָכֶם וְגו' זֶה מִתְּנֵה הָאָרֶץ - מַחְנֶה יִשְׂרָאֵל, שְׁנוֹשָׁאִים עִימָם  
81 הָאָרֶץ שֶׁשְׁבָרִי לוֹחָוֹת מוֹנְחִים בְּתוֹכָהּ, וְהוּא מְסִיעֵה לָהֶם בְּמַלְחַמָּתָם וְהֵם  
82 נִרְצָחִים.

83 נִמְרָא. שִׁנִּינוּ בַּמְשֵׁנָה, 'וְדָבַר אֶל הָעָם' בְּלִשׁוֹן הַקְדוּשָׁה. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא מֵאִי  
84 קָאמַר, כִּינֵד נִרְדַּשׁ מִהַפְּסוּק שֶׁהַכֶּהֱן חַיִּב לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן הַקְדוּשָׁה, מִבְּאֵר  
85 הַגְּמָרָא הָכִי קָאמַר, שְׁנֵאמַר בְּפִרְשַׁת מִשׁוּחַ מַלְחָמָה 'וְדָבַר, וְלִחְלָן  
86 בְּמַעֲמַד הָרִי סִינִי הוּא אוֹמֵר, "מִשָּׁה יִדְבַר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל",  
87 וְדוֹרְשִׁים 'דִּיבּוֹר דִּיבּוֹר' גִּזְרָה שׁוּה, מֵה לִחְלָן בְּמַעֲמַד הָרִי סִינִי, אָמַר מֹשֶׁה  
88 אֶת דְּבָרָיו בְּלִשׁוֹן הַקְדוּשָׁה, שְׁהָרִי עֲשֵׂרַת הַדְּבָרוֹת נִאֲמָרוּ בְּלִשׁוֹן הַקְדוּשָׁה,  
89 אָף בָּאֵן הַמִּשׁוּחַ מַלְחָמָה מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן הַקְדוּשָׁה.

90 בַּמְשֵׁנָה מִבְּאֵר, שְׁדוּקָא מִשׁוּחַ הַמַּלְחָמָה אוֹמֵר אֶת דְּבָרֵי הַחִיּוּק לָעָם,  
91 מִבִּיאָה הַגְּמָרָא אֶת הַמְקוֹר לְכָךְ. תִּנּוּ רַבֵּנּוּ, 'וְגִשְׁתָּ הַכֶּהֱן וְדָבַר אֵל הָעָם',  
92 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא, יָכוֹל - שְׂמָא כָּל בְּהֵן שִׁרְצָה יוֹכֵל לְדַבֵּר אֶת דְּבָרֵי  
93 הַחִיּוּק לָעָם, תִּלְמוּד לומר בְּהַמְשָׁךְ הַפֶּרֶשָׁה 'וְדָבַר הַשְׁוֹתָרִים' -  
94 שֶׁהַשְׁוֹתָרִים מְדַבְּרִים לָעָם דְּבָרֵי חִיּוּק נוֹסְפִים מִלִּדְּבַר הַכֶּהֱן, וּמִסְמִיכוֹת  
95 הַפֶּסֶקוֹת יֵשׁ לְמִדּוֹר שְׁמַה הַשְׁוֹתָרִים בְּמִמוּנָה - שְׁמוֹנוּ לְתַפְקִיד זֶה, אָף  
96 בְּהֵן בְּמִמוּנָה - שֶׁהַתְּנִיחָה לָכֶךְ, וְלֹא כָּל כּוֹן שִׁרְצָה. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא,  
97 וַאֲיָמָא בְּהֵן גְּדוֹל, שְׁהָרִי הוּא מְמוֹנָה לְכַהֲנוֹת גְּדוֹלָה. וּמִתַּרְצָה, שֶׁהַכֶּהֱן  
98 צָרִיךְ לִהְיוֹת דּוּמִיָּא דְּשׁוֹמֵר, מֵה שׁוֹמֵר מִדּוּתוֹ שֶׁיֵּשׁ שׁוֹפֵט הַמְּמוּנָה עַל  
99 גְּבִיּוֹ הוּא מוֹרָה לוֹ לְרִדּוֹת אֶת הַצִּרִּיק לָכֶךְ, אָף בְּהֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת שֶׁיֵּשׁ  
100 מְמוּנָה עַל גְּבִיּוֹ, וְהוּא הַכֶּהֱן גְּדוֹל, אֲבָל הַכֶּהֱן גְּדוֹל אֵין מְמוֹנָה מַעֲלִיָּה.  
101 שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא, הָרִי בְּהֵן גְּדוֹל נְמִי, הַאֲיָמָא מִיָּךְ שְׁהוּא מְמוֹנָה עַל גְּבִיּוֹ.  
102 וּמִתַּרְצָה, 'מְמוֹנָה' שְׂאִמְרָנוּ, דוּקָא בְּעִבְדוּתָהּ קָאמַר - מִינֵי הַנוֹגֵעַ  
103 לְעִבְדוּתָהּ, וְכֵהֱן גְּדוֹל אֵין מְמוֹנָה עֲלֵיו בְּעִבְדוּתָהּ. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא, וַאֲיָמָא  
104 שֶׁהַכֶּהֱן הַמּוֹכֵז כָּאֵן הוּא הַסֵּקֶן, שְׁהוּא מְמוֹנָה, וְהַכֶּהֱן גְּדוֹל מְמוֹנָה עֲלֵיו  
105 בְּעִבְדוּתָהּ. מִתַּרְצָה הַגְּמָרָא, שְׂאִמְנָם עַל הַסֵּקֶן יֵשׁ מְמוֹנָה, אֶךְ הַסֵּקֶן עֲצֻמָּה  
106 לֹא מְמוּנָה הוּא לְשׁוֹם דָּבָר, דְּתִנְיָא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא סֵנָן הַבְּהִינִים,  
107 מֵה - לֵאמֹר דָּבָר הַסֵּקֶן מְמוּנָה, וּמִבְּאֵר, שְׂאֵם אִירַע בּוֹ פְּסוּל בְּהֵן  
108 גְּדוֹל בְּמַהֲלַךְ עִבְדוּתָהּ, נִכְנָם הַסֵּקֶן, וּמִשְׁמִשׁ תַּחְתִּיּוֹ. אֲבָל קוֹדֶם שְׂאִירַע  
109 פְּסוּל, אֵין לִסְגָן שׁוֹם מִינֵי עִבְדוּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְהָרִי הוּא כָּכָל כּוֹן,  
110 וּבְהִכְרַח שְׁתַּנְמָנָה כּוֹן מִיּוּחַד לְמַלְחָמָה, וְהוּא מִשׁוּחַ מַלְחָמָה.

111 שִׁנִּינוּ בַּמְשֵׁנָה, שֶׁהַכֶּהֱן פּוֹתַח בְּלִשׁוֹן זֶה 'וַאֲמַר הַכֶּהֱן אֲלֵיהֶם, שִׁמְעוּ  
112 יִשְׂרָאֵל'. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא, מֵאִי שְׂנָא - מְדוּעַ הַכֶּהֱן מִתְחִיל אֶת דְּבָרָיו  
113 בְּלִשׁוֹן 'שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל'. וּמִבְּאֵר, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן

## סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מב עמוד א

רש"י

תוספות

**משוח** מלחמה. נראה האי דלא תנא הכי משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם כיצד כדקתני בפרק אלו נאמרין (לעיל דף לב). מקרא בבורים כיצד משוח דחתם סליק מיניה דתני לעיל מיניה ואלו נאמרין בלשון קודש אבל תימה למה הקדים פרק זה קודם פרק עגלה ערופה והלא שנה משוח מלחמה בבבא אחרונה אחרי כולן ויש לומר דחתם הקדים פרשת עגלה ערופה משום דאיירי בפרשת המלך נקט בתריה פרשת עגלה ערופה אבל הכא שבא לפרשה מקדים משוח מלחמה משום דוטררי מיליה ופסיק ושדי להו וא"ת וליתני לעיל פרשת משוח מלחמה כדתינן פרשת עגלה ערופה יש לומר דלא שייך למימר פרשת משוח מלחמה שהרי לא

נתנה משוח מצות קריאה אלא משום הטראה: **הכי** קאמר שנאמר דבר. ירושלמי למה בגין דכתי' ודבר הרי ק"ש דכתי' בה ודברת בם והיא נאמרת בכל לשון אלא בגין דכתיב בה אמירה הרי פרשת ודוי מעשר הרי כתיב בה אמירה והיא נאמרת בכל לשון אמר רבי חגי נאמר כאן הגשה ונאמר להלן הקודש ונגשו הכהנים בני לוי מה נגישו שנה' להלן בלשון קודש אף כאן בלשון קודש עד כהן כרבי עקיבא דאמר לשונות ריבויין הן כרבי ישמעאל דאמר לשונות כפולין הן ברם מאי אמר ר' חייא בר אבא נאמר כאן נגישו ונאמר להלן נגישו ונגשו משה אל הערפל מה לשון הקודש אף כאן לשון הקודש מסתברא דלא ופקדו שרי צבאות בראש העם ואחרי כן ונגשו הכהן דבר אל העם בטר דמתקן להון הוא משמע לון:

**סגן** לאו ממונה הוא. ואם תאמר הא אמרינן בסנהדרין פרק כהן גדול (דף יט.) כשהוא מנחם אחרים כל העם עוברין זה אחר זה והממונה ממצעו ותניא כשהוא עומד בשורה לנחם את האחרים סגן ומשוח מלחמה עומד בימיו ואמר רב פפא ש"מ מהא מתניתין תלת שמע מינה היינו סגן היינו ממונה יש לומר דאי ממונה היה לדברים שמינהו אחיו הכהנים כדתנן (יומא דף כח.) אמר להם הממונה אבל מן התורה אין לו שום מנוי ושררה יותר על אחיו הכהנים ואינו אלא כעין מינוי אמרכל וגזיבר שגידלוהו אחיו הכהנים:

מאה

"ויהי הוא בשער בנימין ושם בעל פקדת ושמו ירמיה בן שלמיה בן הנניה ויתפש את ירמיה הנביא לאמר אל הפשדים אתה נפל. ויאמר ירמיהו שקר אינני נפל אל הפשדים", וכתוב: "ויתפש ירמיהו ויבאיהו אל השרים". ואמר ר' אלעזר: כל עדה שיש בה חנופה מאוסה כנדה, שנאמר: "פי עדת חנף גלמוד", שכן בכרפי הים קורין לנדה "גלמודה". מאי "גלמודה"? גמולה מבעלה. ואמר ר' אלעזר: כל עדה שיש בה חנופה לסוף גולה, כתיב הכא "פי עדת חנף גלמוד", וכתוב התם "ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גלה וסורה". אמר ר' ירמיה בר אבא: איבע כיתות אין מקבלות פני שכינה: בת ליצים, וכת חניפים, וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע. בת ליצים, דכתיב: "משך ידו את ליצים". בת חניפים, דכתיב: "פי לא לפניו חנף יבוא". בת שקרים, דכתיב: "דבר שקרים לא יכון לגד עני". בת מספרי לשון הרע, דכתיב: "פי לא אל הפך רשע אתה לא יגרד רע" צדיק אתה ה' לא יגור במגודך, רע:

## הדרן עלך אלו נאמרין

**משוח** מלחמה, בשעה שמדבר אל העם, בלשון הקודש היה מדבר, שנאמר: "ויהי פקדונם אל המלחמה ונגש הכהן" זה כהן משוח מלחמה "ודבר אל העם" בלשון הקודש. "ואמר אליהם שמע ישראל וגו' על איביכם" ולא על אחיכם, לא יהודה על שמעון ולא שמעון על בנימין. שאם תפלו בידם ויחמו עליכם, כמה שנאמר "ויקמו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בלשונם וכל מעריפיהם הלבישו מן השלל וילבשו ויגעלו ויאכלו וישקו ויטבחו וינהלו בחרמם לכל בושל ויביאום ירחו עיר התקרים אצל אחיהם וישבו שמרון" וגו'. על איביכם אתם הולכים, שאם תפלו בידם אין מרחמין עליכם. "אל ירד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו", "אל ירד לבבכם" מפני צהלת סוסים וצחצוח חרבות, "אל תיראו" מפני הגפת תריסין ושפעת הקלפסין, "אל תחפזו" מקול קרנות, "אל תערצו" מפני קול צווחות, "פי ה' אליהם ההלך עמכם" הם באין בנצחונם של בשר ודם,

ואתם באים בנצחונם של מקום. פלשתיים באו בנצחונם של גלית, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. בני עמון באו בנצחונם של שבד, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. ואתם, אי אתם כן, "פי ה' אליהם ההלך עמכם להלחם לכם" זה מנחה הארון: **גמ'** מאי קאמר? הכי קאמר: שנאמר "ודבר", ולהלן אומר: "משה ידבר והאלהים יענו בקול" מה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש. תנו רבנן: "ונגש הכהן ודבר אל העם" יכול כל כהן שירצה? תלמוד לומר "ודברו השטרים", מה שוטרים בממונה, אף כהן בממונה. ואימא כהן גדול? דומיא דשוטר, מה שוטר שיש ממונה על גביו, אף כהן שיש ממונה על גביו. כהן גדול גמ', האימא מלך על גביו? בעבודתו קאמר. ואימא סגן? סגן לאו ממונה הוא, דתניא אמר ר' חנינא סגן הכהנים: למה סגן ממונה? שאם אירע בו פסול בכהן גדול נכנס ומשמש תחתיו: "ואמר אליהם שמע ישראל": מאי שנא "שמע ישראל"? אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי, אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל: אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית, אי אתם נמסרין בידם: "אל ירד לבבכם אל תיראו" כו': תנו רבנן: פעמיים מדבר עמם, אחת בפסוק ואחת במלחמה. בפסוק, מה הוא אומר?

שמעו

1 ויהי הוא בשער בנימין. לאחר כמה ימים  
2 היה ירמיה יוצא מירושלים ללכת ארץ  
3 בנימין לחלוק נחלה שנפלה לו, ותפסו  
4 ירמיה ויאמר לו אל הפשדים אתה נפל:  
5 גמולה. בדולה, כמו וגמול (נפלאות כל): משך  
6 ידו. הקב"ה מדוית את לוצצים: לא יגרד  
7 רע. לא יגור עמך רע, וגבי מספרי לשון  
8 הרע כתיב, דכתיב ביהוה פרשקא כי אין  
9 בפייה נכונה וגו':

## הדרן עלך אלו נאמרין

10 מתני'. משוח מלחמה. כהן שנתיבד  
11 לך, שנאמר ונגש הכהן וגו', ובמקרא פריך  
12 מאי קאמר: ויקומו האנשים. כתיב גבי  
13 פקח בן רמליהו שנלחם עם אחז בדברי  
14 הנמים, ששבו מבני יהודה הרבה ושם היה  
15 נביא עודד שמו והזכירם לבני ישראל  
16 ואמר להם בחמת ה' על בני יהודה נתנם  
17 בידים והזכירם בהם לאין מרפא, ועתה  
18 אתם אומרים לבבש אותם לעבדים,  
19 שמעוני והשיבו את השביה וגו': לל  
20 בושל. כל הכושלים שבהם שאינן יכולין  
21 לילך ברגליהם: צהלת סוסים. ענף סוסים  
22 קרי צהלה בלשון המקרא: קלפסין. חילות:  
23 הגפת תריסין. מגיפין וסוגרין ומדקקין  
24 התריסין זה סמוך לזה כדי שיקשו זה על  
25 זה, ודקול נשמע כקול המון לאים על  
26 שכןגדם: שובד. שר צבא הדרעור: גמ'.  
27 מאי קאמר. הכי יליף לשון הקדש מהבא:  
28 דומיא דשוטר. תירוצא היא. השופט  
29 ממונה על השוטר, ששוטר עשוי לנגוש את  
30 מי שיצוה השופט לכוחו ואימא סגן. מדבר  
31 בדברים הללו דהא ממונה הוא ויש ממה  
32 על גביו: למה סגן ממונה. לאיזה דבר הוא  
33 ממונה ומוכן: שאם אירע כו'. אבל בעוד  
34 שלא אירע פסול לכהן גדול אין לסגן גדלה  
35 של כלום: מאי שנא שמע ישראל. למה  
36 מתחיל בלשון זה: פעמים מדבר עמם,  
37 אחת בפסוק. כשיצאו מארצם:  
38 שמעו



## ביאורים למסכת סוטה דף מב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

כמו כן, בבתיבת שמה של אמו של גלית, מצינו חילוקים, שבמקום אחד  
 בתיבת ששמה היה 'הרפה', ובתיבת במקום אחר, ששמה היה 'ערפה'.  
 ובביאור דבר זה, נחלקו רב ושמואל, חד אמר, 'הרפה' שמה האמיתי,  
 ולמה נקרא במגילת רות שמה 'ערפה' לרמז שהכל עורפין אותה  
 מאחריה - שהפקירה את עצמה לזנות בדרך ההזמה. פנים כנגד עורף.  
 וחד אמר, 'ערפה' שמה האמיתי, ולמה נקרא שמה בנביא שמואל  
 'הרפה' לרמז שהפקירה עצמה לזנות, כך שהכל דשין אותה בביאתן  
 בהרפות - חטים כתושים, שנכתשו על ידי דשה מרובה.  
 ומביאה הגמרא ראייה לכך שחטים כתושים מכונים 'הרפות' וכן הוא  
 אמר על האשה אשר הסתירה את ימותה ואחמיע, "ותקח האשה  
 ותפרוש את המסך - הולין על פני הכהן שבו הסתירו ותשמיש עליו  
 על המסך שפרשה הרפות" - חטים כתושים, שדרך לשוטחם כדי  
 לייבשם, ומכאן ש'הרפות' הן חטים כתושים, כי אותם רגילים לפרוש  
 לייבוש. ואי בעית אימא מהכא, שנאמר במשלי, שאף "אם תביתוש -  
 תטחן עד דק את האויל - השוטה במכתש כדי להסיר את שטותו ממנו,  
 ותכתוש אותו בתוף - יחד עם הרפות החטים הכתושים בעלי" -  
 במכתש, לא יסור מאיוולתו. ומכאן, ש'הרפות' הן חטים כתושים, שאת  
 אלו דרך לכתוש במכתש.  
 הגמרא מבארת את הנאמר בנביא על מפלת בני ערפה ביד דוד ועבדיו.  
 "ואת ארבעת הגיבורים אלה יולדו - נולדו להרפה אם גלית בנת  
 ויפלו ביד דוד ובני עקביו" מבארת הגמרא מאי ניהו אלה שנולדו  
 לה, אמר רב חסדא, ששמותיהם הם כן, ומדון, גלית, וישבי בנב,  
 הנזכרים ברות פרק. נאמר בפסוק דלעיל, "ויפלו ביד דוד ובני עקביו",  
 מבארת הגמרא, הסיבה שנפלו ביד דוד היא דכתיב "ותשק ערפה  
 לחמורתה, ולא דבקה בה, ורות דבקה בה/ אמר רבי יצחק, אמר  
 הקדוש ברוך הוא, יבואו בני הנשוקה - שהיא ערפה ויפלו ביד בני  
 רות הדבוקה בנעמי. דרש רבא על בני ערפה הגיבורים, שבשכר ארבע  
 דמעות שהורידה ערפה על חמורתה בעת שנפרדה, זכתה ערפה ויצאו  
 ממנה ארבעה גבורים אשר נלחמו בישראל. ודבר זה נלמד ממה שנאמר  
 בעת הפרידה מנעמי "ותשאנה קולן ותבכנה עוד" הרי שבכו פעם  
 שניה, נוסף על מה שהזכיר כבר באותו פרק שבכו קודם, ושתי בכיות  
 משתי ענים, הן ארבע דמעות, ובכיות זה זכתה לארבעה בני גיבורים.  
 בתיבת על חניית של גלית את הלשון 'חץ חנית' שהוא לשון מחצה,  
 וקרינן - ואילו הקרי הוא 'עץ חנית' שזה הוא לשון עץ, שממנו עשויה  
 ידית החנית. מבארת הגמרא, אמר רבי אלעזר, שהלשון 'חצי' בא לרמוז,  
 שעדיין התיאור של גבורת גלית לא חניענו - אינו ממצה לחצי שבחו  
 - אפילו את חצי שבח גבורתו של אותו רשע, וזכאן - ממה שהנביא  
 לא פירש אפילו את מחצית גדולתו או למדי, שאסור לספר בשבחן  
 של רשעים ולפיכך תיאר רק את מקצת גדולתו. שואלת הגמרא, אם כן,  
 ולא לפתח ביה כלל - מדוע תיאר הנביא את מקצת שבחו הרי יש  
 איסור בדבר, מתרצת הגמרא, שמטרת המקרא היתה לאודעי שבחיה  
 דדוד שלחם עם גלית ונצחו, למרות גבורתו העצומה.  
 שנינו במשנה, וכך מצינו בגמ' עמון אשר באו ובטחו בנצחונם של שובך  
 בו, מבארת הגמרא את שמו וגבורתו של שובך, והשינוים שמצינו  
 בבתיבתו. בתיבת בספר שמואל ששמו היה 'שובך', ובתיבת בדברי הימים  
 ששמו 'שוף', ובביאור דבר זה נחלקו רב ושמואל, חד אמר, 'שוף' שמו  
 האמיתי, ולמה נקרא שמו בספר שמואל 'שובך', מפני ששעשו -  
 מבנה גופו היה גבוה בשוף. וחד אמר, 'שובך' שמו האמיתי, ולמה  
 נקרא שמו בדברי הימים 'שוף', מפני שכל הוראה אותו נשפך לפניו  
 בקלותו - שהיה שופך דמים רבים.  
 כמו כן, מצינו שנחלקו רב ושמואל לגבי דרשת הפסוק האמור בנביא  
 לגבי חילות נבוכדנצר. נאמר עליהם "אשפתו כקבר פתוח בולם  
 גבורים". ובביאור מקרא זה נחלקו רב ושמואל, ואמר לה שנחלקו בזה  
 רבי אמי ורבי אסי, חד אמר שהלשון 'אשפתו' הנאמר בפסוק מלמד  
 שבשעה שזורקין חץ הורגים אנשים רבים ועושים אשפות אשפתות  
 ערימות רבות של חללים מחמת זריקת החץ, וללמד שגיבורים היו.  
 ושמו תאמר שלא היו גיבורים, ומה שהרגו רבים כל כך, זה מפני  
 שאומנין בקרב היו, כלומר, מומחים ובעלי תכסיסים, ולא גיבורים.

שמינו דברי מערכי המלחמה - את כללי המלחמה, מי ראוי להישאר  
 במלחמה, ומי עליו לחזור. ונקודו לביתם כל הראויים לחזור, שהם הבונה  
 בית והנוטע כרם והנושא אשה והירא ורך הלבב.  
 ממשיכה הברייתא לבאר את חלקם השני של דברי הכהן, במלחמה -  
 בתחילתה של המלחמה, מה הוא אומר אל ידך לבבכם - אל ישבר  
 לבבכם מפחד המלחמה, אל תיראו במחשבתכם ובליבכם מאימת  
 המלחמה, ואל תתפאו - אל תמהרו להימלט, ואל תערצו - אל  
 תישברו את מהלך המלחמה. ומבארת הברייתא, שהכהן מזהירם בארבע  
 אזהרות אלו, כנגד ארבעה דברים - פעולות מיוחדות שעוברי ברכים  
 הנלחמים בכך עושים על מנת להטיל מורכ בלבבם. ואלו הדברים,  
 מניפין - מקשים בתריסים, ומריעין - תוקעים בקרנות וצולחין בקולם  
 על מנת להפחיד, ורומקין בצהלת סוסיהם ובדהרתם להשמיע קול גדול.  
 שנינו במשנה, פלשתים באו בנצחונם של גלית בו, מבארת הגמרא,  
 מי הוא גלית, כיצד נלחם בישראל ומה היה סופו. מבארת הגמרא מדוע  
 נקרא גלית, אמר רבי יוחנן, מפני שעמד בגליו פנים - בעזות פנים  
 לפני הקדוש ברוך הוא ובכיכול לחם בו. שנאמר שאמר גלית לישראל  
 'ברו - בחרו לכם איש ויירד אל' להילחם בו. ומבארת הגמרא, ואין  
 'איש' אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר בשירת הים, 'ה' איש מלחמה'.  
 וכתשובה לדבריו אמר הקדוש ברוך הוא על גלית, הריני מפילו והורגו  
 על יד בני איש - דוד שהיה נער ולא הגיע לכלל איש, שנאמר 'וידוד בן  
 איש אפרתי הנה' - מיושב בית לחם אשר בארץ אפרת.  
 אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר, בשלשה מקומות - שלוש פעמים  
 'קדו פיו לאותו רשע' רמז גלית בדבריו את מפלתו העתידית. אחד,  
 במה שאמר לישראל, 'ברו לכם איש ויירד אל' - וממה שאמר לשון  
 'יירד אלי' ולא אמר וילחם אתי, משמע שיגבר עלי. ואידך - פעם שניה,  
 במה שאמר לישראל, על אותו איש אשר תבררו 'אם יוכל להלחם אתי  
 והפני וגו', הרי שתחילה נקט את האפשרות שינצח. ואידך, דקאמר  
 'לוי גלית לדוד בשעה שבא להילחם עימו, והכלב אנכי בעניך כי אתה  
 בא אל' במלכות' אשר בהם מכים את הכלבים, וממה שאמר הלשון 'בא  
 אלי', משמע, שינצח על ידי דוד. שואלת הגמרא, הרי דוד נמי אמר ליה  
 לגלית 'אתה בא אלי', ואם כן אין זה לשון כישלון, שהרי דוד נקט את  
 הלשון 'בא אלי', ואם כן אין זה לשון כישלון, שהרי דוד ניצח. מתרצת  
 הגמרא, דוד הדר אמר ליה - הוסיף ופירש את דבריו במה שאמר  
 "ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלהי (ישראל) מערכות ישראל  
 אשר תרפת" ובכוח זה אנצחך. ולפיכך דוד סמך את דבריו על כוחו של  
 ה', ואין בדבריו הבעת חולשה.  
 נאמר בגלית 'וינש הפלשתי אל מחנה ישראל השכם והערב', מבארת  
 הגמרא, אמר רבי יוחנן, מהו 'השכם והערב', שמטרתו של גלית היתה  
 כדי לבטל ישראל מקריאת שמע שחרית וערבית שבזכותה הם  
 ניצולים מאויביהם. עוד נאמר בגלית, 'ויתנצב ארבעים יום' לחרף  
 ולגדף ולבטלם ממצוות, אמר רבי יוחנן, שהטעם שהיתה לו אפשרות  
 לעשות כן למשך זמן זה, היא כנגד ארבעים יום שנתנה כהן תורה  
 שהתאחרה נתינת התורה מעשרת הדברות, לפיכך היה לו כח להתיצב  
 ארבעים יום.  
 נאמר על גלית 'ויצא איש הבינים מן חנות פלשתים וגו'. מבארת  
 הגמרא, מאי בינים - מדוע כונה כך. אמר רב, מפני שמבונה - מנוקה  
 מכל מום, שהיה גופו נקי ממום של כיעור. ושמואל אמר, מפני שהיה  
 בינוני - אמצעי שפאחיו - בין ארבעת אחיו. דבי רבי שילא אמר, מפני  
 שהוא עשוי בחזק רב כנגדו. רבי יוחנן אמר, מפני שבאו על אמו מאה  
 פלשתים בבת אחת, ולפיכך היה בר - בן מאה פשי - מנאפים, וחדא  
 נאנאי - ורק אחד היה אביו האמיתי, ואיש הבינים' פירושו, שיצא מבין  
 הרבה אנשים.  
 בפסוק נאמר 'וגלית שמו מנת', תני רב יוסף, ממה שלא נאמר 'גלית  
 הגית' אלא 'מנת', בא לרמז שהכל דשין בביאתם את אמו בנת -  
 כדישת הענבים בגת. בתיבת על גלית, שהיה מעקרות פלשתים, וקרינן  
 - והקרי של תיבה זו היא מעקרות פלשתים, ומבארת הגמרא תני רב  
 יוסף שנקט הפסוק תיבת 'מערות' כדי לרמוז, שהכל הערו באמו - באו  
 על אמו קודם שנולד.

## שמואל-ב כג טז-לא

**כג.** מו ויבקעו שלשת הגברים במחנה פלשתים וישאבו-מים מבאר (מבור קרי) בית-לחם אשר בשער וישאו ויבאו אל-דוד ולא אבה לשתותם ויפך אתם ליהוה: ויאמר חלילה לי יהוה מעשתי זאת היום האנשים החלכים בנפשותם ולא אבה לשתותם אלה עשו שלשת הגברים: יח ואבישי אחי יואב בן-צרויה הוא ראש השלשי (השלשה קרי) והוא עוזר את-חניתו על-שלש מאות חלל ולו-שם בשלשה: יט מן-השלשה הכי נכבד ויהי להם לשר ועד-השלשה לא-בא: כ כונניו בן-יהוידע בן-איש-חיי (חיל קרי) רב-פעלים מקבצאל הוא הבה את שני אראל מואב והבה את-האריה (הארי קרי) בתוך הבאר ביום השלג: כא והוא-הכה את שני אראל מואב והוא ירד והבה את-האריה (הארי קרי) בתוך הבאר ביום השלג: כב והוא-הכה את-איש מצרי אשר (איש קרי) מראה וביד המצרי חנית וירד אליו בשבט ויגול את-החנית מיד המצרי ויהרגו בחניתו: כג אלה עשה בניהו בן-יהוידע ולו-שם בשלשה הגברים: כד מן-השלשים נכבד ואלה-השלשה לא-בא וישמחו דוד אל-משמעתו: כה עשהאל אחי-יואב בשלשים אלחנן בן-דוד בית לחם: כו שמה החרדי אליקא החרדי: כז חלץ הפלמי עירא בן-עקש התקועי: כח אביעזר הענתתי מבני החשתי: כט צלמון האחחי מהרי הנמפתי: ס חלב בן-פענה הנמפתי ס אתי בן-ריכי מגבעת בני בנימן: ס בניהו פרעתי הדי מנחלי געש: ס לא אביעזר לבון הערכתי עומות הפרחמי:

רש"י

(טז) ויסך אותם לה'. כך אמר: מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי, כל המוסר עצמו למיתה על דברי תורה, אין אומרין שמועה מפיו, ומאי ויסך אותם לה', דאמרינהו משמיה דגמרא (שם סא א): (יז) הדם האנשים. לשון תמיהה: (יט) ועד השלשה לא בא. (תרגום): ולתלת גברין לא מטא: (כ) את שני אראל מואב. (תרגום): ית תרין רברבי מואב. ורבותינו אמרו (ברכות יח ב): שלא הניח כמותו, לא במקדש ראשון, ולא במקדש שני: אריאל מואב. על שם שבנאו שלמה, שבא מרות המואביה: (כג) מן השלשים. כל שלשים שבפרשה זו תירגם יונתן: גבריא

## מצודת דוד

## מצודת ציון

(טז) ויבקעו. כאשר שמעו שהתאוה לה, הלכו מעצמם לעשות נחת רוח לדוד, ועברו דרך המחנה, וכאלו בקעה לעשות בה דרך לעצמם: ויסך. שפכם ארצה לשם ה': (יז) ויאמר. נתן טעם על שלא שתה מהם, ואמר חלילה וגו', רצה לומר: חולין הוא לי לשתותם, מחמת יראת ה': הדם האנשים. וכי אשתה דם האנשים אשר הלכו בסכנת נפשותם, רצה לומר: הלא לדם יחשב: (יח) הוא ראש השלשה. הוא היה הראש מהשלשה שבקעו להביא המים לדוד: והוא עוזר וגו' על וגו'. רוצה לומר: על ההריגה וסמוך לה היה עוזר את חניתו להלחם עמו, כאלו עתה התחיל להלחם: ולו שם בשלשה. רוצה לומר: שהיה מפורסם לגבור בין שלשת גבורים הראשונים, והם עדינו ואלעזר ושמה אשר גם עם כל גבורתם, החשיבו גם את אבישי לגבור: (יט) מן השלשה. רוצה לומר: מבין שלשה שואבי המים, הם ראשי השלשים: הכי נכבד. האמת הוא היה המכובד שבהם, ולזה היה לשר על השנים אשר עמו: ועד השלשה. אבל לא בא למעלת השלשה הראשונים: (כ) רב פעלים. פעל הרבה גבורות: מקבצאל. שם מקום: שני אריאל מואב. תרגם יונתן: תרין רברבי מואב, ועל שם גבורתם קראם 'אריאל', שהיא מלה מורכבת מן 'ארי', ומן 'אל', שהוא ענין חוזק, כמו (יחזקאל לא יא): ביד אל גוים: בתוך הכור. עם כי המקום דחוק להתחזק בו: ביום השלג. עם היות כי טבע הארי להתחזק ביותר בזמן הקור, ומטבע האדם להמנע ממנו הפעולות החיוניות בתגבורת הקור, עם כל זאת נתגבר עליו והכהו נפש: (כא) איש מראה. רוצה לומר: בעל פרצוף גדול המטיל אימה: (כב) אלה. הפעלים ההם: ולו שם. רצה לומר: שהיה מפורסם לגבור בין שלשה הגבורים שואבי המים שהיו ראשי השלשים, ורוצה לומר: שעם כל גבורתם החשיבו גם אותו לגבור, אבל שלשה הגבורים הראשונים, לא החשיבו אותו למאומה לגדול הגבורה אשר היה בהם: (כג) מן השלשים. החשוב למטה בענין היה נכבד מאוד, ולזה לא חשבוהו עמהם, אבל לא בא למעלת שלשה שואבי מים ראשי השלשים, ולזה לא חשבוהו גם עמהם: אל משמעתו. להיות עמו, לשמוע ולעשות כל אשר יצוה: (כד) בשלשים. רוצה לומר: עם שהיה נכבד קצת מן השלשים, מכל מקום לא גדלה מאוד מעלתו עליהם, ולזה נחשב גם הוא עם השלשים שחושב והולך, ואם כן היו שלשים במספר, וזלת עשהאל:

## תהלים נ ט"ט

נ. ט לא־אָקח מִבֵּיתְךָ פֶּר מִמְּכַלְאֲתֶיךָ עֲתוּדִים: י פִּי־לִי כְלִי־חַיִּי־עַר בְּהִמּוֹת בְּהַר־רִי־אֶלֶף: יא יִדְעָתִי כְלִי־עוֹף הָרִים וְזִיז שְׂדֵי עֲמָדִי: יב אֶסְ-אֶרְעֵב לֹא־אֶמָּר לָךְ פִּי־לִי תָבֵל וּמְלֹאָה: יג הָאוֹכֵל בֶּשֶׂר אֲבִירִים וְדָם עֲתוּדִים אֲשַׁתֶּה: יד זָבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה וְשָׁלֵם לְעִלְיוֹן נְדָרֶיךָ: טו וְקִרְאֵנִי בְיוֹם צָרָה אֲחַלֶּצֶךָ וּתְכַבְּדֵנִי: טז וְלִרְשָׁעִי אֶמָּר אֱלֹהִים מִהֲלָךְ לְסַפֵּר חֲקִי וּתְשֹׂא בְרִיתִי עַל־פִּיךָ: יז וְאַתָּה שְׁנֵאתָ מוֹסֵר וּתְשַׁלֵּךְ דְּבָרִי אַחֲרֶיךָ: יח אֶסְ-רָאִיתִי גִבּוֹר וְתִרְץ עִמּוֹ וְעַם מְנַאֲפִים חִלְקָךָ: יט פִּיד שְׁלַחְתָּ בְרָעָה וּלְשׁוֹנְךָ תִּצְמִיד מְרֻמָּה:

רש"י

(ט) לא אקח מביתך פר. לא שלך הם אלא שלי: ממכלאתיך. הוא דיר הצאן כמו גזר ממכלה צאן (חבוקק ג') פאר"ק בלע"ז: (י) בהמות בהררי אלף. הוא (שור) שהוא רועה אלף הרים ליום וכל יום ויום הם צומחים, י"מ אלף הרים או אלף פרסאו' או שם אלף פרים, וי"מ שהוא כמו שגר אלפיך כלומר הרים מלאים בקר בעבור שהזכיר לא אקח מביתך פר: (יא) וזיז שדי עמדי. רמש השדה זיז על שהם זזים ממקום למקום אישמוכימנ"ט בלע"ז: עמדי. אני יודע את כלם: (יג) האוכל בשר אבירים. לא אמרתי לך להביא זבח שאני צריך לאכילה אלא נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני: (יד) זבח לאלהים תודה. התודה על מעשיך ושוב אלי זהו זבח שאני חפץ בו ואחר כך שלם לעליון נדריך כי אז יתקבלו לרצון: (טו) ותכבדני. שזה הוא כבודי שאושיע את הבוטחים בי: (טז) ותשא בריתי. תורת: (יח) ותריך עמו. נתרצית ללכת עמו: (יט) תצמיד מרמה. תרגיל אצלך רמיה לדבר רעה, תצמיד אגוטא"ש בלע"ז, כמו (במדבר י"ט) צמיד פתיל (סא"א):

## מצודת דוד

(ט) לא אקח. לא צויתי לקחת מביתך פר להקריב לפני: ממכלאותיך. מוסב על לא אקח: (י) כל חיתו יער. עם שאינם בידך הלא המה בידי: בהמות בהררי אלף. הבהמות המצויות ברבוי ההרים ולא ידעתם, ורז"ל אמרו שעל שור הבר יאמר כמ"ש הנה בהמות אשר עשיתי עמך (איוב מ') והוא ניזון בכל יום במרעה אלף הרים: (יא) ידעתי. מה שאינם ידועים לך: וזיז שדי. הבריות הזזים ממקום למקום ע"פ השדה המה

עמדי וברשותי: (יב) לא אומר לך. להאכיל אותי לשבור הרעבון והוא מל' מליצה: ומלואה. הבריות הממלאים את העולם: (יג) האוכל. וכי אני אוכל בשר בהמות חזקות ושמונות וכי אשתה דם עתודים ומה לי א"כ בהבאת הקרבנות: (יד) זבח וגו'. הזבח המקובל לאלהים הוא מה שמתודה על פשעי בעת הבאתו כי אז יעורר לבו לחשוב שבעבור פשעיו היה הוא ראוי למות והביא נפש תחת נפש: ושלם. ואם נדרת מה שלם לה' אבל טוב אשר לא תדור: (טו) וקראני. וכאשר כן תעשה אז כשתקרא אלי בעת צרה אוציאך ממנה ואתה תספר כבודי ברבים על התשובה הבאה לך ממני: (טז) ולרשע. אבל לרשע שאינו מתודה על פשעיו בעת הבאת הקרבן ולא שב מהם אליו יאמר אלהים מה לך לספר חוקי ר"ל לעשות מצותי מבלי כוונה הלב כאשר יספר האדם ספורי דברים מבלי כוונה מכוונת: ותשא בריתי. את דברי התורה הנתונה בברית תשא לבד על פיך לדבר בהם מן השפה ולחוץ ובלא לב תדבר: (יז) ואתה. הלא בלב אתה שונא המוסר והשלכת דברי אחרי גוף כדרך שמשליך האדם דבר אשר לא יחפוץ לראותו: (יח) ותריך עמו. להתחבר אליו: חלקך. בחרת חלקך ללכת עם מנאפים: (יט) ברעה. לדבר הרע בעיני ה': תצמיד. תחבר עם המרמה כי לא נפרדה המרמה מלשונך:

## יהל אור

נמשך מבחי' האור שלא הגיע בו הצמצום. א"כ לפי"ז שרש הקו נמשך מלמעלה מבחי' האור שנכלל במאור רק שנמשך דרך קו. כענין לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. ואף גם בשערות הדיקנא שהם רק הארה עכ"ז מצינו בהם כח למעלה מעצם החכמה שבמוח שהרי הם יג"מ הרחמים לפי שהם באים בבחי' בקיעה. שהבקיעה נמשך ע"י ריבוי האור ביותר שלא יכול הכלי להכיל וכמ"ש בבה"ז ס"פ האזינו. וע' באור"ת מהמגיד נ"ע בתלים ע"פ תקעו בחדש שופר. אשר ג' ידות יד הגדולה יד החזקה יד הרמה הם ג"כ ג' בחי' הג"ל. ענין ג"פ קדוש הם ג"כ המשכה בחג"ת ע"ד אל אלקים ה' דבר. ואח"כ ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו זהו כמ"ש דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבואו:

(ב) ואסף בן קרח הבין ששרש החסד והת"ת גבוה מהגבורה כי קרח סבר שהגבורה שרשה גבוה יותר מחמת צמצום הנ"ל שהאור נכלל במאור וזהו עליית האור שלא יהי' בפ"ע. ע' ד"ה את קרבני לחמי השני וד"ה תקעו השני. והוא למעלה מהקו וחוט שהקו רק המשכה מעצם האור דמיון המשכת השערה מהמוח וגם נק' קו המדה שהוא שרש המדה והגבול משא"כ עצם האור שלמעלה מהקו ולפיכך טענתו שהגבורות גבוהים יותר שע"ז יתעלו למעלה מהקו כו'. וע"כ חלק על אהרן. והאמת אינו כן שהרי שם אל קדם לשם אלקים. וגם שם הוי' ת"ת עולה עד הכתר למעלה משני קוין חו"ג. א"כ גם ת"ת הנעלם שממנו שרש הקו שרשו גבוה יותר מבחי' ב' השמות אל אלקים כו'. והרמ"ז בהג"ה באוצ"ח כתב שהקו

ט **שְׁלֵשָׁה אַחִין נְשׂוּאִין שְׁלֹשׁ נְכָרִיּוֹת, וְמֵת אֶחָד מֵהֶן, וְעָשָׂה בָּהֶן הַשְּׂנִי מֵאִמָּה, וְמֵת – הָרִי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מְתִיבּוֹת, שְׁנָאֹמֶר (דברים כה, ה): "וּמֵת אֶחָד מֵהֶם... יִבְמָה יְבָא עָלֶיהָ" – שְׁעָלֶיהָ זָקָת יָבָם אֶחָד, וְלֹא שְׁעָלֶיהָ זָקָת שְׁנֵי יְבָמִין. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: מִיָּבָם לֹאִיזוּ שִׁירְצָה, וְחוֹלֵץ לַשְּׂנִיָּה. שְׁנֵי אַחִין נְשׂוּאִין לְשִׁתֵּי אַחֻזוֹת, וְמֵת אֶחָד מֵהֶן, וְאַחֵר כֶּךָ מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁנֵי – הָרִי זֶה אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסָרָה עָלָיו שְׁעָה אַחַת.**

י **שְׁנֵים שְׁקָדְשׁוּ שְׁתֵּי נָשִׁים, וּבִשְׁעַת כְּנִיסָתָן לַחֲפָה, הִחְלִיפוּ אֶת שֶׁל זֶה לָזֶה וְאֶת שֶׁל זֶה לָזֶה – הָרִי אֵלּוּ חֲיִבִּים מְשׁוּם אִשְׁתִּי אִישׁ. הָיוּ אַחִין – מְשׁוּם אִשְׁתִּי אֶחָד. וְאִם הָיוּ אַחֻזוֹת – מְשׁוּם אִשְׁתִּי אֶל אַחֻזָּתָה. וְאִם הָיוּ נְדוּת – מְשׁוּם נֶדֶה. וּמִפְּרִישֵׁן אוֹתָן שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים, שְׁמָא מַעֲבְרוֹת הֵן; וְאִם הָיוּ קְטָנוֹת שְׂאִינָן רְאוּיוֹת לִילָד – מְחֻזְרִין אוֹתָן מִיָּד. וְאִם הָיוּ כְּהָנוֹת – נִפְסְלוּ מִן הַתְּרוּמָה.**

### פירוש ברטנורא

ט **זִקְתָּ שְׁנֵי יְבָמִין.** דכל זמן שלא כנסה זה עדיין זיקת ראשון עליו, ונתוספה עליו זיקת שני בשביל המאמר, וכשמת נותרו עליה זיקת שני יבמין: ר"ש אומר וכו'. דקסבר מספקא לן אי מאמר קונה לגמרי או לא קני כלל, לכך מיבם לאיזו שירצה, דאי מאמר קני לא הוי עלה אלא זיקת שני, ואי מאמר לא קני לא הוי עלה אלא זיקת הראשון: וחולץ לשנייה. דחורא לא מפמרה בביאת אידך, דדלמא מאמר לא קני והווי שתי יבמות הבאות מב' בתים. ויבמו תרווייהו לא, דדלמא מאמר קני והווי ב' יבמות הבאות מבית אחד. ואין הלכה כר"ש. ואע"ג דאמרין במתניתין דזיקת שני יבמין דאורייתא מקרא דיבמה יבא עליה, כגמרא מוכח דזיקת שני יבמין דרבנן היא, גזירה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד מתיבמות:

י **הָיוּ אַחִין.** אף משום אשת אח וכו'. אע"ג דק"ל אין איסור חל על איסור, אית ליה להאי תנא דבאיסור כולל ואיסור מוסף ואיסור בת אחת כי הכא, איסור חל על איסור, וחייב להביא קרבן על כל איסור ואיסור: ומפרישין אותן. שלא לחזור לבעליהן: שְׁמָא מַעֲבְרוֹת הֵן. והולדות ממוזרים, ובענין הבחנה בין זרע כשר לזרע פסול שלא יתלו העוברים בבעליהן: **וְאִם הָיוּ כְּהָנוֹת.** בנות כהנים: **נִפְסְלוּ מִתְּרוּמָה.** מלאכול בתרומת בית אביה אפילו אחר מיתת בעלה, ואע"פ שנאנסה:

### משניות מבוארות – קהתי

– **עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסָרָה עָלָיו שְׁעָה אַחַת** – בשעה שמת ראובן ונפלה לפניו לייבום, שהיתה אסורה על שמעון משום אחות אשה, כמו שבארנו כבר לעיל (משנה ז).

#### באור משנה י

בזמן המשנה כשעמד איש לישא אשה, היה מקדשה תחילה בפני עדים, ועושה אותה ארוסתו, ומשאירה בבית אביה; וכשהגיע זמן הנישואין היה כונסה לחופה ומביאה כאשרו לביתו. ברם, בימינו נהגים לסדר הקידושין והנישואין בבית אחת, בשעת החופה.

**שְׁנֵים שְׁקָדְשׁוּ שְׁתֵּי נָשִׁים –** ראובן קידש את דינה ומשה קידש את צפורה, ובשעת כניסתן לחפה הִחְלִיפוּ – בשוגג, **אֶת שֶׁל זֶה לָזֶה וְאֶת שֶׁל זֶה לָזֶה** – ראובן כנס את צפורה ומשה את דינה, **הָרִי אֵלּוּ חֲיִבִּים** – קרבן חטאת, **מְשׁוּם אִשְׁתִּי אִישׁ** – שכל אחד כנס את אשת חברו. **הָיוּ אַחִין** – אם ראובן ומשה היו אחים, **מְשׁוּם אִשְׁתִּי אֶחָד** – חייבים הם אף משום אשת אח; ואף על פי שאין איסור חל על איסור, מכל מקום כאן הרי איסורן בא כאחד, שבשעה שקידש ראובן את דינה נאסרה על משה משום אשת איש ומשום אשת אח כאחד. **וְאִם הָיוּ אַחֻזוֹת** – אם דינה וצפורה היו אחיות, **מְשׁוּם אִשְׁתִּי אֶל אַחֻזָּתָה** – חייבים הם גם משום איסור אחות אשה, שנאמר (ויקרא יח, יח): "וְאִשָּׁה אֶל אַחֻזָּתָה לֹא תִקַּח"; ואיסור זה חל עליהם מדין איסור כולל, שכשקידש משה את צפורה כלל כל האחיות שלה באיסור אחות אשה, ונמצא שגם לגבי דינה, שהיתה אסורה עליו משום אשת איש ומשום אשת אח, נוסף עכשיו איסור אחות אשה מחמת איסור כולל. **וְאִם הָיוּ נְדוּת,** חייבים עליהן אף **מְשׁוּם נֶדֶה** – מדין איסור מוסף, שהואיל ונוסף עליה איסור זה לגבי בעלה, נוסף גם לגבי האחר (עיי' ברטנורא ו"תוספות יום טוב"). **וּמִפְּרִישֵׁן אוֹתָן שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים** – קודם שיחזרו לבעליהן, **שְׁמָא מַעֲבְרוֹת הֵן** – ובהינם שיוולדו מביאה זו ממזרים, וצריך להבחין בין זרע כשר לזרע פסול. **וְאִם הָיוּ קְטָנוֹת שְׂאִינָן רְאוּיוֹת לִילָד,** מְחֻזְרִין אוֹתָן מִיָּד – לבעליהן, ואין צורך להפרישן שלושה חדשים. **וְאִם הָיוּ כְּהָנוֹת** – בנות כהנים הנשואות לישראל, ונתאלמנו או נתגרשו, ואין להם זרע, שמן הדין חוזרות לאכילת תרומה בבית אביהן, **נִפְסְלוּ מִן הַתְּרוּמָה** – מלאכול בתרומת בית אביהן, שאף על פי שאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה, מכל מקום נפסלה לכהונה; ואין צורך לומר אם היא אשת כהן, שנפסלה מן התרומה, שהרי נאסרה לבעלה.

#### באור משנה ט

**שְׁלֹשָׁה אַחִין –** ראובן, שמעון ולוי, **נְשׂוּאִין שְׁלֹשׁ נְכָרִיּוֹת** – שלש נשים שאינן קרובות ביניהן, **וְמֵת אֶחָד מֵהֶן** – כגון ראובן, בלא בנים, **וְעָשָׂה בָּהֶן הַשְּׂנִי מֵאִמָּה** – וקידש שמעון את אשתו של ראובן בכסף או בשטר, ולא בא עליה, **וְמֵת –** גם שמעון בלא בנים, ונפלו אשתו ובעלת המאמר לפני לוי לייבום, **הָרִי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מְתִיבּוֹת –** לפי שמאמר עושה מקצת קניין מדברי סופרים אבל לא קניין גמור, ונמצא שזיקת בעלת המאמר באה מכוח שני אחים, שכל זמן שלא יבמה שמעון עדיין הזיקה של ראובן עליה, וכשעשה בה שמעון מאמר, ניתוספה עליה אף הזיקה של שמעון, הלכך שתייהן חולצות ולא מתייבמות, **שְׁנָאֹמֶר: "וּמֵת אֶחָד מֵהֶם... יִבְמָה יְבָא עָלֶיהָ"** – ודורשים: את שְׁעָלֶיהָ זָקָת יָבָם אֶחָד – כלומר שזיקתה לייבום באה מכוח אח אחד, **וְלֹא שְׁעָלֶיהָ זָקָת שְׁנֵי יְבָמִין** – אבל אין היא מתייבמת, כשזיקתה באה מכוח שני אחים, וכיון שהיא אינה מתייבמת, אף צרתה דינה כך. כגמרא מבואר, שלימוד זה מן הכתוב אינו אלא אסמכתא בלבד, שכן מן התורה אין מאמר קונה ביבמה, ואין כאן זיקת שני יבמים כי אם שתי יבמות שנפלו משני אחים, היינו אשתו של ראובן ואשתו של שמעון, ומן הדין מייבם לוי את שתייהן, אלא שחכמים גזרו, מאחר שתיקנו מאמר ביבמה, שמא יאמרו: שתי יבמות הבאות מבית אחד מתייבמות, וזה אסור (כמבואר להלן ד, יא); לפיכך חולצות ולא מתייבמות (עיי' גמרא יבמות לא, ב; לב, א). **רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: מִיָּבָם לֹאִיזוּ שִׁירְצָה, וְחוֹלֵץ לַשְּׂנִיָּה** – רבי שמעון סובר שהמאמר ספק קונה קניין גמור ספק אינו קונה כלל, לפיכך מייבם לוי לאיזו שירצה, שאם המאמר קונה קניין גמור, שוב אין על בעלת המאמר אלא זיקת שמעון, ואם המאמר אינו קונה, אין עליה אלא זיקת ראובן, בעלה הראשון; וחולץ לשניה, שמא אין המאמר קונה, ונמצא שכל אחת מהן זקוקה לייבום מכוח אח אחד, והרי הוא חייב לייבם את שתייהן, אבל אין הוא רשאי לייבם את שתייהן שמא המאמר קונה, ואסור לייבם שתי יבמות הבאות מבית אחד כמו שהזכרנו לעיל, הלכך חולץ לשניה. ואין הלכה כרבי שמעון. **שְׁנֵי אַחִין נְשׂוּאִין לְשִׁתֵּי אַחֻזוֹת –** ראובן ללאה ושמעון לרחל, **וְמֵת אֶחָד מֵהֶן** – כגון ראובן, בלא בנים, **וְאַחֵר כֶּךָ מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁנֵי** – אשתו של שמעון, רחל, **הָרִי זֶה –** לאה, **אֲסוּרָה עָלָיו** – על שמעון

## פרק רביעי

א החולץ ליבמתו, ונמצאת מעברת וילדה; בזמן שהולד של קימא – הוא מתר בקרובותיה, והיא מתרת בקרוביו, ולא פסלה מן הבהנה; אין הולד של קימא – הוא אסור בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הבהנה. ב הפוגם את יבמתו, ונמצאת מעברת וילדה; בזמן שהולד של קימא – יוציא, וחיבין בקרבן; ואם אין הולד של קימא – יקים. ספק בן תשעה לראשון, ספק בן שבעה לאחרון – יוציא, והולד פשר, וחיבין פאשם תלוי. ג שומרת יבם שנפלו לה נכסים – מודים בית שמאי ובית הלל, שמוכרת ונותנת, וקים. מתה, מה יעשו בכתבתה ובנכסים הנכנסין ויוצאין עמה? בית שמאי אומרים: יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב. ובית הלל אומרים: נכסים בחזקתו, כתבה בחזקת יורשי הבעל, נכסים הנכנסים ויוצאים עמה בחזקת יורשי האב.

## פירוש ברטנורא

ד א החולץ ליבמתו. הוא מותר בקרובותיה. דלאו חליצה היא, דהא לא בעיא חליצה. וקרובות וקרובים דמתניתין היינו תוך דנאסרות על האיש מחמת אשתו וקרובים הנאסרים על אשה מחמת בעלה: אם אין הולד של קימא. שהוא נפל: ב וחיבין בקרבן. שבעל אשת אח שלא במקום מצוה. והולד כשר ממה נפשך: וחיבין אשם תלוי. שכל דבר שחיבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי: ג שומרת יבם. שהיא ממתנת ומצפה ליבם: שנפלו לה נכסים. מבית אביה: מה יעשו בכתובתה. מנה ומאיתים ותוספת ונדוניא שהנסיח לו וקבל עליו אחריות: ובנכסים הנכנסים ויוצאים. נכסי מלוג. שכשהיא נכנסת נכנסין עמה וכשיוצאת מבעלה יוצאין עמה: בית שמאי אומרים יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב. דספק נשואה היא וזוכה היבם בחצי ירושתה מספק, שהבעל יורש את אשתו, וזה ספק נשואה היא אצלו וזכה בפלגא: נכסים בחזקתו. נכסי

## משניות מבוארות – קהתי

הוא בן שבעה חדשי הריון, יוציא – אותה בגט מספק, והולד פשר – ממה נפשך, בין שהוא וולדו של בעלה הראשון, בין שלא היה ולד לבעלה הראשון ונתייבמה כדין, והולד הוא של היבם. וחיבין פאשם תלוי – בקרבן אשם שמביאים על ספק עבירה (ויקרא ה, יז-יח), שכל עבירה שחיבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת, העובר בשוגג על ספק של אותה עבירה חייב אשם תלוי.

## באור משנה ג

בשעת הנישואין כתב הבעל לאשתו שטר התחייבות הנקרא "כתובה". בכתובה מפורטות כל חובות הבעל לאשתו. אך עיקר הכתובה הוא סכום כסף מסוים (ומאיתים דינו לבתולה ומואה לאלמנה) שתקבל אשתו אם יגרשנה או ימות. מכאן "כתובה" משמעותה לרוב: כסף הכתובה.

הנכסים שהאשה מביאה לבית בעלה מתחלקים לשני סוגים:

א. "נכסי מלוג", והם הנכסים שהיא מביאה עמה מבית אביה, ואינם נרשמים בכתובה. לסוג זה שייכים גם הנכסים שנופלים לה בירושה או במתנה לאחר הנישואין. נכסים אלו הם שלה ואין הבעל חייב באחריותם, שאין לו בהם אלא אכילת פירות בלבד. ב. "נכסי צאן ברזל", והם הנכסים שהאשה מכניסה לבעלה בנדוניא והוא יורשם אותם בכתובה, נכסים אלו, הבעל משתמש בהם כרצונו, והפסדם ושחבם הם שלו, והוא חייב באחריותם.

משנתנו באה ללמד דין הכתובה והנכסים של שומרת יבם, היינו אשה שמת בעלה בלא בנים והיא ממתנת לייבם שיקים בה מצוות ייבום.

שומרת יבם – הממתנת ליבם שייבמנה, שנפלו לה נכסים – מבית אביה בעודה שומרת יבם, מודים בית שמאי ובית הלל – כלומר אין מחלוקת ביניהם, שמוכרת ונותנת, וקים – שרשאית היא למכרם או ליתנם במתנה ומעשיה קיימים. מתה – כשהיא שומרת יבם, מה יעשו בכתבתה – בכסף כתובתה וב"נכסי צאן ברזל" הרשומים בכתובה, כמו שבארנו לעיל, ובנכסים הנכנסין ויוצאין עמה – היינו "נכסי מלוג" שמביאה אותם ככניסתה לבעלה ונוטלת אותם כמות שהם ביציאתה ממנו, כלומר מי יורש את כל נכסיה של שומרת יבם שמתה? בית שמאי אומרים: יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב – יורשי בעלה המת עם יורשי אביה, שכן האב יורש את בתו (המאירי). ברם, רוב הפוסקים מבארים (על פי הגמרא), ולכן שורשי הבעל היינו היבם, כלומר שייבמה הינה נכסים נשואה, ולכן זוכה היבם (שהוא מיוורש הבעל) במחצית ירושתה מכוח הספק, שהרי הבעל יורש את אשתו, והיבם שספק נשואה היא אצלו זוכה בחצי (רש"י; ברטנורא). ובית הלל אומרים: נכסים, בחזקתו – כלומר "נכסי צאן ברזל" בחזקת שני היורשים הם עומדים: בחזקת יורשי

## באור משנה א

החולץ ליבמתו, ונמצאת מעברת – מבעלה המת – וילדה; בזמן שהולד של קימא – שיצא מספק נפל, או שנתברר שכלו לו חדשיו, ונמצא שהחליצה היתה שלא לצורך, הואיל ויש ולד לאחיו המת, והרי זה כאילו לא היתה חליצה כלל, הוא מתר בקרובותיה – שכן החלוצה דינה כגרופה, וכל קרובה האסורה על אדם מחמת גרושתו, אסורה היא על החולץ מחמת חליצתו (כמבואר להלן משנה ז), אבל כאן שחליצתה אינה חליצה הרי הוא מותר בקרובותיה, והיא מתרת בקרוביו – כגון אם היה לו אח מן האם, שאינו אחיו של בעלה המת, היא מותרת לו, שאין חליצתה זו אוסרתה עליו, ולא פסלה מן הבהנה – על ידי החליצה, מהטעם שבארנו, שההואיל ולא היה צורך בה כאילו לא היתה כלל. אין הולד של קימא – שהוא נפל, ונמצא שהחליצה לצורך היתה, הוא אסור בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו – מחמת חליצה זו, ופסלה מן הבהנה – שאסורה היא להינשא לכהן, כדין גרושה. ברם, יש דעה בגמרא, שצריכה היא חליצה פעם אחרת, לפי שחליצת מעוברת אינה חליצה אלא מדרבנן לחומרה בלבד.

## באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת במי שחלץ ליבמתו ונמצאה מעוברת מבעלה המת וילדה, מוסיפה משנתנו לדרון במי שייבם את יבמתו, ונמצאה אחר כך מעוברת מבעלה המת. הפוגם את יבמתו – כלומר שייבם אותה, ונמצאת מעברת – מבעלה המת – וילדה; בזמן שהולד של קימא – כמו שבארנו במשנה הקודמת, ונמצא שבא על אשת אח שלא במקום מצוות ייבום, יוציא – אותה; יש מפרשים, שהלשון "יוציא" משמע בגט (המאירי); ועיין גמרא יבמות לו, ב; תוספות, דיבור המתחיל "ולא קתני יפריש", אבל דעת הפוסקים היא שאינו צריך ליתן לה גט, שההואיל והיא ערווה עליו, הרי הקידושין לא תפסו בה (עיין רמב"ם הל' ייבום וחליצה א, כב). וחיבין – היבם והיבמה, בקרבן – שכל עבירה שחיבין על זדונה כרת חייבין על שגגתה חטאת. ואם אין הולד של קימא – שהוא נפל, יקים – היבם את יבמתו שכנס. ובגמרא אמרו, שיחזור ויבוא עליה לשם מצוות ייבום, לפי שביאת מעוברת לא שמה ביאה. ספק בן תשעה לראשון, ספק בן שבעה לאחרון – אם ילדה, ואין ידוע שהיתה מעוברת מבעלה הראשון שמת, אלא ספק נתעברה מבעלה הראשון והולד בן תשעה חדשי הריון, ספק נתעברה מן היבם והולד

ד כְּנִסָּה – הָרִי הִיא כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, וּבִלְבָד שֶׁתְּהֵא כְּתֻבָּתָהּ עַל נָכְסֵי בַעֲלָהּ הָרָאשׁוֹן.

ה מִצְוָה בְּגִדּוֹל לִיבָם. לֹא רָצָה – מִהֲלָכִין עַל כָּל הָאָחִין. לֹא רָצוּ – חוֹזְרִין אֶצֶל הַגְּדוֹל וְאוֹמְרִים לוֹ: עֲלִיד מִצְוָה; אוֹ חֵלֶץ אוֹ יָבָם!

ו תָּלָה בְּקָטָן עַד שִׁיגְדִיל, אוֹ בְּגִדּוֹל עַד שִׁיבָא מִמְּדִינַת הַיָּם, אוֹ בַּחֲרָשׁ אוֹ בַּשּׁוּטָה – אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; אֲלָא אוֹמְרִים לוֹ: עֲלִיד מִצְוָה; אוֹ חֵלֶץ אוֹ יָבָם!

ז הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ – הָרִי הוּא כְּאֶחָד מִן הָאָחִין לִנְחֻלָּה. וְאִם יֵשׁ שָׁם אָב – נָכְסִים שֶׁל אָב. הַפּוֹנֵם אֶת יְבָמָתוֹ – זָכָה בְּנָכְסִים שֶׁל אָחִיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ, אִם יֵשׁ שָׁם אָב – נָכְסִים שֶׁל אָב. הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ – הוּא אֶסּוּר בְּקִרְבּוֹתֶיהָ, וְהִיא אֶסּוּרָה בְּקִרְבּוֹיו: הוּא אֶסּוּר בְּאִמָּהּ, וּבָאֵם אִמָּהּ, וּבָאֵם אֲבִיהָ, וּבְכַתְּתָהּ, וּבְכַתְּתָהּ בְּנָהּ, וּבְאֶחָתָהּ

### פירוש ברטנורא

צאן ברזל, בחזקתן. ולא פירשו בית הלל אי בחזקת יורשי האשה שהיו הנכסים שלה, אי בחזקת יורשי הבעל שאחריהם עליו. ולענין דינא יחלוקו אפילו לדברי בית הלל:

ד **כאשתו לכל דבר**. שמגרשה בנט ולא בעיא חליצה, ומחזירה כשירצה ולא מתסרע עליה: **על נכסי בעלה הראשון**. שהיו קרקעות של בעלה הראשון אחרתן וערבאין על כתובתה. ואי לית לה כתובה מבעלה הראשון כותב לה היבם כתובה על נכסיו, והיא מנה בלבד:

ה **מצוה בגדול ליבם**. כדילפינן מזה הבכור:

ו **ובגדול**. שהיה גדול האחים במדינת הים, ותלה גדול האחין שלפנינו בו לומר המתנו לו, שהוא גדול ממני: **[ובחרש ובשוטה]**. עד שיכריאו. אין שומעין לו: **עלִיד מצוה**. אף על פי שאחד שבמדינת הים הוא גדול ממך, כיון שאתה גדול האחין שלפנינו עלִיד מצוה, דשהוי מצוה לא משהינן:

ז **הרי הוא כאחד מן האחין**. ולא הפסיד חלקו בשביל שחליץ. דסלקא דעתך אמינא לקנסיה הואיל והפסידה מייבום שפסלה על האחים: **זכה בנכסי אחיו**. ואפילו גרשה למחר, דיקום על שם אחיו אמר רחמנא, והרי קם: **נכסים של אב**. דכתיב והיה הבכור, מה בכור אין לו בחיי האב, אף יבם אין לו בחיי האב. ואין

### משניות מבוארות – קהתי

שאף החליצה מצוותה בגדול. ממשנתנו למדים, שמצוות ייבום בצעיר שבאחים עדיפה ממצוות חליצה אפילו מן הגדול שבהם.

#### באור משנה ו

**תָּלָה בְּקָטָן עַד שִׁיגְדִיל** – אם הגדול שבאחים אמר, שימתינו לאחיו הקטן עד שיגדל, שמה הוא ייבמה, או **בְּגִדּוֹל** – או שתלה בגדול האחים, **עַד שִׁיבָא מִמְּדִינַת הַיָּם** – שהיה הגדול שבאחים במדינת הים, וגדול האחים שלפנינו אמר שימתינו עד שיבוא האח הגדול ממנו, או **בַּחֲרָשׁ אוֹ בַּשּׁוּטָה** – עד שיכריאו, **אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ** – להמתין; **אֲלָא אוֹמְרִים לוֹ: עֲלִיד מִצְוָה; אוֹ חֵלֶץ אוֹ יָבָם!** – שאין משהים את מצוות הייבום, והיא מוטלת על גדול האחים שלפנינו הראוי לייבם.

#### באור משנה ז

משנתנו דנה בנחלת האח שמת בלא בנים, מי יורשה. כן באה המשנה ללמד, שהחלוצה דינה מדברי סופרים כדין גרושה.

**הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ, הָרִי הוּא כְּאֶחָד מִן הָאָחִין לִנְחֻלָּה** – שחולץ עם שאר האחים בנחלת האח המת. בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאין אומרים, הואיל וחליץ לה והפקיעה מייבום, קונסים אותו שיפסיד חלקו בירושה, אלא הרי הוא כאחד מן האחים לנחלה בנכסי האח המת. **וְאִם יֵשׁ שָׁם אָב** – אם אביהם קיים, **נָכְסִים שֶׁל אָב** – מאחר שנעקרה מצוות ייבום, הרי לענין ירושה האב קודם לכל יוצאי ירכו (משנה בבא בתרא ח. ב). **הַפּוֹנֵם אֶת יְבָמָתוֹ** – האח המייבם אותה, **זָכָה בְּנָכְסִים שֶׁל אָחִיו** – המת, אף שיש שם אב; ואפילו גירשה למחר, שנאמר בפרשת ייבום (דברים כו. ה): **”יקום על שם אחיו המת”**, והפירוש המקובל הוא: **”יקום”** לנחלה, כלומר שהמייבם את אשת אחיו המת נוטל את נחלתו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ** – בין החולץ ליבמתו ובין הכונסה, **אִם יֵשׁ שָׁם אָב, נָכְסִים שֶׁל אָב** – בגמרא מבואר טעמו, שנאמר (שם): **”והיה הבכור”** – דין היבם כדין הבכור, מה בכור אינו נוטל בחיי האב כלום, אף יבם אינו יורש בחיי האב כלום. ואין הלכה כרבי יהודה. **הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ, הוּא אֶסּוּר בְּקִרְבּוֹתֶיהָ** – חכמים השוו דין חלוצה לדין גרושה, וכל הקרובות של האשה האסורות על המגרש אסורות מדברי סופרים גם על החולץ, כמפורט להלן, **וְהִיא אֶסּוּרָה בְּקִרְבּוֹיו** – שהגרושה

האב, משום שהנכסים הם של האשה, ובחזקת יורשי הבעל, לפי שאחריהם הנכסים על הבעל, הלכך בנכסי צאן ברזל יחלוקו יורשי האב עם יורשי הבעל (לפי מסקנת הגמרא בבא בתרא קנח. ב): **כְּתֻבָּה** – הכסף שכתב לה בעלה בכתובה, **בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבֶּעַל** – שאחריהם הכתובה היא על הבעל; **נָכְסִים הַנִּכְנָסִים יוֹצְאִים עִמָּה** – “נכסי מלוג”, **בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאָב** – של האשה, לפי שהנכסים הללו ברשותה הם, שאין הבעל חייב באחריהם. יש מפרשים, שבית הלל קובעים תחילה כלל: נכסים בחזקתן – כל הנכסים נידונים לפי המוחזק בהם, ומפרטים הם והולכים: כתובה – כל ההתחייבויות שבכתובה, היינו הכסף שכתב לה הבעל, ונכסי צאן ברזל שהכניסה לבעל בנדוניה והוא חייב באחריהם, בחזקת יורשי הבעל – לפי שהבעל היה מוחזק בהם לגמרי; נכסים הנכנסים ויוצאים עמה – “נכסי מלוג”, בחזקת יורשי האב – מפני שהאשה מוחזקת בהם ביותר (תוספות; המאירי).

#### באור משנה ד

משנתנו באה ללמד דינה של היבמה לאחר שנתייבמה.

**כְּנִסָּה** – לאחר שייבם היבם את היבמה, **הָרִי הִיא כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר** – שאם בא לגרשה מגרשה בגט, ואינה צריכה עוד חליצה; וכן מותר לו להחזירה כאשתו לאחר שגירשה, ואינה עומדת עוד באיסור אשת אב, שנאמר (דברים כה. ה): **”ולקחה לו לאשה”** – כיון שלקחה הרי היא כאשתו, **וּבִלְבָד** – ובדבר זה אינה כאשתו, **שֶׁתְּהֵא כְּתֻבָּתָהּ עַל נָכְסֵי בַעֲלָהּ הָרָאשׁוֹן** – שלא נכסי היבם אלא נכסי אחיו המת משועבדים הם לכתובתה. ברם, אם אחיו לא הניח נכסים, תיקנו לה חכמים כתובה מן היבם (גמרא).

#### באור משנה ה

**מִצְוָה בְּגִדּוֹל לִיבָם** – כמו ששינו לעיל (ב, ח), וכבר בארנו שם, שלמדים זה ממה שכתוב בפרשת הייבום: **”והיה הבכור”**. **לֹא רָצָה** – הגדול לייבם; בגמרא מבואר, שלא רצה לייבם אלא לחלוץ, **מִהֲלָכִין עַל כָּל הָאָחִין** – בגמרא מבואר, שגדול גדול קודם, היינו שהולכים לשני שלאחר הגדול באחים, ואם הוא אינו רוצה הולכים לשלישי וכו', שמה יסכים אחד מהם לייבם. **לֹא רָצוּ** – לייבם אלא לחלוץ, **חוֹזְרִין אֶצֶל הַגְּדוֹל וְאוֹמְרִים לוֹ: עֲלִיד מִצְוָה; אוֹ חֵלֶץ אוֹ יָבָם!** –

בזמן שהיא קיימת; והאחין מתרין. והיא אסורה באביו, ובאבי אביו, ובבנו, ובכנו, ובאחיו, ובכנו אחיו. מתר אדם בקרובת צרת חלוצתו, ואסור בצרת קרובת חלוצתו.

ח החולץ ליבמתו, ונשא אחיו את אחותה, ומת – חולצת ולא מתיבמת. וכן המגרש את אשתו, ונשא אחיו את אחותה, ומת – הרי זו פטורה מן החליצה ומן היבום.

ט שומרת יבם שקדש אחיו את אחותה – משום רבי יהודה בן בתירא אמרו: אומרים לו: המתן עד שיעשה אחיך

### פירוש ברטנורא

כן הלכה, אלא הכונס את יבמתו וזה בנכסי אחיו ואפילו במקום אב: אסור בקרובותיה. כאילו היא אשתו, וכל קרובות הנאסרות מחמת אשה גמורה אסורות מדרבנן בחלוצה: בזמן שהיא קיימת. ואחותה קאי ולא אשאר עריות: מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו. ולא אמרינן צרה בחלוצה שיהא אסור באחות צרת חלוצתו כמו שהוא אסור באחות חלוצתו: ואסור בצרת קרובת חלוצתו. ראובן חלץ ללאה, ורחל נשאה לבנוי ולא צרה, ומת הנכרי, אסורה אותה צרה לראובן. ומעמא הוי, שבזמן שלא חולצת מוליכה רחל אחותה עמה לב"ד, וכולי עלמא לא ידעי להי מנייהו חליץ, ואיכא דסברי דלרחל חליץ, וכי נסיב צרת רחל דהיינו צרת קרובת חלוצתו אמרי צרת חלוצתו נסיב, דאינהו סברי שרחל וצרתה נשי אחיו היו, שהרי חלץ לרחל. אבל אין היבמה מוליכה צרתה עמה בזמן שחולצת, הלכך כי נסיב אחות הצרה לא אמרי אחות חלוצה נסיב:

ח וכן המגרש את אשתו וכו'. בגמרא פריך, וכן סלקא דעתך. אלא אימא אבל המגרש את אשתו וכו', שאחות גרושה מדברי תורה ולכך פטורה מן החליצה ומן היבום, ואחות חלוצה מדברי סופרים ולכך חולצת ולא מתיבמת:

ט שומרת יבם. ממתנת ליבם: שקדש. אחד מן האחים את אחותה אחר שנפלה זו לפניו והזקקה לכולן: המתן. מלכונס, דקא פנעת באחות זקוקה: עד

### משניות מבוארות – קהתי

ויש מקשים על פירושו של רש"י, שלא מסתבר בדרך המבוארת לעיל לאסור על החולץ את צרת קרובת חלוצתו, ומפרשים ענין זה בכגון שחלץ שמעון ללאה, ורחל אחותה נשאה ללוי אחיו, ויש ללוי אשה אחת עמה, ומת לוי, כשם שרחל אסורה לשמעון מפני שהיא אחות חלוצתו, כך צרתה אסורה לו, וזהו ששינו במשנתנו, שאסור בצרת קרובת חלוצתו. והטעם הוא, שקרובת חלוצתו כקרובת גרושתו היא, הלכך אסור גם צרת קרובתה כשנשאה לאחים, שדומה לצרת ערווה; אבל בצרת חלוצתו, הואיל והצרה אינה דומה לגרושה, שהרי לא נעשה בה מעשה החליצה, לפיכך קרובתה מותרת (תוספות: המאירי; ועיי' ב"תוספות יום טוב").

### באור משנה ח

משנתנו באה ללמד, שאם היבמה היא אחות חלוצתו של היבם, הרי היא חולצת ולא מתיבמת; ואם היא אחות גרושתו, הרי היא פטורה מן החליצה ומן היבום.

החולץ ליבמתו – כגון שחלץ שמעון ליבמתו לאה, ונשא אחיו את אחותה – רחל, ומת – אחיו, בלא בנים, ונפלה רחל לפני שמעון לייבום, והרי אסורה לו מפני שהיא אחות חלוצתו, כמו ששינו במשנה הקודמת, חולצת ולא מתיבמת – הואיל ואחות חלוצה אינה אסורה אלא מדברי סופרים, לפיכך צריכה היא חליצה. וכן המגרש את אשתו – בגמרא מבואר: אבל המגרש את אשתו, כגון שגירש שמעון את אשתו לאה, ונשא אחיו את אחותה – רחל, ומת – אחיו בלא בנים, ונפלה רחל לפני שמעון לייבום, הרי זו פטורה מן החליצה ומן היבום – שהרי רחל היא אחות גרושתו של שמעון, ואסורה לו מן התורה, הלכך פטורה היא אף מן החליצה.

### באור משנה ט

משנתנו דנה באחד מן האחים שקדש את אחותה של שומרת יבם.

שומרת יבם – הממתנת ליבם שייבמה, שקדש אחיו את אחותה – לאחר שנפלה יבמה זו לפני האחים של בעלה המת והזקקה לכולם, קידש אחד מן האחים את אחותה, משום רבי יהודה בן בתירא אמרו: אומרים לו – לאח שקדש את אחות היבמה: המתן – מלישאנה, שהרי היא אחות זקוקתך, עד שיעשה אחיך הגדול מעשה – שייבם את היבמה או יחלוץ לה ותיפקע זיקתה ממך, ואחר כך תישא את אחותה שקידשת. מה שנקטה המשנה "אחיך הגדול" לאו דווקא הוא, שהוא הדין אם קידש האח הגדול את אחותה של היבמה, שאומרים לו: המתן עד שיעשה אחד משאר האחים מעשה, אלא משום שמצוה בגדול לייבם, כמו ששינו במשנה ה שבפרקנו, לפיכך נקט

אסורה בהם: הוא אסור באמה – של חלוצתו, ובאם אמה, ובאם אביה, ובבתה, ובבת בתה, ובבת בנה – שכל הקרובות האלו של האשה אסורות על בעלה אף לאחר שגירשה, ואפילו מתה, והחלוצה דינה מדברי סופרים כגרושה, ובאחותה בזמן שהיא קיימת – בזמן שהיבמה שחלצה קיימת; אבל לאחר מיתתה מותר החולץ באחות חלוצתו, שאף באחות גרושה הדין כן. והאחין – של החולץ, מתרין – בקרובותיה, שהרי משחלצה נפקה זיקתה מהם, ולא נאסרו אלא על החולץ בלבד, משום שעשו חכמים את החליצה כגירושין, כמו שבארנו לעיל. והיא אסורה באביו – של החולץ, משום כלתו, ובאבי אביו – משום כלת בנו, ואף על פי שבאשתו גמורה אינה אסורה לאבי אביו אלא מדברי סופרים, מדין "שניות לעריות", מכל מקום גזרו חכמים "שניות לעריות" אף בחלוצה (גמרא; ועיי' תוספות יום טוב). ובכנו – שהיה לו מאשה אחרת, משום אשת אביו; ויש מפרשים בשלושה אלה, שאסורה בהם ממילא משום בעלה המת: באביו – שהרי כלתו היא, ובאבי אביו – שהרי כלת בנו היא, ובבנו – שהרי אשת אחי אביו היא; ובכנו בנה – של החולץ, משום אשת אביו; ואף שזו אינה אסורה אלא מדין "שניות לעריות" הרי כבר בארנו, שגזרו "שניות" אף בחלוצה (גמרא). באחיו – משום אשת אחיו, ובכנו אחיו – משום אשת אחי אביו. מתר אדם בקרובת צרת חלוצתו – אף על פי שגזרו על קרובות החלוצה, מכל מקום לא גזרו על קרובות צרתה, כגון ראובן שמת, והניח שתי נשים, לאה וחנה, ומת בלא בנים, וחלץ שמעון אחיו לחנה, אף על פי שלא צרת חלוצתו, מותר הוא באחותה של לאה, הואיל ולא חלץ ללאה עצמה; ואסור בצרת קרובת חלוצתו – רש"י מפורש. כגון שמעון שחלץ ללאה, ואחותה של לאה, רחל, נשואה למשה, שאינו קרוב, ולו אשה אחרת, ומת משה, כשם ששמעון אסור ברחל, שהיא אחות חלוצתו, כך אסור בצרת רחל, שהיא צרת קרובת חלוצתו. בגמרא שואלים: מה טעם ההבדל בין קרובת צרת חלוצתו ובין צרת קרובת חלוצתו? אם כשחלץ שמעון לצרת לאה, מותר אף ברחל אחותה, כשחלץ ללאה עצמה, למה נאסר בצרת רחל? ומבארים הטעם, שכן בזמן שלא חולצת, מוליכה היא עמה את רחל אחותה לבית דין, ואין הבריות יודעים, איזו מהן באה לחלוץ, והרבה סוברים, שרחל היא החולצת, ואם ישא צרתה של רחל, יאמרו: צרת חלוצתו נשא, שהרי חושבים הם שרחל וצרתה נשי אחיו היו, והוא חלץ לרחל. ברם, אין היבמה מוליכה עמה את צרתה בשעה שהיא הולכת לחלוץ, הלכך כשהוא נושא אחות צרתה, אין הבריות טועים ולומר אחות חלוצתו נשא, ומכאן שינוי: "מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו, ואסור בצרת קרובת חלוצתו".

הגדול מעשה. חלץ לה אחיו, או פנסה – יכנס את אשתו. מתה היבמה – יכנס את אשתו. מת יכם – יוציא את אשתו בגמ, ואשת אחיו בחליצה.

י היבמה לא תחליץ, ולא תתיבם, עד שיש לה שלשה חדשים. וכן כל שאר הנשים לא יתארו, ולא ינשאו, עד שיהיו להן שלשה חדשים. אחד בתולות ואחד בעולות, אחד גרושות ואחד אלמנות, אחד נשואות ואחד ארוסות. רבי יהודה אומר: הנשואות יתארו, והארוסות ינשאו, חוץ מן הארוסות שביהודה, מפני שלכו גם בה. רבי יוסי אומר: כל הנשים יתארו, חוץ מן האלמנה, מפני האבול.

יא ארבעה אחין נשואין ארבע נשים, ומתו; אם רצה הגדול שבהם ליבם את כלן – הרשות בידו. מי שהיה נשוי לשתי נשים, ומת – ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. היתה אחת בשרה, ואחת פסולה; אם היה

### פירוש ברטנורא

שיעשה אחיך מעשה. שיכנס אחיך את היבמה או יחלוץ לה ויעקור את זיקתה מעליך: מתה היבמה יכנס את אשתו. דאפילו כנסה ומתה מותר באחותה: מת היבם. ולא נותר אה אלא זה שקודש את אחותה: מוציא את אשתו כגט ואת אשת אחיו בחליצה. אבל יבמי לא, משום דאחות גרושתו היא. ובגמרא פסקי הלכה כרבי יהודה בן בתירא:

י לא תחלוץ וכו'. מפרש בגמרא טעמא, דכתיב (דברים כ"ה) אם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו וגו', הא אם יחפץ ייבם, כל העולה ליבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה: בתולות. גורנין אמו בעולות. וארוסות אמו נשואות. וכן הלכה. והנך שלשה חדשים הם תשעים יום חוץ מיום שמת בו בעלה או שנתגרשה בו וחוז' מיום שנתארסה בו: הנשואות יתארו. דמעמא דאסורה כדי להבחין בין זרע ראשון לזרע שני, שלא תלד בן, ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון, ובארוסות ליכא למימר הכי: והארוסות ינשאו. דהא לא איעבור מראשון: חוץ מארוסה שביהודה. שהיו מיוחדין את הכלה ואת החתן ביהודה קודם כניסתן לחופה כדי שיהיה רגיל ומשחק עמה ולא יהיו בושים זה מזה בבעילת מצוה, לכך חיישין שמא בעל: כל הנשים יתארו. משום דרבי יהודה לא מפליג בין אלמנה לגרושה ומתיר לאלמנה ליארס אפילו תוך שלשים יום של ימי אבדה, אלא רבי יוסי לאפלוני עליה בהא, ואסר לאלמנה ליארס תוך שלשים של ימי אבדה:

יא ארבעה אחים וכו'. הוא הדין אפילו נשי טובא נמי, אם אפשר בסיפוקיהו הרשות בידו לכנס את כולן. והאי הנקט ארבע, עצה טובה קמשמע לך, ארבע אין

### משניות מבוארות – קהתי

כולן לא יתארו ולא ינשאו עד שיעברו שלושה חדשים, שגזרו חכמים בארוסות משום נשואות ובארוסין משום נישואין. ושלושה חדשים אלו שצריכות להמתין היינו תשעים יום חוץ מיום שמת בו בעלה או שנתגרשה בו וחוז' מיום שנתארסה בו (גמרא: דמ"ב). רבי יהודה אומר: הנשואות יתארו – נשים שנתאלמנו או נתגרשו מן הנישואין מותרות להתארס מיד, ואין הן צריכות להמתין שלושה חדשים אלא לנישואין, והארוסות ינשאו – ואלו שנתאלמנו או נתגרשו מן האירוסין מותרות להינשא מיד, שהי' אין הן מעוברות, שלדעת רבי יהודה אין גוזרים לא אירוסין משום נישואין ולא בארוסות משום נשואות, חוץ מן הארוסות שביהודה – שאם נתאלמנו או נתגרשו לא ינשאו עד שלושה חדשים, הואיל והיו נוהגים שם לתת לארוס להתייחד עם ארוסתו, מפני שלכו גם בה – שרגיל בארוסתו ואינו בוש מפניה ויש חשש שמא בא עליה. רבי יוסי אומר: כל הנשים יתארו – רבי יוסי סובר כרבי יהודה, שכל הנשים מותרות להתארס מיד, חוץ מן האלמנה – שאסור לה להתארס תוך שלושים יום למיתת בעלה (ברייתא בגמרא). מפני האבול – כדי שתתאבל על מות בעלה, שכן אם תתארס תוך שלושים יום, תבטל אבלותה. ואין הלכה לא רבי יהודה ולא רבי יוסי אלא כתנא קמא.

### באור משנה יא

משנתנו באה ללמד, שמותר לאחד לייבם יבמות אחדות שכל אחת מהן היא אלמנתו של אה אחר, אבל אסור לייבם או לחלוץ ליבמות אחדות שנפלו מאה אחד. ארבעה אחין – בגמרא מבואר: ארבעה מאחים, כלומר שהיו ששה אחים או יותר, והיו ארבעה מהם נשואין ארבע נשים, ומתו – בלא בנים, ונפלו לפני שאר האחים לייבום, אם רצה הגדול שבהם – שבאחים הקיימים, ליבם את כלן – את כל ארבע היבמות, הרשות בידו – שמותר לו לייבם יבמות אחדות שכל אחת מהן נפלה מאה אחר. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שהיבם הוא עשיר ויכול לפרנס את כולן, שכן שנו בברייתא, שלכתחילה משיאין לו עצה טובה שלא יכניס קטטה בביתו. מי שהיה נשוי לשתי נשים, ומת – בלא בנים, ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה – ואסור לו לייבם את שתיהן, שנאמר (דברים כה, ט): "אשר לא יבנה

התנא "אחיק הגדול" (דמ"ב: המאירי: "תוספות יום טוב"). חלץ לה אחיו, או פנסה – לאחר שחלץ אחד מן האחים ליבמה או ייבמה, יכנס את אשתו – רשאי האח שקידש את אחותה לכנס את ארוסתו, שהרי נפקעה ממנו זיקת היבמה. מתה היבמה – וכן אם מתה היבמה, יכנס את אשתו – האח שקידש את אחותה, שהרי אפילו ייבם את היבמה ומתה, מותר באחותה. מת יכם – ואין שם אח אחר שייבמנה או יחלוץ לה אלא זה שקידש את אחותה, יוציא את אשתו בגט – יוציא את ארוסתו בגט, מפני שאחות זקוקתו היא, ואשת אחיו בחליצה – ואת היבמה יוציא בחליצה, אבל לייבמה אסור, מפני שהיא אחות גרושתו, ואף על פי ששינוי במשנה הקודמת, שאם היבמה היא אחות גרושתו, הרי זו פטורה אף מן החליצה, מכל מקום כאן אין היא פטורה מן החליצה, הואיל וקדמה זיקתה לקידושי אחותה הגרושה (תוספות יום טוב).

### באור משנה י

היבמה לא תחליץ, ולא תתיבם, עד שיש לה שלשה חדשים – עד שיעברו עליה שלושה חדשים מיום מיתת בעלה, שחוששים שמא מעוברת היא ממנו ותלד ולד של קיימא, ונמצאת אסורה ליבם משום אשת אח שלא במקום מצוה, וכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה, כמו שהבאנו הטעם בפתיחה למסכתנו; וצריכה היא להמתין שלושה חדשים, לפי שרוב נשים עוברין ניכר אחרי שלשת חדשי הריון. וכן כל שאר הנשים – שמתו בעליהן, או שנתגרשו מהן, לא יתארו, ולא ינשאו, עד שיהיו להן שלשה חדשים – מיום שנתאלמנו או נתגרשו, כדי שיוודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת, להבחין בין הזרע של הבעל הראשון לזרע של השני, שלא יהיה הולד ספק בן תשעה חדשים לראשון ספק בן שבעה לשני; ובגמרא סמכו זה על הכתוב (בראשית יז, ט): "והקיימותי את בריתי ביני ובינך... להיות לך לא-להים ולזרעך אחריך", ופירש רש"י: שאין השכינה שורה אלא על הוודאים, שזרעו מיוחס אחריו. אחד בתולות ואחד בעולות, אחד גרושות ואחד אלמנות, אחד נשואות ואחד ארוסות – בגמרא מבואר: בין בתולות, היינו שנתגרשו או שנתאלמנו מן האירוסין, ובין בעולות, היינו שנתגרשו או שנתאלמנו מן הנישואין,

חולץ – חולץ לפסולה; ואם היה מיבם – מיבם לפשרה.  
**יב המחזיר גרושתו, והנושא חלוצתו, והנושא קרובת חלוצתו – יוציא, והולד ממזר; דברי רבי עקיבא. וחכמים אומרים:**  
**אין הולד ממזר. ומזדים בנושא קרובת גרושתו, שהולד ממזר.**

### פירוש ברטנורא

טפי לא, כי היכי דנמטיהו עונה בחורש: **ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה.** ולא מיבם לתרווייהו, דכתיב (דברים כ"ה) אשר לא יבנה את בית אחיו, בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים. ולא חליץ לתרווייהו, שכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה, והואיל ותרווייהו כי הרדי לא סלק ליבום כדאמרין בית אחד הוא בונה, הכי נמי לא סלקי לחליצה: **חולץ לפסולה.** ולא יפסול את הכשרה לכהונה, שהחלוצה פסולה לכהונה, ולא ישפך אדם מי בורו ואחרים צריכין להן:

**יב המחזיר את גרושתו.** משנישאת: **והנושא את חלוצתו.** דקיימא עליה בלאו דלא יבנה, כיון שלא בנה שוב לא יבנה: **והנושא קרובת חלוצתו.** דקסבר ר' עקיבא דחלוצתו כאשתו, שהכתוב קראה ביתו, דכתיב (שם) בית חלוצ הנעל. וקסבר נמי ר' עקיבא יש ממזר מחייבי לאוין. ואינה הלכה: **קרובת גרושתו.** דגרושתו כאשתו. ואמה ואחותה חייבי כריתות נינהו:

### משניות מבוארות – קהתי

#### באור משנה יב

משנתנו דנה בולד הבא מחייבי לאווין, אם הוא ממזר.

**המחזיר גרושתו** – משנישאה לאחר, ונתגרשה או נתאלמנה ממנו, והרי עבר על "לאו", שנאמר (דברים כד, ז): "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה", **והנושא חלוצתו** – שאף היא אסורה עליו ב"לאו", שנאמר (דברים כה, ט): "אשר לא יבנה את בית אחיו" – כיון שלא בנה שוב לא יבנה, **והנושא קרובת חלוצתו** – כגון אמה או אחותה, שהיא אסורה לו, **יוציא** – חייב לגרשה, **והולד ממזר** – הולד שנולד מנישואים אלו הוא ממזר, **דברי רבי עקיבא** – שהוא סובר: יש ממזר מחייבי לאווין. כן סובר רבי עקיבא, שקרובת חלוצתו אסורה לו מן התורה כקרובת גרושתו, שכן הכתוב קורא לחלוצה "ביתו" (כלומר אשתו), שנאמר (דברים כה, י): "בית חלוצ הנעל". **וחכמים אומרים: אין הולד ממזר** – שאין ממזר מחייבי לאווין; ובנושא קרובת חלוצתו, כל שכן שאין הולד ממזר, שלדעת חכמים אינה אסורה אלא מדברי סופרים. **ומזדים** – חכמים, **בנושא קרובת גרושתו** – כגון אמה או בתה או אחותה, **שהולד ממזר** – שגרושתו כאשתו, וכשכא על קרובתיה חייב כרת, ואף חכמים סוברים שיש ממזר מחייבי כריתות.

את בית אחיו – בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים. כן אסור לו לחלוצ את שתייהן, שנאמר (שם שם, י): "בית חלוצ הנעל" – בית אחד הוא חולץ ואינו חולץ שני בתים. וכן אסור לייבם אחת ולחלוצ אחת, שנאמר (שם שם, ז-ט): "ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו... ולחלצה נעלו", אבל אם חפץ מייבם, מכאן שכל העולה לייבום עולה לחליצה וכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה, ואף כאן לאחר שמייבם את הראשונה, הרי השנייה אינה עולה לייבום, הלכך אינה עולה לחליצה. ואם חלץ בתחילה לאחת, אינו יכול לייבם את השנייה, שהואיל ואינה עולה לחליצה, שהרי אינו חולץ לשני בתים, לפיכך אינה עולה לייבום; ועוד, מאחר שלמדים ש"אינו חולץ לשני בתים", משמע שלאחר שחלץ לאחת, ממילא השנייה מותרת לשוק. ויש מבארים הטעם, שנאמר: "אשר לא יבנה" – כיון שלא בנה שוב לא יבנה (תוספות יבמות מד, א). **הייתה אחת פסולה, ואחת פסולה** – כלומר שאחת מהנשים היתה פסולה להינשא לכהן, כגון שנשא אחיו גרושה, **אם הייתה חולץ, חולץ לפסולה** – שלא יפסול בחליצה זו את הכשרה לכהונה, שהרי החלוצה פסולה לכהונה; בגמרא מובא על כך פתגמו של רבי: "לא ישפך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם", **ואם הייתה מיבם, מיבם לפשרה** – כלומר רשאי לייבם אף את הכשרה; והרמב"ם כותב (הל' יבום א, י): מיבם לאיזו שירצה.

### אגרות קודש

ב"ה, י"ז סיון, תשי"ט

ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה אברהם אביש מרדכי שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מעשי"ק.

טעם למנהג אנ"ש ללמוד בימי הספירה במס' סוטה. כך שמעתי הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר ושכן נהגו משנים בתוככי אנשי חב"ד, ואף שלא אמר הטעם ע"ז, יש לבאר ע"פ המבואר בכ"מ בנגלה דתורה ובחסידות, על השייכות שבין ימי ספירת העומר או מנחת העומר והענין דסוטה עד אשר ונקתה ונורעה זרע וכו'.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ ז"יע מתאים לתוכן כתבו.

ובטח נוסף על שמירתו שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא, יש לו קביעות עתים ללימוד הן בנגלה דתורה והן בפנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, וכמבואר ההכרח בהאמור בכ"מ ומובן, ומכמה טעמים.

בברכה לבשו"ט.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

אב"י מסדר מערכה משמיה דגמרא. מנה סדר עבודות של כל יום ויום: משמיה דגמרא. דכוליה ישיבה דרבנן דבי מדרשא: ואליבא דאבא שאול. דאמר בפ"ק הטבת כל הנרות קודמת (לכל) לקטורת: מערכה גדולה. שעליה יקטירו כל ההקטורות: קודמת. לסדר לפני המערכה שניה שעושין בקרן מערבית דרומית משוך מן הקרן ד' אמות לצד צפון כדתנן במסכת תמיד (דף כט.): של קטורת. שממנה חותין גחלים להכניס למזבח פנימי שחרית וערבית להקטיר עליה קטורת תמיד פרס שחרית ופרס בין הערבים: לסידור שני גזירין. שמסדרין על מערכה גדולה וכולהו טעמי מפרש לקמיה: לדם התמיד. לשחיטה ולזריקה: קטורת. של מזבח הפנימי קודמת לאברים להקטיר אברי התמיד על מזבח החיצון: למנחה. מנחת נסכו של תמיד ונסכיהן דכתיב (במדבר כח) ועשירית האיפה סולת למנחה וגו': לנסכין. לנסך יינו של תמיד: ונסכין למוספין. אם שבת הוא: שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים. ודרש ליה לשון השלמה עליה על העולה תמיד של שחר האמורה בראש המקרא שנאמר וערך עליה העולה והקטיר והוסיף והשלים אחריה כל הקרבנות ולא על שבין הערבים למד על תמיד של בין הערבים שהוא אחרון לכל הקרבנות: עבודת יחיד. הוצאת כף ומחתה שאינה צריכה לציבור אלא לפי שמוטלת עליו לפנות את המקום לפיכך קורא לה עבודת יחיד: ובלבד שימסרנה לציבור. דסוף סוף מעבודת ציבור היא כך נראה בעיני ואני שמעתי עבודת יחיד מקרא פרשה דתנן [במתני'] (לקמן דף סח): קורא באיצטלות לבן משלו וקשיא לי בגוה דלא תנן התם ובלבד שימסרנה לציבור: פשיטא. דעובד בה כיון דאמרת מוסרה לציבור דציבור היא: משתי ריבוא. מנה: האמר מר חוּמָן של בגדי כהונה כפול ששה לקמן בפרק בא לו (דף עא.): כחמרא כמזגא.

דף לג עמ' א: הגמרא מביאה מימרא בענין סדר העבודות בבית המקדש בכל ימות השנה: אב"י היה מסדר סדר המערכה - העבודות הנוהגות כל יום במקדש, מְשִׁמְיָה דְגַמְרָא - על פי מה שמקובל אצל כל בני הישיבה שקיבלוהו מרבותיהם, וְהַסְדֵּר הוא אֵלִיבָא דְאָבָא שְׁאוּל. וכך סדרם, עריכת המערכה גְדוּלָּה של עצים שעל מזבח החיצון, שעליה מקריבים את כל הקרבנות, קוֹדֶמֶת לְעֵרִיכַת עֲצֵי מַעֲרֶכֶה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת, שממנה נוטלים גחלים למזבח הפנימי להקטיר את הקטורת. ועריכת מַעֲרֶכֶה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת קוֹדֶמֶת לְסִידוֹר שְׁנֵי גְזִירֵי עֲצִים שְׁמוּסִיפִים על המערכה הגדולה להרבות האש. וְסִידוֹר שְׁנֵי גְזִירֵי עֲצִים קוֹדֶם לְדִישוֹן [-סילוק האפר והפחם מן] מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי [-מזבח הזהב], שדישנו את האפר שעליו קודם שהקטירו עליו את הקטורת. וְדִישוֹן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֶם לְהִטְבַּת חֲמֵשׁ נְרוֹת - הוצאת השמן והפתילות שכבו מהחמשה בזיכים שמתוך שבעת בזיכי המנורה. וְהִטְבַּת חֲמֵשׁ נְרוֹת קוֹדֶם לְעִבּוּדוֹת הַנֶּעֱשׂוֹת בְּדָם הַתָּמִיד, דהיינו שחיטת התמיד וזריקת דמו. וְדָם הַתָּמִיד קוֹדֶם לְהִטְבַּת שְׁתֵּי הַנְּרוֹת הַנּוֹתָרוֹת. וְהִטְבַּת שְׁתֵּי נְרוֹת קוֹדֶם לְהַקְטֵר הַקְטוֹרֶת על המזבח הפנימי. וְהַקְטֵר הַקְטוֹרֶת קוֹדֶם לְהַקְטֵר הָאֲבָרִים של התמיד על המזבח החיצון. וְאֲבָרִים של התמיד קודמים לְמִנְחָה של נסכים, שהיא עשירית האיפה שבאה עם התמיד. וּמִנְחָה קודמת לְמִנְחַת תְּבִיתָיו, שהיא מנחת כהן גדול שהיה מביא בכל יום. וְחִבְתָּיו קודמים לְנִסְכֵּין - ניסוך רביעית ההין יין הבא עם התמיד. וְנִסְכֵּין קודמים לְמוֹסְפִין בימים שמביאים קרבן מוסף. וּמוֹסְפִין קודמים בשבת לְהַקְטֵר בְּזִיכֵין של לבונה שסידרו בשבוע שעבר עם לחם הפנים. וּבְזִיכֵין קודמים לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרֵבִים, שְׁנָאֹמֶר בתמיד של שחר (ויקרא ו ה) 'וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֲלָבֵי הַשֶּׁלָּמִים', ודרשו מתיבת 'עָלֶיהָ', שעל תמיד של שחר הַשֶּׁלָּם את הקרבת כָּל הַקְרָבָנוֹת כּוֹלָן, ואל תשלמם על תמיד של בין הערבים, דהיינו שאחר תמיד של בין הערבים אין להביא שום קרבן, ודורשים את תיבת 'שלמים' שנאמר בפסוק, מלשון השלם.

דף לה עמ' ב: תְּנִי [-שנה] רַב הוּנָא בְּרִי יְהוֹדָה וְאֶמְרֵי לֵה רַב שְׁמוּאֵל בְּרִי יְהוֹדָה, אַחֲרֵי שֶׁכָּלְתָּה עֲבוֹדַת צִיבוֹר של יום הכיפורים, כִּהֵן גָּדוֹל שֶׁעֲשֵׂתָהּ לוֹ אִמּוֹ כְּתוּנָת, לוֹבֶשֶׁה עם שאר בגדי לבן, וְעוֹבֵד בָּהּ עֲבוֹדַת יָחִיד - הוצאת כף ומחתה מקדש הקדשים שאינה כפרת הציבור, אלא חובה על הכהן גדול לפנותם מקדש הקדשים. וּבִלְבַד שִׁימְסְרָנָה [-את הכתנות] לְצִיבוֹר, שסוף סוף היא עבודת ציבור, וטעונה בגדים משל הציבור. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שכשמוסרה לציבור יכול לעבוד בה. משיבה הגמרא: מַהוּ דְתִימָא [-היה מקום לומר] דְנִיחוּשׁ שְׁמָא הכהן גדול לֹא יִמְסְרָנָה [-את הכתנות] לְצִיבוֹר יְפֵה יְפֵה - בלב שלם, קָא מְשַׁמַּע לָן שסומכים שימסור בלב שלם.

הגמרא מספרת על שני כהנים גדולים שעשו להם אמותיהם כתונת: אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵל בֶּן פֶּאֲבִי שהיה כהן גדול, שֶׁעֲשֵׂתָהּ לוֹ אִמּוֹ כְּתוּנָת שֶׁל מֵאָה מְנָה וְהָיָה לוֹבֶשֶׁה וְעוֹבֵד בָּהּ עֲבוֹדַת יָחִיד - הוצאת הכף והמחתה מקדש הקדשים, וכדי שיוכל לעבוד בה, מְסַרָה קודם לכן לְצִיבוֹר. וְאָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חֲרִסּוֹם שהיה כהן גדול שֶׁעֲשֵׂתָהּ לוֹ אִמּוֹ כְּתוּנָת מִשְׁתֵּי רִיבּוּא מְנָה, וְלֹא הִנִּיחוּהוּ אַחֲרָיו הַכֹּהֲנִים לְלוֹבֶשֶׁה מִפְּנֵי שֶׁבִלְבִישְׁתּוֹ הָיָה נִרְאָה כְּעָרוֹם. שואלת הגמרא: וּמִי מִתְחַזֵּי - וכי שייך שיהיה בשרו נראה מבעד לבגד, וְהָאֹמֶר מַר, חוּטָן של בגדי כהונה צריכין שיהיו כְּפּוֹל שֶׁשָּׂה, וכיון שנארג מחוטים עבים איך בשרו נראה ממנו. משיבה הגמרא: אָמַר אַבְיִי, כְּחֻמְרָא בְּמִזְגָּא - כיון הנראה מכלי זכוכית אף שדופנו עבה, כך שם היה הפשתן צח וצלול, ואף בחוטים עבים היה נראה בשרו.

כיון הנראה מחוץ לכלי זכוכית ואע"פ שהזכוכית עבה כך היה הפשתן מוצהב ונראה בשרו מתוכה:

ב"ה, ח' סיון, תשי"ט  
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מיום הרביעי, ובשאלתו בהנוגע להנסיעה לאה"ק ת"ו למשך איזה חדשים.

צע"ג בזה, באם אפילו יש ברשותו המעות הנצרכות להוצאות הנסיעה וכו' יש להשתמש בהם לענייני צדקה, ולא לנסיעה שאינו מובן התועלת בדבר.

נוסף על הענין שלאחרי שהות שלשים יום באה"ק ת"ו ישנה שקו"ט בהנוגע ליציאה משם, ומה להם להסתבך בשקו"ט וכו' אפילו באם תהי' המסקנא, שאפשר לעשות בלי פקפוק, ואף שרבים עושים כהנ"ל, אין זה מבטל את הספיקות והשקו"ט שבדבר.

מגוף תוכן מכתבו נראה שהטפול דווגתו תח"י הוא עדיין באמצע, ועי"ז עוד מתרבה התימה בהקס"ד האמור, ועוד יותר מ"ש שהיא עצובה וקשת רוח, שכמדומה כבר כתבתי להם, שעל איש הישראלי לעבוד את השי"ת בשמחה וטוב לבב, ועבודת השי"ת ה"ה בכל דרכיך דעהו.

כן כמדומה לי כבר עוררתיו ע"ד ההכרח לקבוע לימוד בתורת החסידות ובפרט בנדון דידי' שכדברי רבנו הזקן באגה"ק שלו סגולה הוא להולדת בנים (נדפס בסידור מאה שערים ד"ה סגולה להולדת בנים).

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א  
מזכיר

ב"ה, יו"ד סיון, תשי"ט  
ברוקלין.

מר חיים שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מט' סיון, בו כתב אודות ענין השלום וכו'.

כבר הודיעתנו תורתנו תורת חיים, אמיתית ענין השלום, ואיך שביד כל אחד מישראל לעשות בזה, על ידי הפצת ענייני תורתנו, שניתנה לעשות שלום בעולם, ולא להסתפק בהנהגת עצמו באופן כזה, אלא להשפיע בכל הסביבה, ובזה גם בסיוע ביסוס הישיבות במ לומדים תורה ביראת שמים, ויסוד ישיבות חדשות ברוח זה.

והקמת מכון לשלום עולמי וכו', מלבד שכבר בכמה מקומות לומדים כביכול ענין זה, ולעת עתה לא נראה כל תועלת, מלבד בזבזו ממון וכחות ומרץ, הנה כל פרוטה ופרוטה שיתנו בני"י למכון האמור, הלואי שלא תזיק, ובודאי שלא תביא תועלת, ועל האיש הישראלי ליתן כספו לענייני תורה ומצותי' שבהם השכר בטוח ואין הפסד.

לפלא שאין מזכיר דבר מפעולותיו הוא בהפצת היהדות, שכנ"ל זהו תפקידו הראשון של כל אחד מבני ישראל, ותקויות שאין זה אלא חסרון בכתיבה אבל עושה כל התלוי בו בשטח האמור.

בכבוד ובברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א  
מזכיר

שְׁלוֹם עֲלֵיךְ, נִכְרָ שְׁהוּא יֵשֵׁן, ואיש הר הבית היה חֹכְמָא וְיֵשֵׁן – מִכְחוּ  
בְּמִקְלָו, וכמו כן, רְשׁוֹת הָיְתָה לוֹ לאיש הר הבית לְשַׂרְוֹף אֶת כְּסוּתוֹ  
– את בגדו העליון של השומר הישן. והשומר שהלקוהו היה צועק,  
וְהָם – השומרים האחרים היו אוֹמְרִים זה לזה, מָה טִיבו של קוֹל זה  
הנשמע בְּעֶזְרָתוֹ. ומשיבים זה לזה, הוּא קוֹל של בֶּן לִי הַלֹּקָה וּבְגָדָיו  
נִשְׂרָפִין, מִחַמַּת שֵׁשֶׁן לוֹ עַל מִשְׁמֶר – בעת שהיה צריך לשמור.  
מוסיפה המשנה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֲכַן כִּךְ הִיָּה מַעֲשֵׂה,  
פַּעַם אַחַת מִצֵּאוֹ האנשים שהיו מהלכים עם איש הר הבית אֶת אֲחֵי  
אִמִּי שהיה שומר, כִּשְׁהוּא יֵשֵׁן, וְשָׂרְפוּ אֶת כְּסוּתוֹ.  
מוסיפה הגמרא: אִמֵּר רַבִּי חִיָּא בְּר אֲבָא, כִּי מָטִי רַבִּי יוֹחָנָן בְּהָא  
מַתְנִיתָא – כִּשְׁהִיָּה מְגִיעַ רַבִּי יוֹחָנָן לַלְמוּד בְּמִשְׁנָה זוֹ, אִמֵּר רַבִּי,  
אֲשֶׁרֵיהֶם לְדוֹרוֹת הָרַאשׁוֹנִים, שֶׁאֵפִילוֹ עַל אוֹנֶם שִׁנָּה – עַל כִּךְ  
שֶׁנֶּרְדַּם הַשּׁוֹמֵר בְּאוֹנֶס, הִיוּ עוֹשִׂין דִּין, וּמַעֲנִישִׁים עַל כִּךְ, וְאִם כֵּן,  
שְׁלֹא עַל אוֹנֶם שִׁנָּה – הַעוֹבֵר עֲבִירָה בְּכוּנָה בְּלֹא אוֹנֶס, עַל אַחַת  
בְּמָה וּבְמָה שהיו עוֹנִשִׁים.  
לאחר שהתבאר העונש שהיו נוֹתְנִים לְשׁוֹמְרִים שִׁישְׁנוּ, כְּדִי לִזְרֹם  
לַעֲתִיד, וְזֶה בְּכַלל מִצּוֹת תּוֹכַחַה, מוסיפה הגמרא להביא עוד מדברי  
הַתְנַאִים והאמוראים בשבח התוכחה. מביאה הגמרא: תְּנִינָא, רַבִּי  
אוֹמֵר, אִיזוּ הִיא דְרַךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכּוֹר – [שיברור] לוֹ הָאֵדָם לַהֲתַנְּהָ  
בָּהּ, יֵאָהֵב אֶת הַתּוֹכְחוֹת, לִפִּי שֶׁכָּל זְמַן שִׁישׁ נוֹתְנִי מִקְבְּלִי תוֹכְחוֹת  
בְּעוֹלָם, וְעַל יְדֵי זֶה מַתְעוֹרְרִים וְחוֹזְרִים בַּתְּשׁוּבָה, נַחַת רוּחַ בָּהָא  
לְעוֹלָם, וְכֵן מוֹכַח וּבִרְכָּה בָּאִין לְעוֹלָם, וְהַרְעָה מִסְתַּלְקֶת מִן  
הָעוֹלָם. שְׁנָאֵמֵר בְּמַשְׁלִי (כד כה) וְלְמוֹכִיחִים יִנָּעַם וְעַלֵּיהֶם תִּבְא  
בְּרַכַּת טוֹב, וּמִינַעַם לְמַדִּים שְׂבָאָה נַחַת רוּחַ, וּמִבְּרַכַּת טוֹב לְמַדִּים  
שְׂבָאָה טוֹבָה וּבְרַכָּה, וכִּשְׁהוֹבָה בָּהּ לְעוֹלָם, הַרְעָה מִסְתַּלְקֶת.  
מוסיפה הברייתא: וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁהַדֶּרֶךְ הַיִּשְׁרָה שִׁיבְרוּ לוֹ הָאֲדָם  
הַיֵּא, שִׁחְיוֹק בְּאִמּוֹנָה יִתְּרָה – יִתְנַהֵג בְּמִשְׁא וּמִתָּן עִם בְּנֵי אָדָם  
בְּאִמּוֹנָה, וְלֹא יֵאָנֶה אֶת הַבְּרִיּוֹת, שְׁנָאֵמֵר בְּתַהֲלִים (קא) עֵינִי בְּנָאֵמְנִי  
אֶרֶץ לְשִׁבְתַּת עַמִּדִי וְגו', הֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ תְּמִים הוּא יִשְׂרָתְנִי.  
עוד מביאה הגמרא: אִמֵּר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּר נַחֲמָנִי שְׁאֵמֵר רַבִּי יוֹנָתָן,  
כֹּל הַמּוֹכִיחַ אֶת חֲבִירוֹ לְשֵׁם שְׁמַיִם – כְּדִי שִׁיעוּב אֶת מַעֲשֵׂי הָרַעִים  
וַיִּשׁוּב בַּתְּשׁוּבָה, זֹכֶה לְהוֹיָה בְּחֻלְקוֹ וּבְמַחֲצִיצַתוֹ שֶׁל הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ  
הוּא, שְׁנָאֵמֵר בְּמַשְׁלִי (כח כט) מוֹכִיחַ אֶדָם אַחֲרָי, וּפִירוּשׁ הַפֶּסֶק הוּא  
שְׁמִי שְׁמוּכִיחַ בְּנֵי אָדָם, ה' גּוֹרֵר אוֹתוֹ אֵלָיו. מוסיף רַבִּי יוֹנָתָן: וְלֹא עוֹד  
– וְלֹא רַק לְדַבֵּר זֶה בְּלִבְדּוֹ הוּא זֹכֶה, אֱלֹא זֹכֶה הוּא גַם שְׁמוֹשְׁכֵין  
עָלָיו חוּט שֶׁל חֶסֶד שִׁמְצָא חֵן בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת, שְׁנָאֵמֵר בְּהַמְשָׁךְ  
הַפֶּסֶק (סו) חֵן יִמְצָא מִמְּחֻלִּיק לְשׁוֹן.  
בְּמִסְכַּת יוֹמָא (ככ) שְׁנִינָה, שְׁבַתְחִילָה לֹא הִיוּ עוֹשִׂים פִּיִּס עַל תְּרוּמַת  
הַדֶּשֶׁן, אֲלֹא כָל מִי שֶׁהִיָּה רוֹצֵה הִיָּה בָּא, וְהִרְאָשׁוֹן שֶׁהִגִּיעַ זֹכֶה.  
ולאחר שראו שעל ידי שהיו רֹצִים וְעוֹלִים בְּכַבֵּשׁ כְּדִי לִזְכּוֹת, הִיוּ  
בָּאִים לִידֵי סִכְנָה, תִּקְנוּ פִּיִּס לְתְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן. הַגְמָרָא מְבַרֶּרֶת אִם סִדֵּר  
הַתְּמִיד שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִשְׁנָתוֹ, נִשְׁנָה קוֹדֶם הַתְּקֵנָה אוֹ לְאַחֲרֶיהָ. שִׁנִּי  
בְּמִשְׁנָתוֹ: מִצֵּאוֹ נְעוּל יוֹדֵעַ וְכו' מִי שְׁהוּא רוֹצֵה לְתָרוּם אֶת הַמְּזוּבָּה  
[וְכו'] מִשְׁכִּים וְטוֹבֵל עַד שֶׁלֹּא יֵבֵא הַמְּמוּנָה וְכו'. הַמְּמוּנָה בָּא וּדְפַק  
עֲלֶיהָ – [עַל שְׁעָרֵי בֵּית הַמּוֹקֵד], וְחָן – [הַכְּהֻנִּים] פָּתְחוּ לוֹ, אִמֵּר לָהֶן מִי  
שְׁטַבֵּל יֵבֵא וַיִּפִּס. הַפִּסוּ, מִי שֹׁכֵחַ זֹכֶה בּוֹ.  
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: הָא גּוֹפָא קִשְׁיָא – מִשְׁנָה זוֹ מִצַּד עֲצֻמָּה קִשָּׁה הִיא.  
שְׁבַתְחִילָה אֲמָרָת – אִמְרָה הַמְּשֻׁנָּה, שְׁמִי שְׁהוּא רוֹצֵה לְתָרוּם אֶת  
הַמְּזוּבָּה מִשְׁכִּים וְטוֹבֵל עַד שֶׁלֹּא יֵבֵא הַמְּמוּנָה, אֱלֹאָה – נִרְאָה מוֹזָה,  
שֶׁלֹּא בְּפִיִּים תִּלְיָא מִלְּתָא – שֶׁאֵין הַדֶּבֶר תְּלוּי בְּפִיִּים – [גּוֹדֵל], אֲלֹא  
כִּל מִי שֶׁהִיָּה רוֹצֵה הִיָּה תוֹרֵם. שֶׁאֵם לֹא כֵן, מִדּוּעַ כָּל הַרוֹצֵה לְתָרוּם  
הִיָּה צָרִיךְ לְטַבּוֹל, וְהִרִי יִתְכֵן שֶׁלֹּא יִזְכֵּה בְּפִיִּים, וְאִם כֵּן רַק לְאַחַר  
שִׁיבָה, יִטְבּוֹל, וְאֵילוֹ, הָדָר תֵּנִי – לְאַחַר מִכָּן כְּתוּב, שֶׁאִמְרוּ לָהֶם  
הַמְּמוּנָה מִי שְׁטַבֵּל יֵבֵא וַיִּפִּס, אֱלֹאָה – מוֹכַח מוֹזָה שֶׁבְּפִיִּים תִּלְיָא  
מִלְּתָא – שֶׁהִזְכּוֹת לְתָרוּם אֶת הַדֶּשֶׁן תְּלוּי בְּפִיִּים. מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא:  
אִמֵּר אֲבִי, לֹא קִשְׁיָא, בָּא, בְּתַחֲלִיל הַמְּשֻׁנָּה שֶׁאִמְרוּ שְׁכָל הַרוֹצֵה  
לְתָרוּם יִטְבּוֹל, מְדוּבָר קוֹדֶם הַתְּקֵנָה שֶׁתִּקְנוּ לְהַפִּיס עַל תְּרוּמַת  
הַדֶּשֶׁן, וְאִזּוֹ לֹא הִיָּה פִּיִּס. וְכֵאֵן, בְּסוֹף הַמְּשֻׁנָּה שֶׁאִמְרוּ שִׁיבָא וַיִּפִּס,

מְדוּבָר לְאַחַר הַתְּקֵנָה שֶׁתִּקְנוּ לְהַפִּיס. וְהִיכֵן מִצִּינוּ תִּקְנָה זוֹ, דְּתִנָּן –  
שְׁנִינָה בְּמִשְׁנָה בְּמִסְכַּת יוֹמָא (ככ), בְּרַאשׁוֹנָה – [בְּתַחֲלִילָה], כָּל מִי  
שֶׁהִיָּה רוֹצֵה לְתָרוּם אֶת הַמְּזוּבָּה, הִיָּה תוֹרֵם בְּלֹא פִיִּס. וּבְזִמְנֵן שֶׁהָן  
– שֶׁהַרְצִים לְתָרוּם מְרֻבֵּין הֵם, כִּךְ הִיָּה מִנְהַגָם, הִיוּ רָצִין וְעוֹלִין  
בְּכַבֵּשׁ, וְכָל הַקּוֹדֶם אֶת חֲבִירוֹ לְהַכְנֵס בְּתוֹךְ אֲרַבַּע אֲמוּנוֹת עֲלִינוּת  
שֶׁל כֶּבֶשׂ הַסְמוּכוֹת לְרֹאשׁוֹ שֶׁל מוֹזָה, הוּא זֹכֶה לְתָרוּם. וְאִם הִיוּ  
שְׁנִים שְׁוִין שֶׁהִגִּיעוּ בִּיחַד לְאַרְבַּע אֲמוּנוֹת עֲלִינוּת שֶׁל הַכֶּבֶשׂ, הִיָּה  
הַמְּמוּנָה אוֹמֵר לָהֶם – לְכָל הַכְּהֻנִּים הָרָצִים, הִצְבִּיעוּ – הוֹצִיאוּ  
אֲצַבְעוֹתֵיכֶם וְהִגִּבְיָהוֹם, וְהַתְּחִיל לְמַנּוֹת הָאֲצַבְעוֹת, וּמִי שֶׁאֲצַלוּ הִיָּה  
הַמְּשֻׁנָּה: וְזֶה הָאֲצַבְעוֹת שֶׁהָן מוֹצִיאִין, מְשִׁיבָה הַמְּשֻׁנָּה: יְכוּלִים  
לְהוֹצִיא אֲצַבַּע אַחַת אוֹ שְׁתֵּים, וְאֵין מוֹצִיאִין גּוֹדֵל – [אֲגוֹדֵל]  
בְּמִקְדָּשׁ לְצוֹרֵךְ הַפִּיִּס, אֲבָל שֶׁאֵר הָאֲצַבְעוֹת יְכוּלִים לְהוֹצִיא. מוסיפה  
הַמְּשֻׁנָּה: מַעֲשֵׂה (שְׁנִים הִיוּ) [בְּשְׁנֵים שֶׁהִיוּ שְׁוִין בְּקִרְבָּתָם לְסוֹף  
הַכֶּבֶשׂ בְּשַׁעַר שֶׁהִיוּ רָצִין וְעוֹלִין בְּכַבֵּשׁ, וְדָחַף אֶחָד מֵהֶם אֶת חֲבִירוֹ  
כְּדִי לְהַקְדִּימוֹ, וְלִזְכּוֹת בְּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן, וְעַל יְדֵי הַדּוּחִיפָה, נִשְׁכַּרְהָ רִגְלוֹ  
שֶׁל חֲבִירוֹ. וְכִשְׂרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁמִּחַמַּת שֶׁהִיוּ רֹצִים לְהַקְדִּים אֶת  
חֲבִירָהּ בְּרִיצָתָם הִיוּ בָּאִים לִידֵי סִכְנָה, הַתְּקִינוּ שֶׁלֹּא יְהוּ תוֹרְמִין  
אֶת הַמְּזוּבָּה אֱלֹא בְּפִיִּים. וְתַחֲלִיל מִשְׁנָתוֹ מְדַבֶּרֶת קוֹדֶם הַתְּקֵנָה,  
וּבְסוֹפָה מְדוּבָר לְאַחַר הַתְּקֵנָה.  
מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא תִירוּן נוֹסֵף: בְּרַא אִמֵּר, אִידִי וְאִידִי – גַּם בְּתַחֲלִיל  
מִשְׁנָתוֹ וְגַם בְּסוֹפָה מְדוּבָר לְאַחַר הַתְּקֵנָה, וְהִכִּי קָתְנִי – וְכִךְ הִיא  
כוּוֹנֵת הַמְּשֻׁנָּה לומר, כָּל מִי שְׁהוּא רוֹצֵה לְבֹא וּלְפִיִּים, מִשְׁכִּים  
וְטוֹבֵל עַד שֶׁלֹּא יֵבֵא הַמְּמוּנָה, כְּדִי שֶׁתִּכַּף כְּשִׁיבָא הַמְּמוּנָה וַיִּפִּס,  
יִזְכֵּל מִי שֹׁכֵחַ בְּפִיִּס לִילֵךְ לְעַבְדָּהּ, וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְהַמְתִּין עַד שִׁיטְבּוֹל.

### משנה

בְּמִשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת שְׁנִינָה שֶׁהַמְּמוּנָה עַל הַמִּקְדָּשׁ בָּא לְבִית הַמּוֹקֵד  
לְפָנוֹת בּוֹקֵר, וּמִפִּסִּים שֶׁם מִי יִזְכֵּה לְתָרוּם אֶת הַדֶּשֶׁן. הַמְּשֻׁנָּה שֶׁלִּפְנֵינוּ  
מְמַשִּׁיכָה וּמַפְרֶטֶת אֶת סִדֵּר הַדְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים בְּמִקְדָּשׁ מֵאוֹתָהּ שַׁעַר  
וְאֵילָךְ, עַד אַחֵר עֲבוּדַת תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן מַעַל גְּבֵי הַמּוֹזָבָה.  
נִשְׁאֵל מִלְּמוֹנָה עַל הַמִּקְדָּשׁ אֶת הַמִּפְתָּח שֶׁהִיָּה מוֹנֵחַ תַּחַת הַטְּבֵלָא שֶׁל  
שֵׁשׁ שְׁבָבֹת הַמּוֹקֵד, וּפְתָח עֲמוּ אֶת הַמִּפְתָּח – הַשַּׁעַר הַקָּטָן שֶׁהִיָּה  
בְּתוֹךְ הַשַּׁעַר הַגָּדוֹל שֶׁבֵּין בֵּית הַמּוֹקֵד לְעוֹזֵרָה [וְרֹאה אִיּוֹר א], וְנִכְנָס  
הַמְּמוּנָה מִבֵּית הַמּוֹקֵד לְעוֹזֵרָה, וְנִכְנָסוּ שָׂאֵר הַכְּהֻנִּים שֶׁטְבְּלוּ וְהִיוּ  
בְּגָדֵי כְהוֹנָה אַחֲרָיו, וְשִׁתִּי אֲבוּקוֹת שֶׁל אוֹר הַחוּצוֹק בִּידָם, כָּל כֵּת  
הַחוּצִיקָה אֲבוּקָה אַחַת שֶׁל אֵשׁ. וְנִחְלְקוּ הַכְּהֻנִּים הַלָּלוּ לְשִׁתִּי בִּיתוֹת –  
קְבֻצוֹת, אֱלֹו – קְבֻצַּת כְּהֻנִּים אַחַת, הִיוּ פּוֹנִים מִלְּשַׁכַּת בֵּית הַמּוֹקֵד  
שֶׁהִיָּה בְּצִפּוֹן הָעוֹזֵרָה, וּמִחֻלְכֵין אַחֵר נוֹשֵׂא הָאֲבוּקָה בְּאִשְׁכָּהּ  
הַבְּנוּיָה מִכָּל צַדֵּי הָעוֹזֵרָה מִבְּפִנִּים, דֶּרֶךְ – לְכִיּוֹן צַד מוֹזָרָה, וְאֵלּוּ –  
קְבֻצַּת הַכְּהֻנִּים הַשְּׁנִיָּה, הִיוּ מִחֻלְכֵין אַחֵר נוֹשֵׂא הָאֲבוּקָה הַשְּׁנִיָּה  
בְּאִשְׁכָּהּ, דֶּרֶךְ – לְכִיּוֹן צַד מַעֲרָב, וְשִׁתִּי קְבֻצוֹת הִיוּ בּוֹדֵקִים  
וְהוֹלְכִים בְּכָל הָעוֹזֵרָה, אִם כָּל הַכְּהֻנִּים שְׁמוּרִים יִפְהוּ, וּמוֹנָחִים עַל  
מְקוֹמָם, עַד שֶׁהִיוּ מְגִיעִים לְמָקוֹם עוֹשֵׂה חֲבִיתִים, שֶׁהִיא לְשַׁכָּה  
שֶׁהִיָּה בְּצַד מוֹזָרָה, וְזֶה הִכִּינוּ אֶת מִנְחַת הַחֲבִיתִין שֶׁהִיָּה כְּהֵן גָּדוֹל  
מִקְרִיב בְּכָל יוֹם [וְרֹאה אִיּוֹר ב]. וְשֶׁם הִנִּיעוּ שְׁתֵּי הַקְּבֻצוֹת אֱלֹו וְאֵלּוּ,  
וְאִמְרוּ אֵלּוּ לֹאֵלּוּ שְׁלוֹם, שֶׁחֶפֶל מִצָּאנוּ בְּמִקְוֵמוּ בְּשְׁלוֹם. וְלֹאֲחֵר מִכָּן,  
הָעִמְדִיו – הִקְצִיו מִהַשְּׁנִיָּה אֶת עוֹשֵׂה הַחֲבִיתִים, לַעֲשׂוֹת חֲבִיתִים –  
לְהַתְּחִיל בְּהַכְנַת מִנְחַת הַחֲבִיתִין, וְלִהְרַתִּיחַ מִיִּם לְצוֹרֵךְ חֲלִיטַת  
הַסּוֹלֹת.  
הַמְּשֻׁנָּה מְמַשִּׁיכָה לְבֹאֵר אֶת סִדֵּר הָעַבְדָּה בְּבוֹקֵר, וּמַפְרֶשֶׁת כִּיצַד  
הִיָּה תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן מַעַל גְּבֵי הַמּוֹזָבָה: מִי שֹׁכֵחַ בְּפִיִּים לְתָרוּם אֶת  
הַמְּזוּבָּה, הוּא לְבַדּוּ יִתְרוֹם אֶת הַמּוֹזָבָה, וְלֹא יִצְטָרֵךְ עֲמוּ. וְהָם –  
אֲחֵי הַכְּהֻנִּים אוֹמְרִים לֹה שֹׁכֵחַ לְתָרוּם, תְּהִי – תִּהְיֶה זֹהִיר, שֶׁלֹּא  
תִּנָּע בְּכָלִי – בְּמַחַתָּה שְׁבָה הִיוּ מְרִימִים אֶת הַדֶּשֶׁן וְהַגְּחָלִים, שֶׁהִיא  
כְּלִי שֶׁרַת, עַד שֶׁתִּקְדָּשׁ יְדִיד וְרִגְלֵיךְ בְּשִׁפְכַת מִיִּם עֲלֵיהֶם מִן הַכִּיּוֹר,  
לִפִּי שֶׁאִסּוּר לַעֲשׂוֹת עֲבוּדָה בְּלֹא קִידוּשׁ יָדִים וְרַגְלִים. עוֹד הִרְאוּ לוֹ  
אֶת מְקוֹם הַמַּחַתָּה וְאִמְרוּ לוֹ, וְהִרִי מַחַתָּה נִתְּנָה בְּמִקְצָע – בְּקֶרֶן

1 ואומר לו "שלום עליך" – ניכר שהוא ישן, "חובטו במקלו" – מלקהו. ורשות היה  
2 לו לשרוף את כסותו. והם אומרים: מה קול בעורה? אומרים זה לזה: בן לוי לוקה,  
3 ובשביל כך הוא צועק ונשמע קולו בבאן. קל וחומר על אונס שינה עושין דין –  
4 דשינה זו היא אונס. שאין אדם יכול לעמוד את עצמו שלא לישן, משבאה לו שינה  
5 לעינו. שלא על אונס שינה – דבר שערשן  
6 במתכוין. איזו היא דרך ישרה שיבור לו  
7 האדם – הרבה דברים צריך לו לאדם  
8 לבחור, אלא הכי קאמר: איזוהי דרך אחת  
9 מדרכים הישרים שיבור לו האדם. אהוב את  
10 התוכחות – לאזבח את התוכחות. (עשותה  
11 – כמו, לעשות). שנאמר ולמוכיחים ינעם  
12 ועליהם תבא ברכת טוב – אדם שמקבל  
13 תוכחה – ינעם, ונתת רוח באה לעולם.  
14 עליהם תבא ברכת טוב – טובה וברכה  
15 באה לעולם, כשטובה באה לעולם – רעה  
16 מסתלקת מן העולם. ויש אומרים יחזיק  
17 באמונה יתירה – ישא ויתן עם בני אדם  
18 באמונה, ולא יאנה את הבריות. וזכה לחלקו  
19 של מקום – למחיצתו, כלומר, בתוך  
20 מחיצתו, שכן נאמר "מוכיח אדם" – הרי הוא  
21 "אחרי", כלומר, עמי. משנה נטל את  
22 המפתח – מתחת הטבלא של שיש, ולא היה  
23 פותח שערי עזרה עד שיעלה עמוד השחר,  
24 אלא נטל את המפתח ופתח את הפשפש –  
25 פתח קטן שהיה בשער. דף סתמא רבי יהודה  
26 דמדות, דאמר: פתח קטן היה לו, שבו נכנסין  
27 לבלוש את העזרה. נכנס מבית המוקד  
28 לעזרה – דרך בית המוקד. נכנסו אחריו  
29 כהנים ושתי אבוקות של אור בידן – נחלקו  
30 מאותן כהנים שתי כיתות, מהם היו יורדים  
31 דרך צפון שבית המוקד היה בצפון. אלו  
32 הולכין באבסדרה – כל סביב העזרה  
33 מארבע רוחותיה עשו אבסדראות על גבי

"שלום עליך"! ניכר שהוא ישן – חובטו במקלו, ורשות  
היתה לו לשרוף את כסותו. והם אומרים: מה קול  
בעורה? – קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין, שישן לו על  
משכמו. רבי אליעזר בן יעקב אומר: פעם אחת מצאו  
את אחי אמי ישן, ושרפו את כסותו. אמר רבי חייא  
בר אבא: כי מטי רבי יוחנן בהא מתניתא, אמר הכי,  
אשריהם לראשונים שאפילו על אונס שינה עושין דין,  
שלא על אונס שינה – על אחת כמה וכמה! תניא, רבי  
אומר: איזו היא הדרך ישרה שיכוד לו האדם – יאהב את  
התוכחות, שכל זמן שתוכחות בעולם – נחת רוח באה  
לעולם, טובה וברכה באין לעולם, ורעה מסתלקת מן  
העולם, שנאמר: "ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת  
טוב". ויש אומרים: יחזיק באמונה יתירה, שנאמר: "עני  
בנאמני ארץ לשבת עמדי" וגו'. אמר רבי שמואל בר  
נחמני, אמר רבי יוחנן: כל המוכיח את חברו לשם  
שמים – וזכה לחלקו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר:  
"מוכיח אדם אחרי", ולא עוד אלא שמושבין עליו חוט  
של חסד, שנאמר: "חן ימצא ממחליק לשון". מצאו  
נעול יודע" וכו' "מי שהוא רוצה לתרום את המזבח"  
[וכו']. הא גופא קשיא, אמרת "מי שהוא רוצה  
לתרום את המזבח – משכים וטובל עד שלא יבא  
המזונה", אלמא – לאו בפיים תליא מילתא, והדר  
תני "יבא ויפיים", אלמא – בפיים תליא מילתא! אמר

עמדים, לעמוד תחתיו ולהצניע כלים. ובגמרא פריך: ומי  
הוא אבסדראות בעזרה? דסלקא דעתך דאותו בנן של עץ היה, לכך היה מקשי. אלו  
הולכים – תחת אבסדראות של העזרה בצד מזרח, ואלו דרך מערב, עד  
שהגיעו למזרח אצל חבריהם, למקום עושה חביתים. דלשבת עושה  
חביתים היה בעזרה, כדאמר במנחות (צ"א) דלישתן ועריכתן  
צריך לעשות בפנים, ובמזרח היתה, כדתנן במסכת מדות (ל"א), הגיעו  
אלו [ואלו] אמרו שלום הכל שלום – לא חסרנו דבר.  
שלום – כפל לשון. העמידו – מאותן כהנים עושי  
חביתים לעשות חביתים, להחם חמין לרבוכה. מי שזכה  
לתרום את המזבח הוא יתרום את המזבח – וכיצד סדר  
עשייתו? – אומר לו: הזהר שלא תגע בכלי.  
שאף על פי שהוא יודע בדבר – צריך להזהיר, שהוא יחא  
הולך יחיד, ושמא ישכח ויגע, ומתוך שמוזהירין אותו  
הוא נזהר. עד שיקדש ידיו ורגליו מן הכיור – דלינה  
פוסלת (מן) קידוש ידים ורגלים, צריך לחזור ולקדש.  
והרי המחמה – כל זה היה אומר לו: הרי המחמה נתונה  
בוית בין הכבש למזבח למערכו של כבש – כלומר,  
באלכסון היא נתונה, ממוצעת בין כבש למזבח,  
בוית הכבש היא נתונה אצל מקום שכלה הכבש,  
דהיינו בין הכבש למזבח. ואין אדם נכנס עמו – שכן  
אולם למזבח אין אדם יכול ליכנס (בהן) אלא בשעת  
עבודה. וכי היכי דאדם אסור ליכנס בין אולם למזבח,  
הכי הוא דאסור ליכנס בין אולם לכבש, דכבש הוא  
כמזבח לכל דבר. ולא נר בידו – לפי שהולך יחיד.  
אלא מהלך לאור המערכה ולא היו רואין אותו – לפי  
שהיה מצד אחר של כבש במזרחו, דהא גובה המזבח  
הוא גובה הרבה אמות דהיה מפסיק.

ולא

אביו: לא קשיא, כאן – קודם תקנה, כאן – לאחר תקנה.  
דתנן: בראשונה – כל מי שרוצה לתרום את המזבח,  
תורם. בזמן שהן מרובין – רצין ועולין בפכש, כל הקודם  
את חברו בתוך ארבע אמות – זכה. היו שנים שוין –  
המזונה אומר להם "הצביעו!" ומה הן מוציין –  
אחת או שתיים, ואין מוציין גודל במקדש. מעשה,  
שנים היו שוין רצין ועולין בפכש, ודחף אחד מהם את  
חברו ונשברה רגלו. וכשראו בית דין שהיו פאים ליד  
ספנה, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפיים.  
רבא אמר: אידי ואידי לאחר תקנה, והכי קתני, "מי  
שהוא רוצה לבא ולפיים – משכים וטובל עד שלא יבא  
המזונה". משנה נטל את המפתח ופתח את הפשפש,  
ונכנס מבית המוקד לעזרה, ונכנסו הכהנים אחריו,  
ושתי אבוקות של אור בידם. נחלקו לשתי כיתות, אלו  
מהלכין באבסדרה דרך מזרח, ואלו מהלכין באבסדרה  
דרך מערב, היו בודקין והולכים עד שמגיעים למקום  
עושה חביתים. הגיעו, אלו ואלו אמרו: "שלום, הכל שלום".  
העמידו עושה חביתים לעשות חביתים. מי שזכה לתרום  
את המזבח הוא יתרום את המזבח – והרי המחמה נתונה  
במקצוע בין הכבש למזבח במערכו של כבש. אין אדם נכנס  
עמו, ולא נר בידו, אלא מהלך לאור המערכה. לא היו  
רואין אותו ולא

1 ולא שומעין את קולו — מפני שרצה לומר "עד שהיו שומעין את הקול" וכו', תני  
2 "ולא היו שומעין את קולו". עד שהיו שומעין קול העין שעשה בן קמין מוכני  
3 לכיור — לגלגל שכבר שקעו מבערב, כדי שלא יפסלו מימיו. והשתא מעלה,  
4 כדי לקדש בו. וכשמעלהו, נשמע קול העין. דמי כיור נפסלן בשקיעת החמה,  
5 ואיכא למאן דאמר בובחים (כאב) דעכשיו

6 משקען. והתם מפרש שפיר. והן אומריין  
7 הגיע עת — לקדש. קידש ידיו ורגליו מן  
8 הכיור, ומפרש בובחים (טב) כיצד הוא  
9 מקדש: מניח ידו הימנית על גבי רגלו  
10 הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו  
11 השמאלית, ושופך מים, ומקדש. נטל מחתה  
12 של כסף ועלה לראש המזבח — דרך מדרו  
13 של כבש באמה של כבש הסמוכות לצד  
14 מדרו. הכבש ארכו שלשים ושתים ורחבו  
15 שש עשרה, והוא היה באמצע המזבח.  
16 נמצא משך המזבח מצד מדרו חוץ לכבש —  
17 שמונה אמות, ומצד מערב חוץ לכבש —  
18 שמונה אמות, שהרי המזבח שלשים ושתים  
19 אמות. ופינה את הגחלים אילך ואילך  
20 וחתה מן המאובכות הפנימיות — מאותן  
21 גחלים שנתאכלו ונעשו גחלים דקים, דהו  
22 דשן, ד"אשר תאכל האש" כתיב. הכי גרסין:  
23 "מן המאובכות הפנימיות", אבל גבי גחלי  
24 יום הכיפורים לא גרסין "מאובכות", אלא  
25 גחלי גרסין: "חתה וירד" — דהתם בעינן  
26 גחלים גמורים, והוא בעינן "דשן". והא  
27 דבעינן הכא מאובכות — משום דנעשו דשן  
28 בעינן. וירד — ממדרו של כבש, דרך כשבא  
29 אל המזבח — בה ישוב. הגיע הרצפה —  
30 למקום שכלה הכבש. הפך פניו לצפון —  
31 כלומר, לא היה מהלך כדרכו דרך מדרו  
32 וירגא חוץ לעזרה, אלא הופך פניו לצפון  
33 העזרה, דהיינו דרום המזבח. והולך במדרו  
34 של כבש — אצל הכבש בקרקע עזרה, סמוך  
35 לכבש, והלך כעשרה אמות (בקרקע עזרה)  
36 מן (רגל) הכבש, ועדין רחוק הוא ומקום  
37 הדשן מן המזבח עשרים אמות, דשלשים  
38 אמות היה הכבש תופס בקרקע עזרה (והלך  
39 כעשר אמות מן הכבש, ועדין רחוק הוא מן  
40 המזבח עשרים) אליכא דמאן דאמר: לא היה  
41 לה יסוד למזבח כלל, וקרן דרומית מדרוית  
42 לא היה לה יסוד. ופליגי בה בובחים (נרא).  
43 יש אומרים: לא היה להם יסוד ליתן דמים  
44 על אותו יסוד, אבל יסוד היה למזבח.  
45 ואליביה דהייך הכבש תופס בקרקע עזרה שלשים. והא דתנן "הכבש שלשים ושתים"

46 — שהיה מתפשט עדין שתי אמות למעלה, על אמה יסוד ועל אמה טובב — הרי  
47 שלשים ושתים. ואיכא למאן דאמר: לא היה לו יסוד כלל, ואליביה תופס הכבש  
48 בקרקע עד שלשים ואחת, ומתפשט עדין אמה אחת על הסובב — הרי בין הכל  
49 שלשים ושתים. צבר הגחלים על גבי הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים —  
50 צבר, דכתיב "ושמו", ואמרין: "ושמו" — שלא יפוך. ואם תאמר: הא בעינן "ושמו"  
51 אצל המזבח, ונודי דכבש כמזבח שלשים מילי, מכל מקום היה לנו לקרבו אצל  
52 המזבח, ועדין הוא רחוק מן המזבח עשרים אמות? אמר לי רבי דמ"השליך" דכתיב  
53 במזרח נוצרה דייקנן, דכתיב במזרח נוצרה (ויקרא א) "השליך אותה אצל  
54 המזבח קדמו", וקם ליה לרבנן דלא מיקרי השלכה פחות מעשרים אמות, (וישעור)  
55 ויבשארן שמונה אמות והיינו דהמזבח היה רחוק מן הכבש שמונה אמות משני  
56 צדדים ורחב דעלות העוף היא נעשית על קרן דרומית מדרוית. הילכך, מניח את  
57 הדשן רחוק מן המזבח עשרים אמות, מקום שנותנין שם מוראה ונוצרה ודישון מזבח  
58 הפנימי ודישון המזורה. וכל אלו נבלעין במקומן, אבל תרומת הדשן נראה לי דלא

59 היה זה נבלעת, מדאמרין ביומא (כא,א): עשרה נסים נעשו לאבותינו בו, ופרכינן:  
60 ותו ליכא? והאמר אביי: מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי ודישון המזורה נבלעין  
61 במקומן ואם איתא דתרומת הדשן כמו כן נבלעת, הוה ליה לאחשובהו ואמרין  
62 בכריתות (ו,א): "ושמו" — מלמד שטענין גניזה, דאסור ליהנות מתרומת הדשן.

63 **גמרא** ומי הוה אכסדראות בעזרה —  
64 השתא קא סלקא דעתך: אכסדראות של עץ  
65 היו, ולכן פריך: ומי הוה אכסדראות כי  
66 בעזרה. אמר רב חסדא באכסדראות של  
67 בנין — עמודים של אבן היו בעזרה סביב  
68 חומת העזרה, ועל העמודים נותנים כמין  
69 תקראות. למימרא דחביתים הוה קרמי —  
70 מדקתני "לעשות חביתים", מכלל דהשתא  
71 הוה מקטירי ליה על גבי המזבח. והתניא מנין  
72 שלא יהא דבר קודם לתמיד — דבר  
73 הקובעו גבי מזבח לא יקדום לתמיד של שחר  
74 הקרב, כמו כן על גבי המזבח כו'. להחם  
75 חמין לריבכה — דמותר להחם חמין לעסוק  
76 בהן, וכשמגיע זמן הקטרתם לאחר שיקריבו  
77 אברי תמיד — יקטיר כמו כן את החביתים.

## הדרן עלך בשלשה מקומות

78 **משנה** ראוהו אחיו שירד — אסדרא  
79 דלעיל קאי, לאחר שתרם את  
80 הדשן וירד מן הכבש, או נתקרב אצלם, אצל  
81 רוח שהם עומדים. מיר רצו אחריי וקדשו  
82 ידיהם ורגליהם מן הכיור — הואיל ורצו  
83 לקדש ידיהם ורגליהם כמו כן לצורך עבודה,  
84 רשאים ללכת בין אולם ולמזבח. נטלו את  
85 המנפרות — יעים, להסיר את הדשן ולפנותו  
86 לתפות. את הצניורות — מזולות, להסיר את  
87 האברים. ועלו לראש המזבח — וקדוה  
88 תרומת הדשן לא היו יכולים לעשות, לפי  
89 שצריך להרים תרומת הדשן קודם שיפנו את  
90 הדשן לתפות. האברים והפדירים והחלבים  
91 שלא נתעבדו מבערב — שלא נשרפו ונעשו  
92 דשן. סולקין אותן לצדי מזבח — כמו  
93 "מסלקין לצדי מזבח". סודרין בכבש — כו'  
94 שלא יפסלו בלינה, שאין יכולין להקטירין בו  
95 לאחר שיקטירו אברי תמיד, ואם לא סודרין  
96 על המזבח — היו נפסלין בלינה, ואמרין  
97 בובחים בפרק "המזבח" (פא,א) דאין לינה  
98 במזבח, וכבש הרי הוא כמזבח לכל דבר.  
99 "צדי מזבח" — נראה לרבי, מקום שהוא פנוי.

100 ואם אין (מן) הצדין מחזיקין — סודרין אותם בסובב או על גבי הכבש. ולאחר  
101 שיסדרו את המערכות, יחזירו את האברים על המערכה, ויציתו בה האור. החלו  
102 — התחילו לעלות את האפר על גבי התפות. באמצע מזבח — פעמים היה עליו  
103 שלש מאות בור. תפות — צבור האפר שבאמצע המזבח, שהיו שורפין אפר על גבי  
104 מערכה ומעלין אותם שם, והיו נזיר של מזבח. והוא נקרא "תפות" — על שם שהיה  
105 עגול כתפות, וחבירו במסכת עבודה זרה (נא,א): אף על פי שנטול בידו ונותן לתפות  
106 — צבור הענבים שבתוך הגת קרי "תפות". וכשהיה רבה כל כך שלא היו יכולין  
107 לסדר המערכות, כדאמרין לקמן, וראשי גזירין הפנימיות נוגעים בתו — היו  
108 מוציאין אותם לחוץ, כדכתיב: "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה" (ויקרא ו).  
109 וברגלים לא היו מרשנין אותו — כמו "ודשנו את המזבח" (במדבר ד). לא היו  
110 מוציאין אותו חוץ מן המזבח, אף על פי שמזיק להם הדשן בסידור המערכה. מפני  
111 שהוא נזיר למזבח — כשיש עליו דשן הרבה, כדאמרן בעלמא (פסחים סה,ב): שבה  
112 הוא לבני אהרן שמהלכין עד ארכובותיהם בדם, כך שבה כשיש עליו דשן הרבה,  
113 ונראה שלא עומד המזבח בטל.

# תמיד – דף כח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קסט

וכמו כן לא היו שאר הכהנים שומעין את קולו בשעה שהלך לכיור, עד שהיו שומעין את קול העץ, שעשה אותו בן קטין מוכניו – וגלגלו לבכור, שעל ידו שיקעו את הכיור בערב לתוך הבור, כדי שלא יפסלו המים בלינה, ועל ידו היו מעלים את הכיור בבוקר, ובשעת ההעלאה היה משמיע קול. והן – שאר הכהנים היו אומרים כשהיו שומעים קול זה, הניע עת – הגיע זמן קידוש ידים ורגלים. ואמרו זאת כדי לזרז עצמם לצורך העבודה המוטלת עליהם תיכף לאחר שיתרום הוא את הדשן. והתורם את הדשן קידש ידיו ורגליו בשפיכת מים עליהם מן הכיור.

עתה מפרטת המשנה את סדר תרומת הדשן מעל גבי המזבח, כאמור בתורה (ויקרא 11) וְהָיָה אֵת הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְשָׂמוּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: לאחר שקידש ידיו ורגליו מן הכיור, נטל את מחתת הכסף, ועלה דרך מזרחו של כבש לראש המזבח, ופינה את הנחלים שעל גבי המערכה הילך [והילך] – לכאן ולכאן, והותה – ומגביה עם המחטה את המאובלות הפנימיות – הגחלים שבעומק האש שנתאכלו ונשרפו היטב, עד שקרובים הם להיעשות דשן. לאחר מכן, ירד דרך מזרחו של הכבש, והניע לרצפה של העזרה. הפך פניו לצד צפון של העזרה, כלפי המזבח, והיה הולך במוחרו של הכבש בצידו, כעשר אמות מסוף הכבש, ונמצא רחוק מראש המזבח עשרים ושתיים אמות, ושם צבר – הניח בערימה את הנחלים שחתה על גבי הרצפה, ולא הניחם סמוך לכבש ממש, אלא רחוק מן הכבש שלשה טפחים [ראה אירור]. מוסיפה המשנה: מקום הנחת הדשן, הוא גם מקום ההנחה של עוד שלשה דברים, שהוא מקום שנותנים שם את מוראת העוף, הוא הזפק ובני המעיים של עולת העוף, ואת דישון מזבח הפנימי – מה שנשאר מהגחלים והקטורת שנתאכלו על גבי מזבח הפנימי, וכן את דישון המזבח – שאריות השמן והפתילות שבבויכי המנורה.

## גמרא

שנינו במשנתנו, אלו מהלכין באכסדרה וכו'. ואכסדרה היא תקרה העומדת על גבי עמודים. הגמרא מבררת ממה היו עשויות האכסדראות שבעזרה הגמרא סברה שאכסדראות אלו היו עשויות מעץ, ולכן מקשה הגמרא: ומי הו – האם אכן היו אכסדראות בעזרה, והא תניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, מנין שאין עושים אכסדראות מעץ בעזרה, תלמוד לומר (דברים טו כא), 'לא תטע לך אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֲצִל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָךְ'. שלכאורה, ממה שנאמר בתחילה 'לא תטע לך אֲשֶׁרָה', משמע שהאיסור ליטע בעזרה הוא רק בעץ אשירה שהוא לעבודה זרה, ואם כן 'כל עץ' מיותר. ופירשו חכמים, שהכי קאמר, שיש בזה שני איסורים, האחד לא תטע לך אֲשֶׁרָה, ואיסור זה הוא בכל מקום, ועוד, לא תטע לך כל עץ אף שאינו לשם עבודה זרה אצל מזבח ה' אֱלֹהֶיךָ, וכל העזרה בכלל האיסור. ומבואר בברייתא שלא רק נטיעה אסורה אלא כל בנין מעץ נאסר, ואם כן איך היו אכסדראות בעזרה. מתרצת הגמרא: אומר רב חסדא, משנתנו מדברת באכסדראות של בנין מאבנים, שגם התקרה וגם העמודים היו עשויים מאבנים, ולא מעץ.

הגמרא מבררת מהו הקרבן הראשון שהקריבו בבוקר. שנינו במשנתנו: היו בודקין והולכין וכו' עד שמגיעים למקום עושה חביתים וכו', העמידו עושה חביתים לעשות חביתים. תמזהה הגמרא: למימרא דחביתין הוו קרימי – האם בא הדבר לומר שמנחת חביתין של כזו גדולה היתה קודמת לשאר הקרבנות, והתניא, מנין שאין דבר שקרב על המזבח קודם לתמיד של שחר, אלא תמיד של שחר קודם לכל, תלמוד לומר בפרשת עולה (ויקרא 11), וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תֻּקְדָּה בּוֹ לֹא תִכְבֶּה, ובפרט עליה הכהן עצים בבקר בבקר, ועד עליה

העולה, ומשמע שתיכף אחר הבערת המערכה בבוקר יש לערוך עליה את את עולת התמיד, בלי הפסק ביניהן. ומנין שתיבת 'העולה' עוסקת בתמיד של שחר, אומר רבה, שנאמר 'העולה', והיה לו לכתוב 'וערך עליה עולה' בלי ה"א, ומהלשון 'העולה' משמע שהכוונה לעולה החשובה שהיא העולה האמורה ראשונה בפרשת הקרבנות (במדבר פרקים כח-כט), והיא קרבן התמיד. ואם כן, כיצד הקדימו את מנחת החביתין לתמיד של שחר. מתרצת הגמרא: אומר רב יהודה, אין כוונת המשנה שהתחילו בהקרבנות מנחת החביתין, אלא רק התחילו להקח מים מנין לרביקה – לצורך חליטת הסולת של מנחה זו ברותחים, אך ההקרבנה עצמה נעשתה אחרי קרבן התמיד.

## הדרן עלך בשלשה מקומות

### פרק שני – ראוהו אחיו

בפרק הקודם התחילה המשנה לבאר את סדר המעשים הנעשים בבוקר במקדש. הפרק שלפנינו ממשיך לפרט את סדר הדברים, ועוסק בדישון המזבח וסידור המערכות [מקום האש] שעל גבי המזבח, והכנתו לצורך הקרבת התמיד.

### משנה

במשנה הקודמת שנינו כיצד היה תורם הכהן את תרומת הדשן. משנה זו ממשיכה לבאר את מעשי הבוקר, ומבארת את סדר דישון המזבח שלאחר תרומת הדשן, ששאר הכהנים היו מפנים את המערכה שבראש המזבח מהגחלים ומאברי הקרבנות שנשתיירו מהיום הקודם: ראוהו שאר אחיו הכהנים שבאו עמו מבית המוקד, לכוון שתרם את הדשן, שיצד מכבש המזבח והניח הגחלים במזרחו של הכבש. ומיד הם רצים ובאים למקום הכיור שבין האולם והמזבח, ומתרו וקידשו ידיהם ורגליהם בשפיכת מים עליהן מן הכיור, לצורך עבודת הוצאת וסילוק הדשן מעל המזבח. ולאחר הקידוש, נטלו בידיהם את המגרפות – היעים כדי לגרוף בהם את הדשן לאמצע המזבח, ואת המזלגות – כדי להסיר על ידם את האברים שנשארו על גבי המזבח, ועלו עמהם לראש המזבח.

מפרטת המשנה להיכן היו מפנים את האברים: את האברים של קרבנות העולה, ואת הפרדים – שומן החלבים של שאר הקרבנות שלא נתעבלו – שלא נשרפו ונעשו דשן מאז שהניחום על המזבח מבערב, היו סולקין – מסלקים אותן על ידי המזלגות, ומניחים אותם במקום פנוי שעל צדי המזבח. ואם אין הצדדים מחזיקין – אם אין בצדדים די מקום פנוי להניח את כל האברים והפרדים, היו סולקין – מסדרים ומניחים אותם, בפוכב או על גבי הכבש.

המשנה מפרשת את המשך סדר דישון המזבח מהאפר: לאחר שסילקו את האברים והפרדים, החלו הכהנים מעלין באפר – גורפים במגרפות את האפר ומעלים אותו על גב התפוח – ערימה גדולה וגבוהה של אפר, עגולה כתפוח.

המשנה מפרשת את עניני של תפוח זה: תפוח זה שהיו מעלים אליו את כל האפר, היה באמצע המזבח. והיו פעמים, שהיו עליו בשלש מאות בור של אפר מחמת ריבוי הקרבנות, עד שהיו מוציאים את כל האפר חוץ למחנה. ובקריאים – במועדים, בפסח, שבועות וסוכות, לא היו מדישנין אותו – לא היו מוציאים את האפר מעל גבי התפוח, אף שהיה שם דשן רב, והיה מזיק להם בסידור המערכה, מפני שהוא נוי למזבח שהיה עליו ריבוי אפר שסימן הוא שהקריבו קרבנות הרבה.

מוסיפה המשנה: ומימי של המזבח

1 לא נתעצל הבהן שהוטל עליו לעשות עבודה זו, מלהוציא את  
2 הדשן חוץ למחנה, כשנתרבה הדשן מאד, ואף שהוא נזי למזבח, היה  
3 זריו להוציא.

4 המשנה חוזרת לבאר את מעשי הכהנים לאחר שדישנו את המזבח:  
5 לאחר שגרפו הכהנים את הדשן ונתנהו על גבי התפוח, החלו מעלין  
6 בגזירין – התחילו להעלות על ראש המזבח עצים ארוכים חתוכים  
7 ומושפים, כדי לסדר עמדם את המערכה הגדולה להכינה לצורך  
8 הקרבת התמיד.

9 מאחר ושינו שהתחילו להעלות עצים, ולא פירשו איזה עצים היו  
10 מעלים, שואלת המשנה: ובי כל העצים בשרין הם למערכה.  
11 משיבה המשנה: הן ו-כן, כל העצים בשרין למערכה, חוץ מעץ  
12 של גפן ושל זית.

13 מוסיפה המשנה: אף שכל שאר העצים כשרים הם למערכה, אבל,  
14 פמיני עצים אלו היו גזילין להביא למערכה, במרביות ו-ענפים  
15 ארוכים של עץ תאנה, של עץ אגוז, ושל עץ שמן, לפי שהם  
16 המובחרים שבעצים.

17 המשנה מפרטת את סדר הנחת העצים על גבי המערכה: אותו הכהן  
18 שזכה בתרומת הדשן, סידר את המערכה הגדולה שעליה היו  
19 מקריבים את התמיד, מרחק – בצד מזרח המזבח. וחייתה מרחק –  
20 וחלון ופתח היה למערכה לצד מזרח, שהיה מניח ריח בין העצים  
21 לצד מזרח כמין חלון וראה אורו. וראשי הגזירין ו-חתיכות העצים  
22 הפנימים – שהיו לצד פנים המזבח שהוא צד מערב, היו נוגעין  
23 בתפוח שהיה באמצע המזבח.

24 מוסיפה המשנה: וריח היה בין כל סדרי הגזירין, שהיו מציתים  
25 את האליתא משם – שהיו מכניסים ברוח זה קיסמים דקים כדי  
26 להבעירם, ועל ידיהם ידלקו העצים הגדולים שבמערכה.

27 המשנה מפרטת את סידור מערכה שניה שהיתה נעשית לצורך  
28 הקטורת: בדרו משם – מלשכת דיר העצים, עצי תאנה יפים, וסידר  
29 עמם את המערכה השניה שבמזבח החיצון, שהיא נעשית לקטורת  
30 כדי שיקחו ממנה גחלים לצורך הקטורת שהיו מקטירים כל יום על  
31 מזבח הפנימי. ומקום מערכה זו היה בגגד ו-לכיוון קרן מערבית  
32 דרומית של מזבח החיצון, אבל לא היה זה בקרן ממש, אלא משוף  
33 הוא מן הקרן בלפי צד צפון של המזבח ארבע אמות. והיו נותנים  
34 על גבי מערכה זו שיעור עצים, שבעומד ו-באומד) הדעת, כשישרפו  
35 ישאר מהם חמש אמות של גחלים, שהוא שיעור הנחוץ כדי ליטול  
36 מהם לקטורת. ובשבת, היו מניחים עצים בשיעור שבעומד הדעת  
37 כשישרפו ישאר מהם שמונה אמות של גחלים. והטעם שבשבת  
38 הוצרכו יותר, מפני שמלכוד הגחלים שהיו ניטלים לקטורת, שם היו  
39 נותנים ומקטירים גם את שני בויכי הלכונה של לחם הפנים.

40 מוסיפה המשנה: האברים והפדרים ו-חלבי הקרבנות שלא נתעבלו  
41 מערב, ששינו לעיל (ע"א) שהיו מסלקים אותם מהמערכה הגדולה  
42 ומניחים אותם על גבי הכבש או הסובב, לאחר סידור שתי המערכות

43 היו מחזירין אותן למערכה הגדולה ונשרפים שם.  
44 והציתו את שתי המערכות הללו [מערכה גדולה ומערכה שניה של  
45 קטורת] באש. ולאחר מכן ירדו הכהנים מן המזבח, ובאו להם  
46 ללשכת הגזית כדי להשתתף בפייס על הקרבת התמיד.

#### גמרא

47 הגמרא מביאה שתי משניות שהשתמשו בלשון גזמא. ואחת מהם

המשך ביאור למס' תמיד ליום ראשון עמ' א

1 זוית שבין הכבש למזבח, בצד מערב של כבש ודרומו של המזבח  
2 [ראה אור ג].

3 ובשעה שהיה כנס ליקח את המחתה, אין אדם נכנס עמו לבין האולם

49 היא במשנתנו, ששינו במשנתנו שפעמים היה על המזבח דשן  
50 בשיעור שלש מאות כור: אמר רבא, לשון גזמא הוא שנקטה  
51 המשנה, ולא שאכן קרה שהיה דשן בשיעור רב כל כך על המזבח.

52 וכמו כן שנינו להלן (ל), השקו את התמיד מים קודם שחיתו בכוס  
53 של זהב, כדי שיהיה נח להפשיטו. וגם על זה אמר רבא, לשון גזמא  
54 הוא שנקטה המשנה, ובאמת לא היו משקים בכוס של זהב ממש.

55 מכיון שפירש רבא את משנתנו שנקטו לשון גזמא, מביאה הגמרא  
56 שמצאנו כן גם בלשון תורה ובלשון נביאים ובלשון חכמים: אמר רבי  
57 אמי, מצאנו שדברה תורה בלשון הכאי – לשון שאינה מדוקדקת,  
58 כהדיט שאינו מדקדק בדבריו לכון האמת, וכן מצאנו שדבריו  
59 נביאים בלשון הכאי, וכמו כן מצאנו שדבריו חכמים בלשון הכאי.

60 מפרש רבי אמי: דברה תורה בלשון הכאי, דכתיב (דברים א כח) בענין  
61 המרגלים, שאמרו על ערי ארץ ישראל שהם 'ערים גדולות ונצורות  
62 בשמים', וקשה, וכי בשמים סלקא דעתך – וכי יעלה על דעתך  
63 שחומות הערים הגיעו עד השמים ממש, הרי ודאי לא היה כן, אלא  
64 לשון גזמא נקטה התורה, שהיו חומות גבוהות כל כך עד שהיו  
65 נראות כאילו הן מגיעות עד השמים. וזהו שמצאנו שדברה תורה  
66 בלשון הכאי.

67 דבריו חכמים בלשון הכאי, זהו הא דאמרן – מה ששינו במשנתנו  
68 שפעמים היה על התפוח דשן בשיעור שלש מאות כור. והמשנה  
69 ששינו להלן שהשקו את התמיד בכוס של זהב.

70 דבריו נביאים בלשון הכאי, דכתיב (מלכים א' ח) לגבי שמחת עם  
71 ישראל לאחר שמשחו את שלמה בן דוד למלך, ויצעלו כל העם  
72 אחריו, (וכל עם הארץ) [והעם] מחללים בתלילים וגו' ושמחים  
73 שמחה גדולה ותבקע הארץ לקולם, ואין פירושו שאכן נבקעה  
74 הארץ, אלא שמרוב קול השמחה היה נדמה בעיניהם שהארץ  
75 נבקעת.

76 הגמרא מביאה מימרות נוספות בענין זה: אמר רבי ינאי בר נתני  
77 אמר שמואל, בשלשה מקומות דברו חכמים במשניות בלשון  
78 הכאי – שאינה מדוקדקת, ואילו הן, האחד, מה ששינו במשנתנו

79 לענין התפוח, והשני הוא, לענין גפן שהיתה בעזרה, והשלישי הוא  
80 לענין הפרכת, וכפי שיתבאר בסמוך. הגמרא מבארת ששמואל נקט  
81 רק שלשה דברים אלו, כדי לאפוקי מדרבא – להוציא משיטת רבא

82 ושהובאה לעיל. דתנן להלן (ל), השקו את התמיד קודם שחיתו  
83 בכוס של זהב, ואמר על כך רבא, שהמשנה נקטה לשון גזמא. ועל  
84 זה חלק שמואל וקא משמע לן, הני אין התם לא – אלו כן ושם לא.

85 כלומר, רק בשלושה מקומות אלו נקטה המשנה לשון גזמא, ואילו  
86 שם לגבי כוס של זהב, לא נקטו לשון גזמא, לפי ששם אכן השקו את  
87 התמיד בכוס של זהב, לפי שאין לנהוג מנהג עניות במקום שכולו  
88 מנהג עשירות, שכל מעשיהם בבית המקדש היה בעושר ובשררה,  
89 ולכן גם את התמיד השקו בכוס של זהב.

90 עתה מפרשית הגמרא את שלושת העניינים שאמר שמואל שדיברו  
91 בהם מפרשית בלשון גזמא. מבארת הגמרא: תפוח שהזכיר רבי  
92 ינאי, הוא הא דאמרן – מה שכבר הזכרנו לעיל, שפעמים היה דשן

93 על התפוח שבמזבח בשיעור שלש מאות כור. השני הוא גפן,  
94 (דתנא) [דתנן] (מדרת פ"ג מ"ח) גפן העשויה מזהב היתה עומדת על  
95 פתח התיכל מלמעלה, מבחוץ, ומודלה – וענפיה שוככים על גבי

96 בלונכות – [מוטות ארוכים] של עץ ארז, וכל מי שהיה מתנבב לבדק  
97 הבית עליה,

4 והכבש, ולא היה לוקח נר בידו להאיר לו הדרך, אלא היה מחלף  
5 לאור המערכה שעל גבי המזבח. ושאר הכהנים לא היו רואין אותו,  
6 מאחר והכבש שהוא גבוה הרבה מפסיק ביניהם.

לא נתעצל כהן מלהוציא את הדשן — אף על גב דנזי הוא למזבח כשיש עליו דשן הרבה, אפילו הכי כשהגיע העת לפנות את הדשן לא נתעצל כהן להוציא את הדשן, מי שמוטל עליו לעשות. החלו מעלין בגזירין — לאחר שהסירו האפר ותנודו לתפוח שבאמצע המזבח, והיה מקום המערכה פנוי, לקח גורי עצים חתוכין וברוקין ממום, דאמרין: כל עץ שנמצא בו תולעת —

פסול לגבי המזבח. והשתא שואל ומשיב: לעצמו — וכי כל העצים כשרים הן? כל העצים כשרים — כלומר, רוב עצים כשרים. חוץ משל זית ושל נפץ — בגמרא מפרש טעמא. ואף על פי שרוב עצים כשרים באלו רגילין במורביות — חריות וענפים, לפי ששורפים יותר, ואין מעלין עשן. אבל אילנות זקנים אינן נוחין לשרוף כמו אילנות בחורים. אי נמי: לית בהו קשרים בבחורים כמו בזקנים. עצי שמן — עצים שדולקין כמו נר. סידר את המערכה גדולה — אותו שוכה בתרומת הדשן, כדמוכח ביומא (כב, א), דתנן התם: מי שוכה בתרומת הדשן, יזכה בסידור מערכה ובשני גזירין. והא דקתני לעיל: החלו מעלין בגזירין — הם מסייעין לו, שהיו מעלים את העצים, והוא היה מסדרן. מורחה — כלפי מזרח היה מסדר, שהיה התפוח היה באמצע המזבח, והוא לא היה מסדר העצים בצד מזבח הפנימי מערבית אלא ברוח מזרחית של המזבח דרך כיאתו למזבח. והויתה למורחה — מראה היה ערשה למערכה כמין חלון גבי מזרח ששהא הרוח מנשבת בו, הרוח בא דרך שער מזרח ומנשב שם. וראשי הגזירין — העצים הפנימיים נוגעין בתפוח שהוא באמצע המזבח. וריוח היה בין הגזירים — בין סידרי העצים היו (העצים) מניחין ריוח. שהיו מציתין האלימא — עצים דקין, משם דרך אותו ריוח, ונדלקים הגדולים על ידי הקטנים. והצתת האלימא נפקא לן (יומא כדב) מ"מערכה עצים על האש", דהכי קאמר: "ותנו בני אהרן הכהנים אש על המזבח", ואחר כך "וערכו עצים" דקין "על האש". בדרו משם עצי תאנים יפים — לפי שהיו צריכים בעשוי לגחלים ולישאם על המזבח הפנימי ולהקטיר שם קטרת, היו בוררים יפים — שיעשו גחלים טובים, ולא אפי. המערכה — של קטרת אחר סידור מערכה גדולה, כדמוכח ביומא בשמעתיה דאבי (לג, א), וביומא מפיק דביעין שתי מערכות: אחת לאברים, ואחת לקטרת, ותרווייהו על המזבח החיצון, דקאמרין: "על מוקדה" — זו מערכה גדולה, "ואש על המזבח תוקד בו" — זו מערכה שניה של קטרת. כנגד קרן דרומית מערבית — של מזבח החיצון, ומשוך לצד צפון להרחיקו מן הקרן ארבע אמות, דקסבר האי תנא: כוליה מזבח בצפון, ואין מן המזבח נגד הפתח אלא חמש אמות. שהרי ההיכל ממוצע ועומד באמצע העזרה, ועשר אמות פתחו של היכל, יש מאותן עשר אמות חמש מן הדיוח וחמש מן הצפון — הרי חמש אמות מן המזבח נגד חמש אמות צפונות פתחו של היכל, וארבע אמות שרצה להרחיק מן המערכת ורצה להמשיך אותו על קרן דרומית. לפי שבאותן ארבע אמות אי אתה יכול לסדר המערכה, לפי שהם: אמה יסוד, ואמה טובב, ואמה קרנות, ואמה דילוך רגלי כהנים סביב המערכה. דקדום שבתא אצל המערכה שותכל לסדר המערכה כלפי המזבח, ארבע אמות. ולימך שבאמה חמישית תסדר, שגם אותה האמה עדיין היא נגד הפתח. שאם תרחיק יותר מאותה אמה, ותקרב יותר לצד צפון, כגון באמה ששית או שביעית — תו ליכא "פתח", ואנן בעינן שיעשה המערכה נגד פתח ההיכל, דגמרו מגחלים של יום הכיפורים שנותלין מן המזבח החיצון, ובאותו צד שהוא "לפני ה'" — דהיינו בקרן מערבית, דכתיב "ולקח מלא המזבח גחלי אש מעל המזבח מלפני ה'", ואמרין (יומא מה, ב), איהו מזבח שמקצתו "לפני ה'", ואין כולו "לפני ה'"? הוי אומר: זה המזבח החיצון, וכתיב ביה "לפני ה'", דכל הנוטל מחיצון מבחוץ ליתן פנימי בפנים,

לא נתעצל הכהן מלהוציא את הדשן. החלו מעלין בגזירין לסדר את המערכה. וכי כל העצים כשרין למערכה הן? כל העצים כשרין למערכה, חוץ משל גפן ושל זית, אכל באלו היו רגילין: במרביות של תאנה, של אגוז, ושל עץ שמן. סידר את המערכה גדולה מזרחית, וחזיתה מזרחית. וראשי גזירין הפנימיים היו נוגעין בתפוח, וריוח היה בין הגזירים, שהיו מציתים את האלימא משם. בדרו משם עצי תאנה יפים, סידר את המערכה שניה לקטרת, כנגד מערכת דרומית, משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות. בעומד המש סאין גחלים, וכשבת — בעומד שמונה סאין גחלים, שישם היו נותנים שני בויכי לבונה של לחם הפנים. האברים והפדרים שלא (היו) נתעבלו מפערכ — מחזירין אותן למערכה, והציתו שתי מערכות באש, ידרו ובאו להם ללשכת הגזית. גמרא אמר רבא: גחמא. "השקו את התמיד בכוס של זהב", אמר רבא: גחמא. אמר רבי אמי: דברה תורה לשון הכאי, דברו חכמים לשון הכאי. דברה תורה לשון הכאי — דכתיב: "ערים גדלות ובצורת בשמים", בשמים סלקא דעתך? אלא — גחמא. דברו חכמים לשון הכאי — הא דאמרן תפוח, והשקו את התמיד בכוס של זהב. דברו נביאים לשון הכאי — דכתיב: "(וכל עם הארץ) מחללים בחללים וגו' ותבקע הארץ לקולם". אמר רבי ינאי בר נחמני, אמר שמואל: בשלשה מקומות דברו חכמים בלשון הכאי, ואלו הן: תפוח, גפן ופרכת. לאפוקי מדרבא: דתנן: השקו את התמיד בכוס של זהב, ואמר רבא: גחמא, קא משמע לן: הני — אין, התם — לא, אין עניות במקום עשירות. תפוח — הא דאמרן, גפן — דתניא: גפן זהב היתה עומדת על פתח ההיכל, ומודלה על גבי פלונסות, וכל מי שמתנבד עלה

או

אין נוטל אלא בסמוך שאין לפניו סמוך הימנו בצד שהוא כנגד הפתח, שאין קרוב לפתח יותר מאותו הצד. בעומד חמש סאין — גחלים, לפי אומד חמש סאין גחלים היו נותנים שם עצים, כך שיערו לחרות בתוכו בראש המזבח כשהוא חול מחתה של ארבעה בקין בריות. ולכן צריך שני כלים, לפי שלא היה חותה בשל זהב, כדאמר ביומא (מה, ב), שהתורה חסה על ממנו של ישראל. ובבבלי של כסף חותה לא היה יכול להכניס הגחלים בפנים, דגנאי הוא להכניס כלי כסף בפנים, שאין עניות במקום עשירות, וגם צריך שיהא אותו שמכניס בפנים קטן יותר, לפי שלא היה יכול לערות אותו של כסף בשל זהב, שלא יפלו מן הגחלים לארץ. דילכך, חותה בשל ארבע קבין, ומערה בשל שלשה קבין. והיינו דתנן לקמן: נתפור ממנו כקב גחלים — מכבדן לאמה. וצריך להכניס כלי מלא בפנים, דכתיב (ויקרא טז) "ולקח מלא המזחה גחלי אש" וגו'. ובשבת — שצריך להקטיר באותו מערכה שני בויכי לבונה, מוסיפין שלש סאין בעומד שמונה סאין, שישם נותנין בויכי לבונה — ולהקטיר הבויכין במערכה גדולה אי אפשר, דמפרשין בובאים (נח, ב) דכל הנוטל בפנים ליתן בחוץ, אינו נותן אלא בסמוך שאין לפניו הימנו, וגמירין משרים. והכי פירושה: כל דבר הניטל מבפנים — כגון בויכי לבונה, כדי לתת על המזבח החיצון, שניטל מן המזבח החיצון אלא באותו קרן שהוא סמוך לפנים, שאין לו קרן סמוך יותר ממנו. ושעמא מאי? דגמירין משרים, שירי דמים הפנימיים שניתינן על יסוד מערבית, כדכתיב "אל יסוד מזבח (החיצון) העולה אשר פתח אהל מועד". האברים והפדרים שלא נתעבלו מפערכ — שאמרנו למעלה שהם סדורים על הכבש, מחזירין למערכה. נראה לי: לאחר שהקטירו אברי תמיד, דאין שום דבר יכולין להקטיר במערכה זו קודם אברי התמיד, דכתיב (ויקרא ו) "וער עליה העולה" — עולה ראשונה, ובמסכת יומא אמרין: מנין לאברים שפדוהם לא נתעבלו מבשר, שסודרין אותן על גבי האש שלא יפסלו בלינה, ואחר מערכה גדולה יסדרם ויקטירם? שנאמר (שם): "אשר תאכל האש את העולה על המזבח" — כלומר, דבר שהתחיל האש לאכול במערכה העולה על המזבח, שם אותו על העולה, אברי תמיד על המזבח במערכה שלו, בסוף פרק "טרף בקלפי"

(יומא מה, א), וביומא מפרש בשמעתיה דאבי (לג, א) דאחר סידורו שתי מערכות בא עוד אותו כהן שוכה שסידר את המערכה, ומסדר שני גזירי עצים. דאמרין: מי שוכה בתרומת הדשן, יזכה בסידור מערכה ובשני גזירי עצים. ואחר סידור שני גזירי עצים חישון מזבח הזהב והטבת חמשה נרות ודם התמיד בו, כדרך שהם סדורים, לשם דם נעשים. הציתו שתי מערכות באש — לאחר סידורו שני גזירי עצים. ידרו ובאו להם ללשכת הגזית — שהיא קרובה לעזרה, ולחליל פסוס. ושעמא כאשר פירשתי לעיל: שלא היו יכולים לפייס בעזרה, לכך צריכים ללכת ללשכת הגזית, שהיא חציה קדש וחציה חול, ומפסיק במקום המקודש, דכתיב "בבית אלהים נהלך ברגש" (תהלים נח). גמרא אמר רבא גחמא — א"ש של מאות כור, כלומר, מילתא בעלמא הוא דקא, ולא דוקא. דמעולם לא הגיע לשלש מאות כור, דמקום המערכה לא היתה יכולה להחזיק שלש מאות כור. השקו את התמיד בכוס של זהב — משנה היא לקמן, שמשקין את התמיד כדי שיהא נוח להפשט, ומשום גזומא נקט היא. דברה תורה לשון הבאי — כאדם שרוצה לחזק דבריו. אבל התם אין עניות במקום עשירות — ולא גזומא, דכל מעשיהם בעושר ובשררה. גפן של זהב היתה עומדת על ראש ההיכל — דבר של זהב העשוי כמין גפן, ומודלה על גבי כלונסות של ארז, כעץ דליות של גפן מגזיזין אותה על גבי עמודין של ארז. ולא עברו א"ל תסע לך אשרה כל עץ" (דברים טז) דזה אינו בנין. וכל מי שמתנבד עלה

או גרגיר או אשכול. של זהב מביא ותולה בה: שלש מאות כהנים לפנותה. גזמא  
היא דאם היתה טעונה כל כך שצריכה שלש מאות כהנים לפנותה תשבר וכל כך  
לא היו ממתינים: פרוכת עוביה טפה ועל שבעים ושתים ניטין. לייצ"ש נארגת: ועל  
כל נימא ונימא עשרים וארבע חוטין. שורין מחורבין יחד וביימא (דף עא:) נפקא לן

מקרא דכל חוט כפול ששה כל מקום שנאמר  
שש ללמדך שיהא החוט כפול ששה: ארכה  
ארבעים אמות. גובה הפרוכת ארבעים אמה  
ורחבה עשרים אמה להבדיל בין ההיכל  
לקדשי קדשים כדכתיב (שמות כו) והבדילה  
הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים  
וכדמוכה בתוספתא דבאותו פרוכת שפרוסה  
שמה מיירי חלל ההיכל כלומר וגובהו היה  
ארבעים אמה כדמוכה במסכת מדות (דף לו.)  
שגובה ההיכל ארבעים ורחבו עשרים:  
ומשמונים ושתים ריבוא היתה נעשית.  
נערות שלא באו עדיין לכלל נדות מתעסקות  
בה שרוצים לעסוק בה בטהרה וכדאמרין  
בעלמא נשים האורגות בפרוכת נטולות  
שכן מתרומת הלשכה: ושתים עושים בכל  
שנה ושנה. שצריך ב' פרוכות כנגד אמה  
טרקסין שבבית שני לא יכלו לעשות אמה  
טרקסין כדמוכה בבבא בתרא בתחלתו (דף ג.)  
לכך עשו שתי פרוכות ותופסין השתי פרוכות  
אמה שהיו מתעסקין בכל שנה ונטולין אלו  
מן הפתח ומניחין אחרים כנגד הפתח: ושלש  
מאות כהנים מטבילין אותה. נראה לר'  
לאחר עשייתה לפי שאי אפשר לאורגן  
בטהרה שלא תהא נדה אחת מן הנשים  
האורגות בה ושמא פירסה נדה ולא אדעתה  
הילכך מטבילין אותה קודם שיפרשוהו נגד  
הפתח והשתא לפי מה שפירשתינו) אפשר  
כל סדר הפרוכת מתחלתו ועד סופו לשון  
אחר ארכה ארבעים אמה ורחבה עשרים  
אמה ושתים עושים בכל שנה ושנה ב'  
פרוכת גובהן ורחבן כשיעור זה להבדיל בין  
קדשי הקדשים להיכל שהיה גובה ההיכל  
חלול כדמפרש במסכת מדות ושתי פרוכות  
היו שם כנגד אמה טרקסין שבבית שני לא  
יכלו לעשות אמה טרקסין להבדיל שם לפי  
שהיה גבוה יותר ממאה אמה וחומה רחבה  
אמה אינה יכולה לסבול חומה גבוהה כל כך  
ולהרחיב החומה אי אפשר להכל בכח לכן עשו שתי פרוכות להחזיק האמה ואין  
נראה לי לומר שאותן שתי פרוכות היה כל אחד עוביו טפה לפי שצריך הכוח להלך  
בין אותן שתי פרוכות ואם היה עביין טפחים א"כ לא היה ביניהן אלא שלשה טפחים  
וברחב שלש טפחים לא היה יכול להלך הילכך נראה לי כמו שפירשתי: הני מאי  
מעמא. מפני מה אין מביאין של זית ושל גפן: אמר רב פפא משום דקמרי. כלומר  
יש בהן קשרים ובשביל הקשרים אין שורפים יפה ומעלין עשן, דרך קשר להיותו כל  
שעה לח ואינו שורף יפה ומעלה עשן ואין זה כבודו של מקום להעלות עצים שאין  
שורפים יפה למזבח וראיה לדבר דאמר' בפסחים בפרק כיצד צולין בתחלתו (דף  
עד.) כיון דאית ביה קיטרי מפני מאי ואמרין בעלמא (תענית כה:) ב"ק פ"ב פ"ג  
בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה קשרי: רב אחא בר יעקב אמר משום ישוב ארץ  
ישראל. דאי טעמא קאמר דמשום קשרים הם פסולים אלא אפי' בלא טעם קשרים  
בשביל דבר אחר היו מניחין ואיהו משום ישוב ארץ ישראל שאם ישרפו היותם  
והגפנים לא ימצאו יין לשתות ושמן לסוך ותחרב ארץ ישראל ונפקא מיניה לדידי  
דאית לי דמשום תקנת ישוב מניחין כמו כן כמו שמניחין בשביל הקשרים דהא דקתני  
מתניתין דהוי מביאין מורביות של תאנה בתאנה דלא עבדא פירי וכדמפרש רחבה  
וכו' אבל בשאר תאנות שהיו עושין פירות לא היו מביאין משום ישוב א"י אבל רב  
פפא לית לי שוב ארץ ישראל בכל תאנות שבעולם לא שנה עבדא פירי לא שנה  
לא עבדא מביאין וכמו שפירשתי אני צריך לומר דכולי עלמא אית להו טעם קשרים  
דהא ברייתא דלקמן שמביא הש"ס מוכחא דליכא לפרושי אלא בשביל קשרים ולקמן  
אפרשנה: הכי גרסינן לה בתורת כהנים. על העצים אשר על האש עצים)נתונים

או גרגיר או אשכול - מביא ותולה בה. אמר רבי אלעזר  
ברבי צדוק: מעשה היה ונמנו עליה שלש מאות כהנים  
לפנותה. פרוכת - דתנו, רבן שמעון בן גמליאל אמר  
משום רבי שמעון הספן: פרוכת, עוביה טפה. על שבעים  
ושנים נימין נארגת, ועל כל נימה ונימה עשרים וארבעה  
חוטין. ארכה - ארבעים אמה, ורחבה - עשרים אמה,  
ומשמונים ושתים ריבוא נעשית. ושתים עושוין בכל שנה  
ושנה, ושלש מאות כהנים מטבילין אותה. ההלל מעלין  
בגזרין לסדר את המערכה [וכו'] חוץ מאלו שית ואלו  
גפן [וכו']. הני מאי מעמא? רב פפא אמר: משום  
דקמרי, רב אחא בר יעקב אמר: משום ישוב דארץ  
ישראל. מיתבי: "על העצים אשר על האש" - עצים  
הנתונים להיות אש, ומאי ניהו - דוקרי שפוד דלא קמרי  
ואולי מקמר מתוכו. וכי כל העצים קשרים למערכה הו?  
כל העצים קשרים, חוץ מן זית ונף, אבל באלו היו  
רגילין: במרביות של תאנה, ושל אגוז, ושל עץ שמן. רבי  
אלעזר מוסיף: אף של מייש, ושל אלוץ, ושל דקל, ושל  
חרוב, ושל שקמה. בשלמא למאן דאמר משום דקמרי,  
בהא קמייפלינ: דמר סבר: אף על גב דלא קמרי מנא, ו  
כיון דקמרי מברא - לא מיייתין, ומר סבר: כיון דלא  
קמרי מנא, אף על גב דמברא קמרי - מיייתין. אלא  
למאן דאמר משום ישוב דארץ ישראל, דקל מי לית ביה  
משום ישוב דארץ ישראל? אמר קד: וליטעמיה, תאנה  
לית בה משום ישוב דארץ ישראל? אלא מאי אית קד  
למימר? - בתאנה דלא עבדיא פירא, דקל נמי - בדלא  
עבדי פירא. - ומי איכא תאנה דלא עבדיא פירא? - אין,  
כדרחבה, דאמר רחבה: מייית תאני חיותא

וש"י

לדיות אש וכי כל העצים כשרים היו הן כל העצים כשרים היו חוץ משל זית ושל  
גפן ר' אלעזר מוסיף אף של מייש ושל אלוץ ושל דקל ושל חרוב ושל שקמה אבל  
באלו רגילין במורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן הכי פירושו על העצים  
אשר על האש ואיהו עצים שניתוכן מהרה ונעשין אש: דוקרי. קני כמו מורביות  
דמתני' קנים הדוקרין שרדיין האילן בחור  
ולא גרלו בו שפנים כי אם שתיים ושלש  
ובשביל שהוא בחור הוא שורף מהר: דלא  
קמרי ואולי ומיקמר. שאין בהן קשר ואיהו  
קשר שלא הלך הקשר בפנים בתוך העצים  
דתנא קמא לא פסיל ליה א"כ הלך הקשר  
בפנים ובקיאן היו בדבר: וכי כל העצים  
כשרים. היו כמו שפירשנו במתני': חוץ משל  
נפן ושל זית. שאפילו בבורותיו יש בהן  
קשרים: ר' אלעזר מוסיף, לאיסורא אף של  
מייש ושל אלוץ כו', ואולי ומפרש פלוגתא,  
אלא באלו היו רגילים מילתא דת"ק נמי הוא  
אלא ר' אלעזר אפסקיה: בשלמא למאן  
דאמר. דמפרש טעם האיסור בשביל קשרים  
ולא משום תקנת ישוב ארץ ישראל סבר  
דבהא פליגי ת"ק דאסר של זית ושל גפן ולא  
יותר קסבר של זית ושל גפן הקשר הולך עד  
פנים הילכך לא מייית אלא של מייש ושל  
אלוץ ושל חרוב ושל שקמה ושל דקל הקשר  
אינו אלא בחוץ אבל בפנים אינו הילכך  
מיייתין ור' אלעזר סבר כיון דקטרי מברא  
לא מיייתין וראיה לדבר דכל אלו של בוס  
קשרים מדפרכין על אותה המשנה דכיצד  
צולין את הפסח מביא שפוד של רמון ותחבו  
לתוך פיו ופריך וניית של אלוץ ושל דקל  
וחרוב ושקמה ומתריצין משום דאית בהו  
קיטרי ומפקי מיא שמעינן התם דכל אלו אית  
בהו קיטרי ואע"ג דפרכין התם ונייתו אותה  
ומתריצין תאנה נמי אגב דמחלחלא מפיק  
מיא פירושו) מי שיש בו מוח בפנים כמו עץ  
של ערבה ושל אגוז אלא הכי גבי עצ  
מערכה הם כשרים דהתם היינו טעמא גבי  
פסח אותו דרך לשפוד לחותכו לשנים אלא  
מניחין אותו עגול כמו שהוא גל כיצד ואו  
הוא טוב לשפוד הילכך אם היינו צולין בו  
פסח יבא הדבר לידי קלקול אבל גבי עצ  
מזבח דרך בני אדם לחתוך עצים העומדים

לשריפה לשנים בשביל שישרף יותר הילכך כשיחתכם לשנים (יסור) ויקחו את המזח  
שמבפנים וכן יעשה בעצי אגוז: אלא למאן דאמר משום ישוב ארץ ישראל. שמפרש  
טעם האיסור כמו כן בשביל ישוב ארץ ישראל א"כ הוא דלבריו היאך שונה תנא  
קמא עצי דקל שהיה תנא קמא לא אסר אלא של זית ושל גפן ונעבשו ליכא לפרושי  
דרב אחא בר יעקב לית ליה איסור משום קשרים דאי לית ליה היה לו להשי'ם  
להקשות אלא למיד משום ישוב ארץ ישראל במאי פליגי אלא דאי אית ליה טעם  
קיטרי: וליטעמיה. דמותבת ליה מברייאת דתורת כהנים אמאי לא אותבת ממתני'  
דקתני דבתאנה היו רגילין וכי לית בהו משום ישוב ארץ ישראל בתמיה: אלא מאי  
מעם. לא אותבת לי דסברת דבתאנה דלא עבדא פירי מיירי אליבא דרב אחא בר  
יעקב כי מקשת לי נמי מדקל תריץ בדקל דלא עבדא פירי דלית ביה תקנת שוב  
דלשריפה הוא עומד והמקשה היה סבור דאיכא דרחבה תאנים דלא עבדא פירי כמו  
דרחבה אבל בדקל ליכא והא דפריך מדקל ולא פריך מחורבו מי לית ביה משום ישוב  
ארץ ישראל דסבירא ליה דלא שייך איסור משום ישוב ארץ ישראל אלא בדקל  
ותאנה חית וגפן המניחין בקרא דאגב דחשיבי מנא הכותב בשבט ארץ ישראל אבל  
בשאר פירות ליכא איסור משום ישוב ארץ ישראל: ומי איכא תאנה דלא עבדא  
פירי אין. הכי פירושו בשלמא מדקל לא מצינו להקשות בדקל לא היו רגילין אלא  
במתניתין אמרין דבתאנה היו רגילין וכיון דבתאנה היו רגילין וכי עולין כל כך  
למצוא תאנים דלא עבדי פירי כמו שצריך למזבח: אין. דאי יכולין הרבה למצוא  
בשביל בניינן נמי הוו תאנות דלא עבדי פירי כדרחבה: דאמר רחבה מייית תאני  
חיותא. תאנים לבנות אותן תאנים רעות הן ונעשים של תאנים חיותא לוקחין כדי  
לנטוע כדמפרש:

# תמיד – דף כט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קעג

בהם קשרים ההולכים ומגיעים עד פנים העץ. ממשיכה הברייתא  
 ושואלת: וכי כל העצים כשרים למערכת. משיבה הברייתא: הן,  
 כל העצים כשרים למערכה, חוץ מן עצי זית ונץ. ואף ששאר כל  
 העצים כשרים הם, אבל באלו היו רגילין, והם, במרפיות של תאנה  
 ושל אגוז ושל עץ שמן. מוסיפה הברייתא: רבי אליעזר מוסיף, לא  
 רק של זית ושל גפן פסולים, אלא אף עץ של מייש, ושל אלון, ושל  
 דקל, ושל חרוב, ושל שקמה, כולם פסולים הם למערכה.  
 הגמרא מפרשת את מחלוקתם של תנא קמא ורבי אליעזר, ומתוך כך  
 מקשה על דברי רב אחא בר יעקב. מקשה הגמרא: בשלמא למאן  
 דאמר משום דקטרי – הברייתא מובנת לדעת רב פפא, הסובר  
 שהטעם שאין מביאים של גפן ושל זית הוא משום שיש בהם קשרים,  
 מפני שלפי זה יש לפרש שבהא קמיפלגי תנא קמא ורבי אליעזר,  
 שהעצים שאסר רבי אליעזר אין בהם קשרים מבפנים אלא רק  
 מבחוץ, ומחלוקתם היא, דמר – רבי אליעזר כבר שאף על גב דלא  
 קטרי מנאי – שאין הקשרים מגיעים עד פנים העץ, מכל מקום, כיון  
 דקטרי מבראי לא מיייתין – כיון שיש בהם קשרים מבחוץ, אין  
 להביאם למערכה. ומר – ותנא קמא כבר, שבין דלא קטרי מנאי  
 – שאין בהם קשרים מבפנים, אף על גב דמבראי קטרי, מיייתין –  
 אף שמבחוץ יש בהם קשרים, כשרים הם להביאם למערכה. אלא  
 למאן דאמר – לדעת רב אחא בר יעקב הסובר שטעם הפסול בשל  
 גפן וזית הוא משום ישוב דארץ ישראל, יש להקשות, מדוע לדעת  
 תנא קמא מותר להביא של עץ דקל, ומי לית ביה – וכי האם אין בו  
 משום ישוב דארץ ישראל.  
 מתרצת הגמרא: אמר לך – יאמר לך רב אחא בר יעקב, וליטעמך  
 – ולשיטתך, שהקשית על דברי מהברייתא, מדוע לא הקשית  
 ממשנתנו, שאמרו שהיו מביאים משל תאנה, הלא גם מזה יש  
 להקשות, וכי לית – אין? בה משום ישוב דארץ ישראל. מכריחה  
 הגמרא: אלא מאי אית לך למימר כדי ליישב את הקושיא  
 ממשנתנו, שמדובר בעץ תאנה דלא עבדא פירא – שאינו עושה  
 פירות, ולכך אין בו משום ישוב ארץ ישראל, וכיון שכן, דקל נמי –  
 גם מה שהתיר תנא קמא בדקל, יש לפרש שמדובר בדלא עבד  
 פירא – בעץ דקל שאינו עושה פירות.  
 מקשה הגמרא: מה ששייבנו את המשנה שמדובר בתאנה שאינה  
 עושה פירות, ומי איבא תאנה דלא עבדא פירא – וכי מצוי עץ  
 תאנה שאינה עושה פירות. מתרצת הגמרא: אין, הדבר מצוי הוא,  
 בדרהקתה – וכדברי רחבה, דאמר דהקתה, הרוצה שיהיו לו קורות  
 חוקים לצורך בנין, מיייתי תאיני חיורתא – יביא נטיעות של תאנים  
 לבנות שהם גרועות,

או גריד של זהב או אשכול של גרגירי זהב, היה מביא ותולה בה  
 – בגפן זו.  
 מוסיפה המשנה: אמר רבי אלעזר ברכי – [בן רבין] צדוק, מעשה  
 היה, והיה עליה כל כך הרבה זהב, עד שנמנו עליה – מנו שהיו שם  
 בשבילה שלש מאות כהנים שהוצרכו בכדי לפנותה ממקום  
 שהיתה, ולטלטלה למקום אחר. ועל מנין 'שלש מאות כהנים' אמר  
 שמואל שלשון גזומא הוא, לפי שאם אכן היתה מלאה כל כך עד  
 שהיו צריכים כל כך כהנים לפנותה, ודאי היתה נשברת, ולא היו  
 ממתנינים כל כך.  
 והשלישי שמנה שמואל הוא פרוכת, דתנן (שקלים פ"ח מ"ה), רבן  
 שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון הסגן, הפרוכת שהיתה  
 תלויה בין ההיכל לקדוש הקדשים, היה עניה ספה, ועל שבועים  
 ושנים נימין – נירים היתה נארתה, ועל כל נימה ונימה – ובכל נקב  
 שבכל ניר וניר היו מכניסים עשרים וארבעה חוטין. ומדת ארבה  
 היה ארבעים אמה, ומדת רחבה היה עשרים אמה. ומשמונים  
 ושתים ריבוא היתה נעשית – שהיו מוציאים על עשייתה שמונים  
 ושתים ריבוא דינרי זהב. ושתים – ושותי פרוכות היו עושים בכל שנה  
 וישנה. ובשעה שנטמאת היו שלש מאות כהנים מטבילין אותה.  
 וגזומא היא, שלא היו שלש מאות כהנים בדקדוק, אלא שהרבה  
 כהנים הטבילוה.  
 שנינו במשנתנו: החלו מעלין בגזירין לסדר את המערכת [וכו'], וכי  
 כל העצים כשרים למערכה, הן, כל העצים כשרים למערכה חוץ  
 משל זית ומשל נץ [וכו']. הגמרא מבארת את טעם החילוק שבין  
 מיני העצים. שואלת הגמרא: הני – אלו, של זית ושל גפן, מאי  
 מעמא – מדוע הטעם שאין להביא מהם למערכה. משיבה הגמרא: רב  
 פפא אומר, משום דקטרי – שיש בהם קשרים [ראדא איר], ומזמתם  
 העצים אינם יבשים לגמרי, וגם אינם חלקים, ולכך אינם נשרפים יפה.  
 ורב אחא בר יעקב אומר, משום ישוב דארץ ישראל, שאילו היו  
 מביאים מהם עצים למערכה, היו מתמעטים היין והשמן שבארץ  
 ישראל, לפי שבבית המקדש היו צריכים להרבה עצים.  
 הגמרא מקשה מברייתא על טעמו של רב אחא בר יעקב: מיתבי,  
 שנינו בתורת כהנים (ויקרא דיבורא הנדבה פ"ד) על האמור בתורה (ויקרא א  
 י) לגבי איברי קרבן עולה, וצריך להבחין אתם על העצים אשר על  
 האש אשר על המזבח. ומהלשון 'על העצים אשר על האש', דרשו,  
 שהכוונה לעצים הנתונים להיות אש – הממהרים להשרף  
 ולהעשות גחלים. מבררת הגמרא: ומאי ניהו – ומה הם העצים  
 הממהרים להשרף ולהעשות גחלים. משיבה הגמרא: הם דוקרי  
 שפור – קנים החתוכים יפה, דלא קטרי ואולי מקטר מתוכו – שאין

## המשך ביאור למס' תמיד ליום שלישי עמ' ב

### משנה

המשנה מפרשת את סדר חשיית התמיד חזיקת דמו: לא היו  
 בופתין – קושרים ביחד את ארבעת רגלי הטלה של קרבן התמיד  
 בעת השחיטה, אלא היו מעקדין אותו – קושרים רק את ידו של  
 הכבש לרגלו. מוסיפה המשנה: מי מהכהנים שזכו בהולכת  
 האברים, היו אוזניו בו בכבש בשעת שחיטה.  
 לעיל נאמר שמקום השחיטה היה בצד צפון של המזבח. המשנה  
 מפרשת כיצד היו מניחים שם את התמיד בשעת השחיטה: וכך היה  
 עקדתו – כך היו מניחים את הטלה בשעה שהיה עקוד ומוכן  
 לשחיטה. ראשו לצד דרום של העזרה, קרוב למזבח, ורגליו לצד  
 צפון. ומעקמים את פניו של הטלה שיהיו לצד מערב, והשוחט  
 עומד בצד מזרח של הקרבן ופניו של השוחט לצד מערב.  
 במרחק שמונה אמות מצד צפון המזבח, היו קבועים בארץ עשרים  
 וארבע טבעות, שבהם היו מכניסים את ראש הקרבן בשעת שחיטתו.  
 טבעות אלו היו מסודרות בשש שורות, שבכל שורה ארבע טבעות.

המשנה מפרשת באיזו טבעת היו מכניסים את קרבן התמיד: תמיד  
 של שנה, היה נשחט על קרן צפונית מערבית של המזבח, על  
 הטבעת השנייה שמצד המזבח, ואילו התמיד של בין הערפים, היה  
 נשחט על קרן מזרחית צפונית של המזבח, על טבעת שנייה.  
 המשנה מפרשת את סדר השחיטה חזיקת דמו: שחט השוחט את  
 התמיד, וקבל את דמו הכהן המקבל, וקא לו הכהן המקבל עם הדם  
 לקרן – [לזוית] מזרחית צפונית של המזבח, ועומד שם על רצפת  
 העזרה, ונותן מן הדם בזריקה על מזרחתה צפונית של המזבח. כלומר,  
 מכון שקילוח הזריקה יבוא על זוית מזרחית צפונית, ובכך יגיע הדם  
 לצד מזרח ולצד צפון של המזבח, והרי זו זריקה אחת הנראית  
 כשתים. ומקיף את המזבח לצד ימין והולך עד שהוא מגיע לקרן  
 מערבית דרומית של המזבח, ונותן בזריקה על הזוית של מערב  
 דרומה של המזבח. ועושה כן, לפי שמתן דמים של התמיד דינו כמתן  
 דמים של עולה, שיש לזרוק בה שתי מתנות שהם ארבע. את שרי  
 הדם שנשארו בכלי, היה שופך אל יסוד דרומית של המזבח.

וְשִׁיפִי לְהוֹ בְּחֶבְלָא דְּצִבְתָּא – וישפשף אותם בחזקה בחבל העשוי  
מסיבי הדקל, עד שיסיר מעליה את כל הקליפה, דְּפָרִיף עָלֶיהָ בְּזֶרָא  
– והזרעים ידבקו על חבל זה, ועל ידי זה יכלה הזרע שבה, וְקִבְרִי  
הֵיכָא דְּמַסִּיק יָמָא שִׁרְטוֹן – ויכניסנו עמוק באדמה במקום שמי הים  
מגיעים לשם, ותאנה זו, קוֹרְתָּ עֲבָדָא – עושה קורות חזקות הראויות  
לבנין, אבל פִּירִי ו–פירות) לֹא עֲבָדָא – אינה עושה. וכיון שאינו  
מוציא פרי, כל כוחו נשאר בעץ עצמו, ולכן ענפיו עבים וגדולים.  
וכל כך כבדים הם, עד שתלת בְּרִיכִי מִיְנֵיהוּ – שלושה ענפים מהם,  
לֹא מְחֻזָּקָה לְהוֹ גְּמָלָא – אין הגשר יכול להחזיקם, שמחמת כובדם  
יפול הגשר.

שנינו במשנתנו: סִידֵר אֶת הַמַּעֲרָכָה גְּדוּלָּה וכו' מזרחה, וחזיתה  
מזרחה. ו'חזיתה' פירושו חלון, שהיה מניח ריוח בין עצי המערכה  
לצד מזרח כמין חלון. הגמרא מבררת לשם מה היו עושים את החלון  
בצד מזרח. שואלת הגמרא: מָאִי מַעֲמָא שהיו עושים חלון בצד  
מזרח. משיבה הגמרא: נחלקו בזה רב הונא ורב חסדא, חד אָמַר,  
שהטעם הוא בְּדִי שֶׁתֵּהָא רְיוּחַ הַבָּאָה מִצֵּד מִזְרָח מְנַשְׁבֵּת בָּהּ –  
במערכה דרך החלון, והאש תדלק מזהרה. וְחַד אָמַר, בְּדִי שֶׁהָיוּ  
מַצִּיתִין אֶת הָאֵלִיתָא מִשָּׁם – שבחלון זה היו מכניסים את העצים  
הדקים והקטנים, ועל ידי שמבעירים אותם, תאחו האש בעצים  
הגדולים, ותבער כל המערכה.

שואלת הגמרא: מִיִּתְבִּי – הקשו בני הישיבה על דברי האומר  
שהטעם הוא כדי שיציתו משם את האליתא, שנינו במשנתנו, רְיוּחַ  
הֵיךְ בָּהֶן בֵּין הַגְּדוּדִין שֶׁהָיוּ מַצִּיתִין אֶת הָאֵלִיתָא מִשָּׁם. ומבואר אם  
כן, שאת האליתא היו מניחים באותו הריוח, ולא בחלון שבמזרח.  
מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ – יאמר לך המפרש שהטעם הוא כדי  
להצית משם את האליתא, שְׂמֻקְמוֹת מְקוֹמוֹת עֲבָדִי – במקומות  
הרבה היו נותנים את האליתא, כדי שתבער כל המערכה במהרה,  
ולכן היו מניחים אותם גם בריוח שבין הגזירים, וגם בחלון.

## הדרן עלך ראוהו אחיו

### פרק שלישי – אמר להן הממונה

פרק זה עוסק בהמשך ההכנה לשחיטת התמיד. ויבואר בו סדר הפייס  
שהיו עושים על עבודת התמיד, והכנת הבהמה לשחיטה, וסדר מקום  
השחיטה, וכן סדר דישון המזבח הפנימי והמנורה שהיו בשעת  
הקרבת התמיד.

### משנה

במשנה הקודמת נאמר, שלאחר שהציתו הכהנים את המערכות,  
ירדו ובאו ללשכת הגזית, ובלשכה זו היו עושים את הפייס. משנתנו  
מפרשת את סדר הפייס שהיו עושים לכל עבודת התמיד. וגורל זה  
היה לענין שלושה עשר דברים, כמפורט במשנה. אומרת המשנה:  
אָמַר לָהֶן – לכהנים שבאו ללשכת הגזית הַמְּמוֹנָה על הפייסות,  
התקבצו וּבִזְאוּ, וְהִפִּיסוּ – ותשתתפו בגורל על שלושה עשר דברים,  
והם: א. מִי הוּא הַשּׁוֹחֵט את התמיד. ב. מִי הוּא הַמְּקַבֵּל וְהַזּוֹרֵק את

הדם. ג. מִי מַדְשֵׁן את מִזְבַּח הַפְּנִימִי. ד. מִי מַדְשֵׁן אֶת הַמְּנוֹרָה. עוד  
הפיסו מִי מַעֲלָה את האֲבָרִים ממקום נתיחתם בעורה לְכַבֵּשׁ, וששה  
דברים הפיסו בזה. ה. מִי מַעֲלָה את הָרָאשׁ וְאֶת הָרִגְלִי [שֶׁל יָמִין]. ו.  
וּמִי מַעֲלָה את שְׁתֵּי הַיָּדִים. ז. מִי מַעֲלָה את הָעוֹקֵץ – הזנב, וְאֶת  
הָרִגְלִי [שֶׁל שְׂמָאל]. ח. מִי מַעֲלָה את הַחֹזֶה וְאֶת הַנֶּגֶה – הצואר. ט.  
וּמִי מַעֲלָה את שְׁתֵּי הָרַפְּנוֹת. י. מִי מַעֲלָה את הַקְּרָבִיִּים, שהם הכרס  
ובני המעיים. יא. יְעוּד הַפִּיסוּ מַלְבַּד העלאת האברים, מִי מַעֲלָה את  
עשרון הַפּוֹלֵת שֶׁל מִנְחַת הַנִּסְכִּים הקריבה עם התמיד. יב. וּמִי מַעֲלָה  
את חצי העשרון שֶׁל מִנְחַת הַחֲבִיתִין שֶׁל הַכֹּהֵן הגדול. יג. וּמִי מַעֲלָה  
את רביעית הלוג שֶׁל הַיֶּיֶן שהיו מנסכים על גבי המזבח בעת הקרבת  
התמיד. מסיימת המשנה: הִפִּיסוּ – עשו את הגורל, וזָכָה מִי שְׁזָכָה.

### משנה

המשנה מבארת מהו זמן שחיטת התמיד, וכיצד היו יודעים שהגיע  
זמן השחיטה: לאחר שהפיסו, אָמַר לָהֶן הממונה לאותם הכהנים  
שעמדו בלשכת הגזית, צֵאוּ מִלִּשְׁכַּת הַגִּזִּית, ועלו על גבי מקום גבוה  
שבמקדש, וּרְאוּ מִשָּׁם, אִם הָאִיר הַיּוֹם וְהִנֵּיעַ כִּבְר זְמַן הַשְּׁחִיטָה. אִם  
הִנֵּיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה, והוא בשעה שהתחיל השחר לעלות, הכהן  
הָרוֹאֶה, שהיה עומד על גבי מקום גבוה, היה אוֹמֵר 'בִּרְקָא', כלומר,  
התחיל אור עמוד השחר להבריק.  
מוסיפה המשנה: מִתֵּיָא בֶּן שְׂמוּאֵל אוֹמֵר, לא די שיתחיל השחר  
להאיר, אלא היה הרואה צריך לומר הָאִיר פְּנֵי כָל הַמְּזוֹרָה.  
והממונה שעמד למטה היה שואל אותו, האם האיר כל כך עַד שֶׁהָיוּ  
בְּחִבְרוֹן – עד שהאור הגיע לעיר חברון. וְהוּא – והוא – שבמקום  
הגבוה היה משיב וּאוֹמֵר לוֹ הֵן – כן.

### משנה

המשנה מפרשת את סדר הבאת הכבש לתמיד של שחר מלשכת  
הטלאים: בשעה שחלק מהכהנים הלכו לראות אם הגיע זמן  
השחיטה, אָמַר לָהֶן הממונה לכהנים שזכו בעבודת התמיד, ונשארו  
בלשכת הגזית, צֵאוּ וְהִבִּיאוּ (לִי וְהוֹצִיאוּ) מִלֵּה מִלִּשְׁכַּת הַטְּלָאִים.  
מפרשת המשנה היכן מקום לשכה זו: וְהָרִי לִשְׁכַּת הַטְּלָאִים, נְתוּנָה  
בְּמִקְצֵעַ – נמצאת בזוית צְפוֹנִית מְעֻרְבִית של בית המוקד הגדול.  
מפרשת המשנה: אֲרִבֵּעַ לִשְׁכוֹת הָיוּ שָׁם בְּבֵית הַמוֹקֵד, אַחַת לִשְׁכַּת  
הַטְּלָאִים האמורה, וְאַחַת לִשְׁכַּת הַחוֹתָמוֹת, וְאַחַת הָיָה לִשְׁכַּת בֵּית  
הַמוֹקֵד, וְאַחַת לִשְׁכַּת שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בָּהּ לֶחֶם הַפָּנִים.

### משנה

המשנה מפרשת את סדר הוצאת הכלים לעבודת התמיד, ואת סדר  
בדיקת התמיד ממום: לאחר שהביאו את הטלה, נִכְנְסוּ הכהנים  
לְלִשְׁכַּת הַכִּלִּים, והוציאו מִשָּׁם תַּשְׁעִים וְשְׁלֹשָׁה כִּלִּי כֶסֶף וְכִלִּי זָהָב,  
שהיו צריכים לעבודת היום. והניחום על גבי שולחן של כסף שעמד  
במערב הכבש.

לאחר מכן, הִשְׁקוּ אֶת קֶרֶב הַתֵּמִיד מִיַּם בָּבוֹם

והפיסו ואת"ל למה היה פייס בדישן מוזב הפנימי והמנורה ובהעלאת אברים לכבש  
הא אמר' ביומא בסוף פרק ב' (דף כז:) אמר רבי יוחנן זר שסידר את המערכה חייב  
מיתה הואיל ועבודה תמה היתה מתקין לה רבא אלא מעתה תיבעי פייס ואמר'  
אישתמטיהא הא דתניא מי שזכה בתרומת הדישן זוכה בסידור מערכה ובשני גזירין

אלמא(ד) יסד פייס דהא לא אמר כל כון  
שירצה יסדו אלא אותו שזכה בתרומת  
הדישן יסד ולא אחר אלמא מוכח משם דלא  
מפייסין אלא בעבודה תמה אבל בעבודה  
שאנה תמה כל כון שירצה יוכה בה בלא  
פייס יש לתרץ דההם פרכין על אותה  
שמועה משחיטה דלאו עבודה תמה היא  
ואפ"ה בעי פייס ומתריצין שאני שחיטה  
דתחלת עבודה היא וחשובה לפייס אע"ג  
דלא עבודה תמה היא והלכך ה"נ י"ל דכל  
אלו תחלת עבודה הם דישן מוזב והמנורה  
תחלת עבודה היו זה במזבח וזה במערכה  
העלאת אברים לכבש תחלת עבודה של  
הקטורת היא וקבלה נמי איכא לתרוצי'  
הלכך לאו עבודה של ורים היא: הראש  
והרגל כבהן אחד. ביומא (דף כז.) מפקין  
מקרא ששה כהנים העוסקים בהולכת אברים  
לכבש דכתיב והקריב הכהן את הכל  
המזבחה ואמר מר זו הולכת אברים לכבש  
העוקץ הוא הונב החוזה הוא השומן הרואה  
את הקרקע וחוחכין מכאן ומכאן רבא לא  
צלעות והגרה הוא הצואר ובו מחובר הקנה  
והלב החוזה והגרה כבהן רביעי לקמן  
מפרשין במקומו מפני מה הן סדורים בסדר  
הזה והחביתין חצי עשורנו של כ"ג שקרב עם  
התמיד בכל יום שנאמר (ויקרא ו) מחציתה  
בבקר ומחציתה בערב וסמך ליה על מחבת  
בשמן תעשה לכך היא קרויה חביתין: אמר'  
לחן הממונה צאו וראו אם הגיע זמן  
השחיטה. שהאיר להם היום דאין שחט  
תמיד אלא ביום: הירואה. אומר ברק ברקאי  
בלשון צהר כמו למען היות לה ברק (ויחזקאל  
כא:) הירואה. אותו שעל הגג אומר כך ומתא  
בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד  
שהוא מגיע בחברון. פי' מ"כ במנחות בשלחי

שתי הלחם הוא היה ממונה על כך כדאמר בשקלים (דף ז) מתאין בן שמואל ממונה  
על הפייסות והיינו פייסות שמפסיס כשהאיר היום מי שחט מי זורק וכשהוא היה  
שואל אם הגיע זמן שחיטה היה אומר לאותן שעל הגג אמרו אם האיר פני כל  
המזרח עד שהוא בחברון וכן אומרים הן ואין נראה לרבי דמה ענין פייסות לכאן הא  
פייס ראשון בלילה הזה וזה כבר היה ועוד מתאין בן שמואל לא היה אומר כל הטענה  
דהאיר כל פני המזרח עד שהוא בחברון כדמוכח ביומא (דף כז:) דאמר דארתו שעל  
הגג אומר האיר כל פני המזרח ואמר לו אידך עד שבחברון ואומר לו הן ומפרש  
החם לפי שטעו פעם אחת באור הלכנה הוצרכו לומר כל כך וצ"ל לפרש הכי דמתא  
בן שמואל הממונה על פייס פליג את"ק ואיתו סבר דלא היה אומר אותו שעל הגג  
ברקאי אלא בזה הלשון היה אומר האיר על כל פני המזרח וא"ל אידך עד שבחברון  
עד שנראה הצהר עד חברון שיכולין לראות חברון משם וזה השיעור גדול מברקאי  
דתי"ק ורביה לרבר דנשא בסדר ר"ש אומר ברק ברקאי ר"ע אומר עלה ברקאי  
נחויא בן אפקשין אומר ברקאי בחברון מתאין בן שמואל (ואומר) הממונה על  
הפייסות אומר האיר כל פני המזרח עד שהוא בחברון ר' יהודה בן בתירא אומר  
האיר כל פני המזרח ויצאו כל העם איש איש למלאכתו והתם פרכין אי הכי נגזא  
לחן א"ל אימא לשכור פועלים אלמא כולוהו פליגי ואיכא למימר דהאי שיעורא נפיש  
מחברון: אמר' להם צאו והביאו מלה מלשכת שלמים. לאחר שהפיסו ועדיין היה  
לילה אמר להם הממונה לאותן שזכו בעבודת תמיד בין בשחיטה בין בהעלאת  
אברים שכולן מתעסקין בהכנתו כדאמר מי שזכה בתמיד מושכו והורץ לבית  
המטבחיים ומי שזכו באברים הולכין עמו: צאו והביאו (לי) מלה מלשכת השלמים.  
והכינו אותו לשחיטה ובקרו אותו לאור האבוקות כדמפרש והרי לשכת השלמים הרי  
היא במקצוע צפונית מערבית של בית המוקד שהיא טרקלין גדול וארבע לשכות  
פתוחות

ושייפי' להו בחבלא דצבתא. כמו דצבתא מיייתין במסכת עבודה זרה בסופה (דף  
עה:) בחבל העשוי מצור דקל ושייף ליה לעץ עד שתסיר כל קליפתו וגם אם יש זרע  
גרעין בתוך הנטיעות תפילנו ושוב לא יבא שם פרי ובהכי משירין קליפתן ושואמ ע"י  
כך תועיל לו שלא תגדיל בו קליפה ומתוך כך לא יבא בו פרי דיפול דשיריקה ביה

בארעי זרע גרעין כמו שפירשתי: וקברי ליה  
היבא דמסיק לה יבא שירפון. באותו מקום  
שחים גדל ומתוך לחלוח המים לא ימות  
האילן שאם לא היה שם קבור ימות מתוך  
שאין בו קליפה: קורה עבדא. ומתוך שהוא  
אילן סרק ואין גדל בו פרי שמכחדישין כחו  
גדול כל כך שראוי לקורות לעשות ממנו בנץ  
אותן ענפים הדקין לוקחין לצורך המזבח.  
ותלת סיכי מנייהו ענפי לשון אחר בריבא לא  
מחזקה להו גמלא. דף של גשר אינו יכול  
לסובלן מרוב גודלן. גמלא גשר כלומר הרבה  
הם גדולים כך נראה בעיני ב' שינוי זה וכמו  
שבריתא שניה בת"כ בגירסת הספרים אין  
אדם יכול ליישב: מאי טעם. חזיתא כלפי  
מזרח: כדי שתהא הרוח מנשבת בו. הרוח  
שיבא דרך שער מזרח: וחד אמר שיהו  
מציתין את האליהא משם. עצים דקים  
משמין באותו חזית והאש סמוך לו וגדלקים  
העצים גדולים על ידי עצים קטנים: מקומות  
עבדי. כלומר במקומות הרבה היו נותנין  
עצים כדי שישפרו עצץ המערכה מכל צד  
ואיכא בנייהו דלמא דאמר כדי שתהא  
הרוח מנשבת בו לא היו מציתין האליהא  
משם:

## הדרן עלך ראוהו אחיו

אמר להם הממונה. לאחר שבאו  
ללשכת הגזית על הפייסות: בואו  
והפיסו מי שחט מי זורק. כלומר בואו ונפיס  
מי ישחוט מי יזרוק ושלשה עשר פייסות יש  
כאן שחיטה וזיקה וקבלה אותו הזורק וזה  
המקבל וכן מוכח ביומא (ד' כה:) דאמר קבל  
המקבל ובא לזרוק והכי תקן דקבלה תחלת  
וזיקה היא ונאח למקבל שיהא זורק דישן  
מוזב הפנימי ודישן מנורה הרי ד' בהעלאת אברים לכבש ששה הרי י' פייסות  
הסולת והחביתין והיין הרי י"ג פייסות ואמרין ביומא (שם) דלא היו מפסיס אלא  
בעבודה ראשונה בשחיטה וכן שזכה בשחיטה י"ב אחיו הבהנים נמשכים עמו  
כלומר אותן שהן אצלו זה אחר זה כסדר שהיו נמשכין עמו זה כלאחר זה זה לדישן  
זה למנורה כסדר שהן יושבין הן נמשכין לעבודה הראשון לעבודה ראשונה כגון  
זיקה והשני לדישן מוזב פנימי והג' למנורה כ' כסדר שהן סדורין במשנה פייס  
אחד דלא היו מטילין כי אם פייס אחד דכיון שזכה ראשון בשחיטה כולן היושבין  
אצלו נמשכין אחריו כדאיתא ביומא (שם דף כ"ה) דישן מוזב הפנימי והמנורה  
מעבודת התמיד חשיבא ליה הואיל דעם עבודת תמיד היא נעשית. מי שחט ומי זורק  
ומי מדרש ואף על פי שסדר העבודה לא היה כך כדאמר בסדר יומא בשמעתא דאביי  
(דף לג.) דאמר דישן מוזב הפנימי קודם לזריקת דם התמיד וכסדר הסדר הזה היה  
להם להפיס א"ר נבשיה מפייסין קודם בשחיטת התמיד שקודם דישן מוזב הפנימי  
היו לוקחין הטלה אתן הבהנים שוכין בו ורואין ומכניסין אותו לשחוט ומבקרין אותו  
לאור האבוקות והילכך כיון שהיו עוסקין במילי דתמיד קודם דישן המזבח והמנורה  
היו מפייסין נמי קודם שחיטת התמיד וזריקתו דמתוך שתחלת עבודה היתה בתמיד  
ראשונה תיביבה היתה והקדימה בפייס ולא מפני שאלו קודמין זה לזה בפייס דכבר  
פירשתי שכולן וזכין יחד דכיון שזכה השוחט י"ב אחיו הבהנים נמשכין אחריו וכל  
עבודת התמיד שחיטתו וזריקתו לא היתה אלא אחר דישן מוזב הפנימי והמנורה  
כיצד בתחלה מדרש מוזב הפנימי ואחר כך מדרש את המנורה ד' נרות ואח"כ שחט  
את התמיד חזקתן מזה היום ואח"כ מטיב ומתקן שתי נרות שנשארו לתקן ואחר כך  
מקטיר הקטרת ובקטרת היה פייס אחר לפי שמעולם לא שנה אדם בקטורת ומפרש  
ביומא (דף כו.) מפני שמעשרת לפיכך היו מכריזין כהנים חדשים לקטרת בואו

1 פתחות לו בקטניות פתחות לטרקלין כדמפרש במסכת מדות (דף לז.) וכן הלשכות  
2 המניות כאן לשכת הטלאים דהבא הוא לשכת טלה קרבן דתנן במדות והא דתנן  
3 שהיא דרומית מערבית לבית המוקד רמי להו בפ"ק דיומא (דף טז.) ומשני שפיר(ר)  
4 מורחית צפונית בה גזוז בית חשמונאי את אבני מזבח ששקצום מלכי יון שהיא לשכת  
5 בית החותמות דתנן הכא ובה גזוז ולשכת בית

6 המוקד הורקא בית המוקד קטן היא  
7 לשכת שירידן בה לבית הטבילה כדתנן  
8 במדות והכהן הטובל שם מיד כשעולה מבית  
9 הטבילה היה מתחמם באותה לשכת ומסתפג  
10 וזה בית הטבילה אינו בית הטבילה דמעילה  
11 האומר בפרק קמא והרבה בית טבילה היו  
12 להם כדי שיוכלו הרבה כהנים לטבול בהרבה  
13 מקומות: לשכת החותמות. שמצניעין שם  
14 חותמות של לוקיז סלחות ונסכים מן  
15 כאן חסר מפירושו המשנה עד סוף הפרק

16 לא היו כופתין את המלה בשעת שחיטה  
17 ד' רגלים יחד וטעמא בגמ' אלא  
18 מעקדים אותו יד ורגל כעקידת יצחק בן  
19 אברהם: מי שזכו באברים אוהזין בו. בשעת  
19 שחיטה ומסייעין אותו. ראשו. של טלה  
20 לדרום עורה אצל מזבח (ופניו) ורגליו אצל  
21 צפון עורה ופניו למערב שצריך שיחא בית  
22 שחיטתו כלפי מערב דכתיב ושחט אותו לפני  
23 ה' וראשו של טלה לדרום עורה אצל מזבח  
24 (עורה) צריך שיתקרב אצל מזבח דכל כמה  
25 שיכולין לקרב צד הראש אצל המזבח  
26 מקריבין אותו דכתיב ושחט אותו על ירך  
27 המזבח צפונה אצל המזבח: השוחט עומד  
28 (במזבח) [במזבח]. על קרן צפונית ופניו  
29 למערב המזבח עומד כנגדו באלכסון  
30 ומצד כדי שיחא פניו כלפי דרום: תמיד של  
31 שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על  
32 מבעת שניה. שהשמש באה מן המזרח לפיכך  
33 מושכו השוחט לצד מערב להרחיק מן  
34 הכותל מורחית בכל יכולת מפני שהכתלים  
35 גבוהים והחמה של שחרית בשפילו של  
36 רקיע (ועל) וצלו הכותל עומד כנגד קרן  
37 צפונית מערבית לסוף אורך המזבח אצל  
38 ההיכל צפונית משום דקדשי קדשים שחיטתם  
39 בצפון על ירך המזבח צפונית ובעינן שחיטה  
40 כנגד המזבח ולא חוצה לו שם היה  
41 המטבחיים: וטבעות קבועות בצפנה. לתת  
42 ראש הבמה לתוכן והם כ"ד כמנץ  
43 המשמרות ומקומן כ"ד אמות מן הדרום  
44 לצפון קבועות בו' סדרים של ד' טבעות היו  
45 כ"ד ורחוק הסדר הראשון מן המזבח ה' אמות  
46 ומאותו סדר עד כולת ו' סדרים כ"ד אמות  
47 והכי תנן במסכת מדות (דף לו.) וטבעות היו  
48 לצפון ו' סדרים של ד' ויש אומרים ד'  
49 של ו' ו' שעליהם שוחטים את הקדשים  
50 כלומר על ידיהן שוחטים קדשים כמו  
51 שפירשנו: על מבעת שניה. לאו בטבעת שניה  
52 של סדר ראשון שהוא אצל המזבח אלא

53 בטבעת ראשונה שהוא אצל הקרן בסדר השני המשוכה לצד צפון ופני השוחט  
54 וצואר בהמה לצד מערב צפון באלכסון כדי שלא יעכב אור השמש לבא וטעמא  
55 דבטבעת שניה שהיא מתרחקת מן המזבח שגובה עשרה שיוכל לראות דרך עליו  
56 השמש ויותר מכאן לא היה צריך להרחיק ואם היה שוחט בסדר הראשון א"כ היה  
57 המזבח מעכב אור השמש לבא על ידו של

58 שוחט שהרי המזבח גבוה י' אמות וסדר  
59 ראשון של טבעות אינו רחוק מן המזבח אלא  
60 ה' אמות: תמיד של בין הארבעים על קרן  
61 צפונית מורחית על טבעת שניה. שהרי  
62 בערב הלכה לה בצד מערב הליכך צריך  
63 להמשיך מקום שחיטה למקום שכלה המזבח  
64 לצד צפונית מורחית וכמה שחיתקן יותר  
65 תבא החמה על ידו ובגמ' נפקא לן שצריך  
66 שוחט לשחוט לאור היום: במבעת שניה.  
67 בשביל הטעם שפירשנו בתמיד של שחר:  
68 שחט השוחט וקבל המקבל. לרוק ובא לו  
69 המקבל לקרן מורחית צפונית נתן מורחית  
70 צפונית שעולה בכבש שהוא בדרום ופונה  
71 לימין פוגע בקרן דרומית מורחית תחלה ושמ  
72 א"א ליתן משום דעולה טעונה יסוד וקרן  
73 דרומית מורחית לא היה לה יסוד כדנפקא לן  
74 בובחים (דף גג.) ומקף ובא עד מורחית  
75 צפונית ונתן ואמר בובחים (דף טז.) כל פיות  
76 שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין ונפקא לן  
77 ממעלות הפונים קדים אע"ג דבמות דמי  
78 עולה אינו עולה בכבש דהא על הרצפה  
79 עומד והכלי בידו חורק למרחוק דכתיב  
80 חורק דהא למטה מן החוט (והסיקרא) הוא  
81 נתן אפילו הכי כיון דבחסאות שניתנות ע"ג  
82 הקרנות למעלה ושם צריך לעלות לכבש  
83 דרך הדרום ופונה למרחק דרך ימין וז"ל בכל  
84 הדמים אע"פ שנתנון למטה מתחיל להקף  
85 דרך הדרום שהוא פניו של מזבח בפתח  
86 כניסת הבית ומשם פונה לימין בקרן מורחית  
87 צפונית ואחר כך למערבית דרומית ונתון  
88 למערבית דרומית נמצא מקף את המזבח  
89 דרך ימין מורח צפון ואח"כ למערבית דרומית  
90 כך פי' הרב רש"י בסדר יומא בפ"ק (דף יז.)  
91 שירי הדם [היה] שופך על יסוד דרומית.  
92 דכל הניתנין על מזבח החיצון שירים שלו  
93 נשפכין על יסוד דרומית וכן מוכיח בובחים  
94 (דף גג.) דאמרין טעמא גבי שיער נשיא ולמד  
95 ירידתו מן הכבש ליציאתו מן ההיכל מה  
96 יציאתו מן ההיכל בסמוך לו דהיינו יסוד  
97 מערב שכןגד הפתח ונפקא לן מקרא דכתיב  
98 אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד  
99 אף ירידתו מן הכבש בסמוך דהיינו יסוד  
100 דרומית וכיון דבחסאת צריך לו לשפוך על  
101 יסוד דרומית ה"ל בכל הדמים אף על פי שאין  
102 עולין על הכבש בשביל זריקתן שיריחן  
103 נשפכין אל יסוד דרומית שהרי מן דמן  
104 בהקפת ימין כמו כן באותן שעולין ע"ג כבש:  
105 [עד] עכשיו פירש לך שחיטתו וזריקתו.  
106 מכאן ואילך מפרש סדר הפשטו וניתוחו  
107 וכיצד מעלין את האברים לכבש:  
לא

של זהב. אף על פי שהוא מבוקר מבערב, מבקרין  
אותו לאור אבקות. מי שזכה בדישון מזבח הפנימי  
ובדישון המנורה, היו מקדימין וארבעה בלם בידם:  
הפני, והכז, ושני מפתחות. הפני - דומה לתרוב של  
זהב, מחזיק קברים וחצי. והכז - דומה לקיתון גדול של  
זהב. ושתי מפתחות, אחד - שהוא יורד באמת השחי,  
ואחד - שהוא פותח כיון. בא לו לפשפש הצפוני,  
שני פשפשין היו לו לשער הגדול, אחת בצפון ואחת  
בדרום. שפדרום לא נכנס בו אדם, עליו הוא מפורש  
על ידי יחזקאל, שנאמר: "ויאמר אלי ה' השער הזה  
סגור יהיה לא יפתח ואיש אל יבא בו כי ה' אלהי  
ישראל בא בו והיה סגור". נטל את המפתח ופתח  
את הפשפש, ונכנס להתא, ומהתא להיכל, עד שפגע  
לשער הגדול. הגיע לשער הגדול, העביר את הנגר  
ואת הפותחות, ופתחו. לא היה שוחט השוחט עד  
ששומע שער גדול שנפתח. מיריחו היו שומעין קול  
שער גדול שנפתח. מיריחו היו שומעין קול מגרפה.  
מיריחו היו שומעין קול השיר. מיריחו היו שומעין קול  
בן ארוה מקיש בצלצל. מיריחו היו שומעין קול החליל.  
מיריחו היו שומעין קול גבניי פרוז. מיריחו היו שומעין  
קול העץ שעשה בן קטין מוכני לפיו. מיריחו היו  
שומעין קול השיר. מיריחו היה שומע קול השופר. ויש  
אומרים: אף קולו של כהן גדול בשעה שהוא מזכיר  
את השם ביום הכפורים. מיריחו היו מריחין ריח פיוסם  
הקטורת. אמר רבי אלעזר בן דגלאי: עזים היו לאבא  
בערי המכזור, והיו מתעטשות מריח פיוסם הקטורת.  
מי שזכה בתמיד - משכו, והולך בבית המטבחיים, ומי  
שזכו באברים הולכין עמו. בית המטבחיים היה לצפון  
של מזבח, ועליו שמונה עמודים נגסים, ורקעים של  
אזן על גביהן, ואנקלאות של כהן היו קבועין בהן,  
ושלשה סדרים לכל אחד ואחד, שבהן תולין ומפשיטין,  
על שולחנות של שיש שבהן העמודים. מי שזכה בדישון  
מזבח הפנימי, נכנס ונטל את הפני, והניחו לפניו,  
והיה חופן ונותן לתוכו. ובאחרונה, כיבד את השאר  
לתוכו, והניחו ויצא. מי שזכה בדישון המנורה, נכנס  
ומצא שני גרות מורחית מערבית דולקין - מדשן את  
השאר, ומניח את אלו דולקין במקומן. מצאן שכן  
- מדשנן, ומדליקן מן הדולקין, ואחר כך מדשן את  
השאר. ואכן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות,  
שעליה כהן עומד ומטיב את הנרות, ומניח את הכז  
על מעלה שניה, ויצא.

## הדרן עלך אמר להם הממונה

לא היו כופתין את המלה אלא מעקדין אותו. מי שזכו באברים, אוהזין בו. וקד היה עקידתו: ראשו לדרום ופניו  
למערב, והשוחט עומד במזרח ופניו למערב. של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית, על טבעת שניה.  
של בין הערפים היה נשחט על קרן מורחית צפונית, על טבעת שניה. שחט השוחט וקבל המקבל, בא לו לקרן  
מורחית צפונית, ונותן מורחה צפונה. מערבית דרומית, ונותן מערבה דרומה. שירי הדם היה שופך אל יסוד דרומית.

# תמיד - דף ל עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום שלישי) קעז

המכריז, שהיה מכריז בכל בוקר קודם עלות השחר ואומר עמוד  
כהנים לעבודתכם. מיריחו היו שומעין את קול העץ, שעשה אותו  
בן קטין מוכני -גלגל- לביזר בשעה שהיו מעלים ומורידים אותו.  
מיריחו היו שומעין את קול השיר ששוררו הלויים בפיהם בכל יום  
בעת הקרבת התמיד. מיריחו היה שומע את קול השופר, שהיו  
תוקעים בכל יום עשרים ואחת תקיעות במקדש.  
מוסיפה המשנה: ויש שהיו מוסיפים ואומרים, שמיריחו היו שומעים  
אף את קולו של בהן גדול בשעה שהוא מזכיר את השם ביום  
הקפזורים.  
המשנה מביאה דבר נוסף שהיו עושים בירושלים והיו מרגישים בו  
עד יריחו: מיריחו היו מריחין את הריח שהיה יוצא מפיטום  
הקטורת. מוסיפה המשנה: אמר רבי אלעזר בן הילאי, עדים היו  
לאבא בערי המכזור, והיו מתעטשות מריח פיטום הקטורת.

## משנה

המשנה מפרשת את מקום שחיטת התמיד, ומקום הפשטות: מי  
מהכהנים שזכה בתמיד לשוחטו, משכו לתמיד, והולך (בבית)  
לביית המטבחיים. ומי שזכו באברים להולכים ולהעלותם על גבי  
הכבש, היו הולכין עמו כדי לסייע לו באחיזת הכבש בשעת  
השחיטה.  
מפרשת המשנה את מקום השחיטה: בית המטבחיים - מקום  
השחיטה והפשט וניתוח הקרבנות, היה לצפונה של מזבח וראה אור  
הוא. ועליו - על אותו המקום היו קבועים בארץ שמונה עמודים של  
אבן נגסים - נמוכים, ורבעים - ולוחות מרובעות של עץ ארו היו  
מונחים על גביהן של העמודים. ואנקלאות - וים של ברזל היו  
קבועין בהן - בלוחות העץ, ושלשה סדרים של אונקליות היו לכל  
אחד ואחד מהעמודים וראה אור ו. שבהן - שעל גבי הוים הללו  
היו תולין את התמיד ברגליו בשעת הפשטות, ומפשיטין אותו על  
גבי שולחנות של שיש שהיו בין העמודים הללו.

## משנה

המשנה מפרשת את סדר דישון מזבח הפנימי וסדר דישון המנורה:  
מי שזכה בדישון מזבח הפנימי, נכנס להיכל, ונטל את הטני  
שהוזכר לעיל, שהוא כלי העשוי כסל, והניחו לפניו על רצפת  
ההיכל, והיה חופן בידיו את כל האפר והפחם שעל גבי המזבח,  
ונתן לתוכו של הטני. ובאחרונה - ולבסוף, שנשאר רק מעט אפר  
ואי אפשר לאוספו בידיו, כיבד - אסף את השאר - האפר שנשאר  
לתוכו של הטני, והניחו לטני שם בהיכל, ויצא מן ההיכל.  
המשנה מפרשת את סדר דישון חמש נרות המנורה: מי שזכה  
בדישון המנורה, היה נכנס להיכל, ומצא שני נרות (מזרחית)  
[מערבית] - המערבית ביותר דולקין, היה מרשן את השאר -  
מסיר את האפר והפתילות הישנות והשמן שנשארו בחמש הנרות  
שכלפי צד מזרח. ומניח את הדשן בתוך הכו, ונותן בנרות שמן  
ופתילה חדשים, ומניח את אלו - שני הנרות המערביות, דולקין  
במקומן. ואם כשבא מצאן לשני נרות המערביות שבהן, תחילה היה  
מרשן דישון שאינו גמור, שהיה מסיר מזה את האפר שבראש  
הפתילה ומתקנה, וחזר ומרשן מן אחת משאר הנרות הדולקין,  
ואחר כך היה מרשן את השאר - חמש הנרות המזרחיים.  
מוסיפה המשנה: ואכן היתה מונחת על הארץ לפני המנורה, ובה  
שלוש מעלות, שעליה הבהן עומד, ומטיב את הנרות. ומניח את  
הכו על גבי המעלה השנייה, ויצא מן ההיכל.

הדרן עלך אמר להם הממונה

פרק רביעי - לא היו בופתין

התנא ממשיך לפרט את סדר מעשי הבוקר במקדש. בפרק זה יבואר  
סדר שחיטת התמיד, וזיקת דמו, הפשטו, ניתוחו, והולכת האברים  
לכבש.

של זהב.

מוסיפה המשנה: אף על פי שהוא -כבש זה- כבר מבוקר -בדוק-  
ממום מבערב של היום הקודם, מכל מקום היו הכהנים חוזרים  
ומבקרין אותו אם אין בו מום, לאור האבוקות.

## משנה

המשנה מפרשת את סדר הכנתם של הזוכים בעבודת דישון מזבח  
הפנימי והמנורה: מי שזכה - אותם הכהנים שזכו בגורל בדישון  
מזבח הפנימי ובדישון המנורה, היו מקדימין לבוא ליד שער ההיכל  
קודם שחיטת התמיד, וארבעה כלים החזיקו בידם, והם, הטני - סל,  
שפיו רחב, ובו היו מניחים את דשן המזבח. והכזו - כלי קטן יותר,  
שבו הניחו את מה שנשאר בנרות המנורה. ושני מפתחות כדי  
לפתוח שני מנעולים בכניסתם להיכל, כמבואר במשנה להלן.  
מפרשת המשנה את צורתם וגודלם של הכלים הללו: הטני דומה  
בגודלו לתרסק - לכלי שמחזיק שלושה קבים, והטני היה של זהב,  
אבל לא היה ממש כמו תרסק, אלא הוא מחזיק קבין וחצי. והכזו,  
דומה לקיתון גדול, והוא כמין כד שפיו צר ורחב מלמטה, והכו היה  
של זהב.  
מפרשת המשנה למה היו משמשים שני המפתחות: ושתי המפתחות  
שהחזיקו בידיהם, היו כדי לפתוח את הפשפש הצפוני בשער ההיכל,  
והוצרכו לשתי מפתחות, לפי שהיו בו שני מנעולים, אחד שהוא יורד  
באמת השחי - מפתח אחד, היה הכהן צריך להושיט ידו למטה עד  
בית שחיו כדי לפתוח את המנעול שלו, שמנעול זה היה למטה  
בתחתית השער, ומפתח אחד שהוא פותח בו כיון - במהרה, בלא  
טורח, שהמנעול שלו היה באמצע השער כנגד גובה יד האדם וראה  
איור א.

## משנה

הכהנים שזכו בדישון המזבח הפנימי והמנורה היו נכנסים להיכל  
לשם כך. המשנה מפרשת את סדר פתיחת שער ההיכל: בא לו הכהן  
שהחזיק את המפתחות לפשפש הצפוני שבשער ההיכל. מבארת  
המשנה: שני פשפשי - פתחים קטנים היו לו לשער הגדול, הוא  
השער שבפתח ההיכל, אחת בצפון של השער, ואחת בדרום של  
השער. ואת הפשפש הצפוני היו פותחים. אבל הפשפש שבדרום, לא  
נכנס בו אדם מעולם. לפי שעליו הוא מפורש - על שער זה נצטוו  
בפירוש על ידי יחזקאל, שנאמר (יחזקאל מד א) 'ויאמר אלי ה', השער  
הזה סגור ויהיה לא יפתח ואיש אל יבא בו, כי ה' אלהי ישראל  
בא בו, והיה סגור'.  
שבה המשנה לפרש את סדר פתיחת השער: נטל הכהן את המפתח,  
ופתח את הפשפש הצפוני, ונכנס להתא, היא לשכה שהיתה בין  
כותלי ההיכל. והיה מהלך בתוך התא, עד שהוא מגיע לפתח שהיה  
שם, ומתאם היה נכנס להיכל. והיה מהלך בתוך ההיכל עד שהוא  
מגיע לשער הגדול מצידו הפנימי הפונה להיכל, וכשהגיע לשער  
הגדול, העביר - הסיר את הנגר - הברית, וכמו כן הסיר את  
הפתחות - המנעולים האחרים שהיו שם, ופתחו וראה איור ד.  
מוסיפה המשנה: לא היה שוחט השוחט את התמיד, עד שהוא  
שומע את קול השער הגדול שנפתח.

## משנה

אחר שהזכירה המשנה את קול שער ההיכל שנפתח, מוסיפה  
המשנה שהיו שומעים קול זה עד יריחו, ואגב זה מונה עוד דברים  
שהיו עושים במקדש בכל יום והיו נשמעים עד יריחו. אומרת  
המשנה: מיריחו, שהיא רחוקה מירושלים עשרה פרסאות, היו  
שומעין את קול השער הגדול של ההיכל בשעה שהוא נפתח.  
מונה המשנה דברים נוספים שהיו שומעים עד יריחו: מיריחו היו  
שומעין את קול המגריפה - מין כלי ניגון שהיה במקדש. (מיריחו)  
היו שומעין קול השיר. מיריחו היו שומעין את הקול של בן אורה  
כשהוא מקיש בצלצל - מצללים. מיריחו היו שומעין את קול  
החליל. מיריחו היו שומעין את הקול של גבני כרוז - גבני

המשנה מפרשת את סדר הפשט וניתוח קרבן התמיד, וסדר ניקוי הקרביים ובני המעיים: כשהיה בא לתלות את הבהמה על האונקליות הקבועים בעמודים לצורך הפשט העור, לא היה שובר בו את הרגל כדרך הטבחים ששוכרים רגל אחת ונוקבים את הרגל השנייה, ומכניסים הרגל השבורה בתוך הנקב, ותולים את הבהמה באויר שנזרע בין הרגליים, אלא רק נוקב לרגל השמאלית מתוך ערקובו – בתוך הברך בין הגידים לעצם, ותולה בו (ברגל זו) את הבהמה.

המשנה מפרשת את סדר ההפשט והניתוח, כאמור בתורה (ויקרא א ו), והפשט את העלה ונתח אתה לנתחיה: היה מפשיט את העור מהבהמה, ומתחיל מהרגלים התוליים למעלה, ויורד ומפשט באמצע הבהמה וקצת מהצדדים עד שהוא מגיע לחזה. כשהגיע לחזה, הפסיק מלהפשט והתחיל בניתוח, ותחילה חתך את הראש בלא הפשט, ונתנו למי שזכה בו להוליכו על גבי הכבש. ולאחר מכן חתך את הכרעים – החלק התחתון של ארבעת רגלי הבהמה עד הארכובה (הברך), ונתנו למי שזכה בהן. ושוב חזר להפשט כנגד החזה, עד שמרץ את ההפשט – גמר את כל ההפשט וסילק את כל העור מהבשר.

לאחר מכן, קרע את הלב והוציא את דמו. ולאחר מכן חתך את שתי הידים – החלק העליון של שתי הרגליים הסמוכות לראש הבהמה, ונתנו למי שזכה בהן. לאחר מכן עלה המנתח לרגל הימנית הסמוכה לזנב הבהמה, חתכה, ונתנה למי שזכה בה, ושתי ביצים הדבוקים לרגל נשארו מחוברים עמה.

לאחר שגמר לחתוך את האיברים החיצוניים, התחיל בניתוח איברים הפנימיים וראה אזור. קרעו לגוף הכבש, ונמצא פולו גלוי לפניו, כלומר, גם המעיים והקרביים. נטל בידו את הפדר – השומן שעל הקרב, ונתנו על בית שחיטת הראש (מקום החתך שבראש הבהמה) מלמעלה, כדי לבסות את לכלוך הדם. לאחר מכן, נטל בידו את הקרביים – הכרס והקיבה ובני המעיים, ונתנו למי שזכה בהן להעלותם על גבי הכבש, והיה נותנם לו עתה כדי להדיתן – לרחצם במים.

עתה מבאר המשנה את סדר ומקום הדחת הקרביים: והכרם היו מדיחין אותה בבית המדיחין, ולא בעזרה עצמה, וכן היו מדיחין אותה כל צרכה. ואילו הקרביים, היו מדיחין אותן שלש פעמים במעוץ – לכל הפחות, ולא היו מדיחים אותם בבית המדיחים, אלא על גבי שולחנות של שיש ששני העמודים.

המשנה מפרשת את סדר ניתוח האיברים הפנימיים, וכן את סדר הילוך הכהנים עם האברים: לאחר שגמר להסיר את הקרביים בידיו, נטל את הספין, והפריד את הריאה מן הכבד, לפי שהריאה לא ניתנת לכהן שזכה בהולכת הכבד, וכמו כן הפריד את

אצבע הכבד – חתיכה קטנה מהכבד העמודה לזנב הבהמה ולשתי הכליות, מן הכבד, לפי שאף אצבע זו לא ניתנת יחד עם הכבד. ואחר שהפרידם, לא היה מוזה לאצבע הכבד ממקומה. לאחר מכן היה נוקב את החזה – מסיר את החזה מבין צלעות הבהמה, ונראה כמו נקב בבהמה, ונתנה למי שזכה בה. לאחר מכן, עלה עם הסכין שבידו לדפון הימנית – הצד החיצון הימני שבבהמה עם הצלעות שבו, היה חותך ויורד בעמקו של הצלע עד השדרה, ולא היה נוגע בשדרה לחותכה עם צלע זו, אלא היה מניחה מחוברת עם הדופן השמאלי. והיה חותך עד שהיה מגיע לבין שתי צלעות דקות שבצד הצוואר, והיה מניחם מחוברים עם הצוואר. וחתכה לדופן ימנית זו ונתנה למי שזכה בה, וגם הכבד היתה תלויה בה – בדופן זו. לאחר שגמר להתעסק עם צד ימין של הבהמה, בא לו לגרה – לצוואר, והניח בה (עמדה) שתי צלעות דקות מכאן – מצד ימין שלה, ושתי צלעות דקות מכאן – מצד שמאל שלה, וחתכה לצוואר עם ארבע הצלעות הללו, ונתנה למי שזכה בה. מוסיפה המשנה, וחקנה בכל ארכו והלב והריאה היו גם הם תלויים בה – בצוואר.

לאחר מכן, בא לו לדפון השמאלית – הצד החיצון השמאלי שבבהמה עם הצלעות שבו. הניח בה – לא היה חותך עמה שתי צלעות דקות מלמעלה – המחוברות עם העוקץ שלצד מעלה, ושתי צלעות דקות מלמטה – המחוברות עם הצוואר שלצד מטה. מוסיפה המשנה: וכן היה מניח גם בחתירה – בדופן הימנית, שאף בצד הימני לא היה מצרף עם הדופן שתי צלעות מלמעלה ושתיים מלמטה. ונמצא, שהוא מניח שתיים מימין ושתיים משמאל מלמעלה – המחוברות עם העוקץ שלמעלה, וכן שתיים מימין ושתיים משמאל מלמטה – המחוברות עם הצוואר שלמטה.

המשנה חוזרת לבאר את ניתוח הדופן השמאלית: חתכה לדופן השמאלית, ונתנה למי שזכה בה, וחתכה היתה מחוברת עמה, וגם הפחול היה תלוי בה. מוסיפה המשנה: ותיא – הדופן השמאלית היתה גדולה – כבידה יותר מהדופן הימנית, שהרי השדרה היתה מחוברת בה, אלא (אבל) לדופן של ימין היו קורין גדולה, משום שהכבד שהיא אבר שאינה חלק מהדופן, היתה תלויה בה.

לאחר מכן, בא לו לעוקץ – הזנב, חתכו מן הגוף שעדיין תלוי ברגל שמאל, ונתנו למי שזכה בו. והאליה ואצבע הכבד ושתי כליות מחוברות עמו. נטל את הרגל השמאלית מעל גבי האונקלי שהיא תלויה בו, חתכה ונתנה למי שזכה בה.

עד כאן פירשה המשנה את סדר ניתוח האברים, מכאן ואילך מפרשת המשנה את סדר הילוך הכהנים למזבח עם האיברים שבידיהם. אומרת המשנה: נמצאו בולן – כל הכהנים הנושאים את האיברים עומדים בשורה, והאברים בידם.

## המשך ביאור למס' תמיד ליום חמישי עמ' א

מלחמה, אמרו ליה – אמרו לו הנשים שהיו שם, איזו תועלת תהיה לך אם תלחם עמנו, הרי אי קטלת לך – אם תצליח להורגנו, לא תהיה לך גדולה בזה, שהרי יאמרו אנשי העולם, נשי קטל – שלא הרג אלא נשים, ואין זו גבורה. ואי קטילת לא לך – ואם נצליח להורגך, יהא לך דבר זה לבזיון רב, לפי שאמרו אנשי העולם עליך, שאתה מלכא דקטלוהו נשי – מלך שהרגוהו נשים. קיבל אלכסנדרוס את דבריהם ולא הרע להם.

לאחר מכן, אמר להן לנשים, אייתו לי נהמא – הביאו לי לחם לאכול. אייתו ליה נהמא דהקבא אפתורא דהקבא – הביאו לו הנשים לחם של זהב על גבי שולחן מזהב.

גם בחושך כמו באור, ואייתי קיבורי דמתני – והבא גם פקעות של חבלים, וקבר בהאי גיבא – וקשור את ראש החבל בצד זה של הרי החושך, במקום שעדיין אור, ואת שאר החבל החזק בידך, וכך תלך אחרי החמורים ותעבור את הרי החושך, דכי אתית (באורחא) נקמת בגויהו – כדי שכשתרצה לחזור, תאחז בחבלים אלו, ותלך עד שתגיע למקום שנקשר, ואיתית לאתרך – וכך תגיע למקומך בשלום.

מספרת הגמרא: עבד קבי – אכן כך עשה אלכסנדרוס ככל אשר הורו לו, ואול – והלך למדינת אפריקי דרך הרי החושך. מטא – הגיע לנהמא מחוץ דכוליה נשי – למחוז אחד שכל תושביו היו נשים, ולא היו בו אנשים. פגי למיעבד קרבא ביהדיהו – רצה לעשות עמך

תמיד. פרק רביעי – לא היו כופתין דף לא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצט רש"י

1 לא היה שוכר בו את הרגל, כשהיה מתחיל הפשטו היה קרב הראש (ב) העוקץ  
2 והרגל ושתי דפנות ידיים וחזוה והגרה ונמצאת למד מהתם שמפשיטין אותו דרך  
3 הרגלים הילכך (כתוב) פירש לך כשתולדו ברגליו באונקליות לא היה שוכר את  
4 רגליו ומניח רגל השבור ברגל האחר דרך הרגל ויורד עד לחזוה וכן מוכח ביומא (דף  
5 כה) דאמרין התם דרך הנקב שניקב ברגל

6 שני כדרך הטבחים שתלין את הבהמה  
7 להפשיטה: אלא נוקבו מתוך ערקובו. כמו  
8 ארכובו בשני הרגלים נוקב ומניחן באונקליות  
9 דרך הנקבים וכל כך למזא שלאחר שהפשיטה  
10 מנתחה אבר אבר וכשחותר רגל ימין עדיין  
11 תלויה הבהמה ברגל השמאלי ואם היה  
12 תולה אותה כמו הטבחים לאחר שחתוך  
13 ממנה רגל ימין תפול הבהמה לארץ לפי  
14 שאותו הרגל תחוב ברגל האחר ועל ידי כך  
15 תלוי הבהמה: היה מפשיט ויורד עד שהגיע  
16 לחזוה. שהרי הופשטה כל הבהמה אלא  
17 שעדיין תלויה עוד בחזוה למטה שעדיין לא  
18 הופשטה: שם כדקתני לבסוף מרק והפשט  
19 וקדם שחתוך מונח שום אבר חותך את  
20 הראש ולא מפשיטו שהרי קודם הוא  
21 בהקטרה ונאה לחותכו קודם: ונתנו למי  
22 שזוכה בו. קודם שחתך את הכרעים(ג) רגלי  
23 הבהמה כרעים על שם כריעה קרי להו  
24 כרעים שמאחר שהופשטו הידים עד כנגד  
25 החזוה יכול לחתוך כל ארבע רגלים יחד:  
26 מירק והפשיט. גמר כמו (יומא דף לא) קרצו  
27 ומירק אחר שחיטה (ועל) ידו (על) כלומר גמר  
28 הפשטו נגד החזוה וצואר וסוף הידים: קרע  
29 את הלב והוציא את דמו חתך את הידים  
30 ונתנן למי שזכה בהן עלה לרגל הימנית.  
31 וה"ה דקודם שחתוך הידים (היה) לו לחתוך  
32 רגל הימנית אלא שעדיין כובד הבהמה  
33 ברגלים והבהמה נתלית ובכל הסדר הוזה אין  
34 שום פסוק כי אם סברא לפי מה שנבון לעשות  
35 עושין: חתבה ונתנה למי שזכה בה. והיינו  
36 אותו שזכה בראש: ושני ביצים עמה. שעולה  
37 בא זכר ואז הבהמה תלויה על ידי הרגל  
38 השמאלי: קרעו ונמצא כולו גלוי לפניו.  
39 עכשיו שנטל רגל הימני כשקרע נמצא כולו  
40 גלוי לפניו ויכול לראות בפנים שכשלא היה  
41 הרגל עדיין חתוך אפי' אם היה קרעו לא  
42 היה מה שפנים ראה כמו עתה: נטל הפדר.  
43 חלב ונתנו מכסה על בית שחיטת הראש

44 למעלה לכסות בו בית השחיטה קתני (בית) השחיטת הראש כשהיה נושא את  
45 הראש על המזבח היה הופך את השחיטה למעלה ולוקח החלב ומכסה וזה דרך  
46 כבוד למעלה ולא קתני בית השחיטה סתם למעוטי שחיטת צואר אתאי וסד"א דכמו  
47 שהראש מגונה בשביל שחיטה הכי נמי צואר מגונה הילכך פ' לך בית שחיטת  
48 הראש למעוטי בית שחיטה צואר וצואר כשהיה נושא היה הופך החתך אצלו ואינו  
49 נראה אבל הראש קרניו בין אצבעותיו חוטמו כלפי זרועותיו ובית שחיטתו למעלה  
50 הילכך מכסה הפדר בית השחיטה והכי יפה לעשות ושחיטת הצואר אינה מגונה בדם  
51 כל כך כמי הראש: נטל את הקרבים ונתנן למי שזכה בהן להדיחן: ולחסיי הטרקן  
52 שבחוק(ו) וידיחו אותו בבית המדיחין. ומדיחין כל צרכה לפי שיש בה טינופת הרבה  
53 קבעו לה לשכה אחת להדיחה שם ולא קבעו(ה) הרחה שיש כרס שיש בה טינופת  
54 הרבה ויש שאין בה כל כך (הקרבים) והבני מעים אין בהן משום טינופת כל כך:  
55 מדיחין אותו' ז' פעמים. (בכך לכל) במיעוטן של שולחנות בשולחן הקטן של  
56 שולחנות של שיש שבבית המטבחים ולאוו היינו שולחנות שבין העמודים על אותו  
57 היו מפשיטין כדמפרש במסכת מדות (דף לו.) אבל מלבד אותן שולחנות היו שולחנות  
58 של שיש נראה ל' שהיו קבועין בגובה שעליהן היו מדיחין קרבים וכן מיתנין על  
59 גמרא דהאי פירקא י' שולחנות היו במקדש ח' של שיש בבית המטבחים שעליהם  
60 מדיחין את הקרבים אבל שולחנות שהיו מפשיטין היו בין עמודים וכן גרסי' בהדיא  
61 במסכת מדות (דף לו.) שולחנות של שיש שבין העמודים ובשולחנות שעליהן מדיחין

לא היה שוכר בו את הרגל, אלא נוקבו מתוך ערקובו,  
ותולה בו. היה מפשיט ויורד, עד שמגיע לחזוה. הגיע  
לחזוה - חתך את הראש, ונתנו למי שזכה בו. חתך את  
הכרעים, ונתנן למי שזכה בהן. מרק את ההפשט, קרע  
את הלב, והוציא את דמו. חתך את הידים, ונתנן למי  
שזכה בהן. עלה לרגל הימנית, חתכה, ונתנה למי שזכה  
בה, ושתי ביצים עמה. קרעו, ונמצא כולו גלוי לפניו.  
נטל את הפדר, ונתנו על בית שחיטת הראש מלמעלה.  
נטל את הקרבים, ונתנן למי שזכה בהן, להדיחן.  
והקדם מדיחין אותה בבית המדיחין, ומדיחין אותה כל  
צרכה. והקרבים מדיחין אותן שלש פעמים במעוין,  
על שולחנות של שיש שבין העמודים. נטל את הספין,  
והפריש את הריאה מן הכבד, ואצבע הכבד מן הכבד,  
ולא היה מזהה במקומה. נוקב את החזוה, ונתנה למי  
שזכה בה. עלה לרופן הימנית, היה חתך ויורד עד  
השדרה, ולא היה נוגע בשדרה עד שמגיע לבין שתי  
צלעות דקות, חתכה, ונתנה למי שזכה בה, והכבד  
תלויה בה. בא לו לגרה, הניח בה שתי צלעות מכאן,  
ושתי צלעות מכאן. חתכה, ונתנה למי שזכה בה, הקנה  
והלך והריאה תלויה בה. בא לו לרופן השמאלי,  
הניח בה שתי צלעות דקות מלמעלה, ושתי צלעות  
דקות מלמטה. וכך היה מניח בחבירתה. נמצא מניח  
שתיים שתיים מלמעלה, שתיים שתיים מלמטה. חתכה,  
ונתנה למי שזכה בה, והשדרה עמה, והטחול תלוי  
בה. והיא היתה גדולה, אלא של ימין קורין גדולה  
שהכבד תלויה בה. בא לו לעוקץ, חתכו, ונתנו  
למי שזכה בו, האליה ואצבע הכבד ושתי כליות  
עמו. נטל את הרגל השמאלי, חתכה, ונתנה למי  
שזכה בה. נמצאו כולן עומדים בשורה והאברים בידם.  
הראשון

62 גרסי' בבית המטבחים וכן מוכח במדות דאמרין מקום הטבעות כ"ד לשולחנות ד'  
63 שולחנות לעמודים כו' הנסיך ד' והמורת מקום הנסיך: במיעוטן. שולחנות של שיש  
64 יכולין להדיח שהתמיד היה כבש וזהו דתן במדות (דף לו.) לשכה ששם היו מדיחין  
65 קרבי קדשים היינו כרס כדמוכח(ו) הכא שמדיחין בבית המדיחין הכרס וכל צרכי בית

66 המטבחים מדיחין שם ונראה ל' הא דלא היו  
67 רוצים להדיח הקרבים עם הכרס בלישבת  
68 מדיחין משום שהכרס יותר ויותר יש בה  
69 טינופת ואם יודחו יחד יתכלכו זה מזה לכך  
70 קבעו זה לזה מקום: ונטל את הספין והפריש  
71 את הריאה מן הכבד. ועד עכשיו לא היה לו  
72 צורך ספין לא בנטילת הפדר ולא בנטילת  
73 קרבים שזהו דבר שנטלין ומפרידין בלא  
74 ספין: והפריש את הריאה מן הכבד. הפריד  
75 זה מזה כד(ח) שתאה הריאה עם צואר  
76 כדלקמן והכבד עם דופן ימין: ואצבע הכבד  
77 מן הכבד. אצבע הכבד כשחותכים את הכבד  
78 ומפרידין אותו ממקומו נשאר מעט כבד מן  
79 העוקץ אצל הכליות ולא היה מזהה  
80 ממקומו: נקב את החזוה. בדבר שאינו חותך  
81 כדרכו שיך לשון נקיבה שהיה מפריד החזוה  
82 מן הדפנות והצלעות זו ארוכה מזו ועוד יש  
83 לומר לפי שהחזוה על הדפנות כמו אוהל  
84 וכשנטל את החזוה משם הוי כמי שניקב  
85 בבהמה שחזוה קצר ברחבו ודומה מקומו  
86 לאחר נטילתו בחלון וזהו עיקר: ונתנו למי  
87 שזכה בו עלה לרופן הימני היה חותך ויורד  
88 עד השדרה. אצל השדרה חותך ולא היה  
89 נוגע בשדרה שהשדרה היה מניח אותה עם  
90 הדופן השמאלי לפי שכזה הדופן היה תולה  
91 הכבד: לא היה חותך השדרה עמו. שאם היה  
92 חותכו עמו היתה כבידה (והרבה) (יהי): עד  
93 שהיה מגיע לב' הצלעות דקות. אצל החזה  
94 כלומר היה חותך ויורד עד שיהא מגיע  
95 לאותן צלעות וגם למעלה אצל העוקץ היה  
96 מניח ב' הצלעות ולקמיה מפרש כשיפריש  
97 דופן שמאלי דקתני ומניח ב' צלעות דקות  
98 מלמעלה וכו' וכך היה עושה בחבירתה דופן  
99 ימין: חותבה ונותנה למי שזכה בו. והכבד  
100 תלויה בה לכך הפריש קודם הריאה מן הכבד  
101 שבב' הקרבות היה: בא לו לגרה. לצואר:  
102 והניח בה ב' צלעות מכאן וב' צלעות מכאן.  
103 ב' צלעות הניח בו כבר כשחתך הדופן הימני  
104 ועכשיו (הניח בו שעדיין) הניח בה ב' צלעות

105 מצד אחר וזהו אותן צלעות שהן בדופן אצל חזוה ועדיין לא חתך דופן השמאלי לכך  
106 שיך לומר והניח בה שעדיין הן מחוברות לדופן: והקנה והלך והריאה תלוין בה בא  
107 לו לרופן שמאלי והניח. לא גרסי' בה (אלא) והניח אצל העוקץ: ב' צלעות דקות.  
108 דהיינו למעלה וב' צלעות דקות מלמטה אצל החזוה והניחן במקומן ולא חתך עם  
109 הדופן וכן היה מניח עם חבירתה בדופן הימני ב' צלעות למעלה אצל העוקץ ולפי  
110 שלא פירש לך למעלה ב' צלעות למעלה בנטילת דופן ימין פירשו כאן: נמצא מניח  
111 בשתיהן. בשתי דפנות שתיים שתיים מלמטה ושתיים מלמעלה בין בדופן ימין  
112 בין בדופן שמאל מניח בכל א' שתיים שתיים מלמעלה ושתיים מלמעלה: חתבה.  
113 לדופן שמאל ונתנה למי שזכה בה והשדרה נעמה תלויה בה והיא היתה כבידה יותר  
114 אלא של ימין קרויה גדולה לפי שהכבד תלוי בה והכבד לאו מן הדופן הוא אלא  
115 תלוי הוא בה ובשביל שדבר שאינו בכלל הדופן תלוי בה לכך נקראה גדולה: בא לו  
116 לעוקץ. הוא הונב חתכו אצל רגל השמאלי שעדיין תלויה הבהמה בה: האליה ואצבע  
117 הכבד וב' כליות עמו. וכן ב' צלעות מכאן וב' צלעות מכאן לפי שאותן צלעות מיקרי  
118 כנפי העוקץ ולא חש לפרש שני צלעות מכאן ומכאן: נטל רגל השמאלי. שנשאר  
119 יחיד שכל הבהמה מנותלת לאברים ורגל שמאלי נשאר עדיין באונקלי ונתנה למי  
120 שזכה בה נמצאו כולן עומדין בשורה והאברים בידם: עד עכשיו פירשו סדר  
121 ניתוחיה. מעתה צריך לפרש סדר הולכתם למזבח כיצד מוליכים האברים קודמין זה  
122 לזה:

הראשון בראש וברגל כיצד הראש בימינו. שהראש קודם לכל האברים דכתיב (ויקרא א) ונתח אותה לנתחיה את ראשו ואת פדרו הילכך הראש בימינו וחוטמו כנגד זרועו. חוטם הבתמה פונה נגד זרועו ואז קרניו בין אצבעותיה, גב הראש על גב פיסת ידו ובית שחיטה פונה למעלה. והפדר נתון עליה. לכסות מקום השחיטה וזהו

כבוד של מעלה: רגל של ימין בשמאלו ובית עזר לחוץ. מקום שמשם הופשט העור היה

כלפי חוץ אל העם ומקום החתך כלפי המולך והכי שפיר למעבד כדי שלא יראה

החתך ומפרש ביזמא (דף כה) מ"ט סליקא לרגל ביהדי ירשא דאיכא למיד' התם דרך

ניתוחו היה קרב הראש והרגל וב' ידים ושני דפנות החזה והגרה והעוקץ והרגל ואיכא

למיד' דרך עילויא דשומנא היה קרב פי' בדרך שהאברים שמנים זה מזה הם קרבים הראש

והרגל ושני דפנות החזה והגרה ושני ידים והעוקץ והרגל ובין למיד' דרך עילויא ובין

למיד' דרך נתוחו אין זה סדר שהרגל קרב עם הראש שהרי בניתוח שני ידים קודמין ומפרש

התם ממאי טעמא רגל סליק ביהדי ירשא הראש כבר פירשתי שהוא קודם וגזירת

הכתוב היא ומה טעם רגל עמו משום דרישא נפשי ביה עצמות סלקא רגל בהדיה שהוא

כולו בשר והכי שפיר למעלה שתהא בהקטרה עצמות ובשר ואין בשום אבר כ"כ

בשר עמו כרגל: השני כב' ידים. האני תנא אביל לתא איכרא דבישרא כלומר בתר גדול

האברים שהאברים גדולים זה מזה הם קודמים הילכך ב' ידים קודמים שזן גדולות

מהעוקץ והרגל: של ימין בימינו ושל שמאל בשמאלו. דרך חשיבותן מוליכין אותן למזבח

ובית עזרה של כל אחד ואחד לחוץ: הג' בעוקץ וברגל השמאלי העוקץ בימינו

והאלהי מדולדלת בין אצבעותיו. היא דבוקה בעוקץ והולכת בין האצבעות וגם אצבע

הכבד דבוק בעוקץ וגם הצלעות דבוקות בעוקץ אצבע הכבד וב' הכליות עמו הרגל

של שמאל כו': הרביעי בחזה ובגרה. ובצואר החזה בחזה שהוא חשוב יותר והגרה

בשמאלו ורגלעותיה בין אצבעותיו והיא דלא פירש ובית עזרה לחוץ היינו טעמא דשני

צלעותיו מונחין בין אצבעותיו אי"כ הוי בית עזרה לחוץ אבל גבי דפנות לא פירש לך

כלום והיה יכול לישא דפנות על פס ידו לך פירש בית עזרה לחוץ: החמישי כב' דפנות

של ימין כו'. ובית עזר לחוץ: הששי כב' קרבים הנתונים בבזק. כף מתרגם בזק ולפי שאין

מחוברין יחד צריך ליתן בכלי וכרעים על גביהם מלמעלה: השביעי בסלת. שלאחר

הקטרת אברי תמיד מקטירין מנחתו דהיינו סלת: חבית כ"ל. דאמר ביזמא (דף לד.) עולה

ומנחה שם מנחה ואפילו חביתין: ה"ט' ב"ין. ונסכים רביעית הזקין כל אלו קרבים עם

האברים דאין מקריבין עולה בלא מנחה ונסכים וחביתים אף על פי שקריבין בעבור

כזן גדול הואיל ומן הפסוק הם קודמין לנסכי תמיד (צריך לנו שאר האברים): הלכו ונתנום

שאל אלקסנדרוס מוקדון את וקני הנגב. אמר להן:

הראשון - בראש וברגל. הראש - בימינו, וחוטמו כלפי זרועו, קרניו - בין אצבעותיו, בית שחיטתו - מלמעלה, והפדר נתון עליה. הרגל של ימין - בשמאלו, ובית עזר לחוץ. השני - בשתי ידים. של ימין - בימינו, ושל שמאל

- בשמאלו, ובית עזר לחוץ. השלישי - בעוקץ וברגל. העוקץ - בימינו, והאלהי - מדולדלת בין אצבעותיו, ואצבע הכבד ושתי כליות עמו, הרגל של שמאל -

בשמאלו, ובית עזר לחוץ. הרביעי - בחזה ובגרה. החזה - בימינו, והגרה - בשמאלו, וצלעותיו בין שני אצבעותיו. החמישי - בשתי דפנות. של ימין - בימינו, ושל שמאל -

בשמאלו, ובית עזר לחוץ. הששי - בקרבים הנתונים בבזק, וקרעים על גביהן מלמעלה. השביעי - בסולת. השמיני - בחביתים. התשיעי - ב"ין. הלכו ונתנום מחצי

כבש ולמטה במערכו, ומלחום. וירדו ובאו להן ללשכת הגזית לקרות את "שמע". נמראה תנא: יד ורגל, פעקדות יצחק בן אברהם. "לא היו כופתין את הפלח". מאי

קדשים, וחד אמר: משום דמהלך בחוץ העמים. מאי בינייהו? איכא בינייהו דכפתיה בשרא, אי נמי - בהוצא

דדקבא. תנן התם: שלש עשרה שולחנות היו במקדש. שמונה של שיש בבית המטבחים - שעליהם מדיחין את

הקרבים, שנים במערכה של כבש, אחד של שיש ואחד של כסף, על של שיש - נותנין את האברים, ועל של

כסף - בלי שרת. ובאולם שנים מופנים על פתח הבית, אחד של כסף ואחד של זהב. על של כסף נותנין להם

הפנים בכניסתו, ועל של זהב ביציאתו, שמעלין בקודש ולא מורידין. ואחד של זהב בפנים, שעליו להם הפנים

תמיד. מכדי אין עניות במקום עשירות, אמאי עבדי דשיש? ניעבדו דכסף, ניעבדו דזהב! אמר רב חיננא בשם

רבי אסי, ורבי אסי בשם רבי שמואל בר רב יצחק: מפני שהוא מרתית. "של שחר היה נשחט על קרן מזרחית

צפונית". מנא הני מילי? אמר רב חסדא: דאמר קרא "שנים ליום" - כנגד היום. תנא נמי הכי: "שנים ליום"

- כנגד היום. אתה אומר נגד היום, או אינו אלא חובת היום? כשהוא אומר "את הכבש אחד תעשה בבקר ואת

הכבש השני תעשה בין הערבים" - הרי חובת היום אמור, הא מה אני מקיים "שנים ליום"? - נגד היום. הא

ביצד? תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על מבעת שניה, ושל בין הערבים היה נשחט

על קרן צפונית מזרחית על מבעת שניה. עשרה דברים שאל אלקסנדרוס מוקדון את וקני הנגב. אמר להן:

מחצי כבש ולמטה. ולא מחצי כבש ולמעלה שלאחר הקטרת חזרוץ ומוליכין אותן למזבח ואם היו קרבים למזבח לא תראה הולכה הילכך צריך להניחן

מחצי כבש ולמטה שלאחר כך לכשיחזירו ויוליכו או הם או אחרים תראה הולכה חשובה והכי יפה לעשות שאם קרבים למזבח נראה כמקוטרים ועוד דפעמים

שיקטרים קודם הקטרת הואיל וקרבים הם כל כך למזבח: במערכו. של כבש ולא במזרחו

שהרי בלכתם למזבח להוליך אברים למזבח ולדרום במערכה דרך מזרחית של כבש

(א) שהרי כבש אמצע המזבח ומכאן ומכאן תופס המזבח ח' אמות לכל צד לאחר שכלה

הכבש שהרי הכבש ט"ו והמזבח ל"ב נמצא ח' אמות לכל צד ומקום המערכה במזרח

המזבח אצל מזרחו של כבש ורחב המערכה אינו תופס עד חצי המזבח שהרי התפוח

באמצע המזבח נמצא אתה אומר הליכתו למזבח לזרוק האברים למערכה לכך נותנים

האברים במערכו של כבש לפנות מקום הליכתו: ומלחום. דכתיב על כל קרבן תקריב מלה: ובאו ללשכת הגזית לקרות את שמע.

ולאחר ק"ש יקטירו את הקטורת והכי נכון הדבר שיתפללו קודם שיקטירו שום הקטר

ויעל קרבנם לריח ניחוח: נמי' תנא יד ורגל. יחד כעקידת יצחק כו': חד אמר משום בזיון קדשים וחד אמר מפני שהוא מהלך בחוץ

העמים. כשמקריבין זבח לעבודת כוכבים כן כופתין אותו כך ארבעה רגלים יחד: ומאי בינייהו. בין למר ובין למר אסור לעשות:

איכא בינייהו דכפתיה בשרא. במילת משום בזיון קדשים ליכא משום חוקי העמים

איכא: עשר שולחנות היו במקדש. בעזרה ב' שולחנות שהיו באולם לא חשיב הכא בבדי

עשר אלא אותם שהיו בעזרה: ח' של שיש בבית המטבחים. אצל הטבעות בצפון

שעליהם מדיחין את הקרבים וב' במערב הכבש וב' באולם מבפנים אצל פתח ההיכל

אחד של כסף וא' של זהב: בכניסתו. כשמגיעין לפתח מניחין אותם עליו ועומדין

בו לפוש: ועל של זהב ביציאתו. ושם היה מונח עד שיקטירו הוביזין כך מפרש במנחת

בפרק שתי הלחם (דף צט): שמעלין בקדש ולא מורידין. כגון בכניסתם מניחין על של

כסף וכשמגיע בהיכל על של משה שהיה מצופה זהב הרי עליה ולא מורידין לפיכך

ביציאתו מניחו על כלי של זהב ועשר שולחנות היו עדיין בהיכל שעשה שלמה וזא

דלא חשביניהו הכא דלא חשיב אלא אותן שמניחים עליהם ובאותן של שלמה לא היו

מסדרים כדאמרין במנחות פרק שתי הלחם (דף צט). עשר שולחנות עשה שלמה ולא היו

מסדרים אלא על של משה כו': מפני שמהותן. את הלחם והחמץ וזממו וממחר

להתעפש: שנים ליום נגד היום. נגד השמים או אינו אלא חובת היום כלומר כל יום ויום

תקריבו שנים כשהוא אומר וכו': כיצד תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית

על טבעת שניה. כדפרישית במתניתין כזה: מן

זרה, עדיין יש חשש זה, ויש לאסור.  
לאחר שהביאה הגמרא שבקשירת הקרבן בחוט של זהב אין בויון קדשים, דנה הגמרא מדוע לא כל השולחנות שבמקדש היו עשויים מזהב. מביאה הגמרא: תנן הָתָם – שנינו במשנה במסכת שקלים (פ"ו מ"ד), שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה שׁוֹלְחָנוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ (ראה איר, שְׁמוֹנֶה מֵהֶם הָיוּ שֶׁל שֵׁשׁ וּמִקוּמָם בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים, שֶׁעָלִיהֶם הָיוּ מִדִּיחִין אֶת הַקֶּרְבָּיִם שֶׁל הַקֶּרְבָּנוֹת. וְשֵׁנִים נֹסְפִים הָיוּ בַּמִּעְרָבָה שֶׁל בִּבְשׁ, אֶחָד שֶׁל שֵׁשׁ וְאֶחָד שֶׁל כֶּסֶף, עַל שֶׁל שֵׁשׁ הָיוּ נֹתְנִין אֶת הָאֲבָרִים שֶׁל קֶרֶבן יָחִיד, עַד שֶׁמַּעֲלִים אוֹתָם לַמִּזְבֵּחַ. וְעַל שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ מְנִיחִים אֶת תַּשְׁעִים וְשָׁלוֹשׁ כָּלִי הַשָּׁרֵת שֶׁהָיוּ מוֹצִיאִים בְּכָל יוֹם מִלִּשְׁכַּת הַכֹּהֲלִים לְצוּרָה עֲבוֹדַת הַיּוֹם. וּבְאֻלָּם הָיוּ שְׁנַיִם נֹסְפִים, שֶׁהָיוּ מוֹנְחִים מִכֶּסֶף עַל יַד פֶּתַח הַבַּיִת – פֶּתַח הַהֵיכָל, אֶחָד מֵהֶם הָיָה שֶׁל כֶּסֶף, וְאֶחָד שֶׁל זָהָב. עַל שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ נֹתְנִין אֶת לֶחֶם הַפָּנִים בְּכִנְיָתָהּ תִּיכָף לְאַחֵר אֲפִייתָהּ, עַד שֶׁיִּסְדְּרוּ אוֹתוֹ עַל הַשּׁוֹלְחָן הָעֲשׂוֹי מֵעֵצִי שִׁטִּים וּמְצוּפָה זָהָב שְׁבֹהֵיכָל, וְעַל שֶׁל זָהָב שֶׁהָיָה בְּאוֹלָם, הָיוּ מְנִיחִים אֶת לֶחֶם הַפָּנִים בְּיִצְיָאתָהּ, לְאַחֵר שֶׁהִסְדְּרוּ מֵהַשּׁוֹלְחָן שְׁבֹהֵיכָל, עַד שֶׁהָיוּ מִחֻלָּקִים אוֹתוֹ לַכֹּהֲנִים. וְטַעַם הַשִּׁנּוּי שֶׁבִּין הַשּׁוֹלְחָנוֹת הַלָּלוּ שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים, לִפִּי שְׁפָעֵלַיִן בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹדִיעִין, וְלִכְךָ בַּתְּחִילָה הִנִּיחוּ אֶת הַלֶּחֶם עַל שּׁוֹלְחָן שֶׁל כֶּסֶף, וְאַחֲרָיו הִנִּיחוּהוּ עַל שּׁוֹלְחָן הַזָּהָב שֶׁבִּהֵיכָל, שֶׁמַּעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ. וּבִיִּצְיָאתוֹ לֹא הִנִּיחוּהוּ עַל שּׁוֹלְחָן כֶּסֶף, שֶׁהָיָה מוֹנַח בְּהֵיכָל עַל שֶׁל זָהָב, וְאִין מוֹדִיעִין לַהֲנִיחוֹ בַּפֶּשֶׁת יוֹתֵר. וְעוֹד שּׁוֹלְחָן אֶחָד שֶׁל זָהָב הָיָה בְּפָנִים – בְּהֵיכָל, שֶׁעָלָיו מוֹנְחִים לֶחֶם הַפָּנִים תָּמִיד.  
שואלת הגמרא: מִכֶּדֶי – [כִּי]ן שֶׁאֵין נֹהֲגִים מִנְהַג עֲצִיּוֹת בְּמִקוֹם שְׁכוֹלוֹ מִנְהַג עֲשִׂירוֹת, שְׁכָל מַעֲשֵׂיהֶם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה בְּעוֹשֶׁר וּבִשְׂרָרָה, אִם כֵּן, אֲמַאי עֲבָדֵי דְשֵׁישׁ – מִדְּרַע עָשׂוּ מִשֵּׁשׁ אֶת הַשּׁוֹלְחָנוֹת שֶׁהָיוּ מְנִיחִים עֲלֵיהֶם אֶת הַקֶּרְבָּיִם וְהַאֲבָרִים, נִעְבְּדוּ דְכֶסֶף נִעְבְּדוּ דְזָהָב – שִׁיעֲשׂוּ אוֹתָם מִכֶּסֶף אוֹ מִזָּהָב. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָה: אֲמַר רַב חִינָנָא בְּשֵׁם רַבִּי אֲסִי, וְרַבִּי אֲסִי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַבִּי יִצְחָק, מִפְּנֵי שְׁמִתְכַּת, כְּגוֹן כֶּסֶף אוֹ זָהָב, הוּא מְרִיתִי וּמְחַמֵּם אֶת הָאֲבָרִים וְהַבֶּשֶׁר, וּמִתְקַלְקֵלֵם, וְלִכְךָ עָשׂוּ אֶת הַשּׁוֹלְחָנוֹת דְּרוּקָא מִשֵּׁשׁ.  
שנינו במשנתנו: שֶׁל שָׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן (מִזְרְחִית) צְפוֹנִית [מַעְרְבִית], וְשֶׁל בֵּין הָעֲרֵבִים הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן מִזְרְחִית צְפוֹנִית. הַגְּמָרָה מְבַאֵר אֶת טַעַם הַחִילּוּק בְּמִקוֹם הַשְׁחִטָה בֵּין תָּמִיד שֶׁל שָׁחַר לַתָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרֵבִים. מְבַרֵּר הַגְּמָרָה: מִנָּא הֵנִי מִילֵּי – מֵהֵיכָן לְמַדְנוּ דְּבָרִים אֵלּוּ, שֶׁתָּמִיד שֶׁל שָׁחַר נִשְׁחָט בְּקֶרֶן צְפוֹנִית מַעְרְבִית, וְשֶׁל בֵּין הָעֲרֵבִים בְּקֶרֶן מִזְרְחִית צְפוֹנִית. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָה: אֲמַר רַב חֲסִדָּא, דְּאֲמַר קָרָא – שְׁנֵאמַר בַּפְּסוּק בִּפְרָשְׁתָּ קֶרֶבן תָּמִיד (בְּמִדְבָּר כ"ח א), יִאֲמָרְתָּ לָהֶם, זֶה הָאֵשֶׁת אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לָהּ, בְּכֶשֶׁם בְּנֵי שִׁנָּה תִּמְיָמָם שְׁנַיִם לְיוֹם עֹלָה תָּמִיד, וּפִירוּשׁ 'לְיוֹם' הוּא, שֶׁהִקְרָבָה תִּיעֲשֶׂה בְּכָנֶד לְיוֹם – כְּגֹד וְזִכְרָת הַשֶּׁמֶשׁ. מְבַאֵר הַגְּמָרָה: תִּנָּא נְמִי הָבִי – שְׁנֵינוּ כֵּן בְּבֵרִיתָא דְּכַבְרֵי רַב חֲסִדָּא, וְכָךְ שְׁנֵינוּ, נִאֲמַר בַּפְּסוּק 'שְׁנַיִם לְיוֹם' וּפִירוּשׁוֹ, שֵׁשׁ לְהַקְרִיב בְּכָנֶד לְיוֹם – הַשֶּׁמֶשׁ. שְׁוֹאֵל הַבְּרִייתָא: אֵתָּה מִפְּרָשׁ וְאֲמַר שֶׁמָּה שְׁנֵאמַר 'לְיוֹם' הַכּוֹנֵה כְּגֹד לְיוֹם, אוֹ אֵינוּ – וְאוּלַּי אֵין פִּירוּשׁוֹ אֵלָּא חֻכָּת לְיוֹם, וְהֵינֵנוּ לְלַמֵּד שֵׁשׁ חֻבָּה לְהַקְרִיב שְׁנֵים בְּכָל יוֹם. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: אִי אֲפֻשֶׁר לְפָרֵשׁ כֵּן, לִפִּי שֶׁשְׁשֵׁהוּ אוֹמַר (שֶׁם פְּסוּק ד') 'אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּכָר, וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֲרֵבִים', הֲרִי כִּבְר חֻכָּת לְיוֹם אֲמוּר, הָא – אִם כֵּן, עַל מָה אֵנִי מְקַיֵּם אֶת מַה שְׁנֵאמַר 'שְׁנַיִם לְיוֹם', וְלֹאִיזָה צוּרָךְ אֲמַרָה זֹאת הַתּוֹרָה, אֲלֵא וְדֹא הִפִּירוּשׁ הוּא 'כְּגֹד לְיוֹם'. מִפְּרָשְׁתָּ הַבְּרִייתָא: הָא בִּיצֵד – כִּיצַד תִּתְקִים הַקֶּרֶב הַתָּמִיד כְּגֹד הַשֶּׁמֶשׁ. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: עַל יַד שְׁתֵּמִיר שֶׁל שָׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מַעְרְבִית, עַל הַמִּפְעֵת הַשְּׁנִי, וְהוּא כְּגֹד הַשֶּׁמֶשׁ הַבֹּאֵה בְּבוֹקֵר מִצֵּד מִזְרָח. וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרֵבִים הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מַעְרְבִית עַל מִפְעֵת שְׁנִי, שֶׁהוּא כְּגֹד הַשֶּׁמֶשׁ הַמְצָאָה בְּעֶרֶב בְּצַד מַעְרָב. אַחֵר שִׁפְרִישָׁה הַגְּמָרָה שֶׁהִתְמִיד הָיָה נִשְׁחָט כְּגֹד הַשֶּׁמֶשׁ, מְבַאֵר הַגְּמָרָה שֶׁהָיָה מַעֲשֶׂה בְּאֶלְכַסְנִדְרוֹס מוֹקְדִין שְׁשָׁל אֶת זִקְנֵי הַנֶּגֶב עֶשֶׂר שָׁאוֹת, שֶׁעַל הָרָאשׁוֹנָה שֶׁבָּהֶם הִשְׁבִּיחַ לוֹ מַעֲנִין הַשֶּׁמֶשׁ. מִסְּפַרְתָּ הַגְּמָרָה: עֲשֶׂה דְבָרִים שְׁשָׁל אֶלְכַסְנִדְרוֹס מוֹקְדִין אֶת זִקְנֵי הַנֶּגֶב – חֲכָמֵי דְרוֹם. הַשְׁאֵלָה הָרָאשׁוֹנָה הִיא, אֲמַר לָהֶן,

הַמִּשְׁנָה מְבַאֵר אֶת סֵדֵר וְצוּרַת אַחֲזִית הָאֲבָרִים שֶׁל הַכֹּהֲנִים שֶׁבִּשְׁוֹרָה: הַכֹּהֵן הָרִאשׁוֹן עוֹמֵד וְאוֹחֵז בְּרֹאשׁ וּבִרְגֵל – הַחֻלָּק הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הָרֵגֶל הָאֲחֻרִית הַיְמָנִית. וְכִיצַד אוֹחֲזֵם, אֶת הָרֹאשׁ הוּא אוֹחֵז בְּיָד יְמִינוֹ, וְחוֹמָמוֹ – [אִפּוֹ] שֶׁל הַכֶּבֶשׂ פּוֹנֶה בְּלִפְי וְרֹעֵז הַיְמָנִית שֶׁל הַכֹּהֵן, וְקִרְיָיו שֶׁל הַכֶּבֶשׂ מְנוּחָתוֹ בֵּין אֲצִבְעוֹתָיו שֶׁל הָאוֹחֵז, וּבֵית שְׁחִיטָתוֹ מְלֻמָּעֵל – מִקוֹם הַחִיתוּךְ פּוֹנֶה לְצַד מַעֲלָה, וְהַפֶּדֶר – הַשּׁוֹמֵן שֶׁעַל גְּבִי הַקֶּרֶב נִתָּן עָלֶיהָ – מוֹנֵחַ עַל גְּבִי מִקוֹם הַחִיתוּךְ, לְכַסּוֹתוֹ. וְאֵת הָרֵגֶל שֶׁל יְמִין הַכֶּבֶשׂ, אוֹחֵז בְּיָד שְׁמָאלוֹ, וּבֵית עוֹרָן – וְהַמִּקוֹם הַסְמוּךְ לְעוֹר, הִידָה לְצַד חוּץ – כִּלְפֵי מַעֲלָה. וְרָאֵה אִיּוֹר.  
לְאַחֲרָיו עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַשֵּׁנִי וְאוֹחֵז בְּשֵׁתֵי הָיָדִים – הַחֻלָּק הָעֲלִיּוֹן עַד הַבֶּרֶךְ שֶׁל שְׁתֵּי הָרֵגֵלִים הַקִּדְמִיּוֹת שֶׁל הַכֶּבֶשׂ. וְכִיצַד אוֹחֲזֵם, אֶת הַיָּד שֶׁל יְמִין הַכֶּבֶשׂ, אוֹחֵז בְּיָד יְמִינוֹ, וְאֵת הַיָּד שֶׁל שְׁמָאל הַכֶּבֶשׂ, אוֹחֵז בְּיָד שְׁמָאלוֹ, וּבֵית עוֹרָן – וְהַמִּקוֹם הַסְמוּךְ לְעוֹר, שֶׁהוּא צַד הָאֲצִבְעוֹת, לְחוּץ – כִּלְפֵי מַעֲלָה.  
אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַשְּׁלִישִׁי, וְאוֹחֵז בְּעוֹקֵץ – בּוֹנֵב וּבִרְגֵל – בַּחֻלָּק הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הָרֵגֶל הָאֲחֻרִית הַשְּׁמָאֲלִית. וְכִיצַד אוֹחֲזֵם, אֶת הָעוֹקֵץ אוֹחֵז בְּיָמִינוֹ, וְהָאֲלִיָּה הַדְּבוקָה אֵלֶיהָ מְדוּלְדֵּלֶת – [וְ] תְּלוּיָה וּנְמַשְׁכָּת בֵּין אֲצִבְעוֹתָיו, וְאֲצִבְעֵי הַכֶּבֶד וְשֵׁתֵי כָלְיוֹת עִמּוֹ – [עִם] הָעוֹקֵץ בְּתוֹךְ כַּף יָדוֹ. וְאֵת הָרֵגֶל שֶׁל שְׁמָאל הַכֶּבֶשׂ, אוֹחֵז בְּשְׁמָאלוֹ, וּבֵית עוֹרָן – הַמִּקוֹם הַסְמוּךְ לְעוֹר, הִידָה לְחוּץ – כִּלְפֵי מַעֲלָה.  
אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הָרְבִיעִי, וְאוֹחֵז בְּחֻזָּה – הַחֻלָּק הַתַּחְתּוֹן שֶׁבִּבְהֶמָה, וּבִגְרָה – הַצּוּאָר. וְכִיצַד אוֹחֲזֵם, אֶת הַחֻזָּה אוֹחֵז בְּיָמִינוֹ, וְאֵת הַגְּרָה אוֹחֵז בְּשְׁמָאלוֹ, וְצִלְעוֹתָיו שֶׁל הַצּוּאָר, מוֹנְחִים בֵּין שְׁנֵי אֲצִבְעוֹתָיו.  
אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַחֲמִישִׁי, וְאוֹחֵז בְּשֵׁתֵי דְפָנוֹת הַכֶּבֶשׂ. וְכִיצַד אוֹחֲזֵם, אֶת הַדּוֹפֵן שֶׁל יְמִין הַכֶּבֶשׂ אוֹחֵז הוּא בְּיָמִינוֹ, וְאֵת הַדּוֹפֵן שֶׁל שְׁמָאל הַכֶּבֶשׂ אוֹחֵז בְּשְׁמָאלוֹ, וּבֵית עוֹרָן – הַצַּד שֶׁהָיָה עָלָיו עוֹר לְחוּץ – כִּלְפֵי מַעֲלָה.  
אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַשִּׁשִּׁי, וְאוֹחֵז בְּקֶרְבָּיִם הַתְּתוּנִים בְּכָנֶד – קַעְרָה. וְהַפְּרָעִים – הַחֻלָּק הַתַּחְתּוֹן שֶׁל אַרְבַּעַת הָרֵגֵלִים הָיוּ מוֹנְחִים עַל גְּבִי הַמִּלְמָעֵלָה.  
אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַשְּׁבִיעִי, וְאוֹחֵז בְּעֶשְׂרוֹן סוֹלֶת שֶׁמִּמֶּנָּה הָיוּ עוֹשִׂים אֶת מִנְחַת הַכֹּהֵן הַשְּׁמִינִי, וְאוֹחֵז בְּחֻזָּה עֶשְׂרוֹן סוֹלֶת שֶׁמִּמֶּנָּה הָיוּ עוֹשִׂים אֶת מִנְחַת הַתְּבִיתִים שֶׁל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. לְאַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַחֲשִׁיעִי, וְאוֹחֵז בֵּינָן שֶׁל הַנְּסֻכִּים.  
עַד כָּאן הִתְפָּרֵשׁ סֵדֵר נִיתוּחַ הַתָּמִיד וְחִלּוּקַת אֲבָרָיו לַכֹּהֲנִים. הַמִּשְׁנָה מְמַשִּׁיבָה לְפָרֵשׁ אֶת סֵדֵר מַעֲשֵׂי הַבּוֹקֵר: הִלְכוֹ הַכֹּהֲנִים שֶׁהָאֲבָרִים בִּידָם וְנִתְּנוּם – [וְ] הַנִּיחוּם מִחֻזָּה הַכֶּבֶשׂ וְלִמְטָה, בְּצַד מַעְרָב שֶׁל הַכֶּבֶשׂ [וְרָאֵה אִיּוֹר], וְלִמְטָה שֶׁם. וְלְאַחֵר מִכֵּן, יָרְדוּ מִכֶּבֶשׂ הַמִּזְבֵּחַ, וְכָאֵן לָהֶן לְלִשְׁכַּת הַנְּזִיָּה לְקָרוֹת אֶת שְׁמַע וְלַהֲתַפֵּל.

## גמרא

שנינו במשנתנו שלא קשרו את התמיד בשעת השחיטה, אלא עקרו אותו. הגמרא מבארת את צורת העקידה: תנא – שנינו בברייתא, עקידת התמיד היתה עקידת יד ורגל, כלומר, היו עוקדים כל יד עם הרגל שכנגדה. וצורת עקידה זו, הרי היא בעקידת יצחק בן אברהם על גבי המזבח.  
שנינו במשנתנו: לא היו בופתין – [קושרים] את המלה. הגמרא מבררת את טעם הדבר: מאי טעמא לא היו קושרים את התמיד בשעת השחיטה. משיבה הגמרא: רב הונא ורב חסדא נחלקו בטעם הדבר. חד אמר, משום שיש בוזה ביוון קדשים, שכן דרך מוכרי טלאים חולק, לישאם כשהם קשורים ידיהם ורגליהם. וחד אמר, משום דמחלק בחוקי העמים, שכן הוא מנהג הגויים, לקשור את קרבנותיהם בשעת הקרבה לעבודה זרה. שואלת הגמרא: מאי בינייהו – מהו ההבדל בין ביאור זה לביאור זה. משיבה הגמרא: איכא בינייהו – יש הבדל בין הביאורים הללו באופנים אלו, במקום דכפתיה בשירא – שקושר את הכבש על ידי מעיל משי, שהוא בגד חשוב ואין כאן ביוון, אי נמי – אופן נוסף, כשקושר אותו בהוצא דדחבא – בחוט של זהב. שלדעה שאמרה משום ביוון קדשים, יש להחזיר, שאין כאן ביוון. אבל לדעה שאמרה מצד מנהג עובדי עבודה

האם מן השמים לארץ, רחוק יותר מאשר מצד מזרח לצד מערב, או מצד מזרח עד לצד מערב רחוק יותר מאשר מהשמים עד הארץ. אמרו לו – השיבו לו זקני הנגב, ממזרח למערב רחוק יותר. הביאו זקני הנגב ראיה לדבריהם, תדע שכך הוא, שהיה בבוקר כשהחמה במזרח, הכל מסתבילין ויכולים להסתכל בה, וכן בערב כשהחמה במערב, הכל מסתבילין בה, ואילו כשהחמה היא באמצע הרקיע, אין הכל מסתבילין בה, מוכח אם כן, שהמרחק מהשמים לארץ קטן יותר מהמרחק שממזרח למערב, ולכך כשהיא נמצאת ברום הרקיע, אינה רחוקה כל כך ומאירה בחוזק ואין יכולים להסתכל בה. ורק כשהיא נמצאת במרחק גדול, במזרח או במערב, אפשר להסתכל בה.

מוסיפה הגמרא על תשובתם של זקני הנגב: וְהָכֵמִים חולקים על דבריהם, ואמרים, זה וזה – המרחק בין השמים לארץ והמרחק שבין מזרח למערב, כאחד שוין – מרחק שוה הוא. וראיה לדבר, שנאמר (תהלים קג יא) 'כִּי כְנֻבוֹת שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ' [וגו'] גבר חסדו על יראיו. ולאחר מכן נאמר (שם קג יב) 'בְּרַחוּק מִזֶּרֶחַ מִמְּעַרֵב הָרָחִיק מִמָּנֹה אֶת פְּשִׁיעֵינוּ'. ואי חד מיניהו נפיש – ואם מרחק אחד מהם גדול יותר, נכתוב תרנוניהו כי ההוא דנפיש – היה צריך לכתוב בשני הפסוקים את המרחק הגדול שביניהם, ומדוע נקט באחד מהם שיעור מועט. אלא מוכח שהמרחק ביניהם שוה הוא, ולכך נקטו בפסוק את שניהם. שואלת הגמרא על דברי חכמים: ואלא יש להקשות על דבריהם, אם המרחק שוה הוא, כשהחמה באמצע רקיע מאי טעמא – מהו הטעם שאין הכל מסתבילין בה, הלא אינה רחוקה יותר מאשר כשהיא נמצאת במזרח ובמערב. משיבה הגמרא: משום דקא' להדיא, ולא כפי ליה מיד – משום שבאמצע הרקיע היא עומדת בגילוי, ואין דבר המכסה ומסתיר אותה, ולכך אי אפשר להסתכל בה.

השאלה השניה ששאלם: אמר להן אלכסנדרוס מוקדון לזקני הנגב, האם שמים נבראו תחלה קודם לארץ, או הארץ נבראה תחילה וקדמה לבריאת השמים. השיבו ואמרו לו זקני הנגב, שמים נבראו תחלה, שנאמר (בראשית א) 'בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ', ומכך ששמים נאמרו תחילה מוכח שנבראו תחילה.

השאלה השלישית ששאלם: אמר להן לזקני הנגב, אור נברא תחלה קודם לחושך, או שמה החשך נברא תחילה קודם לאור. אמרו לו זקני הנגב, מילתא דא אין לה פתר – דבר זה אין לו פתרון. מקשה הגמרא: מדוע אמרו לו שאין לשאלה זו תשובה, ונאמרו ליה – שיאמרו לו, שודאי החשך נברא תחלה, דכתיב (בראשית א ב) 'והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום' וגו', והדר – ולאחר מכן נאמר (שם א ג) 'ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור', מוכח אם כן שהחושך קדם לאור. מתרצת הגמרא: סברי – זקני הנגב היו סבורים, שאם ישיבו לו תשובה לשאלתו יש להם לחשוש דילמא אתי לשיולי – שמה דא יבא לשאול, מה למעלה – על גבי הרקיע שעל ראשי החיות, ומה למטה – מתחת לארץ והתהום, מה לפנים – חוץ למחיצת העולם בצד מזרח, ומה לאחור – חוץ למחיצת העולם לצד מערב, והם דברים שאסור להרהר בהם. מקשה הגמרא: אי הכי, שזה היה החשך שלהם, שמים נמי לא נאמרו ליה – גם כששאלם על השמים והארץ מי נברא תחילה, לא היה להם לענות לו. משיבה הגמרא: מעיקרא סבור אקראי בעלמא הוא דקא' שויל – בתחילה היו זקני הנגב סבורים, שדרך מקרה הוא ששאלם על כך, ולא ימשיך לשאול אותם עוד. ובינן דהוה דקתהדר שאיל – וכיון שראו שהוא חוזר ושואלם על ענינים אלו, סברי – וסברו זקני הנגב, לא נאמא ליה דילמא אתי לשיולי – לא נאמר לו ששובה, שמה הוא יבא לשאול מה למעלה מה למטה מה לפנים ומה לאחור. שאלה רביעית שאלם אלכסנדרוס: אמר להם, אידין מתקרי חכים – איזהו הנקרא חכם. אמרו ליה – השיבו לו זקני הנגב, איזהו חכם הרואה את הנולד – מבין בליבו מה שעתיד להיות ומתנהג על פי זה. שאלה חמישית שאלם: אמר להם, אידין מתקרי גבור – איזהו הנקרא גיבור. אמרו לו זקני הנגב, איזהו גבור הובוש את יצרו –

המתגבר על יצרו מלחטוא ומלכעוס. שאלה שישית שאלם: אמר להן, אידין מתקרי עשיר – איזהו הנקרא עשיר. אמרו ליה זקני הנגב, איזהו עשיר השמח במה שנגזר עליו שיפול בחלקו. שאלה שביעית שאלם: אמר להן, מה יעביד איניש ויחיה – מה יעשה אדם כדי שיחיה בעולם הזה ובעולם הבא. אמרו ליה, ימית את עצמו – יטרח בכל מלאכה, וימנע עצמו מתענוגים, ויצער עצמו ללמוד תורה, ועל ידי זה יזכה לחיי עולם הזה ולחיי עולם הבא. שאלה שמינית שאלם בענין זה: מה יעביד איניש וימות – מה יעשה אדם כדי שלא יהיו לו חיים בשני העולמות. השיבו לו זקני הנגב, יחיה את עצמו – ימנע מלטרוח במלאכה, ויפנק עצמו בתענוגות ובמילוי תאוותיו, ולא יעסוק בתורה. שאלה תשיעית שאלם: אמר להן, מה יעביד איניש ויתקבל על ברייתא – מה יעשה אדם כדי שיהא מקובל על הבריות. אמרו לו זקני הנגב, יסני מלכו ושלטון – שישנא את המלכות והשלטון, ולא יתחבר אליהם להיות בקרבתם. אמר להו – אמר להם אלכסנדרוס לזקני הנגב, דידי טבא מדידכו – עצתי טובה מעצבתם, ועצתי היא להיפך, שיתחם מלכו ושלטון – שיאהב את המלכות והשלטון, ויעבד מינו עם בני אינישא – ויעשה טובות עם בני האדם על ידי שיליץ בעדם אצל השלטון. שאלה עשירית שאלם: אמר להן, בימא יאי למיד – האם ראוי יותר להתגורר בים, או שמה, ביבשתא יאי למיד – יותר ראוי להתגורר ביבשה. אמרו ליה, ביבשתא יאי למיד – ביבשה ראוי יותר להתגורר. והטעם לזה, דהא – והנה – שחרין כל נחותי ימא – גם כל יורדי הים שרגילים לשהות בים, אף על פי כן לא מיתבא דעתיהון עד דסלקין לביבשתא – אין דעתם מיושבת עליהם עד שעולים הם ליבשה. לאחר שאלכסנדרוס גמר לשואלם את עשרת השאלות שהיה בדעתו לשואלם בעניני החכמה, הוסיף לשואלם שאלות פרטיות הנוגעות להם ולא: אמר להן, אידין מנכון חכים ויתיר – מי הוא החכם ביותר שביניהם. השיבו ואמרו לו זקני הנגב, מילא פחדא שוויין – כולנו שוים כאחד בחכמה ואין אחד מהם יותר חכם מהשני, וראיה לכך, דהא כל מילתא דאמרת לנא – שהיה כל דבר ששאלת אותנו, כחד פתרינא לך – השבנו לך כולנו אותה התשובה. לאחר מכן הוסיף ושאלם: אמר להן, מה דין אתריסתון לקבלי – מהו זה שאתם עומדים ומתריסים כנגדי, שאין אתם אוכלים ושותים ומתחתנים עמנו הגויים. והרי רואים אתם שהגדולה והממשלה לנו היא, ואתם מושפלים. אמרו ליה – השיבו לו זקני הנגב, סמנא נצח – השטן ניצח אותנו, כלומר, עוונותינו גרמו שניתן הממשלה לשונאנו לרדות בנו. אמר להן אלכסנדרוס, הא אנא מקטילנא יתבון בגזירת מלכין – הרי אני הורג אתכם בגזירת מלכים, על כך שהשבתני דבר בזיון. אמרו ליה – השיבו לו זקני הנגב, שלטון ביד מלכא – אמת שהשלטון הוא ביד המלך להרוג את אשר יחפוץ. ואף על פי כן, לא יאי למלכא כוב – אין נאה למלך להתנהג בכוב ובשקר, לפי שהבטיחם תחילה שלא יאונה להם כל רע. מספרת הגמרא: מיד, אלביש יתהון לבושי דארנון – הלביש אותם לבושי ארגמן, ושדי מניכא דדהבא על צואריהון – והטיל רביד זהב על צווארם. לאחר שסיים לשואלם, אמר להן אלכסנדרוס לזקני הנגב, בעינא דאיל – רוצה אני לילך למדינת אפריקי, והבו לי עצה איך להגיע לשם. אמרו ליה – השיבו לו זקני הנגב, לא מצית אולת, דפסקי הרי חשך – לא תוכל לילך לשם, משום שהרים של חושך מפסיקים בין מדינת אפריקי לשאר העולם, ואי אפשר לאדם לעבור בהם, מפני שאין בהם אור כלל בין ביום ובין בלילה. אמר להן, לא סניא דלא אוליא – אי אפשר לי שלא אלך לשם, ואמטו הכי משיילנא לבו – ומפני זה אני שואלכם. אלא הו לי עצה מאי אעביד – מה אוכל לעשות כדי להגיע לשם. אמרו ליה זקני הנגב, אייתי חמרי לובא – הבא עמך חמורים ממדינת לוב, דפרשי בהבירא – שהולכים הם

תמיד. פרק רביעי - לא היו כופתין דף לב עמוד א - מותוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קפג רש"י

57 טיבו עם בני העיר בשביל אנשי העיר וידבר עליהם אל המלך שלא להכביד עולו  
58 עליהם ואז יבאו בני העיר לעובדה ביטא יא למידר או כיבשתא. באיזה מקום טוב  
59 לגור בים או ביבשה השיבו לו ביבשה: דהא כל נחתי ימא לא מיתבא דעתיהו.  
60 אין רעתן מיושבת בהן עד שירדו ליבשה: אי דין מנכון ספי חכים. איזה מכם חכם  
61 יותר: כולנא כחרא פתראנא לך. כולנו חכמים  
62 ואין חכם זה מזה שהרי כולנו הסכמנו לדעת  
63 אחד: אמר להן מה דין אתריסתון לקבל.  
64 מה זה שאתם עומדים נגדי ואינכם מחזיקים  
65 יראתנו הלא אתם יודעים כי אנחנו הרבים  
66 ואתם תחתינו. אתריסתון לשון תרים ומגן:  
67 אמרו ליה שטנא נצח. זו אינה ראייה שהרי  
68 אתם רואים בכל יום שהשטן הוא נוצח  
69 ומטעה בני האדם אף אתם אל תתמחו על  
70 שאנו תחתיתכם: אמר להם. שוטים אתם  
71 שאתם מחזיקים יראתכם שאם ארצה אהרונ  
72 אתכם בגזירת מלכים שאני מלך ואבקש  
73 לשאר מלכים שאוהבים אותי שיתנו לי  
74 רשות להרוג אתכם: אמרו לו שילפון ביד  
75 מלכות ולא יא למלכא כוז. כלומר בידך  
76 הממשלת לעשות שאתה מלך ושר אבל בכך  
77 נחמתנו שהבטחתנו שלא תעשה עמנו רעה  
78 ואין נאה למלך לדבר שקר שנא' אף כי  
79 לגדיב דבר שקר (משלי ז): מיד אלכיש  
80 יתהון. הלביש אותם לבושי ארגמן וישם  
81 רביד זהב על צוארם: אמר להם כינא  
82 דאיל. רוצה אני לילך למדינת אפריקא:  
83 אמרו לא מצית אולת. אינך יכול ללכת  
84 שהרי חשך באמצע הדרך מקום שיש בו  
85 חשך בין ביום בין בלילה ואין שום אדם יכול  
86 לעבור אותן הרים: אמר להם לא סניא דלא  
87 אוילנא אמשו הכי משיילא מה אעביד.  
88 תקעתי עצמי ללכת שם אמשו הכי ובשביל  
89 שתקעתי בעצמי אני שואל לכם עצמה מה  
90 תקעתי ובאיזה ענין אוכל לעבור: אייתי חמרי  
91 לובא דפשי בהברא. הבא חמורים גדולים  
92 ממצרים שידעין ללכת בחשך, דפרשי כמו  
93 (פסחים דף ו). המפרש הדיוצא בשיירא:  
94 ואיתי קיבורי דמתני וקמר בהאי גיסא.  
95 וקשרו בהאי גיסא עעבר: וכשתחתנו  
96 למקומך. ותאחזו באותן קיבורי דבשבילם  
97 תשוב למקומך על פי קיבורי עד שתגיע  
98 למקום שנקשר ואז תהיה במקומך: עבד הכי  
99 כי מטא להחזא מחזא דבולה נשי. לא היה  
100 באותו הכרך כי אם נשים: כנא למעבד  
101 קרבא. רצה לעשות עמך מלחמה: אמרו לו.  
102 הנשים אי קטלת לן יאמרו נשי קטיל כלומר  
103 זו אינה גבורה אם תלחם עמנו שהרי אם  
104 תהרגו אותנו יאמרו העולם שישמעו בדבר  
105 נשים הרג זה אינה גבורה, ואם אנו נהרג  
106 אותך יאמרו השומעים כמה גרוע מלך זה  
107 שנשים נתחברו עליו והרגוהו מוטב שתשמע  
108 את עצמך ואל תלחם עמנו פן תהיה לבת.  
109 אמר להן. הריני שומע לעצבתם ולא אויך  
110 לכם והביאו לי לחם לאכול: אייתו ליה  
111 נהמא דרהבא אפתורא דרהבא. הביאו לו  
112 לחם של זהב מונח על שולחן של זהב:  
אמר

1 מן השמים לארץ רחוק. כלומר איזה רחוק יותר: אמרו לו ממוצה למערב. רחוק  
2 יותר משמים לארץ: ותרע שהרי חמה במזרח הכל מסתכלים בה חמה באמצע  
3 רקיע אין הכל מסתכלין. ולמה לפי שהחמה כשהיא במזרח או במערב היא רחוקה  
4 ובשביל שהיא רחוקה יכולים להסתכל בה שאין האורה מזקת לעינים אבל כשהיא  
5 באמצע הרקיע קרובה ואורה מזוהר כיכ  
6 שאין יכולין לראות: והנ"ל זה וזה מדה  
7 שות. כדמוכחי קרא: כתוב אחד אומר  
8 כנבזה שמים על הארץ וכתוב אחד אומר  
9 כרחוק מזרח ממערב. ואם לא היתה מדתן  
10 שזה אלא מזרח ומערב רחוק יותר למה אחו  
11 הכתוב במוטע במדה לא היה לו כלל לומר  
12 אלא המרובה אלא דאי שניהם שוין במדה  
13 לכך אחו את שניה: אלא מאי מעץ חמה  
14 באמצע הרקיע אין הכל מסתכלין בה. כמו  
15 שהם מסתכלין כשהיא במזרח או במערב:  
16 משום דקאי לתרא. בגילוי היא עומדת ולא  
17 כסי לה מדי ובשביל כך אורה מזוהר ומזיק  
18 לעינים המביטות שם: אמר להם שמים  
19 נבראו תחלה. כלומר או ארץ ושמים כאחד  
20 נבראו: שנאמר בראשית ברא אלהים את  
21 השמים. אלמא שמים קדים: אור נברא  
22 תחלה. כלומר אינו נברא תחלה: מילתא דא  
23 לית ליה פתח. דבר זה ששאלת אין שום  
24 אדם בעולם שידע לפותרה: ופרך הש"ס  
25 ואמא. השיבו ליה מילתא דא לית ליה פתח:  
26 ולישרו ליה. מן הפסוק דחשך נברא תחלה  
27 שנאמר וחסך על פני תהום והדר ויאמר  
28 אלהים יחי אור אלמא חשך קדים: סברו אי  
29 אמרו ליה. הרי אתא לשיילי מה למעלה  
30 ומה למטה והילכך השיבו ליה מילתא דא  
31 לית ליה פתח וימנע ולא ישאלם עוד  
32 ממעשה בראשית: אי הכי. דבשביל כך נמנעו  
33 מלהשיבו תחלה נמי אמאי השיבו לו השמים  
34 נבראו תחלה לא היה להם להשיבו כלום  
35 משום דילמא אתי כו: מעיקרא סברי אקרא  
36 בעלמא הוא. דקא משאיל ולא ישוב עוד  
37 לשאל יותר ממעשה בראשית לכך יכולים  
38 להשיבו האמת כיון דחזו וכו': אידן חכים. מי  
39 מתקרי חכם: הוואה את הנוול. המבין מלבו  
40 מה שעתידי להיות קורות שעתידי לבא  
41 ונזהר מהן: הכובש את יצרו. בא לידי עבירה  
42 וכבש את יצרו ונמלט ממנה: השמח בחלקו.  
43 במה שנותן לו המקום: ימית את עצמו.  
44 ישפיל את עצמו: יחיה את עצמו. יגבה את  
45 עצמו ומתוך כך יתנו בו הבריות עין רעה  
46 ויקנאו בו וימותו ולימדון חכמים שאדם  
47 הרוצה שיחיה ישפיל את עצמו וירחמו עליו  
48 הבריות ויחיה שנים הרבה ומגאוה ימנע את  
49 עצמו שלא יקצרו ימיו וימות בלא עתה יסנא  
50 מלכו ואלוהו. ויתקבלו דבריו ויהאבו אותו  
51 אבל ושר רגיל לדבר עם מלכים ושרים  
52 מקנאים בו בני אדם ומתוך כך שונאים אותו  
53 ואת מעשיו: ידי עדיפא מדידכו. חכמתי  
54 גדולה משלכם שאני ויעצו עצה טובה שעל  
55 ידה יהא מקובל לפני הבריות ואינו עצה  
56 ירחם מלך ושלטון וידבר עמהם תמיד ויעבד

42 לובא דפרישי בהברא, ואיתי קיבורי דמתני, וקמר בהאי גיסא. דכי אתית (באורחא) נקטת בגוייהו, ואיתית לאתרך. עבד הכי, ואול,  
43 מטא להחזא מחזא דבוליה נשי. כנא למעבד קרבא בהדיהו. אמרו ליה: אי קטלת לן - יאמרו "נשי קטל", אי קטילנא  
44 לך - יאמרו "מלכא דקטלוהו נשי"! אמר להן: אייתו לי נהמא! אייתו ליה נהמא דדהבא, אפתורא דדהבא.  
אמר

אמר להו מי אכלי אינשי נהמא דדהבא. כלומר וכי מנהג בבאן לאכול לחם של זהב: אמרו ליה. אין מנהג בבאן לאכול לחם של זהב אבל בשביל כך שמנו זהב לפניך לאכול שהיה זה פלא לנו שבאת לבאן בשביל אכילתך וכי לא היה לך לחם לאכול במקומך שנתרחק ממלכותך ובאת עד כאן ושאלת לחם לאכול לכך נתנו לך זהב וכסף ששבורים היינו שבאת בגלל זהב וכסף

לכאן: בדנפיק ואתי. כשהיה יוצא מן העיר: כתב דמחזא. כתב על שער העיר: אנא אלכסנדרוס הוית שפא. הייתי שוטה מבלי לב להבין: עד דאתיתי. לכך נשיא ולמדתי חכמה: יתיב אהווא מעיינא כאכיל נהמא. כדרך בני אדם שיושבים על המעיין ואוכלין שם לחם וכשרוצים לשנות שותים: הוון בהדיה גילדני. היה עמו דגים מלחודים: בהדי דמחזורי נפל בהו ריחא. בעוד שהיו רוחצים במים כדי להסיר מליחתם נפל בדגים ריח טוב ומעיין מנן עדן והיה: מ"ד שקל מהנהו מיא טרא באפיה. רחץ פניו ולא עשה יותר: איכא דאמרי. הלך במעיין עד דמטא לגן עדן שמשם היה נובע: רמא קלא. ואמר פתחו וליו בבא: אמרו ליה [זה] השער לה: צדיקים יבאו בו: אמר להו אנא מלכא אנא. וחשוב אנא תנו לי דבר אחד מגן עדן והאיל ואינכם רוצים לפתוח לי שער: ויבנו ליה גולגולתא. נתנו לו ראש גולגולת: אתיה תקליה לכולהו ככפא ודבהא תקליה לא הוה תקליה. היה נתון כל כסף חובב שלו במאונס מצד זה והגולגולת מצד זה ואעפ"כ היה מכביד יותר הגולגולת דלא היה מוצא דבר ששוקל כנגדה: אמר להם אלכסנדר מוקרון לריבון מאי האי. שאני יכול למצוא משקלה: אמרו לו. גולגולתא של אנוש בשר ודם שלא ישבע לעולם לפיכך משקלה כל כך שכל כסף וזהב היא מושכת אליה: מ"ל מטאי דהבי הוא. במאי אבחיין אם אמת אתם מדברים: שקלי עפרא. [וקחו] מעט עפר וכסיה שלא תוכל הגולגולת לראות ואז תשבע ולא יכלה שום דבר לימשך אליה וימצאו משקלה [לאלתרי] תקל. כלומר כאותו דבר ששקל כנגדה: היינו דבתיב שאלו ואבדו. נגדו ועיני אדם לא תשבענה: כל העוסק בתורה שכינה שרויה עליו שנאמר קומי רוני בלילה. לעסוק בתורה: שפכי כמים לבך נזכר פני ה'. כלומר שכינה שרויה אצלך:

### הדרן עלך לא היו כופתין

44 [ומכאן ואילך פירוש הרמב"ם ז"ל]  
45 **אמר** להם הטמנות. כבר נתבאר בגמ'  
46 ברכות [דף יא:] שהברכה הזאת  
47 שהיו מברכין תחלה היא אהבת עולם ואחר  
48 שהמשם שורר והוא מתפשט מברכין יוצר  
49 אור לפי שזר ברכות אין מעבב כמו  
50 שנתבאר שם ומה שאמרו קראו עשרת  
51 הדברות בכל יום לפי שהם עיקר הדת  
52 וראשיתו וכבר אמרו בגבולים בקשו לומר  
53 כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין  
54 ולא באר בהבלי מה היא תרעומת המינין אלא שנתבאר בתחלת ברכות בירושלמי  
55 ואמרו בזה ששקורן עשרת הדברות בכל יום ויום אלא מפני מה אין קורין  
56 אותם מפני המינין שלא יהיו אומרים אלו לברם ניתנו למשה מסיני וכבר אמרנו

אמר להו מי אכלי אינשי נהמא דדהבא אמרו ליה אלא אי נהמא פעות לא היה לך באתרך נהמא למיכל, דשקלית ואתית להקא פי נפיק ואתי פתב אבבא דמחזא אנא אלכסנדרוס מוקרון הוית שפא עד דאתיתי למדינת אפריקי דנשיא ויליפת עצה מן נשיא פי שקיל ואתי יתיב אהווא מעיינא קא אכיל נהמא הוון בידיה גולדני דמלחא בהדי דמחזורי להו נפל בהו ריחא אמר, שמע מינה האי עינא מנן עדן אתי איכא דאמרי שקל מהנהו מיא טרא באפיה איכא דאמרי אידלי בוליה, עד דמטא לפתחא דגן עדן רמא קלא. פתחו לי בבא אמרו ליה זה השער לה' וגו' אמר להון אנא נמי מלכא אנא מיחשב חשיבנא הבו לי מדי' יהבו ליה גולגולתא חדא אתיה תקליה לכוליה דהבא וכספא ידיה בהדיה לא הוה מתקלי אמר להון לרבנן מאי האי אמרי גולגולתא דעינא דבישרא ודמא דלא קא שבע אמר להו ממאי דהבי הוא שקלי קליל עפרא וכספיה לאלתר תקלא דכתיב 'שאלו ואבדון לא תשבענה וגו' תנא דבי אליהו גיהנם למעלה מן הרקיע, ויש אומרים, לאחריו הרי חשך. תנא רבי חייא, כל העוסק בתורה בלילה, שכינה בגגדו, שנאמר 'קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נזכר פני ה' (וגו'), אמר רבי אליעזר בן עזריה, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. שנאמר וכל בנות למודי ה' ורב שלום בנות:

### הדרן עלך לא היו כופתין

אמר להם הממונה פרכו פרכה אחת והם פרכו קראו עשרת הדברות, שמע והיה אם שמוע ויאמר. פרכו עם העם שלש פרכות אמת ויצב, ועבודתה, ופרכת פהנים, ויבשבת, מוספין פרכה אחת, למשמר היוצא, משנה ב אמר להם חדשים לקטרת בואו והפים וזכה מי שזכה. אמר להם חדשים עם ישנים בואו והפים מי מעלה אברים מן הכבש למזבח. רבי אליעזר בן יעקב אומר, המעלה אברים לפכש, הוא מעלה אותן על גבי המזבח, משנה ג מסרים לחזנים היו מפשיטין אותם את בגדיהם ולא היו מניחין עליהם אלא מכנסים בלבד, וחלונות היו שם, וכתוב עליהם תשמיש הפלים משנה ד מי שזכה בקטרת, היה נוטל את הפה, והפה דומה לתרוקב גדול, של זהב, מחזקת שלשה קבין. והבנות, היה בתוכו מלא

הודעתך שהעיקר במקום עשירות אלא הטעם בזה הוא מה שזכרו ואמרו (וימא שם דף כ"ב, ב) בגד שבשל בו קדרה לרוב לא ימוזב בו כוס לרבו וכבר יצאנו מכוונת ההלכה אבל היא כוונת המסכתא:

# תמיד - דף לב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עזו והדר" (ליום חמישי) קפה

61 את העולם, ועל ידם יש רוב שלום.  
62 הדרן עלך לא היו בופתין  
63 פרק חמישי - אמר להם הממונה  
64 בפרק זה מבואר המשך סדר עבודת הבוקר, ובכללה סדר תפילת  
65 הכהנים, גמר הפייסות על העבודות, סדר דישון מזבח הפנימי וסדר  
66 הבאת הקטורת.

67 משנה  
68 במשנה לעיל (לא) נאמר, שלאחר שהניחו הכהנים את אברי התמיד  
69 על גבי הכבש, ירדו ובאו להם ללשכת הגזית לקרות את שמע  
70 ולהתפלל. משנתנו מבארת את סדר התפילה: **אָמַר לָהֶם** - לכהנים  
71 שהגיעו ללשכת הגזית **תַּמְמוּנָה** על סדר עבודת היום, **בָּרְכוּ בָרְכָה**  
72 **אֶחָת** מהברכות שלפני קריאת שמע, **וְהֵם בָּרְכוּ** את אותה הברכה.  
73 לאחר מכן **קָרְאוּ** את **עֲשֶׂרֶת הַתְּפִלּוֹת**, ופרשת **שְׁמַע** ישראל (דברים ו'  
74 ד-ט), ופרשת **וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ** (דברים יא יג-כא), ופרשת **וַיֹּאמֶר** (במדבר טו'  
75 לו-מא), ולאחר מכן **בָּרְכוּ עִם הָעָם שְׁלֹשׁ בָּרְכוֹת בלבד**, והן, ברכת  
76 **אֱמֶת וְיִצְחָק**, וברכת **עֲבוּדָה**, היא ברכת רצה, וברכת **בְּהֵנִים**, היא  
77 ברכת שים שלום. מוסיפה המשנה: **וּבִשְׁפָתָהּ** היא מוסיפין עוד **בָּרְכָה**  
78 **אֶחָת**, וברכה זו היתה שייכת ל**מִשְׁמַר הַיּוֹצֵא**, שהם היו מברכים  
79 אותה למשמר הנכנס.

80 משנה  
81 ארבע פייסות היו במקדש. הראשון והשני נשנו לעיל (כו. ל.),  
82 ובמשנתנו נשנו השלישי והרביעי. תחילה מביאה המשנה את הפייס  
83 השלישי, מי יזכה בהקטרת הקטורת: לאחר שסיימו תפילתם, **אָמַר**  
84 **לָהֶם** הממונה על הפייסות, לכהנים שבאותו בית אב, **חֲדָשִׁים**  
85 **לְקַטֵּר** - רק הכהנים החדשים שבכם שעדיין לא הקטירו מעולם  
86 קטורת על המזבח הפנימי, **בּוֹאוּ וְהִפְסִיחוּ** - והשתתפו בגורל מי יזכה  
87 להקטירו. עשו את הגורל, **וּזְכָּה מִי שְׁזָכָה**.  
88 לעיל (לא) נאמר, שאחר שחישת התמיד וניתוחו, היו מחלקים את  
89 אבריו לכהנים, והעולם על חציו התחתון של כבש המזבח. משנתנו  
90 מבארת את הפייס הרביעי, מי יזכה בהעלאת האברים מהכבש  
91 למזבח: לאחר מכן **אָמַר לָהֶם** הממונה לכהנים שבאותו בית אב,  
92 **חֲדָשִׁים עִם יִשְׁנִים** - בין מי שעדיין לא זכה בעבודה זו, ובין אלו שזכו  
93 כבר, **בּוֹאוּ וְהִפְסִיחוּ** - והשתתפו בגורל, **מִי מַעֲלֶה אֶת הָאֲבָרִים מִן**  
94 **הַכֶּבֶשׂ לַמִּזְבֵּחַ**. וזהו דעת תנא קמא. אבל **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב**  
95 **אָמַר**, לא היה פייס על עבודה זו, אלא הכהן **הַמַּעֲלֶה אֶת הָאֲבָרִים**  
96 **לְכֶבֶשׂ**, הוא **מַעֲלֶה אוֹתָם** מהכבש **עַל נְפִי הַמִּזְבֵּחַ**, והיינו, כל כהן  
97 וכהן העלה למזבח את האברים שזכה בהם להעלותם לכבש.

98 משנה  
99 במשנה זו יבואר סדר הפשטת הבגדים לאחר הפייס: לאחר שהוברר  
100 מי זכה בפייס, לקחו בית דין את הכהנים שלא זכו בפייס ו**מְקַטְרִים**  
101 **לְחֻזִּים** - שומשים, והם היו **מַפְשִׁטִין אוֹתָם** - את הכהנים הללו, **אֶת**  
102 **בְּגֵדֵיהֶם** - בגדי הכהונה שלבשו לצורך הפייס, **וְלֹא הָיוּ מְנִיחִין** -  
103 משאייתם **עֲלֵיהֶם** מבגדי הכהונה, **אֵלָּא** את **הַמְּכַנְסִים בְּלִבָּם**, כדי  
104 שלא יעמדו ערומים, ולאחר שלבשו את בגדי החול שלהם, היו  
105 פושטים גם המכנסים. **וְחֻלּוֹנוֹת הָיוּ עֹשִׂים שָׁם**, בתוך החומה של  
106 לשכת הגזית, ובהם היו מונחים בגדי הכהונה, ו**כְּתוּב עֲלֵיהֶם**  
107 **תְּשֻׁמִּישׁ הַכֹּהֵן** - ועל כל חלון היה כתוב לאיזה בגד הוא משמש,  
108 לאבנט, לכתונת, למכנסים ולמצנפת.

109 משנה  
110 במשנה זו מבואר סדר הקטרת הקטורת: **מִי שְׁזָכָה בַּהֲקַטְרַת הַקְּטֹרֶת**,  
111 **הָיָה נוֹשֵׁל אֶת הַכֶּבֶשׂ**, ו**הַכֶּבֶשׂ הִיטָה דוֹמָה לְתַרְכָּב** - שם כליו **גְּדוּל**,  
112 והיתה הכף של זהב, ו**מִחֻזָּתָה שְׁלֹשָׁה קַבִּין**, ו**הַכֶּבֶשׂ**, שהוא כף קטנה  
113 יותר, הָיָה מונח **בְּתוֹכָו** - בתוך הכף הגדולה,

1 **אָמַר** להו' אלכסנדרוס לנשים, **מִי אֲכָלִי אִינְשֵׁי נֶהְמָא דְהֶהָבָא** - האם  
2 מנהג האנשים כאן לאכול לחם של זהב. **אָמְרוּ** ליה הנשים, אין מנהג  
3 האנשים כאן לאכול לחם של זהב, **אֵלָּא** מה שהבאנו לך לחם של  
4 זהב, הוא מפני שהיינו סבורים, **דְּאִי נֶהְמָא בְּעִית** - שאם רצונך בלחם  
5 לאכילה, **לֹא תָהּ לֶךְ בְּאַתְרָךְ נֶהְמָא לְמִיכַל**, דְּשִׁקְלִית וְאַתִּית  
6 **לְהָבָא** - וכי לא היה לך במקומך לחם לאכילה, שהוצרכת לקחת את  
7 עצמך ולבא לכאן. אלא ודאי שבואך לכאן היה לשם כסף וזהב,  
8 ולכך הבאנו לך לחם מזהב.

9 **כִּי נָפִיק וְאַתִּי** - כשהיה יוצא ובא מהמחוז של הנשים, **כְּתֹב אִכְכָּא**  
10 **דְּמַחֲזוּא** - על שער המחוז, **אֲנָא אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן הוּיִיתִי שְׁמִיא**  
11 **- הִיִּיתִי שוטה, עַד דְּאַתְחִיתִי** - שהגעתי - **לְמִדִּינַת אֲפִרְקִי דְנִשְׂאִי**  
12 **- של הנשים**, ו**לְיִלִּיפַת עֶצֶה מִן נִשְׂאִי** - ולמדתי חכמה מן הנשים.  
13 הגמרא מביאה את המשך המעשה שאירע עם אלכסנדרוס כששב  
14 ממדינת אפריקה: **כִּי שָׁקִיל וְאַתִּי** - כשהיה בדרך לילך ולבא  
15 למדינתו, **יְתִיב אֶתְהוּא מַעֲיִינָא וְקָא אֲכִיל נֶהְמָא** - ישב על יד מעיין  
16 אחד ואכל שם לחם. **הָווּ בִּידֵיהּ גְּדוּלְתֵּי דְמִלְחָא** - היו בידו דגים  
17 מלוחים, **בְּהָרִי דְמַחֲזוּרִי** **לְהוֹן נָפִל בְּהוּ רִיחָא** - בשעה ששטפם במי  
18 המעיין להסיר מליחותם, נכנס בהם ריח טוב. כיון שראה זאת  
19 אלכסנדרוס, **אָמַר, שְׁמַע מִינָהּ** - מוכח מזה, **שְׁהָא עֵינָא מִגֵּן עֶדֶן**  
20 **אַתִּי** - שמעתיין זה מגן עדן הוא בא. לגבי המשך המעשה ישנן דעות  
21 חלוקות, **אִיכָא דְאָמְרִי** - ישנם האומרים, **שָׁקֵל מִהֵנְהוּ מִיָּא טָרָא**  
22 **בְּאַפִּיהּ** - אלקה ממימי המעיין האלו, ורחץ בהם את פניו, והמשיך  
23 בדרכו. **וְאִיכָא דְאָמְרִי** - יש אומרים, **אֲדִילִי בּוֹלִיָּה** - שעלה  
24 במעלה הנחר לאורך כולו לכיוון מקום מוצא המים, **עַד דְּמִטָּא**  
25 **לְפִתְחָא דְגֵן עֶדֶן** - עד שהגיע לפתח גן עדן. כשהגיע לשם, **רָמָא**  
26 **קָלָא, פִּתְחוּ לִי בָבָא** - הרים את קולו וקרא, פיתחו לי את השער.  
27 **אָמְרוּ לֵיהּ** - השיבו לו' **זֶה הַשַּׁעַר לָהּ** וגו' **צִדִּיקִים יָבֹאוּ בּו'** (תהילים קיח'  
28 א), ולך אין רשות להיכנס בו. **אָמַר** להו' אלכסנדרוס, **אֲנָא נָמִי מִלְכָּא**  
29 **אֲנָא וּמִיחֶשֶׁב חֲשִׁיבָנָא** - אני גם כן מלך, וחשוב אני, ואם אין  
30 ברצונכם ליתן לי רשות להיכנס, **הָבוּ** - נתנו - **לִי לְכָל הַפְּחוֹת מִיָּדִי** -  
31 דבר מועט מגן עדן. הסכימו בגן עדן לכששב, ו**יְהָבּוּ לֵיהּ גְּדוּלְתָא**  
32 **חֲדָא** - ונתנו לו גלגל עץ של אדם. כששב למקומו, **אֲתִיָּה** - הביא  
33 לגלגל עץ זה, **תְּקַלִּיָּה לְבוֹלִיָּה דְהָבָא וְכִסְפָּא דִּידֵיהּ בְּהָרִיהּ** - שקל  
34 את כל זהבו וכספו כנגד גלגל עץ זה, **וְלֹא הָיָה מִתְקָלִי** - ולא הגיעו  
35 למשקלה, שהעין היתה שוקלת יותר מהם. והיה דבר זה פלא בעיניו.  
36 **אָמַר** להו' **לְרַבֵּן** - אמר להם לחכמים שהיו במדינתו, **מִיָּא הָאִי** -  
37 מהו ענין זה שגלגל העץ שוקל כל כך הרבה. **אָמְרִי** - השיבו לו  
38 החכמים, ענין זה בא לרמוז, שגלגלֵי־הָאֵל **דְּעֵינָא דְבִישְׂרָא וְדָמָא דְלֹא**  
39 **קָא שְׂבַע** - שגלגל עץ של בשר ודם, שאינה מרגישה שובע מהעושר  
40 שיש לה לעולם. **אָמַר** להו' אלכסנדרוס לחכמים, **מִמִּיָּא דְהָבִי הוּא**  
41 **מִנֵּן אַדַּע שֶׁאֵין כֵּךְ הוּא בִּיאור הַעֲנִין**. השיבו לו החכמים, **שָׁקִילִי**  
42 **קָלִיל עֲפָרָא וְכִסְפִּיָּה** - קח מעט עפר וכסה את העין, ותראה  
43 **שְׁלֹאֲלֵת תְּקַלָּא** - שמיד היא תשקול למשקלה האמיתי.  
44 מסיימת הגמרא: **זֶהוּ מַה דְּכְתִיב (משלי כו ט) 'שֹׂאֵל וְאִבְדוֹן לֹא**  
45 **תִּשְׁכַּחַנָּה** וגו' **וְעֵינִי הָאֵדָם לֹא תִשְׁכַּחַנָּה**, הרי שענין האדם אינם  
46 שבעות לעולם.

47 כיון שהגמרא עסקה בענין הרי החושך, היא מביאה ברייתא המוזכר  
48 בה מענין זה: **תָּנָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** - בבית מדרשו של אליהו שנו ברייתא  
49 זו, **גֵּיהֶנֶם נִמְצָא לְמַעַלָּה מִן הַתְּרָקִיעַ**, לפי שיוצא מנהר דינור שבא  
50 מזיעתן של חיות הקודש. מוסיפה הברייתא, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים**, שהגהינום  
51 נמצא **לְאַחֲרֵי תְּרֵי הַחֲשָׁךְ**.

52 מביאה הגמרא: **תָּנָא רַבִּי חִיָּא, כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה בְּלִילָה, שְׂכִינָהּ**  
53 **שְׂרִיָּה בְּגִנְדּוֹ, שְׁנַאֲמַר (איכה ב' ט) 'קוֹמִי רוּחִי בְּלִילָה לְרֹאשׁ אֲשֻׁמּוֹרוֹת**  
54 **שְׂפָכִי כְּמִים לְבַד נִכַח פָּנֵי ה'** (וגו'), כלומר, 'קוֹמִי רוּחִי בְּלִילָה'  
55 לעסוק בתלמוד תורה, ואז תזכה ל'נכח פני ה'', שתשרה אצלך  
56 השכינה.  
57 מוסיפה הגמרא להביא מדברי התנא שדיבר בשבח תלמידי החכמים  
58 ועסק התורה: **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים מְרַבִּים**  
59 **שְׁלוֹם בְּעוֹלָם. שְׁנַאֲמַר (ישעיה נד יג) 'וְכָל בְּנֵיךְ לִימוּדֵי ה'** ורב שלום  
60 **בְּנֵיךְ**, אל תקרי 'בנך' אלא 'בונך', שהם התלמידי חכמים הבונים

1 והיה הבוך מלא ונדרש בקמרת, וכפוי היה לו לבוך, ויכמין  
2 מוטמלת – טבעת היה עליו – על הכיסוי, מלמעלה [וראה איוור].

### משנה

3 המשנה מפרשת את סדר הולכת הגחלים ממזבח החיצון למזבח  
4 הפנימי, שעליו היו מקטירים את הקטורת: מי [הכהן] שזכה  
5 במחנה – לחנות גחלים מעל מזבח החיצון ולהולכים וליתנם על  
6 גבי מזבח הפנימי, נטל מחנה הכסף, ועלה על הכבש של המזבח  
7 החיצון עד שהגיע לראש המזבח, ופנה את הגחלים הילך [והילך],  
8 וחתה – והרים עם המחנה גחלים בוערות (מן המאובקות  
9 הפנימיות), ויך מן הכבש, ועמד על רצפת העזרה בצד מזרח  
10 המזבח, ויעיר – שפך את הגחלים ממחנת הכסף לתוך מחנה אחרת  
11 של זהב, ובשעה שהעביר לשל זהב, נתפזר ממנו – מן הגחלים כקב  
12 גחלים, והיה מכבדן – מטאטא את הגחלים שנתפזרו, לאמה של  
13 מים העומדת בעזרה. ובשבת שאסור לכבות את הגחלים, היה בופה  
14 עליהן פסכת – כלי כמין סיר עשוי מנחושת.

15 עתה מבאר המשנה את צורת הפסכת ולמה היתה משמשת.  
16 מבאר המשנה: ופסכתה, היתה כלי גדול, כמין סיר עשויה  
17 מנחושת, ופחוקת לתך – חצי כור, ושתי שרשרות מברזל היו  
18 מחוברות בה משני צדיה, והיו נצרכות לכהן בשעה שהיה מוריד בה  
19 את הדשן מהמזבח החיצון דרך הכבש, שרשרת אחת שהוא [כהן]  
20 אחד מושך בה ויורד, ושרשרת אחרת שהוא [כהן שני] אוהו בה  
21 מלמעלה, בשביל שלא תתנגלל במורד הכבש [וראה איוור].  
22 מוסיפה המשנה: ופסכת זו, שלשה דברים היתה משמשת. היו  
23 בופין אותה על גבי גחלים בשבת כמבואר לעיל במשנתנו, וכן היו  
24 כופים אותה על השרץ שנמצא מת בעזרה בשבת, הרי שני דברים,  
25 והדר השלישי הוא, מורדין בה את הדשן מעל גבי המזבח.  
26

### משנה

27 המשנה ממשיכה לבאר את ההכנה להקטרת הקטורת: לאחר  
28 שהעביר את הגחלים למחנה של זהב, הגיעו הכהן שזכה במחנה  
29 והכהן שזכה בקטורת, לבין האולם ולמזבח, ואז נטל כהן אחד  
30 מאנשי בית אב את המגרפה, וזרקתה על הארץ בין האולם ולמזבח.  
31 מוסיפה המשנה, אין אדם שומע את קול הבירי המדבר אליו  
32 בירושלים מקול זריקת המגרפה באותה שעה, שהיה קולה חזק כל  
33 כך.  
34

35 המשנה מבאר לשם מה היו זורקים את המגרפה ומשמיעים קול  
36 חזק כל כך: ושלשה דברים היתה משמשת זריקת המגרפה. ואלו  
37 הם: א. כל כהן ששומע את קולה הוא עומד חוץ לעזרה, יורע  
38 שאחיו הכהנים נכנסים להשתחוות לאחר הקטורת, והוא רץ וקא  
39 להשתחוות עמו. ב. וכן לו שהוא שומע את קולה, יורע שאחיו  
40 הלויים נכנסים לזכר בשעת הניסוך, והוא רץ וקא ומצטרף  
41 אליהם. ג. וראש המעמד, הוא ראש בית אב, בשעה שהיה שומע  
42 את קול המגרפה, היה מעמיד את כל הממאים שבאותו בית אב,  
43 בשער המזבח.

### הדרן עלך אמר להם הממונה

### פרק שישי – החלו עולים

44 הפרק שלפנינו משלים את סדר הקטרת הקטורת של בוקר, ומבאר  
45 את גמר סדר הטבת הנרות, שהיה נעשה קודם הקטורת.

### משנה

46 המשנה מבאר סדר כניסת הכהנים להיכל להקטרת הקטורת, וסדר  
47 גמר הטבת המנורה: הכהנים שזכו בקטורת ובמחנה החלו עולים  
48 במעלות [במדרגות] שלפני האולם. וקודם לכן, מי שזכו בדישון  
49 מזבח הפנימי והמנורה היו מקדמים לפניהם ועולים. מי שזכה  
50 בדישון מזבח הפנימי היה נכנס להיכל, ונטל את הטני המלא

54 בדשן המזבח, שהיה מונח שם משעה שדישן, והשתתה, ויצא  
55 מההיכל.

56 דישון המנורה היא הטבתה. והטבת הנרות התחלקה לשנים.  
57 בתחילה הטיבו חמשה נרות, וכמבואר לעיל (א), ועתה לאחר שחיתת  
58 חזיקת דם התמיד היו מטיבים את שתי הנרות הנותרים. המשנה  
59 מבאר את סדר גמר הטבת הנרות: מי שזכה בדישון המנורה היה  
60 נכנס גם כן, ויצא שתי נרות (מעריבים) [מזרחיים] דולקין. היה  
61 מדשן את הנר המזרחי שבין שניהם, כלומר, היה מכבהו, ומסיר  
62 ממנו את השמן והפתילה שנותרו בו, ונותן בו שמן ופתילה חדשים.  
63 ומניח את הנר המערבי שבין שניהם דולק, ולא היה מדשנו, מפני  
64 שממנו היה מדליק את המנורה של בין הערבים. ואם מצאו לנר  
65 מערבי שפכה, מדשנו גם לנר זה, ומדליקו בערב ממזבח העולה.  
66 לאחר שסיים, נטל את הכבש [כלי קטן] שבו היו נתונים שאריות  
67 השמן והפתילות הישנות, ממעלה [מהמדרגה] השנייה שבמדרגות  
68 המנורה, והשתתה, ויצא מההיכל.

### משנה

69 במשנה הקודמת התבאר, שאלו שזכו בדישון המזבח הפנימי  
70 והמנורה היו מקדמים להכנס להיכל. בזמן שהם גמרו את עבודתם,  
71 נכנסו להיכל אלו שזכו במחנה ובקטורת. במשנה זו מבואר סדר  
72 נתינת הגחלים על המזבח הפנימי לצורך הקטורת: מי שזכה  
73 במחנה, צבר את הגחלים שהיו במחנה על גבי המזבח הפנימי,  
74 כלומר, היה שופך את הגחלים על המזבח במקום אחד, ואחר כך  
75 רדן – פזר את הגחלים בצורה שיה ודקה על גבי המזבח, ועשה  
76 זאת בשולי המחנה – עם הצד התחתון של המחנה, והשתתה  
77 ויצא.

### משנה

78 לעיל (אב) שנינו, שמי שזכה בקטורת היה מניח את הקטורת בבוך וכף  
79 קטנה, ואת הבוך מניח בתוך כף גדולה, ומוליכם להיכל. במשנה זו  
80 מבואר סדר הקטרת הקטורת: מי שזכה בקמרת להקטירה, היה  
81 נטל את הכנף הוא הכלי הקטן יותר מתוך הכף, ונתנו לאוהבו  
82 או לקרובו כדי שישפוך את הקטורת שבו לתוך חפניו של המקטיר.  
83 ואם נתפזר ממנו – מהקטורת שבבוך, לתוכו – לתוך הכף, היה  
84 חבירו נותנו לו את הקטורת שבכף, בפתניו – לתוך חפניו של  
85 המקטיר.

86 מוסיפה המשנה: והיו מלמדים אותו [את המקטיר], ואומרים לו,  
87 הוי [היה] זכיר, שמא תתחיל להניח את הקטורת בפתניו – מהצד  
88 הקרוב אליך, ויש לך להזהר בזה, כדי שלא תכנה לאחר מכן,  
89 בשעה שתושיט ירך לפזר קטורת על הגחלים שבצד הרחוק ממך.  
90 מפרשת המשנה, אכן הכהן המקטיר היה נזהר בזה, וכך היה עושה,  
91 התחיל מדרדן ויצא – כשהיה מפור את הקטורת על גבי הגחלים,  
92 היה מתחיל לפזר על הגחלים שבצד הרחוק ממנו, והיה מוציא ידיו  
93 אליו תוך כדי פיזור הקטורת על הגחלים בצד הקרוב אליו.

94 נאמר בתורה (ויקרא טז יז) לגבי עבודת כהן גדול ביום הכיפורים, וכל  
95 אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש עד צאתו וגו'. ולמדו  
96 מכאן חכמים, שלא יהיה אדם בקודש בכל פעם שנעשית בו כפרה,  
97 כגון הקטרת קטורת או הזאת דם חטאת. ומחמת כן, היה הממונה  
98 מפריש כל אדם מההיכל ומבין האולם והמזבח קודם ההקטרה,  
99 והמקטיר היה ממתין עד שפרשו כולם. המשנה מבאר כיצד היה  
100 נעשה דין זה: לא היה המקטיר מקטיר, עד שהממונה היה אומר  
101 לו הקטיר, וקודם לכן הממונה היה אומר לנמצאים בהיכל ובאולם  
102 ובין האולם למזבח, לפרוש משם. ורק לכהן הדיוט היה אומר 'הקטר'  
103 לבד, אך אם היה כהן גדול מקטיר, היה הממונה אומר לו 'איש'  
104 כהן גדול, הקטר'. פירשו כל העם – הכהנים והלויים שבעזרה,  
105 מההיכל ומהאולם ומבין האולם עד המזבח. ואזי הכהן הקטיר –  
106 הניח את הקטורת על גבי הגחלים, ולאחר מכן השתתה, ויצא.

### הדרן עלך החלו עולים

# תמיד. פרק חמישי – אמר להם הממונה דף לג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפז

מלא וגדש. שיהא הבין מלא ומתוקן ר"ל הבין שהוא בתוך הכף (והבין בתוך הכף) כדי שלא תתפור הקטרת וכבר ביארנו במסכת כריתות (פ"א) שמקריבין זמינו בכל יום משקל מאה דינרין משקל ג' בבקר ומשקל ג' בערב: ומשולשלת. חתיכה קטנה של בגד ולפיכך אמר שהיו ממלאין הבין קטרת ומכסים (ואתה) במכסה ונותנין על המכסה למעלה מפה קטנה מאד כמין חתיכת בגד ונותן הבין כולו אל תוך הכף ונוטל הכף בידו ועושה בו מה שיתבאר בפרק של אחר זה: כבר נתבאר. בסוף עירובין (דף קד:) מאיזה מקום מן העורה מוציאין שרץ שנמצא במקדש בשבת ובאיזה מקום מניחין אותו עד מוצאי שבת אבל כופין עליו קדירה תרגום סיריתיו פסכרתוניה והאחר קריי פסכרת וכבר נתבאר ברביעין מכפורים (דף מג:) שהמחתה שגורפין בה האש היתה מחזקת (כד' סאים) ומחתה של זהב שמרימין בה היתה של שלש קנים אומר בכל יום חותה בשל ד' קבין ומערין לתוך של ג' קבין והרי הוא מפורק כקב גדולים בלי ספק וכשאינו יום שבת משליכים הגחלים הנופלים בקרקע (אל המוצא היצא מן המזבח) אל נחל קדרון ולתך מדה מחזקת ט"ו סאה וכבר ביארנו שיעור סאה במנחות (דף עז:) כבר נתבאר. בתענית (דף כז.) המעמידות מה הם ואומר שראש מעמד המעמידות באותה שבת כששומע קול המגרפה מעמיד המצורעים שכבר טהרו מצרעתם בשערי המזרח כדי שיהיו מזומנים לזרוק עליהם דם האשם כמו שיתבאר בסוף נגעים:

מלא וגדש קטרת, וכסוי היה לו וכמין ממוטלת היה עליו מלמעלה משנה ה מי שזכה במחנה נטל מחתת הכסף, ועלה לראש המזבח, ופנה את הגחלים הילך [והילך], וחתה (מן המאופלות הפנימיות), ירד ועירן לתוך של זהב, נתפזר ממנו פקב גחלים, והיה מכבדן לאמה ובשבת היה כופה עליהן פסכרתו ופסכרתו, היתה כלי גדול, מחזקת לתוך ושתי שרשרות היו בה אחת שהוא מושך בה ויורד, ואחת שהוא אוהו בה מלמעלה, בשביל שלא תתגלגל ושלשה דברים היתה משמשת. בופין אותה על גבי גחלים ועל השרץ בשבת, ומורידין בה את הדשן מעל גבי המזבח. משנה ו הגיעו בין האולם ולמזבח, נטל אחד את המגרפה, וזרקו בין האולם ולמזבח. אין אדם שומע קול הכירו בירושלים מקול המגרפה ושלשה דברים היתה משמשת כהן ששומע את קולה יודע שאחיו הכהנים נכנסים להשתחוות והוא רץ ובא וכן לוי שהוא שומע את קולה, יודע שאחיו הלויים נכנסים לדבר בשיר והוא רץ ובא וראש המעמד, היה מעמיד את המזמרים בשער המזרח.

## הדרן עלך אמר להם הממונה ברכו

החלו עולים. כבר ביארנו בפרק השלישי שהוא מטיב החמש נרות ויוצא ואחר כך ישוב ויטיב שתי נרות הנשארים ונתבאר שם שחנרות שכתוב עליהן ו' ד' הם הנה שמניח לאחרונה אם מצאם כבויים הרי זה מדליקם ומטיב שלש נרות מהסמוכים אליהם ומניח שתי הנרות המערביות עד שישוב והם שכתוב עליהם א' ב' לפיכך אמר כאן אם מצא עכשיו כשחור אלו ה' נרות דולקין היה מתקן האחת שכתוב עליה ב' והיא המזרחית לעומת האחרת שכתוב עליה א' ומניח שכתוב עליה א' כמו שהוא ר"ל שלא יכבה אותו וידליק אותו שנית אלא מתקנו ומוציא הפתילה ומוסיף שמן והדונוה לזה לפי שמן המערבי והוא שכתוב עליו א' כמו שבארנו ידליק שאר הנרות בין הערבים ולפיכך אם מצא נר מערבי שכבר כבה אז מדישנו ונותן בו פתילה ומדליק אותו ממזבח העולה ולא מן הארות לפי שזה נר מערבי והוא שכתוב עליו א' מדליק ממנו שאר הנרות לכשיכבו והוא כשיכבה אין מדליקין אותו אלא ממזבח העולה וכבר נתבאר בשלישי שכן שיש בו דישון המנורה ונותן אותו על מעלה שניה של אבן שהיא לפני המנורה ונוטלו משם ומוציא: כבר ידעת. שמוזב הקטרת הוא מזבח הזהב שבהיכל שהוא באמצע בין השלחן ובין המנורה כמו שציינו במנחות וכמו שנציר במדות, ופירוש מרדכי שציער ויפרש אותו מזבח: כבר הקדמנו בפרק שלפני זה. שהבין מלא מן הקטרת יש בכף דבר מועט והוא נותן אותו דבר מועט מן הקטרת בחפניו של מקטיר וכן הקדמנו שהמקטיר הקטרת לא הקטיר אותה קודם לכן אמרו לא שנה אדם בה ולפיכך אמר כאן מלמדים אותו הוזר שלא תתחיל מלפניך כדי שלא יתיר

## הדרן עלך החלו עולים

שאינו נשחט אלא בין הערבים ואלו שני גורי עצים אי אפשר שלא יביאו אותם עם התמיד מוסף על עצי המערכה שנאמר (ויקרא ו) ובער עליה הבין עצים ומיעוט הרבה שנים אבל בתמיד של בין הערבים בלבד ידיו שני גורי העצים האלו בידי שני כהנים ולא יעלה אותם כהן אחד שנאמר (שם א) וערכו עצים ואמרו ו"ל כ"מ שאמרו וערכו על תמיד של בין הערבים) הוא כמו שזכרנו כבר בשני מיומא (דף כז.) וכן אמרו (וימא כז) אין מפיסין לתמיד של בין הערבים אלא כהן שזכה

שזכה בו (עריכת יזכה שחרית) אלא לקטרת בלבד שמפייסים לה חדשים (א) עם ישינים בין הערבים כמו שהקדמנו, וכבר אמר בגמ' סוכה (דף נו.) משמר היצא מקריב תמיד של שחר ומוספים ומשמר הנכנס מקריב תמיד של בין הערבים וביזיך אלו ואלו חולקין בלחם הפנים כמו שבאר שם ודע שבין הערבים אי אפשר גם כן בלי דישון מזבח הפנימי וכלי דישון מנורה

כמו שזכרנו בבקר ולפיכך יהיה סדור האמתי היצא מכל מה שאמרנו ועל דעת חכמים כן והוא שאחר הרמת הדין ממזבח החיצון והוא מזבח העולה מסדרין מערכה גדולה ואחר כן מערכה שניה ואחר כן מעלין שני גורי עצים ונותנין אותם על מערכה גדולה ואחר כן מומנים כבש התמיד ואחר כן פותחין שער הגדול כמו שזכרנו ובשעת פתיחתו שוחט התמיד ובאים שתי כהנים להיכל שאחד מהם מדרשן מזבח הפנימי והשני מדרשן המנורה תוך זמן ששוחטין התמיד ונטל דמו במזרק ואינו זורק דמו על גבי מזבח עד שגמר דישון מזבח הפנימי ואז זורק דמו ואחר זריקת דמו מתעסק בהטבת חמש נרות המתעסק בו ומתעסקים האחרים בנייתו התמיד והבאת אבריו לכבש ומליחתם שם כמו שהקדמנו הכל בבת אחת אחר כך מתקבצין בלשכת הגזית וקורין כמו שהקדמנו ואחר כן מביא הקטרת להיכל ומקטיר ואחר כן מטיב שתי נרות הנשארם כמו שהקדמנו ואחר כן מעלין האברים לגבי מזבח ואחר כן הסלת ואחר כן החביתין ואחר כן יין לנסך ובשעת ניסוך היין מתחילים הלויים בשיר ומנגנים בכלים הנזכרים בערכין (דף י) ותוקעין תשע תקיעות בהפסקות כפי הפסקות השיר כמו שיתבאר עכשיו וכשיצא המקטיר מן ההיכל עומד על מעלות האולם עם הכהנים האחרים כמו שיתבאר עד שיגמר העלות האברים למזבח אחר כך מברכין העם ברכת כהנים כמו שיתבאר ושמור הסדר הזה שהוא יוצא מותוך כל מה שנאמר בענין זה במשנה ובהתלמוד:

## הדרן עלך החלו עולים

**בזמן שכהן גדול נכנס להשתחוות שלשה אוזנין בו, אחד בימינו, ואחד בשמאלו, ואחד באבניו טובות ויבין ששמע הממונה קול הגליו של כהן גדול שהוא יוצא הנביא לו את הפרוכת נכנס והשתחוה ויצא. נכנסו אחיו הכהנים, השתחוו ויצאו. משנה ב באו ועמדו על מעלות האולם, עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים, וחמשה בלים בידם הפני ביד אחד והכו ביד אחד, והמחתה ביד אחד, והכוד ביד אחד, וכף וכפיו ביד אחד, וברכו את העם ברכה אחת, אלא שבמדינה אומרים אותה שלש ברכות, ובמקדש ברכה אחת במקדש היו אומרים את השם ככתבו ובמדינה ככניו במדינה, הכהנים נושאים את ידיהם כנגד כתפיהם, ובמקדש על גבי ראשיהן. חוץ מכהן גדול שאין מגביה את ידיו למעלה מן הציץ, רבי יהודה אומר, אף כהן גדול מגביה את ידיו למעלה מן הציץ שגאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. משנה ג בזמן שכהן גדול רוצה להקמיר היה עולה כפכש, והסגן בימינו. הגיע למחצית הככש, אחו הסגן בימינו והעלהו והושיט לו הראשון הראש והרגל וסמך עליהן וזרקן והושיט השני לראשון שתי הידים נותנין לכהן גדול וסמך עליהן וזרקן. נשמת השני והלך לו. וכך היו מושיטין לו שאר כל האברין, והוא סמך וסמך עליהן וזרקן. ובזמן שהוא רוצה, הוא סמך ואחרים וזרקין בא לו להקיף את המזבח מהיכן הוא מתחיל מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, נתנו לו יין לנסך, הסגן עומד על הקרן והסודרים בידו. שני כהנים עומדין על שלחן החלבים ושתי חצוצרות בידם, תקעו והריעו ותקעו באו ועמדו אצל בן ארזא אחד בימינו,**

## הדרן עלך בזמן שכהן גדול וסליקא לה מסכת תמיד

## הדרן עלך בזמן שכהן גדול וסליקא לה מסכת תמיד

ואחד משמאלו, שחה לנסך והניף הסגן בפסודרים, והקיש בן ארזא בצלצל ודברו הלויים בשיר, הגיעו לפרק תקעו והשתחוו העם על כל פרק תקיעה, ועל כל תקיעה השתחוה. זהו סדר התמיד לעבודת בית אלהינו. יהי רצון שייבנה במהרה בימינו, אמן. **משנה ד** השיר שהיו הלויים אומרים במקדש ביום הראשון, היו אומרים לה' הארץ ומלואה תכל ויושבי בה' בשני היו אומרים גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו' בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט' ברביעי היו אומרים אל נקמות ה' אל נקמות הופע' בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עוזנו הרעו לאלהי יעקב' בששי היו אומרים ה' מלך גאות לבש, לבש וגומר. בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת' מזמור שיר לעתיד לבוא, ליום שפולש שבת ומנוחה לחיי העולמים.

**בזמן.** אבנים טובות ר"ל אבני אפור והשתחויה זו לא תהא אלא בהיכל בלי ספק; **באו ועמדו.** רומז אל הכהנים שקראו בלשכת הגזית ואח"כ עשו מן העבודות מה שעשו אחר כך החלו עולים במעלות האולם והראשונים הם חמשה כהנים שזכר אותם ואחר שגמרו עבודתם תחלה ועמדו על מעלות קודם שיגיעו שאר אחיהם העוסקים בהעלות אברי התמיד כמו שנתבאר בסדר שזכרנו ופרשנו הענין שנשאר מן ההלכה הזאת בשביעי מסוטה ושם פירשנו אותו פירוש גמור תדרשנו משם: **הקפה זו אינה מיוחדת לכהן גדול.** אלא כל המקיף המזבח כך הוא מקיף כמו שבארנו בחמישי מזבחים וכבר נתבאר בששי משקלים שהיו במערכו של כבש שתי שלחנות אחד של כסף נותנין עליו כלי שרת ואחר של שיש נותנין עליו האברים והוא שלחן החלבים הנזכר כאן ובחמישי משקלים אמרנו בן ארזא מקיש הצלצל וכבר בארנו בחמישי ממנוחות שהסמיכה לא תהא אלא על החיים וסמיכה זו היא על האברים ולפיכך היא כמו שאמרנו שם משום כבודו של כהן גדול כדי שתהא לו היכרא: **וסודרין.** הם דגלים: כבר נתבאר בגמרא ר"ה (דף לא.) הטעם למה ייחדו אלו המזמורים לאלו הימים ואמרו ביום ראשון לה' הארץ ומלואה לפי שהוא תחלת מעשה בראשית ובשני שבו נחלקו המים והיו השמים תחתיהם ואמר גדול ה' ובשלישי שבו נראית הארץ שעליה יהיה הדרן והדיין אומר אלהים נצב בעדת אל ברביעי שבו נבראו השמש והירח אומר אל נקמות ה' שהוא נוקם מן התועים אחר עבודתם בחמישי שבו נבראו מיני בעלי חיים ויש בזה פלאים מפני החלוק שבמניניהם ותנועתם מעצמם ופלאים אחרים שיש בבעלי חיים אומר הרנינו לאלהים עוזנו לפי שבשעה שרואין אותם משבחים הבורא ומגדלים אותו בששי שבו נשלם מעשה בראשית ונברא האדם גם כן שמבין גדולת הבורא יתעלה אומר ה' מלך גאות לבש:

# תמיד – דף לג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קפט

וְהָעֶלְהוּ – סייע לו לעלות לראש הכבש. עמדו שם הכהנים שהולכו  
את האברים והעלום על גבי הכבש, והושיט לו הכהן הראשון את  
הראש והרגלו של התמיד שהעלה על גבי הכבש, וסמך הכהן גדול  
עליהן – על האברים את ידיו, וירקן על גבי המערכה. לאחר מכן,  
הושיט הכהן השני לראשון את שתי הידים של התמיד, שהולכים  
העולם על גבי הכבש, והכהן הראשון נותן לבכה גדול, וסמך  
עליהן את ידיו וירקן. לאחר מכן נשפט השני והלך לו. וכן – וכסדר  
הזה היו מושיטין לו – לכהן גדול, את שאר כל האברין, שכל אחד  
מהכהנים הושיט את האבר שבידו לראשון, והראשון הביאו לכהן  
הגדול, והוא סמך עליהן את ידיו וירקן. מוסיפה המשנה, ובזמן  
שהוא (והכהן הגדול) רוצה, הוא סמך על האברים, ואחרים  
וירקן אותם, ואינו צריך לזרקם בעצמו.  
לאחר הקטרת האברים היו מנסכים יין בפינה הדרומית מערבית של  
המזבח. המשנה מבארת את סדר ניסוך היין על ידי כהן גדול: לאחר  
הקטרת האברים, בא לו הכהן הגדול להקיף את המזבח בראש  
המזבח, לצורך ניסוך היין. שואלת המשנה, מהיכן – מאיזה צד הוא  
מתחיל להקיף. משיבה המשנה, מקרן דרומית מזרחית, ששם היה  
עומד כשהקטיר את האברים, והמשיך בצד מזרח עד שהגיע לקרן  
מזרחית צפונית, והלך את כל צד צפון, והגיע לקרן צפונית  
מערבית, והלך את כל צד מערב עד שהגיע לקרן מערבית דרומית,  
ששם היו שני ספלים, ובמזרחי שבהם היו נותנים את היין. כשהגיע  
לשם, נתנו לו את היין כדי לנסך, ועדיין לא היה מנסך.  
עתה מבארת המשנה את סדר התקיעות והשירה שהיו נעשים בזמן  
הניסוך: בשעה שבה הכהן הגדול לנסך, היה הספן בא ועומד על  
הקרן שבמערבית דרומית של המזבח, על ידי הכהן הגדול, והספודים  
(דגלים) היו בידו. וכשהיו הכהנים רואים את הספן עומד על הקרן  
והספודים בידו, היו שני כהנים הולכים ועומדין על שלחן החלבים  
– האברים, ושתי חצוצרות של כסף בידם, ותקעו והריעו ותקעו  
כדי שישמעו הלויים ויתקבצו לשיר. לאחר מכן באו שני כהנים אלו  
ועמדו אצל בן ארזא הממונה על השיר, אחד מימינו, ואחד  
משמאלו, כדי לתקוע על כל פרק שבשיר. ואז שחה (התכופן)  
הכהן הגדול לנסך – לשפוך את היין בתוך הספל, ומיד הניף הספן  
שעמד על הקרן בספודים, לסמן ללויים להתחיל בשיר, והקיש בן  
ארזא בצלצל ו–מצלתיים, ודברו הלויים בפיהם בשיר, שהיו שרים  
בשעת הניסוך מזמור מתהלים, כמובא במשנה להלן. וכשהגיעו  
לפרק – מקום שהיו מפסיקים בו, תקעו והריעו ותקעו, והשתחוו כל  
העם שבעודה. וכן היו עושים על כל פרק תקיעה, ועל כל תקיעה  
השתחווהו. מסיימת המשנה, והו סדר התמיד לעבודת בית אלהינו.  
מוסיפה המשנה תפילה, יהי רצון מלפני הקדוש ברוך הוא, שיבנה  
בית אלהינו במקרה בימינו, אמן.

## משנה

במשנה זו מבואר איזה שיר היו אומרים הלויים בבית המקדש בכל  
יום, בעת ניסוך היין שלאחר הקרבת התמיד: איזהו השיר שהיו  
הלויים אומרים במקדש בכל יום. ביום הראשון, היו אומרים את  
המזמור (תהלים כד) 'לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה'  
וגו'. ביום השני היו אומרים את המזמור (שם מח) 'שיר מזמור לבני  
קרח, גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו' וגו'. בשלישי  
היו אומרים מזמור (שם צב) 'מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל  
בקרב אלהים ישפוט' וגו'. ברביעי היו אומרים מזמור (שם צד) 'אל  
נקמות ה' אל נקמות הופיע' וגו'. בחמישי היו אומרים מזמור (שם  
סא) 'למנוצח על הגתית לאסף, הרנינו לאלהים עזונו הריעו לאלהי  
יעקב' וגו'. בששי היו אומרים מזמור (שם אג) 'ה' מלך גאות לבש,  
לבש ה' עו התאזר' וגו'. בשבת היו אומרים (שם אב) 'מזמור שיר  
ליום השבת' וגו'. ופירושו, מזמור שיר לעתיד לבוא, ליום שפולחן  
שבת ומנוחה לחיי העולמים.

הדרן עלך בזמן שבת גדול וסליקא לה מסכת תמיד

## פרק שביעי – בזמן שבת גדול

הפרק שלפנינו מביא את סיום סדר עבודות המקדש בתמיד של שחר.  
נתבארו בו סדר ההשתחוואה, סדר הנסכים וסדר שיר של יום,  
וחילוקי דינים שיש בעבודת התמיד כשהיא נעשית על ידי כהן גדול.

## משנה

במשנה הקודמת נאמר סדר ההקטרה במזבח הקטורת. אחר  
ההקטרה, היה דרכם של כל הכהנים להשתחוות בהיכל, ואם היה  
שם כהן גדול הוא היה נכנס תחילה. משנה זו עוסקת בסדר  
ההשתחוואה שלאחר הקטורת: בזמן שבת גדול נכנס להיכל  
להשתחוות אחר הקטרת הקטורת, שלשה כהנים היו אוזנין בו, אחד  
סומך אותו בימינו, ואחד סומך אותו בשמאלו, ואחד היה עומד  
מאחוריו ואוחז באזניו מובות שעל כתפות האפוד. וכיון ששמע  
הממונה את קול רגליו של כהן גדול שהוא יוצא מן ההיכל אחר  
ההשתחוואה, הניבית לו את הפרוכת התלויה לפני פתח ההיכל  
לצניעות, כדי שיוכל לצאת. ולאחר מכן נכנס הממונה והשתחוה  
ויצא. ולאחר מכן נכנסו שאר אחיו הכהנים, והשתחוו ויצאו.  
משנה ב לאחר הקטרת הקטורת וההשתחוואה, היו הכהנים מברכים  
את ישראל בברכת כהנים. משנתינו מבארת את סדר  
הברכה:

באו שלשת הכהנים שעבדו בקטורת, המקטיר והזוכה במחתה ומי  
שהחזיק את הכף, ועמדו על המעלות (ומדרגות) שהיו לפני האולם,  
ועמדו הראשונים הם שני הכהנים שזכו בדישון מזבח הפנימי  
ובדישון המנורה, לדרום שלשת אחיהם הכהנים, ושמשה בליים היו  
בידם של חמשת הכהנים הללו, הפני ביד של אחד מהם, הוא  
המדשן את המזבח הפנימי, והכו ביד אחד, הוא המדשן את  
המנורה, והמחתה ביד אחד, הוא הכהן שהביא את המחתה מלאה  
בגחלים, והפך ביד אחד, הוא הכהן שהקטיר את הקטורת, וכן  
וכפיו ביד אחד, הוא הכהן המסייע למקטיר. והניחו את הכלים  
מידם. ועמדו כל הכהנים וברכו את העם ברכת כהנים בפרכה  
אחת, היינו שבירכו את שלשת הברכות האמורין בתורה (במדבר ו

כז–) יברכך וגו' יאר וגו' ישא וגו', בלא הפסק.  
המשנה מבארת את חילוקי הדינים שיש בין ברכת כהנים שבמקדש  
לברכת כהנים שבשאר מקומות. מבארת המשנה: גם בשאר המדינה  
היו הכהנים מברכים ברכת כהנים, אלא שבמדינה אומרים אותה  
שלש פרקות, היינו שמפסיקים בעניית אמן בין כל ברכה וברכה.  
ובמקדש אומרים אותה פרקה אחת בלא הפסק.  
עוד חילוק יש, שבמקדש היו אומרים את שם השם שבברכת כהנים  
בכתבו – י"ד ה"א ו"ה ה"א, ובמדינה לא היו אומרים אותו ככתבו  
אלא בכניו – אלף דל"ת נו"ן י"ד.

עוד חילוק יש, שבמדינה, בשעת הברכה היו הכהנים נושאים  
(ומגביהים) את ידיהם כנגד כתפיהם, ובמקדש היו נושאים את  
ידיהם על גבי ראשיהם. חוץ מכתב גדול שלעולם אין מנבית את  
ידיו למעלה מן הציון, לפי שכתוב בו 'קדש לה', ואין ראוי שיגביה  
ידיו מעל זה. רבי יהודה חולק ואומר, אף שכתב מנבית את ידיו  
למעלה מן הציון כשמברך במקדש, שגאמר (ויקרא ט כב) 'וישא אהרן  
את ידיו אל העם ויברכם'.

## משנה

לאחר שברכו הכהנים את העם, נטלו את אברי התמיד שהיו מונחים  
על הכבש, העלום למזבח והקריבו. בנוסף, העלו את מנחת הסולת  
והקריבוהו, והכהן הגדול היה מקריב את מנחת החביתין, ולאחר מכן  
היו מעלים את היין ומנסכים אותו. משנתינו מביאה כיצד היה סדר  
הקטרת האברים וניסוך היין כשנעשו על ידי כהן גדול, שהיו  
נוהגים בו כבוד. עוד מביאה משנתינו, את סדר שיר של יום  
והתקיעות שהיו בשעת הניסוך: בזמן שבת גדול רוצה להקטיר את  
אברי התמיד על גבי המזבח, היה עולה בלבש, והספן היה הולך  
בימינו. כשהגיע הכהן גדול למחצית הכבש, אחז הספן בימינו

## פרק ראשון – בשלשה מקומות

מסכת זו עוסקת בתבנית ומידות הבית של בית המקדש, כפי שהיה בבית שני. והתועלת בכך היא, שכשיבנה בית המקדש ידעו לשמור בו אותו התבנית והצורה, כי אותה הצורה מאת ה' היא, כמו שנאמר (דברי הימים א' כח ט) 'הכל בכתב מיד ה' עלי השפיל כל מלאכות התבנית'.

## משנה א

נאמר בתורה (במדבר ג לח) 'והחנים לפני המשכן וגו' משה ואהרן ובני שומרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל, ודרשו (תמיד כו.) מפסוק זה, שצריכים הלוויים והכהנים לשמור בבית המקדש, שמשנה הוא לוי ואהרן ובניו כהנים הם. ושמירה זו לא היתה מפני פחד אויבים ולסטים, אלא כבוד הוא לבית ששומרים אותו, שאינו דומה פלטין שיש עליו שומרים לפלטין שאין עליו שומרים. וממה שנאמר בפסוק זה שלשה פעמים לשון שמירה, 'שומרים' 'משמרת' 'למשמרת', למדו ששומרים הכהנים בשלשה מקומות. וממה שנאמר במשמרות הלוויים (דברי הימים א' כו יז-יח) 'למזבח הלוים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגדה ליום ארבעה ולאפסים שנים שנים, לפרפר למערב ארבעה למסלה שנים לפרפר' למדו (תמיד כו.) שהיו שומרים בבית המקדש בכ"ד מקומות, ושלשה מהם היו שומרים הכהנים, הרי שהיו הלוויים שומרים בכ"א מקומות.

משנתנו מפרטת היכן המקומות בהם היו שומרים בבית המקדש: בשלשה מקומות היו הכהנים שומרים פתח המקדש בלילות. א. בלשכת בית אבטימים. ב. בלשכת בית הניצוי, ולשכות אלו היו בנויות בעלייה שליד שערי העזרה. ג. ובשער בית המוקד וראה איור א. והלוים היו שומרים בעשרים ואחד מקום, חמשה מהם היו על חמשה שערי הר הבית, ארבעה מהם היו על ארבע פנותיו של הר הבית, בכל אחת מן הזויות, והיו השומרים עומדים מתוכו – בתוך הר הבית. חמשה מהם היו על חמשה שערי העזרה, ארבעה שומרים היו על ארבע פנותיה של העזרה, והשומרים על פינות העזרה ועל שערי העזרה היו עומדים מבחוץ – מחוץ לעזרה, והטעם, משום שאסור לשבת בעזרה, ואם היו שומרים מבפנים, אם היו מתעייפים לא היו יכולים לישב. עד כה נמנו י"ח מקומות. וְשומר אחד היה בלשכת הקרן, ושומר אחד היה בלשכת הפרקית, ושומר אחד היה עומד לאחורי בית קדש הקדשים שנקרא בית הכפורת. הרי אלו כ"א מקומות וראה איור ב.

## משנה ב

משנתנו עוסקת עוד בענין השמירה: איש הר הבית – שר היה במקדש שהיה ממונה על כל השומרים, והיה נקרא איש הר הבית, והיה מחזיר על כל משמר ומשמר, לראות שאין השומרים ישנים. ואבוקות היו דולקין לפניו בתוך פנסין שהיו שם, כדי שיראה המשמר שאיש הר הבית בא, ויעמוד על רגליו. וכל משמר שאינו עומד כשבא אליו איש הר הבית, אומר לו איש הר הבית, שלום עליך, ואם אינו משיב לו, ניכר שהוא ישן, והיה חובטו במוקל. ורשות היה לו לאיש הר הבית, להענישו ולשרוף את כסותו. והם – ומי שהיו בירושלים שהיו שומעים את צעקת השומר הנלקה, אומרים מה קול בעזרה, ואומרים להם שהוא קול של בן לוי – שלוקה ובגדיו נשרפו, על שישן לו על משמרו. רבי אליעזר בן יעקב אומר, אכן כך היה מעשה, ויודע אני שכן הוא, שפעם אחת מצאו את אחי אמא שהיה ישן על משמרתו, ושרפו את כסותו.

## משנה ג

המשנה מפרטת את שערי הר הבית: חמשה שערים היו לחומה שהקיפה את הר הבית, שני שערים שהיו נקראים שערי הולדה, היו מן הדרום, והיו שערים אלו משמשין לבניסה מירושלים להר הבית, ויצאה ממנו. והיו נקראים שערי חולדה, על שם חולדה הנביאה שהיתה יושבת שם. שער קיפונים היה מן המערב, ואף הוא היה משמש לבניסה ויצאה. שער מדי היה מן הצפון, ושער זה לא היה משמש כלום. השער החמישי הוא השער המזרחי עליו שושן

הבינה צורה – היתה מצוירת, שכשעלו משושן הבינה לבנות את בית המקדש, צוה אותם המלך לצייר צורת עיר שושן במקדש, כדי שיהא מורא המלך עליהם ויזכרו ימי ישיבתם בה ולא ימרדו במלך, לפיכך צרו אותה על השער המזרחי משערי הר הבית, שבו – שבשער זה (רואה) הכהן גדול שהיה שורף את הפרה האדומה, וכל מסעדיה – הכהנים המסייעים וסועדים את הכהן השורף את הפרה, יוצאים מהר הבית להר המושקה – הר הזיתים, שהיה במזרח הר הבית, ששם היו שורפים את הפרה (ראה איור ג).

## משנה ד

המשנה מפרטת את השערים שהיו בעזרה: שבעה שערים היו בעזרה, שלשה בצפון, ושלשה בדרום, ואחד במזרח. השערים שבעזרה הם, הראשון הוא שער הדלק, ונקרא כן על שם שבו היו מכניסים עצים להדליקם על גבי המערכה. והשער השני לו הוא שער (הקרן) [הכפורת], שבו היו מכניסים את הבכורות של בהמה להקריבם. והשער השלישי לו הוא שער המים, שבו היו מכניסים את הצלוחית של מים לניסוך המים בחג הסוכות (ראה איור ד). השער שבמזרח נקרא שער נקנור, על שם האיש שהביא את השערים מאלכסנדריא שבמצרים. ושער זה היה משמש לכל הכנסות והציאות לעזרה. ושתי לשכות היו לו בצידי שער נקנור, אחת מימינו ואחת משמאלו, לשכה אחת היתה נקראת לשכת פנחס המלביש, ששם היו בגדי כהונה מונחים, והממונה עליהם היה נקרא פנחס, על שם הראשון שהיה ממונה על כך. ולשכה אחת היתה נקראת לשכת עושה חביתין, ששם היו עושים את המנחת חביתין שהיה הכהן גדול מקריב בכל יום מחציתו בבוקר ומחציתו בערב (ראה איור ה).

## משנה ה

ממשיכה המשנה לפרט את השערים שבעזרה: והשערים שבעזרה הם, הראשון הוא שער הניצוי, ובמין אבסורה היה, שמשני צידי השער, היו יוצאים שני כתלים מכותל העזרה לצד הר הבית, ותקרה היתה על גבי כתלים אלו, ועליה היתה פנויה על גבי, בתקרה שהיתה על גבי אותם כתלים, ועליה זו נקראת בית הניצוי, ששם היו הכהנים שומרים. שבשער זה היו הכהנים שומרים מלמעלה בעליה, והלוים היו שומרים מלמטה. ופתח היה לו באחד מן הכתלים שבאכסדרה, שפתחו היה לחיל. השער השני לו הוא שער הקרן, שבו היו מכניסים את קרבן התמיד. והשער השלישי לו הוא פתח ללשכה שנקראה בית המוקד, על שם שהיו עושים שם מדורה גדולה שיהיו הכהנים מתחממים שם, ובית המוקד היה לו שער נוסף לחוץ לעזרה (ראה איור ט).

## משנה ו

המשנה מפרשת את צורת בית המוקד: ארבע לשכות היו בתוך בית המוקד, בקיטונות פתוחות למרקלין – כחדרים קטנים הפתוחים לחדר הגדול. שתיים מאותן לשכות, אלו שהיו בצד דרום, היו בנויות בקנורש – במקום שהיה קדוש בקדושת העזרה, ושתיים מאותן לשכות, אלו שהיו בצד צפון, היו בנויות בחול. וראשי פישפושין מבדיל בין קנורש לחול – והתכות עצים היו קבועות שם ברצפת הלשכה, להבדיל בין המקום הקדוש בקדושת העזרה, לבין מקום שאינו קדוש בקדושת העזרה, כדי לידע עד היכן מותר לישב, והיכן מותר לאכול קדשי קדשים (ראה איור י).

מבררת המשנה: ומה היו משמשות אותן ארבע לשכות. מבאר המשנה: לשכה מערבית דרומית, היא היתה לשכת קרן, ששם היו נמצאים טלאים שמבוקרים ובדוקים ממום שראויים להקריבם לקרבן התמיד. לשכה דרומית מזרחית, היא היתה לשכת לחם הפנים, שבה היו עושים את לחם הפנים. לשכה מזרחית צפונית, בה גזו בני השמונאי אחר שגברה ידם על היוונים, את אבני המזבח ששקצו מלבי יון על ידי שהקטירו עליהם לעבודת כוכבים. והלשכה הצפונית מערבית בה הכהנים שארע להם קרי בשנתם, יורדים למחילה שתחת העזרה והולכים לבית המבילה.

מדות. פרק ראשון – בשלשה מקומות דף לך עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצא רבי שמעיא

**משנה א** שומרים בבית המקדש – בלילות. בבית אבנים – שם מפטמן את הקטורת. ובית הניצוץ – מפרש לקמן, עליה בנויה על גבה – שערי עזרה הכתנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה, אותן ליום שבמשמר השומרים את העזרה, והם למנץ עם עשרים ואחד מקום שהלויים שומרים בשערי הבית ובשערי העזרה, כמפורש. ובבית המוקד – באותן שתי לשכות שהיו לבית המוקד הבנויות בקדש, כדתנן לקמן. ובשתי לשכות הבנויות לו בחיל הלויים שומרים מבחוץ. **המשנה** – שומרים ליום על חמשה משערי הר הבית, יש לו חמשה שערים המנויים לפנינו. **ארבעה** – שומרים על ארבע פינותיו של הר הבית מתוכן, כלומר, (אלון) ואלו מתוכן שומרי הפינות.

ושומרי השערים בתוך החומה היו יושבין, שכן כל אדם רשאי לישב שם. **המשנה** – שומרים ליום על חמשה משערי העזרה. שבעה שערים מונה לקמן בעזרה, מפרש במסכת תמיד (כ"א), שנים מזן היו תכופין לשאר השערים, שאין צריכין שימור אלא לחמשה שערים (ומדובקסין) (מרוחקים).

**ארבעה שומרים על ארבע פינותיה של עזרה מבחוץ** – כלומר, אלו ואלו מבחוץ היו עומדים חוץ לעזרה, שהרי אין ישיבה בעזרה, ולא היו יושבים מבפנים – הרי ששנה עשר שומרים בק שער ופינה, ושלשה מוסיף עוד אחד כ"ר. **משנה ב** איש הר הבית – ממונה על כל משמר ומשמר מהשומרים בעזרה. בן לוי לוקח – מאותן השומרים.

**משנה ג** חמשה שערים היו להר הבית – לחומת עזרת נשים המקפת כל ההר לפנים מן החיל. שני שערי חולדה – כך שמו. וקפונום – שם השער. מדי – ברליה, והוא שער לא היה משמש כלום, שום יצאה וביאה, אלא בעל קרי היה יוצא בו, לרבי אליעזר בן יעקב, כדמפרש בשילוח פרקין. שער המזרחי – שבחומת עזרת נשים, שהכל נכנסין דרך שם לכל העזרות, ועל אותו השער שושן הבירה צורה. צא ולמד במסכת יומא. שבו – בשער המזרחי, כן הו' שורף הפרה וכל מסעדיה העוסקים, יוצאין דרך שם להר הזיתים שבמזרח, שהוא כנגד אותו שער. וכבש היו עושין מהשער להר,

מפני קבר התהום. **משנה ד** שבעה שערים היו בעזרת ישראל. "שער נקנור" – הוא "שער האיתוך", והוא משמש כל כניסה ויציאה של עזרה הגדולה. "איתוך" – לשון ביאה, כמו "אתא בוקר" (ישעיה כ"א). **המלביש** – בגדי כהונה מנוצן שם.

**משנה ה** בית המוקד – היה כולו בחיל, שכן זקני בית אב ישינים שם, אלא הלשכות שלו חצין בחול וחצין בקדש. **ו** לשכת קרבן – שהיו שם טלאים המבוקרים. **משנה ז** לבלוש את העזרה – כדתנן במסכת תמיד (כ"א): "נטל את המפתח ופתח את הפשפש", שנכנס מבית המוקד לעזרה. היה בודקין והולכין. הגיעו אלו באלו, אמרו "שלום, הכל שלום", כלי השרת מוצאין כתיקונן. **משנה ח** בית המוקד כיפה – בכיפה היה עשוי. ובית גדול והיה מוקף רובדין של אבן – רצפה חלקה וגבוה לשכב שם. איש כסותו בארץ – כר וכסת שלו שטוח בקרקע, שלא על הרובדין העשויין לזקנים, וישן על הארץ. **משנה ט** אמה על אמה – בארץ, וטבלא עליו. הגיע זמן הנעילה – שעת הגפת דלתות הנביה את

**המטבא** – הכוון השוער. מן השלשלת – בשלשלת היו תליות. ונעל הכהן מבפנים כל השערים שיש בו לנעול. ובעודו עוסק בנעילת שערים בן לוי ישן לו מבחוץ. גמר – הכוון מלנעול, והחזיר המפתחות לשלשלת החזיר והטבלא למקומה, ונתן בן לוי כסותו עליה. חזר וישן לו. מסיבה ההולכת תחת הבירה – תחת המוקד. במה ששואלין – (צריך להיות: שעולין) עליו, וגבוהין משולי החיל, שהרי מחילות לא נתקדשו. במסיבה ההולכת תחת החיל – במה שהוא גבוה מרגלי ההר. והולך לו כסדי – שער (הדרום) והצפון) שלא היה משמש כלום.

הדרן עלך בשלשה מקומות

## בשלשה

מקומות הפהנים שומרים בבית המקדש: בבית אבנים, ובבית הניצוץ, ובבית המוקד. והלויים בעשרים ואחד מקום: **המשנה** – על המשנה שערי הר הבית, **ארבעה** – על ארבע פנותיו מתוכו, **המשנה** – על המשנה שערי העזרה, **ארבע** – על ארבע פנותיה מבחוץ, **ואחד** – בלשכת הקרבן, **ואחד** – בלשכת הפרוכת, **ואחד** – לאחורי בית הכפורת. **משנה ב** איש הר הבית היה מחזיר על כל משמר ומשמר ואבוקות דולקין לפניו. וכל משמר שאינו עומד, אומר לו איש הר הבית "שלום עליך". נכיר שהוא ישן – חובטו במקלו. ורשות היה לו לשרוף את כסותו. והם אומרים: מה קול בעזרה? – קול בן לוי לוקח ובגדיו נשרפים, שישן לו על משמרו. רבי אליעזר בן יעקב אומר: פעם אחת מצאו את אחי אבא ישן, ושרפו את כסותו. **משנה ג** המשנה שערים היו להר הבית. שני שערי חולדה מן הדרום – משמשין כניסה ויציאה. קפונום מן המערב – משמש כניסה ויציאה. מדי מן הצפון – לא היה משמש כלום, שער המזרחי עליו שושן הבירה צורה – שבו בהן גדול השורף את הפרה וכל מסעדיה יוצאים להר המשנה. **משנה ד** שבעה שערים היו בעזרה, שלשה בצפון, ושלשה בדרום, ואחד במזרח. שפדרום – שער הדלק, שני לו – שער הקרבן, שלישי לו – שער המים. שפמזרח – שער נקנור. ושתי לשכות היו לו, אחת מימנו ואחת משמאלו, אחת – לשכת פנחס המלביש, ואחת – לשכת עזשה חביתין. **משנה ה** ושפצפון – שער הניצוץ, וכמין אכסדרה היה, ועליה בנויה על גביו, שהכהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה. ופתח היה לו לחיל. שני לו – שער הקרבן, שלישי לו – בית המוקד. **משנה ו** ארבע לשכות היו בבית המוקד, בקיסטנות פתוחות למקללין, שתיים בקדש ושתיים בחול.

וראשי פשפשין מכדיל בין קודש לחל. ומה היו משמשות? מערבית דרומית – היא היתה לשכת קרבן. דרומית מזרחית – היא היתה לשכת לחם הפנים. מזרחית צפונית – בה גזזו בני השמונאי את אבני המזבח ששקצו מלכי יון. צפונית מערבית – בה יורדים לבית המבילה.

משנה ז

הדרן עלך בשלשה מקומות

**משנה א** הר הבית היה כו' – הר המוריה שעליו הבית בנוי. רובו מן הדרום. רובו של בנין בדרום ההר, שבדרום ההר היה רוב תשמיש העזרה. לא מן המזרח – פחות מן הדרום במזרח, שתשמיש המזרח מועט מתשמיש הדרום, ותשמיש הצפון פחות משל מזרח. ומועט שבכולם – במערב, שאין תשמיש היכל כל כך. ולבי מגמגם בלשון. **משנה ב** מה לך מקור לשמאל – שואלין לו. וזה משיב "שאיני אבל". והם עונים "השוכן...". וכן "שאיני מנודה". **משנה ג** לפני מננו – מכויל חומת הר הבית. כורג גובה עשרה טפחים מקלעות עצים כגון \*לט"ש ארוגות זו על גב זו באלכסון, כעין שמסרגין את המטות. שלש עשרה השתחוואות – על דגס שזכו לגודרה. לפני מננו – מן הסורג. החיל עשר אמות

**משנה ז** שנים שערים היו לבית המוקד, אחד פתוח לחיל ואחד פתוח לעזרה. אמר רבי יהודה: זה שהיה פתוח לעזרה – פשפש קמן היה לו, שבו נכנסין לבלאש את העזרה. **משנה ח** בית המוקד – כיפה, ובית גדול היה, מוקף רבידיו של אבן. וזקני בית אב ישנים שם ומפתחות העזרה בידם, ופרחי כהונה איש פסותו בארץ. **משנה ט** ומקום היה שם, אמה על אמה, ומבלא של שיש, ומכפת היתה קבועה בה, ושלשלת שהמפתחות היו תלויות בה. הגיע זמן הנעילה – הגביה את המבלא בפופעת, ונטל את המפתחות מן השלשלת, ונעל הכהן מפתחיו, וכן לוי ישן לו מפתחו. אמר מלנעול – החזיר את המפתחות לשלשלת ואת המבלא למקומה, נתן פסותו עליה, ישן לו. אירע קרי באחד מהם – יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הכירה, והנרות דולקים מכאן ומכאן, עד שהוא מגיע לבית המבילה. רבי אלעזר בן יעקב אומר: במסיבה ההולכת תחת החיל יוצא והולך לו בפדי.

## הדרן עלך בשלשה מקומות

**משנה א** הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. רובו מן הדרום, שני לו מן המזרח, שליש לו מן הצפון, מיעוטו מן המערב. מקום שהיה רוב מדתו, שם היה רוב תשמישו. **משנה ב** כל הנכנסין להר הבית, נכנסין דרך ימין, ומקיפין ויוצאין דרך שמאל, חוץ ממי שאירעו דבר, שהוא מקור לשמאל. "מה לך מקור לשמאל?" – "שאיני אבל", – "השוכן בבית הזה ינחמד". "שאיני מנודה" – "השוכן בבית הזה יתן בלבד ויקרבה", דברי רבי מאיר. אמר לו רבי יוסי: עשיתם כאילו עברו עליו את הדיו? אלא "השוכן בבית הזה יתן בלבד ותשמע לדברי הכהן ויקרבה".

**משנה ג** מקורות – הלשכות האלה, אלא כמין חצרות הן, וכן הן עתידות להיות – וכמון של יחזקאל לעתיד לבא, חצרות בלא תקרה, כדי לבשל בתוכן את זבח העם שלמי התודה ואיל נזיר, ככתוב במשנה: "ויציאני מחצר הפנימית" – היא עזרת ישראל, אל החצר החיצונה – היא עזרת נשים. וחומה גבוהה היתה שם בין שתי שערים אלים ואולמים, כמו שכתוב, אלא שאין מקורות. ואומר אני: מה לשון "קטורות" – "מקטרן" תרגום "קטור", העשן של המבשלים עולה למעלה, שאין על גביהן תקרה, היא מרפסת המהלכת סביב כל החצר החיצונה ללשכות אל הרצפה, במקרא מפורש. ולמדנו "קטורות", שעל אותן מקצועי החצר פוסקת אותה הרצפה, כדי להעלות עשן למעלה. היא היתה לשכת המצורעים – ששם היו טובלים יתכן להכניס ידיהם לבהונות להוות עליהן מדם האשם והשמן, שכל הנכנס לעזרה טען ביאת מים, והלשכה לא תקרשה. וחלקה היתה – כל חומת העזרה החיצונה פנויה מכולה באשונה, ולבסוף הקיפה בסיטרא. וזיון וזיונותא נעצו בחומה, ובנו עליה תקרה ומרפסת לצורך שמחת בית השואבה המפורש בסוכה, שלא יתערבו שם אנשים ונשים. מתוכה – מעזרת נשים לעזרת ישראל. עומדים בשר – לזים.

**כבר** נתבאר שבית המוקד הוא בית גדול בשעורו והיו בארבע זויות של ארבע אלו הבתים כדמות בתי השנה שיש בטירות המלכים שהוא בית קטן בתוך בית גדול והוא מה שאמר בקישויות הפחותות לטרקלין וכבר בארנו פעמים טרקלין שהוא בית המלכות וקישון מקום בית השנה שישנים בו בזמן הקיץ תרגום קיץ קייטא ולפי שהיו אלו הארבעה לשכות שנים מהם והם מצד העזרה קדש ושנים חול עשו בקרקעיתם ממעל שבכות להבדיל קרקע השנים של הקדש מקרקע שנים של חול ופשפש הוא דבר קטן מפסיק מעקב נקבים קטנים לפעמים עושים אותו מקנים ומנקרא מבכאב בל ערב אצל ההמון ולפעמים עושים מעצים ונקראים אצלנו שבכות ולפעמים עושים בדים על אותו הצורה מאיזה דבר שיהיה והוא נקרא פשפש ולפיכך אין לנו צריכין לבאר שם זה פעם אחרת להבאר וכבר הקדמנו אותו בשליש מתמיד: ומה שאמר לשכת הטלאים היתה במקצוע צפונית מערבית ונהא אותן בכאן מערבית דרומית ותרצו קושיא זו וענין זה הוא שהיתה נתונה בבית המוקד עצמו מערבית דרומית וכמו שזכר כאן ובשמשערין מקומה לנגד העזרה תהא מן העזרה צפונית מערבית כמו שזכר בתמיד (דף ל) כשנתן אותם בלשכה זו והוא בעזרה והואיל והדבר כן אז תהא לשכת עושים לחם הפנים שהוא רביעית ללשכת הטלאים כמנן תמיד כמו שזכר שם דרומית מזרחית מבית המוקד כמו שזכר כאן ואני ידעתי שאין מבנים זה (בגמרא) אלא מראיתו בצורה וזו היא צורת מקום בית המוקד בעזרה וצורת הארבע לשכות שבו והסתכל בצורה ומה שכתוב בה ויתבאר לך כלל מה שכתוב כאן וזו היא הצורה (א) ומבואר הוא שהלשכה הקרובה בתמיד לשכת המזרחית היא שגגו בה בני חשמונאי אבני מזבח והלשכה שיש בה מדורת האש ששם מתחמם מי שטבל כמו שנתבאר בתחלת תמיד היא נקראת בשליש מתמיד לשכת בית המוקד והוא שאמר כאן עליה שבה יורדין לבית הטבילה ודע זה: **כבר** זכרנו בתחלת תמיד שמבית המוקד היו נכנסים לחפש העזרה כל יום, והיו נכנסין על פתח קטן, וכבר ציינו בצורה זו שהקדמנו השני פתחים אחד בדרומו לצד צפון העזרה ואחר בצפון לצד החיל, כמו שהוא מבואר בצורה. **לפי** הנראה ממשנה זו שיש צריכים מפתחות לסגור הדלתות, והיו מנעול דלתותיהם בלי ספק דומים למנעולים הנקראים בלשון ערבי אקפיל אלול, ובלע"ז קאדיני"ש טורני", שעושים אותם אצלנו ואינם נסגרים אלא במפתחותיהם שבהם נפתחים, וכבר זכרנו פירוש הלכה זו בתחילת תמיד. **רבי** אלעזר בן יעקב אומר שאינו חור טבול יום זה לבית המוקד, אלא יוצא להר הבית, לפי ששדי הוא השער הצפוני מעשרי הר הבית, כמו שזכרנו כבר בפרק זה. ואין הלכה כרבי אלעזר בן יעקב.

## הדרן עלך בשלשה מקומות

**הר הבית וכו'** – אמרו שהעזרה לא היתה באמצע הר הבית, אלא היה הרחוק שיש בין חומת הר הבית ובין חומת העזרה לצד דרום יותר מן הרחוק שיש ביניהן מצד המזרח, והרחוק ממזרח יותר מהצפוני, והצפוני יותר מן המערבי. והגון מציייר עכשיו זה. ואצייר החיל והסורג ועזרת הנשים הנזכרת בכאן בפרק הזה כדי שתהא צורה אחת ולא נצטרך להרבות צורות. וזו היא צורת זה (ב). **פירוש** זה, כגון מי שנכנס על שער שושן הבירה אינו הולך לצד שער הנחלה, אלא לצד שער שדי, וכן תקיש לכל הכנס על שער מהשערים. וענין "כאילו עברו עליו את הדין" – שעברו חק ועינים, אין חוששין לדינים, אלא פוסקין עליו שחטא ונתחייב אצלם נידוי. ודברי רבי יוסי אמת. **שוארם**

## הדרן עלך בשלשה מקומות

### פרק שני – הר הבית

פרק זה עוסק בפירוט הר הבית והעזרות, מידות גובה הכתלים ושיעור הפתחים, מידות העזרות והלשכות שהיו בהן.

### משנה א

משנתנו מפרטת את גודלו של הר הבית, והיכן בתוכו היה מקום העזרה: **הַר הַבַּיִת הָיָה רִיבוע שְׁגוּדְלוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה**. רובו – רוב בנין הלשכות שהיו בהר הבית היו מן הדרום – בצדו הדרומי של הר הבית, שני לו מן המזרח – וצד מזרח של הר הבית היה השני לצד דרום במספר הלשכות שהיו בו, שלישי לו מן הצפון – וצד צפון היה השלישי לאחר דרום ומזרח במספר הלשכות שהיו בו, מיעוטו מן המערב – ובצד מערב היו רק מעט מהלשכות שהיו בהר הבית. מקום שהיה רוב מדרתו – רוב בנין הלשכות, שם היה רוב תשמישו של הר הבית, כי רוב תשמישו של הר הבית הוא בלשכות.

### משנה ב

כָּל הַנִּכְנָסִין לְהַר הַבַּיִת, הֵיוּ נִכְנָסִין דֶּרֶךְ יָמִין, כלומר שאם הוא רוצה לפנות לאחד מן הצדדים, אף אם צריך היה לצד שמאלו של הדר או של העזרה, ושם קרוב הוא יותר למקום כניסתו, אינו יכול לפנות אלא לצד ימין, שכלל הוא במקדש, שכל פינות שאתה פונה, אינן אלא לימין. וכשהם רוצים לצאת, מקיפין סביב העזרה, ויוצאים דרך המקום שהיה בצד שמאל כשנכנסו לעזרה, שמוכרחים הם לפנות לאחד מהצדדים, שאינם יכולים לחזור על עקבם, כדי שלא יהיו אחוריהם לצד ההיכל, ואסור לפנות אלא לצד ימין. חוץ מפי שארעו דבר ונעשה אבל או שנידוהו, שהוא מקיף לשמאל, וכיון שהיו רואים שהוא מקיף דרך שמאל, היו שואלים אותו מה לך מקיף לשמאל, ואם הוא אבל אומר להם שאני אבל, והם אומרים לו, השוכן בבית הזה נהנה. ואם הוא מנודה, אומר להם שאני מנודה, והם אומרים לו, השוכן בבית הזה יתן (בלבד) [בלבד] של חביריך המנדים אותך ויקרבוך, דברי רבי מאיר. אמר לו רבי יוסי, בלשון זה עשיתם את חביריך כאלו עברו עליו את הדין – כאילו עשו שלא כדין במה שנידוהו, שלכן מתפללים שישוּבוּ בהם ויקרבוהו, והרי זה ודאי אינו כך שאם נידוהו כדין אין להם להתפלל עליו, שהרי כדין הם עושים, אלא אומרים הם לו בלשון זה, השוכן בבית הזה, יתן בלבד ותשמע לדברי חבריך, ואז יקרבוך, ומזה משתמע שהוא עשה שלא כדין, ועל כך היו מתפללים עליו שישמע לדברי חביריו.

### משנה ז

במשניות אלו ממשיך התנא לעסוק בתיאור צורתו של בית המוקד: **שְׁנַיִם שְׁעָרִים הָיוּ לְבֵית הַמוֹקֵד, שַׁעַר אֶחָד שִׁבְעֻפִּין, הָיָה פֶתוּחַ לְחֵיל, וְשַׁעַר אֶחָד שְׁבָדְרוֹם, הָיָה פֶתוּחַ לְעֹזְרָה. אֲמַר רַבִּי יְהוֹדָה, זֶה שֶׁהָיָה פֶתוּחַ לְעֹזְרָה, פֶּשֶׁשׁ – (פתחו) קָמָן הָיָה לוֹ בְּתוֹךְ הַשַּׁעַר הַגָּדוֹל, שֶׁבּוֹ נִכְנָסִין בְּכָל בּוֹקֵר לְבָלוֹשׁ אֶת הָעֹזְרָה – לַחֲפֹשׁ אֶת הַכֹּלִי שֶׁרַת שִׁבְעוֹרָה, אִם הֵם עוֹמְדִים בְּמִקְוָם (ראה איר א).**

### משנה ח

**בֵּית הַמוֹקֵד הָיָה עֲשׂוּי בְּצוֹרֶת כִּיפָּה, דְּהֵינּוּ שֶׁתִּקְרָתוֹ הָיְתָה כְּמִין חֲצִי עֵיגוֹל, וּבֵית גָּדוֹל הָיָה (ראה איר ב). וְהָיָה מוֹקֵף מֵתוֹכּוֹ בְּרוֹבְרִין – מַעֲלוֹת שֶׁל אֶבֶן, שִׁבְהֵן הָיוּ עוֹלִים לֹאֲצַטְבָּאוֹת שֶׁהָיוּ שָׁם, וְיִקְנִי בֵּית אֵב שֶׁל הַכְּהֻנִּים שֶׁהָיָה עוֹבֵד לְמַחֵר בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ יֹשְׁבִים שָׁם בְּאוֹתוֹ אֲצַטְבָּאוֹת. וּמִפְּתָחוֹת הָעֹזְרָה הָיוּ בְּיָדָם – בְּרִשְׁתָּם שֶׁל אוֹתָם זִקְנִים. וּפְרָחֵי כְּהֻנָּה – וְכַהֲנִים בְּחוּרִים שֶׁהִתְחִיל שַׁעַר זִקְנָם לְצֻמָּה, שִׁכְבַּר הִגִּיעוּ לְכָלֵל עֲבוֹדָה, לֹא הָיוּ יֹשְׁבִים עַל אוֹתָם רוֹבְדִין, אֲלָא הָיָה מְנִיחִים אִישׁ אֶת כְּסוּתוֹ בְּאַרְיֵן, וְהָיוּ יֹשְׁבִים עֲלֵיהֶם. וְמָה שֶׁהָיוּ יֹשְׁבִים שָׁם, הוּא כְּדֵי שִׁיחִיו מְזוּמָנִים לְעִבּוּדָה לְמַחֵר.**

### משנה ט

וּמִקְוָם עֲמוּק כַּעֲזִין גּוֹמָא הָיָה שָׁם בְּבֵית הַמוֹקֵד, שֶׁהָיָה גָדוֹל אֲמָה עַל אֲמָה, וּמִטְבֵּלָא שֶׁל שֵׁשׁ הָיְתָה מוֹנַחַת עַל אוֹתוֹ מְקוֹם, וְלֹא הָיְתָה מְחוֹבֶרֶת בְּסִיד וּבִנְיָן כְּשֶׁאֵר הַבֵּית, וּמִצְבַּעַת הָיְתָה קְבוּעָה בָּהּ בְּטַבְּלָא זֶה מַצְדָּה הָעֵלְיוֹן, וְשִׁלְשֻׁלָּתָהּ – (שרשרת) הָיְתָה קְבוּעָה בָּהּ בְּצַדָּה הַפְּנִימִי שֶׁלִּפִּי הָרִצְפָּה, שֶׁהִמְפָּתְחוֹת שֶׁל הָעֹזְרָה הָיוּ תְלוּיוֹת בָּהּ בְּאוֹתָהּ שֶׁלשֶׁלֶת וְרָאָה אִיר ג'. וְכַאֲשֶׁר הִנֵּיעַ וְזָמַן הִנְעִילָהּ שֶׁל דְּלֹתוֹת הָעֹזְרָה בְּעֶרֶב, הִנְבִּיָּה הֵכֵחַן הַשּׁוֹעֵר אֶת הַמִּטְבֵּלָא בְּמִצְבַּעַת הַקְּבוּעָה בָּהּ, וְנָטַל אֶת הַמְּפָתְחוֹת מִן הַשִּׁלְשֻׁלָּתָהּ, וְנָעַל הֵכֵחַן בְּמַפְנִים, וְכֵן לֹא שֶׁהָיָה שוֹמֵר בְּשַׁעַר בֵּית הַמוֹקֵד, וְשֵׁן לוֹ לִיד הַשַּׁעַר מִבְּחוּץ, בְּהַר הַבֵּית בְּמִקְוָם שֶׁהוּא שוֹמֵר שָׁם. וְכַאֲשֶׁר זָמַר הֵכֵחַן מְלַנְעוֹל אֶת שַׁעֲרֵי הָעֹזְרָה, הִתְחִיל אֶת הַמְּפָתְחוֹת לְשִׁלְשֻׁלָּתָהּ הַקְּבוּעָה בְּטַבְּלָא, וְהִתְחִיל אֶת הַמִּטְבֵּלָא לְמִקְוָמָהּ, וְנָתַן כְּסוּתוֹ עָלֶיהָ, וְשֵׁן לוֹ. וְאִם כִּשְׁיִשְׁנו הַכְּהֻנִּים אִירַע קָרִי בְּאַחֵר מִקֵּץ, הֵכֵחַן שֶׁאֲרַע לוֹ קָרִי יוֹצֵא מִבֵּית הַמוֹקֵד דֶּרֶךְ הַלְשָׁכָה הַצְּפוּנִית מֵעֶרְבִית, וְהוֹלֵךְ לוֹ בְּמִסְבֵּיכָה – בְּמַחִילָה הַהוֹלֵכֶת תַּחַת הַכִּיפָּה – בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְהַנְּרוֹת הָיוּ דוֹלְקִין בְּמַחִילָה זֶה מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן לְהֵאֵיר לוֹ, עַד שֶׁהוּא מִנִּיעַ לְבֵית הַמִּסְבִּיכָה. וְלֹאֲחֵר שֶׁשְׁעָרָם, הָיָה חוֹר לְבֵית הַמוֹקֵד וְיוֹשֵׁב עִם אֲחֵרֵי הַכְּהֻנִּים, עַד שֶׁנִּפְתְּחוּ הַשַּׁעֲרִים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹאֲחֵר שֶׁטַבֵּל לֹא הָיָה חוֹר לְבֵית הַמוֹקֵד, כִּיּוֹן שֶׁאֵף טַבֵּל יוֹם אֲסוּר בְּכִנְיָסָה לְהַר הַבֵּית, אֲלָא בְּמִסְבֵּיכָה – בְּמַחִילָה הַהוֹלֵכֶת תַּחַת הַחֵיל הָיָה יוֹצֵא, וְהוֹלֵךְ לוֹ מִחוּץ לְהַר הַבֵּית בְּשַׁעַר מְדִי שֶׁהָיָה בְּצֶד צִפּוֹן שֶׁל הַר הַבֵּית.

### המשך מעמוד א

הַנִּשְׁמָה לְמִטָּה דִּיצָא אָדָם, דְּבַעֲלוֹת הַנִּשְׁמָה מִהוּיָתָה לְמִטָּה מְלוּבֶשֶׁת בְּגוּף, לְפַעֲלוֹ הָיָה עוֹסֶקֶת בַּהֲעוּה"ב בְּאוֹפֵן הַתַּעֲסָקוֹתָהּ בַּעוּה"ז וְאִם הָיָה קוֹבֵעַ עֵתִים לְתוֹרָה גַּם שָׁם מְכַנְיָסִים אוֹתוֹ בְּאֵהֶל תּוֹרָה, וְלַעֲבוֹדָתוֹ אִם עֹסֵק בְּעִבּוּדָתוֹ כְּרָאוּי אִזְ הֵנָּה עֲלִייתוֹ עַד עֶרֶב שְׁעוֹלָה בְּעִלּוֹי אַחֵר עִלּוֹי עַד הַנוּעַם וְהַעֲרִיבוֹת דְּעֻצְמוֹת אִישׁ בִּ"ה.

אִמְנָם מַה שֶּׁשּׁוֹאֵל ע"ד מִנְהַגֵּי חֲסִידֵי חֲב"ד שֶׁיּוֹמְצִים הַרוּחָנִים, הֵנָּה כָּל אֵלּוֹ הַמַּעֲלוֹת בְּבַחֲיוֹנוֹת בְּמִדּוֹת וּבְהִנְהָגָה שִׁסּוּפָר וּמוֹנָה בְּמִכְתָּבוֹ, הֵם מִדּוֹת כָּל אָדָם וְאִינֶם מִהַמַּעֲלוֹת

הַמִּיּוּחָסוֹת לְחֲסִידִים, וְכַאֲשֶׁר יִלְמּוּד תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת בֵּין יְבִין וִידַע הוֹרָאָה תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת בְּדַרְכֵי הַחֲסִידוֹת, וְהַשִּׁי"ת יִהְיֶה בְּעֶזְרוֹ בְּגוּרִי.

וְעַל אֲדוֹת הָרַב הַר"ש ש"י צוֹקֶרֶר הֵנָּה בְּמוֹעֵד קַבְלָתִּי הַסְּפָרִים וְגַם עֲנִיתִי לוֹ ע"י מְזִכְרֵי הָרַב רַמ"ל ש"י רַאדְשְׁטִין וְאִפְשָׁר נֶאֱבַד הַמִּכְתָּב, וּבִבּוּאוֹ בַּעֲזֵה"י יָמִים אֵלּוֹ אֲבִיר הַדְּבַר.

יִדִּידוֹ הַדּוּו"ש וּמְבַרְכּוֹ בְּכוּח"ט.

## א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 **כמ** אין צריך לשפוך מכוס המקדש לכוסות יין שלפני המסובין היוצאים ידי חובתן בשמיעה<sup>180</sup> אלא אם כן היו  
2 פגומין שאז הוא צריך לשפוך לכל כוס וכוס קודם שיטעמו הוא כדי שישתו כולם מכוסות שאינן פגומין<sup>179</sup>  
3 שזהו מצוה מן המובחר<sup>178</sup> פ"ג:

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין טעיף כט

## הלכתא רבתא

**פא** ידי חובתן בשמיעה - המסובין יוצאים הן ידי חובת הקידוש והן ידי חובת ברכת הגפן - ואינם מברכים 'הגפן' אלא אם הפסיקו בדיבור<sup>178</sup>.  
**פב** מן המובחר - כן הוא דרך היותר טוב שיתקנו השומעים הכוסות דוקא מכוס המקדש (שהיא בעצמה כוס של ברכה) ולא מיין אחר, והמקדש עצמו לא יוסיף יין בכוסו. אמנם במקום הצורך יוסיף יין בכוסו - או יתקנו כוסותיהם

## ציורים והוספות

178 כן המנהג (כדמשמע בסימן קצ ס"ח), אמנם בבדי השלחן סי' עט ס"ק יט כתב: הביא (מהמט"א סי' תרכ"ה) שהמנהג שכשהמסובין טועמין מברך כ"א בופה"ג לעצמו, ועוד חילק המט"א שם בין אם המקדש מעומד או מיושב, וכיון שמנהגנו שהמקדש עומד בעת הקידוש - יעמדו עמו גם המסובים.  
179 סימן קצ ס"ה: אם לפני המסובין הן כוסות ריקנים - יכול ליתן מכוס הברכה מעט לכל כוס וכוס שלהם אחר שבירך בורא פרי הגפן קודם שתייתו - כדי שיתעצמו מכוס שאינו פגום, ואין בזה משום הפסק בין ברכה לשתיה - כיון שהוא לצורך שתיית המסובים, ומה שהוא מברך הוא כאלו הם מברכים שהרי הם יוצאים בברכתו, וכן אם כוסות שלפניהם מלאים - אלא שהם פגומים יכול לשפוך מכוס שלו לתקנם קודם שישתה.  
180 בבדי השלחן (סימן מו ס"ק לא) דייק כן מסימן קצ ס"ה, והוסיף שמכל מקום גם אם יתקנו הכוס עם יין אחר - נקרא עדיין כוס של ברכה. וכן מנהג העולם להוסיף יין, ולפעמים התוספת מרובה על העיקר ואין מדקדקין בזה.  
181 במנהג כ"ק אדמו"ר בזה ישנם עדויות שונות, וכנראה הם מזמנים שונים: יש שהעידו ששותה בעצמו מהכוס ואח"כ נותן מכוסו לבני ביתו (קובץ הליכות ומנהגי ש"ק ע' 17 בשם משב"ק: אחר הקידוש ה' רבינו מניח הכוס של קידוש על השולחן בעד הרבנית).  
ויש שהעידו שמזג מן הכוס למסובין קודם ששתה בעצמו (קובץ הערות וביאורים תשפ"ד בשם ר"ב קליין, והוא בעיקר לאחר שנת ה'תשל"ח).  
182 כן המנהג הנפוץ אצל אנ"ש לתת למסובים לשתות מהכוס, או מוזגים לכוסותיהם (הריקות) לאחר ששתו בעצמם, ואף שיש מעלה למזוג למסובים קודם שישתה בעצמו, מכל מקום כיון שלפעמים יש מסובין רבים בשולחן, וחלוקת היין מכוס המברך אינה מספיקה, עד שצריך ללהוסיף יין מהקנקן לכוסו ומכוסו לכוסות המסובים. ויין הקנקן איננו כל כך כוס של ברכה, אבל באמת יש כאן חשש גדול יותר, שלכמה דיעות

מיין אחר<sup>180</sup>.

**פג** מן המובחר - סדר שתיית המסובים מכוס של ברכה הנפוץ אצל אנ"ש<sup>181</sup>: שותה מכוסו, ולאחר מכן נותן למסובים לשתות מכוסו<sup>182</sup>, או מוזג לתוך כוסותיהם (הריקות)<sup>183</sup>, וכשמוזג לתוך כוסות המסובים (לאחר שתייתו) - יש לתקן הכוס לאחר ששותה קודם המזיגה לכוסות המסובים.

אין ברכת היין של המברך חלה על היין שבקנקן עד שלפעמים צריך לברך שוב ברכת בורא פרי הגפן וברכתו הראשונה הוי לבטלה (כמבואר בשו"ע ר סי' רו סי"א). ומטעם זה טוב יותר שישתה מיד ואח"כ ימזוג לבני ביתו, ואף אם לא יספיק להם ויוסיף מהקנקן אין בזה שום חשש. אמנם חשש זה הוא רק לכתחלה, שבדיעבד אינו צריך לחזור ולברך (מטעם המבואר שם סי"ב. סדר ברה"ג פ"ט ה"ח. קו"א סי' רעא ס"ק ח).  
חשש נוסף במנהג זה הוא, שבימים שאינה בטהרה אסור לו למזוג יין לכוסה, אפילו אם הוא כוס של ברכה, כמבואר בשו"ע יו"ד סי' קצה סי"ג. ומבואר שם ס"ד שההיתר הוא רק שהיא תשתה משיורי כוסו, או יותר טוב שהיא תמזוג משיורי כוסו לכוסה ותשתה.

ובאמת יש עוד צד היתר, כשיש עוד בני בית, שאז אין הוא מוזג לה כוס המיוחד לה כי אם כוס כללי, והיא שותה אחרי שאר בני הבית (כמבואר שם סי"ג). אמנם אין שום היתר לזה בתקופה הראשונה שאחרי החתונה, שאין עוד בני בית. ואפילו כשיש עוד בני בית, הרי מבואר שם שיש לזהר שלא למזוג לה כוס המיוחד לה, וגם אז יש לזהר שהיא לא תשתה מהכוס ששלח כי אם אחרי שאר בני הבית. וכל זאת קשה מאד להזהר. ואפשר שמחמת כל הטעמים והחששות הנזכרים נהגו אנ"ש במנהג הנפוץ, שכל המסובים יטעמו מכוס של המברך אחרי שיתעם הוא (דובר שלום ע' עט).

אמנם ראה לעיל שבכמה שנים נהג כ"ק אדמו"ר למזוג למסובים קודם ששתה בעצמו, ובקובץ שושנת העמקים (א. ישראל ה'תשמ"ג ע' קמט) מעיד על רנ"ש ששונקין מזקני רבני אנ"ש שנהג כן בשנותיו האחרונות.

183 רבים נוהגים כך ובפרט במקום שיש אורחים או בקידוש בבית הכנסת וכד', אמנם יש להזהר בימים שאינה טהורה שתמזוג היא בעצמה לכוסה או שתשתה משיורי כוסו, כמבואר בהערה הקודמת.

**כג** אחר שקידש על הכוס יטול ידיו לסעודה ויברך על נטילת ידים ואם שכח ונטל ידיו קודם קידוש לא יקדש על היין אלא על הפת לפי שבנטילה זו גילה דעתו שהפת חביבה לו מיין וצריך לקדש על החביב ויש חולקין על זה ואומרים שאפילו לכתחלה יכול ליטול ידיו קודם הקידוש ואין הקידוש מפסיק בין נטילת ידים לסעודה כיון שהוא לצורך הסעודה והעיקר כסברא (הראשונה) [האחרונה] וכן המנהג פשוט במדינות אלו לבד מליל פסח כמו שיתבאר בס' תע"ג ומכל מקום מי שרוצה להחמיר על עצמו שלא ליטול עד אחר הקידוש יפה הוא עושה ואין מוחין בידו על שעובר על המנהג כי יכול לומר אעשה כדברי הכל.

ולדברי הכל אסור למזוג הכוס בחמין אחר נטילת ידים כי צריך דקדוק גדול שלא יחסר ולא יותיר והרי זה הפסק והיסח הדעת ולכתחלה טוב ליהדר שאפילו השפיקה בלבדה מהקנקן לכוס תהיה קודם נטילת ידים:

**כד** המקדש צריך שיטעום מהכוס כמלא לוגמיו ולא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאילו מסלקו לצד אחד בפיו ויראה מלא לוגמיו והוא רובו של רביעית באדם בינוני והגדול לפי גדלו צריך שיהיה כמלא לוגמיו שלו ומכל מקום אין צריך יותר מרביעית אע"פ שעדיין אינו כמלא לוגמיו:

**כה** אם לא טעם המקדש וטעם אחד מהמסובין אם טעם כמלא לוגמיו ממש יצאו כולם ידי חובתן אבל אין שתיית שנים מצטרפת למלא לוגמא לפי שצריך שיהנה אחד מהם משתיית כוס של ברכה ובפחות ממלא לוגמיו אינה נקראת שתייה של הנאה.

ומכל מקום מצוה מן המובחר שיטעמו כולם מכוס של ברכה אבל אין צריך מלא לוגמיו לכולם אך מי שיש לו יין מעט מוטב שיטעום אחד בלבד כשיעור ויניח השאר למחר לקידוש או להבדלה.

והגאונים סוברים שאם לא טעם המקדש עצמו כמלא לוגמיו לא יצא אע"פ שטעמו המסובין כל אחד כמלא לוגמיו וראוי לחוש לדבריהם לכתחלה במה דברים אמורים בקידוש אבל בהבדלה ובשאר כל הדברים הטעונים כוס מודים הגאונים שאפילו

לכתחלה די בטעימת אחד מהמסובין כמלא לוגמיו:  
**כו** קידש על הכוס וקודם שטעם הפסיק בדבור חוזר ומברך בורא פרי הגפן ואינו צריך לחזור ולקדש אבל אם הסיח דעתו משתיית כוס זה (או) שיצא מחדר זה לחדר אחר אע"פ שחזר למקומו צריך לחזור ולקדש ואינו יוצא ידי חובתו בקידוש הראשון כיון שהפסיק בינו לטעימת הכוס בהיסח הדעת (או) בעקירת מקום מחדר לחדר:

**כז** וכן אם נשפך כוס שקידש עליו יביאו לו כוס אחר ויברך עליו בורא פרי הגפן אם לא היה בדעתו לשתות עוד יין אחר הקידוש ואין צריך לחזור ולקדש אם לא הסיח דעתו ולא הפסיק בעקירת מקום ביתיים.

ואם קידש בשחרית על השכר ונשפך הכוס (כיון שנפשו של אדם קצה בשכר בשחרית) יש להקל שאין צריך להביא כוס אחר לברך עליו שהרי יש אומרים שאפילו יוצא ידי חובתו במה שמברך המוציא על הפת כמו שיתבאר בסימן רע"ב]:

**כח** אבל אם קידש על כוס מלא מים כסבור שהוא יין צריך לחזור ולקדש על היין אף אם הוא בענין שאין צריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן כגון שהיה בדעתו לשתות עוד יין אחר הקידוש וכמו שנתבאר בסימן ר"ט דכיון שתקנו חכמים לומר הקידוש על היין וזה אמרו על המים צריך לחזור ולקדש.

ומכל מקום אם בשעה שקידש על המים היה לפניו רביעית יין בכלי אחד על השלחן או על הספסל אצלו מוכן לשתות אזי אינו צריך לא לברכת בורא פרי הגפן ולא לחזור ולקדש אלא ישתה מיד מן המוכן שלפניו שהרי זה כאילו קידש על היין ההוא שאף שכוס של קידוש צריך שיאחזנו בידו מכל מקום אין זה מעכב בדיעבד:

**כט** אין צריך לשפוך מכוס המקדש לכוסות יין שלפני המסובין היוצאים ידי חובתן בשמיעה אלא אם כן היו פגומין שאז הוא צריך לשפוך לכל כוס וכוס קודם שיטעום הוא כדי שישתו כולם מכוסות שאינן פגומין שזהו מצוה מן המובחר:

חלק ב סימן רע"א דיני קידוש שעל היין סעיפים כג"כ

**והנה חו"ה הוא בחינת השתלשלות העולמות, יו"ד חכמה ה' בינה כו'.**

שם הוי' רומז על האור האלקי המאיר בהעולמות, כי בד' אותיות שם הוי' נרמזות העשר ספירות, שהוא בחינת "סדר השתלשלות", דסדר ירידת האור האלקי בכל עולם ממדרגה למדרגה הוא ענין ה"עשר ספירות", שהן עשר מדריגות ובחינות שבאור האלקי, וכל עשר הספירות נרמזות בד' אותיות השם, דאות יו"ד רומזת על ספירת החכמה, אות ה"א ראשונה - ספירת

הבינה, אות ו' - ששת המדות (חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד), ואות ה"א אחרונה - ספירת המלכות.

**ורננו בהוי"ה היינו שממשיכים תוספת אור וגלוי מלמעלה מהשתלשלות בסדר ההשתלשלות.**

וענין "רננו בהוי'", שהיא השמחה בהוי', מורה על תוספת גילוי אור שלא ע"ד הרגיל באותיות דשם הוי' (היינו העשר ספירות).

ועל דרך שמחה גשמית, שמידת השמחה

1 מתעוררת באדם רק בעת שנתוסף אצלו דבר חדש.  
2 למשל: אדם שיש לו פרנסה קבועה אינו מתעורר  
3 בשמחה גלוי' כשמגיעה לו פרנסתו הרגילה, ורק אם  
4 בא לידו סכום גדול שלא ע"ד הרגיל ישמח ותגל  
5 נפשו.

6 וכך הוא למעלה, שענין השמחה והרינה "בהוי"  
7 מורה על תוספת גילוי אור יתירה על הרגיל. שהאור  
8 האלקי שב"סדר השתלשלות" הוא אור קצוב ומדוד,  
9 שבכל מדריגה ומדריגה מתמצם האור ונמדד לפי  
10 ערך ההגבלות והגדרים של המדריגה ההיא, אמנם  
11 בזמן יום טוב (שהוא זמן שמחה ועת רצון למעלה),  
12 נמשכת בסדר השתלשלות "תוספת אור וגילוי"  
13 מלמעלה מסדר השתלשלות, בתוך "סדר  
14 ההשתלשלות". ומתוספת אור זו למעלה, נמשכת  
15 בעולם קדושה יתירה, שזהו ענין קדושת מועד.

16 והנה תוספת אור זה הוא ג"כ בשיעור ומדה, מאחר  
17 שנמשך בהשתלשלות חכמה ובינה ואינו ערוך  
18 למחותו ועצמותו ית' הפשוט בתכלית הפשיטות,  
19 וסדר ההשתלשלות הוא רק כטפה מן הים כו'.

20 אמנם, גם תוספת אור הזאת יש לה שיעור ומידה,  
21 מאחר שנמשך ומתלבש בתוך העולמות דרך ד' אותיות  
22 שם הוי', היינו ע"י התלבשות האור בתוך הספירות  
23 חכמה ובינה וכו' (הנקרא "השתלשלות" כנ"ל), שהן  
24 כוחות מוגבלים, כל ספירה בציור והגדרה שלה, ואין  
25 להן שום ערך ודמיון למהותו ועצמותו יתברך שהוא  
26 "פשוט בתכלית הפשיטות", וכל העולמות כולם אינם  
27 אלא כטפה מן הים אצלו יתברך. וא"כ גם תוספת אור  
28 המאירה בסדר השתלשלות אינה "אין סוף" אלא אור  
29 מוגבל ומדוד.

30 ולכן מצות שמחת יו"ט שנאמר ושמחת בחגך היא  
31 בגבול ומדה, בשלמי שמחה אין שמחה אלא בבשר,  
32 ועכשיו משחרב בהמ"ק אין שמחה אלא בייך,  
33 וברביעית יין יוצא ידי חובת שמחת יו"ט,  
34 שהשמחה היא בגבול ושיעור.

35 מאחר שגם ה"תוספת אור" יש לה שיעור ומידה,  
36 לכן, גם השמחה המתעוררת מחמת תוספת גילוי זו  
37 היא בגבול ומידה, וזהו מה שמצות שמחת יום טוב  
38 היא בגבול ומדה, שיוצאים י"ח מצות שמחה בכזית  
39 מבשר שלמים או רביעית יין (בזמן הזה).

40 משא"כ שמחת פורים שהשמחה גדולה יותר

למעלה מהדעת, עד דלא ידע כו'.

41 והוא מפני ענין המבואר למעלה, שע"י המסירת  
42 נפש שהיה בהם אז כל השנה, שהוא בחינה  
43 שלמעלה מהטעם ודעת, הנה באתערותא דלתתא  
44 ובטול זה הגיעו למעלה מעלה בעצמות אין סוף  
45 ב"ה, שלמעלה מעלה מנדר ההשתלשלות, שאינו  
46 בנדר סובב וממלא כו', שמוזה דוקא נמשך בחינת  
47 המסירת נפש, כנ"ל באריכות.

48 ולכן השמחה מנילוי זה הוא למעלה מהדעת.

49 השמחה של פורים היא למעלה מן הדעת ("עד  
50 דלא ידע"), הן מצד האדם, דמסירת נפש (שזהו ענינו  
51 של פורים) היא למעלה מטעם ודעת כנ"ל, והן מצד  
52 מדריגת האור שנמשך בפורים, ממהותו ועצמותו  
53 יתברך, שהוא למעלה מן הדעת. וזהו גם מה  
54 שהשמחה היא "למעלה מהגבלה ושיעור ומדה כלל,  
55 כי מה שהוא עפ"י דעת יתכן לומר בזה גבול ושיעור,  
56 משא"כ בחינה שלמעלה מהדעת היא בבחינת אין סוף  
57 ממש".

58 והיינו עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי,  
59 כי בהגלות נגלות הארת עצמותו ית' כולם שוים  
60 ממש, וכחשכה כאורה כמ"ש גם חשך לא יחשיך,  
61 וכמ"ש אם צדקת מה תתן לו ורבו פשעיך מה  
62 תעשה לו.

63 ובזה יובן גם מה שאמרו "חייב אינש לבסומי  
64 בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי",  
65 דתמוה כיצד אפשר לומר שאין צריכים להבדיל בין  
66 ארור המן לברוך מרדכי, אלא שבזה רמזו חז"ל איך  
67 שע"י המסירת נפש דפורים ושמחת פורים מגיעים  
68 לעצמותו יתברך, כי בהגלות נגלות הארת עצמותו  
69 יתברך, הרי כולם שוים ממש, וכמ"ש כחשכה כאורה,  
70 דחושך ואור שווים לפניו, וכמ"ש גם חשך לא יחשיך,  
71 ונאמר "אם צדקת מה תתן לו ורבו פשעיך מה תעשה  
72 לו", וכמבואר בכמה מקומות שמצד עצמותו יתברך,  
73 שאינו בגדר העולמות ונבראים כלל, לא שייך לומר  
74 שעבודת הנבראים או העדר עבודתם תתפוס מקום  
75 אצלו יתברך (וכמאמר "וכי מה איכפת לו להקב"ה בין  
76 ששוחט כו' לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את  
77 הבריות"), וזהו "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך  
78 מרדכי".

## ב.

### הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

- 17 מצ"ג שצ"ג בתו"מ א"י לעמוד במקום שבע"ת עומדים  
18 כו' וזהו דמשיח אתא לאתבא צ"ג בתשובה להעלותם יותר  
19 מטעם שא' בזהר דכד אתכפייא סט"א אסתלק יקרא  
20 דקוב"ה כו' אעפ"י שאין שרשם רק מאחוריים דשם  
21 אלקים במ"ח צירופי' האחרונים כו' וזהו הללו את ה' כל  
22 גוים כו' שהן ביטול היש הנפרד מיש דק"נ בע' שרים כמו  
23 שיהיה לע"ל שיהפוך אל עמים כו' והוא כמו ענין  
24 התשובה ממש שגם הרע עצמו נהפך לטוב כו' אז דוקא  
25 יגבר עלינו כנ"י חסדו העצמי' להיות אמת ה' אמתית  
26 פנימית עצמותו בתו"מ בא לידי גלוי למטה כמו למעלה  
27 ממש שז"ש ואמת ה' לעולם ממש והוא העוה"ב שיבא  
28 אמת ה' לעוה"ז כמו שא' ואמ' ביום ההוא הנה אלקינו  
29 זה ממש כו' וזהו שהקדים תשובה למע"ט בעוה"ז דעי"ז  
30 יבא שכר חיי העוה"ב מן המצות שהן מע"ט ובלא תשובה  
31 אין המע"ט מועילים שאינן רק בחי' כלים לבד להשראת  
32 עצמותו ית' וד"ל:
- 1 (ח) והנה ארז"ל דיפה שעה א' בתשובה ומע"ט בעוה"ז  
2 דוקא מכל חיי העוה"ב הרי הזכיר תשובה  
3 קודם למע"ט ומאחר שהמעשה עיקר מטעם הנ"ל דנתב"ס  
4 דוקא למה צריך לתשובה קודם כו' אך הנה אעפ"י  
5 שבודאי נמשך מאמתת אור מוה"ע א"ס ב"ה בתו"מ כנ"ל  
6 הרי צריך להיות זה ע"י התגברות גדולה מרב חסד העליון  
7 שבעצמות ממש שיהי' בא בגלוי כמו שהוא בהעלם  
8 עצמותו ממש דלמת"ב כלל כנ"ל וכמ"ש כי גבר עלינו  
9 חסדו העצמי בהתגברות גדולה הרבה יתר מכפי המדה  
10 הקצובה הבא בסדר השתלשלות דקו"ח כו' ולבא עד  
11 למטה ממש בדרך התלבשות עכ"פ כנ"ל כדי להיות ואמת  
12 ה' לעולם אמתית העצמי' דהוי"ה יבא לגילוי לעולם  
13 למטה כמו למעלה כו' והנה בחי' התגברות רב חסד זה  
14 א"א לבא גם בתו"מ כ"א ע"י הקדמת ענין התשובה דוקא  
15 שהוא היפוך הרע עצמו לטוב שזה עולה למעלה מתו"מ  
16 שאינו אלא להבדיל בין טו"ר כו' ולכן א' דבע"ת גדולים

שער החנוכה

## ג.

### הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

- 9 היינו בחי' גדולה וגבורה כו' וצריך להבין איך שייך לומר  
10 שצריך לגדולה כו' והענין כי הנה יש פלוגתא בין המקובלי'  
11 הראשוני' והאחרוני' הראשוני' קורין מידת החסד בשם  
12 גדולה והאחרוני' קורין אותה בשם חסד והאריז"ל הכריע  
13 שלפני האצ"י נק' בשם גדולה ובאצ"י נק' חסד וזהו הבו גודל  
14 לאלקינו שצריך להמשיך בחי' גדולה בחסד והיינו שצריך  
15 להמשיך ממידות שבכתר לו"א, וזהו בהעלותך את הנרות  
16 כו'.
- 1 והנצח, פי' גדולה היא בחי' אהבה כמ"ש באברהם ואגדלה  
2 שמך שהוא בחי' אהבה כו' ונצח ענף האהבה והוד  
3 ענף הגבורה ושרשם גבוה מבחי' חו"ג כו' שהם בחי' נו"ה  
4 החדשים כמ"ש בלק"ת שה"ש, וזהו בהעלותך את הנרות ויש  
5 בזה ב' פרושי' הא' בחי' העלאה כי לך הוי' הגדולה והגבורה  
6 כו' שמידת הגדו' והג' בטלי' לך ממש כו' כמ"ש במ"א וזהו  
7 בהעלותך את הנרות שצריך להעלות מידות אלו והפי' הב' כי  
8 הנה כתי' הבו גודל לאלקינו שצריכין להמשיך בחי' גודל

בהעלותך את הנרות

## ד.

### הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 4 איך ומה היא, מ"מ הוא מרגיש את נפשו ע"י שרואה את  
5 החיות של הגוף שזהו מהנפש לכן בצאת הנפש מהגוף  
6 נשאר הגוף כאבן דומם, וגם בעודנו חי אינו דומה חיות
- 1 ואע"פ שא"א לראות אלקותו ית' בעין הגשמי מ"מ הוא  
2 ע"ד שהאדם יודע ומרגיש את נפשו אשר בקרבו  
3 ומחי' אותו, הגם שהנפש ג"כ א"א לראות את מהות הנפש

נפשו בכל עת, וכמו כאשר ישן האדם שאז מסתלק חיות  
הנפש מן הגוף ולא נשאר רק קיסטא דחיותא הנה אז כל  
הכחות והחושים אינם נגלים עד"מ כח השכל והראי'  
והשמיעה שהרי בחלום מתחבר שני דברים שרחוקים זה  
מזה בערך, ובשעת השינה נדמה לו שהוא נכון ומתיישב,  
והיינו מפני שאז אינו מאיר השכל שיוכל להבחין שא"א  
לשני דברים האלו להיות יחד, ובהקיצו משינתו אז מתפלא  
בעצמו מה שיוכל להתחבר בחלום כו' והיינו מפני  
שכשניעור משנתו אז תשוב אליו גילוי אור חיות הנפש

בפרטי כל הכחות כו', ועד"ז הוא ממש בחי' הדעת  
באלקות שיש לנשמות דאצי' כמאמר איוב מבשרי אחזה  
כו' וכדאיתא באדר"נ דכל מה שנברא בעולם ברא באדם  
כו' כי האדם הוא עולם קטן ומהאדם יכולים להשיג  
בכללות העולם והיינו מה שאנו רואים שהעולמות הם כמו  
גוף גדול והם חיים וקיימים, והרי חיות זה הוא מאוא"ס  
ב"ה השופע להם בכל עת ובכל רגע והשכלה זו היא  
מושגת לכל אך כשהיא מתקשרת בנפשו שיהי' נקשר  
ונרגש ממנה ממש כאלו רואה זהו הנק' בחי' דעת.

ויקח לו יעקב מקל לבנה

בס"ד פ' ויצא תרל"ב

## ה.

### הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

שזהו ענין הג' פרקין שביד - הזרוע של האדם בגשמיות  
מחולקת לשלשה חלקים וזה מסמל שברוחניות מידת החסד  
כוללת בתוכה את שלשת המאפיינים הכלליים של הספירות  
שחן בחינת חכמה בינה דעת - שכל, חסד גבורה תפארת -  
רגש, נצח חוד יסוד - הביצוע בפועל, שבכל מדה בפרט  
כו', ובמזל - הביטוי של זה בפועל שבכל נתינה והשפעה  
של חסד יש בה את השכל שמחייב השפעת החסד כלומר  
הטעם השכלי להשפעת החסד, שזה החב"ד שכלול במידת  
החסד ועצם החסד שזה הרגש בלב להשפעה ונתינה כנגד  
החג"ת ופעולתו היינו השפעתו בפועל שזה כנגד הנה"י  
המסמל את ההשפעה בפועל כו' וכמו שכתוב במקום  
אחר<sup>58</sup>.

וכל שכן שבחינת המוחין נמצאת גם בבחינת פנימיות  
המדות - שהרי אם יש הארת המוחין בחיצוניות מידת  
החסד כל שכן שיש הארת מוחין בפנימיות מידת החסד,  
וכמו שזה באדם למטה כך בפנימיות המידות שבלב אדם

העליון שזה המידות של עולם האצילות כביכול שהן  
למעלה עדיין מבחינת פעולה כו', שרק כאשר המידות הם  
בבחינת חיצוניות הם יכולות לבוא לידי עשיה ופעולה, ואם  
כן, ודאי שגם בפנימיות המידות הרי שיש בהם מבחינת  
המוחין וההוכחה לזה כמו ויאמר ה' אל לבו<sup>59</sup> שלב הוא  
ענין ההרגשה, והאמירה כביכול אל הלב מבטאת שזהו  
המשכת בחינת המוחין למדות כו'.  
ובמזל כן כפי שבמשל ראינו שיש המשכת החכמה גם  
ברגלים, כך למעלה בספירות יש המשכת הארת ספירת  
החכמה בבחינת המלכות שזהו כמשל כח החילוך שברגל  
שחיא - המלכות בחינת סוף כל דרגין דאצילות כמשל הרגל  
הדורכת על הקרקע, כו'.  
(וגם סיבה נוספת למה המלכות נקראת רגל להיות שבה ועל  
ידה - ספירת המלכות נמשך הגילוי מעולם האצילות בעולם  
שלמטה שהוא עולם הבריאה, וכידוע דמלכות הוא בחינת  
הגילוי לעולמות הנמוכים יותר, אך לא רק המעבר לעולם

מהשפעה זו, אצ"ל בבחינה הא' בחדש שימצא מצד האהבה והשכל  
שעיקר גילוי התענוג הוא בשכל הסמוך וקרוב לו וע"י יומשך במדה  
ההיא, אלא גם בבחינה הב' בעצם מדת הוויתור המוטבע בלב ימצא  
עונג רב בהשלימו טבע מדתו כי התענוג יתפשט במדות שבלב וזה  
שמצינו באע"ה שנצטער כשלא היו לו אורחים שאין זה מצד עצם  
מדת החסד בלבד כי טבע המדה ההיא לחוס על דל כשרואה אותו  
אבל למה יצטער אם אינו רואהו אלא שזהו מצד התענוג שמתלבש  
במדת החסד בהיותו יוצא לפועל וכשלא תצא לפועל יחסר העונג  
ומחמתו יבא הצער שהוא היפוך העונג כו', אבל יש בחי' שלישית  
והוא בחי' חסד הבא בדרך נצחון שמנצח עצמו ועומד על נפשו להיות  
מוותר הגם שאין בלבו כ"כ לוותר לא מצד אהבה לזולתו ולא וותרנות  
טבעית אלא דרך ניצוח ואכפאי לבד ובוזה אין התלבשות התענוג  
והארת פנימי' הנפש כלל כ"א בחי' חיצוני' לנצח בלי טעם כלל.

59. בראשית ח, כא.

58. ראה לדוגמא מצוות גיד הנשה בדרך מצוותיך, לכ"ק הצמח  
צדק: ודרך כלל נחלקו לג' בחי' ראש תוך סוף סת"ר שהם חב"ד בחי'  
ראש וחג"ת בחי' תוך ונה"י בחי' סוף, והוא עד"מ מדת החסד שהוא  
ימצא מצד האהבה שאוהב לזולתו הרי האהבה היא פנימיותו של אותו  
החסד ששופע לזולתו כי היא סיבות ונקראת מוחין של החסד כלומר  
בחי' טעם למציאת החסד היא האהבה הבאה מאיזו טענה שכלית  
ונק' חב"ד שבחסד, והחסד עצמו שהוא הוויתור של ההשפעה הוא  
בחי' חסד שבחסד שהוא מהות מדת החסד וכמו שאנו רואים שימצא  
שלא מצד אהבה וטענה כלל כי גם שאינו אוהבו ואין לו היכרות עמו  
כלל ישפיע לו רב טוב מצד מהות טבעיות חסדו לוותר בטבעו משלו  
כמו שמצינו באע"ה שנתן ממון ורב טוב גם לערביים הגם שבדאי  
לא הי' אוהב אותם כלל, וזוהי מדרגה השנית שבמדות, והמדרגה  
השלישית היא הנק' נצח ענף החסד, והענין כי הנה בב' בחי' החסד  
הנ"ל ימצא בהם הארת פנימי' הנפש והוא התענוג שתתענג הנפש

1 נמוך יותר נעשה על ידי המלכות אלא שגם הגילוי בעשר  
2 ספירות גופא שבעולם האצילות מחספירה העליונה אל  
3 התחתונה הוא על ידי המלכות שהרי כל ספירה כלולה מכל  
4 הספירות והמעבר מאור החכמה לאור הבינה למשל נעשה  
5 על ידי הדרגה התחתונה שבחכמה שהיא המלכות שבה בו',  
6 ועל שם זה נקראת רגל שבה ועל ידה הולך האדם ממקום  
7 למקום בו'), ולכן ספירת המלכות שגורמת את המעבר  
8 מעולם עליון לעולם תחתון נקראת רגל.  
9 הנה גם בבחינת המלכות שהיא במשל הרגל יש בזה גם כן  
10 בחינת המוחין בו', שזהו ענין חכמה דמעשה בראשית -  
11 החכמה של ה' עצמו היא הרבה למעלה מכל התייחסות  
12 לנבראים ולעולמות, וכל ההתייחסות לעולמות נקראת אצל  
13 הקב"ה 'רגלים' כלומר ענין של השפלה וירידה מעצמותו,  
14 ולכן החכמה של ה' שנמצאת בבריאת העולם היא נקראת  
15 חכמה שברגלים — "חכמה דעשיה" - דכולם בחכמה

16 עשית<sup>60</sup> - כלומר על ידי ספירת החכמה נעשתה כל הבריאה,  
17 אף שהחכמה עצמה היא הרבה מעבר לעולם כנוצר לעיל,  
18 וכידוע שהתורה (חכמה) קדמה לעולם אלא הכוונה  
19 שמהחכמה נמשכה הארה שנמשך ומתלבש בזעיר אנפין  
20 שזה ששת המידות ובספירת מלכות דששת ימים עשה ה'<sup>61</sup>  
21 את השמים ואת הארץ בו' שהן (ששה ימים) כנגד ששה  
22 מדות דזעיר אנפין, ובדרך פרט הן לא המידות כשלעצמן,  
23 שהמידות עצמן הם גם למעלה מהבריאה עצמה, אלא  
24 המדות שכלולים במלכות ויש גם בהם התלבשות המוחין  
25 שזהו ענין כולם בחכמה עשית בו', דעל שם זה נקראת  
26 המלכות בזוהר חכמה תתאה (חכמה תחתונה) בו'. - למרות  
27 שהמלכות היא בחינת רגל כנוצר לעיל, היות ומתלבשת בה  
28 הארת החכמה הרי היא נקראת חכמה תתאה, וכמו  
29 שאומרים על דרך משל 'רגלים חכמות'.

ליל ב' דחג השבועות, תער"ב

61. שמות כ, יא.

60. תהילים קד, כד.

## 1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ה

1 ה) אָמְנָם צְרִיכִים לְהִכִּין, דְּהֵלֵא מִצִּינּו דְּאוֹר הַשְּׁכָל מְאִיר  
2 גַּם בְּאֶבְרֵי הַגּוֹף, דְּנִמְצָא כַח הַשְּׁכָל בְּיַד כְּמוֹ  
3 הָאֵמֶן יָד בְּצִיּוֹר, אוֹ שְׁנִמְצָא כַח הַשְּׁכָל בְּרִגְלֵי הַיּוֹדֵעַ לְרַקֵּד  
4 בְּשָׁכָל וְהַדּוּמָה, הֵנָּה זֶה רַק הָאֶרֶת הַשְּׁכָל בְּלִבָּהּ, וְלִכְּן הָרִי  
5 יֵשׁ בָּזֶה כְּמֵה טַעֲמִים, הָא' שָׁזֶה רַק עֲשִׂיָּה שְׁבִשְׁכָל, שֶׁהוּא  
6 מְדֻרְגָּה הַיּוֹתֵר אֲחֻרּוֹנָה שְׁבִשְׁכָל, הִב' שֶׁהֶעֱקֵר הוּא הַשְּׁכָלִת  
7 הַשְּׁכָל, וְהֵיךְ אוֹ הֶרְגֵל מְבִיאִים רַק לִידֵי פֶעֶל, וְהֵג' דָּגִם זֶה  
8 שֶׁהֵיךְ וְהֶרְגֵל מְבִיאִים לִידֵי פֶעֶל הוּא רַק עַל יְדֵי אֲמִצְעִית  
9 הַמְדוּת דְּוָקָא, אֲשֶׁר מְכַל זֶה מוֹכֵן דְּבִגּוּף אֵינוֹ מְאִיר גְּלוּי  
10 הַשְּׁכָל, וְעֵקֶר גְּלוּי הַשְּׁכָל הוּא בְּמַחַ שְׁבִרָאשׁ, אֲכָל בְּשִׁאֲרֵי  
11 הָאֶבְרִים רַק לְפִי עֶרֶךְ עֲנִינָם, בְּהִלָּב לְפִי אֲפֹן קְבִלַת הַמְדוּת  
12 מִן הַשְּׁכָל, בְּיָדִים לְפִי אֲפֹן הַעֲשִׂיָּה, בְּרִגְלִים לְפִי אֲפֹן פְּעֻלָּתָם  
13 שֶׁהִיא הָאֶרֶת הַיּוֹתֵר אֲחֻרּוֹנָה, וְלִהְיוֹת דְּכַחוּת שְׁכָל וּמְדוּתָם  
14 פְּנִימִיִּים, לִכְּן הַכִּלִּים הֵם לְפִי אֲפֹן הָאוֹר, וּבְכָל מְקוֹם שֶׁהָאוֹר  
15 מְאִיר בְּגְלוּי יוֹתֵר, שֶׁם הַכִּלִּי שֶׁהוּא הַחֲמֹר בְּדִקּוֹת יוֹתֵר, וְלִכְּן  
16 הֵנָּה חֲמֹר הָרָאשׁ הוּא בְּדִקּוֹת יוֹתֵר מִחֲמֹר הַלֵּב, וְהַחֲמֹר  
17 שְׁבִמַחַ הוּא דִּקּוֹת יוֹתֵר מִהַחֲמֹר הַדֵּק שְׁבִעֵין, וְחֲמֹר אֶבְרֵי  
18 הַנְּשִׁימָה בְּדִקּוֹת יוֹתֵר מִחֲמֹר הֶרְגֵל, עַד שֶׁהֶעֱקֵב שֶׁהוּא סוֹף

19 הֶרְגֵל הוּא חֲמֹר גַּם וְעַב יוֹתֵר. אָמְנָם זֶה כָּלֵל יְדוּעֵ<sup>13</sup>: "כָּל  
20 הַגְּבִיָּה בְּיוֹתֵר יוֹרֵד לְמִטָּה בְּיוֹתֵר"; וְכֵמוֹ עַל דְּרָךְ מִשָּׁל, הָאֶבְרֵי  
21 שֶׁהוּא בְּרָאשׁ הַחוּמָה, כְּשֶׁנוֹפֵל לְאֶרֶץ הָרִי הוּא נוֹפֵל לְמְקוֹם  
22 רַחוּק יוֹתֵר מִכְּתֵל הַחוּמָה מְכֵמוֹ הָאֶבְרֵי שְׁנוֹפֵל מִמְּקוֹם נְמוּךְ  
23 מִהַחוּמָה, דָּאֻז הָאֶבְרֵי נוֹפֵל בְּקִרְבֵּי אֵל כְּתֵל הַחוּמָה. וְכֵן  
24 בְּשָׁכָל, הֵנָּה מִי שֶׁהוּא בְּעַל שְׁכָל גָּדוֹל הוּא יָכוֹל לְהִסְבִּיר אֵת  
25 הַשְּׁכָל גַּם לְבַעַל שְׁכָל קָטָן, אֲכָל מִי שֶׁהוּא בְּעַל שְׁכָל מְצָע  
26 יָכוֹל לְהִסְבִּיר אֵת הַשְּׁכָל רַק לְהַדּוּמָה, אֲכָל לְקַטֵּן לֹא יוֹכֵל  
27 לְהִסְבִּיר; וְכֵן הוּא בְּכַחוּת הַנֶּפֶשׁ, דְּמֵאֲחֵר שֶׁהֶרְצוֹן הוּא גְּבִיָּה  
28 מִהַשְּׁכָל, לִכְּן הוּא יוֹרֵד לְמִטָּה מִטָּה, וְהוּא בְּכָל הָאֶבְרִים  
29 בְּשׁוּהוֹ, שְׁפוּעֵל עַל הֶרְגֵל וְעַל הָרָאשׁ כְּאֶחָד. אָמְנָם הָרָאשׁ  
30 הוּא חֲמֹר דֵּק, וְיֵשׁ בוֹ אוֹר שְׁכָלִי, לִכְּן אֵינוֹ נָכַר כָּל כֶּף פְּעֻלַת  
31 הֶרְצוֹן, וְאֵינוֹ נִשְׁמָע כָּל כֶּף אֵל הֶרְצוֹן כְּמוֹ הֶרְגֵל שְׁאִין בוֹ  
32 שְׁכָל. דְּהֵנָּה כְּשֶׁם שְׁבַחֲחֹר הָרָאשׁ הָרִי יֵשׁ בוֹ מַעֲלָה עַל חֲמֹר  
33 הֶרְגֵל וְהֶעֱקֵב, שֶׁהֵם<sup>14</sup> דְּקִים יוֹתֵר, וְלִכְּן מְאִיר אוֹר הַשְּׁכָל  
34 בָּהֶם בְּיוֹתֵר, כֵּן יֵשׁ מַעֲלָה בְּהַכָּח שְׁבִרָגֵל עַל הַחֲמֹר שְׁבִרָאשׁ,  
35 דְּמַעֲלַת חֲמֹר הָרָאשׁ הוּא, שֶׁהוּא כָּלִי אֵל הַשְּׁכָל, דְּשָׁכָל הוּא  
36 אוֹר פְּנִימִי, אֲכָל מַעֲלַת כַּח הֶרְגֵל הוּא שְׁבוֹ נִשְׁמָע הֶרְצוֹן

(14) חומרי הג' מוחין חכמה בינה דעת.

(13) נתבאר בארוכה בשערי אורה — לאדמו"ר האמצעי - דיבור המתחיל יביאו לבוש פרק יב ואילך, פרק לב ואילך.

1 יוֹתֵר, דְּהֶרְצוֹן הוּא לְמַעַלָּה מְשַׁכֵּל, שֶׁהוּא כֹחַ מְקִיף וְחֹזֵק  
2 בְּיוֹתֵר. וְכֵּן יוֹכֵן מֵה שְׂיוֹתֵר נִקְל לְאָדָם לְהִכָּנִס עֲקֵבוֹ בְּמִים  
3 רוֹתָחִים מִכְמוֹ לִתֵּת מִים רוֹתָחִים עַל רֹאשׁוֹ, וְלִמָּה הָעֵקֶב  
4 מְרַגֵּשׁ פָּחוֹת מִכְמוֹ הָרֹאשׁ אֵף שְׁחִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא בְּשִׁנְיָהֶם  
5 בְּשׂוּהָ, וְטַעַם הַדָּבָר הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָעֵקֶב הוּא סוֹף הַרְגֵּל וְהוּא  
6 חֲמֹר גַּם וְעַב יוֹתֵר, לְכֵן הָאֹר פְּנִימִי שֶׁבָּשָׂם הוּא רַק הָאֶרֶץ  
7 הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנָה וְנִעְלָמָה בְּיוֹתֵר, וּמִשּׁוּם זֶה הִנֵּה פְּעֻלַּת הֶרְצוֹן

8 שֶׁהוּא כֹחַ מְקִיף וְחֹזֵק שֶׁם הוּא בְּיוֹתֵר מִכְמוֹ בְּרֹאשׁ, לְכֵן  
9 כְּאֲשֶׁר עוֹלָה בְּרִצּוֹנוֹ לְהוֹשִׁיט עֲקֵבוֹ בְּמִים רוֹתָחִים תִּכְף וּמִיָּד  
10 הוּא נִשְׁמָע לְרִצּוֹנוֹ בְּלִי שׁוּם עָקוֹב כָּלָל.  
11 קִצּוֹר. בְּכַחוֹת פְּנִימִיִּים שֶׁהָאֹר מְתַלַּבֵּשׁ בְּכָלִי, לְכֵן הַכָּלִי  
12 הֵיא לְפִי אֵפֶן הַכֹּחַ. חֲמֹר הַמֶּחֱ דֵּק יוֹתֵר מִכְמוֹ חֲמֹר  
13 הָעֵין אוֹ הַלֵּב. אָבֵל בְּזֶה יֵשׁ יִתְרוֹן הָעֵקֶב עַל הָרֹאשׁ, שֶׁבּוֹ  
14 דִּקְאָ מְתַגַּלָּה יוֹתֵר הַכֹּחַ הַיּוֹתֵר חֹזֵק דְּרִצּוֹן.

[יוס] ג' וּפְרָשְׁתוּ אָמֹר, י"א אֵיךְ, תרפ"ה

## לקוטי דיבורים

1 אֵךְ הַעֲנִין הוּא דְּהוֹדַעַת רַב מִתִּיבְתָּא הוּא מַה שְּׂגִילָה  
2 בְּמַעֲלַת הֵיש הוּא אֵינוֹ רַק מַצַּד שְׂרֵשׁוֹ הַקְּדוּם בְּלִבָּד, אֲלֵא  
3 דְּגִילָה אֲשֶׁר זֶהוּ עֵיקְרָא דְּכוּלָּא, כִּי הִנֵּה הֶרְשֵׁב"י יָדַע  
4 בְּשֵׁרֶשׁ הֵיש אֲשֶׁר הוּא מִרְאֵשׁ וּמִקְדָּם נְסוּכָה, דְּהַתְּהוּוֹת  
5 הֵיש הוּא מַעֲצֻמוֹת אֵין סוֹף, אִמָּנִם רַב מִתִּיבְתָּא גִלִּי לִי  
6 כִּי הֵיש הַגִּשְׁמִי הוּא עֵיקְרָא דְּכוּלָּא, הֵיִינוּ דְּכָל הַגִּילּוּיִים  
7 הַנִּפְלְאִים שֶׁבִּגן עֵדֶן וְעוֹלָם הַתַּחִי' וְהַגִּילּוּיִים הַעֲצֻמִּים  
8 בְּגִילּוּיִם דְּלַעֲתִיד לְבוֹא, הִנֵּה הַכֹּל כְּאֲשֶׁר לְכָל הוּא תְּלוּי  
9 בְּאוֹפֶן עֲבוּדַת הַבִּירּוּר וְהַזִּיכוּךְ שֶׁל הֵיש הַגִּשְׁמִי בְּאוֹפֶן  
10 הַהִזְדַּכְכוּת שֶׁלּוֹ לְהִיּוֹת כָּלִי אֵל גִּילּוּי הַעֲצֻמוֹת, וְאֲשֶׁר  
11 עֲבוּדָה זֹה הֵיא בְּדֶרֶךְ אֲתַכְפִּיא וְאֲתַהֲפָכָא, אֲבָל לְעוֹצֵם  
12 גּוֹדֵל מַעֲלָתוֹ בְּהַבְדֵּלָה מְדַבְּרִים גִּשְׁמִיִּים בְּכָלִל וּבִפְרָט  
13 מִהַתְּעַנּוּג הַגָּדוֹל שֵׁיש בְּדַבְּרִים הַגִּשְׁמִיִּים, וּכְמֹאמֶר הָאָדָם  
14 מִתְּאוּרָה עֲלֵיהֶם וּמַחֲמֻדָּתָן, כִּי הִי' מוֹשֵׁלל מִזֶּה לְגַמְרִי,  
15 וְכַעֲבוּדָא דְּהוּה בַּחֲסִיד אֶחָד מִבְּעָלִי צוּרָה וּבְרִי דַּעַת  
16 כְּשֶׁהִי' בִּיחִידוֹת אֲצֵל הוּד כ"ק אֲאִזְמו"ר אֲדַמּו"ר צִמַּח  
17 צִדֵּק זְצוּקִלְלָה"ה נִבְג"מ זי"ע, וְהַתְּאוּנוֹן כִּי אֵינוֹ חִפְץ  
18 לְלַמּוּד, וְהַשִּׁיב לוֹ, הִרִי טוֹב, הוֹלְכִים וְלוֹמְדִים, מַה אַעֲשֶׂה

19 אִנִּי כְּשֶׁאֲנִי רוֹצֶה, הַכוּוֹנָה בִּזְה דְּכֹאשֶׁר אֵין חִפְצִים לְלַמּוּד,  
20 אִזּוֹ יֵשׁ הַעֲבוּדָה דְּאֲתַכְפִּיא שְׂכוּפִים אֶת עֲצֻמוֹ לְלַמּוּד, אֲבָל  
21 כְּאֲשֶׁר הוּא חִפְץ לְלַמּוּד אִזּוֹ אֵין זֶה בְּדֶרֶךְ עֲבוּדָה, כִּי אִם  
22 בְּדֶרֶךְ תַּעֲנוּג, וְכֵן הוּא בְּהֶרְשֵׁב"י שֶׁלֹּא חָשַׁב אֶת הֵיש  
23 לְמַצִּיאוֹת דְּבַר כָּלִל אֲשֶׁר יִתְּפוֹס מִקּוּם הַפְּרִישׁוֹת  
24 וְהַהִבְדֵּלָה מִזֶּה, כִּי רָאָה בְּהַגִּשְׁמִי אֶת הָאֹר וְהַחִיּוֹת  
25 הָאֱלֹקִי שֶׁבוּ, וְהַחִיּוֹת שֶׁבְּגִשְׁמִי הוּא נִמּוֹךְ בְּמַדְרִיגָה  
26 מִהַמְּדִרְיָנוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת דְּסִפּוּרוֹת דְּבִי"ע, וּבִפְרָט הָאֹר  
27 דְּפִרְצוּפִים הָעֲלִיוֹנִים שֶׁלְּמַעַלָּה מֵאֲצִילוֹת, וְלִזְאֵת הִנֵּה הֵיש  
28 לֹא תִפֵּס מִקּוּם אֲצֵלוֹ כָּלִל, וְזֶהוּ הוֹדַעְתּוֹ שֶׁל רַב מִתִּיבְתָּא  
29 אֲשֶׁר גִּילָה לוֹ כִּי בְּהֵיש הַגִּשְׁמִי יֵשׁ בּוֹ אֹר פְּנִימִי, הֵיִינוּ  
30 דְּלִבָּד זֹאת דְּשֵׁרֵשׁוֹ מִהַסּוּבָב, הִנֵּה בַּעֲצֵם מַהוּת יִשׁוּתוֹ  
31 וּמַצִּיאוֹתוֹ יֵשׁ בּוֹ אֹר פְּנִימִי הַסְּתוּם וְנִעְלָם, וְזֶהוּ אֹמְרִי  
32 אַעֲנֵא דְלֵא סִלִּיק נְהוּרִי, פִּירוּשׁ אִם אֵינוֹ מְגַלָּה אֹר הַגִּנוּז  
33 בּוֹ, הִנֵּה הָעֵצָה לִזֶּה הוּא יִבְטָשׁוֹן בִּי' וְאִנְהִיר, דְּהַעֲבוּדָה  
34 הוּא לְפַעוּל שֶׁהֵיש יִגְלָה אֹרוֹ הַפְּנִימִי, וְכֵן בְּגוֹף הִרִי אֵין  
35 הַכוּוֹנָה בִּיטוּלוֹ לְבַד, כִּי אִם אֲשֶׁר יִגְלָה אֹרוֹ הַפְּנִימִי,  
36 וְיִתְּאָחַד אֹר הַגּוֹף וְאֹר הַנִּשְׁמָה לְאִנְהֵרָא.

ב' דְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת, תרצ"ג

## [דְּבַרִּי יָמִי חֵיִי אֲדַמּו"ר הַזִּקֵּן]

1 בַּעַת הַהֵיא הַתְּפִשְׁטָה נִגַּע צִרְעַת הַהִשְׁכָּלָה הַבְּרִלִינִית אֲשֶׁר מַחּוּלָּלָה מִעֲנַדְעֵלְסָאָן<sup>14</sup> וּמִשְׁנֵהוּ הַבִּלְשָׁן  
2 וּמִדְּקֵדֶק וּוִיזל<sup>15</sup> הַתְּנַהֲגוֹ בְּמַדָּה יְדוּעָה בִּירְאַת שָׁמַיִם וּשְׂאִיפַת הַהִשְׁכָּלָה נִתְּרַחֲבָה בִּישְׂרָאֵל וּפִרְקוֹן מַעֲלִיָּהֶם  
3 אֶת עוֹל הָרַבָּנִים וְעַם זֶה הַתַּחֲלִילוֹ לְהַקְל בְּקִיּוֹם מִצּוֹת מַעֲשִׁיּוֹת וּיִזְלְזְלוּ בְּמִנְהַגֵּי יִשְׂרָאֵל.

4 בִּיטוּלוֹ שֶׁל וְעַד אַרְבַּע הָאֲרָצוֹת גֵּרָם דָּאָגָה וְצַעַר לְגִדּוּלֵי הַתּוֹרָה וְהִירָאָה עַל מַצְבּוֹ הַמוֹסְרִי שֶׁל  
5 אַחֲבִי"י אֲשֶׁר יִרַד פְּלָאִים – ל"ע – מִבְּלִי רוּעִים וּמִנְהִיגִים בַּעֲיֵנָא פְּקִיחָא כְּאֲשֶׁר הִי' בְּזִמָּן קִיּוֹם הוֹעֵד,  
6 וַיַּחֲלִיטוּ גִדּוּלֵי הַתּוֹרָה לְהַעֲמִים עוֹל הַהִשְׁגָּחָה וְהַהֲדַרְכָּה שֶׁל קֵהֲלוֹת הַקּוֹדֵשׁ עַל יַחֲדֵי סְגוּלָה מְגִדּוּלִי  
7 הַתּוֹרָה לְעִרְיָהֶם וּמִקּוּמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם, וּבַעֲרִי וּוִילְנָא הוֹעֲמָם כְּתֵר הַהֲדַרְכָּה וְהַהֲנַהֲגָה עַל הוּד גְּאוּנוֹתוֹ  
8 הַגֵּרָא"א נ"ע.

(15) נִפְתָּלִי הִירֵץ וּוִיזל. תְּפִי"וֹתֶקֶסִי"ה.

(14) מִשְׁה מִעֲנַדְעֵלְסָאן. תְּפִי"וֹתֶקֶסִי"ו.

1 הגר"א הי' אז בן ארבעים וארבע שנים – נולד ט"ו ניסן ת"פ – וכשלים וחמש שנה שקד בלימודו  
2 בהתמדה מופלגת מאין כמוה – עשרים שעות במעל"ע<sup>16</sup> – תורתו יראתו ותמימותו היו אומנתו, ואף  
3 שמגודל ענותנותו לא חפץ בנשיאות, ואפילו ברבנות, בכל זה הוכרח לקבל עטרת הדרכת הקהילה  
4 ובית הראב"ד אשר הענינים העיקריים יהיו נחתכים על פיו.

5 הגר"א, לבד גודל גאונותו בתורה ובקיאותו הנפלאה במקרא משנה וגמרא בבלי וירושלמי מדרשים  
6 וזהר הקדוש, וכל ספרי קבלה מחקר ומוסר, הי' אוהב חכמה ומדע, באמרו אשר שרשי כל המדעים  
7 הטבעי' והמושכלות הם במעמקי התורה ולתורה יש צורך גדול בהם להיות כל החכמות הן אברים  
8 מהתורה ומרגלא בפומי' קדישא, כל החכמות נצרכות לתורתנו הקדושה וכלולות בה<sup>17</sup>, כי כפי מה  
9 שיחסרו לאדם ידיעות בשארי החכמות יחסרון לו תשע ידות בחכמת התורה, כי התורה והחכמה  
10 נצמדות יחדיו<sup>18</sup>.

11 הדרת ישראל ותפארת חכמתו היתה א' מעמודי התוך בעדתו הקדושה של הגר"א, והתגעגע<sup>19</sup> מאד  
12 להרבות חכמה בישראל נוסף על ידיעת התורה. בעצמו יגע בחכמת התכונה רפואה ונגינה ועוד ויצו  
13 להעתיק כמה ספרי חכמה מחכמי האומות ללשון הקודש בכדי שתרכבה הדעת בין עם ישראל ויסור  
14 שאון לאומים אשר ישאלו לאומתנו אי' חכמתם ונמצא שם שמים מתחלל.

18 בהקדמה לספר "אקלידוס" בתרגום ללשון הקודש על ידי ר' ברוך שיק משקלוב (האג, תק"מ) מביא מה ששמע מהגר"א בשנת תקל"ח: כפי מה שיחסר לאדם ידיעות משארי החכמות, לעומת זה יחסר לו מאה ידות בחכמת התורה, כי התורה והחכמה נצמדים יחד. 19 אוצ"ל: והתייגע.

16 ראה הקדמת בני הגר"א לביאורו לשו"ע או"ח (שקלאוו, תקס"ג). אגרות קודש אדמו"ר הצ"צ ח"ב ע' קז. ספר השיחות תשי"ו ע' 48 ואילך.  
17 כך מובא בשם הגר"א בהקדמה לספר "פאת השולחן" (צפת, תקצ"ו) לר' ישראל משקלאוו.

## אגרות קודש

1 ב"ה י"ז אלול תרצ"ה

2 אטוואצק

3 ידידי ווי"ח אי"א מוהרש"ז שי

4 שלום וברכה!

5 במענה על מכתבו המבשר מהגבלת זמן חתונת בנו עם ב"ג  
6 שתחי' למז"ט, יתן השי"ת שתהי' בשעטומ"צ בגו"ר.

7 אתענין לקרא כל הכתוב על אדות קובץ "התמים", ובטח  
8 יהיו גם דברי בקורת שמענין ביותר מדברי המהללים, כמו  
9 שכותב הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע  
10 באחת מאגרותיו הקדושות אלי לאמר "אהוב את הבקורת כי  
11 היא תעמידך על הגובה האמיתי".

12 ומי"ש הנכבד רא"ד שי' יודקעוויטש מלאדז שת"ל הנהו  
13 קרוב לימי גבורות - יאריך השי"ת ימיו ושנותיו בטוב  
14 ובנעימים - ופנה מכל עסקיו ויושב באהלה של תורה, אשרי  
15 חלקו, דכתיב יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב. דהנה בכל  
16 נשמה ונשמה בירידתה למטה יש לה מלאכות כללית ופרטית.  
17 וזהו יצא אדם לפעלו דיציאת הנשמה מעמידתה בשמי רום  
18 באוצר הנשמות וירידתה מדרגא לדרגא עד בואה להתלבש

19 בגוף ונה"ט והבהמי הוא בשביל אדם לפעלו בהמלאכות  
20 הכללות להגביר הצורה על החומר, להאיר את העולם באור  
21 תורה ונר מצוה.

22 ולעבודתו שהיא המלאכות הפרטי, דכל נשמה ונשמה יש  
23 לה עבודה פרטית במוחין ובמדות כפי טבעה וענינה, דכמו  
24 דידע אינש בנפשי, וכתוב מאובי תחכמי, מזה שהאדם  
25 מרגיש בעצמו ההטיות הרעות שלו במדותיו הטבעיות, הנה  
26 מזה מתחכם ויודע איך לכלכל תקון מדותיו ושעבוד כחותיו  
27 בעבודת השי"ת בקיום התומ"צ.

28 ועל זה הי' רוב עניני היחידות, אשר תחלה הי' מעמיק  
29 דעת לדעת בעצמו מצבו הרוחני בכל פרטי מחסורו, ואח"כ הי'  
30 נכנסים ביחידות לגלות כל עומק פנימי לבנם ומכאובם  
31 בחסרונות הרוחניים, ולשאול בעצה באופני התקון.

32 וזהו ולעבודתו עדי ערב, דכתיב הלא צבא לאנוש עלי ארץ  
33 וכימי שכיר ימיו, ובפרש"י הנה המלאכות הפרטי צריכים  
34 לעשות עדי ערב, בעוד יש זמן לעשות כמ"ש היום לעשותם.

35 ובעומק הענין ביאור הכתוב יצא אדם לפעלו ולעבודתו  
36 עדי ערב, דקאי על כללות הענין העלי שנושה עיי' ירידת  
המשך בעמוד קצג

## פרק ה משנה כב

הוא הִיָּה אֹמֵר, בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא, בֶּן עֶשֶׂר לְמִשְׁנָה, בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְמִצְוֹת, בֶּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לְתַלְמוּד, בֶּן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לְחֶפֶז, בֶּן עֶשְׂרִים לְרֵדוֹת, בֶּן שְׁלֹשִׁים לְבֵית, בֶּן אַרְבָּעִים לְפִינָה, בֶּן חֲמִשִּׁים לְעֵצָה, בֶּן שְׁשִׁים לְזִקְנָה, בֶּן שִׁבְעִים לְשִׁיבָה, בֶּן שְׁמוֹנִים לְגִבּוֹרָה, בֶּן תְּשַׁעִים לְשׁוֹת, בֶּן מֵאָה כְּאֵלֹּי מֵת וְעֵבֶר וְכִסֵּל מִן הָעוֹלָם:

## נקודות משיחת קודש

כאמור, מסירות-נפש של קדושה).

(לקוטי-שיחות, כרך ה, עמ' 150)

מדוע אם-כן נהגו בדורות האחרונים להתחיל ללמוד גמרא עם נערים, כמה שנים לפני הגיעם לגיל חמש-עשרה. ניתן להסביר זאת על-פי דברי רבינו הזקן<sup>9</sup>, שעבודת ה' בתורה ומצוות מיוסדת על ענין "רצוא ושוב" (העלאה והתכללות באלוקות, ולאחר מכן המשכת אלוקות למטה). בלימוד התורה מתבטאת עבודת ה' "רצוא ושוב" בלימוד באופן של "פלפול דאורייתא" - שזהו לימוד הגמרא - שבו מתייגע השכל בהעלאת סברות לכאן ולכאן, בקושיות ותירוצים; ולאחר שתורצה קושייתו, מתבונן הוא ומעמיק יותר בהענין ומתעוררת אצלו קושייה חדשה, וכן הלאה. מעלה זו של "רצוא ושוב" בלימוד התורה נתגלתה במיוחד בדורות האחרונים, הסמוכים לגאולה העתידה; כי במשך הדורות שבהם התקרבנו יותר ויותר אל הגאולה נתגלו הרבה ענינים שהם בדוגמת הגילויים שיהיו לעתיד לבוא ובכלל זה שלימות בלימוד התורה, כולל "פלפול דאורייתא". ולכן דוקא בדורות האחרונים מתחילים ללמוד גמרא עם נערים אפילו לפני גיל חמש עשרה.

(ספרהשיחות התש"נ, עמ' 357)

יש הבדל משמעותי בין עבודת האדם קודם הגיעו לגיל עשרים לעבודתו לאחר גיל עשרים:

עד גיל עשרים עיקר עבודתו הוא בלימוד התורה - "בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לגמרא". כאשר האדם עסוק בלימוד, עיקר עבודתו היא עם עצמו<sup>10</sup>. זאת ועוד: לצורך לימוד התורה בהבנה ובהעמקה, ישנה מעלה בהתבודדות של האדם ובהתנתקותו מהעולם. אך בהגיעו לגיל עשרים, אומרת המשנה - "בן עשרים לרדוף"; "מ"בן עשרים שנה ומעלה" נקרא האדם "יוצא צבא" ועליו לצאת החוצה ו"לכבוש" את העולם, באופן ד"פרו ורבו ומילאו את הארץ וכבשוה"<sup>11</sup>. על-ידי זה "עושים" את העולם דירה לה' יתברך.

(לקוטי-שיחות, כרך ד, עמ' 1021)

"דכתיב איש או אשה אשר יעשו מכל חטאות האדם וגו' ואין קרוי איש עד שהוא בן שלוש-עשרה וכדאשכחן התם ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה ואז היה לוי בן שלוש-עשרה שנה" - רש"י.

מכיון שכל עניני התורה הם בדיוק מוחלט, יש לתמוה אם-כן, כיצד יתכן שענין כל-כך עיקרי ביהדות - זמן קבלת עול המצוות וזמן כניסת היצר טוב<sup>1</sup>, נלמד דוקא מ"ויקחו.. איש חרבו", הנהגה בלתי רצויה, וכפי שהוכיחם יעקב אביהם קודם פטירתו<sup>2</sup> "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם"?

בהכרח לומר כי יש גם ענין חיובי במעשה זה של שמעון ולוי, וכמובן מדברי המדרש<sup>3</sup> על הפסוק "כי באפם הרגו איש" - "שלא היו כולם לפני הקב"ה אלא כאיש אחד". מזה מובן שהדבר לא היה מנוגד לרצון העליון, שאם לא כן מה הקשר בין פעולתם לבין העובדה ש"לפני הקב"ה חשובים הם כאיש אחד"!

נמצא אפוא שתוכחתו של יעקב לא היתה מכוונת לעצם החלטתם לפעול, שבמהות הענין היתה חיובית, אלא על האופן בו הם פעלו - אופן הענישה שלהם נעשה בצורה שגרמה לחילול ה' (עכרתם אותי להבאישיני<sup>4</sup>).

ואכן בגמרא<sup>5</sup> מבואר הענין החיובי שבמעשיהם, שזו היתה קנאות של קדושה דוגמת פינחס שקינא את קנאת ה' במעשהו לזמרי בן סלוא. ואדרבה, פעולתם של שמעון ולוי היוותה דוגמה לפינחס "שקינא במעשה דינה דכתיב "הכזונה יעשה את אחותנו"<sup>6</sup>.

וזהי ההוראה לכל יהודי בקבלתו עול מצוות: כאשר הוא עומד בפני נסיון של חטא, שהרי על כל עבירות התורה נאמר<sup>7</sup> "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם"; כיון שעל-ידי עבירות נעשים "נפרדים" מהקב"ה (רחמנא-ליצלן) בדוגמת זונה שנאסרת על בעלה<sup>8</sup> - בכל ענין כזה צריך אדם להעמיד את עצמו באופן של מסירות-נפש, למעלה מכל מדידה והגבלה וזהו אכן ה"סוד" לקבלת עול מצוות.

אחרי ההקדמה של מסירות נפש זו מתחילה העבודה באופן של "איש" - על-פי טעם ודעת (אבל היסוד הוא,

(1) קהלת רבה על הפסוק ד, יג. (2) ויחי מט, ה. (3) בראשית רבה צט, ז. (4) וישלח לד ל. (5) סנהדרין פב, ב. (6) רש"י סנהדרין שם. (7) שלח טו, לט. (8) ראה לקוטי תורה קורח נג, ג. (9) לקוטי תורה חוקת נו, א. (10) ראה מאמרי חז"ל (עירובין נד, א) בצורך שיש לעבודת האדם עם עצמו כדי ללמוד תורה. (11) בראשית א, כח.

## פרשת בהר

**כה** וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר:  
**ד** דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ  
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּשְׁבַתָּה הָאָרֶץ שִׁבְתָּ  
לַיהוָה: **ה** שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךְ וּשְׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר  
כְּרֶמְךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: **ו** וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִית  
שְׁבַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שְׁבַת לַיהוָה שָׂדֶךְ לֹא  
תִזְרַע וּכְרֶמְךָ לֹא תִזְמַר: **ז** אֵת סִפִּיחַ קִצְיֹרֶךְ לֹא  
תִקְצֹר וְאֶת־עֵנְבֵי נֹיֶרֶךְ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה  
לָאָרֶץ: **ח** וְהָיְתָה שְׁבַת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֹכְלָהּ לָךְ  
וּלְעֶבְדְּךָ וּלְאִמָּתְךָ וּלְשִׁכְיֶךָ וּלְתוֹשֻׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ:  
**ט** וּלְבַהֲמֶיךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ תִּהְיֶה כָל־תְּבוּאָתָהּ  
לְאֹכֹל: **י** וּסְפַרְתָּ לָךְ שִׁבְעַת שְׁבַתֹת שָׁנִים שִׁבְעַת  
שָׁנִים שִׁבְעַת פְּעָמִים וְהָיוּ לָךְ יָמֵי שִׁבְעַת שְׁבַתֹת הַשָּׁנִים  
תִּשַׁע וָאַרְבָּעִים שָׁנָה: **יא** וְהָעִבְרֹת שׁוֹפָר תְּרוּעָה  
בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכַּפָּרִים  
תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם: **יב** וְקִדְשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת  
הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרַאתֶם דְּרוֹר בְּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ  
יֻבַּל הוּא תִּהְיֶה לָכֶם וּשְׁבַתְכֶם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ  
אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבּוּ: **יג** יֻבַּל הוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים  
שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סִפִּיחֶיהָ  
וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְוִרֶיהָ: **יד** כִּי יֻבַּל הוּא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה  
לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: **טו** בַּשָּׁנָה  
הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תִּשְׁבּוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ: **טז** וְכִי־תִמְכְּרוּ  
מִמֶּכֶר לַעֲמִיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל־תִּזְנֹנוּ אִישׁ  
אֶת־אֲחִיו: **יז** בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת  
עַמִּיתְךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאוֹת יִמְכְּרֶךָ: **יח** לָפִי **יט** רַב  
הַשָּׁנִים תִּרְבֶּה מִקְנֶתוֹ וּלְפִי **כ** מַעֲטַת הַשָּׁנִים תִּמְעֹט  
מִקְנֶתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאוֹת הוּא מִכָּר לָךְ: **כא** וְלֹא תִזְנֹנוּ  
אִישׁ אֶת־עַמִּיתוֹ וּרְאֵתָ מֵאֻלְהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה  
אֱלֹהֵיכֶם: **כב** וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתִי וְאֶת־מִשְׁפָּטִי  
תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וּשְׁבַתְכֶם עַל־הָאָרֶץ לְבָטָח:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרשיחות ח"ו ע' 298)

וידבר ה' אל משה בהר סיני (כה, א)

חז"ל מפרשים שפרשתנו מספרת על זרידה והדרדרות  
רוחנית: "אם חמד ממון ונחשד על השביעית סופו למכר

משלשלי . . סוף מוכר אחוזתו . . סוף מוכר את ביתו . . סוף  
לוזה ברבית . . סוף מוכר את עצמו . . לא די' לישראל אפילו  
לנכרי". יהודי יכול להדרדר עמק עד כדי שהוא מוכר עצמו  
"לעבדות אלילים עצמה". לכן מיד בתחלת הפרשה מדגישה  
התורה "וידבר ה' אל משה בהר סיני": בהר סיני נעשו בני  
ישראל עבדי של הקב"ה, ולכן עבדות זו קודמת לכל עבדות  
אחרת, ובכח זה נתן לכל יהודי להתגבר על כל זרידה.

שני יט ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע וישבתם  
לְבָטָח עֲלֶיהָ: **כ** וְכִי תֹאמְרוּ מִה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה  
הַשְּׁבִיעִית הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נִאֲסַף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ:  
**כא** וְצִוִּיתִי אֶת־בְּרַכְתִּי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית וַעֲשֵׂתָ  
אֶת־הַתְּבוּאָה לְשִׁלֹּשׁ הַשָּׁנִים: **כב** וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה  
הַשְּׁמִינִת וְאָכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יֶשֶׁן עַד **כג** הַשָּׁנָה  
הַתְּשִׁיעִית עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹאכְלוּ יֶשֶׁן: **כד** וְהָאָרֶץ  
לֹא תִמְכַּר לְצִמְתָּהּ כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשְׁבִים  
אַתֶּם עִמָּךְ: **כה** וּבְכָל אָרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם גָּאֻלָּה תִּתְּנוּ  
לָאָרֶץ: **כו** כִּי־יִמְוֶךְ אֲחִיךָ וּמִכָּר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבֹא  
גָאֻל הַקָּרֵב אֵלָיו וְגָאֻל אֵת מִמֶּכֶר אֲחִיו: **כז** וְאִישׁ  
כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גָאֻל וְהַשְׁיָנָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גָאֻלָּתוֹ:  
**כח** וְחָשַׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהָשִׁיב אֶת־הָעֶדֶף לְאִישׁ  
אֲשֶׁר מִכְּרָלוֹ וְשָׁב לְאֲחֻזָּתוֹ: **כט** וְאִם לֹא־מָצָא יָדוֹ  
דִּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקָּנָה אֹתוֹ עַד שְׁנַת  
הַיּוֹבֵל וַיָּצֵא בְּיָבֵל וְשָׁב לְאֲחֻזָּתוֹ: **ל** וְאִישׁ כִּי־  
יִמְכַּר בֵּית־מוֹשָׁב עִיר חֹמָה וְהָיְתָה גָאֻלָּתוֹ עַד־תֵּם  
שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גָאֻלָּתוֹ: **לא** וְאִם לֹא־יִגָּאֵל  
עַד־מְלֹאֶת לוֹ שְׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבֵּית אֲשֶׁר־בָּעִיר  
כְּתִיב אֲשֶׁר־לֹא קָרִי אֲשֶׁר־לוֹ חֲמָה לְצִמְיַתָּה לְקָנָה אֹתוֹ  
לְדִרְתּוֹ לֹא יֵצֵא בְּיָבֵל: **לב** וּבְתֵי הַחֲצִירִים אֲשֶׁר  
אֵין־לָהֶם חֲמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יִחָשַׁב גָאֻלָּה  
תִּהְיֶה־לּוֹ וּבְיָבֵל יֵצֵא: **לד** וְעָרֵי הַלְוִיִּם בְּתֵי עָרֵי  
אֲחֻזָּתָם גָאֻלָּתָם עוֹלָם תִּהְיֶה לְלוֹוִים: **לה** וְאֲשֶׁר יִגָּאֵל  
מִן־הַלְוִיִּם יֵצֵא מִמִּבְרַת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בְּיָבֵל כִּי  
בְתֵי עָרֵי הַלְוִיִּם הוּא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:  
**לו** וְשְׂדֵה מִגְרֵשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמְכַּר כִּי־אֲחֻזָּתָם עוֹלָם  
הוּא לָהֶם: **לז** וְכִי־יִמְוֶךְ אֲחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ  
וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשָׁב וְחִי עִמָּךְ: **לח** אֶל־תִּקַּח מֵאֹתוֹ

נִשְׁדָּ וְתִרְאֵת וִירָאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ וְחִי אַחֲדֶךָ עִמָּךְ:  
 אֶת־כִּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנִשְׁדָּ וּבְמִרְכֵּית לֹא־תִתֵּן  
 אֶכְלֶךָ: <sup>לח</sup> אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם  
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן לְהוֹיֹת  
 לָכֶם לְאֱלֹהִים: <sup>ס</sup>

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרשיחות ח"א ע' 273. ע"פ ביאורי החומש)

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי (כה, א)

מה שמשה נאמר פללותיה ופדוניה ודקדוקי מסיני, אף  
 כלל נאמר פללותיה ודקדוקיה מסיני (רש"י)

מדוע בחר הכתוב ללמד עקרון כה כללי ונקא באמצעות  
 מצוה שמיטה, ולא באמצעות מצוה מרכזית יותר? ויש לומר,  
 המיחד במצות שמיטה הוא, שמצד אחד יש בה קדשה עצומה  
 ונשגבת, בדומה ליום השבת. ומצד שני היא אינה מחייבת  
 פרישות והתבודדות מעולם החליץ לגמרי. וממנה צריכים ללמוד  
 לגבי שאר המצוות, מצד אחד צריך להיות קיום המצוה מתוך  
 דבקות והתעלות עד כדי מסירות נפש. ומצד השני, חובה  
 להקפיד על קיום המצוה על כל דקדוקי, דבר הדורש תשומת  
 לב בפרטים גשמיים.

רביעי לט וכי יקמוך אחיך עמך ונמכר לך לא תעבד  
 בו עבדת עבד: <sup>מ</sup> בשכיר פתושב יהיה עמך  
 עד־שנת היכל יעבד עמך: <sup>מא</sup> ויצא מעמך הוא  
 ובניו עמו ושב אל־משפחתו ואל־אחוזת אבתיו  
 ישוב: <sup>מב</sup> כי־עבדי הם אשר־הוצאתי אתם מארץ  
 מצרים לא ימכרו ממכרת עבד: <sup>מג</sup> לא־תרדה בו  
 בפרך ויראת מאלהיך: <sup>מד</sup> ועבדך ואמתך אשר  
 יהיו־לך מאת הגוים אשר סביבתיכם מהם תקנו  
 עבד ואמה: <sup>מה</sup> וגם מבני התושבים הגרים עמכם  
 מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הולידו  
 בארצכם והיו לכם לאחזה: <sup>מו</sup> והתנחלתם אתם  
 לבניכם אחריכם לרשת אחזה לעלם בהם תעבדו  
 ובאחיכם בני־ישראל איש באחיו לא־תרדה בו  
 בפרך: <sup>מז</sup> וכי תשיג יד גר ותושב עמך ומך  
 אחיך עמו ונמכר לגר ותושב עמך או לעקר  
 משפחת גר: <sup>מח</sup> אחרי נמכר גאלה תהיה־לו אחד  
 מאחיו וגאלנו: <sup>מט</sup> או־דדו או כדדו וגאלנו  
 או־משאר בשרו ממשפחתו וגאלנו או־השיגה ידו  
 וגאל: <sup>נ</sup> ותושב עם־קנהו משנת המכרו לו עד

שנת היכל והיה כסף ממכרו במספר שנים כימי  
 שכיר יהיה עמו: <sup>נא</sup> אם־עוד רבות בשנים לפיהן  
 ישיב גאלתו מכסף מקנתו: <sup>נב</sup> ואם־מלט נשאר  
 בשנים עד־שנת היכל וחשב־לו כפי שניו ישיב  
 את־גאלתו: <sup>נג</sup> בשכיר שנה בשנה יהיה עמו  
 לא־ירדנו בפרך לעינוך: <sup>נד</sup> ואם־לא וגאל גאלה  
 ויצא בשנת היכל הוא ובניו עמו: <sup>נה</sup> כי־לי  
 בני־ישראל עבדים עבדי הם אשר־הוצאתי אותם  
 מארץ מצרים אני יהוה אלהיכם: <sup>נו</sup> לא־תעשו  
 לכם אילים ופסל ומצבה לא־תקימו לכם ואבן  
 משפית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה כי אני  
 יהוה אלהיכם: <sup>נא</sup> את־שבתתי תשמרו ומקדשי

תיראו אני יהוה: פפפ

נ"ו פסוקים, חט"ל סימן. לאחר"ה סימן.

## פרשת בחקותי

אם־בחקתי תלכו ואת־מצותי תשמרו ועשיתם  
 אתם: <sup>א</sup> ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה  
 ועץ השדה יתן פרו: <sup>ב</sup> והשיג לכם דיש את־בציר  
 ובציר ישיג את־זרע ואכלתם לחמכם לשבע  
 וישבתם לבטח בארצכם: <sup>ג</sup> ונתתי שלום בארץ  
 וישכבתם ואין מחריד והשפתי חיה רעה מן־הארץ  
 וחרב לא־תעבד בארצכם: <sup>ד</sup> וירדפתם את־איביכם  
 ונפלו לפניכם לחרב: <sup>ה</sup> וירדפו מכם חמשה מאה  
 ומאה מכם רבבה ירדפו ונפלו איביכם לפניכם  
 לחרב: <sup>ו</sup> ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרבייתי  
 אתכם והקימתי את־בריתי אתכם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם - התנועותיות ח"ג ע' 439)

אם בחקתי תלכו (כו, ג)

שתהיו עמלים בתורה (רש"י)

ספר ויקרא נקרא "חומר שבספרים", דהינו שלמודו קשה,  
 ומצריך עמל ויגיעה גדולה בכדי להבינו יותר משאר חמשה  
 חמשי תורה. לכן בפרשה זו - המסיימת את ספר ויקרא - מדגיש  
 הכתוב את חשיבות העמל והיגיעה בתורה.

חמישי. ואכלתם ישן נושן וישן מפני חדש תוציאו:  
 י ונתתי משפתי בתוככם ולא־תגעל נפשי אתכם:  
 יב והתהלכתי בתוככם והייתי לכם לאלהים

וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם: <sup>ג</sup> אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר  
הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהָיְתָה לָהֶם עֲבָדִים  
וְאֲשַׁבֵּר מִמֶּת עֲלֵיכֶם וְאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמָמוֹת: <sup>ד</sup> פ  
וְאִם-לֹא תִשְׁמָעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת-פְּלִהֲמוֹת  
הָאֱלֹהִים: <sup>ה</sup> וְאִם-בִּחְקֹתַי תִּמָּאֲסוּ וְאִם אֶת-מִשְׁפָּטִי  
תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת-פְּלִמְצוֹתַי  
לְהַפְרֹכֶם אֶת-בְּרִיתִי: <sup>ו</sup> אֲף-אֲנִי אַעֲשֶׂה-זֹאת לָכֶם  
וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בְּהִלָּה אֶת-הַשְׁחָפֶת וְאֶת-  
הַקִּדְחַת מַכְלוֹת עֵינַיִם וּמַדִּיכַת נֶפֶשׁ וְזִרְעֹתָם  
לְרִיק וְזֵרְעָם וְאָכְלוּ אוֹיְבֵיכֶם: <sup>ז</sup> וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם  
וְנִגְפָתָם לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם וְרָדוּ בָכֶם שְׁנָאֵיכֶם וְנִסְתָּם  
וְאִין-רָדָף אֶתְכֶם: <sup>ח</sup> וְאִם-עַד-אֱלֹהִים לֹא תִשְׁמָעוּ לִי  
וְיִסְפָּתִי לִיִּסְרָה אֶתְכֶם שִׁבְעַת עַל-חַטָּאוֹתֵיכֶם:  
<sup>ט</sup> וְשִׁבַּרְתִּי אֶת-גִּזְאוֹן עֲזֹבְכֶם וְנָתַתִּי אֶת-שְׁמִיכֶם  
בְּפִרְזֹל וְאֶת-אַרְצְכֶם בְּנַחֲשָׁה: <sup>י</sup> וְתֵם לְרִיק בְּחֻכֶּם  
וְלֹא-תִתֶּן אֶרֶצְכֶם אֶת-יְבוּלָהּ וְעֵץ הָאֶרֶץ לֹא יִתֶּן  
פִּרְיוֹ: <sup>יא</sup> וְאִם-תֵּלְכוּ עִמִּי קָרִי וְלֹא תֵאָבֹד לְשִׁמְעִי לִי  
וְיִסְפָּתִי עֲלֵיכֶם מִכָּה שִׁבְעַת עַל-חַטָּאוֹתֵיכֶם:  
<sup>יב</sup> וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת-חֵית הַשָּׂדֶה וְשִׁבַּלָה אֶתְכֶם  
וְהִכְרִיתָה אֶת-בְּהֵמַתְכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנִשְׁמָו  
דְּרִבְיֵיכֶם: <sup>יג</sup> וְאִם-בְּאֱלֹהִים לֹא תוֹסְרוּ לִי וְהִלַּכְתֶּם  
עִמִּי קָרִי: <sup>יד</sup> וְהִלַּכְתִּי אֲף-אֲנִי עִמָּכֶם בְּקָרִי וְהִכְרִיתִי  
אֶתְכֶם גַּם-אֲנִי שִׁבְעַת עַל-חַטָּאוֹתֵיכֶם: <sup>טו</sup> וְהִבֵּאתִי  
עֲלֵיכֶם חֶרֶב נִקְמַת נֶקֶם-בְּרִית וְנִאֲסַפְתֶּם אֶל-עָרֵיכֶם  
וְשִׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם וְנִתְתֶּם בִּיד-אוֹיֵב: <sup>טז</sup> בְּשִׁבְרִי  
לָכֶם מִמַּה-לָּחֶם וְאֶפֹּד עֶשֶׂר נָשִׁים לְחֻמְכֶם בְּתַנּוּר  
אֶחָד וְהִשִּׁיבּוּ לְחֻמְכֶם בְּמִשְׁקָל וְאָכְלֹתֶם וְלֹא  
תִשְׁבְּעוּ: <sup>יז</sup> וְאִם-בְּזֹאת לֹא תִשְׁמָעוּ לִי וְהִלַּכְתֶּם  
עִמִּי בְּקָרִי: <sup>יח</sup> וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם בְּחַמַּת-קָרִי וְיִסְרַתִּי  
אֶתְכֶם אֲף-אֲנִי שִׁבְעַת עַל-חַטָּאוֹתֵיכֶם: <sup>יט</sup> וְאָכְלֹתֶם  
בֶּשֶׂר בְּנִיֵּיכֶם וּבֶשֶׂר בְּנֵיכֶם תֹּאכְלוּ: <sup>כ</sup> וְהִשְׁמַדְתִּי  
אֶת-בְּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת-חַמְּנִיֵּיכֶם וְנָתַתִּי אֶת-  
פְּגִרְיָכֶם עַל-פְּגִרִי גְלוּלֵיכֶם וְגִעְלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם:  
<sup>כא</sup> וְנָתַתִּי אֶת-עָרֵיכֶם חֲרָבָה וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת-  
מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אֶרֶץ בְּרִית נִיחָחְכֶם: <sup>כב</sup> וְהִשְׁמַדְתִּי

אֲנִי אֶת-הָאֶרֶץ וְשִׁמְמוּ עָלֶיהָ אוֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ:  
<sup>כג</sup> וְאַתְּכֶם אֲזַרָה בְּגוֹיִם וְהִרְקִיתִי אַחֲרֵיכֶם חֶרֶב  
וְהִיתָה אֶרֶצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חֲרָפָה: <sup>כד</sup> אִין  
תִּרְצֶה הָאֶרֶץ אֶת-שְׁבַתְתָּיה כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה וְאַתֶּם  
בָּאֶרֶץ אוֹיְבֵיכֶם אִין תִּשְׁבַּת הָאֶרֶץ וְהִרְצַת אֶת-  
שְׁבַתְתָּיה: <sup>כה</sup> כֹּל-יְמֵי הַשָּׁמָה תִּשְׁבַּת אֶת אֲשֶׁר לֹא-  
שְׁבַתָה בְּשְׁבַתְתֵּיכֶם בְּשְׁבַתְכֶם עָלֶיהָ: <sup>כו</sup> וְהִנְשֹׂאֲרִים  
בָּכֶם וְהִבֵּאתִי מֶרֶד בְּלִבְכֶם בְּאַרְצָה אוֹיְבֵיכֶם וְרָדָף  
אֶתְכֶם קוֹל עֲלֶה גִדְף וְנִסּוּ מִנִּסְת־חֶרֶב וְנִפְלוּ וְאִין  
רָדָף: <sup>כז</sup> וְכִשְׁלוּ אִישׁ-בְּאֶחָיו כְּמִפְנֵי-חֶרֶב וְרָדָף אִין  
וְלֹא-תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם: <sup>כח</sup> וְאָבַדְתֶּם  
בְּגוֹיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אוֹיְבֵיכֶם: <sup>כט</sup> וְהִנְשֹׂאֲרִים  
בָּכֶם יִמְקוּ בַּעֲוֹנֶם בְּאַרְצָה אוֹיְבֵיכֶם וְאֵף בַּעֲוֹנֹת  
אֲבֹתָם אֶתְכֶם יִמְקוּ: <sup>ל</sup> וְהִתוֹדוּ אֶת-עֲוֹנֶם וְאֶת-עוֹן  
אֲבֹתָם בְּמַעַלְם אֲשֶׁר מַעֲלוּ-בִי וְאֵף אֲשֶׁר-הִלְכוּ  
עִמִּי בְּקָרִי: <sup>לא</sup> אֲף-אֲנִי אֶלֶךְ עִמָּכֶם בְּקָרִי וְהִבֵּאתִי  
אֶתְכֶם בְּאַרְץ אוֹיְבֵיכֶם אוֹ-אִין יִפְנֹעַ לְבָבְכֶם הָעֵרֹל  
וְאִין יִרְצוּ אֶת-עֲוֹנֶם: <sup>לב</sup> וְזִכַּרְתִּי אֶת-בְּרִיתִי יַעֲקֹב  
וְאֵף אֶת-בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֵף אֶת-בְּרִיתִי אַבְרָהָם  
אֶזְכֹּר וְהָאֶרֶץ אֶזְכֹּר: <sup>לג</sup> וְהָאֶרֶץ תַּעֲזֹב מִמֶּה וְתִרָץ  
אֶת-שְׁבַתְתָּיה בְּהַשְׁמָה מִמֶּה וְהֵם יִרְצוּ אֶת-עֲוֹנֶם  
יַעַן וּבִזְעַן בְּמִשְׁפָּטִי מִאֲסוּ וְאֶת-חֻקִּי גִעְלָה  
נַפְשָׁם: <sup>לד</sup> וְאֵף גַּם-זֹאת בְּהִיוֹתְכֶם בְּאַרְץ אוֹיְבֵיכֶם  
לֹא-מֵאֲסָתִים וְלֹא-גִעְלָתִים לְכַלְתֶּם לְהַפְרֹת בְּרִיתִי  
אִתְּכֶם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: <sup>לה</sup> וְזִכַּרְתִּי לָהֶם  
בְּרִית רֵאשִׁנִּים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי-אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ  
מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהַיּוֹת לָהֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי  
יְהוָה: <sup>לו</sup> אֱלֹהִים הַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים וְהַתּוֹרָה אֲשֶׁר  
נָתַן יְהוָה בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי

בִּיד-מִשְׁהָה: <sup>לז</sup> פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות חז"ל ע' 318)

אם בְּחֻקִּי תִלְכוּ (כו, ג)

שְׁתִּיהִי עִמָּלִים בְּתוֹרָה (רש"י)

"בְּחֻקִּי" הוּא גַם מִלְשוֹן "חֻקִּי". חֻקִּי שׁוֹנֶה מִכְתִּיבָה  
רְגִילָה בְּשָׁנֵי דְבָרִים: א. חֻקִּי דוֹרֶשֶׁת מֵאֲמָץ וְעַמֵּל מִיְחָד. ב.  
ע"י חֻקִּי נַעֲשִׂים הָאוֹתִיּוֹת חֵלֶק בְּלִתִּי נִפְרָד עִם מַה שֶּׁהֵם

הקוקים בו. כמו"כ הוא בלמוד התורה, למוד התורה צריך להעשות - א. ע"י עמל ויגיעה מיוחדים. ב. חלק ודבר אחד עם האדם הלומד את התורה.

שישי כז \* וידבר יהוה אל משה לאמר: \* דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יפלא נדר בערפך נפשת ליהוה: \* והיה ערפך הזכר מבן עשרים שנה ועד בן ששים שנה והיה ערפך חמשים שקל כסף בשקל הקדש: \* ואם נקבה הוא והיה ערפך שלשים שקל: \* ואם מבן חמש שנים ועד בן עשרים שנה והיה ערפך הזכר עשרים שקלים ולנקבה עשרת שקלים: \* ואם מבן חדש ועד בן חמש שנים והיה ערפך הזכר חמשה שקלים כסף ולנקבה ערפך שלשת שקלים כסף: \* ואם מבן ששים שנה ומעלה אם זכר והיה ערפך חמשה עשר שקל ולנקבה עשרה שקלים: \* ואם ממך הוא מערפך והעמידו לפני הכהן והעריך אותו הכהן על פי אשר תשיג יד הנדר יעריכו הכהן: \* ס \* ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן ליהוה כל אשר יתן ממנו ליהוה יהיה קדש: \* לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב ואם המיר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קדש: \* ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן ליהוה והעמיד את הבהמה לפני הכהן: \* והעריך הכהן אתה בין טוב ובין רע בערפך הכהן בן יהוה: \* ואם גאל וגאלנה ויסף חמשתו על ערפך: \* ואיש כי יקדש את ביתו קדש ליהוה והעריכו הכהן בין טוב ובין רע כאשר יעריך אותו הכהן בן יקום: \* ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף חמישית כסף ערפך עליו והיה לו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם - התנועות ח"ב ע' 117)

ונתתי גשמיכם בעתם (כו, ד)

"גשמיכם" הוא מלשון גשמיית, ויש לפרש בדרך הדרוש: הקב"ה נותן שפע של גשמיית לבני ישראל - "בעתם", רק בזמנים שלא יפריעו לעבודתם הרוחנית של בני ישראל.

שביעי כז \* ואם משדה אחזתו יקדיש איש ליהוה

והיה ערפך לפי זרעו זרע חמר שעורים בחמשים שקל כסף: \* ואם משנת היכל יקדיש שדהו בערפך יקום: \* ואם אחר היכל יקדיש שדהו וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות עד שנת היכל ונגרע מערפך: \* ואם גאל את השדה המקדיש אותו ויסף חמשיית כסף ערפך עליו וקם לו: \* ואם לא יגאל את השדה ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד: \* והיה השדה בצאתו ביכל קדש ליהוה בשדה החרם לבתן תהיה אחזתו: \* ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחזתו יקדיש ליהוה: \* וחשב לו הכהן את מכסת הערפך עד שנת היכל ונתן את הערפך ביום ההוא קדש ליהוה: \* בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו לאשר לו אחזת הארץ: \* וכל ערפך יהיה בשקל הקדש עשרים גרה יהיה השקל: \* אך בכור אשר יבכר ליהוה בבהמה לא יקדיש איש אותו אם שור אם שה ליהוה הוא: \* ואם בבהמה הטמאה ופרה בערפך ויסף חמשתו עליו ואם לא יגאל ונמכר בערפך: \* אך כל חרם אשר יחרם איש ליהוה מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחזתו לא ימכר ולא יגאל כל חרם קדש קדשים הוא ליהוה: \* כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפרה מות יומת: \* וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ ליהוה הוא קדש ליהוה: \* ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמשתו יסף עליו: \* וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש ליהוה: \* לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו ואם המיר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל: \* אלה המצות אשר צוה יהוה את משה אל בני ישראל בהר סיני:

חוק חוק ונתחוק

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח"ז ע' 326, ע"פ באורי החומש)

ונתתי פני בכם (כו, יז)

פונה אני מכל עסקי להרע לכם (רש"י)

ביחס לברכות כותב רש"י "אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם"

מפטיר ל: וְכָל־מַעֲשֵׂךְ בְּקֶרֶךְ וְצֵאן כָּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשֹּׁבֵט הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לַיהוָה: ל: לֹא יִבְקֹר בֵּין טוֹב לָרַע וְלֹא יִמְיְרֵנוּ וְאִם־הֵמָּר יִמְיְרֵנוּ וַיִּהְיֶה־הוּא וּתְמוֹרָתוֹ יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לֹא יִגְאָל: טו: אֱלֹהֵי הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ ברו"ב תשכ"ח. ע"פ ביאורי החומש)

וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי אֶת יַעֲקֹב (כו, מב)

בְּחֻמְשָׁה מְקוֹמוֹת נִכְתָּב מְלֵא, וְיִאֲלֶיהוּ - חֶסֶד בְּחֻמְשָׁה מְקוֹמוֹת. יַעֲקֹב נִטַּל אוֹת מִשְׁמוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ, עֲרֹבֵן שְׂבִיבֹא וִיבֹשֶׁר גְּאֻלַּת בְּנֵינוּ (רש"י)

לְכַאֲרָה תְּמִידָה, וְכִי הִגְאֻלָּה תְּלוּיָהּ בְּרִצּוֹנוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ? וְהִרְיָה הַדָּבָר בִּידֵי הַקֶּבֶץ־הַזֶּה. וְיֵשׁ לוֹמַר: בְּסִפּוֹר יִצְיָאָת מִצְרַיִם נֶאֱמַר "וַיִּשְׁמַע אֱלֹקִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אֲבֹרָתָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב", מִשְׁמַע שֵׁשׁ צִרְף בִּפְעֻלָּה מִיִּחְדָּת כְּדִי לְעוֹרֵר, כְּכִיכּוֹל, אֶת זְכוּרָנוֹ שֶׁל הַקֶּבֶץ־הַזֶּה. וְלִכְּנֹן רִשׁוֹ מִפְּרֶשׁ - שֵׁי־עֵקֶב לִקַּח "עֲרֹבֵן" מֵאֱלֹהֵינוּ, כְּמִשְׁרָה שְׂאֵלֵיהוּ יִזְכֹּר, כְּכִיכּוֹל, לִקַּח־הָ אֶת בְּרִיתוֹ עִם הָעָבוֹת, וּבְכֶךָ יִבִּיא אֶת הַגְּאֻלָּה.

ע"ח פסוקים, עו"א סימן.

(בְּלִשׁוֹן עֵתִיד) וְאֵלֹהֵינוּ פֶּה מִשְׁנָה וְכוּתֵּב "פִּוְנָה אֲנִי מִכָּל עֶסְקִי לְהִרְעֵ לְכֶם" (לִשׁוֹן הַיּוֹם). וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׁנֵי זֵה: לִשׁוֹן הַיּוֹם - יְכוּל לְהִתְפָּרֵשׁ לְרַגַע אֶחָד בְּלִבָּהּ, לְרַגַע אֶחָד פִּוְנָה הַקֶּבֶץ־הַזֶּה מִעֶסְקֵינוּ כְּדִי לְהִרְעֵ לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל מִיָּד לְאַחַר מִכֵּן חוֹזֵר לְעֶסְקֵינוּ כְּכִיכּוֹל. לִשׁוֹן עֵתִיד, לְעִמָּת זֹאת, מִתְפָּרֵשׁ עַל טוֹחַ הָעֵתִיד כְּלוּ - כָּל עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְקִימִים אֶת מִצְוֹתֵינוּ שֶׁל הַקֶּבֶץ־הַזֶּה, מִמִּשְׁרֵי הַקֶּבֶץ־הַזֶּה לְפָנוֹת מִעֶסְקֵינוּ כְּדִי לְהִיטִיב וּלְשַׁלֵּם אֶת שְׂכָרָם.



חצי קריש

וַיִּתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֻלְמָא דִּי כְּרָא כְּרַעוּתָהּ וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחִיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחֵתִי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֻלְמָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאֲמַרוּ אֲמֵן: אֲמֵן הָא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתְבָרַךְ, יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתְבָרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָה רַבָּא דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעָלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנִחְמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֻלְמָא, וְאֲמַרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. \* מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). \* כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

**וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

עֵינֵינוּ הֵיכָּא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיחַ דְּרַכִּינֵגַם, וְכָל־נְתִיבֵיהּ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְלָהּ עֵשֶׂר וְכַבּוּד. יי חפץ לַמַּעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וְיִאֲדִיר:

מדִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתֵּפֶר, שֶׁמֶקוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. \* הַאֲבֵנִט חוֹגְרִים בְּתַחֲלִיל שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

**ברכת ההפטרה לפנייה**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

הפטרת בחקותי לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור בירמיה פרק מז

מז י יהוה עזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה אליך גוים יבאו מאפסי־ארץ ויאמרו אֶדְשֶׁקְךָ נִחַלְנוּ אֲבוֹתֵינוּ הַכֵּל וְאִין־בָּם מוֹעִיל: כ הַיַּעֲשֶׂה־לָּו אָדָם אֱלֹהִים וְהִמָּה לֹא אֱלֹהִים: כא לִבְנֵי הַנְּגִי מוֹדִיעִם בַּפֶּעַם הַזֹּאת אוֹדִיעִם אֶת־יָדֵי וְאֶת־גְּבוּרָתִי וַיִּדְעוּ כִּי־שְׁמִי יְהוָה: יב א חַטָּאת יְהוּדָה כְּתוּבָה בַּעֲטַת בְּרוֹךְ בַּצַּפֶּרֶן שְׁמִיר חֲרוּשָׁה עַל־לֹחַ לֶפֶם וּלְקַרְנֹת מוֹבְחוֹתֵיכֶם: כג כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם מוֹבְחוֹתָם וְאֲשֵׁרֵיהֶם עַל־עֵץ רַעֲנָן עַל גְּבָעוֹת הַגְּבָחוֹת: ג הָרָרִי בַשָּׂדֶה חִילֶךָ כָּל־אֲצוּרוֹתֶיךָ לָבוֹ אֶתָּן כַּמֶּתִיד בַּחֲטָאת בְּכָל־גְּבוּלֶיךָ: ד וְשִׁמְטָתָהּ וּבָדַל מִנַּחֲלָתְךָ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ וְהַעֲבַדְתִּיךָ אֶת־אֵיבֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ כִּי־אֵשׁ קִדְחָתָם בְּאִפִּי עַד־עוֹלָם תוֹקֵד: ה כֹּה אָמַר יְהוָה אֱרֹר הַגֵּבֶל אֲשֶׁר יִכְטַח בְּאָדָם וְשֵׁם בֶּשֶׂר זָרְעוֹ וּמִן־יְהוָה יִסּוּר לָבוֹ: ו וְהָיָה כַּעֲרֵר כַּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבֹוא טוֹב וְשָׁכֵן חֲרָרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מַלְחָה וְלֹא תִשָּׁב: ז בְּרוּךְ הַגֵּבֶר אֲשֶׁר יִכְטַח בִּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מִבְּטָחוֹ: ח וְהָיָה כְּעֵץ א שְׁתוּל עַל־מִים וְעַל־יּוֹבֵל יִשְׁלַח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבֹא חֹם וְהָיָה עֲלָהוּ רַעֲנָן וּבִשְׁנַת בָּצָרֹת לֹא יִדָּאָג וְלֹא יִמָּשׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי: ט עֵקֶב הַלֵּב מִכָּל וְאִנָּשׁ הוּא מִי יִדְעֵנּוּ: י אֲנִי יְהוָה חֲקֹר לֵב בַּחֲן כְּלוֹת וְלֹתֶת לְאִישׁ כְּדַרְכָּיו כַּפְרִי מַעַלְלָיו: יא קִרְא דָּגֵל וְלֹא יֵלֵד עֲשֵׂה עֶשֶׂר וְלֹא בַמִּשְׁפָּט כַּחֲצִי יָמוֹל יַעֲזֹבֵנוּ וּבְאֲחֲרִיתוֹ יְהִי נֶגֶל: יב כִּסָּא כְבוֹד מְרוֹם מְרֹאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ: יג מְקוֹנָה יִשְׂרָאֵל יְהוָה כָּל־עֹזְבֶיךָ יִבָּשׁוּ וְסוּרֵי בָאָרֶץ יִכָּתְבוּ כִּי עֲזָבוּ מְקוֹר מַיִם־חַיִּים אֶת־יְהוָה: יד רַפְּאֵנִי יְהוָה וְאַרְפָּא הוֹשִׁיעֵנִי וְאוֹשָׁעָה כִּי תַהֲלִתִּי אִתָּה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲוֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנִּבְיָא עֲבָדְךָ, וּבַמַּלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבֹוא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי  
 אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ  
 מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ  
 אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלֵד: אוֹר לַיּוֹם ב', שָׁעָה 11 בְּלֵילָה, דְּקָה אַחַת וְ4 חֲלָקִים.  
 רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִינּוֹן, בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי תָּבֵא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

# רי לוח זמנים לשבוע פרשת בחוקותי בארץ ישראל – בהר בחוקותי בכל העולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

| מדינה ועיר                | זריחה |      | סוף זמן קריאת שמע |       |        |       | סוף זמן תפילה |       | שקיעה הנראית |       | צאת הכוכבים |       | כניסת שבת | יציאת שבת |
|---------------------------|-------|------|-------------------|-------|--------|-------|---------------|-------|--------------|-------|-------------|-------|-----------|-----------|
|                           |       |      | מג"א              |       | אדמו"ר |       |               |       |              |       |             |       |           |           |
|                           | ש     | א    | ש                 | א     | ש      | א     | ש             | א     | ש            | א     | ש           | א     |           |           |
| באר שבע (ק)               | 5:43  | 5:39 | 8:36              | 8:34  | 9:08   | 9:06  | 10:18         | 10:17 | 19:32        | 19:36 | 19:57       | 20:02 | 19:15     | 20:13     |
| חיפה (ק)                  | 5:39  | 5:35 | 8:34              | 8:32  | 9:06   | 9:04  | 10:16         | 10:15 | 19:34        | 19:38 | 20:00       | 20:05 | 19:08     | 20:16     |
| ירושלים (ק)               | 5:38  | 5:34 | 8:34              | 8:32  | 9:05   | 9:03  | 10:15         | 10:14 | 19:33        | 19:37 | 19:59       | 20:03 | 18:56     | 20:12     |
| תל אביב (ק)               | 5:42  | 5:38 | 8:35              | 8:33  | 9:08   | 9:06  | 10:18         | 10:16 | 19:33        | 19:37 | 19:59       | 20:03 | 19:16     | 20:15     |
| אוסטריה וינה (ק)          | 5:13  | 5:05 | 8:29              | 8:25  | 9:00   | 8:56  | 10:17         | 10:15 | 20:29        | 20:37 | 21:04       | 21:13 | 20:18     | 21:31     |
| אוסטרליה מלבורן (ח)       | 7:08  | 7:13 | 9:08              | 9:11  | 9:40   | 9:43  | 10:32         | 10:34 | 17:24        | 17:19 | 17:51       | 17:47 | 17:02     | 17:58     |
| אוקראינה אודסה (ק)        | 5:23  | 5:16 | 8:34              | 8:30  | 9:06   | 9:03  | 10:22         | 10:20 | 20:25        | 20:32 | 20:58       | 21:06 | 20:13     | 21:10     |
| אוקראינה דונייצק (ק)      | 4:48  | 4:41 | 8:03              | 8:00  | 8:35   | 8:31  | 9:52          | 9:49  | 20:02        | 20:10 | 20:37       | 20:45 | 19:51     | 20:49     |
| אוק. דנייפרופטרובסק (ק)   | 4:59  | 4:51 | 8:13              | 8:10  | 8:46   | 8:42  | 10:02         | 10:00 | 20:14        | 20:22 | 20:49       | 20:58 | 20:03     | 21:02     |
| אוק. ז'יטומיר (ק)         | 5:18  | 5:10 | 8:36              | 8:32  | 9:08   | 9:04  | 10:26         | 10:23 | 20:46        | 20:54 | 21:22       | 21:31 | 20:35     | 21:35     |
| אוקראינה קייב (ק)         | 5:09  | 5:01 | 8:28              | 8:24  | 9:00   | 8:56  | 10:18         | 10:15 | 20:40        | 20:49 | 21:17       | 21:26 | 20:29     | 21:30     |
| איטליה מילאנו (ק)         | 5:51  | 5:45 | 9:02              | 8:58  | 9:34   | 9:30  | 10:49         | 10:47 | 20:48        | 20:55 | 21:21       | 21:28 | 20:36     | 21:46     |
| אקוואדור קיטו (ח)         | 5:59  | 5:59 | 8:33              | 8:33  | 9:03   | 9:03  | 10:05         | 10:05 | 18:21        | 18:22 | 18:43       | 18:44 | 18:04     | 18:48     |
| ארגנטינה ב. איירס (ח)     | 7:37  | 7:41 | 9:38              | 9:41  | 10:11  | 10:13 | 11:04         | 11:05 | 18:03        | 17:58 | 18:28       | 18:25 | 17:41     | 18:36     |
| ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)     | 8:38  | 8:44 | 10:37             | 10:40 | 11:08  | 11:11 | 11:59         | 12:01 | 18:44        | 18:38 | 19:12       | 19:07 | 18:21     | 19:11     |
| ארה"ב בולטימור (ק)        | 5:52  | 5:47 | 8:53              | 8:50  | 9:25   | 9:23  | 10:38         | 10:36 | 20:14        | 20:20 | 20:43       | 20:49 | 20:01     | 20:53     |
| ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)    | 5:36  | 5:31 | 8:41              | 8:38  | 9:12   | 9:10  | 10:26         | 10:24 | 20:09        | 20:14 | 20:38       | 20:44 | 19:56     | 20:58     |
| ארה"ב ג'רסי (ק)           | 5:37  | 5:32 | 8:41              | 8:38  | 9:13   | 9:10  | 10:26         | 10:24 | 20:08        | 20:14 | 20:37       | 20:44 | 19:55     | 20:58     |
| ארה"ב דטרויט (ק)          | 6:08  | 6:02 | 9:15              | 9:12  | 9:47   | 9:44  | 11:01         | 10:59 | 20:49        | 20:56 | 21:20       | 21:26 | 20:37     | 21:41     |
| ארה"ב היוסטן (ק)          | 6:26  | 6:23 | 9:18              | 9:16  | 9:50   | 9:48  | 10:59         | 10:58 | 20:09        | 20:13 | 20:35       | 20:39 | 19:55     | 20:50     |
| ארה"ב לוס אנג'לס (ק)      | 5:48  | 5:44 | 8:45              | 8:43  | 9:17   | 9:15  | 10:28         | 10:26 | 19:51        | 19:55 | 20:17       | 20:22 | 19:36     | 20:33     |
| ארה"ב מיאמי (ק)           | 6:33  | 6:30 | 9:21              | 9:19  | 9:53   | 9:52  | 11:01         | 11:00 | 20:01        | 20:04 | 20:26       | 20:29 | 19:46     | 20:40     |
| ארה"ב ניו הייבן (ק)       | 5:32  | 5:27 | 8:36              | 8:33  | 9:08   | 9:06  | 10:22         | 10:20 | 20:04        | 20:10 | 20:34       | 20:40 | 19:51     | 20:56     |
| ארה"ב שיקאגו (ק)          | 5:27  | 5:21 | 8:34              | 8:31  | 9:05   | 9:02  | 10:19         | 10:17 | 20:08        | 20:14 | 20:38       | 20:44 | 19:55     | 20:57     |
| בוליביה לה פאס (ח)        | 6:38  | 6:40 | 9:03              | 9:04  | 9:32   | 9:33  | 10:31         | 10:31 | 18:19        | 18:18 | 18:42       | 18:40 | 18:00     | 18:44     |
| בלגיה אנטוורפן (ק)        | 5:52  | 5:43 | 9:11              | 9:07  | 9:43   | 9:39  | 11:02         | 10:59 | 21:26        | 21:35 | 22:04       | 22:14 | 21:16     | 22:38     |
| בלגיה בריסל (ק)           | 5:52  | 5:43 | 9:12              | 9:08  | 9:44   | 9:39  | 11:02         | 10:59 | 21:27        | 21:35 | 22:04       | 22:13 | 21:16     | 22:36     |
| בלרוס ליובאוויטש (ק)      | 4:48  | 4:38 | 8:17              | 8:12  | 8:48   | 8:43  | 10:10         | 10:06 | 20:57        | 21:08 | 21:40       | 21:52 | 20:48     | 21:56     |
| ברזיל ס.פאולו (ח)         | 6:28  | 6:30 | 8:42              | 8:43  | 9:13   | 9:15  | 10:10         | 10:11 | 17:38        | 17:35 | 18:01       | 17:59 | 17:18     | 18:06     |
| ברזיל ריו דה ז'נירו (ח)   | 6:13  | 6:15 | 8:28              | 8:29  | 8:59   | 9:00  | 9:56          | 9:57  | 17:25        | 17:23 | 17:49       | 17:46 | 17:05     | 17:53     |
| בריטניה לונדון (ק)        | 5:07  | 4:58 | 8:28              | 8:24  | 9:00   | 8:55  | 10:19         | 10:16 | 20:48        | 20:57 | 21:25       | 21:36 | 20:37     | 21:58     |
| בריטניה מנצ'סטר (ק)       | 5:07  | 4:58 | 8:33              | 8:28  | 9:04   | 9:00  | 10:25         | 10:22 | 21:04        | 21:14 | 21:45       | 21:56 | 20:54     | 22:22     |
| גרמניה ברלין (ק)          | 5:10  | 5:00 | 8:32              | 8:28  | 9:04   | 9:00  | 10:24         | 10:21 | 20:57        | 21:06 | 21:36       | 21:47 | 20:47     | 21:51     |
| גרמניה פרנקפורט (ק)       | 5:36  | 5:28 | 8:56              | 8:52  | 9:27   | 9:23  | 10:45         | 10:43 | 21:08        | 21:16 | 21:44       | 21:53 | 20:57     | 21:57     |
| דרום אפריקה יוהנסבורג (ח) | 6:31  | 6:34 | 8:45              | 8:47  | 9:15   | 9:17  | 9:54          | 9:54  | 17:37        | 17:34 | 18:01       | 17:58 | 17:17     | 18:02     |
| הודו בומביי (ח)           | 6:03  | 6:01 | 8:44              | 8:43  | 9:17   | 9:16  | 10:23         | 10:22 | 19:07        | 19:10 | 19:30       | 19:33 | 18:51     | 19:37     |
| הודו פונה (ח)             | 5:58  | 5:56 | 8:40              | 8:40  | 9:12   | 9:11  | 10:19         | 10:18 | 19:04        | 19:07 | 19:27       | 19:30 | 18:48     | 19:34     |
| הונגריה בודפשט (ק)        | 5:06  | 4:58 | 8:19              | 8:15  | 8:51   | 8:47  | 10:07         | 10:05 | 20:15        | 20:23 | 20:49       | 20:57 | 20:03     | 21:01     |
| טורקיה איסטנבול (ק)       | 5:45  | 5:40 | 8:49              | 8:46  | 9:21   | 9:18  | 10:34         | 10:32 | 20:16        | 20:22 | 20:46       | 20:52 | 20:03     | 20:56     |
| יוון אתונה (ק)            | 6:13  | 6:08 | 9:13              | 9:11  | 9:45   | 9:43  | 10:57         | 10:56 | 20:30        | 20:35 | 20:58       | 21:04 | 20:16     | 21:08     |

**לוח זמנים לשבוע פרשת בחוקותי בארץ ישראל – בהר בחוקותי בכל העולם**  
 זמני יום ראשון ויום שבת  
 (ח) = שעון חורף      (ק) = שעון קיץ

| מדינה ועיר               | זריחה | סוף זמן קריאת שמע |      |      |       | סוף זמן תפילה |       | שקיעה הנראית |       | צאת הכוכבים |       | כניסת שבת | יציאת שבת |
|--------------------------|-------|-------------------|------|------|-------|---------------|-------|--------------|-------|-------------|-------|-----------|-----------|
|                          |       |                   |      |      |       |               |       |              |       |             |       |           |           |
|                          |       |                   |      |      |       |               |       |              |       |             |       |           |           |
|                          | ש     | א                 | ש    | א    | ש     | א             | ש     | א            | ש     | א           | ש     | א         | ש         |
| מולדובה קישינב (ק)       | 5:29  | 5:22              | 8:41 | 8:37 | 9:13  | 9:10          | 10:29 | 10:27        | 20:33 | 20:41       | 21:07 | 21:15     | 21:19     |
| מקסיקו מ. סיטי (ק)       | 6:54  | 6:52              | 9:42 | 9:41 | 10:12 | 10:11         | 11:19 | 11:18        | 20:12 | 20:14       | 20:35 | 20:38     | 20:42     |
| ניו זילנד קרייטצ'רץ' (ח) | 7:33  | 7:40              | 9:25 | 9:28 | 9:57  | 10:01         | 10:47 | 10:49        | 17:17 | 17:12       | 17:47 | 17:41     | 17:45     |
| נפאל קטמנדו (ח)          | 5:09  | 5:06              | 8:02 | 8:01 | 8:33  | 8:31          | 9:42  | 9:41         | 18:51 | 18:54       | 19:16 | 19:20     | 19:24     |
| סינגפור סינגפור (ח)      | 6:53  | 6:53              | 9:22 | 9:22 | 9:55  | 9:55          | 10:57 | 10:57        | 19:09 | 19:09       | 19:30 | 19:31     | 19:35     |
| פולין ורשא (ק)           | 4:39  | 4:30              | 8:02 | 7:58 | 8:34  | 8:29          | 9:53  | 9:50         | 20:26 | 20:36       | 21:05 | 21:16     | 21:20     |
| פרו לימה (ח)             | 6:15  | 6:17              | 8:35 | 8:36 | 9:08  | 9:09          | 10:07 | 10:07        | 17:54 | 17:53       | 18:16 | 18:15     | 18:19     |
| צרפת ליאון (ק)           | 6:07  | 6:00              | 9:19 | 9:15 | 9:50  | 9:47          | 11:06 | 11:04        | 21:07 | 21:14       | 21:40 | 21:48     | 22:04     |
| צרפת פריז (ק)            | 6:07  | 5:59              | 9:24 | 9:20 | 9:55  | 9:51          | 11:12 | 11:10        | 21:28 | 21:36       | 22:03 | 22:12     | 22:31     |
| קולומביה בוגוטה (ח)      | 5:36  | 5:35              | 8:12 | 8:12 | 8:42  | 8:42          | 9:46  | 9:46         | 18:10 | 18:10       | 18:32 | 18:33     | 18:37     |
| קנדה טורונטו (ק)         | 5:50  | 5:44              | 8:58 | 8:55 | 9:30  | 9:27          | 10:45 | 10:43        | 20:38 | 20:45       | 21:09 | 21:16     | 21:32     |
| קנדה מונטריאול (ק)       | 5:22  | 5:15              | 8:32 | 8:29 | 9:04  | 9:01          | 10:20 | 10:18        | 20:20 | 20:27       | 20:52 | 21:00     | 21:17     |
| קפריסין לרנקה (ק)        | 5:42  | 5:38              | 8:37 | 8:35 | 9:10  | 9:08          | 10:21 | 10:19        | 19:42 | 19:46       | 20:08 | 20:13     | 20:17     |
| רוסיה מוסקבה (ח)         | 5:15  | 5:04              | 8:48 | 8:43 | 9:19  | 9:13          | 10:41 | 10:38        | 21:38 | 21:49       | 22:22 | 22:35     | 23:04     |
| רוסיה רוסטוב נא דונו (ח) | 5:45  | 5:37              | 8:57 | 8:53 | 9:29  | 9:26          | 10:45 | 10:43        | 20:51 | 20:58       | 21:25 | 21:33     | 21:37     |
| שווייץ ציריך (ק)         | 5:46  | 5:39              | 9:01 | 8:58 | 9:32  | 9:29          | 10:49 | 10:47        | 20:59 | 21:06       | 21:33 | 21:41     | 21:58     |
| תאילנד בנגקוק (ח)        | 5:49  | 5:48              | 8:27 | 8:27 | 9:00  | 8:59          | 10:05 | 10:04        | 18:39 | 18:41       | 19:02 | 19:04     | 19:08     |

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

## סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

יש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:**

## תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאיב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומפל'פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

## לזכות

**לוי שי' הלוי בן חנה**

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

**צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב**

**שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי**

**רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב**

**זבולון הלוי וזוגתו רות**

**חגית ובעלה גבריאל סופייב**

**שמעי' הלוי וזוגתו מוראל**

**אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו**

**לבייב**

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com \* www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il